

ვიქტორ ჰიუგო

კაცი, რომელიც
იცინის

პირველი ნაწილი

ბაბილინა ხოსიტაშვილის თარგმანი

ინგლისში ყველაფერი დიდებულია, ცუდიც კი, თვით ოლიგარქიაც. ინგლისის პატრიციატი, პატრიციათა ამ ხიტყვის სრული მნიშვნელობით. ფეოდალური წყობილება არსად ყოფილა ესოდენ ბრწყინვალე, ესოდენ შკაცრი და ესოდენ გამძლე, როგორც ეს ინგლისში იყო. მაგრამ უნდა ვალიაოთ, რომ თავის დროზე იგი სასარგებლო აღმოჩნდა. სწორედ ინგლისში უნდა ვსწავლობდეთ ფეოდალურ სამართალს ისე, როგორც მეფის უფლებას საფრანგეთში.

ამ წიგნისთვის უფრო შესაფერისი იქნებოდა „არისტოკრატია“ დაგვერქმია. მეორე წიგნს, რომელიც ამის გაგრძელება იქნება, შესაძლოა ვუწოდოთ „მონარქია“. ორივე ხსენებული წიგნი, თუკი ავტორი დაასრულებს ამ შრომას, წინამორბედი იქნება მესამისა, რომელიც თავის მხრივ დააბოლოებს მთელ ციკლს და ეწოდება „ოთხმოცდაცამეტი წელი“.

ოტვილ-პაუსი. 1869 წ. აპრილი.

ორი წინასწარი თავი

I

ურსუსი

I

ურსუსსა და ჰომოს შტკიცე მეგობრობა აკაეშირებდა. ურსუსი ადამიანი იყო. ჰომო – მგელი. ზნე-ჩვეულებით ისინი ძალიან ჰგავდნენ ერთმანეთს. მგელს ეს სახელი ადამიანმა უწოდა. ალბათ, თავისი სახელიც თვითონვე შეირჩია; სახელი „ურსუსი“ თავისთვის შესაფერისად რომ მიიჩნია, გადაწვიტა. „ჰომო“ ნადირს უფრო შეშვნიხო. ადამიანისა და მგლის მეგობრობა მეტად მოსწონდათ ბაზრებზე. საეკლესიო დღეობებზე, ქუჩებსა და მოედნებზე, სადაც კი

ამელელ-ჩამელელი თავს იყრის; უბირ ადამიანებს ხული წასხლუ-
ვით ხოლმე, ყური დაუგდონ ლაზღანდარობას და თაღლითი კომ-
ბაშებისაგან რაიმე წამლეული იყიდონ. ბრბოს მეტად მოსწონდა.
მგელი თავისი პატრონის ბრძანებას მორჩილად რომ ასრულებდა,
მოთყინიერებული ნადირი სასიამოვნო ხანაზავია. ჩვენ დიდ სიამეს
განვიცდით, როდესაც ათასნაირად გაწერთნილ ნადირს უყურებთ.
სწორედ ამით უნდა აიხსნებოდეს მეფეთა საზეიმო მხელელობისას
აუარებელ მაცქერალთა თავმოყრა.

ურსუსი და ჰომო სხედასხვა გზაჯვარედინსა და მოედანზე
დაეხეტებოდნენ, ხან აბერისთვითის მოედანს ეწვეოდნენ, ხან იფ-
ბურჯისას, ერთი ადგილიდან მეორეზე გადადიოდნენ, საგრაფოდან
საგრაფოში ან ქალაქიდან ქალაქში. ერთ ბაზარზე რომ მოათავებდ-
ნენ თავიანთი „ხელოვნების“ ნიმუშების ჩვენებას, ახლა სხვა ბა-
ზარს შიამურებდნენ. ურსუსი ცხოვრობდა საგორაკებზე შედგმულ
კარავში, რომელსაც საკმაოდ გაწერთნილი ჰომო დღისით მაგო-
რებდა, ხოლო ლამაშობით დარაჯობდა. როდესაც გზა მწელად
საკალი ხდებოდა ოღროწოღრობებში, ტალახებსა თუ აღმართებში,
ადამიანიც შეიბამდა ქედზე ჭაპანსა და მგელთან მშურად, მხარდა-
მხარ ეწეოდა საზიდარს. ასე შეაბურდნენ ერთმანეთს.

სადაც დაულამჯებოდათ, ღამის გასათევადაც იქვე დაბანაკე-
ბოდნენ ხოლმე: მინდორზე, ტყის პირად, გზაგასაყარზე, სოფლის
ღობებთან თუ ქალაქის ალაყაფის კარებთან, საბაზრო მოედანთან
თუ ხალხის გასართობ სასეირნო ადგილებში, ბაღის ბუჩქებთან თუ
ეკლესიის კარიბჭესთან. როდესაც საზიდარი რომელიმე ბაზართან
ან მოედანზე გაჩერდებოდა, როდესაც მოცილილი, სიერის მოყვა-
რული ხალხი გამოობოდა და მის გარშემო ჯგუფდებოდა, ურსუსი
მაშინვე ამეტყველდებოდა, ჰომოც ყურს უგდებდა და თანხმობის
ნიშნად თავს აკანტურებდა. შემდეგ მგელი ჩამოუვლიდა მავრუ-
ბელს და მოწყალებას თაქაზიანად აგროვებდა ხის ჯამში, რომე-
ლიც კბილებით ეჭირა. ასე შოულობდნენ ისინი საზრდოს. მგელიც
განსწავლული იყო და ადამიანიც. მგლისთვის ადამიანს ესწავლე-
ბინა, ან მას, მგელს, თვითონვე შეესწავლა სხედასხვა მგლური
ოინი, რის გამო საჩუქრებიც უფრო მეტად უგროვდებოდათ.

— რაც მოაქარია, ადამიანად არ გადაგვარდეთ, — მგობრულად
ეტყოდა ხოლმე მგელს პატრონი.

მგელი არასოდეს ცბინებოდა, ხოლო ადამიანი ხან კბენასაც არ
კრიდებოდა. ყოველ შემთხვევაში, თუთონ ურსუხი ზმირად ვერ
სძლედა კბენის სურვილს. ურსუს მიზანტროპი იყო და ადამიანი-
სადმი სიძულვილი უფრო მეტად რომ გამოეხატა, ჯამბაზობა დაიწ-
ყო. თანაც საზრდო ხომ როგორმე უნდა ეშოვა, რადგან კუჭი თა-
ვისას ითხოვდა. მაგრამ ამ მიზანტროპსა და ოინბაზს ისიც სურდა,
რომ უფრო რთული სამუშაო მოენახა ან უფრო უკეთესი ადგილი
დაეჭირა ცხოველებში, ამიტომ ექიმბაშობაც დაიწყო. ეს კიდევ რაა,
ურსუსი მუცლითმუზღაპრეც იყო. ბაგეებს არ ამოძრავებდა, ისე
ლაპარაკობდა, გასაოცრად ჰბამავდა სხვასხვა ადამიანის ხმასა და
კილოს, ამიტომ ირგვლივ თავშეყრილნი შეცდომაში შეჰყავდა. ამის
გარდა, ურსუსი მარტოდმარტო მთელ ბრბოსავით ხმაურობდა, და
მას სრული უფლება ეძლეოდა, „ენგასტრიმატი“ ეწოდებინა თავისი
თავისთვის. მან ეს სახელწოდება მაილო კიდევაც, ურსუსი სხვა-
დასხვა ფრინველს ჰბამავდა, მრავალნაირ ხმაურს ასახიერებდა:
ჭიკჭიკივით წრიაინებდა, ტოროლასავით ანდა თუთმკერდა შამ-
ვივით გალობდა, ისიც ხომ ამ ფრინველავით ქვეყნის ხან ერთ მზა-
რეში გამოჩნდებოდა და ხან მეორეში. მისი ნიჭის წვალობით, ხან
ხალხით საესე მოგუგუნე მოედანი დაგიდგებოდათ თეაღწინ, ხან
მინდურად ნახირის ბლავილი შემოგესმებოდათ; ზოგჯერ ძრისხა-
ნე იყო, როგორც მგრგვინავი ბრბო, ხან კიდევ ბალღივით შვიიდი,
დილის ცისკრის მსგავსი. ამგვარი ნიჭიც აქვთ ხოლმე, თუმცა კი
იშუათად. გახულ საკუნეში იყო ვინმე ტუხელი, რომელიც ადა-
მანებისა და მხეცების შერეულ ხმაურს ჰბამავდა და ცხოველთა
ყოველნაირ ბლავილს ასახიერებდა; ის, როგორც კაცი-სამხეცე,
ბიუფონთან* მსახურობდა კიდევ. ურსუსი უკიდურესობამდე თავი-
სებური ზნისა იყო; გულთმისანი და ცნობისმოყვარე. მას ყოველგვა-
რი უცნაური ამბები უყვარდა, რომლებსაც ზეუნ არაკებს უწოდებთ,
და თავიც ისე ეჭირა, უთომდა თუთონრეე სჯეროდა ეს მოგონილი
ამბავი. ეს ხომ ერთგვარი ხერხია გაქნილი თაღლითისა. მკითხაობ-
და ხელისგულზე და აღაღბედზე გადამლილი წიგნის ფურცლებ-
ზე ამოკითხულითაც; ბუდისწერასაც წინასწარმეტყველებდა; ცუდი
თუ კარგი ნიშნების განმარტებაც ეხერხებოდა; ირწმუნებოდა, შავი
ჭაყო ცხენის დანახვა აუის მომასწავებელთაო, მაგრამ ის უფრო სა-
შიშია, როცა სადმე წასახელულად გაეშხადები და შეგკავითხებთან:

„სად მიდიხარო“. ურსუხი თავის თავს „ცრუმორწმუნე მოუატრეს“ უძახდა და თან უმატებდა: „მე ამას არ უმაღლავ. აი, რა განსხვავებაა კენტრბერიის მთავარეპისკოპოსსა და ჩემ შორისო“. ამის გამო მთავარეპისკოპოსი სამართლიანად აღმფრთხილდა და ერთხელაც თავისთან დაიბარა, ხოლო ურსუხმა მოხერხებულად დააცხრო მისი უწმინდესობის პრისხანება. მან მის წინაშე წაიკითხა თავის მიერ შეთხზული ქრისტეშობის დღის ქადაგება, და ეს ქადაგება ისე მოეწონა მთავარეპისკოპოსს, რომ ზებირად შეისწავლა. კათედრიდან წარმოიქვა და დაბეჭდა კიდევაც, როგორც თავისი საკუთარი ნაწარმოები. ამის გამო აპატიეს ურსუხს დანაშაული.

ურსუხი თავისი ხელოვნების წყალობით კურნავდა კიდევ აუღმყოფებს ან იქნებ ამას თავისი ხელოვნების გარეშეც ახერხებდა! იგი სურნელოვანი მცენარეულობით სარგებლობდა. კარგად იცნობდა ყველა სამკურნალო ბალახბუღაბს და ჩინებულად იყენებდა კიდევაც მკურნალობისთვის სასარგებლო ამ აუარებელ შახლას: შავბალახას, ძახველს, თუორსა და მარადმწვანე უხანას, ზემავას. ქლექიანებსაც მკურნალობდა; განსაკურნავად რძიანას ფოთლებსაც ხმარობდა; ეს ფოთლები, ძირში მოკრეფილი, კუჭს უშლიდა ადამიანს, ხოლო წვეროში მოკრეფილი – პირსაქმებას იწვევდა; ყელის ტკივილის დროს იმ მცენარის შენახარდებს ხმარობდა, რომელსაც „ურიის ყურები“ ეწოდება; იცოდა, რა ჯიშის ლერწმით უნდა მოეჩინა ხარი, ან წელისპირა გარეული თუ სხვა პიტნის ნახარშით როგორ წამოეყენებინა ფეხზე აუადმოფი ცხენი; იცოდა მანდრაგორის ყველა სასარგებლო ზემოქმედებანი ადამიანის ჯანმრთელობაზე; ყველამ უწყის, რომ მანდრაგორა ორსქესიანი მცენარეა. ყოველი მოსალოდნელი შემთხვევისათვის ურსუხს შესაფერისი წამალი გააჩნდა. დამწვრობას სალამანდრას კანით არჩენდა. სხვათა შორის, პლინიუსის* თქმით, ნერონს სალამანდრას კანისგან ნაკეთები ხელსახოცი აქონია. ურსუხს კულა და ამბუხიც გააჩნდა, წამლეულს თვითონვე აკეთებდა და აუადმოფებსაც თვითონვე აძლევდა ამ უნივერსალურ წამლეულობას. ამბობდნენ, ურსუხი ერთ დროს საციფეთშიც იჯდაო; მას თურმე პატივი დასდეს და ჭკუაზე შემლილად ცნეს, მაგრამ მალევე გაათავისუფლეს, რადგან დარწმუნდნენ, რომ ის მხოლოდ პოეტი იყო. შესაძლოა, ასეთი რამ არც მომხდარა, ყველა ჩვენგანი ვიფიქრა ამგვარი მითქმა-მოთქმის მსხვერპლი.

სინამდვილეში ურსუსი დიდი შწიგნობარი იყო. ამ ადამიანს ცხოველი მისწრაფება ჰქონდა ყოველგვარი მშვენიერებისადმი. ლათინურად თხზავდა ლექსებს. ორივე სიყვაროს ოხტატი იყო. პაპოკრატეს* მიმდევარიც გახლდათ და პინდარესიც.* პოეტური ხელოვნების ცოდნაში მას შეეძლო რაპენსა* და ვიდას* შესჯობებოდა. მას იეზუიტური ტრაგედიების შეთხზვაც არანაკლებად ეხერხებოდა. ვიდრე მამა ბუკურს. უძველეს მთხვეულთა რითმებისა და ზომების ზედმიწევნითი ცოდნის წყალობით. ურსუსი თავის ყოველდღიურ მეტყველებაში, როცა კი დასჭირდებოდა, მოხერხებულად იყენებდა ხატოვან გამოთქმებსა თუ მრავალნაირ კლასიკურ მეტაფორებს. თუ დედას წინ ორი ქალიშვილი მიუძღოდა, ამანვე ურსუსი იტყოდა: „ეს დაქტილიაი“, თუ მამას ორი ვაჟიშვილი უკან მოსდევდა – „ეს ანაქსტიაი“, თუ ბებიასა და პაპას შუა შვილიშვილი მოაბიჯებდა: „ეს ამფიპაკრიაი“.* მხოლოდ ასეთი ცოდნის წყალობით შეიძლება ადამიანმა ნახევრად მძიერმა იცხოვრო. საღერონოს სკოლა* გვიჩვენებს: „ცოტა-ცოტა ჭამეთ, ოღონდ ხშირადო“; ურსუსი ცოტას ჭამდა, მაგრამ იშვიათად, ამგვარად, იგი ზემოთ ხსენებული დარიგების მხოლოდ პირველ ნახევარს ემორჩილებოდა. მაგრამ ამ უკანასკნელში საზოგადოება იყო დამნაშავე, რადგან ყოველდღე როდი იკრიბებოდა ურსუსის გარშემო და არცთუ ხშირად ყიდულობდა მისგან წამლეულს. ურსუსი იტყოდა ხოლმე: „დარიგების წამონთხვეით გულზე მომეშვება. მგელი თავს იწუგეშებს უშვილით, ცხეარი – მატყლით, ტყე – ფრინველთა ფურტულით, ქალი – სიყვარულით, ხოლო ფილოსოფოსს სხვისი სწავლა-დარიგების წარმოთქმა სიამოვნებსო“. ურსუსი საკუთარი საჭიროებისთვის კომედიებსაც შეაკონწიწებდა ხოლმე და ამ კომედიებს თვითონვე დიდი გაჭირვებით წარმოადგენდა მოედნებსა და ბაზრებზე; ასეთი წარმოდგენები წამლების გაყიდვასაც ხელს უწყობდა. სხვა თავის ნამოქმედართა შორის, შეთხზა კიდევ კეროიკული პასტორალი, რაინდ პიუ მიდლტონის პატივსაცემად, რადგან ამ უკანასკნელს 1608 წელს ლონდონში მდინარე გამოუყვანია. ეს პატარა მდინარე პარტფორდის საგრაფოში, ლონდონიდან სამოცი მილით დაშორებული, წყნარად მოედინებოდა; გამოჩნდა რაინდი მიდლტონი და მდინარეს დაუპატრონა; მან თან ექვსასი კაცი მოიყვანა, ბარებითა და თოხებით შეიარაღებული, დაიწვეს მინის თხრა, ზოგან

აღრმავებდნენ ნაადავს, ზოგან აშაღლებდნენ. მდინარის ნაკადი ხან
ოცი წვრილით ზემოთ, მაღლობებზე აყვავდათ, ხან ოცდაათი წვრილით
ქვეით, დაბლობებში ჩამოაყვავდათ; იმავე რაინდმა მიწის ზემოთა
წყალსადენები ხე-ფიცრისა გააწყო; რეაასი ხიდი ააშენა, — ზოგი
ქვა-ლოდისა, ზოგი ქვითკირისა და ზოგიც ძელებისაგან. ამგვარად,
ერთ მშვენიერ დილას მდინარე შიგ ლონდონში მოუარდა; ხოლო
ლონდონი ამ დრომდე სასმელ წყალს მოკლებული იყო. ურსუსმა
ეს პროზაული ამბავი მშვენიერ ბუკოლიკურ სანახაობად აქცია და
მოქმედება გადაიტანა მდინარე თემზასა და სერპანტინას შორის.
მდინარის ძალუძი აზვიროთება იზიდავს თავისკენ პატარა ნაკადისე-
ბურ ლელეს, თავის სარეცელს სთავაზობს და ეტყვის: „ამ ძალზედ
ხიერი ვარ საიმისოდ, რომ ქალები მოეხიბლო, მაგრამ იმდენად
მდიდარი კი ვარ, რომ მოვისყიდო ისინი“. ეს თქმა ერთგვარი გონე-
ბამახვილური და თავაზიანი ნართაული იყო იმის შესახებ, რომ სერ-
პიუ მიდღტონი ყველა საშუაოს თავისი ხარჯით გაუძღვია.

ურსუსი მონოლოგების ოსტატიც იყო, განმარტოებით ყოფნაც
უკვარდა, ლაპარაკიც. როდესაც არავისთან ყოფნა არ სურდა,
მაგრამ ვისთანმე საუბრის მოთხოვნილებას კი გრძობდა, გამო-
სავალს იმაშილა პოულობდა, რომ თავისსავე თავს ესაუბრებოდა.
ვისაც განმარტოებით უცხოვრია, მან კარგად იცის, რაოდენ ეთვი-
სება ადამიანის ბუნებას მონოლოგი. ჩვენს გუნებაში აძგერებული
სიტყვა ჩვენშივე გულის ერთგვარ ქენჯნას აღძრავს, ხოლო რო-
დესაც იგივე სიტყვა სიერცეში გახმაურდება, გვეონია, თითქოსდა
გულს შქენჯნავი საცობი აეხადო; როდესაც მარტოდმყოფი ადა-
მიანი ხმამაღლა ლაპარაკობს, იგივეა, ვითომ ღმერთთან საუბრობ-
დეს, ღმერთთან, რომელიც ჩვენში არსებობს. ასე სჩვეოდა, როგორც
ყველამ უწყის, თვით სოკრატეს. იგი თავისი თავის წინაშე წარმო-
თქვამდა ხოლმე სიტყვა-ქადაგებას. სწორედ ასევე იქცეოდა ლუ-
თერიც. ურსუსიც ამ ორ უდიდეს ადამიანს ჰბაძეოდა. მას გაორების
უნარიც აქონდა: თავისი ქადაგება-დარიგების მსმენელიც თვითონ-
ვე იყო, ასე უთქვამთ, თავისი აუდიტორია. კითხვებსაც სვამდა და
თვითონვე პასუხობდა ამ კითხვებს. თავის თავს ჯერ ქება-დიდებას
შეასხამდა, შემდეგ საყვედურებსა და შეურაცხყოფელ სიტყვებსაც
უხვად მიაყოლებდა. ქუჩაშიც კი ისმოდა, როდესაც ურსუსი მარ-
ტოდმარტო ორატორობდა თავის საზიადარ კარავში. გამკლულები,

რომლებსაც შეხვეწთ უნარი, თავისებურად შეაფასონ არანუკულო
პრაქტიკული ადამიანების საქციელი, ურსუსზე ასე ამბობდნენ: „რა იდიო-
ტაო!“ ხან, როგორც ვთქვით, ურსუსი თავის თავს ჯერონადაც
უბღაუბდა. ერთხელ ამ მოკლე სიტყვაში, რომლითაც თავის თავს
მიმართავდა, ამაყად წარმოთქვა: „მე შევისწავლე მცენარე, ყველა
მისი საიდუმლოება, შევისწავლე მისი ღერო, კვირტი, ჯამის ფოთ-
ლები, ვევილოთა ფურცლები, მტერიანა, ბუტო, თესლკვირტი,
მისი ხორანგები და აპოტეციები. მე მივწვდი ქრომაციას, ოსმო-
სიასა და ქიმოსიას; სხენაირად რომ ითქვას, ფერის, სუნისა და
გემოს წარმოშობას“. ეს ატესტატი, რომელსაც ურსუსი საკუთარ
თავს აძლევდა, ერთგუარად, ტრამახს წააგავდა, მაგრამ, დაე, ვინც
არ მისწვდოდა ქრომაციას, ოსმოსიასა და ქიმოსიას, პირველად
მან ესროლოს ქვა ურსუსს.

საბედნიეროდ, ურსუსი არასოდეს ყოფილა ნიდერლანდებში. იქ
მას უხათუოდ სასწორზე დადებდნენ, რათა წონა გამოურკვევათ და
დაეღვინათ, იყო თუ არა მისი სხეული სათანადო სიმძიმისა; თუ
სათანადოს ან გადააქარბებდა, ან მოაკლდებოდა, იმის ნიშანი იყო,
რომ ეს კაცი ჯადოქარი ყოფილა. პოლანდიაში ეს საველდებულო
წონა მეტად გონიერულად იყო დადგენილი კანონით, გასაოცრად
მარტივი ხასიათისა და ჭკუამახვილური იყო ეს შემოწმება. ადა-
მიანს სასწორზე დახეამდნენ და ყველაფერი უმაღვე ირკვეოდა: თუ
ძალიან მძიმე მოვიდოდა, ჩამოახრჩობდნენ; თუ მეტიმეტად მსუბუ-
ქი, კოცონზე წვაენდნენ. უღვეატერში ახლაც შეიძლება ნახოთ ის
სასწორი, რომელზედაც წინათ ჯადოქართ წონდნენ, ხოლო ახლა,
ჩვენს დროში, ამ სასწორზე ყველას წონიან – აი, როგორ გადა-
გეარდა რელიგია! გაბეალტყაეებელი ურსუსი რა დღეში ჩაეარდე-
ბოდა, ამ სასწორზე რომ აეწონათ! მოგზაურობის დროს ურსუსი
პოლანდიას შორს შემოუვლიდა ხოლმე და კარგადაც იქცეოდა.
თუმცა, ჩვენი მოხაზრებით, ურსუსი, საერთოდ, დიდი ბრიტანეთის
სახლერებს არც გასცილებია.

ასე იყო თუ ისე, ურსუსი ძალიან ღარიბი კაცი გახლდათ და თან
მკაცრი ხასიათითაც; როგორც კი ტყეში პომოს გაეცნო, მაშინვე
მოხეტიალე ცხოურების სურვილი აღუძრა, მკელი შეამხანაგა და
მასთან ერთად გაუდგა გზას. სრულიად თავისუფალი, მაგრამ, ამა-
ვე დროს, მოულოდნელი შემთხვევებით სავსე ცხოურება დაიწყო.

ურსუს გამოგონებლობის უნარი ქონდა, წინდახედულიც იყო. დიდად გამოცდილი ექიმბამიც და ყოველნაირ თვალთმაქცობაში კარგი ხელოვანიც გახლდათ. კარგი ჯამბაზისა და, ამასთანავე, ჩინებული მკურნალის სახელიც ქონდა მოხვეჭილი; აქედან ცხადია, რომ მისან-გრძნეულადაც თვლიდნენ, მაგრამ მხოლოდ ნაწილობრივ, რადგანაც იმხანად მეტად საზიფათო იყო, თუ კაცს ხმა გაუვარდებოდა, ეშმაკეულთა მოზიარეაო. მართალი უნდა ითქვას, რომ ურსუსი ფარმაციისა და წამლეულობისათვის სახმარ ბალახ-მკურნალებლობისადმი ლტოლვის გამო ეჭვსაც იწვევდა, რაკი ხშირად ბალახეულის ძებნა-მოკრეფისთვის ტყის ისეთ გაუვალ-გაბარდულ და ჩაბნელებულ ადგილებში მიდიოდა, სადაც ლუციფერის საღათა იზრდება და სადაც, მრჩეულ დანკრის დადგენილების მიხედვით, შესაძლოა, საღათოს ბინდში მინის წიალიდან ამოხულ კაცს გადააწყდეს, „მარჯუნა თვალთ ელამს, ლაბადამოხსნილს, ქამარზე დაშნითა და ფეხშიშველს“. მიუხედავად ასეთი უცნაური ხასიათისა, ურსუსი მეტად წესიერი ადამიანი იყო; არაერთარ შემთხვევაში იმ უწესობას არ ჩაიდუნდა, რომ გრძნეულებით გამოეწვია სეტყვა; ან მოჩვენებები მოელანდებინა ვინმესთვის, ან შეუჭრებელი ცეკვაროკით ვინმე გულს წასელამდე მოელაღა. არც სიხმრებით, მით უფრო საზარელი სიხმრებით შეაწუხებდა ვინმეს; ისე რომ, თავის მისნობას იგი ბოროტად არ იყენებდა და არცთუ რაიმე თილისმით კურცხიდან ოთხფრთიან შამალს გამოიყვანდა. ამგვარ ოინებს მას ვერ დასწამებდით. არც ისეთ სისამაგლეს ჩაიდუნდა, მაგალითად, რომ ელაპარაკა გერმანულად, ძველებრულად ან ბერძნულად, თუ ეს ენები ზედმისწევით შესწავლილი არ ქონდა, რაც ნიშანია ან ეშმაკის ცდუნებისა, ან ბუნებრივი სწეულებისა, რომელიც შელანქოლის შედეგია. და თუ ურსუსი, საჭიროების მიხედვით, ლათინურად დაილაპარაკებდა, მხოლოდ იმითომ, რომ ეს ენა მან იცოდა. არც იმის ნებას მისცემდა თავის თავს, რომ სირიულად ელაპარაკა, რადგან არც ეს ენა იცოდა, გარდა ამისა, დამტკიცებულია, რომ სირიული ენა როკაპების ენაა. მედიცინაში ურსუსი სამართლიანად აძლედა უპირატეხობას ქალენს, ეიდრე კარდანოს*, რადგან კარდანოს, მიუხედავად თავისი განსწავლეულობისა, ქალენთან* შედარებით, საბრალო ქიაა.

ერთი სიტყვით, ურსუსი იმ პიროვნებათა რიცხვს არ ეკუთვნო-

და, რომელთაც პოლიცია ხშირად აფორიაქებს. მისი საზიდარი იმ სიგრიძე-სივანისა კი იყო, რომ შეეძლო დაწოლილიყო კიდეკაც შიგ მდგარ სკიურზე, ხოლო ამ სკიურში ურსუსი თავის არცთუ იმდენად მდიდარ ბარგი-ბარხანას ინახავდა. მის აკლადიდებას შეადგენდა ფარანი, რამდენიმე პარიკი, ზოგი რამ სახმარ-საციქველი, ლურსმნებზე დაკიდებული, და, აგრეთვე, მუხიკალური ინსტრუმენტები. ამას გარდა, მას კიდევ დათვის ტყავი ქონდა, რომელსაც დიდი წარმოდგენების დროს მხრებზე წამოისხამდა ხოლმე. ამას ის უწოდებდა „საზვიმო ტანსაცმელში გამოწვობას“. „მე ორი ტყავი მაქვსო, — ამბობდა იგი, — აი, ეს არის ჩემი ნამდვილი ტყავიო“, — და დათვის ტყავზე მიუთითებდა. საზიდარი მისი იყო და მგლისაც. ამ საზიდრის, რეტორტა-კულასა და მგლის გარდა, ურსუსს ქონდა კიდევ ფლეიტა და ვიოლა-და-გამბა,* რომელსაც სასიამოვნოდ უკრავდა. ულექსირებსაც თვითონვე ამზადებდა. მაგრამ ეს მრავალმხრივი ნიჭი ყოველთვის როდი ამარაგებდა სავახშმო სასიამოვნო. მის ქოხურას ჭერში თუჯის ღუმლის მილისათვის ნახერეტი ქონდა ამოჭრილი. ღუმელი სკიურთან და ზედ კედელთან ისე ახლოს იყო მიდგმული, რომ ფიცრის კედელი თითქმის ნახევრად დამწვარიყო კიდეკაც. ღუმელს ორი განყოფილება ქონდა. ერთში ურსუსი ბალახ-წამლეულს ადუღებდა, მეორე განყოფილებაში კარტოფილს ხარძავდა. საზიდრის ქვეშ, ღამლამობით, ურსუსი მგელს მგობრულად მიუაღერებდა და ჯაჭვით აბამდა. ჰომოს ბალანი შავი ქონდა, ხოლო ურსუსს — ჭაღარა თმა. ურსუსი ორმოცდაათის ან სამოცი წლია იქნებოდა. იმდენად დამორჩილებოდა ადამიანის ბედ-იღბალს, რომ, როგორც ზვეითაც ვთქვით, მხოლოდ კარტოფილით იკვებებოდა. კარტოფილს კი იმხანად მეტად უკადრისობდნენ, მხოლოდ ღორებსა და კატორლაში მსჯავრდებულებს აჭმევდნენ. ურსუსი, მართალია, კარტოფილს გულისწეროშით ჭამდა, მაგრამ თავის ხევედრს მაინც ეპორჩილებოდა. ტანად ურსუსი დიდი არ იყო, მაგრამ მაღალი ჩანდა და ახმახიც კი მოგუჩვენებოდათ სიგამზდრის გამო. მხრებში ოდნავ მოხრილი, მუდამ დაფიქრებული დადიოდა. ხნიერი ადამიანის მხრებშიმოხრილობა მისივე განვლილი წლების ტვირთია. ურსუსს ბედისწერად თან დაჰყოლოდა მუდმივი დაღერედილობა. ძლისძალად თუ გაიღიმებდა, ხოლო ტირილს ვერასდროს ვერ ახერხებდა. ცრემლებით თავს ვერ ინუგეშებდა, არც მხიარულება-

ში პოულობდა დროებით შეკვას. მოხუცი — ეს მხოლოდ და მხოლოდ მოაზროვნე ნანგრევია. ურსუსი სწორედ ასეთი ნანგრევი იყო, თაღლითივით მრავალსიტყვია, წინასწარმეტყველებითი ჩამომხმარა, დამუხტული ნაღმივით აღზნებული. ახალგაზრდობისას იგი ერთი ლორდის სასახლეს ამშვენებდა თურმე, როგორც ფილოსოფოსი.

ყოველივე ეს ხდებოდა ას ოთხმოცე წლის წინ, იმხანად ადამიანები ცოტა უფრო მეტად მგლობდნენ, ვიდრე ჩვენს დროში. თუმცა, არც ისე მეტად.

2

ჰომო ჩვეულებრივი მგელი როდი იყო, შინდსა და ვაშლის ისეთი სიხარბით ეტანებოდა, რომ იტყოდით, ტრამალების მგელიაო. ბაღანი ისეთი მუქი ფერისა ჰქონდა, აფთარს მოგავიწყებდათ. მისი ღმუილი ვუფასაც ჰგავდა, ისეთს, რომ, ჩილის ველური ძაღლი გვერინებოდათ, ხოლო ამ ცხოველის თვალის გუგა საკმაოდ შესწავლილი არ არის და შესაძლოა, იგი მელის ნაირსახეობა იყოს. მაგრამ ჰომო ნამდვილი მგელი იყო. მისი სიგრძე ხუთ წერეთას უდრიდა. ეს მგლისათვის ლიტვაშიც კი კარგა დიდ ზომად ითვლებოდა. ამგვარი მგელი ძალიან ღონიერია და ქვეშ-ქვეშა მზერაც იცის, მაგრამ ეს ამბავი მგელს დანაშაულად არ ჩაითვლებოდა. ენა მას რბილი ჰქონდა. ხანდახან მუხლებს ულოკავდა ურსუსს. ზურგზე მოკლე ჯაგარი გასდევდა. გამხდარი იყო და მჭლე, მაგრამ მისი სიმჭლევე სიგამხდრე ტვის ნადირის სისაღეს ნიშნავდა. ვიდრე ურსუსი ამ მგელს მოიშინაურებდა და საზიდარში შეაბამდა, მას შეეძლო ერთ ღამეში ორმოცი ლიე გაურბინა. ურსუსი მას ტყეში, ნაკადულიან წაწყდა. და რაკი ნახა, რომ მგელი მეტად ფრთხილად იჭერდა კბოს, პატივისცემა იგრძნო მისდამი, თან, თავისდა სასიამოვნოდ, აღმოაჩინა, რომ ეს ნადირი შესანიშნავი ვებემპლარია ვერეთ წოდებული კობოსმჭამელი ძაღლების ჯიშის გვიანელი კუპარა მგლისა.

ურსუსმა საპაღნე ცხოველად, ვირის მაგიერ, ჰომო ირჩია, მას არ უნდოდა, ვირი შეება თავის საზიდარში: ამ პირუტყვს მეტად სცემდა პატიუს. ამასთანავე, ურსუსს შემწხული ჰქონდა, რომ ვირს, ამ ოთხფეხა ცხოველს, ადამიანთაგან ჯერაც ამოეცნობ შოცნებებს, არასასიამოვნო ჩვეულება აქვს — აცქვიტოს ვერები მამის, როდესაც ფილოსოფოსები რაღაც სისულელეს წარმოთქამენ. მა-

მასადაძე, ვირი ჩვენსა და ჩვენს აზრებს შორის მოწმე ხდება, რაც ჩვენთვის ერთგვარ უხერხულობას ქმნის. ურსუსს პომო ძალღლსაც ურჩივნა სამეგობროდ, რადგან იცოდა, რომ მგელი ადამიანს უფრო ძველად უმეგობრდება.

ამგვარად, ურსუსი პომოთი სრულიად კმაყოფილი იყო, პომო მისთვის მეგობარზე უფრო მეტსაც ნიშნავდა, მგავსება მათ შორის დიდი იყო; ურსუსი ჩაცვნილ ფერდებზე ხელს მოუთათუნებდა მგელს და იტყოდა:

„შე ჩემი მეორე გამოცემა ვიპოვე“.

ურსუსი ამბობდა ხოლმე: „როცა მოკვდები, თუ მოისურვეს გაიგონ, როგორი ვიყავი მე, საკმარისია მხოლოდ პომოს თვისებებს გაეცნონ. პომო — ეს ჩემი მეორე პირია“.

ინგლისის კანონი არცთუ ისე სწავლობდა ნადირებს: ამ კანონს შეუძლო, მგელს გამოსდევებოდა და პასუხისმგებამი მიეცა იმის გამო, რომ ის ასე თავისუფლად დაიარებოდა ქალაქიდან ქალაქში; მაგრამ პომო, ედუარდ IV-ის ერთ-ერთი სტატუსის მიხედვით, ხელშეუხებლობით სარგებლობდა. ეს სტატუსი შინაურ ცხოველებს ეხებოდა და იუწყებოდა: „ყოველი შინაური ცხოველისათვის ნებადართულია თავისუფლად ახლდეს თავის პატრონს“. ვარდა ამისა, მგლებისადმი შკაცრი მოპყრობის რამდენადმე შესუსტება მოდად შემოიღეს უკანასკნელი სტიუარტების დროს სასახლის სუფუქალებმა, რომელთაც ძაღლების მაგიერ პატარა, კატისოდნა თეთრი ძელიები ჰყავდათ ხოლმე, დიდი საფასურით გამოჩერილი აზიის ქვეყნებიდან.

ურსუსმა პომოს თავისი ნიჭიერება-უნარიანობიდან ზოგი რამ გადასცა: ასწავლა უკანა ფეხებზე დგომა, მრისხანების შეკაეება, რაც მხოლოდ უგუნებობითღა უნდა გამოეხატა. ყმუილის მაგიერ, ყრუ ბურღუნს დაიწყებდა და სხვა. მგელმაც, თავის მხრივ, ადამიანს საკუთარი ცოდნა-გამოცდილება გადასცა: ასწავლა უსახლკაროდ გაძლება, უპუროდ. უცეცხლოდ ვოფნა; ისიც ჩააგონა, რომ სჯობია ტყეში მშიერმა იარო, ვიდრე სასახლის მფლობელს ემონო.

ურსუსის მოძრავი ქოხურა, რომელიც სხვადასხვა მამართულებით მგზავრობდა, ინგლისისა და შოტლანდიის ფარგლებს არ სცილდებოდა. იგი ორ წვეილ ბორბალზე იყო შედგმული და მგლის შესაბამელად ხელნები ქონდა მისადაგებული, ხოლო

ადამიანისთვის — ჭაპანი. ამ ჭაპანს მხოლოდ ცუდ გზებზე უნდა
ნებდნენ. ჭობურას, თუმცა ის თხელი ფიცრებიდან იყო შეკრული,
სიმკვრივე მაინც არ აკლდა. წინამოდან შუშაანი კარი ჰქონდა.
ჭობურა ღამით, სიფრთხილისთვის, კლიტითა და ჩანგლითაც
იკეტებოდა უკანა კარიდან, ხოლო კარს ქვემოთ სამსაფეხურთან
ნი საკეცი კიბე იყო. ამ საგორავეებიან ჭობურას თავისი არსებო-
ბის მანძილზე მრავლად შესწრებია თოვლიან-წვიმიანი დღეები.
ოდესღაც შუღებილიც ყოფილა, მაგრამ ახლა ვერ გაარჩევდით, რა
ფერისა უნდა ყოფილიყო ის საღებავი. უნდა ითქვას, რომ ამინ-
დის შეცვლა სამგზაურო საზიდრებზე ისეთსავე გავლენას ახდენს,
როგორსაც — გვირგვინოსთა ცვლა კარისკაცებზე. საზიდარს
გარუდან. ოდესღაც თეთრად შუღუსილ კედელზე, ემწნეოდა შავი
ასობით წანაწერი, ეს წანაწერი დროთა ვითარებას წაეშალა, მა-
გრამ მაინც ამოიკითხაუდა კაცი:

„ოქრო ვოველ წელიწადს, ხაზუნის გამო, თავისი მოცულობის
ერთ შეათასობასედ ნაწილს კარგავს; ამას ფულის წონის დაკარ-
გვას უწოდებენ. აქედან უნდა დაეასკვნათ, რომ მილიარდ ოთხა-
ხი მილიონი ოქროდან, რაც მთელი დედამიწის ზურგზე ხმარება-
ბრუნვაშია, ვოველწლიურად ერთი მილიონი იკარგება. ეს მილიონი
ოქრო, მოძრაობის გამო პაერში უწერილეს ფიფქებად ამტკერებულ-
ანიავებული, ადამიანის მიერ ფილტვებში ჩაისუნთქება, ჰვენს სინ-
დის ტვირთავს, აფრუებს, ამძიმებს; უერთდება მდიდრების ხელს,
რის გამოც მდიდარი გორიზი ხდება; ღარიბთა ხელსაც უერთდება.
ღარიბი ამის გამო სასტიკი ხდება“.

ეს წარწერა წვიმებისა და განგების წყალობით, უშეტესად წამ-
ლილი, საბედნიეროდ, უკვე მოლიანად და უნაკლოდ აღარ ამოიკი-
თხებოდა. თორემ ადვილი მოსალოდნელია, რომ ეს ორატორიანი
და, ამასთანავე, მეტად ხალი მსჯელობა ფილტვებში ჩადწეული
ოქროს შესახებ, არაფრად მოეწონებოდათ შერიფებს, პრეციებს,
მარშლებს* და კანონის მცველ სხვა პარიკოსანთ. ინგლისის კა-
ნონმდებლობა იმხანად ხუმრობას არ ითმენდა. სიმკაცრე ბუნებრივ
მოუღუნად ითვლებოდა. მოსამართლეები, ტრადიციის მიხედვით,
ულმობლობას იჩენდნენ, და მძეინვარება ჩვეულებად ქცეულიყო.
ინკვიზიტორები ვეულგან დაფუსფუსებდნენ, ჯეფრისმა* თავისი
მსგავსი მთელი მთამომავლობა დატოვა.

საზიდრის შიგნით კიდევ ორი წარწერა იყო. სკივრის ზემოთ, კი-
რით გათუთრებული კედლის ფიციარზე, მელნით ჩანაწერი მოჩანდა.
„ერთადერთი, რაც უნდა ვიცოდეთ:
ინგლისის ბარონისა და ჰერის თავსამკაულია ექვსმარგალიტა-
ნი ოქროს სალტე.“

გვირგვინის ტარების უფლება ვიკონტის ტიტულიდან იწყება.
ვიკონტის გვირგვინს განუსაზღვრელი რაოდენობის მარგალიტი
ამკობს; გრაფის გვირგვინი მთლიანად მარგალიტებისაა. ამ გვირ-
გვინის კუნწებოებს შუა, ცოტათი დაბლა, მარწვევის ფოთლებია
ამოკვეთილი; მარკიზის გვირგვინის კუნწებოები და ფოთლები ღა-
რივითაა გაჭიმული; პერცოვის გვირგვინი მხოლოდ კუნწებოებია-
ნია, უმარგალიტოდ; მეფური ჩამომავლობის პერცოვის თავსამკაუ-
ლი ჯურებისა და შროშანას ყვაილებისგან შემდგარი რკალია;
უელსის პრინცის* გვირგვინი ისეთივე სახისაა, როგორც მეფისა,
ოღონდ მას ზედაპირი ღია აქვს.

პერცოვის წოდებაა — უგანათლებულესი და უშემძლებულესი
თაყადი, მარკიზი და გრაფი იწოდება მაღალკეთილშობილ და ყო-
ვლადშემძლე მფლობელად. ვიკონტის წოდებაა — კეთილშობილი
და ყოვლადშემძლე ბატონი, ბარონი — ჭეშმარიტ ბატონად იწო-
დება.

პერცოვს მიმართავენ ასე: თქვენო ბრწყინვალეობაე, დანარჩენ პი-
რებს — თქვენო მოწყალეობაე.

ლორდის პიროვნება ხელშეუხებელია.

პერი — ეს პარლამენტი და სასამართლოა, CONCILIUM ET
CURIA, კანონმდებლობა და მართლმსაჯულება.

MOST HONOURABLE (მაღალღირსი, უღირსეულესი) უფრო
აღმატებულია, ვიდრე RIGHT HONOURABLE (ღირსპატიესაცუ-
მი).

ლორდი-პერი მინეულია ჩამომავლობით ლორდად, ხოლო
ლორდ-არა პერებს ლორდობის წოდება აქვთ ნათაყაზები. მხოლოდ
პერები არიან ნამდვილი ლორდები.

ლორდი არასოდეს ფიცს არ დებს არც მეფის წინაშე და არც
სასამართლოს წინაშე. საკმარისია მხოლოდ თქმა: „პატიოსნებას
კიდლევი საწინდრადო“.

ბაგის წარმომადგენლებისგან შემდგარი თემთა პალატის წევრები, ლორდთა პალატაში გამოძახების დროს, ლორდების წინაშე მოწინებთ იხდიან ქედს, ხოლო ლორდები თავმოსართავესთ სხედან.

თემთა პალატა ლორდთა პალატაში ბილს* წარადგენს ორმოცი კაცისაგან შემდგარი დეპუტაციის საშუალებით. დეპუტაციის წევრები ბილის ჩაბარების დროს სამჯერ თავმოდრეკით თავუანს სცემენ ლორდთა პალატის წევრებს. ლორდები ბილს თემთა პალატაში უბრალო გადაშწერის ხელით აგზავნიან.

პალატებს შორის აზრთა სხედასხეაობის შემთხვევაში, პალატები საერთო თათბირს ჩატარებენ „მოხატულ დარბაზში“. ამ დროს პურები ქედებით სხედან, ხოლო თემთა პალატის წევრები ქედმოხდილნი დგანან.

ელუარდ VI-ის* მიერ გამოცემული კანონით, ლორდებს უპირატესობა ეძლევათ წინასწარი განზრახვის გარეშე შეკვლელობა ჩაიდინონ. თუ ლორდი მდაბიო ადამიანს მოკლავს, პასუხისგებაში არ მიეცემა.

ბარონები ხარისხით ეპისკოპოსებს უსწორდებიან.

ბარონ-პერი რომ გახდეს, შეფისგან წყალობად უნდა მიიღოს PER BARONIAM INTEGRAM, ესე იგი, სრული საბარონო ადგილ-მამული.

სრული საბარონო ადგილ-მამული შედგება ცამეტი და ერთი მუთხედი საახნაურო ხალხისაგან, რომელთაგან თითოეული ოც გირვანქა სტერლინგადაა ღირებული, რაც ოთხას მარკას შეადგენს.

ბარონის ციხე-დარბაზი — საბარონო ადგილ-მამულის ეს „გული“ — CAPUT BARONIAE — შემკვიდრებით გადადის იმავე საუფუძელების მიხედვით, როგორითაც ინგლისის ტახტის შემკვიდრება; ესე იგი, გადადის ქალიშვილებზე იმ შემთხვევაში, თუ შემკვიდრე ვაფიშვილი არა ჰყავთ, და ასეთ დროს შემკვიდრება უფროს ქალიშვილს რჩება; CAETERIS FILIABUS ALUNDE SATISFACTIS.*

ბარონები ლორდის ტიტულს ატარებენ, რომელიც საქონურ LAFORD-ისგან წარმოიშვა (კლასიკური ლათინური DOMINUS და ეულგარული ლათინური LORDUS).

ვიკონტისა და ბარონის უფროსი და მომდევნო ვაჭიშვილები ხა-
მფოს პირველი ესკეაირები არიან.

პერუბის უფროსი ვაჭიშვილები სარგებლობენ უპირატესობით
ლკვერთხის ორდენის კაპელებზე; უმცროსი ვაჭიშვილები ამ
უპირატესობით არ სარგებლობენ.

ვიკონტის უფროსი ვაჭიშვილი პროცეხიების დროს ბარონების
კუან და ბარონეტების წინ მიდის.

ლორდის ქალიშვილი „ლუდია“, დანარჩენი ინგლისელი ქალი-
შვილები იწოდებიან „მისს“.

მოსამართლეები უფლება-ხარისხით, პერუბის დაბლა ირიცხე-
ბიან. სერვანტი* კრავის ტყაუის კაპიუმონს ატარებს; მოსამართ-
ლეები MINUTO VARIO თეთრი ბეწვეულის კაპიუმონებით იკაზ-
მებიან, მაგრამ არა ვარყუმის ბეწვისა. ვარყუმის ბეწვს მხოლოდ
პერუბი და მუფე ატარებენ.

ლორდის საწინააღმდეგო SUPPLICAVIT -ი* დაუშვებელია.

ლორდის ციხეში ჩასმა არ შეიძლება. მას, უკიდურეს შემთხვევა-
ში, მხოლოდ ლონდონის ტაუერში* დაამწყვდევნენ.

მეფის სასახლეში სტუმრად მიწვეული ლორდი უფლებამოსი-
ლია, სამეფო ნაკრძალში მოკლას ერთი ან ორი ირემი.

ლორდი უფლებამოსილია, თავის მამულში აწარმოოს საბარონო
სასამართლო.*

თუ ქლამინდწამოსხმულ ლორდს ქუჩაში მხოლოდ ორი მხლებე-
ლი ახლავს, მიხი ღირსება დამცირებულია. მას მხოლოდ აზნაურ-
თა მთელი ამაღის თანხლებით შეუძლია გამოჩნდეს ქუჩაში.

პერუბი პალატაში დახურული ეტლით მიბრძანდებიან, რომელ-
შიც წვეილ-წვეილი ცხენია მწკრივად შებმული. თუმცა პალატის
წვერებს ამის უფლება არ აქვთ. ზოგიერთი პერა ვესტმინსტერში*
ღია, ორადგილიანი ეტლით მიემგზავრება. გერბითა და გვირგვი-
ნით შემკული ეტლის ტარების უფლება ეძლევათ მხოლოდ ლორ-
დებს. ეს ერთ-ერთი მათი განსაკუთრებული უფლებაა.

ლორდს ჯარიმის გადახდა მხოლოდ ლორდებს შეუძლიათ დაა-
კისრონ, ამასთანავე, არა უწყეტეს ხუთი შილინგისა, გამონაკლისს
წარმოადგენს პერციოგი, რომლის დაჯარიმება შეიძლება ათი ში-
ლინგით.

ლორდს შეუძლია თავის სასახლეში იყოლიოს ექვსი უცხოელი,
ექვლა დანარჩენ ინგლისელს — მხოლოდ ოთხი.

ლორდს ბაჟის გადაუხდელად შეუძლია იქონიოს თავის სარდა-
ფში რვა კასრი ღვინო.

მხოლოდ ლორდი თავისუფლდება ოლქის შერიფთან გამოცხა-
დებისაგან.

ლორდს ჯარის შესანახი გადასახდი არ ეკისრება.

როდესაც ლორდის ნება-სურვილი იქნება, მაშინ შეადგენს თა-
ვისი ხარჯით ლევიონს მეფის განკარგულებაში გადასაცემად; ასე
იქცევიან მათი ბრწყინვალეობა პერცოვი ატოლისა, პერცოვი პა-
მულტონი და პერცოვი ნორთემბერლენდისა.

ლორდის გასამართლება მხოლოდ ლორდებს შეუძლიათ.

სამოქალაქო საქმეებში ლორდს შეუძლია მოითხოვოს განაჩენის
ხელახლა გადასინჯვა და იმ შემთხვევაში შეცვლა, თუ სასამართ-
ლოს შემადგენლობაში ერთი აზნაური მაინც არ ყოფილა.

ლორდი თავის კაპელანებს თვითონვე ნიშნავს.

ბარონი სამ კაპელანს* ინიშნავს, ვიკონტი — ოთხს, გრაფი და
მარკიზი — ხუთს, პერცოვი — ექვსს.

ლორდს არ შეიძლება წამებით სასჯელი მიეგოს, თუნდაც
სახელმწიფო ღალატი პბრალდებოდეს.

ლორდი არ შეიძლება დადასტურდეს იქნას ჯალათის მიერ.

ლორდი ფოველთუის სწავლულ კაცად მიიჩნევა, თუნდაც მან
წერა-კითხვა არ იცოდეს. ჩამომავლობითი უფლებით იგი სწავლუ-
ლადაა მიღებული.

პერცოვი ყველგან ბალდახინით მიბრძანდება, გარდა იმ ად-
გილებისა, სადაც მუფე იმყოფება; ვიკონტსაც აქვს ბალდახინი,
მხოლოდ თავისსავე სახლში; ბარონს აქვს თავსაცობიანი ფიალა
ღვინის ჭაშნიკისთვის. ვიდრე ბარონი ღვინოს დალევს, თავსაცობი
მსახურს ფიალის ქვეშ უჭირავს. ბარონებსაც, თუ იქვე ვიკონტებსაც
იმყოფება, უფლება აქვს შლეიფი ერთ კაცს დაატერინოს.

ოთხმოცდაექვსი ლორდი ან ლორდების უფროსი ვაჟიშვილები
პირველ ოთხმოცდაექვს ადგილს იჭერენ იმ მაგიდასთან, სადაც
ხუთასი კაცისთვის განკუთვნილი ჭურჭელია განწყობილი. ასეთი
სურთა ფოველდლე ეწეობა მეფის სასახლეში, იმ ოლქის ხარჯზე.
სადაც მეფის რეზიდენცია მდებარეობს.

მდაბიოს, რომელიც ლორდს დაარტყამს, მარჯვენას მოაკვეთონ.
ლორდი თითქმის იგივეა, რაც მუფუ.
მუფუ თითქმის იგივეა, რაც ღმერთი.
მთელი მიწა-წყალი ლორდების საკუთრებაა,
ინგლისელები, როცა ღმერთს მიმართავენ, მას „მელორდს“
ეწოდებენ.

ამ წარწერის პირდაპირ შუორე წარწერას ამოიკითხავდით,
ამგვარადვე ნაწერს. აი, ეს წარწერაც:

„ნუკეში, რითაც უნდა დაკმაყოფილდნენ ისინი, ვისაც არა გა-
ახნია რა.“

ქენრი ოვერკერკის, გრუნთემის გრაფს, რომელიც ლორდთა კა-
ლატაში გრაფ ჯერსისა და გრაფ გრინსის შუა ზის, ყოველწლიუ-
რად ახი ათასი ვირჯანქა სტერლინგი აქვს შემოსავალი. მის მოწყა-
ლებას ეკუთვნის სასახლე გრუნთემ-ტერასი, მარმარილოთი ნაგები
და განთქმული თავისი ტალანების ლაბირინთებით, რითაც მთე-
ლი სასახლე ღირსშესანიშნაობას წარმოადგენს. სასახლეში არის
სარანკოლინიდან მოტანილი მარმარილოსაგან მოპირკეთებული
აღისფერი ტალანი, ასტრახანული ლუმაქელის ტალანი, თეთრი
ტალანი — ლანის მარმარილოსი, შავი — ალაბანდის მარმარი-
ლოსი, რუხი ფერის — სტარუმის მარმარილოსი, ყვითელი — ქე-
სენის მარმარილოსი, მწვანე — ტიროლის მარმარილოსი, წითელი
— ნახევრად დაწინწკლული ბოქემის მარმარილოსი და ნახევარი
— კორდოვის ლუმაქელისაგან ნაგები, ლურჯი — გენიუს მარმარი-
ლოსი, იისფერი — კატალონიის გრანიტისა, სამგლოვიარო ტალა-
ნი — შურეიდროს ფიქლისა, რომელიც თეთრ-შავი მარღუნარევია,
ვარდისფერი ტალანი — ალპის მთების ციპოლინისა, მარჯალი-
ტისფერი ტალანი — ნონეტის ლუმაქელისა და სხვადასხვაფერი
ტალანი — ჭრელი ბრეკჩიისა, რომელსაც „სასახლის“ ტალანი
ეწოდება.

რინარდ ლაუთერს, ლონდონის ვიკონტს, უესტმორლენდში
აქვს ციხე-დარბაზი ლაუთერი, რომლის მდიდრული სადარბაზო
კარი თითქოს მუფუებს ეპატივება: ინებუთ და მობრძანდითო.

სკარბოროს გრაფი რინარდი, ლემლეს ვიკონტი და ბარონი,
იგივე ვიკონტი უოტერფორდი ირლანდიაში, ნორთემბერლენდის
საგრაფოსა და ღურკამის საგრაფოს ლორდ-ლეიტენანტი და ვიცე-

ადმირალი, სტენსტედში მფლობელია ორი ადგილ-მამულია სასახლეებით, ერთი ამ სასახლეთაგანი უძველესია, შორე - ახლო უკანასკნელში საერთო ყურადღებას იპყრობს დიდებული მესერი, რომელიც არაჩვეულებრივ შადრევნიან აუზს აქვს ნახევარწრივ შემოვლებული. გარდა ამისა, იმავე გრაფს კუთვნის ციხე-დარბაზები ლემლეში.

რობერტ დარხის, პოლდერნესის გრაფს, კუთვნის პოლდერნეს საგვარეულო ციხე-დარბაზი, საბარონო კომპურებით დამშენებული და ფრანგულ ვაიდაზე გაშენებული უზარმაზარი პარკით. ამ პარკში დასაყრდენობს ხოლმე ექვსი ხუნიანი დახურული ეტლით თუთონ მფლობელი გრაფი, ორი ფორეიტორის თანხლებით, როგორც ინგლისის პერს შეპერის.

ჩარლზ ბოკლერკი, სენტ-ალბანსის პერცოვი, ბერფორდის გრაფი, ჰედინგტონის ბარონი, ინგლისის პირველი ბაზილთუხუცესი, მფლობელია სასახლისა უინძორში, მფეის სასახლის გვერდით, და ლორდის სასახლე არაფერს კარგავს ამ მუხობლობით.

ჩარლზ ბოდეილი, რობერტის ლორდი, ტრუროს ბარონი, ბოდმინის ვიკონტი ქალაქ კემბრიჯში ადგილ-მამულ უიძლის ფლობს, სადაც აშენებულია სამი სასახლე სამი ფონტონით, ერთი ამთაგანი კაბადონის სახისაა, ხოლო ორი სამწახნაგოვანი. ეტლით მისასვლელი კარ-მიდამოს ხეივანი ოთხმწკრივი ნარგავებითაა დამშენებული.

მაღალკეთილშობილი და ყოვლადღიერი ლორდი ფილიპ პერბერტი, ვიკონტი კარდიფი, გრაფი მონტგომერი და გრაფი ჰემბროკი, მფლობელი და პერი კენდოლის, მარშიონის, სენტ-კვენტინისა და ჩარლენდისა, კორნუელის საგრაფოსი და დუორნეს გუბურების ზედამხედველი, იესოს კოლეჯის მემკვიდრეობითი მეთვალყურე, შესაკუთრეა უელტონის საუცხოო ბაღისა, სადაც ორი ისეთი მშენიერი შადრევანი ამოსჩქეფს, რომ კიდევაც აღმატებთან სიმშენიერით უქრისტეიანესი მუზეუ ლუდოვიკო მეთოთხმეტის შადრევნებს ვერსაღში.

ჩარლზ სეიმური, სომერსეტის პერცოვი, მდინარე თუზნაზე მე პატრონეა სომერსეტ-კაუსისა, რომელიც არაფრით ჩამოუვარდუბა რომის პამფილის ვილას. მის დიდებულ ბუხარზე თვალს იუანის დინასტიის ეპოქის ორი ჩინური ფაიფურის ლარნაკი იტაცებს,

რომელიც ფრანგული ფულით ნახევარ მილიონად არის შეფასებული.

იორკშირში ართური, ლორდი ინგრემისა, ვიკონტი ირეინისა, მუკატრონეა სასახლე ტემპლ-ნიუშემისა, რომლის ეტლით მისასვლელ ეზო-ფურეს სატრიუმფო თალი აქვს. ამ სასახლის ფართო და ბრტყელი ჭურ-სახურაკები მაკრიტანულ ყათარებს ემსგავსება.

რობერტი, ლორდი ფერერს-ჩარტლესისა, ბორჩიისა და ლოკენის მფლობელია ლესტერშირში ციხე-დარბაზ სტაუნტონ-მაროლდისა პარკითურთ, რომელსაც გვეგმაზე ფრონტონიანი ტაძრის შეხედულება აქვს. გუბურის ნაპირზე ამუნებული დიდი კელესია, ოთხკუთხა სამრეკლოთი, კარ-მიდამოს შემადგენლობაში შედის.

ნორთჰემპტონის საგრაფოში ჩარლზ სპენსერი, ზენდერლენდის გრაფი, მისი უდიდებულესობის საიდუმლო სათათბიროს წევრი, მფლობელია ოლთროპის ადგილ-მამულისა, რომლის ეტლით მისასვლელში მარმარილოს ქონგურებით შემკული ოთხსვეტიანი რკინით ნაჭედი ჭიშკარია.

ლოურენს ჰაიდს, გრაფ როჩესტერს, სერეეში კუთუნის ადგილ-მამული ნიუ-პარკი ციხე-დარბაზით, მხატვრულად ნაქანდაკევი აკროტერიონით* და ნარკავი ხეებით, დამშვენებული მრგვალი კორდით და მუხნარით, რომლის განაპირას ხელოვნურად შემრგვალებული გორაკი აღმართულა, შორიდან მოძინარე დიდი მუხით შემკული.

ფილიპ სტენჰოპი, გრაფი ჩესტერფილდისა, დერბიშირში მფლობელია ბრედბის ადგილ-მამულისა, სადაც დიდებული პავილიონია წამოდგმული, საათით წინამოზე. იქვეა შეუარდნების სამყოფი, საკურდღლე და მშენიერი გუბურები, ზოგი ოთხკუთხა, ზოგიც მოგრძო. ერთი მათგანი სარკის ფორმისაა, ორი შადრევანი აქვს დიდ სიმაღლეზე ამოშქეფი.

ლორდ კონსუელს, აის ბარონს, ბრომ-ჰოლი — მეთოთხმეტე საუკუნის სასახლე კუთუნის.

მაღალკეთილშობილი ოლჯერნონ კეპლი, ვიკონტი მოლდერნისა და გრაფი ესექსისა, მფლობელია ერსფორდშირში ქემბიორის ციხე-დარბაზისა, რომელსაც ახლ H-ის მოყვანილობა აქვს. იგივეა მუკატრონე ტვიან-მინდერიანი ადგილებისა, სადაც უხვადაა ფრინველ-ცხოველი სანადიროდ.

ლორდ ჩარლზ ოსალსტონს მიდლსექსში ციხე-დარბაზი დო-
ული კუთვნის, რომელიც იტალიური გემოვნებით ნაკეთები ბაღე-
ბითაა გარემოცული.

ჯემს სეხილს, სოლსბერის გრაფს, ლონდონიდან შეიდი ლიეს
დამორებით სასახლე პარტფილდ-ჰაუსი აქვს, ოთხი საბატონო პა-
ვილიონით, ცენტრში საყარაულო კომკითა და ეზოთი, რომელიც
თეთრი და შავი ფილაქნითაა მოპირკეთებული, იმგვარად, როგორც
ეს სენ-ჟერმენია*. ამ სასახლის წინამოს ორას სამოცდათორმე-
ტი წყროთის სივრცე უჭირავს. იგი აუმუნებია იაკობ პირველის მე-
ფობის დროს ინგლისის სახელმწიფო ხაზინადარს, ამ სასახლის
აწინდელი პატრონის პაპის პაპის, სოლსბერის საგვარეულოს ერთ-
ერთი გრაფის მეუღლის საწოლი აურაცხელი ღირებულებისაა.
იგი მთლიანად ბრახილიური ხისგანაა ნაკეთები; ცნობილია, რომ
ეს ხე გველის კბენისგან დასაცავად უებარი საშუალებაა და MIL-
HOMBRES-ი ეწოდება, რაც „ათას მამაკაცს“ ნიშნავს. ამ საწოლზე
ოქროს ასოებით წერია: HONNI SOIT QUI MAL Y PENSE („სირ-
ცხელი იმას, ვინც ცუდს გაიფიქრებს“).

უღუარდ რიჩს, უორუიქისა და პოლენდის გრაფს, ციხე-დარბაზი
უორუიქ-ქასლი კუთვნის, სადაც ბუხრებს გასახურებლად მთელ
მუხის მორებს უკეთებენ.

სვენ-უოქის სამრევლოში, ჩარლზ სექეილს, ბექჰერსტის ბა-
რონს, კრენფილდის ვიკონტს, დორსეტისა და მიდლსექსის გრაფს
ადგილ-მამული ნოული კუთვნის, რომელიც სივრცით ქალაქს არ
ჩამოუვარდება. ამ ციხე-გალაქანში ერთმანეთის პარალელურად,
ჯარის წყებასავით, სამი სასახლეა ჩამწყობებული. მთავარი შე-
ნობა წინამოდან ათტერფიანი ქიმებით არის შემკული, ჭიმკარზე
ციხის მთავარი კომკია სადარაჯოდ ამართული, ოთხი მცირე კომ-
კურათი.

თომას თინს, უვიმუთის ვიკონტს, უორმინსტერის ბარონს, საკუ-
თრებად აქვს სასახლე ლონგ-ლითი; მასში თითქმის იმდენივე ბუხა-
რია, ფარანი, ფანატური, კამარა-კაბადონი — პავილიონი, მრგვა-
ლი კომკურები, ოწინარებიანი კომკურები, რამდენიც საფრანგეთის
მეფის საკუთარ ციხე-დარბაზ შამბორში.

ქენრი პოუარდს, ხეფოლკის გრაფს, ლონდონიდან თორმეტი
ლიეს დამორებით, მიდლსექსში, საკუთრად აქვს სასახლე ოდლეო-

ნი; იგი სიერციხითა და დიდებული ნაგებობით ესპანეთის მეფის ესკორიალს არ ჩამოუვარდება.

ბელფორშირში რუსტ-პაუს-ენდ-პარკი ვარშემოზღუდულია გალენითა და თხრილებით. ეს მთელი ოლქისოდენა სიურცკ-ტყვებით, მდინარეებით, მთიანებით, მარკიზ ქენრი კენტის საკუთრებას შეადგენს.

პირფორდში კემპტონ-კორტი, უხარმაზარი ქონგურებანი კომკითა და ბალით, რომლის ბოლოს ვუბურაა, ხილი შემდეგ ტყე — კონინგსბის ლორდს — თომასს ეკუთვნის.

გრაფ რობერტ ლინდსეის, ლორდსა და უოლკემის ტყის ჩამომავლობით შემკვიდრეს, ლინკოლნშირში ციხე-სიმაგრე გრემსტორფი ეკუთვნის, გრძელი ფასადით, რომელიც მაღალი კომკურებით მესრისნაირადაა შემკული, აქვეა ბაღწაღკოტები, გუბურები, ხოხბეძისთვის ბაღურები, ქოფაკი ძაღლებისათვის ბუნაგები, კორდეაკობები და ჭალაკები. მის კარშიდამოსვე აგრძელებს ალვის ხეებით მოფარვლული სათამაშო მოედნები. იქვეა დიდი ხალიჩებივით აფურადებული სავეკილეები, კვადრატული და რომბის მოჯანილობისანი. ცხენოსნობაში შეჯიბრებისათვის მინდვრიანები; და ციხე-გალავანში ეტლების შემოსასხელელ გზაზე — დიდებული ორმწკრივი ხეივანი.

სესექსში ღრმად პატივეცემულ ფორდს, ლორდ გრეის, გლენდეილის ეიკონტს და ტანკარვილის გრაფს დიდი კვადრატული ციხე-დარბაზი ეკუთვნის, ორივე მოპირდაპირე მხარეს სიმეტრიული ორი სახეიმო-სასტუმროდ გაწყობილი ფლიგელით, რომელია ჭერსახურავებზე აღმართულია კომკები.

სასახლე ნუნკემ-კედოქსი, უორიქშირში, მუშაბანდიანი ოთხნახნაგა წვეტიანი კომკურით და პარკში ორი ოთხკუთხა სათევზაო გუბურათი, გრაფ დენბის ეკუთვნის, რომელსაც გერმანიაში რენშელდენის გრაფის წოდებით იხსენიებენ.

ციხე უაითჰემი ბურქის საგრაფოში, ფრანგული ბაღწაღკოტით, თლილი ქვით ამოშენებული ოთხი მღვიმითა და ქონგურკმწებებიანი მაღალი კომკით, რომელიც კიდევ ორ-ორ ბურჯისე-ბურ კონტრფორსზეა დაერდნობილი, ეკუთვნის ლორდ მონტკვიუს, გრაფ უბინგდონს. მის საკუთრებას შეადგენს, აგრეთვე, საბარონო ციხესიმაგრე რაიკოტი, რომლის ეტლით მისკვალთან ბქისკარზე

დექიბია წაწერილი: VIRTUS ARIETE FORTIOR (კეთილი სახელი უმაგრესა უროზე).

უილიამ კევენდიში, დეეონშირის პერცოვი, მეფობებელია ამისი ციხესიმაგრისა, მათ შორის ორსართულიანი ჭეტხუორტისა, იგი შესანიშნავი ბერძნული სტილითაა ნაკები. გარდა ამისა, მათ ბრწყინვალეობას ლონდონში სასახლე ეკუთვნის, რომლის სვეტ-კარზე შეფის სასახლისიკენ ზურგშეკცეული ლომის ქანდაკება დგას.

კინელშიკის ვიკონტს, რომელიც კორკის გრაფია ირლანდიაში, ჰიკადილიში აქვს სასახლე — ბარლინგტონ-ჰაუსი, ლონდონის გარე მიდამოებამდე გაშლილი დიდი ბაღებით, მასვე ეკუთვნის სასახლე ლონდსბორო, სასახლე ჩიზუიქი, ცხრა დიდებულ ნაკებობათაგან შემდგარი და სადაც ძველი ნაკებობის გვერდით ახალი სასახლეა წამოჭიმული.

პერცოვი ბოფორტი მესაკუთრეა ჩელსის, ეს არის ორი გოთიკური სტილის სასახლე და კიდევ მესამე სასახლევ, ოღონდ უკანასკნელი ფლორენციული სტილისაა. ამავე პიროვნებას ეკუთვნის გლოსტერში სასახლე ბედმინგტონი, რომლის შესანიშნავი ფართო ხეივანი სასახლიდან ყოველმხრივ სხივებისნაირად განშტოვდებიან. მაღალკეთილშობილ და ყოვლადშემძლე პრინც ჰენრის, ბოფორტის პერცოვს, მიეკუთვნება აგრეთვე ტიტული — მარკიზი და გრაფი უოსტერისა, ბარონი რაგლანისა, ბარონი ჰაუერისა და ბარონი პერბერტ-მაისტოუსი.

ჯონ პოლისი, პერცოვი ნიუქასლისა და მარკიზი კლერისა, მეფობებელია ციხესიმაგრე ბოლსოვერისა, რომლის ოთხკუთხა საყარაულო კოშკი დიდებულ შთაბეჭდილებას ახდენს, მასვე ეკუთვნის ციხე-დარბაზი პოუტონისა ნოთინგემში, სადაც აუზია. აუზის ცენტრში აღმართულია მოძრგვალ პირამიდა, მსგავსად ბაბილონის გოდოლისა.

ლორდ უილიამ კრევენს, ბარონს კრევენ-ჰემსტედისას, უორუიქშირში აქვს თავისი რეზიდენცია — კომბ-ეზი, რომელსაც მოუღებინგლისში ველაზე ულამაზესი შადრევანი ამშვენებს, ხოლო ბერკშირში იმავე ლორდის საკუთრებაა ორი საბარონო ციხე-დარბაზი: ჰემსტედ-მარშალი, რომლის წინამოს ხუთი შემაბანდიანი გოთიკური სტილის აივანი ამკობს, და ესდოუნ-პარკად წოდებული

ციხე-დარბაზი, ეს უკანასკნელი ნაგებობა ტვიანში, ორი გზის ჯვარედინის კიდეზეა აღმართული.

ლორდ ლინეი კლენჩარლი, ბარონი კლენჩარლი-ქენკერვილისა, მარკიზი სიცილიის კორლეონესი, მეფობებდა ციხე-დარბაზ კლენჩარლისა; ეს ციხე-დარბაზი 914 წელს ააშენა ედუარდ მოხუცმა დანიელთა თავდასხმისაგან დასაცავად. მასვე კუთვნის სასახლეები: ქენკერვილ-ჰაუსი ლონდონში და კორლეონე-ლოჯი უინძორში; აგრეთვე, რვა საკასტელიანო, ერთი მათგანი ბრუქსტონში, მდინარე ტრენტზე, იმ უფლებებით, რომ იქ თაბაშირის დაშუქება აწარმოოს. შემდეგ კიდევ საკასტელიანოები: გემდრაითი, პომბლი, პორიკემბი, ტრენუორდრაითი, ჰელ-კერტერსი, მოუნხუნზე წყაროთი, პოლინმორი, თავისი ტორფიანი ჭაობებით, რიკელკერი, მიილენლის მთაზე, უძველესი ქალაქის უაბკატონის მახლობლად მდებარე. მასვე კუთვნის ცხრაშეტი პატარა ქალაქი და სოფელი, მცხოვრებლებზე ფეოდალური სამართლის წარმოების უფლებებით, აგრეთვე, მთელი ოლქი ქენსეტჩიისისა, რაც მათ მოწვავლებას მოლიან შემოსავალს წლიურად ორმოცი ათას გირვანქა სტერლინგს აღუქვს.

იაკობ II-ის* მეფობაში უფლებამინიჭებული ას სამოცდათორშეტი პერი, ვეულა ერთად წლიურ შემოსავლად იღებს მილიონ ორას სამოცდათორშეტი ათას გირვანქა სტერლინგს, რაც ინგლისის შემოსავლის ერთ მეთერთმეტედს შეადგენს.

ლორდი ლინეი კლენჩარლის უკანასკნელ სახელთან გვერდზე ურსუსის ხელით მიწერილი იყო შენიშვნა:

„შეამბოხე, განდევნილი, ქონება, მიწები და მთელი ადგილ-მამული ხეკესტრს ექვემდებარება. ახია, ასეც კუთვნის“.

4

ურსუსი აღტაცებული იყო პომოთი, ჩვენ აღგვაფრთოვნებს ის, რაც ჩვენთვის მახლობელია. ასეთია კანონი.

ურსუსის შინაგანი განწყობილება მუდმივ ჩახშული მტყინარება იყო, რაც გარეგანად მის ბუნებულში გამოიხატებოდა. ურსუსი იმით რიცხვს კუთვნოდა, ვინც ამ ქვეყნიურებით არ არის კმაყოფილი. ბუნების სისტემაში ურსუსი ოპოზიციის ფუნქციას ასრულებდა. მკვლავურში მხოლოდ ცუდ მხარეს ამწევდა. ქვეყნად არც არაფერ

რი და არც არავინ მოსწონდა. მისთვის თავლის სიტყბო უწერის კბენას ვერ გამოისყიდდა, შხის სხივებისაგან გადაფურჩქნილი ვარდი იმავე შხის მიერ გამოწვეულ ციებ-ცხელებასა და ნალღლით პირის ღებინებას ვერ ამართლებდა. ვინ იცის, იქნებ ურსუსი გულმა ღმერთსაც სასტიკად კიცხავდა. იგი ახე იტყოდა ხოლმე: „ცხადია, სატანა დაბმული უნდა იყოს, ღმერთი დამნაშავეა, რომ მას ჯაჭვის საბმელი ახსნაო“. იგი მხოლოდ ადვილ-მამულთა მფლობელ მთავრებს შეაქებდა ხოლმე, ხოლო ამ ქებას რაღაც თავისებურად გამოხატავდა. ერთხელ, როდესაც იაკობ მეორემ ღვთისმშობელს ირლანდიის კათოლიკეთა სამლოცველოში მძიმე ოქროს კანდელ შესწირა, იმხანად ურსუსმა ამ სამლოცველოსთან გაიარა პომოს თანხლებით. მართალია, ეს უკანასკნელი ხსენებული შემთხვევისადმი გულგრილად იყო განწყობილი, მაგრამ თვით ურსუსმა ვუელას გასაგონად გამოთქვა თავისი აღტაცება, მან ხმაძაღლა შესძახა: „უძველად ღვთისმშობელს უფრო მეტად ესაჭიროება ოქროს კანდელი, ვიდრე, აი, ამ ფეხშიშველ გოგო-ბიჭებს — ფეხსაცმელი“.

ურსუსის მხრივ ასეთი „კეთილგანწყობის“ გამოჩენა და საკმარის პატივისცემა უზენაესი ხელისუფლების მიმართ, ალბათ რამდენადმე ხელს უწყობდა იმ გარემოებას, რომ ხელისუფლება ღმობიერებას იჩენდა ურსუსის ასეთი მოხეტიალე ყოფა-ცხოვრებისა და მგელთან მისი არაჩვეულებრივი მეგობრობისადმი. ურსუსს გული შესტკიოდა პომოზე და ხანდახან საღამო ხანს აუშუკებდა, რომ თავისუფლად გაველ-გამოველო საზიდრის ახლომახლო. მგელი პატრონის ნდობას ამართლებდა და „საზოგადოებაში“, ესე იგი ხალხში, ვომიაზე უფრო მშვიდად იყო. მაგრამ თუ პოლიციელები აუგუნებაზე ყოფნის დროს შეასწრებდნენ თვალს, მაშინ ამას არასახურეული შედეგი მოჰყვებოდა; ამიტომ ურსუსს ეს უდანაშაულო მგელი თითქმის მთელი დღე-ღამე ჯაჭვით აყავდა დაბმული.

პოლიტიკური თვალსაზრისით, ურსუსის წარწერა ოქროს შესახებ, რომელიც უკვე გარკვევით აღარც იკითხებოდა, და ამასთანავე არსებითად თითქმის გაუგებარი იყო, უბრალო ნაციონალიზმადღა ჩანდა ბალაგანის წინამოზე და ურსუსზე არაერთად ეჭვის მისატან საბუთს არ იძლეოდა. იაკობ მეორის შემდეგაცა და თვით უილიამისა და მარიამის „ღირსპატივსაცემი“ მეფობის დროსაც, ურსუსის საზიდარი არხეინად მიგოგმანობდა ინგლისის საგრა-

ფოების მიერ უბუნელ ქალაქებში. ურსუსმა მთელი დიდი ბრძო-
ნითი შემოიარა თავისი საგორაკებთან ქობურათი, ქედდა თავის
სახელმძღვანელად წამლეულსა და მალამოებს, თანაც მგლის დახმა-
რებით მოგზაური მკურნალის თვალთმაქცურ ოინებს ასრულებდა.
ურსუსი ადვილად უსხლტებოდა პოლიციის ხაფანგებს, რომლებიც
ამხანად მთელ ინგლისში იყო დაგებული, განზრახვა ერთი ქონ-
დათ, ქვენიდან განუდევნათ მოხეტიალე ბრბოები; მოკვარი კი იყო
„კომპრაჩიკოსები“ დაეჭირათ.

არსებითად ეს სამართლიანი იყო, ურსუსი არაკითარ მოხეტია-
ლთა ბრბოს არ ეკუთვნოდა. ურსუსი მარტოდმარტო, თავის თა-
ვთან — ურსუსთან ცხოვრობდა, მხოლოდ მგელი თუ გამოყოფდა
ფრთხილად დრუნჩს და შეაწყვეტინებდა თავის თავთან საუბარს.
ურსუსის ოცნების მწვერვალი ის იყო, რომ ყარაბაღ* დაბადე-
ბულიყო, მაგრამ რადგან ეს მის შესაძლებლობებს აღემატებოდა,
ამიტომ მარტვილობა ირჩია, მარტვილობა, ეს ველურობის ისეთი
შერბილებული ფორმაა, რომ ცივილიზებული საზოგადოება თან-
ხმდება მიიღოს თავის წრეში. რამდენადაც მეტხანს ვიბორიალე-
ბო ქვეყანაზე, იმდენად უფრო მარტივად ვიგონობთ თავს ამით
იხსნება ურსუსის გამუდმებული მოგზაურობა. ერთ რამდენიმე ად-
გილას განერება დიდხანს მას თავისუფლებიდან მონობაში გადას-
ვლად ეწყებოდა. მთელი ცხოვრება ხეტიალში გაატარა. ქალაქის
დანახებაზე უდაბურ ტყეს ან კლდის გამოქვაბულს მოიწადინებდა
ხოლმე. ტყეში ისე გონობდა თავს, როგორც სახლში, ქურქვემ.
მაგრამ მოედნებზე ხალხის ყრუ გუგუნიც არ აწუხებდა, რადგან
ეს ტყიანში ხეების ამრიალებას აგონებდა. განმარტობით ყოფნის
მდრეკილებას ბრბო რამდენადმე კიდევ აკმაყოფილებს. ურსუსს
თუ რამ თავისი გორიალა ოთხთვალასი არ მოსწონდა, ეს იყო
კარ-ფანჯარა, რადგან სახლს აგონებდა. ურსუსი თავის იდეალს
მაღწევდა, შესაძლებელი რომ ყოფილიყო საგორაკებზე გამოქვა-
ბული შეედგა და ამ გამოქვაბულით ემოგზაურა.

როგორც უკვე ითქვა, ურსუსი არ იღიმოდა, ის მხოლოდ იცი-
ნოდა ხოლმე, ზოგჯერ ხშირადაც. მაგრამ ეს სიცილი ხშირის სი-
ცილი იყო. ლიმილში, გარკვეულწილად, თანხმობის საწყისებია,
მაშინ, როდესაც სიცილი ხშირად უარს გამოხატავს ხოლმე და
თანხმებაზე.

ურსუსის მთავარ, განსაკუთრებულ თვისებას ადამიანთა მოღვაწე-სადმი სიძულვილი შეადგენდა, ამიტომ დაუნდობელიც იყო. ბოლოს იმ პტკიც დასკვნამდე მივიდა, რომ ადამიანთა ცხოვრება სამსუქია: შეაშნია, რომ არსებობს უბედურებათა თავისებური იერარქია: შეფუებისათვის, რომლებიც ხალხს აუბედურებენ, არსებობს რძი. რძი — შავი ჭირი მოსდევს, შავ ჭირს — შიმშილობა, ხოლო ყველა უბედურებათა მთავარი მიზეზი, — ადამიანთა სირვეკუნი; კდარწმუნდა, რომ თვით ფაქტი არსებობისა ერთგვარად სასჯელის მომპოვებელია, და რომ ყოველივე ამისაგან ხსნას სიკვდილმა ხელაუდა, მაგრამ ის მაინც კურნაუდა აუადმყოფებს, რომლებიც მასთან ხანდახან მოჰყავდათ. მას მოზუცთა ძალ-ღონის მომძაბრებელი და სიცოცხლის გახანგრძლივების საშუალებაც ქჷონდა. ხეობრებს ჯერ ფეხს აადგმევიებდა და მერე შხამნარვეი სიცილით ეტყოდა: „აა, ახლა ხომ ფეხზე დაგაყენე. ისევე შევიძლია იარო ამ ცრემლით აღსაყხე ცის ქვეშეთში“. თუ შიმშილით ღონეშიხდილ მათხოვარს დაინახაუდა, რაც ფული გააჩნდა, სულ იმას მისცემდა და თან გაჯაერებით შეუტყუდა: „სული მოიბრუნე, შე უბედურო, ტამე, ეცადე შეტხანს იცოცხო, მე კი არ ვეცდები შევაპოვლო შენი ამ კატორღამი ყოფნა“. შემდეგ ხელების ფშენუტით დასძენდა: „მე, რაც კ შემიძლია, სიკეეს ვაყენებ ადამიანებს“.

გამკვლელებს შეეძლოთ ქობურას უკანა კედლის პატარა ფანჯრიდან ქერზე, მსხვილი ასოებით ნახშირით წანაწერი ამოუკითხათ: „ურსუსი — ფილოსოფოსი“.

II

კომპარაჩიკოსება

I

ჩვენს დროში ვის ესმის სიტყვა „კომპარაჩიკოსები“, ვისთვისაა გასაგები ამ სიტყვის მნიშვნელობა?

კომპარაჩიკოსები, ანუ კომპრაპეცნიოსები არაჩვეულებრივ ხაზიზღარ მანანწალათა კრებულს წარმოადგენდა. იგი საკმაოდ ცნობილი იყო მჭვიდმეტე ხაუკუნეში და უკვე მიფინვებული მეთურამე-

ტე საუკუნეში, ასე რომ, ახლანდელ დროში მათ შესახებ აღარაინ
იყის რა. კომპრაჩიკოსები, ისე როგორც „მემკვიდრეთა საწამლავი“,
ქველი საზოგადოებრივი წყობილების დამახასიათებელ დეტალს
წარმოადგენდნენ. ეს კაცობრიობის ქველი ზნეობრივი სიმახინჯის
სურათის ნაწილი იყო. ისტორიის თვალსაზრისით, რომელიც სხ-
ვადსხვა მოვლენას ერთად აჯგუფებს, კომპრაჩიკოსები იმ უზარ-
მაზარი მოვლენის განმტოებას წარმოადგენენ, რომელსაც მონობა
წოდება. თქმულება ძმებისგან გაყიდული ოსების შესახებ კომ-
პრაჩიკოსებზე მოთხრობის ერთ-ერთი ეპიზოდია. თავიანთ შე-
სახებ კომპრაჩიკოსებმა ცნობა ესპანეთისა და ინგლისის სისხლის
სამართლის კოდექსებში დატოვეს. ინგლისის საკანონმდებლო
აქტების ბნელ ქაოსში გარკვევისას, აქა-იქ ნაჩვენებით ამ საზა-
რული მოვლენის კვალს, ისე როგორც კელურის ფეხის ნაკვალევს
შეიძლება ნაჩვენებთ დაბურულ ტყეში.

„კომპრაჩიკოსები“, აგრეთვე, „კომპრაპეცნოსები“ ესპანური
შედეგნილი სატყვეაა და „ბაეშეების შემსყიდველებს“ ნიშნავს.

კომპრაჩიკოსები ბაეშეებით ვაჭრობას მისდევდნენ.

ყიდულობდნენ და ყიდდნენ.

თუმცა ისინი ბაეშეებს არ იტაცებდნენ. ბაეშეების მოპარვა უკვე
სხვა ხელობა იყო.

მაგრამ, რას უშერებოდნენ კომპრაჩიკოსები ბაეშეებს?

ისინი ბაეშეებს ამახინჯებდნენ.

რისთვის ამახინჯებდნენ?

გასართობად.

ხალხს და, აგრეთვე, მეფეებსაც გართობა სჭირდებოდათ. ვზა-
ჯვარდინებს ჯამბაზი უნდოდა, ხასხლეებს — კამკულა, პირველს
ტიურლუქენს* ეძახიან, მეორეს კი ტრიბულუს.

ის ძლიერი ლტოლვა, რასაც ადამიანი მზიარულებისადმი
მისწრაფებაში იჩენს, ხანდახან ფილოსოფოსთა ყურადღების ღირ-
სი ხდება.

რას უნდა წარმოადგენდეს ეს შესავალი ფურცლები?

ეს იქნება წინა თაკვი ვეკლაზე უფრო სამინელი წიგნისა, რომე-
ლიც შეიძლება დასათაურებულ იყოს ასე: „უბედურთა ექსპლოატა-
ცია ბედნიერთაგან“.

ისტორიაში არაერთხელ შეგვიძინვეია ისეთი მოვლენა, როდესაც ბაუშეი დიდების სათამაშო-გასართობად ყოფილა განკუთვნილი. ასეთი რამ ჩვენს დროშიც ხდება. გულბრყვილო, სასტიკ ეპოქებში ეს მოვლენა განსაკუთრებულ საშემოსავლო ხელობად იყო ქცეული. მჭვიდმეტე საუკუნე, დიდებულ საუკუნედ წოდებული, ერთი ასეთი ეპოქათაგანია. ეს საუკუნე ზუსტად ბიზანტიური ზნე-ჩვეულებისა იყო: მიაძიტობა გარყვნილებას უფარებოდა, ხოლო სიმკაცრე — მგრძნობიარობას. ეს ცივილიზაციის თავისებური პრაქტიკაა! იგი ფოცხვერს მოგაგონებთ, რომელიც ღმობიერად იღმობება. ეს ქალბატონი სვეინიეს საუკუნეა, რომელიც კოცონზე დამწვართა და ბორბლით დაფლეთილთა შესახებ საამურად ლაქ-ლაქებდა. ამ საუკუნეში ბაუშეთა ექსპლოატაცია ჩვეულებრივი მოვლენა იყო: მჭვიდმეტე საუკუნის მეხოტბე ისტორიკოსებმა ეს მუნუკი დამალეს, მაგრამ იმისი მინქმალეა კი ვეღარ შეძლეს, რომ კენსენ დე პოლი* ცდილობდა ეს მუნუკი როგორმე გამოერწყო და მოერჩინა.

ადამიანისაგან რომ კარგი სათამაშო გაეკეთებინათ, წინასწარვე უნდა შესდგომოდნენ საქმეს. ბაუშეის ჯუჯად გარდაქმნა სულ პატარაობიდან უნდა დაეწყოთ. ბაუშეებს გასართობად იყენებდნენ, ტანადი ბაუშეი არცთუ იმდენად სასაცილოა, კუზიანზე კი უფრო იცინებს კაცი.

აქედან იწყებოდა ნამდვილი ხელოვნება. არსებობდნენ საამისო სპეციალისტები: ნორმალურ ადამიანს ამახინჯებდნენ, სახეს დრუნს დაუმსგავსებდნენ, ზრდას შეუნვეუტდნენ. ბაუშეს სულ გადაახეფერებდნენ. მახინჯების ხელოვნური გამოყვანა განსაკუთრებული წესისამებრ ხდებოდა. ეს თავისებური მეცნიერება იყო. წარმოიდგინეთ ორთოპედია შებრუნებით. ადამიანის ნორმალურ გამოხედვას სიელმით შეცვლიდნენ. სახის ნაკეთების პარმონიას სიმახინჯით არღვევდნენ. ბუნებისაგან შექმნილი სრულყოფილი არსებიდან მის უარყოფითს, შაე ანარკლსა ტოვებდნენ. დამახინჯების ოსტატთა თვალში ეს შაე ანარკელი ითვლებოდა სრულყოფად. ბუნებრივი სახის დამახინჯების ასეთსავე ცდას პირუტყვებზეც აწარმოებდნენ: მაგალითად, გამოიგონეს აძლავი ფერის ცხენი. ტორუნს* აძლავი ფერის ცხენი ჰყავდა. ჩვენს დროშიც ხომ

ღებავენ ძაღლებს ცისფრად და შვეკანულ? ბუნება კანუაა. ადამიანი
ოღითვანვე მიისწრაფოდა, ღვთისაგან შექმნილისათვის თვითონაც
შემატებინა რაღე. ადამიანი ბუნებისაგან შექმნილს ზან აუბჯობუ-
სებს, ზან აფუკუებს. აი, სასახლის მასხარა, განა ცდა არ არის, ადა-
მიანი მაიძუნის დონემდე დაიყვანოს? ეს შებრუნებითი პროგრესია.
გაუქცევს საოცარი ნიშუმი. ერთდროულად ცდილობდნენ, მაიძუ-
ნი ადამიანად ექციათ. კლიელენდის პერცოვის, საუთემპტონის
გრაფის შეუღლეს, ბარბარას, პაფის მაგიერ მაიძუნი საძავეუ ჰეა-
ვდა. ფრანსუაზა სეტონის, ბარონესა დედლეს, იმ პერის შეუღ-
ლის სუფრაზე, რომელსაც მერვე ადგილი უჭირა ბარონის სკამ-
ზე პარლამენტში, ჩაის მიართმევდა ხოლმე ოჭრომკედით ნაქარგი
ფარჩით მოსილი პაეიანი, რომელზედაც ლევი დედლეი ამბობდა:
„ჩები ზანგიო“. ეკატერინე სიდლეს, გრაფ დორნესტერის შეუღ-
ლეს, პარლამენტის სხდომებზე გერბიანი უტლით გამგზავრებისას,
უტლის სატერფულზე საზეიმო ლიერებაში გამოწყობილი, ცხვირ-
პირაბზეცილი სამი პაეიანი წამოესკუებინა. მდინასელის ერთ-
ერთი პერცოვის შეუღლე, რომლის დილის ტუალეტს კარდინალი
პოლიუსი შეესწრო, ორანგუტანგს იმეულებდა წინდების ჩაცმამში.
მაიძუნებს ადამიანის დონემდე ამაღლებდნენ, სამაგიეროდ, ადამი-
ანები პირუტყვებისა და მხეცების დონემდე დაჰყავდათ. დიდებულ-
თა სურვილი იყო, სახლური წაეშალათ ადამიანსა და პირუტყვს
შორის, რაც განსაკუთრებით შეეუთრად იგრძნობოდა ჯუჯა კაციის
დიდი ჯიშის ძაღლითან დაპირისპირებისას. ჯუჯა კაცი უზარმაზარ
ძაღლს ერთ ნაბიჯზე არ შორდებოდა. ძაღლი ჯუჯის მუდმივი თა-
ნამგზავრი იყო. თითქოს ერთი საბლით ყოფილიყვნენ გააბაბული.
ამგვარ დაპირისპირებას დიდებულთა საყოფაცხოვრებო მრავალ
ძეგლში შევხვდებით, კერძოდ, ჯუფრი პუდსონის პორტრეტზე, იმ
ჯუჯას პორტრეტზე, რომელიც პენრიეტა ფრანგს, პენრიზ მუთისხის
ქალიშვილს, კარლოს პირველის ცოლსა ჰყავდა მხლებლად.

რაკი ადამიანი დაამცირეს, მის დამახინჯებასაც მიჰყევს ხელი.
უუფლებობას დასახინრებით ამოაერებდნენ. იმ დროის ზოგიერთ
ხელოსანს საუცხოოდ ეხერხებოდა ადამიანის სახიდან სულ
ამოეშალა ღვთისაგან ნაბოძები სახიერება. ამენსტრატის კოლე-
გიის წევრმა, დოქტორმა კონკესტმა, რომელიც ლონდონში ქიმიუ-
რი ნიუთიერებებით ვაჭრობას შეთვალეურეობდა, ლათინურ ენაზე

შეადგინა წიგნი, სადაც ამ უკუღმართი ქორუგის ცოდნას განმარტავდა და უმთავრეს ხერხებს აღწერდა. თუ დაეუჯურობო იუსტუს კარიკ-ფერგიუსს, ამ ქორუგის ფუტემდებელი იყო ვინმე ბერი, სახელად აკენძორი, რაც ირლანდიურად „დიდ მდინარეს“ ნიშნავს.

ჰფალცგრაფის ჯუჯა — სახინარი პერკელ* შესანიშნავი ნიბუმს იყო დასახინრების ხელოვნებისა. ხოლო თვით ხელოვანნი სახინრობის მრავალ ნაირფერობას იძლეოდნენ, რისთვისაც ოსტატობის სხვადასხვა ხერხს მიმართავდნენ და იყენებდნენ.

ეს ხელოვნება სახინრებს ქმნიდა, ხოლო თვით სახინართათვის არსებობის კანონი საოცრებამდე მარტივი იყო: მათ ნება ჰქონდათ ტანჯულნი ყოფილიყვნენ, ხოლო მათვე ავადღებულეებდნენ, სხვათა გასართობად უცხოვრათ.

3

მახინჯთა ასეთი ფაბრიკაცია დიდი მასშტაბით წარმოებდა და მრავალსახეობას მოიცავდა.

მახინჯები სჭირდებოდა სულთანს, მახინჯები სჭირდებოდა პაპს, პირველს — ცოლების ყარაულებად; მეორეს — ლოცვათა წესრიგისათვის. ეს მახინჯები თავისებურად განსხვავებულ ხეობრებს წარმოადგენდნენ, რომელთაც შთამომავლობის დატოვება არ შეეძლოთ. ეს ადამიანის მსგავსი არსებანი უმსახურებოდნენ ახორციობასაც და რელიგიასაც. პარამხანა და სიქსტის კაპელა* იმავე მახინჯთა სხვადასხვანაირ სახეობას საჭიროებდნენ: პირველს სასტიკი მახინჯები სჭირდებოდა, მეორეს — წარმტაცნი.

იმხანად ბეური რამის ვაკეთება იცოდნენ, რაც ახლა აღარ იციან. მაშინ ხალხს ისეთი ნიჭი ჰქონდა, რაც ჩვენ უკვე არ გავაჩნია. ტყუილად ხომ არ არის, რომ კეთილად მოაზროვნე ჭკვიანი ადამიანები საქვეყნოდ გაკვეთიან ახლანდელი დაქვეითების შესახებ. ჩვენ უკვე აღარ ვიცით, როგორ უნდა მიეცეთ ადამიანის სხეულს ახალი სახე-სანახაობა: ეს იმით აიხსნება, რომ ტანჯვა-წამების ხელოვნება ჩვენს დროში დავიწყებულია. წინათ ამ საქმის კორტკოზები არსებობდნენ, ახლა აღარ არიან. წამების ხელოვნება იმდენად გაამარტივეს, რომ შესაძლებელია, მალე სულ გაქრეს კიდევ. ცოცხალ ადამიანებს ხელ-ფეხსა სჭრიდნენ, უფატრავდნენ მუცელს, ამოაცილიდნენ შიგნეულს, შეაღწევდნენ ამ საშუალებით ადამიანის

ორგანიზმში, და იქ აღმოაჩენდნენ საოცრებებს. ამგვარ წარმატებებს ქირურგია ჯალათის შუობებით აღწევდა, რაზედაც ჩვენ, იძულებული ვართ, უარი განვაცხადოთ.

შორეულ დროში ამგვარი ოპერაციები მხოლოდ ისეთი გასაოცარი მაჩინების დაშვებით როდი კმაყოფილდებოდა, რომელთა დანიშნულება ხალხისათვის სანახაობის ჩვენება იყო, ან მეფის სასახლის კარზე გამართობი მასხარებისა, ან სულთნებისა და პაპებისათვის საჭურისების მოშნალება. ზემოთქმული ოპერაციები მეტისმეტად მრავალგვარი იყო; ამ ხელოვნების ერთ-ერთი მწვერვალი გახლდათ „მამლის“ დაშნალება ინგლისის მეფისათვის.

ინგლისში ერთი ჩვეულება ქონდათ — მეფის სასახლეში ისეთი კაცი უნდა ყოფილიყო, რომელიც ღამიანობით მამალივით იფიქლებდა. ეს ღამისმთვეელი თვალს ვერ მოხუჭავდა; როდესაც ვეკლას ეძინა, ის სასახლეში დაფრატუნობდა და ყოველ საათში იძვნიდა უნდა ეყვილა, რამდენიც საჭირო იყო დროის აღსანიშნავად. მისი ყვილი მალეიძარა ზარის მაგიერობას სწევდა. მამალივით რომ ეყვილა, ადამიანს ბავშვობაში ხორხის ოპერაციას უკეთებდნენ, რაც სხვა ამგვარ ოპერაციებთან ერთად აღწერილი აქვს დოქტორ კონკესტს. როდესაც კარლოს მეორის* მფობაში პორტსმუთის პერცოვის მეუღლემ კინაღამ არწყია ამგვარი ოპერაციის მსხვერპლი რომ ნახა, რადგან ამ უკანასკნელს ოპერაციის შედეგად, პირიდან ღორბლი სდიოდა, ამის მერე ღამით მაყიერად ისეთ კაცს აყენებდნენ, რომელსაც ხორხი დამახინჯებული არ ქონდა, ხოლო თვით ეს თანამდებობა, ღამით მაყიერარი კაცისა, ვერ გააუქმეს, რადგან შიშობდნენ, რომ ამით სასახლის ბრწყინვალეობა გაუფერულდებოდა. ესოდენ საპატიო თანამდებობაზე ჩვეულებრივად სამსახურიდან გადამდგარ ოფიცრებს ნიშნავდნენ ხოლმე. იაკობ მეორის დროს ეს თანამდებობა ეჭირა უილიამ სამსონ კოკს,* რომელსაც წელიწადში ცხრა გირვანქა, ორი შილინგი და ექვსი პენსი ეძლეოდა.

ასი წელი არც კია მას შემდეგ, რაც პეტერბურგში, როგორც კატერინე მეორე თავის მეშუარეობაში აღნიშნავს, იმ შემთხვევაში, თუ რომელიმე სასახლის დიდებულთაგანი მეფის ან დედოფლის უკმაყოფილებას გამოიწვევდა, ის, როგორც დამნაშავე, ასეთ სასჯელს იხდიდა: სასტუმრო-სადარბაზო კესტიბიულში უნდა ჩაკუნ-

ტულიყო, ხშირად ასე რამდენიმე დღეს ამყოფებდნენ; ხან კატასავეთ უნდა კნაველა, ხან კრუხივით კკუტკუტა და თუ საჭმელს მიუყრიდნენ, იატაკიდან აკერიფა.

ეს ჩვეულებები წარსულს არც იმდენად ჩაჰბარდა, როგორც ფიქრობენ. ჩვენს დროშიც სასახლესთან დაახლოებული ძველებურად კუტკუტებენ უფლებამოსილის საამებლად და მხოლოდ ოდნავ თუ შეუცვლიათ ინტონაცია. ბევრი იმათგანი თავის საკენკს თუ ტალახიდან არა, იატაკიდან მაინცა კრეფს.

საბედნიეროდ, შეფუქებს შეცდომები არ მოხდით, ამიტომ ის წინააღმდეგობანი, რომელშიც ისინი ვარდებიან, არავისთვის არის საზოთირო. თუ შეფუქების მოქმედებას წინააღმდეგობას არასოდეს გაუწევთ, დარწმუნებული უნდა ვიყოთ, რომ მართალ ადამიანად ჩაგვეთვლიან; ეს საიმედოა და მიღებულიც. ლუდოვიკო მეთოთხმეტე არ მოიხურებდა ვერსალში ან მაყიუარი ოფიცერი აყოლოდა, ან დიდებული კარისკაცი, რომელსაც ინდაურობას დააკისრებდნენ სახელად. ის, რაც ინგლისსა და რუსეთში მეფისა და იმპერატორის პრესტიჟს ამაღლებდა, ლუდოვიკო დიდი წმინდა ლუდოვიკოს გვირგვინის მიმართ შეუფერებლად მიიჩნევდა. ყველამ იცის, თუ რა უკმაყოფილება გამოიხატა მან, როდესაც გაიგო, რომ ორლეანის პერცოგის შეუღლეს, ჰენრიეტას, თავდავიწყების წუთებში ქათამი დაესიზმრა. ასეთი საქციელი მართლაც სათაკილოა სასახლის კარზე დაახლოებული არსებისათვის. ის წარჩინებული პიროვნებანი, რომელნიც მეფის სასახლის კარზე იმყოფებიან, შინაური ფრინველების, საქათმეების გახსენებას არ უნდა კადრულობდნენ. ცნობილია, რომ ბოლიუე* იზიარებდა ლუდოვიკო მეთოთხმეტის აღშფოთებას.

4

მეჩვიდმეტე საუკუნეში ბაეშეებით ვაჭრობას, როგორც ზევით იყო ნახსენები, თავისებური ხელობა ერთეოდა. ამ ვაჭრობასა და ხელობას კომპრაჩიკოსები მისდევდნენ. ისინი ყიდულობდნენ ბაეშეებს, ოდნავ გადაამუშავებდნენ ამ ნედლეულსა და შემდეგ ისევ სხვას მიჰყიდდნენ.

ბაეშეს ყიდდა ისეთი უბედური მამა, რომელსაც ძალა აღარ შესწევდა ოჯახი ერჩინა; ყიდდა მონათმფლობელი თუ ვმათა მეპატრონე, რომელიც ცდილობდა კარგ ფასად გაესაღებინა მის მონო-

ბა-უმობაში მყოფ ადამიანთაგან შემდგარი ჯოგის მიერ მომრავლებული წერილფეხობა. ადამიანებით ვაჭრობა მეტად ჩვეულებრივ მოკლენად ითვლებოდა. ჩვენს დროშიც კი ცდილობდნენ იარაღით შეეპარებინათ ეს უფლება*. საკმარისია გაეიხსენოთ ერთი ფაქტი: ჯერ ასი წელიც არ იქნება მას შემდეგ, რაც თავის ქვეშევრდომებს ქესუნის კურფიურსტი ინგლისის მეფეს ასყიდებდა, ხოლო ეს უკანასკნელი ამ ადამიანებს ამერიკაში ამოსახოცად გზავნიდა. დიახ, ქესუნის კურფიურსტთან* მყიდველი ისე მიდიოდა, როგორც ვასბთან ხორცის საყიდლად. იგი საზარბაზნე ხორციით ვაჭრობდა. ამ ხელისუფალს თავისი ქვეშევრდომები თითქოს საყასბოში ჩამოუკიდა საქონლის ფეშხეასავით, — იყიდეთ — გასაყიდაიო!

ინგლისში, ჯეფრისის დროს, პერცოვ მონპუთის ტრაგიკული აუანტიურის შემდეგ* თავი მოაკვეთეს ან შავი კერეს და ისე მოაკედინეს მრავალი წარჩინებული და აზნაური; მათი დაქვრივებულ-დაობლებული ცოლ-შვილი იაკობ მეორემ თავის მეუღლეს, დედოფალს აჩუქა, ხოლო დედოფალმა ისინი უილიამ პენს* მიჰყიდა. შესაძლებელია, მეფემ საკომისიო ჯილდო და რამდენიმე პროცენტიც კი მიიღო ასეთ ურთიერთმორიგებაში, მაგრამ საკვირველი ის კი არ არის, რომ იაკობ მეორემ ეს ქალები გაყიდა, არამედ ის, რომ უილიამ პენმა ისინი იყიდა. თუმცა ამ შესყიდვის გამართლება ან ახსნა იმით შეიძლება, რომ პენს აუცილებლად უნდოდა მთელი უდაბური ადგილების დასახლება, რისთვისაც დედაკაცები სჭირდებოდა. დედაკაცები ერთგვარი ცოცხალი ინვენტარის ნაწილს შეადგენდნენ.

ეს ქალები კი მისი უდიდებულესობის შემოსავლის საკმაოდ მომგებიან წყაროდაც გამოდგნენ. ახალგაზრდები კარგ ფასად გაყიდეს უხერხულადაც მიგეაჩნია ვიფიქროთ, რომ პერცოვების მოხუცი ქვრივები პენმა ალბათ გროშის ფასად შეიძინა.

კომპრაჩიკოსებს უწოდებენ, აგრეთვე, „ჩეილასს“, — ინდუსური სიტყვაა, ნიშნავს „ბავშვებზე მონადირეებს“.

კომპრაჩიკოსები დიდხანს ცხოვრობდნენ უშიშრად, თითქმის ლეგალურად.

ზან თვით საზოგადოებრივი წესწყობილების ხასიათი, მისი შავბნელი თვისებებით, თვითონვე უწყობს ხელს დანაშაულებრივი საქმიანობის დანერგვას. ამგვარ მდგომარეობაში ბოროტმოქმედნი

ლაღად გრძნობენ თავს და ბურჯს იდგამენ. ჩვეს დროში ესაძნეო-
ში მსგავს დაჯგუფებას ავაზაკი რამონ სელი მეთაურობდა. მისმა
ბრძომ 1834 წლიდან 1866 წლამდე იარსება. ოცდაათი წლის განმ-
ვლობაში ამ ყაჩაღთა ბრბოსაგან შიშით ძრწოდა სამი პროვინცია:
ვალენსია, ალიკანტე და მურსი.

სტიუარტების ეპოქაში კომპრაჩიკოსებს საკმაოდ ბევრს უთ-
მობდნენ სასახლის კარზე. საჭიროების მიხედვით, ხელისუფლე-
ბა მათ დახმარებისათვისაც კი მიმართავდა. იაკობ მეორისათვის
კომპრაჩიკოსები თითქმის INSTRUMENTUM REGNI – ხელისუ-
ფლების იარაღად იყვნენ გამოყენებულნი.

ის დრო იყო, როდესაც მთელი საგვარეულოების მოდგმას ძი-
რიანად აღმოუხვრიდნენ და ანადგურებდნენ, თუ ეს უკანასკნელნი
რაიმე დაბრკოლების მიზეზსა ქმნიდნენ, ან საამბოხოდ იყვნენ განწყ-
ობილნი, ისეთი დრო იდგა, როდესაც ერთი დაკვრით მთელ ოჯახს
სპობდნენ, როდესაც მემკვიდრეებს ძალადობით იშორებდნენ თავი-
დან. ხან მოტყუებით საგვარეულოს ერთ შტოს მეორე შტოს სასარ-
გებლოდ კანონიერ უფლებებს უსპობდნენ. კომპრაჩიკოსებს ადა-
მიანის გარეგნობის გამოცვლა შეუძლოთ და ამით ხელს უწყობდნენ
პოლიტიკის მიზნებს. ადამიანის გარეგნობის შეცვლა უშჯობესია,
ვიდრე მისი მოკვლა, მართალია, არსებობდა რკინის ნილაბი, მაგრამ
ეს შეტად უხეში საშუალება იყო. რკინის ნილაბებს მთელ ვეროპას
ხომ ვერ მოსდებდნენ, ხოლო დასახიზრებული ხუმარა-მასხარები,
ქუჩაში გამოსულნი, არაეისში უჭეს არ აღძრავდნენ. გარდა ამისა,
რკინის ნილაბის მოძრობა შეიძლება, ცოცხალ ნილაბს კი ვერაეის
მოაძრობს. ადამიანის სახე სამუდამოდ ნილაბი ხდებოდა. ძნელია
ამაზე უფრო აღმატებული სხვა რაიმე ჭკუამახვილობა დაასახე-
ლოს კაცმა. კომპრაჩიკოსები ბაეშვის პირისახეს გადაამუშავებდ-
ნენ, როგორც ჩინელები ხის მასალაზე მუშაობენ. კომპრაჩიკოსებმა
საამისოდ, როგორც ჩვენ უკვე ვთქვით, თავიანთი საიდუმლო ხერ-
ხები იცოდნენ, თავიანთი განსაკუთრებული ხერხები ჰქონდათ. ეს
ხელოვნება უკვალოდ გაქრა. კომპრაჩიკოსების ნახელავი არსება
მახინჯდებოდა, აღარც იზრდებოდა; ამგვარი სანახაობა სიცილ-
საც იწვევდა და განცვიფრებასაც. ასეთი გამომგონებლობით ისინი
იმდენად შეცვლიდნენ ხოლმე ბაეშვის გარეგნობას, რომ მშობელი
მამაც კვლარ იცნობდა. ხან ზურგის ხერხემაღს ხელუხლებლად

უტოვებდნენ, მაგრამ სახეს სულ შოლად გადაუხევეყვებდნენ. ბაკშუს ბუნებრივი სახის ნაკეთებს ისე აღმოფხვრიდნენ, როგორც შობარულ ცხვირსა ხოცზე პატრონის მიერ ამოქარგულ ასონიშანს არღვევენ.

იმათ, ვინც განკუთვნილნი იყვნენ ჯამბაზობისათვის, მეტად მოხერხებულად უბრუნებდნენ სახსრებს. ბაკშუები უძელო გვეგონებოდათ. მათგან ტანმოუარჯიშეს ამხადებდნენ. კომპარაჩიკოსები ბაკშუს სახის დამახინჯებისას შეხსიერებასაც უკარგავდნენ. ვოველ შემთხვევაში, იმდენად მაინც, რამდენადაც ეს მათ უმარჯვებოდათ. ბაკშუმა არ იცოდა, რომ დაამახინჯეს. საზარული ქირურგია მხოლოდ მის სახეზე ტოვებდა კვალს და არა მის გონებაზე. უკეთეს შემთხვევაში ის თუ გაახსენდებოდა, რომ ერთხელ ვიღაც ადამიანებმა შეიპერეს, შემდეგ მას დაუძინა, გამოღვიძებისას შეურნალობდნენ. არ იცოდა, რისგან იყო გამოწვეული მისი აუადმყოფობა, არც გოგირდით დაწვა, არც რკინით დადაღვა ახსოვდა. ოპერაციის დროს კომპარაჩიკოსები თავიანთ მსხვერპლს აძინებდნენ რაღაც გამაბრუებელი ფხვნილით, რომლის ჯადოსნური ძალა ვოველგვარ ტკივილს ახშობდა. ეს ფხვნილი ძველთაგანვე ცნობილი იყო ჩინეთში. ჩვენს დროშიც იყენებენ. ჩინეთი ჩვენზე ბევრად ადრე მისდევდა წიგნების ბეჭდვას, კქონდა არტილურია, ქაერში ფრენის საშუალებანი, ქლოროფორმი. განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ აღმოჩენა, რომელიც ევროპაში უცბად იფეთქებს ხოლმე, მალეც ერცვლდება და ნამდვილ სასწაულს ახდენს, ჩინეთში ჩანასახშივე რჩება და უძრავად, მკედარივით ინახება. ჩინეთი ის ქილაა, რომელშიც დასპირტული ჩანასახი ინახება.

რაკი ჩინეთზე დაიწყოთ ლაპარაკი, აქ კიდევ ერთ წერილმანზე შეუჭრდეთ. ჩინეთში უხსოვარი დროიდან დაიწყო განვითარება ხელოვნებამ, რომლისთვისაც შეიძლებოდა ცოცხალი ადამიანის ჩამოსხმა გვეწოდებინა. ორი-სამი წლის ბაკშუს ფაიფურის ლარნაკში ათავსებდნენ; ამ ლარნაკს ცოტად თუ ბევრად უცნაური მოკვანილობა კქონდა; ოღონდ უსაზურავო და უძირო იყო, რომ თავი და ფეხები თავისუფლად ემოძრაებინა ბაკშუს. დღისით ლარნაკს პრტიკალურ მდგომარეობაში დგამდნენ, ხოლო ღამით დააწვენდნენ, რომ ბაკშუს დახდინებოდა. ამგვარად, ბაკშუი მხოლოდ სიგანეზე იზრდებოდა და თავისი შებოჭილი სხეულით და გამრუდებული

ძელებით ჭურჭლის შელრმავებულ ადგილებს აესებდა. ასეთ ქ-
ლაში ზრდა რამდენიმე წელიწადს გრძელდებოდა. განსაზღვრულ
დროში მსხვერპლი საბოლოოდ მაზინჯდებოდა. როდესაც დარწ-
მუნდებოდნენ, რომ ექსპერიმენტმა სასურველ შედეგს მიაღწია
და სიმაზინჯე მთლად დასრულებულია, გატეხდნენ ლარნაკს და
იქიდან გამოვიდოდა რაღაც ადამიანის მსგავსი არსება, რომელ-
საც ლარნაკის ფორმა მიეღო. ეს ხელსაყრელი იყო: ვისაც როგორი
ფორმის ჯუჯა სჭირდებოდა, ისეთ შეკვეთას მისცემდა.

5

იაკობ მეორე კომპრაჩიკოსებს არა ხდევნიდა, საამისოდ მას
საპატიო მიზეზიც ჰქონდა. იგი თვითონვე სარგებლობდა მათი
ხელობით. ყოველთვის როდი ცდილობენ თავიდან მოიშორონ ის,
რაც სხულთ და ეზიზღებათ. დაბალი თვისების მრეწველობა-საქ-
მიანობა, რომელიც თურმე სასარგებლო აღმოჩნდა მაღალი თვი-
სების მრეწველობა-საქმიანობისათვის, რასაც პოლიტიკა ეწოდე-
ბა, უბადრუკ არსებობაძღვე განწირულიყო, მაგრამ მას მაინც როდი
ხდევნიდნენ. ამით თვალყურს არავინ ადევნებდა, თუმც მხედველო-
ბიდანაც არ უშვებდნენ, ეგებ დასჭირვებოდათ როგორმე. კანონი
ცალ თვალს ხუჭავდა, მეფე მეორე თვალს ახელდა.

მეფე ხან იქამდეც მიდიოდა, რომ გაამეღავენებდა ხოლმე კომ-
პრაჩიკოსებთან თანამოზიარობას. ასეთია მონარქიული ხელი-
სუფლების კანდიერება! ხან მსხვერპლს მეფის შროშანების დაღს
ასვამდნენ. ღეთის მიერ დასმულ ბეჭედს ააცილებდნენ ადამიანს
და მეფის დამლით შეუცვლიდნენ. ჩამომავლობით აზნაურისა და ბა-
რონეტის, ციხე მელტონის პატრონისა და ნორფოლკის საგრაფოს
კონსტებლის, იაკობ ეთლის ოჯახში ყევედათ ამგვარად გაყიდული
ბაეშვი, რომელსაც შუბლზე სახელმწიფო მოხელისაგან გაზურებუ-
ლი შანთით ამომწვარი ჰქონდა მეფის შროშანი*. ზოგ შემთხვევა-
ში, როდესაც ამა თუ იმ მიზეზით უნდოდათ დაერწმუნებინათ, რომ
ბაეშვის ბედის ასეთი ცვლილება მეფის ჩაურევლად არ მომხდარა,
სწორედ ამ საშუალებას მიმართავდნენ. ინგლისს ჩვენ ყოველთვის
მამინ გაუახხუნდებოდათ ხოლმე, როდესაც თავისი საკუთარი ინტე-
რესებისათვის შროშანის ვეკილი უნდა გამოეყენებინა.

კომპრაჩიკოსები რაღაცით მოგვაგონებდნენ ინდუსთა სექტის

„მხრწობელებს“. რა თქმა უნდა, თუ მხედველობაში მივიღებთ განსხვავებას, ერთი მხრივ, დანამაულეებრივი ხელობის მიმდევართა და, მეორე მხრივ, ფანტიკოს-გადარჯულბულთა შორის. ისინი ათასნაირ ბრბობად იყენენ დაქუცმაცებულნი და სხვათა შორის, ტაკიმასხარაობასაც მისდევდნენ, თუბცა ამას ხალხის თეალის ასახვევად სწადიოდნენ. ეს მოუღენა მათ ხელს უწვობდა, სხვადასხვა ადგილას ემგზავრათ. ისინი მოხეტიალე ცხოვრებას მისდევდნენ — ხან აქ გამოჩნდებოდნენ, ხან იქ. მაგრამ სასტიკი წესებისა და სარწმუნოების მიმდევარნი იყენენ: ქურდობით არ ქურდობდნენ და არც არაფრით სხვა მოხეტიალე ბრბობებს არ ჰგავდნენ. ხალხს შეცდომით დიდხანს ეგონა ისინი „ესპანელი და ჩინელი მაკრები“. „ესპანელ მაკრებს“ ყალბი ფულის მჭრელებს ეძახდნენ; ხოლო „ჩინელ მაკრებს“ — თადღით-მატყუარებს. კომპრანიკოსები სულ სხვანი არიან. ესენი პატიოსანი ადამიანები იყენენ. შეიძლება მათზე ათასი რამ იფიქროთ, მაგრამ ხან საოცარ პატიოსნებას იჩენდნენ: კარზე მიაკაკუნებდნენ, შევიდოდნენ სახლში, იყიდდნენ ბაკუსს, ფულს გადაიხდიდნენ და ნაყიდს თან წაიყვანდნენ. შორიგება ისე კარგად სრულდებოდა, რომ შეიძველს ვერაფერს უსაყვედურებდით.

კომპრანიკოსებს სხვადასხვა ეროვნების ადამიანები ურივნენ. იყვნენ ინგლისელები, ფრანგები, კასტილიელები, გერმანელები, იტალიელები. ასეთი მტკიცე დამკვიდრება აზრთა ერთიანობის შედეგად. ცრუმორწმუნეობის ერთიანობითა და ერთი და იმავე ხელობის მიმდევრობით წარმოიშობა. აუხაკთა ასეთ მშობაში ლეგანტიელები აღმოსავლეთს წარმოადგენდნენ, ხოლო ვეროპის დასავლეთ სანაპიროს მკვიდრნი — დასავლეთს, ბასკები თავისუფლად აკვებინებდნენ თავიანთ ენას ირლანდიელებს; ბასკსა და ირლანდიელს ერთმანეთის ენა ესმით, კინაიდან ისინი ძველ პუნიკურ დიალექტზე ლაპარაკობენ; გარდა ამისა, ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა აქონდა მკვიდრო კავშირს კათოლიკურ ირლანდიასა და კათოლიკურ ესპანეთს შორის. ასეთი მკვიდრული ურთიერთობა ბოლოს იმით დასრულდა, რომ ლონდონში გაულის ლორდი ბრანი ჰამოახრწევს, რომელიც თითქმის მეფე იყო ირლანდიისა.* ეს გარემოება იმის მიზეზიც გახდა, რომ ლიტონის საგრაფო შექმნეს.

კომპრანიკოსები უფრო შეამხანაგებას წარმოადგენდნენ, ვიდრე

ხალხის ტომს, მაგრამ უფრო ბრბოს, ვიდრე ამხანაგობას. ეს იყო მთელი ქვეყნის ღარიბ-ღატაკთა კაეშირი, რომელსაც დანამაული ხელობად გაეხადა. ეს იყო ნარჩენ-ნაგლეჯთა მოდგმა, აჭრულბული ძონძანებით შეკერილ-შეკონიწებული. მათთან ერთი ახალი კაცის შიშატება იგივე იქნებოდა, ვითომ ჩერის ერთი ნაგლეჯი კიდევ მიეკვრებინოთ.

მანწალობა არსებობის კანონი იყო კომპრანიკოსებისათვის — გამოწნდებოდნენ და შერე იხვე გაუჩინარდებოდნენ. ის, ვინც მოძულეული ჰყავთ, დიდხანს ერთ ალაგას ვერ იბოვინებს. იმ სახელმწიფოშიც კი, სადაც მათ ხელობას სასახლეებშიც იყენებდნენ და შეფის ხელისუფლებისათვის ხმარობდნენ, იქაც კი ხანდახან მათ დამი ერთობ სიმკაცრეს იჩენდნენ. შეფეები ჯერ თუ გამოიყენებდნენ მათ ოსტატობას, შერე ამავე ოსტატებს კატორღაში უკრავდნენ თავს. ასეთი შერეობა შეფეების ფინიანობის ცვალებადობით აიხსნება, ასეთი ყოფილა „უმაღლესი ხელისუფლების“ თვისება.

მოხუტილეთა ხელობა-საქმიანობა აგორებულ ქვას ჰგავს: ხაკს არ მოიკიდებს. კომპრანიკოსები ღარიბ-ღატაკნი იყვნენ. მათ შეეძლოთ თავის თავზე იგივე ეთქვათ, რაც თქვა გაძეალტყავებულმა, ჩამოფლეთილმა ჯადოქარმა, როდესაც მის დახსენებად აგიზგიზებული კოცონი დაინახა: „ამ შემთხვევისთვის სანთლების დახარჯვა აფსუსია“. ადვილი შესაძლებელია და სულაც სარწმუნო, რომ კომპრანიკოსთა მეთაურები, რომელნიც უცნობნი რჩებოდნენ, და რომელნიც დიდი მასშტაბით აწარმოებდნენ ბავშვებით ვაჭრობას, მდიდრები იყვნენ. ახლა, ორი საუკუნის შემდეგ, ძნელია ამის გამოჩვენება.

როგორც უკვე ვთქვით, კომპრანიკოსები ერთგვარ შეამხანაგებას წარმოადგენდნენ. მათ თავიანთი კანონი ჰქონდათ, ფიცით შეკრულნი იყვნენ და საკუთარი ადათ-წესებიც გააჩნდათ. მათ, შეიძლება ითქვას, თავიანთი კაბალისტთა ჰქონდათ. თუ ჩვენს დროში ვინმე მოინდომებდა კომპრანიკოსებს საფუძვლიანად გასცნობოდა, უნდა წასულიყო ბისკაიში ან გალისიაში, რადგან კომპრანიკოსებს შორის ბევრი ბასკი იყო, ამიტომ იქ, მთებში, დღემდე შემონახულია მათზე თქმულებები.

ჩვენს დროში კომპრანიკოსების შესახებ მოგონებები არსებობს ოიარსუნში, ურბისტონდოში, ლესოში, ასტიგარში; — ჩემად, ბაღ-

ლო, თორემ კომპრაჩიკოსებს დაუკმახებო, ასე ამინებდნენ იქ დედუ-
ბი თავიანთ შვილებს.

კომპრაჩიკოსები ბოშებივით თავს იყრიან ხოლმე; მათი წარმო-
მდგენლები დროგამოშვებით სათათბიროდ იკრიბებიან. მქვიდ-
მქვე საუკუნეში მათ ასეთი თავყრილობისათვის ოთხი მთავარი
პუნქტი ჰქონდათ; ერთი ესპანეთში, პანკორბოს ხეობაში, მეორე
გერმანიაში, ტყვის შუა, მოშიშვლებულ ადგილზე, რომელსაც „ავი-
დიაცი“ ეწოდებოდა. ეს იყო დიკირხის მახლობლად, სადაც ორი
უცნაური ბარელიეფია, ერთი ბარელიეფი თავიანთ დედაკაცს გა-
მოხატავს, მეორე — უთავო მამაკაცს. შესაშუ შესახვედრი ადგი-
ლი მათ საფრანგეთში ჰქონდათ, იმ ბორცვზე, სადაც აღმართული
იყო უზარმაზარი ქანდაკება ალიქმის კვერთხისა. ეს იყო საღვთოდ
აღიარებულ უძველეს ტყეში, ბორეო-ტროპონაში, ბურბონ-ლე-ბენის
მახლობლად; მეოთხე პუნქტი ინგლისში ჰქონდათ, იმ ბაღის გალა-
ენის გარეთ, რომელიც უილიამ ჩელონერს ეკუთვნოდა, ჯისბროუ-
სის ესკვაიერს, იორკის საგრაფოს კლიველენდში ოთხკუთხა კოშკსა
და ბაღის გალაენის ისრებიან ბჭისკარს შუა.

6

მანანწალათა წინააღმდეგ მიმართული კანონები ინგლისში ყო-
ველთვის თავისი სისასტიკით იყო განთქმული. გვერთებოდათ, ინ-
გლისი თავისი შუა საუკუნეების კანონმდებლობაში შემდეგი პრინ-
ციპით ხელმძღვანელობდა, — მოხეტიალე ადამიანი მოხეტიალე
ნადირზე უარესიაო. მისი ერთი სტატუსთაგანი, მუდმივ საცხო-
ვრებელს მოკლებულ ადამიანს ისეთ არსებად ახასიათებს, რომე-
ლიც „ასპიდზე, გველეშაპზე, ფოცხვერსა და ბასილისკოზე უფრო
საშიშია“. ინგლისი დიდხანს ცდილობდა განედევნა ბოშები თა-
ვისი ქვეყნიდან, რადგან იმდენსავე ზიფათს და ზიანს უქმნიდნენ
მას, რამდენსაც თვით მგლები; მგლები კი ინგლისში ბოლოს მაინც
მოლოანად გაწვეიტეს.

ინგლისელი, ამ მხრივ, განსხვავდება ირლანდიელისაგან, რომე-
ლიც წმინდანებს ლოცვით ევედრება, მგლები კარგად გვიმოყოფო,
და ამ მგელს თავის „ნათლიად“ იხსენიებს.

მიუხედავად ამისა, ინგლისის კანონები ვითომდა ვერც კი ხედა-
ვდა მათ ქვეყანაში მოსიარულე მოშინაურებულ მგელს, რომელიც

თითქმის ძაღლს დამსგავსებოდა. ასევე შეწყნარებით ეპყრობოდნენ ამ მოხეტიალე ადამიანებს, რომლებიც თავს ხელობით იჩინებდნენ. არაყინ სდევნიდა, არც ოინბახ-ჯამბაზებსა და არც მოხეტიალე ძაღლებს, არც ქვიშაშაშს, არც შეწყნარებულს, არც მოხეტიალე ალქიმოსს; ურთი სიტყვით, არაყის, ვისაც კი რაიმე ხელობა გააჩნდა, რითაც თავი უნდა ეჩინა. მაგრამ ამ გამოჩინაკლისთა გარეშე, ისევე თავისუფალი ადამიანი, როგორსაც ყოველი მანანწალა წარმოადგენს, უკვე სამომრუბას უქმნიდა კანონს. ყოველი უქმად მოხეტიალეს საზოგადოებრივ სიმშვიდეს უქადდა ხიფათს. ჩვენი დროისათვის დამახასიათებელი უმძნო ხეტიალი მაშინ უცნობი მოვლენა იყო. მხოლოდ ის იცოდნენ, რომ მანანწალობა ოდითგანვე არსებობდა. საკმარისი იყო „საუკუო იერი“ შეუქმნიათ ვისთვისმე (თუმცა არაყინ იცის, რას ნიშნავს ეს სიტყვა), და ასეთ კაცს საზოგადოება ქუჩაში დააცხრებოდა: „სად ცხურობ? რა ხელობას მისდევ?“ — კითხავდნენ და თუ ამ კითხვებზე ვერ უპასუხებდა, სასტიკად დასჯიდნენ. რკინა და ცეცხლი იყო ზემოქმედების საშუალება, სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული. კანონი გაზურბული შინით დაღაჟდა და ამით ებრძოდა მანანწალობას.

აქედან, როგორც პირდაპირი შედეგი, გამოდინარეობდა „კანონი საუკუო პირების შესახებ“, რასაც მიელი ინგლისის ტერიტორიაზე იყენებდნენ მანანწალების მიმართ (ეს უკანასკნელნი დანაშაულის ჩადენას სულ არ ერიდებოდნენ); საუკუო პირების შესახებ კანონს ნაწილობრივ ბოშების მიმართაც იყენებდნენ. ბოშების განდევნას უსაფუძვლოდ ადარებდნენ ებრაელებისა და მკერების განდევნას ესპანეთიდან და პროტესტანტების განდევნას საფრანგეთიდან. ხოლო რაც შეეკუებდა ჩვენ, თავდასხმა-შეპყრობასა და განდევნას ერთმანეთისაგან ვარჩევთ.

კომპრანიკოსებს, ემიგრებთ, საერთო არაფერი ჰქონდათ ბოშებთან. ბოშები გარკვეულ ეროვნებას წარმოადგენდნენ, ხოლო კომპრანიკოსები ვველა ეროვნების ნაერთს; როგორც უკვე ვთქვი, საზიზღარ ვობს შედრებოდნენ. კომპრანიკოსებს, ბოშებისგან განვარჯონი სხვადასხვა კილოკავის ნარევისაგან შედგებოდა. ისინი ერთმანეთს შორის რაღაც აბდაუბდა უნით ლაპარაკობდნენ, სხვა-

დას
ბოშ
მან
წარ
ბის
ბან
გვე
კო
მა
ხე
გა
—
თ
ლ
ქ
მ
ა
ლ

დასხვა ენიდან ნასესხები სიტყვებით. ბოლოს და ბოლოს, ისინიც, ბოშების მზაკესად, მოხეტიალე ტომად იქცნენ. მაგრამ მათ ერთმანეთთან აკეშირებდა შეამხანაგება — საერთო ხელობა და არა წარმოშობის ერთიანობა. ყოველ ისტორიულ ეპოქაში, კაცობრიობის თვალუწვდენელ ოკეანეში, შეიძლება ცალკეული მიმდინარეობანი შეენიშნოთ, რომლებიც მაქნე ადამიანთაგან წნდებიან და ორგვლივ შხამს ავრცელებენ. ბოშები ტომს წარმოადგენდნენ, ხოლო კომპრაჩიკოსები თავისებურ მასონურ საზოგადოებას; მაგრამ ეს მასონური საზოგადოება მაღალ მიზნებს როდი ისახავდა, იგი საზიზღარ ხელობას მისდევდა. დაბოლოს, მათ შორის სარწმუნოებრივი განსხვავებაც იყო, ბოშები წარმართები იყვნენ, კომპრაჩიკოსები — ქრისტიანები, თანაც კარგი ქრისტიანები, როგორც შემუწვნოდა, თუბცა ყოველნაირი ერის წარმომადგენელთაგან შემდგარს, მაგრამ ღვთისმშობიმ ქვეყანაში, ესპანეთში, აღმოცენებულ ძმობას.

ისინი ქრისტიანებზე უფრო მეტნიც იყვნენ — ისინი კათოლიკეები იყვნენ; კათოლიკეებზე უფრო მეტნიც — რომის პაპის თავგამოდებული თავყვანიშმცემლნი, ამასთანავე, თავისი სარწმუნოების შეუბღალაობას ისეთი თავგამოდებით იცავდნენ, რომ უარი თქვეს შეერთებოდნენ პეშტის კომიტეტის უნგრულ მოხეტიალეებს, რომელთაც ვინმე მხცოვანი მეთაურობდა, კვერთხის მაგიერ რომ ორთავიანი ავსტრიული არწივით შემკული ვერცხლისბუნიკიანი ხელჯობი ეპერა. მართალია, ეს უნგრელები სქიზმატიკოსები იყვნენ და ღვთისმშობლის მიძინებას 27 აგვისტოსაც კი ღღესასწაულობდნენ — რა საზიზღარი მწვალებლობაა!

ინგლისში კომპრაჩიკოსები სტიუარტების დროს ხელისუფლების ერთგვარი მფარველობითაც სარგებლობდნენ ჩვენ მიერ ნახსენები მიზეზების გამო. სარწმუნოების მგზნებარე ქომაგი იაკობ შორე, რომელიც ებრაელებს სდევნიდა და ბოშებს აწიოკებდა, კომპრაჩიკოსების მიმართ კეთილად იყო განწყობილი. ჩვენ უკვე ვიცით, რატომ ვაჭრობდნენ კომპრაჩიკოსები ადამიანებით, როგორც ისეთი საეჭრო საქონლით, რომლითაც მეფე ვაჭრობდა. ისინი შესყიდულს მეტად ხელოვნურად, სწრაფად, უკვალოდ აქრობდნენ. ამგვარი უკვალო გაქრობა ხანდახან საქირო ხდებოდა „სახელმწიფოს კეთილდღეობისათვის“. თუ მცირეწლოვანი შემკუდრე ვინმეს გზას უღობავდა ის უმალ კომპრაჩიკოსების ხელ-

ში ვარდებოდა, ვარკვეული ოპერაციების შემდეგ შემკვიდრე ბავშვი თავის შესახედაობას კარგავდა. ეს გარემოება ხელს ბავშვის ქონების კონფისკაციას უწყობდა, შემდეგ ადვილი ხდებოდა მათი მამაკაციული მიწაწყალისა და ადგილ-მამულის ფაუორიტებზე გასაჩუქრება. გარდა ამისა, კომპრაჩიკოსები მეტად თავშეკავებულნი და უთქმელნი იყვნენ და რაკი ხმა არ უნდა ამოეღოთ, ამ თავიანთ ალთქმას მტკიცედ იცავდნენ, რაც მეტად აუცილებელია სახელმწიფოებრივ საქმეში. თითქმის არ ყოფილა არც ერთი შემთხვევა, რომ მეფის საიდუმლო გაეცათ. თუმცა, ეს მათ საკუთარ ინტერესებსაც უხებოდა; თუ მეფე მათდამი ნდობას დაკარგავდა, მაშინ დიდი საშიშროება მოელოდათ. ამგვარად, პოლიტიკური თვალსაზრისით, კომპრაჩიკოსები ხელისუფლების საქმიანობას მხარს უჭერდნენ. გარდა ამისა, ეს ოსტატები წმინდა მამას მრავალმხრივ ეხმარებოდნენ მგალობლების შეგროვებაში. ამ მგალობელთა მუცხებით შესაძლო ხდებოდა შეესრულებინათ ალევრას* გალობა MISERE-RE („უფალო, შეგვიწყალო“). კომპრაჩიკოსები განსაკუთრებით თავიანთი სცემდნენ ქალწულ მარიამს. ყოველივე ეს მოსწონდათ კიდევ მაკის მიმდევარ სტიუარტებს. იაკობ მეორე ვერ აითვალწუნებდა იმ ადამიანებს, რომელთა ღვთისმოსაობა ესოდენ დიდი იყო, რომ ისინი საჭურისებს ამზადებდნენ ეკლესიის კავლებისათვის. 1688 წელს ინგლისში დინასტია შეიცვალა. სტიუარტი პრინცმა ორანელმა განდევნა. იაკობ მეორის ადგილი დაიჭირა უილიამ მესამემ.

განდევნილმა იაკობ მეორემ უცხო მხარეში დალია სული. მის საფლავზე სასწაული მოხდა: მისმა ნეშტმა ოტენის ეპისკოპოსი განკურნა ფისტულისაგან. — ღირსეული მიმადლებაა ქრისტიანულად ქველმოქმედი მონარქისაგან, რომელსაც სამეფო ტახტი ჩამოერთვა.

უილიამ ორანელი არ იზიარებდა იაკობ მეორის აზრებსა და შეხედულებებს, იგი ხელს ხედავდა პრინციპებით მოქმედებდა, მკაცრად ეპყრობოდა კომპრაჩიკოსებს. მან საკმაოდ ბევრი ენერგია დახარჯა, რათა ეს გახრწნილი ბრბო გაენადგურებინა.

უილიამ მესამისა და მარიამის მეფობის დასაწყისიდანვე გამოცემული სტატუტი მთელი სიმკაცრით დაატყდა კომპრაჩიკოსების ამხანაგობას. ეს სტატუტი მათთვის სამინელი თავსმეხი იყო, რის შემდეგ ვეღარც იხეივს. ხსენებული სტატუტის ძალით, ბოროტ-

მოქმედებაში შემხვეული მათი ბრბოს წვერები უნდა დაედალოთ. კახურებელი რკინით მხარზე ამოსწვავდნენ ხოლმე ასო R-ს, რაც ნიშნავს ROGUE — ე.ი. ავაზაკს. მარცხენა ხელზე ასო T-ს, რაც ნიშნავს THIEF — ე.ი. ქურდს; და მარჯვენა ხელზე ასო M-ს, რაც ნიშნავდა MANSLAY-ს — ე.ი. კაცისმკვლელს. მათი მეთაურები, უკარაუდით მდიდრები, თუმცა გარეგნობით გლახაკნი, ისჯებოდნენ COLLISTRIGIUM-ით, — ე.ი. სამარცხენო ბოძთან (PILORI) დგომით და შუბლზე ამოსწვავდნენ ხოლმე ასო P-ს, მათ ქონებას კონფისკაციას უკეთებდნენ, ხოლო ბალ-კენახებს ან ტყვეს, თუ გააჩნდათ, გადაეხდნენ და ძირიან-ფეხსიანად თხრიდნენ. ვინც კომპრანიკოსებს არ დააბეზლებდა, ისეთივე ბრალი ედებოდა, ქონება ჩამოერთმეოდა და პატიმრობაში ამოიყვებდნენ სიკვდილამდე. რაც შეეხება კომპრანიკოსების ბრბოში მყოფ დედაკაცებს, მათ ხასჯელს ეწოდებოდა CUCKING-STOOL, რაც ერთგვარი მაზე იყო. თვით სიტყვა წარმოიშვა ფრანგული სიტყვა COQUINE-ისა (გარეგნული ქალი) და გერმანული STUHL-ის (სკამი) შუერთებით. ინგლისის კანონები არაჩუქებრივი ხანგრძლივობით გამოიწვევა. ინგლისურ სისხლის სამართლის კოდექსში ეს ხასჯელი „როკაპი დედაკაცების“ მიმართ დღემდე ძალაშია. CUCKING-STOOL-ს ჩამოკიდებდნენ მდინარესთან ან გუბურასთან, შიგ ჩასვამდნენ დედაკაცს და სკამს წვალში ჩაუშვებენ; ეს ოპერაცია სამგზის შეორდება, „რათა დააცხრონ მისი ბოროტება“, ამბობს კომენტატორი ჩემბერლენი.

პორტლენდის სამხრეთი სანაპირო

1689 წლის დეკემბრიდან 1690 წლის იანვრამდე ჩრდილოეთის მძაფრი ქარი მძვინვარებდა ევროპის მთელ კონტინენტზე. იგი განსაკუთრებით ჩრდილოეთში ბობოქრობდა. სწორედ ამან გამოიწვია ის სიცივეები, თავისი სამხელი შედეგებით, რამაც საფუძველი მისცა ზამთარი აღნიშნულიყო, როგორც „სამარადისოდ დასახსოვებელი ღარიბი ხალხისათვის“. ეს აღნიშვნა ჩაწერილია ძველი დაბადების ფურცელთა არქივებზე, ლონდონის პრესვიტერიანულ სამლოცველო NON JURORS-ში*. სახელმწიფოს იმ უძველესი პერგამენტის იშვიათი გამძლეობის წყალობით, რომელიც ოფიციალური აქტების ჩასაწერად იხმარებოდა, ახლაც შეიძლება სიცივითა და მიშშილით დაზოცილ ღარიბ-ღატაკთა გრძელი სიები ადვილად გაარჩიოს ადამიანმა ზოგიერთ საეკლესიო დაუთარში, განსაკუთრებით პატარა ქალაქ საუთფორქის კლინკლიბერტ-კორტის სამრევლოში, პაი-პაუდერ-კორტში (რაც ნიშნავს „მტერიან ფეხთა ეზოს“) და სოფელ სტეპნეის უაით-ჩეპელ-კორტში, სადაც საეკლესიო ქტიტორად ადგილობრივი ბალი იყო. იმ ზამთარს, ყინულით დაფარულ თემზასაც დინება შეუქერდა: ასეთი რამ საუკუნეში მხოლოდ ერთხელ ხდება, რადგან ზღვის მიმოქცევის გამო მდინარეზე ყინული ვერ ძლებს. იმ ზამთარს კი მოყინულ მდინარეზე საზიდრებით გადად-გადმოდიოდნენ. თემზაზე ფარდულები დაიდგა, ბაზარი გაიხსნა, აქვე გასართობები, ხარების შერკინება და დათვების თამაში მოეწყო. ყინულზე ცვცხლი გააჩაღეს და დაკლული ხარი მთლიანად შეწვეს. მდინარეზე ასეთი სქელი ყინული ორი თვის განმავლობაში არ დაძრულა. 1690 წლის ზამთარი იმდენად ხასტიყო იყო, რომ თავისი არასვეულებრივი სიცივეებით გადააჭარბა კიდევ კაც მწუხიდმეტე საუკუნის დასაწყისის განთქმულ ზამთრებს, რაც გულდასმით შესწავლილი და აღწერილია დოქტორ გედუონ დელ-

ნის მიერ. ამ უკანასკნელს, როგორც მეფე იაკობ პირველის მეფეთაქეს, ქალაქმა ლონდონმა პატივისცემის ნიშნად ძველი დაუდგა.

1690 წლის იანუარის თვის ყველაზე უფრო სუსხიან-ყინვიანი დღის საღამო ხანს, პორტლენდის ყურის ერთ-ერთ არასტუმართმოყვარე პატარა ნავმისადგომში არარეულებრივი რამ ზღვბოდა. თოლიები და ზღვის ბატები გამაყრუებელი წივილ-კოტკოტით დახრიალებდნენ ნავმისადგომის ნაპირას და შიგ შეფერხნას ვერ ბუდავდნენ.

ზღვის ყურეში ეს პატარა ნავმისადგომი ყველაზე უფრო სახიფათოა მაშინ, როდესაც ზღვაზე ქარი ამოუარდება; იგი სხეულებზე უფრო უკაცრიელი, მიყრუებელი და, მამასადამე, მეტად მოსახერხებელია იმ ხომალდებისათვის, რომლებიც მეთვალყურეთაგან მიშალვას ცდილობდნენ. აქ, კლდიან ნაპირთან, სადაც ზღვა ღრმა იყო, ერთი მომცრო ხომალდი მიეყენებინათ. ჩვენ შეცდომით ვამბობთ ხოლმე: „მიწაზე დაბე ჩამოწვარ“, მართებული იქნებოდა გვეთქვა: „მიწიდან დაბე ზვეით იწვესო“, ვინაიდან საბნელე ქვევიდან აიძვრებოდა ხოლმე ცისაკენ. დაბლა, კლდის ძირას, უკვე ღამის სიბნელე სუფუქდა; ზემოთ ჯერ ისევ დღე იყო. ვინმე რომ ნაპირთან ახლოს მიბმულ ხომალდთან მისულიყო, გაარჩედა, რომ ეს ბისკაური კარჭაპი იდგა.

შბე, მთელ დღეს რომ ღრუბლები ეფარებოდნენ, ეს-ეს იყო ჩასულიყო და ახლა ის ეამი იდგა, როცა ადამიანს გულში ერთგვარი უეცური ფორიაქი აღუძვრება ხოლმე, და რაც მნათობის ჩაბნელების გამო ხედიანობას იწვევს.

ზღვაზე ქარი ჩაყუნდა, ყურეშიც მყუდროება ჩამოუარდა.

ეს ბედნიერი გამონაკლისი იყო, განსაკუთრებით ზამთარში, პორტლენდის ყურეები მეტწილად ზღვისქვეშა მტყუნების გამო ძეულად მისადგომია გემთათვის. ქარიშხლიან ამინდში აქ ზღვის ღელვა ძლიერია და საკმაოდ დიდი გამოცდილება და ხერხია საჭირო ხომალდის ნაპირამდე მოსაყვანად. ეს პატარა ნავმისადგომები მხოლოდ თვალისათვის არის მოსაწონი. აქ შესვლაც სახიფათოა და იქიდან გამოსვლაც საშიში. მაგრამ იმ საღამოს ყურე უწყველოდ სახიფათოს არას მოასწავებდა.

ბისკაური კარჭაპი ძველებური ხომალდის ტიპისაა, რაც ახლა აღარ იხმარება. ამ ხომალდებს თავის დროზე მარჯვედ იყენებდნენ ფლოტისათვის; ხომკიდრე მათ დიდი გემისა ქონდათ, მოცულობა

— ორწხოშელის, კარჭაპები არმადას* შემაღვწელობაში შედიოდნენ. სამხედრო კარჭაპებს, მართალია დიდი წყალწვეი გაანხდით, მაგალითად: „დიდი გრიფონი“, — კაპიტნის ხომალდი, რამდენსაც ლოპე-დე-შედინა ხელმძღვანელობდა, მოიცავდა ექვსას ორმოცდაათ ტონას, მას ბაქანზე ორმოცი ზარბაზანი ჰქონდა, მაგრამ სავაჭრო და საკონტრაბანდო კარჭაპები გაცილებით ნაკლები მოცულობისანი იყვნენ. მუზღვაურები მეტად აფასებდნენ ამ ნამცეცხა ნავ-ხომალდებს და პატივითაც იხსენიებდნენ. მისი ტაკელაჟის ტროსებს შიგნიდან მათულები ჰქონდა ჩაწნული, რაც იმას ნიშნავდა, რომ განზრახული იყო, თუმცა არა შეცნიერებაზე დაყრდნობით არამედ პრიმიტიულად, უზრუნველყო კომპასის სწორი მოქმედება მაგნიტური ქარიშხლების დროს. კარჭაპის აღკაზმულობა მარტო ამ წვრილი ტროსებისაგან არ შედგებოდა; მას მსხვილი პერლინიები და ესპანური გაღერების კაბრიები ჰქონდა და რომაული ტრიუმების კამელები. რუმპელი მეტად გრძელი იყო. ამას ის უპირატესობა ჰქონდა, რომ ბერკეტს ძალა ემატებოდა, მაგრამ შობრუნებისას უხერხულობას ქმნიდა; ორი ბორბალი ორ ბუდეში რუმპელის ბოლოს ასწორებდა ამ ნაკლს და ცოტად თუ ბუერად ძალას უკარგავდა. კომპასი მოთავსებული იყო ზუსტ ოთხკუთხედ ნაკლოვნში, სადაც მუდამ დაცული ჰქონდა წონასწორობა იმ ორი სპილენძის რკალურის წყალობით, რომლებიც ურთიერთში იყო ჩასმული პორიზონტალურად მოთავსებულ მცირე ღერძებზე. იმგვარად, როგორც კარდანის ლამპებშია ხოლმე. კარჭაპის კონსტრუქციას ეტყობოდა, რომ მისი მშენებელი საკმაოდ მცოდნე ყოფილა და საზრიანიც, მაგრამ ეს ცოდნა უბირის ცოდნაც იყო და საზრიანობაც ჯერ ისევე ველური ადამიანისა. კარჭაპი თავისი აგებულებით ისევე პრიმიტიული იყო, როგორც პრამა და პიროვა, და როგორც ზღვის შეკობრებისაგან და შებადურებისაგან აღლითი გაკეთებული ნავ-ხომალდი, გამძლე იყო პრამასავით და ჩქარმავალი პიროვასავით. იგი ერთნაირად გამოსადეგი იყო, როგორც გამლილ ზღვაში გასახელებლად, ისე ყურეებსა და სრუტეებში ცურვის დროს. მისი აფრები საგანგებო თავისებურებით იყო აღკაზმული და შესაძლებელსა ხდიდა ნელი სვლითაც ველო ტბასავით დახატულ ასტურიის ყურეებში, როგორიცაა პასახესი, და გაქანებულ სრიალითაც ღია ზღვაში. ამ ხომალდით ერთნაირად მარჯულ

შეიძლება მგზავრობა ტბაზედაც და დედაძინის გარშემოც. იგი
ორგინალური ხომალდი იყო; რომლის გამოყენება წყნარ ტბაზე
საყურადღაც შეიძლებოდა და ოკეანეების მბორგავ ტალღებზეც.
ხომალდებს შორის კარჭაპი იგივე იყო, რაც ბოლოქანქარა ჩიტია
ფრინველთა შორის. თითქმის ვველაზე მოძვრო და იმავე დროს
ველაზე გულადი. ბოლოქანქარა ლერწამ-ჩაღაზე ჩამოძვდარი,
ოდნაე თუ გადალუნავს მას, მაგრამ აფრინდება თუ არა, თავისუ-
ფლად გადაიფრენს ოკეანეს.

ბისკაური კარჭაპები, თუნდაც ვველაზე ღარიბული, მაინც შე-
ფერადებული და მოყარაყებული იყო. ამგვარი ტატურიება ბასკე-
ბის ჩვეულება-გემოვნების შედეგია, ამ მომხიბლავი, მაგრამ რამ-
დენადმე კელური თვისების ხალხისა. პირენეს მთების საუცხოო
ფერადოვნება, მინდორ-მდელოები და მთებზე შიგადაშიგ თოვლის
ზოლები მოსახლეობაში აღვიძებს შეუკავებელ ღტოლვას ვველა-
ნაირი მოკზმულობისადმი. ბასკები საუცხოოდ აღამაზებენ თა-
ვიანთ სიღარიბეს; მათი ქოხების კარს ხუმთ გვრებდია მოხატული.
მათ ჰყავთ დიდი სახედრები, რომლებსაც კისერზე ევენებს ჰკიდუ-
ბენ, და ჯიშინი ხარები, რომლებსაც თავ-რქებზე ბუმბულების
გვირგვინს ადგამენ; მათი სახიდარ-ურმები, რომელთა თვლების
ჭრიალი ორი ლიეს მანძილიდანვე მოისმის, ათასფრად შელებილია,
მოჩქერთმებული და ბაფთებით მორთული. ბასკი მენაღის სახე-
ლოსნოს კარზე მისადაგებულია ქვისაგან გამოჭრილი ბარელიეფი,
სადაც გამოსახულია წმ. კრეპინი და ფეხსაცმელი. ბასკების ქურ-
თუკებს გარს ტყავის ჩაფარიში აელია და მათი გაცვეთილი ტან-
საცმელი საკრებლის მაგიერ ნაქარგებითაა აჭრულბული. ბასკები
სიმზიარულეშიც კი არ კარგავენ ხიდიადეს. ისინი ბერძნების მსგავ-
სად მზის შეილები არიან. მაშინ, როდესაც ვალენსიის დაღვრული
მცხოვრებნი შიშველ ტანზე რუხ საღის ლაბადას მოიგდებენ ხოლ-
მე, რასაც მხოლოდ თავის ამოსაყოფი აქვს ამოჭრილი, — ბისკაისა
და ვალისიის მცხოვრებნი თრთვილის სამუალებით გათეთრებული
ლაბაზი ტილოს პერანგებით ირთუებ-იკახმებიან. სიმინდის აკი-
დობით მწკრივად ჩამოკიდებულ კარ-ფანჯრებიდან აღურსიანად
გამოიციქირებიან ქერა, ხვეულთმიანი, სიცოცხლით სავსე ვმანვი-
ლი ქალ-უაგები. მათი სიმკვირცხლე, მზიარულება და ამაყი, ნათუ-
ლი სული თავის გამოხატულებას მათსავე მარტივ ხელოვნებაში,

ხელოსნობასა და ხე-ჩვეულებათაში, მათი ქალების მოკახმულობასა და სიმღერებში პოულობს. ბისკაიში ყოველი მთა ერთგვარი გოლიათური ქოხია, შუა გახლეჩილი, სადაც სინათლის შუქი ძირამდე ჩაღწეული. შხის სხივები იქ მთების ყოველ ნაპრაღამდე აღწევს. შკაცრად მოღუშული ხაისკიკელი მთლიანად იდილიაა. ბისკაი — პირენეების დამამშვენებელია, ისე, როგორც საეოიაა ალპების დამამშვენებელი. ზღვის სახიფათო ყურეებში, სან-სებასტიანს, ლესოსა და ფუნტარაბიის მახლობლად, ქარიშხლიან ამინდებში, ღრუბლებთან ჩამობნელებული ცის ქვეშ, როდესაც გამძვინვარებული ტალღების ქაფი კლდიან ნაპირებს ტლაშუნით ზედ ვლუბა, ქარი ღმუის, ირგვლივ სამინელი შეხლა-დგაფუნია, მაშინაც კი შეიძლება თვალი მოკრათ ნაუმი მჯდომ ბასე ქალებს, ტვირთის გადაშხიდველებს თავზე ვარდის გვირგვინებით. ვინც ბასეების ქვეყანაში ერთხელ მაინც ყოფილა, ის მთელი სიცოცხლე მონატრებული იქნება, კიდევ და კიდევ იხილოს ეს ქვეყანა. კუთხეული მხარეა: წელიწადში ორჯერ იშკიან სარჩოს, სოფლები ახმაურებულია; ღარიბები არიან, მაგრამ სიამავე არ აკლიათ. კვირაობით მთელ დღეს გიტარის ეღერა ისმის. ცეკვა-თამაში, კასტანეტები, სივარული, სუფთა, ნათელი ქოხები და ყარფატები სამრეკლოებზე მაგრამ დაუბრუნდეთ ისევ პორტლენდს, ზღვის სანაპიროს მოუკალ კლდეს. პორტლენდის ნახევარკუნძული რუკაზე ფრინველის თავის მოყვანილობისაა, ნისკარტით ოკეანისკენ მიმართული, ხოლო კუფით ვეიმუთისაკენ; მისი ყელი ხმელეთიდან აწვდილ კოსურს გვაგონებს.

თავისი პირველყოფილი მშენიერების საზიანოდ პორტლენდი ჩვენს დროში სამრეწველო ცენტრად გადაიქცა. მეთურამეტე საუკუნის ნახევარში პორტლენდის სანაპიროზე გაჩნდა ქვის სამტეხლო და ქურა-ღუმელები თაბამირის გამოსაწეკად. იმ დროიდან პორტლენდის შერგულიდან ამუშავებენ ვგრეთ წოდებულ რომანულ ცემენტს — მეტად სასარგებლო ნაწარმს, რომელიც აძლიდრებს ქვეყანას, მაგრამ ლანდშაფტს ამახინჯებს. ორასი წლის წინათ ამ ყურეში კლდოვან ნაპირებს მხოლოდ ზღვა ეხლებოდა ტალღებით და ოდნავ რასმე თუ ჩამორეცხადა. ახლა კი მას ქვისმტეხლები არღვევენ და ანგრევენ. ტალღა მთელ ფენას გადაველება ხოლმე, ხოლო წერაქვი პატარა ნატეხებს შოანგრეებს, ამის გამო პეიზაჟი

შეტად უფერულდება. ოკეანის დიდებული გათარეშება ადამიანის საჯახირო მუშაობამ შეცვალა. ამან მთლად მოანგრია და მოსპო ის ყურე, რომელშიც ახლა ნაპირზე მიბმული ბისკაური კარტაპი იდგა. პატარა ნავსადგურის მონგრევა-მოსპობის კვალი უნდა ვუტყუროთ ნახევარკუნძულის აღმოსავლეთის მხარის ნაწილზე, სწორედ მის კიდურწვერთან, ფოლი-პირსა და დერდლ-პაიერის იქითა მხარეს და უკუქემის იქითაც კი, ჩერმ-პოპისა და საუთ-ველეს შუა. ყურე ციციბო ნაპირებით იყო ყოველმხრივ შემოზღუდული. ნაპირების სიმაღლე ბევრით აღემატებოდა ყურის ხიფათიოვეს და ამიტომ დაღამებისას სიბნელე ყოველ წუთს მატულობდა, მრუმე ნახლი დაღამებამდე აშლილიყო. თანდათან შეტად შესქელებულ არესაც უფრო აბნელებდა. ისეთი სიბნელე ჩამოწვა, როგორც ჭის ხიღრ-მეშა ხოლმე. ყურიდან ზღვაში ვიწრო გასასვლელი თითქმის უკვე მთლად დაბნელებულ დამის ფონზე მოთეთრო ზოლივით გამოირჩეოდა, რასაც მხოლოდ ზღვის მოქცევის ტამით-ტამადი ტლამანიდა აძლევდა სიციც ხლის იერს. მხოლოდ სულ ახლოს მისვლისას შუა-შნვედით სანაპირო კლდეებთან მიბმულ კარტაპს, თითქოს კლდეუ-ბის ჩრდილს შეჰფარებიაო. ნაპირთან კარტაპი შევრთებული იყო ფიცრით, რომელიც კონცხის ერთადერთ, ოდნავ ფეხის მოსაკიდ დაბალ, ბრტყელ, ვიწრო ადგილიდან გაედოთ. ამ მოქანავე ხიდუ-რაზე სიბნელეში შავი ფიგურები მირბი-მორბოდნენ, ეტყობოდათ, ზღვაში გასასვლელად ეშხადებოდნენ.

იმ კლდის მეოხებით, რომელიც ყურის ჩრდილოეთის მხრივ ამართულიყო და საფარ-საცაუის როლს ასრულებდა, აქ შედარე-ბით თბილოდა, ვიდრე ღია ზღვაში; მიუხედავად ამისა, იქ მოფუს-ფუსე ადამიანები კანკალებდნენ. ისინი ჩქარობდნენ.

სალამოს ბინდის სუსტ სინათლეზე ვეულა საგნის მოხაზულო-ბა ისე ჩანს, თითქოს საკვეთით ნაქანდაკეეიაო. თვალი გაარჩევდა ზღვაში გამხვლეულთა დაფლეთილ ტანსაცმელს, რაც იმას მოწმობ-და, რომ ასეთი ტანსაცმლის პატრონები მოსახლეობის იმ წრეს მკუთნიან, რომელთაც ინგლისში THE RAGGED — დაფლეთილე-ბი ეწოდებათ.

კლდის ფონზე ბუნდად მოჩანდა ვიწრო, დაკლაკნილი ბილიკი. ქალიშვილი რომ თავის კორსეტს საკარძლის საზურგეზე გადააკი-დებს, ხოლო კორსეტის ზონრები მიხვეულ-მოხვეულად იატაკამდე

დაუშვებთან, ამით თავისდა უნებურად სქემას იძლევა მთებზე ამჟღად ბილიკებისას. იმ კატარა მოუკებელიდან, საიდანაც კარჭაზე გადასასვლელად ფიცარი გაედოთ, ასეთი მიხვეულ-მოხვეული ბილიკი ასდევდა; ეს ბილიკი თხების სასიარულოდ უფრო გამოდგებოდა, ვიდრე ადამიანებისა. კლდის ბილიკზე შეტად საშიში ასასვლელია. ამ ბილიკებით ქვევით დაშვებას უფრო დაგორება მოჰყვება, ვიდრე ჩამოსვლა. ისინი დაღმართები კი არა, უფრო დაქანებული ნაპრალებია. აქ ნახსენები ბილიკი, ალბათ ვაკობიდან აქვთ მომდინარე გზის ერთ-ერთი მცირე განშტოება იყო, მაგრამ ისეთ ციცაბო კლდეს ასდევდა, რომ მისი შეხედვაც შიმის ფრჯოლას იწვევდა ადამიანში. ქვემოდანვე მოჩანდა, როგორ გველივით დაკლაკნილი ასდევდა ფრიალოს წვერისაკენ და იქიდან კიდევ კლდის ნაპრალებსა და ზეაკებზე გადავლით მთის მაღალ ზეგანს აღწევდა. ალბათ ამ ბილიკით ჩამოვიდნენ სანაპიროზე ის ადამიანები, რომელთაც ურეში კარჭაპი ელოდა.

შემფოთებითა და შიშით შეკვრობილი ადამიანების შეტი, რომლებიც აჩქარებით ეშხადებოდნენ ზღვაში გასასვლელად, ვურეში არავინ იყო. ირგვლივ სიწყნარე და სიმშვიდე სუფევდა. არც ნაბიჯების ჩქამი ისმოდა, არც მოსაუბრეთა ხმები, არც ქარის ქროლვა. რეიდის იქითა მხარეს, რინგსტედის ყურის შესასვლელში თვალი ძლივძლივობით გააჩრეუდა ზეიგენმჭერი შეთევზეების ხომალდების ფლოტილიას, რომლებსაც საფიქრებელია, გზა აბნეოდათ. ზღვის ენიაწობას ეს პოლარული ხომალდები დანიის წყლებიდან აქვთ გამოერეკა, ინგლისის ზღვაში. ჩრდილოეთის ქარები ხანდახან ასე ათამაშებენ ხოლმე შეთევზეებს. რაკი ეს ხომალდები პორტლენდის ნაუსადგურს შეჰყარებოდნენ, ეს იმის მომასწავებელი იყო, რომ მალე გაშლილ ზღვაზე უამინდობა და სახიფათო მდგომარეობა შეიქმნებოდა. ხომალდები ცდილობდნენ, აქ გასაჩერებლად ღუზა ჩაეშვათ. მთლიანად დანისლულ ზღვაზე მკვეთრად შეიმჩნეოდა ხილუვტი მეთაური ხომალდისა. იგი ნორვეგიის ფლოტის ძველი ადამიანის მიხედვით სხვა ხომალდების წინ იდგა. მოჩანდა მიუღწევი მისი აღკაზმულობაც, ხოლო კინოსთან ნათლად შეიმჩნეოდა ზეიგენის საჭერი ხელსაწყოები: ყოველგვარი ბარჯები და პარპუნები, განკუთვნილი SEYMNUS GLACIALIS, SQUALUS ACANTHIAS და SQUALUS SPINAX NIGER-ის* დასაჭერად. აგრეთვე ბადეუ-

ბი მსხვილი თევზებისათვის. გარდა ამ ხომალდებისა, ნაკსადგურის ცალ მხარეს რომ მიმჭიდროებულიყვნენ, პორტლენდის მთელ ფართო პორიზონტზე სხვა არა მოჩანდა რა. არც ხაცხოვრებელი შენობები, არც ხომალდი. სანაპირო იმ დროს ჯერ დაუსახლებელი, უდაბური იყო, ხოლო რეიდი წელიწადის ამ დროს საერთოდ მოცარულებულია.

მაგრამ როგორი ამინდიც უნდა ყოფილიყო მოსალოდნელი. ვკვლავრიდან ჩანდა, რომ ბასკურ კარტაჰზე ზღვაში გასასვლელად მოფუსფუსე ადამიანები გამგზავრებას არ გადასდებდნენ. ისინი ნაპირზე ფუსფუსებდნენ, აფორიაქებულნი და დაბნეულნი სწრაფად წინ და უკან მიდი-მოდიოდნენ. ერთმანეთში მათი გარჩევა საძნელო იყო და, ვერც გაარკვევდი, ახალგაზრდები იყვნენ თუ მოხუცი. საღამოს ბინდს გაეცრიცა მათი აღნაგობა. ჩრდილებს ნიღბივით დაუფარა მათი პირისახე. სიბნელეში მხოლოდ ხილუელები გამოკრთოდა. სულ რეანი იყვნენ, მათ შორის ერთი ან ორი დედაკაციც ჯრია, მაგრამ ისინიც თითქმის არ განიჩქოდნენ მამაკაცებისაგან: ის უბადრუკი ძონძმანდი, რაშიაც ყოველი მათგანი გახვეულიყო, არც მამაკაცის ტანსაცმელსა ჰგავდა და არც დედაკაცისას. ძონძმანებში სქესი არ ირჩევა. უფროსებს შორის მოძრავი, მოძვრო ტანადობის ჩრდილი ჯუჯა გვეგონებოდათ ან ბავშვი.

ის ბავშვი იყო.

II

მიტოვებული

ახლოდან შესაძლო ხდებოდა შეგვეჩინათ შემდეგი: ვველანი თავსაბურავიან ლაბადებში გახვეულიყვნენ, თან იძღუნად ფართოსა და გრძელებში, რომ საჭიროების შემთხვევაში, თავიდან ფეხებამდე შიგ გახვეულთ მარტო თვალელები მოუჩანდათ. ამგვარად უამინდობისაგან იფარაენენ თავს და ცნობისმოფვარე თვალთავანაც. ლაბადები სულაც არ აბრკოლებდა მათ, რომ სწრაფად ემოძრავათ. უმეტესობას თავსახვევი ჰქონდა შემოკრული — ეს იყო ესპანური თავმოსართავი, რომელიც შემდეგ ხანებში დოღბანდებად გადაკეთავმოსართავი. ინგლისში ასეთი თავმოსართავები იშვიათობას არ წარმოად-
ოდა.

გუნდა. იმხანად სამხრეთული მოდა გაერცვლდა ჩრდილოეთში. შესაძლოა ეს იმიტომაც ხდებოდა, რომ ჩრდილოეთი იმპერატორები და სამხრეთზე, იმორჩილებდა მას და თანაც ჯეროვნად აფასებდა. სამხრეთის ზნე-ჩვეულებებითა თუ ადათ-წესებით ჩრდილოეთი აღტაცებული იყო. არადას განადგურების შემდეგ დედოფალ ელისაბედის სასახლეში კასტილიური დიალექტი მოხდენილ ენად იყო მიღებული. ინგლისის დედოფლის განსაცხრომელ დარბაზებში ინგლისური ლაპარაკი სირცხვილად, თითქმის არასაკადრისად ითვლებოდა. დამპყრობელმა ბარბაროსებმა ჩვეულებად შემოიღეს იმათი ზნე-ჩვეულებანი, ვისი კანონმდებლებიც თვითონ გახდნენ; ჩვეულებად იქცა დაპყრობილთა ზნე-ჩვეულების ნაწილობრივ მაინც გადმოღება, რადგან მათ მიერ დაპყრობილ ხალხს უფრო მაღალი კულტურა ჰქონდა. მონღოლები ყურადღებით აკვირდებოდნენ ჩინელთა ყოფა-ცხოვრებას და კმაყვენენ მათ. ამიტომ იყო, რომ კასტილიური მოდა ინგლისშიც შემოვიდა. სამაგიეროდ, ინგლისში წარმოებულ საქონელს გზა ესპანეთში გაუხსნა.

ზღვაში გასამგზავრებლად მოფუსფუსე ჯგუფიდან ერთს ვტყობოდა, მეთაური უნდა ყოფილიყო. ფეხთ აღპარგატები უცვამის დახეულ ტანსაცმელს გარს ბუნებრივად ჰქონდა შემოვლებული. ხოლო ქილეტი მსხვილი, ბრჭყვიალა კილიტებით ჰქონდა ნაქარავი. ეს ისე მოჩანდა გულთან გადახსნილი ლაბადის ქვეშიდან, თითქოს თევზის შიპრივად მუცელიყო. ამ ჯგუფიდან კიდევ მეორეს სომბრეროს მაგვარი, განიერფარფლებიანი ქუდი თვალებამდე ჩამოეუზატა. ქუდს ჩიბუხისათვის ნაწერეტი არ ჰქონდა, ეს ამტკიცებდა, რომ მისი პატრონი სწავლული კაცი იყო.

ალბათ იმ მოსაზრებით, რომ პატარას დიდი ადამიანის ქურთუკი ლაბადის მაგიერობას გაუწევდა, ბავშვს დამონძილ ტანისამოსზე პატრონის ქერულის ტილოს ქურთუკი მოეცვა, რაც მუხლებამდე დასთრეუდა. ბიჭისთვის რომ შეგუებდათ, ათი-თერთმეტი წლისა გვერნებოდათ. იგი ფეხშიშველი იყო.

კარჭაპის კეიპავს შეადგენდა ხომალდის პატრონი და ორი მატროსი.

კარჭაპი, როგორც ხავარაუდია, ესპანეთიდან იყო მოსული და იქითვე ბრუნდებოდა. ორ სანაპიროს შუა რეისის შესრულებით იგი უაქველია, რაღაც საიდუმლო საქმიანობას ეწეოდა.

კარჭაპით გასამგზავრებელი ადამიანები ერთმანეთში წერწერ-
ლით ლაპარაკობდნენ.

ეს არსებანი რაღაც როული, შერეული დიალექტის საშუალებით
აგებინებდნენ ერთმანეთს თავიანთ სათქმელს. ხან ესპანური
სიტყვა ისმოდა, ხან გერმანული, ხან ფრანგული, ზოგჯერ ვალიუ-
რი, ზოგჯერ ბასკურიც. ეს იყო მდაბიოთა ენა, თითქმის ქუჩალების
გარგონიც კი.

ჩანს, ისინი სხვადასხვა ეროვნებას ეკუთვნოდნენ, მაგრამ ყვე-
ლანი ერთი ბრბოს წვერები იყვნენ.

როგორც სავარაუდოა, ხომალდის ეკიპაჟიც ამათი მოკავშირე
იყო და ზღვაში გასასვლელად მზადებაში გაცხოველებულ მონაწი-
ლეობას იღებდა.

ეს სხვადასხვა ჯურის ადამიანთა ჯგუფი მჭიდროდ დამეგობრე-
ბულთა კომპანიას მოგაგონებდათ, ან კიდევ თანამზრახველთა ბრ-
ბოს.

დღის ხინათლე ცოტა მეტი რომ ყოფილიყო და გულმოდგი-
ნედ დათვალეირების საშუალებაც, მაშინვე შეამჩნევდით, რომ
ამ ადამიანებს ძველი მოსასხამების ქვეშიდან ოდნავ მოუჩანდათ
კრიალოსნები და ავგაროზი. ერთ მათგანს, რომელშიც დედაცაც
გამოიცილობდით, კრიალოსანი მოუჩანდა, რომლის მარცვლები ხი-
დდით დერეშიის კრიალოსანს არ ჩამოუკარდებოდა. ადვილად
მიხედვოდით, რომ ეს კრიალოსანი ირლანდიური იყო. ამხაირებს
ღანიმთეფრში ატარებენ, რომელთაც ლანანდიფრსაც უწოდებენ.

ასეთი სიბნელე რომ არა, კარჭაპის ქიმზე ოქროთი მოვარაყე-
ბულ ღეთისმშობლის ქანდაკებასაც დაინახავდით, ჩვილი იესოთი.
ეს ალბათ ბასკური შადონა იყო, ძველი კანტაბრების* პანგიასმა-
გვარი. ქანდაკების ქვეშ ფარანი ეკიდა, რომელიც იმ წუთში არ
ქნითო: ამგვარი სიფრთხილე იმას მოწმობდა, რომ იქ მყოფი ადამი-
ანები გარეშეთაგან დანახვას ურიდებოდნენ. ფარანს, როგორც ჩანს,
ორნაირი დანიშნულება ჰქონდა: როცა მას აანთებდნენ, სანთლის
მაგიერობას ეწეოდა ყოვლადწმინდა ქალწულის ქანდაკების წინ,
ხოლო, ამავე დროს, ზღვაზე გზას ანათებდა. იგი ერთსა და იმავე
დროს ხომალდის ფარანიც იყო და საეკლესიო კანდელიც.

ხომალდის გრძელი, ამოხრილი და წამახული წყალმჭერი წინა

ქმის ქვეშიდან ნახეარმოვარესავეთ გამკერილიყო. წვალმკრულის ზემოდან, ღეთისშობლის ფერხით, ანგელოზის ქანდაკება იდგა ფრთებმოკეცილი და დაჩოქილი, იგი ღურბინდით პორახინტს გასცქეროდა. ხის ანგელოზის ქანდაკებაც მოვარაყებულ იყო, ისევე, როგორც ღეთისშობლის ქანდაკება.

წვალმკრულს ნაჩერეტები ქქონდა სანათურებივით, რაშიც ზღვ მიწვევტილი ტალღების წვალი უნდა გადაღვრილიყო; ესეც მიზებს იძლეოდა, შეეშოთ იგი ეარაყითა და ჩუქურთმებით.

ღეთისშობლის გამოსახულების ქვეშ ოქროვარაყიანი ასომთავრულით გამოყვანილი იყო ხომალდის სახელი: „მატუტინა“, მაგრამ ახლა, ამ სიბნელეში წაკითხვა შეუძლებელი იყო.

ციცაბო კლდის ძირას უწესრიგოდ დაყრილი ტვირთი მოჩანდა, რომელიც ამ ხალხს თან უნდა წაეღო. ტვირთი ნაპირიდან ხომალდის ბაქანზე გადებული ფიცრის საშუალებით ხომალდზე გადაქქონდათ. ვველა მათგანი საჩქაროდ ეზიდებოდა ამ ბარგი-ბარხანას: ტომრები ორცხობილათი, დამარილებული თევზი კასრით, ყუთი შშრალი ბულიონით, სამი კასრი, — ერთი სასმელი წყლით, მჟორე ალაოთი და ერთიც კუპრით, ოთხი თუ ხუთი ბოცა ვლით, ძველი, თასმებშემოჭერილი სამგზავრო ჭალთა, ზანდუკები, ძენბით საესე მაფრაშა მამხალებისა და სანიშნებელი სანათურებისათვის — ამგვარი რამეებისაგან შედგებოდა ეს ბარგი. ამ მონძმანებში გახვეულ ადამიანებს ჩემოდნებიც ქქონდათ, რაც იმის მაჩვენებელი იყო, რომ ისინი მოხეტიალე ცხოვრებას მისდევდნენ. მოხეტიალენი იძულებულნი არიან ცოტა რამ ხაბაკხუბაკი იქონიონ. ისინი ზოგჯერ დიდი ზალისით გადაფრინდებოდნენ სადმე სხვა ქვეყანაში ნიტებივით, მაგრამ ამას იმიტომ ვერ სწადიან, რომ უსახსროდ არ დარჩნენ. როგორც უნდა იყოს მათი მოხეტიალე ცხოვრება, მაინც თან უნდა ატარონ თავიანთი ხელობისათვის გამოსაყენებელი ხელსაწყოები. ეს ადამიანებიც ვერ შელყოდნენ თავიანთ ავლადიდებას, რაც მათ ხშირად დაბრკოლებასაც უქმნიდა.

მათთვის, როგორც ეტყობოდათ, არცთუ ადვილი იყო ამ ფრიალო კლდის ძირას ჩამოეტანათ ბარგი-ბარხანა. მიუხედავად ამისა, მაინც ჩამოეხიდათ, რაც იმას მოწმობდა, რომ მეტად ცდილობდნენ სასწრაფოდ გასცლოდნენ ამ ქვეყნის არეშარეს.

ისინი დროს არ კარგავდნენ, შეუქურებელი მდი-მოდიოდნენ ნა-

პრიდან ხომალდზე და ხომალდიდან ნაპირზე დაბარვებაში ყველა მონაწილეობდა. ზოგი ჩანთას მიათრევდა, ზოგი ყუთს მიახოხებდა, დედაკაცები, ან უფრო სწორად რომ ითქვას, ისინი, კინც დედაკაცებსა ჰგავდნენ, აგრეთვე დანარჩენებთან ერთად ეზიდებოდნენ ვაჟ-ლაფერს. ბაეშუსაც შეტად შიძიე ტვირთს აზიდვინებდნენ.

საკუჭო იყო, რომ ბაეშუს ამ ადამიანებს შორის დედა ან მამა ჰყოლოდა. მას არავინ მიმართავდა, მხოლოდ მუშაობას აძებლებდნენ, მეტი არაფერი. ბაეშვი ისეთ შთაბეჭდილებას სტოვებდა, რომ ის თავისი ოჯახის წევრებს შორის კი არა — უცხო ტომის ადამიანებს შორის იმყოფებოდა, როგორც დამონებული. ის ყველას ეხმარებოდა, მას კი არავინ არ სცემდა ხმას.

თუმცა ეს ბაეშვიც ჩქარობდა და მთელ ამ ბნელ ხროვასთან ერთად, რომელთა შორისაც იმყოფებოდა, ისიც ერთ აზრს შეეპყრო: რაც შეიძლება სწრაფად დასდგომოდა გზას. იცოდა კი ამ ბაეშვმა, რა ხდებოდა მის ირგვლივ? ეგონებ, რომ არა; იგი შეუცნობლად ჩქარობდა, რაკი ხედავდა, რომ სხეები ჩქარობდნენ.

ეს კარჭაპი ბაქნიანი ხომალდი იყო. მთელი ტვირთი ტრიაუმში საჩქაროდ ჩააბარგეს, დრო იყო, ღია ზღვაში გასულიყვნენ. ბაქანზე უკანასკნელი ყუთი აიტანეს — ახლა ადამიანებილა უნდა გადმოსხდარიყვნენ. ორი მათგანი, რომლებიც დედაკაცებს ჰგავდნენ, უკვე ხომალდის ქიშხე ამოსულიყვნენ, ხოლო ექვსნი, მათ შორის ბაეშვიც, ჯერ ისევ კლდის ძირას, ნაპირთა შევრილზე იდგნენ. ხომალდზე ზღვაში გასასული საშხადისის ფაციფუცი შეიქნა; კარჭაპის პატრონმა საჭეს მოაკიდა ხელი. ერთმა მატროსმა ცული აღო, რომ მისამაგრებელი ბაგირი გადაეჭრა. ბაგირის გადაჭრა ხინქარის ნიშანი იყო: თუ დრო საკმაოა, ბაგირს აუშვებენ ხოლმე „ANDAMOS“,* დაბალი ხმით წარმოთქვა ერთმა იმ ექვსთაგან, ბრჭვეილა კილიტებიან ძველმანებჩამულმა, რომელიც მათში უფროსი უნდა ყოფილიყო. ბაეშვი სწრაფად გაქანდა გადებული ფიცრისაკენ, უნდოდა პირველი ასულიყო, მაგრამ ფეხის შეღმაც კურ მოასწრო ფიცარზე, რომ ორი მამაკაცი ეჭვგარე, ბაეშვი კი — ნაღამ ზღვაში გადააგდეს და წინ გადაურბინეს; შესამუმ შეჯღღუნებით ჩამოიცილა გზიდან და ისიც ხომალდის ქიშხე გადავიდა; მუთხუმ მუშტისკერით მოიცილა და თვითონ წაყიდა წინ; მუხუთუ — მუთაური. ერთი ნახტომით გაქანდა ხომალდის ქიშხე, და ფიცა-

რი ქუხლის წაყვრით ზღვაში ჩააგდო. ცულის მოქმეით ბავირო
გადაჭრეს, საჭე მოატრიალეს, ხომალდი ნაპირს მოსცილდა და ბა-
კუში ნაპირზე დარჩა.

III

მართოდმართო

ბაკუში კლდესთან გაშუშდა და თვალი ზღვის სივრცეს გაუშტუ-
რა. მან არც წამოიძახა, არც საშველად მოუხმო ვინმეს. ყოველივე
ეს მისთვის მოულოდნელი იყო, მაგრამ ხმა არ ამოუღია. ხომალდ-
ზედაც დუმილი სუფევდა. ამ ადამიანებთან განშორებისას ბაკუშმა
ერთხელაც არ წაისლუკუნა, არც იმ ადამიანებს დასცდენიათ ერთი
გამოსამშვიდობებელი სიტყვა, ორივე მხარე დუმილით ურიგდებო-
და იმას, რომ მათ შორის მანძილი ყოველ წუთს უფრო შორი და
ერცველი ხდებოდა. გვერდებოდათ, აწრდილები დაშორდნენო ერთ-
მანეთს ქვესკნელის მდინარე სტიქის ნაპირზე. ბაკუში მიღურს-
მულივით იდგა კლდის ნაპირას, რომელსაც უკვე ზღვის მოქცევა
ელამუნებოდა; იგი ზღვაზე გამაქალ ხომალდს უცქეროდა. კაცი
იფიქრებდა, რომ მას ესმოდა, მიხვედრილი იყო. მაგრამ რას იყო
მიხვედრილი? მიუწვდომელს.

კარჭაპმა თვალის დახამხამებაში მიაღწია ყურიდან გასასვლელ
სრუტეს და შვეიდა კიდევ ზღვის ვიწრო ველში. ცის ნათულ ფონზე,
კლდეების უშველებელ გროვათა შორის, სადაც თითქოს ორ კუ-
დელს შუა სრუტე მიხვეულ-მოხვეულად გადიოდა, კიდევ მოჩანდა
იალქის წვერი. ერთხანს იგი კლდეთა შორის მისრიალებდა, შემ-
დეგ თითქოს შიგ მთაში შეიჭრაო, სულაც გაქრა თვალთახედვიდან.
ვეელაფერი დასრულდა, კარჭაპი ზღვის ტალღებს შეება.

ბაკუში თვალს ადევნებდა მის გაუჩინარებას.

იგი განცვიფრებული იყო, მაგრამ რაღაც ფიქრს მისცემოდა.

მისი შეფიქრიანება უფრო მეტად გაერთულებინა საზარელი
ხინამდვილის შეცნობას. თითქოს ეს, ცხოვრებაში ახალშესული
არსება, უკვე გამოცდილების მქონეაო. იქნებ მას უკვე დაგმობა
შეუძლო? ძალიან ნაადრევ განცდებსა თუ გამოცდილებას შეუძლია
აღძრას ბაკუშის სულის იდუმალ ხვეულებში სასწორის მხგავსი

რამ, სამხნელი სასწორისა, რომელზედაც ბავშვის უშუალო სული
წინ-დაწინის ხოლმე ღვთისა თუ კაცის ნამოქმედარს.

იგი არავითარ დანაშაულს არ გრძობდა, მაგრამ უდრტყინ-
კვლად დაუხედა იმას, რაც შეეძინებოდა; არავითარი სავედური არ
წამოსცდებოდა. თვითონ წუნდაუდებელი არავის უწუნებს საქციელს.
იმ მოულოდნელ განდევნას წერეთიც არ შეუტოვებია მისო-
ქის, თითქოს გაქეუვდაო მისი შინაგანი არსება. ბავშვს ქედი არ
მოუხრია ბედისწერის წინაშე, რასაც თითქოს უნდოდა საცოცხლის
განთიადზე ბოლო მოეღო მისი არსებობისათვის. მან ეს თავსმეხი
ამაყურად აიტანა.

შეჟღერა, ვინც კი დაინახავდა ამ ბავშვის გაკვირვებას, რასაც
სასწორარკვეთილებასთან არავითარი მსგავსება არ ქონდა, ნათ-
ლად წარმოიდგენდა, რომ იმ ადამიანთა შორის, რომელთაც მიატო-
ვებს, არავის ეს ბავშვი არ ქვეარებია, და რომ ბავშვსაც არც ერთი
იმთვანი არ უყვარდა.

ფიქრებში წასულს დაევიწყდა, რარიგად ციოდა. უცბად ტალ-
ღამ ფეხზე გადაუარა: ზღვის მოქცევა მატულობდა. ციკმა ქროლ-
ვამ თმა აუშალა. ჩრდილოეთის ქარი ამოვარდა. ბავშვი შეკრთა.
კანკალმა აიტანა. გამოურკვეა, ირგვლივ მიმოიხედა.

მარტოდმარტო დარჩენილიყო.

აქამდე მისთვის მთელ ქვეყანაზე სხვა ადამიანები არ არსებობდ-
ნენ, გარდა იმითი, ვინც ამ წუთში უკვე კარჭაპზე იყვნენ, ის ადა-
მიანებიც ის-ის იყო თვალს მიეფარნენ.

აქ ერთი უცნაური რამ უნდა დაეუმატოთ: ბავშვი, მართალია,
მხოლოდ ამ ადამიანებს იცნობდა, მაგრამ არ იცოდა, ვინ იყვნენ
ისინი.

იგი ვერ გეტყვოდათ, რა ადამიანებთან ცხოვრობდა აქამდე.

ბავშვობა მათ წრეში გაატარა, მაგრამ თავი მათი წრის წევრი
არ ეგონა. მათ გვერდით, მახლობლად იმყოფებოდა, ეს იყო და ეს,
სხვა არაფერი.

ახლა მათ დაივიწყეს ეს ბავშვი.

მას არც ფული ქონდა, არც ფეხსაცმელი. ტანს ძველმანები
ძლივს უფარავდა. ჯიბეში პურის ნატეხიც არ ეგდო.

ზამთარი იყო. ღამდებოდა. ადამიანთა საცხოვრებელ ადგილები-
მდე მისაღწევად რამდენიმე ლიე უნდა გაეშლო.

ბავშვმა არც ის იცოდა, ახლა ხად იყო.

იმის გარდა არაფერი იცოდა, რომ მასთან ერთად ზღვის პირას მოსული ადამიანები წაივდნენ და ის აქ დატოვეს.

თავი ისე იგრძნო, როგორც ცხოვრებიდან ამოვდებულმა. იგრძნო, რომ მხნეობას კარგავდა.

ის ათი წლისა იყო.

ბავშვი უდაბურ ადგილას იმყოფებოდა, ორ უფსკრულს შუა, ერთი მხრიდან ღამის სიბნელე ეშვებოდა, ხოლო მეორე მხრიდან — უფსკრულიდან ტალღების გრგვინვა მოისმოდა.

მან გამხდარი, პატარა ხელები ასწია, გაიზმორა და დაამთქნარა.

შემდეგ, მკვეთრი მოძრაობით, თითქოს საბოლოოდ რაღაც გადაწყვიტაო, გამოურკვა და უცბად ციყვივით, ან იქნებ ჯამბაზივით სწრაფად ამოძრავდა. ზურგი შეაქცია ვურეს, მარჯვენა აფოფხდა კლდეზე, ააღწია ბილიკამდე და მერე ქვევით დაეშვა, მაგრამ ძალე ისე უკან დაბრუნდა, გუნებაში რაღაც გადაეწყვიტა. ახლა მას უნდოდა ხასწრაფოდ გასელოდა აქაურობას, კაცი იფიქრებდა, გარკვეული რამ განუხრახუნსო, მაგრამ თვითონვე არ იცოდა, საით მიდიოდა.

იგი უმიზნოდ ჩქარობდა. ეს ბედისწერისაგან გაცლას უფრო ჰგავდა.

ადამიანი, საერთოდ, ზემოთ ადის, ხოლო პირუტყვი მიფოფხავს. ბავშვი ადიოდა და მიფოფხავდა კიდევაც. პორტლენდის კიდეების ფერდობები სამხრეთისკენაა მიმართული, მის ბილიკებზე თოვლი თითქმის სულ არა ჩანდა, მაგრამ ძლიერ წინვებს ეს თოვლი ჟონულოვან ფხვნილად ექცია. ჩასვლისას ფეხი ძალიან უცურავდა. ბავშვმა ეს დაბრკოლებაც გადალახა. დიდი მოზრდილის ქურთუკი ძალიან განივრად ედგა და მოძრაობას უშლიდა. ხშირად წაიბორძიებდა ხოლმე მოყინულ ბორცვებზე, ან ციცაბოს ნაპრალებში ჩაუვარდებოდა ფეხი და წაიქცეოდა. ხან რამდენიმე წამით უფსკრულზე გადაკიდებული ან ხმელ ტოტს მოეჭიდებოდა, ან კლდის ქიმს. ერთხელ მარმარილოს ფხვიერ მარღვზე ფეხმოკიდებულს უცბად ჩაეფხვნა ნიადაგი და თან ჩაიტანა კარგა შორ მანძილზე ასეთი ზვაკები ძალიან სახიფათოა. რამდენიმე წამი ბავშვი ისე მისრიალებდა ქვევით, როგორც სახურავიდან დაცურებული კრამტი. იგი ზედ უფსკრულის პირას ჩასრიალდა და მხოლოდ იმან

გადაარჩინა, რომ დროზე მოეჭიდა ჩირგეს. მას არც უფსკრულის დანახვისას უკივლია, ადამიანებმა რომ მიატოვეს, მაშინაც ხომ არ ამოუღია ხმა. ძალ-ღონე მოიკრიბა და მდუმარემ ზვეით აფიფხება იყო. ფერდობი მეტად მაღალი იყო. ბავშვს შემდეგ კიდევ რამდენჯერმე მოუხდა ასეთი დაბრკოლებების გადალახვა. სიბნელეში ჯერღვე უძირო მოჩანდა, დაქანებულ კლდეს თითქოს დასასრული არა ქონდა. თითქოს სულ ზვეით და ზვეით მიიწვედა და სადღაც მაღლა უჩინარდებოდა. რამდენადაც ბავშვი ზვეით ადიოდა, ფრიალო კლდეც თითქოს იმდენადვე იზრდებოდა. ბავშვი მიფიფხავდა და მიფიფხავდა, თან თვალს არ ამორებდა კლდის ჩამავეებულ კამარას, რაც მას თითქოს ცისკენ უღობავდა გზას. ბოლოს კლდის მწვერვალს მიაღწია.

ბავშვი შეხტა ზეგნის ვაკობზე, შეიძლებოდა გვეთქვა: დედა-მიწაზე ფეხი დადგაო, რადგან უფსკრულიდან ამოვიდა.

მაღლობზე ავიდა თუ არა, მაშინვე კანკალმა აიტანა. როგორც კბენა, ისე იგრძნო პირისახეზე ღამის გამოთავი სუნთქვა. ჩრდილო-დასავლეთის სუსხიანი ქარი უბერავდა. ბავშვმა მჭიდროდ მიიკრა გულთან ქერულის ტილოს მატროსული ქურთუკი.

ქურთუკი კარგი გამოსაყენებელია, მკვიდრია, მუხლუაურები მას „წვიმაშუვეალს“ უწოდებენ. იმიტომ, რომ ამგვარ ქურთუკს წვიმა კურას დააკლვს.

რაც ბავშვმა ზეგანს მიაღწია, გაჩერდა. შიშველი ფეხებით მაგრად დადგა მოყინულ ნიადაგზე და გარშემო მიმოიხედა.

მის უკან ზღვა იყო, წინ — ხმელეთი, მაღლა — ცა.

მაგრამ ცა ვარსკვლავებით კი არ იყო მოჭვდილი, ბურუსს დაუფარა.

კლდის წვერიდან ბავშვმა დედამიწას გადახედა და სივრცეს მოაულო თვალი. მის წინ უნაპირო ვაკე იშლებოდა, ყინულოვანი თოვლით დაფარული მთის ზეგანი. აქა-იქ მანანის ბუჩქებს ქარი არხვედა. გზა-კვალი არსად მოჩანდა. სულიერის ნიშანწყალი არსად იყო, არც მწვემსის ბინა და ფარდული. რამდენიმე ადგილას თოვლის მოთეთრო ხეული, რაც ქარბუქს ზვეით აეტაცნა, ნამქურებად ტრიალებდა. ბორცვების ტალღისებური მწკრივი ბურუსრებად ტრიალებდა. ბორცვების ტალღისებური მწკრივი ბურუსში გახვეულიყო და კორიზონტს უერთდებოდა. უშველებელი მოში გახვეულიყო და კორიზონტს უერთდებოდა. უშველებელი მოში ტიტვლებული ვაკობი მოთეთრო-მორუხო ნისლეში იკარგებოდა.

ღრმა ღუძალი სუფევდა. ირგვლივ ვველაფერი უსახლეროების
შობეჭდილებას ტოვებდა და სამარესავით მღუმარებდა.

ბაუშვი ზღვისკენ მიტრიალდა.

ზღვაც დედამიწასავით გადათეთრებულიყო: დედამიწა — თო-
კლისაგან, ზღვა — აქაფებული ზვირთებისაგან. მწელი წარმო-
სადგენია იმაზე უფრო სვედის მოძგერელი რამ, ვიდრე ამ ორმავე
სითეთრისაგან გამოვლენილი ელვარება. ხან ღამის შუქმფენი უწყ-
ქტები შესანიშნავ სახეებს იღებენ: ზღვას ფოლადის იერი დაქა-
კუს, კლდეები შავი ხისგან ნაქანდაკევი გვეგონებათ.

იმ სიმაღლიდან, სადაც ბაუშვი იდგა, კლდეების ნახვეარგარს-
ში მოძვედეულ პორტლენდის ყურეს ოდნავი შუქი დაჰფენოდა და
აქედან თითქმის ისეთივე მოყვანილობისა ჩანდა, როგორიც გუ-
გრაფიულ რუკაზეა. რაღაც ფანტასტიკური სანახაობა ქონდა ამ
ღამის სურათს. ახალ, ნამგალა მოვარეს მოგავგონებდათ, რომელიც
ზოგჯერ მასში მოძვედეულ ცის პანაწა გარსზე უფრო ჩამუქებუ-
ლი მოჩანს ხოლმე. ზღვის სანაპიროზე, ერთი კონცხიდან მეორეს-
დე, არსად ცეცხლის შუქი არ მოჩანდა, არც იშვდს აღძრავდა, რომ
სადმე ახლოს კრა და ცეცხლი იქნებოდა — არსად შუქი ფანჯრი-
დან, არსად ადამიანის ჭერ-საცხოვრებელი. განუჭკურებელი სიბ-
ნელე დასწოლოდა მიწასაც და ცასაც; არც ერთი სანათური და-
ბლა, არც ერთი ვარსკვლავი მალდა. აქა-იქ ყურეში წყლის ფართო
ზედაპირი უცბად აიბურცებოდა და ტალღები წამოგორდებოდა.
ქარი აფორიაქებდა და ანაოქებდა ზღვის ზედაპირს. ყურეში კედ-
ჩანდა აფრებაშეებული შიმაყალი კარჭაბი.

ახლა ის შავ სამკუთხედად მოჩანდა, ზღვის ტყეიისფერ ზედა-
პირზე მოსრიალე.

შორს, უსახლეროების აუბედით ბურუსში ზღვის სივრცე ადუ-
კებულიყო.

„მატუტინა“ სწრაფად მიარღვევდა ტალღებს და ყოველ წუთს
უფრო და უფრო იღუოდა. არაფერი ისე სწრაფი არ არის, როგორც
ხომალდის გაუჩინარება ზღვის შორ სივრცეში.

მალე კარჭაბის კიხიზე ფარანი აინთო. აღბათ მის ირგვლივ
ჩამოწოლილმა სიბნელემ აიბუნა შესაქვე გაეშუქებინა ტალღები-
ეს მოუღკარე წერტილი, რომლის ციმციმი შორიდანვე მოჩანდა.
რაღაც აუბედით იერს სძენდა ხომალდის მაღალ, გრძელ ღიანდს.

ფი ზღვაზე მოხეტიალე სულარაში გახვეულ მოჩვენებას ჰგავდა
ქარსკვლაყით ხელში.

ქერში ქარიშხლის მოახლოება იგრძნობოდა. ბაუმეს ამის შეც-
ნადის უნარი არ ჰქონდა, მაგრამ მის ადგილას ამას ყოველი მქმლ-
კური შეამჩნევდა. ეს იყო აფორიაქებული წინათგრძნობის წუთი,
როდესაც ასე გგონია, სტიქიონები ცოცხალ ადამიანებად გადაიქ-
ცეიან და ზევნ თვალწინ მოხდება ჯადოსნური გარდაქმნა ქარისა
გრივალად. ზღვა ოკეანედ გადაიქცევა, ბუნების ბრმა ძალები თა-
ვის წებისყოფას გამოამჟღავნებენ და, რაც ზევნ საგნად მიგეაჩნია,
ას სულიერი უნარს გამოიჩენს. თითქოს ამ ყოველივეს ზევნი თვა-
ლით ვიხილავთ. აი, რით აიხსნება ზევნი შიმის ხარი. ადამიანის
სულს ეშინია მსოფლიოს შრისხანე სულთან შეხვედრისა.

ერთი წუთიც — და ყოველივეს ქარის მოიცავს. ქარი ნიხლს
ფანტავდა და უკანა პლანზე ღრუბლების ზეინს აყენებდა, აწყობდა
დეკორაციას სამინულო დრამისას, რომლის მოქმედი პირები ზღვის
ტალღები და ზამთარი იქნებიან, და რომლის სახელია თოვლებუქი.

შვევი გამოჩნდა ქარიშხლის მომასწავებელი ნიშნები: ნავსაყუ-
ელში შემავალი ხომალდები. რეიდი გამოცოცხლდა. კონცხების
იქიდან მალამალ გამოდიოდნენ შიშით მოცული კარტაქები, ყურუ-
ში შესაფარებლად მოიქარადნენ. ზოგი პორტლენდ-ბილის იქიდან
გადმოუხვევდა, ზოგი სენტ-ალბანს-ქედს შემოუვლიდა. იალქნა-
ნი ხომალდები პორიზონტის გადაღმიდან ბრუნდებოდნენ. ვეღლა
თუმესაფარს ექებდა. სამხრეთისაკენ სიბნელე ჩამოწვა და დამეხე
უფრო ბნელი ღრუბლები ზღვამდე დაემუნენ. მათ ზედ ქარიშხლის
სიძიმე აწეუბოდა, და ტალღებზე შემახრზენ სიმყუდროვეს პეუნდ-
ნენ. ასეთ ამინდში ხომალდებისათვის უჭვობესია არ ვაეიდნენ ნა-
სადგურიდან, მაგრამ კარტაქმა შაინც ლუზა აუშვა.

მან გეზი სამხრეთისაკენ აიღო. უკვე გასულიყო ყურულან და
ახლა გამლილ ზღვაში მიცურავდა. მსაფრა ქარი უცებ გრავალმა
შეცვალა. „მატუტინა“ ჯერ კიდევ საქმოდ კარვად მორანდა. მან
ფურები გაშალა, თითქოს გადაწყვიტა გრივალით იხარებოლოს.
ზღვის ახლა „მორუა“ დააცხრა, მას ოდესღაც „აუბანკოა ქარს“
ესხდნენ; ეს სორდ-კესტი ავი და მქეინეარე ქარაა. იგი უცბად
გააფორებული დაატყდა კარტაქას. გვერდიდან ჩააფრინდა, ოდნავ
აფარავა, მაგრამ ხომალდს სვლა არ შეუწყვეტია. ვეღლე განავრ-

ძობდა სრიალის ღია ზღვაში. ეს უფრო გაქცევის ნიშნავდა, ვიდრე
ნაოსნობას. როგორც ჩანდა, ზღვა ნაკლებად საშიში იყო ხმელეთზე
და ადამიანთაგან ღვეზის შიში სძლედა ქარიშხლის წინაშე შიშს.

ქარჭაბი თანდათან იღვოდა. ბოლოს პორიზონტის გადაღმა მიუ-
ფარა თვალს. სიბნელები მასთან ერთად მოძრავი პატარა ვარს-
კვლავისებური შუქნათურა თანდათანობით გაიცრიცა. ხომალდი
მის გარემომცველ სიბნელებში ხელ უფრო მეტად უჩინარდებოდა
და გაქრა კიდევაც თვალთახედიდან.

ახლა უკვე საბოლოოდ.

ბავშვი ამას მიხვდა და ზღვას მოსწყვეტა მხერა. მან თვალი გამ-
ლილ, უდაბურ ვაკობს მოაქლო, წინ გადაჭიმული მთა-ბორცვების
სიურცეს, სადაც შესაძლო იყო ცოცხალი არსება დაეჩახა, და წაე-
და ჯერ ამოუცნობი მოძაველისაკენ.

IV

პითხვანი

უნდა ყოფილიყო ეს ბრბო, რომელმაც ბავშვი მიატოვა და
გაქცევით უშველა თავს?

იქნებ ისინი კომპრანიკოსები იყვნენ?

ხვეით ჩვენ დაწერილებით აღეწერეთ, რა ზომებს იღებდა უი-
ლაამ შესაძვე პარლამენტისავე თანხმობით იმ ორივე სქესის დამ-
ნამაყების მიმართ, რომლებსაც კომპრანიკოსები და ჩეილასები
ეწოდებთ.

ზოგიერთი საკანონმდებლო აქტი ნამდვილ პანიკას იწვევს.
კომპრანიკოსების წინააღმდეგ მიმართული კანონის შედეგად არა
მარტო კომპრანიკოსებმა, ვეღა ჯურის მანანწალებმა თავი-
რისმტრევეთ მოუსვენ. ისინი სწრაფად ცდილობდნენ დამალვას,
ინგლისის სანაპიროებიდან გაცლას. კომპრანიკოსების უმრავლეს-
სობამ ესპანეთს მიაშურა; მათ შორის, როგორც უკვე ვთქვით, უმე-
ტესობა ბასკი იყო.

კანონმა, რომელიც ბავშვებს მფარველობდა, პირველ ხანებში
საკმაოდ უცნაური შედეგები გამოიღო. უმაღლეს იმატა მიტოვებულ
ბავშვთა რიცხვმა.

ამ სისხლის სამართლის სტატუსის გამოცხადების შემდეგ მრავალად გამოჩნდნენ ნაპოვნი ბავშვები, ესე იგი, მიგდებულნი. ამის მიზეზი სულ უბრალო რამ იყო: ვველა მოხეტიალე ბრბოზე, რომელთაგანაც კი ბავშვი ჰყავდათ, ეპვი მიიტანეს; თავად ის ფაქტი, რომ მათ წრეში ბავშვი ურია, უკვე მამხილებლად ითვლებოდა. „ესენი უკვე უკლად კომპრანიკოსები იქნებიანო“, პირველადვე ასეთი აზრი გაუკლიდა თავში შერიფს, პრეკოს თუ კონსტებლს. ამას მოჰყვებოდა დაპატიმრება, დაკითხვა. ვისაც გაჭირვება აიძულებდა ეხეტიალათ და მოწყალეება ეთხოვათ, შიშით კანკალებდნენ, ჩვენც კომპრანიკოსები არ ვუგონოთო; თუმცა მათხოვრებს საერთო არაფერი ქონდათ კომპრანიკოსებთან; მაგრამ ღარიბს არასდროს აქვს იმის შესაძლებლობა, რომ მართლმსაჯულების შეცდომებისაგან თავი დაიკვას. გარდა ამისა, მოხეტიალე ოჯახებს შუდამ რაიმე საშემოება სდევს თან. კომპრანიკოსებს ბრალსა სდებდნენ, რომ ისინი სხვისი ბავშვებით ვაჭრობდნენ, მაგრამ სილატაკე და მასთან დაკავშირებული უბედურებანი ხან ისეთ პირობებს ქმნიდა, როდესაც დედ-მამას უმწუხრებოდა დამტკიცება, რომ მათთან მყოფი ბავშვი ღვიძლი შვილი იყო. საიდან გვაუთ თქვენ ეს ბავშვი? როგორ დამტკიცებ, რომ ეს შენი შვილია? ბავშვის თავისთან ყოლა სახიფათო ხდებოდა და შშობლები ცდილობდნენ თავიდან მოეშორებინათ. უბავშვოდ გაქცევა ბევრად უფრო ადვილი იყო. დედ-მამა ყოველივე ამას აწონ-დაწონიდა და მიატოვებდა ბავშვს ტყეში, ან ზღვის პირას, ან კიდევ სულ უბრალოდ — ჭაში ჩააგდებდა.

ჭებში ჩამხრჩვალ ბავშვებსაც პოულობდნენ.

უნდა დაეძინოთ, რომ ინგლისის მაგალითის მიხედვით, კომპრანიკოსებს მთელ ევროპაში დაუწყეს დენა. მათ დენას პირველი ბიძგი მიეცა. ყოველ საქმეში უმთავრესია დასაწყისი. ახლა ერთი ქვეყნის პოლიცია მთორეს ეჯიბრებოდა კომპრანიკოსების დენაში. ესპანული ალგეაზილები ინგლისელ კონსტებლებზე ნაკლებად როდი დევნიდნენ მათ. ჯერ სულ ოცდასამი წლის წინ შეიძლებოდა ამოგვეკითხა ოტუროს ალაფაფის კართან ქვაზე სათარგმნად შეტად სასოთირო წარწერა, — კანონმა მორიდება არ იცის. იმ წარწერიდან ჩანდა, რომ ბავშვების შეიდეველებისა და გამტაცებლების სასჯელს შორის დიდი განსხვავება იყო; აი ეს წარწერა ცოტად თუ

ბევრად ბარბაროსულ-კასტილიურ დიალექტზე: „AQUI QUEDAN LAS OREJAS DE LOS COMPRACHICOS, Y LAS BOLSAS DE LOS ROBANINOS, MIENTRAS QUE SE VAN ELLOS ALTRABAJO DE MAR“.

აქედან ჩანდა, რომ ვურების დაჭრა და სხვა ამგვარი სასჯელი მაინც ვერ იხსნიდა კატორღაში გამწესებისგან. ასეთ ზომებს ვერც ჯურის მანანწალების პანიკური გაქცევა მოჰყვა. ისინი შემინებულნი გარბოდნენ და ადგილზე მიღწევის შემდეგაც შიშით კანკალებდნენ. პოლიცია თვალყურს ადევნებდა ვეროპის სანაპიროებზე მიკედლებულ ლტოლვილებს. არც ერთ ბრბოს არ უნდოდა ბავშვის თან წაყვანა; იმიტომ, რომ ბავშვიანად ხმელეთზე გადასვლას ხელაფათი მოსდევდა.

ბევრად ადვილი იყო ბავშვის თავიდან მოშორება. მამ კინ მიატოვებოდა ის ბავშვი, რომელიც ჩვენ ახლახან ენახეთ პორტლენდის დაბინდულ, უდაბურ ნაპირზე?

ვევლაფრიდან ჩანდა, რომ კომპრაჩიკოსებმა მიატოვეს.

V

ადამიანების გამოგონილი ხე

დაახლოებით სლამოს შვიდი საათი იქნებოდა. ქარი ისე ძლიერად აღარ ქროდა, რაც იმას ნიშნავდა, რომ იგი ხელახლა უნდა გაბლიერებულიყო. ბავშვი პორტლენდის სამხრეთ ნაპირის მთის ზეგნის კედურზე იდგა.

პორტლენდი ნახევარკუნძულია. მაგრამ ბავშვმა არც კი იცოდა, რა იყო ნახევარკუნძული და არც სიტყვა „პორტლენდი“ გაგონა. მან მხოლოდ ის იცოდა, რომ შეიძლება იარო, უიღრე მუხლი არ მოგვეკეთება. ჩვენს ირგვლივ მდებარე მიდამოზე წარმოდგენა ჩვენთვის გზის მაჩვენებელია. ბავშვს ასეთი წარმოდგენა არ აქონდა. იგი მათ აქ მოიყვანეს და მიატოვეს. ი ს ი ნ ი და ა ქ. ამ ორ ამოუცნობ სიტყვაში იყო ჩაქსოვილი მთელი მისი ბედ-იღბალი. ი ს ი ნ ი — ადამიანთა მთელ მოდგმას ნიშნავდა, ა ქ — მთელ მსოფლიოს. აქ, ამ ქვეყანაში მას არავითარი დასაყრდენი წერტილი არ გააჩნდა, გარდა იმ მიწის ნამცეცისა, რომელზედაც თავისი შიშველი ფეხებით

იგა და გრძობდა, რომ ეს მიწა შეტად ცივი და ქვიანი იყო, რა კლოდებოდა ამ ბავშვს უშველებელ, წვედადით მოხილ ქვეყანაში, სადაც ქართველები თარეშობდნენ? არაფერი.

და იგი ამ „არაფრისკენ“ მიდიოდა.

მის ირგვლივ უკაცრიელი ადგილები გადაშლილიყო, უსახლკრო უდაბნო.

მან პირველი ვაკობი გადალაზა, შემდეგ შორე, შესამე... ყოველი ვაკობის ბოლოს ბავშვი ჩახეკებულს მიადგებოდა ხოლმე. ხუვიდან ვაკობზე და ისევე ხეუში, ციცაბო დაღმართზე ასვლა-ჩასვლა უხდებოდა. პორტლენდის ნაპირ-კიდურის უდაბური ზეგნის სიძალეები კობის საფეხურივით ერთმანეთს სულ ზემოთ ასდევდნენ. ამ კობურებს ბავშვი ხელ ადვილად ხდლევდა. დროგამოშუქებით ნაბიჯს შეანულებდა ხოლმე, თითქოს თავის თავთან თათბირობსო. ღამის სიბნელე უფრო მატულობდა, ხოლო ირგვლივ ხილვადობა კლებულობდა. ბავშვი თავის წინ არეს მხოლოდ რამდენიმე ნაბიჯის მანძილზე ხედავდა.

უცებ გაჩურღა, წუთით ყური უგდო, ოდნავ შესაძწვევი კმაყოფილებით თავი დააქნია, სწრაფად მოტრიალდა და გაუმართა პატარა, ბუნდად მოძინარე ბორცვისაკენ, მარჯვნივ. ვაკობის იმ ნაპირას, რომელიც კლდის მხარეს მიმართულიყო, ამ მოძალლო ადგილზე რაღაც საგანი მოჩანდა, ბურუსში იგი ხეს უმგავსებოდა. იქიდან უცნაური შრიალი ისმოდა, არც ქარის ქროლუას ჰგავდა იგი და არც ზღვის ტალღების შხეილს, არც პირუტყვის ბღაკილს. ბავშვმა გადაწყვიტა რომ იქ ვიღაც იდგა.

რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა და ბორცვის ძირას გაჩნდა.

იქ მართლაც ვიღაც იყო.

რაც ბორცვის ძალალ ქედზე შორიდან ბუნდოვნად მოჩანდა, ახლა სრულიად გარკვევით აისახა.

ეს იყო რაღაც უშველებელი, ხელის მსგავსი რამ, პირდაპირ მიწიდან აშუვრილი. ხელის მტკეპანი მოხრილი იყო პორიზონტალური მიმართულებით. წინ გამკერილ საჩვენებელ თითს ქვემოდან ცერი ჰქონდა შეკეხებული. ხელს ცერითა და საჩვენებელი თითით ცის ფონზე კუთხის საზომის სახე მიეღო. იმ ადგილიდან, სადაც ეს უცნაური თითები ერთდებოდნენ, რაღაც თოვის მსგავსი ჩამოშუბულიყო და ზედ კროტკარი შავი, უფორმო საგანი ეკიდა. ქარისაგან

შექნებული თოკი ჯაჭვების ჩხარუნისმაგვარ ხმას გამოისცემდა. ეს ხმაური მოესმა ბაუმეს.

ახლოდან თოკი სახლვით ჯაჭვი აღმოჩნდა, ასეც უნდა ვოფილყო. რადგან სწორედ მისი რგოლების ჩხარუნი ისმოდა.

შთაბეჭდილებათა შერწყმის საიდუმლო კანონის ძალით, რომელიც ბუნებაში თითქოს მოჩვენებითს უერთებს სინამდვილეს, აქ ყველაფერი — ადგილი, დრო, ნიხლი, ჩაწყვდიადებული ზღვა, ბუნდოვანი სახეები, პორიზონტის დასალიერზე მომჩინარუნი, უერთდებოდა ამ ხილუვებს და გასაოცარ სიერცე-მოცულობას ანიჭებდა მას.

ჯაჭვზე ჩამოკიდებული უფორმო საგანი ქარქაშს ემსგავსებოდა. ბაუმევიით შეფუთილი იყო, მაგრამ სიგრძე მოზრდილი ადამიანისა ქონდა. მის ზედა ნაწილში რაღაც მრგვალი მოჩანდა, რის გარშემოც ჯაჭვის ბოლო იყო შესკვნილი. დაბლა ქარქაში გახეულიყო და იქიდან ხორცმოცილებული ძვლები გამოშვრილიყო.

ნელი ნიაკი ჯაჭვს არხედა და რაც ზედ კვიდა, წყნარად აქეთ-იქით ქანაობდა. ეს უსირცხვილო გროვა პაერის ოდნავ რხევას ეპორჩილებოდა. მასში იყო რაღაც ისეთი, რაც პანიკურ მოშს აღძრავდა; შიში, საგნის ნამდვილი პროპორციის შემცველი, მის ტემპარიტ ზომა-მოცულობასაც ჩქმალავდა და მხოლოდ მის კონტურებსღა სტოვებდა; ეს იყო ქუფური წყვდიადი, რაღაცნაირი მოხაზულობა რომ მიეღო; ბნელს მოეცემა და ავესო ყოველივე; მასვე შესისხლხორცებოდა ირგვლივ თანდათანობით მოზღვავებული სპარისებური შიში. შემოღამება, მოეარის ამოსვლა, ვარსკვლავთა ხომლის გადახვლა მთის მწვერვალის გადაღმა, პაერის სიერცეების ადგილგადანაცვლება, ღრუბლები, ქარიშხლების ნაირსახეობა — ყველაფერი ახლა, ამ უკანასკნელ მოჩვენებაში ჩაინთქა. ეს პაერში დაკიდებული მორი, თავისი უსახურობით ზღვის სიერცესაც უდრებოდა და ცასაც. და წყვდიადი ნთქაუდა იმის უკანასკნელ ნაკვთებს, რაც ოდესღაც ადამიანი ვოფილა.

ეს იყო რაღაც, ახლა არარად ქცეული.

ნემტად ქცევა — ამ მდგომარეობის აღსანიშნავად ადამიანთა უნაში შესაფერი სიტყვა არ მოიძებნება. აღარა ცოცხლობდეს და, იმავე დროს, არსებობას განაგრძობდეს, იყოს უფსკრულში და ამავე დროს უფსკრულს გარეთ, მოკვდეს და არ კი შთანთქმას სიკვდილმა

— ვუკლიეუ ამაში, მიუხედავად უკველი რეალობისა, არის რა-
ღაც არაბუნებრივი და ამიტომ მნელად გამოსახატი. ეს არსება —
შეიძლება მას არსება ვუწოდოთ? — ეს შეგნელი მოჩვენება ნემტი
ყოფი და, ამასთანავე, ნემტი შემზარავი. რისი ნემტი იყო? პირველ-
ყოელისა, ბუნებისა და შემდეგ საზოგადოებისა. ეს იყო არარა და
მკვლავური.

იგი იყო აქ სტიქიონის უღმობელ ძალაუფლებაში. ირგვლივ
უღბლო ღრმა დავიწყებას მისცემოდა. ის მიტოვებული იყო ამოუც-
ნობ შემთხვევითა ანაბრად. იყო უსაშუალო და უმწყო წინააღმდეგ
წყვდიადისა, ხოლო წყვდიადი მის მიმართ რასაც კი მოისურვებდა,
მას იზამდა. მას ყველაფერი უნდა მოეოძინა და ითმენდა კიდევაც.
ქარტეხილები და თქემები ზედ აწყდებოდნენ. ასეთ შეგნულ ამოცა-
ნას ასრულებდნენ ქარამოტები.

ეს მოჩვენება აქ ყველა გამანადგურებელი, გამხრწნელი ძალე-
ბისათვის საზრდოდ ქცეულიყო. მას საზარელი ხვედრი არგუნეს
— ჰერში, ღია ცის ქვეშ უნდა გახრწნილიყო, მისთვის დამარხვის
წყბი არ არსებობდა. განადგურება არგუნეს, მაგრამ საუკუნო განს-
კვება არ ღირსებია. ზაფხულში მტერის ფენა ედებოდა, ზამთარში
ტალახისა. სიკვდილი საფარველით უნდა ამოსებოდეს; საფლავს
კრძალვა უნდა გააჩნდეს. აქ კი არც მოკრძალება იყო, არც საფარ-
ველი. აქ იყო ღპობა, ურცხვად, ცინიკურად, ყველას შესახვად.
არის რაღაც ურცხვი რამ სიკვდილის სანახაობაში, რომელიც ყვე-
ლას თვალწინ ხდება. სიკვდილი შეურაცხყოფას ავენებს წყვდიად-
ის უდრტეხველ სიმშვიდეს, როცა იგი, თავის ღაბორატორიაში,
საფლაუში არ მოქმედებს.

ეს გვაში გამოეშიგნათ. მის ძელებში ტვინი უკვე აღარ იყო. აღარც
მეცელში შიგნეული. მის ხორხს ხმა აღარ ქქონდა. გვაში ჯიბია,
რომელსაც სიკვდილი გადმოაბრუნებს ხოლმე და გამობერტყავს.
თუ მას ოდესმე თავისი „მე“ გააჩნდა, საღლა იყო ახლა იგი? შეი-
ძლება ისევ აქვეა. — საფიქრებლადაც საზარელია. — ამ რაღაცას,
ჯატეზე ჩამოკიდებულს, რაღაც თავს დასტრიალებდეს; შეიძლება
კი წარმოიდგინოთ წყვდიადში ამაზე უფრო სამწუხარო სანახაობა?
კი წარმოიდგინოთ წყვდიადში ამაზე უფრო სამწუხარო სანახაობა?
ისე გზას უხსნის ადამიანს უხილაისაკენ. აზრი ამ მიმართულებით
უჭებს გასავალს და კიპოთეზაც ამ გზით მიისწრაფვის. მიხვედრას

თავისი COMPELLE INTRARE * გააჩნია. ზოგიერთ ალკას და ზოგიერთი საგნის წინ წევნ უნებურად გაკერძებით ხოლმე და ამ დილობით მათი არსი განეკერძოთ, მათ არსს ჩაეწვდეთ. ხან კიდევაც წაეწვდებით ხოლმე უცნობი სამყაროს ნახევრად შესხნილ ნაბნელებულ კარს. ვის არ ჩააფიქრებდა ამ უსულო გვიამის ხოლმე რღვევის უდიდესი ძალა უხმაუროდ ხრავდა ამ ლუმს. მასში სისხლი იყო და შესევს, ის ტყავით მოხილი იყო და ისიც გამოხრეს, ზორცხმული იყო და ეს ზორცი ნაგლეჯ-ნაგლეჯად დაიტაცეს. მის ახლოს ისე არას გაუვლია, რომ მისგან არა წაეღო რა. დეკემბერმა მისი სხეულის სიცივე ისესხა, შუადამემ — შეშხარაობა, რკინამ — ვანგი, შაქმა ჭირმა — მიახმები, ყვავილმა — სუნი. მისი წელიწად ბრწყინა ბავი იყო, რასაც ლუმი უხდიდა გრიგალს, წვიმას, ნამს, ქვე მძრომთა და ფრინველთ. ღამის ყველა ბნელ ხელს მოუფათურებდა ამ უსულო გვიამზე.

ეს იყო უცნაური ბინადარი ღამისა. იგი ეაკობის შუა ადგილას, ბორცვზე, იყო და, ამავე დროს, არც არსებობდა. იგი ჩრდილი იყო, დანაშატი ღამის წყვდიადისა. როცა დღის სინათლე ქრებოდა, ეს-ოღონ აებედითად მის ირგვლივ არსებულ ღამის უსახლერო მღუპარებაში ითქვიფებოდა. მისი აქ ყოფნა კმაროდა, რომ ქარიშხლის შავბნელი მძვინვარება ატეხილიყო და ვარსკვლავთა წყნარი სიყუჩე დამყარებულიყო. ყოველივე ის ენით გამოუთქმელი, რაც კი უდაბურ ადგილას სუფევს, სულ მასში იყო დაბუდებული. თვითონ მსხვერპლი ამოუცნობი ბედისწერისა ღამის პირქუშ დუმილის უფრო აძლიერებდა. მისი საიდუმლოება ბუნდოვნად ასახავდა ყოველივე იმას, რაც კი ქვეყნად ამოუცნობია.

მის სახლოვეს თითქოს სიცოცხლე იღუოდა, ხაღდაც უფსკრულში ინთქებოდა. ირგვლივმდებარე სივრცეში ყოველივე თანდათანობით კარგავდა სიმშვიდეს და რწმენას თავისი თავისა. ჩირკვებისა და ბალახების რხევა-ცახცახი, უიმედობის ხედა-ნალკული, მჭეჩნაეი წეხილი, რომელიც თითქოს თავის გამართლებას პოულობდა — ყოველივე ეს ტრაგიკულად აახლოებდა ღამის პეოზაეს ჯაჭვზე ჩამოკიდებულ შავბნელ ფიგურასთან. მხედველობის არეში მომენების არსებობა სიმარტოვეს აძლიერებს.

ის მხოლოდ მსგავსება იყო არსებისა. მარად მქროლავი ქარუბისაგან მოქანაეუ, იგი დაუნდობელი იყო. მუდმივი ცახცახი მას

საზარულს ხდიდა. წარმოთქმაც კი სამსხელია, მაგრამ იგი გარე-
მოძველი სივრცის ცენტრად მოჩანდა და განუსაზღვრელობის
რადიკ საფრღენს წარმოადგენდა. რა განუსაზღვრელობისას? რო-
გორ გაევივით? შესაძლებელია იმ ჩვენ მიძართ ბუნდოვნად შეც-
ნობილი და შეურაცხყოფილი სამართლიანობისა, რომელიც ჩვენს
პრობლემასაგულეებაზე მალლა დგას. მისი საფლავს გარეთ ყოფნა
ადამიანების შურისძიებაც იყო და მისი საკუთარი შურისძიებაც. ამ
ჩვენდიალებულ უდაბნოში იგი წარმოსდგებოდა, როგორც მრისხა-
ნე მოწმე. მკვდარმა მატერიალ რომ ჩვენში წუხილი გამოიწვიოს,
ის იდეებზე სულიერი არსება უნდა ყოფილიყო. მიწიერ კანონს იგი
ზეციური კანონის წინაშე ამხილებდა. იგი აქ, ადამიანთაგან ჩამოკო-
დებულ-ჩამომხრჩვეალი, იმეროს ელოდებოდა. მას თავს დასტრია-
ლებდნენ მირეულ-მორეული ღრუბლებისა თუ ტალღების სახით
წვედიადის უზარმაზარი სანახაობანი.

ამ მოჩვენების იქით რადიკალიზი განუჭკრეტილი საბედისწერო
დაბრკოლება ჩამომდგარიყო. ამ უსულო გაამის ირგვლივ უსაზღ-
ვროება სუფევდა. და ამ უსაზღვროებას არაერთარი სიცოცხლის
ნიმნწეალი არ ეტვობოდა. არც ხე და მცენარე ჩანდა სადმე, არც
ჭერი, არც ვინმე გამელელი მგზავრი. როდესაც ჩვენ წინაშე ბუნ-
დოვნად იხაზებიან არსებობის საიდუმლოებანი — ცა, უფსკრული,
სიცოცხლე, საფლავი, მარადიულობა, — ასეთ წუთებში ყველა-
ფერს იხე განვიცდით, როგორც რაიმე მიუწვდომელს. აკრძალულს,
ედელსაფრით გამიჯნულს ჩვენგან. როდესაც უსაზღვროება გა-
დაიხსნება, მამინ ქვეყნად ყველა კარი დახშული აღმოჩნდება.

VI

სიკვდილის შუარქოლება ღამისთას

ბნელი სილუეტის წინ ბავშვი მდუმარე და განცვიფრებული
იდგა. დაკვირვებით უცქეროდა მას.

მოზრდილი ადამიანისათვის ეს სახრჩობელა იქნებოდა, ბავშვის-
თვის იგი მოჩვენება იყო. სადაც მოზრდილი გახრწნილ ღმეს დაი-
ნახაუდა, იქ ბავშვი აჩრდილს ხედაუდა.

მას არა გაეგებოდა რა.

უფსკრულის სანახაობაში ათასნაირი მიზნადვეულობა ჩამალუ-
ლა. უფსკრულის სანახაობის ერთი ასეთი მიზნადვეულობა ბორცვის
შეკრულება იყო. ბავშვმა ერთი ნაბიჯი გადადგა, შემდეგ მეორე,
ხვეით ასვლა დაიწყო, თან ქვევით დაშვებას ლაშობდა, და როცა
მიუახლოვდა, უკუდგომის სურვილმა შეიპყრო.

მთლად აკანკალებული ვაბედულად მიუახლოვდა სახრწობე-
ლას, სულ ახლოს მივიდა, რომ მოჩვენება უკეთესად ეჩანა.

როდესაც სახრწობელას ქვევით განხდა, მალლა თავანწულმა
აიხედა და ყურადღებით დაუწყო ცქერა.

მოჩვენება ფისწასმული იყო და ადგილ-ადგილ პრიალებდა. ბა-
ვშვმა სახის ნაკეთები გაარჩია. სახეც ფისწასმული ქჷონდა და ეს
წებოვანი, თხიერი ნილაბი ლამის ბინდებუნდში მკაფიოდ გამოკვეთი-
ლიყო. პირის ადგილას ბავშვმა ღრუ დაინახა, ღრუ ჩანდა ცხვირისა
და ორი თვალის ადგილასაც. სხეული ნავითთ გაფლენილ უხემ
ტილში იყო შეხვეული, თითქოს არტახებით შეკრათ. ქსოვილი
დამპალიყო და დაძენილიყო. ერთ ადგილას მუხლი მოჩანდა, მეო-
რეგან — ნეკნები. სხეულის ზოგი ნაწილი ჯერ ისევ გვაში იყო, ზოგი
კი უკვე ჩონჩხად ქვეულიყო. პირისახეს მიწისფერი მიეღო; მასზე
მზოხავ ლოფორთინებს ოდნავ თეთრად მოპრიალუ ზოლები დაჩ-
ნათ. ძელებზე მიკრული ტილოს ქვეშიდან გამობურცული ადგილე-
ბი ისე ასახულიყო, როგორც ქანდაკებაზე ჩაცმული ტანსაცმლიდან,
თავის ქალა გახეთქილიყო და ორად გაიბილ დამპალ ნაყოფს მო-
გავრებდათ. კბილები მთლიანად შერჩენოდა და დაკრეჭა, თითქოს
იციინისო. დაღებული პირის ღრუს თითქოს უკანასკნელი კვიელი
აღმობდენოდა. ღანწების ადგილას რამდენიმე ბეწეს ამოუყო თავი.
ძირს დახრილ თავს თითქოს რაღაცისთვის მიეპყრო ყური.

როგორც ჩანდა, იგი ახლახან ისევ განეახლებინათ. სახეზედაც
ახლად ქჷონდა ფისი წასმული, ისე, როგორც ნახვეებიდან გამოჩე-
ნილ მუხლსა და ნეკნებზე. დაბლა, ტილოს ქვეშიდან გამოჩრილიყო
გამოხრული ტერფები.

სწორედ მათ ქვეშ, ბალახზე ვგდო ორი ფეხსაცმელი, რომლე-
ბსაც წვიმა-თოვლისგან თავისი ფორმა დაეკარგა. ისინი მკედარს
ფეხებიდან ვასცვენოდა.

ფეხშიშველი ბავშვი ამ ფეხსაცმელს დააცქერდა.

ქარი უფრო და უფრო მძაფრდებოდა, ხან უცებ ჩანელდებოდა

ხელმე, თითქოს ძალას იოკებდა, რომ ქართველად გახელბული-
ყო, რამდენიმე წუთით სულაც ჩაფუჭდა. გვამ-ჩონჩხი ახლა აღარ
არხეოდა. ჯაჭვიც უძრავად ეკიდა, როგორც შვეულზე ზონარა, ბო-
ლოზე სიმძიმეშემქმული.

როგორც ცხოვრებაში ახალფეხშედეგულ ყოველ არსებაში,
რომელიც თავის სამინელ მდგომარეობას გრძნობს, ამ ბავშვშიც,
უაქველია, იღვიძებდა შტანჯველი ფიქრები, მაგრამ მისი ფიქრე-
ბი ჯერ გაურკვეველი იყო და ბავშვური, თუმცა, უკვე კვრცხის
ნაჭკუის მკორტნავე ჩიტის ნისკარტივით ტყინის მბურღავი. მა-
გრამ ყოველივე იმან, რითაც ამ წუთში აღვსილიყო მისი ბაღღური
გონება, მხოლოდ გამტკრებამდე მიიყვანა იგი. როგორც მოჭარბე-
ბული ზეთი ცეცხლს აქრობს, ისე მოჭარბებული შეგრძნება აზრებს
ახშობს. დიდ ადამიანში ათასნაირი კითხვა აღიძროდა. ბავშვი კი
მხოლოდ უცქერდა.

გვამის ფისწასმული პირისახე ხვეული გვეგონებოდათ, თვალების
ღრუში შედედებული ფისის წვეუები ცრემლებსა ჰგავდა. ფისი სა-
გრძნობლად აბრკოლებდა ღუმის გახრწხას. ამგვარად, სიკვდილის
საქმე, რომ სხეული დაეშალა, რამდენადაც კი შეიძლებოდა შჭე-
რებული იყო. რასაც ახლა ბავშვი ხედავდა, ის ერთგვარი საგანი
იყო. რომელზედაც ზრუნავდნენ. ეტყობოდა, რომ ეს ადამიანი, რა-
ღაც ღირებულებას წარმოადგენდა. მისი ცოცხლად დატოვება არ
უნდოდათ, მაგრამ ცდილობდნენ მკვდარი შეენახათ, სახრწობელა
დაძველებული იყო, მატლებიხაგან მთლად გამოხრული, მაგრამ
ჯერ ისევე მკვიდრი; კარგა დიდხანსაც გაველო მას შემდეგ, რაც ის
აქ დაედგათ.

ინგლისში უხსოვარი დროიდან არსებობდა ჩვეულება კონტრა-
ბანდისტების გაფისვისა. მათ სახრწობელაზე კიდებდნენ ზღვის პი-
რას, ფისს წაუსვამდნენ და ასე ტოვებდნენ. დამნაშავეს, სხვათა
გასაფრთხილებლად, ვეკლას თვალწინ მიუზღავდნენ სასჯელს და
ფისით შეღვსილი, მრავალი წლის მანძილზე გამოდგებოდა სხვა-
თა დასამინებლად. გვამ-ღუმის გაფისვა კაცთმოყვარეობის გრძნო-
ბით იყო გამოწვეული, რადგან ფიქრობდნენ, რომ ამის წყალობით,
სახრწობელას გამოყენება-განახლება იშვიათადღა დასჭირდებო-
დათ, სახრწობელებს აღმართავდნენ ხოლმე ზღვის პირას, კრთი-
ბურისაგან განსაზღვრულ ადგილზე, ისე როგორც ხყენს დროში

ფარნების დაშვრიება იციან, ჩამოხრწობილი ფარნის მაგვირობის
ქსოდა. იგი თავისებურად უნათებდა მის თანამოძვე კონტრაბან-
დისტებს. კონტრაბანდისტები შორიდანვე, ჯერ ისევ ზღვიდან ზე-
დადნენ სახრწობელას. აი ერთი სახრწობელა — გაფრთხილეს
პირველი, აგერ კიდევ სახრწობელა — გაფრთხილეს მეორე. ეს
სრულებითაც არ უშლიდა ხელს კონტრაბანდა ეწარმოებინათ. მა-
გრამ ასეთია წესი. ამ ჩვეულებამ ინგლისში ჩვენი საუკუნის და-
მდეგამდე გასძლო. ჯერ ისევ 1822 წელს დუერის ციხესიმაგრის
წინ დაინახავდით სამ ჩამომხრწველს, ფისჩამოსხმულს. თუცა,
ასეთ საშუალებას — დამნაშავეის გვამის ხანგრძლივად დატოვ-
ბას — მართო კონტრაბანდისტებისთვის არ იყენებდნენ. ინგლისი
მას იყენებდა, აგრეთვე, ქურდების, ზანძრის გამძალებლებისა და
მკვლელების წინააღმდეგაც. ჯონ პეინტერი, რომელმაც პორტს-
მუთში საზღვაო საწვობები გადაწვა, 1776 წელს ჩამოახრწვეს და
გაკუბრეს. აბატმა კოიემ, რომელმაც ჯონ პეინტერს JEAN LE PE-
INTRE — ეანი მხატვარი უწოდა, მეორედაც ნახა იგი 1777 წელს.
ჯონ პეინტერი სახრწობელაზე ჯაჭვით ეკიდა მის მიერ გადამწერი
საწვობების ნანგრევებზე და დროგამოშვებით ხელახლა ფისავდნენ
ხოლმე. ეს გვამ-მძორი სახრწობელაზე ეკიდა, შეიძლება გვე-
თქვა, სახრწობელაზე ცოცხლობდა თითქმის თოთხმეტ წელიწადს.
თითქმის 1788 წლამდე ემსახურებოდა მართლმსაჯულებას, მაგრამ
1790 წელს იგი ახალჩამომხრწველმა შეცვალა. ეგვიპტელები ხომ
თავჯანსა სცემდნენ თავიანთი ფარაონების მუმიებს. თურმე უბრა-
ლო მოკვდავის მუმიაც გამოსაყენებელი ყოფილა.

ქარი განსაკუთრებით მძეინეარებდა, ბორცვიდან თოელი მთლად
ახვეტა; ბევრ ადგილას ბალახი მოჩანდა; ზოგან შამპნარიც წამო-
ზრდილიყო. ბორცვს მთლად მოსდებოდა ხშირი, დაბალი ბუხნი,
ამიტომ კლდის მწვერულები მწვანე მაუდით მოფენილი გვეგონებო-
დათ. მხოლოდ სახრწობელას, დასჯილის ზედ ფეხებქვეშ წამოზრ-
დილიყო მალაღი, ხშირი ბალახი, რაც შემთხვევითი იყო ამ უნაყო-
ფო ნიადაგზე, ეს იმით აიხსნება, რომ ჩამომხრწველთა სხეულები აქ
რამდენიმე საუკუნის მანძილზე იხრწნებოდა. დუდამიწა ადამიანის
ნეშტით საზრდობს.

რალაც შევბნელი თილისმა აჩერებდა ბავშვს ამ ბორცვზე.
მილურსმულივით იდგა ერთ ადგილას. მხოლოდ ერთხელ დაიხედა

დალა. ჭინჭარმა დაუსუსხა მიძველი ფეხები, მას კი ვერა, რაღაც ცხოველმა მიკბინაო. შემდეგ ისევ წელში გასწორდა და ხელახლა პირდაპირ სახეში დაუნწო ცქერა ჩამოხრჩობილს, რომელიც თავის მხრივ თითქოს ბავშვს უმხერდა. ნემსს თვალები აღარა ქეონდა და ამიტომ ისე ჩანდა, თითქოს ბავშვს მიმტერებოდა. თუმცა ეს ცქერა დაბნეულიც იყო და გამოუთქმელად მონუსხულიც. ამ ცქერაში ნათელიც იგრძნობოდა და წვედიადიც. ასე იტყვიებოდა იმატომ, რომ ქეონდა ასეთი თავის ქალა დაღრტყნილი კბილებით და ცარიული თვალებულები შავი ღრუებით. მკედრის თავი ხელ ურთიანად ცქერას გამოხატავდა, და ეს სახარული რამ იყო. თვალები არ ჩანდეს და ზეენ ვგრძნობდეთ მათ შემოხედვას, მოჩვენების შემახრზენ შემოხედვას.

ბავშვი თანდათან თვითონაც სახარული ხდებოდა. ის ახლა ხელ აღარ ინძროდა, თითქოს გამეშებულიყო. ვერცა გრძნობდა, რომ უკვე გონს კარგავდა, ითიშებოდა, იყინებოდა; ზამთარს უხმაუროდ მოექცია იგი ღამის მუხრუქებში. ზამთარს რაღაც მუხანათური თვისება აქვს. ბავშვი თითქმის ქანდაკებად ქცეულიყო, ძლიერმა სიცივემ ძელებამდე ჩააღწია. წვედიადი ქვეწარმავალივით უჭერებოდა შიგ. თოვლმა ასე იცის, თელემას მოგვეკრის ადამიანს და ისე მოვეპარება, როგორც ზღვის მოქცევა. ბავშვი წელ-წელა შეეპყრო უმოდრობას, რაც გვამ-ჩონჩხის უმოდრობას ჰგავდა. ის თელემდა.

ძილს ხელზე სიკვდილის თითი აქვს.

ბავშვი გრძნობდა, რომ მას ასეთი ხელი ეჭიდებოდა. იგი იმ ძღვომარეობამდე მივიდა, რომ ცოტაც და სახრჩობელას ქვეშ წაიქცეოდა. უკვე ველარა გრძნობდა ფეხზე იდგა თუ არა.

დასასრულის აუცილებლობა, სწრაფი გადასვლა არსებობიდან არარსებობაში, წრთობის ქურის პირდაღებული შესასვლელი, ყოველ წამს მოსალოდნელი უფსკრულში გადაეარდნა — ასეთია ადამიანის არსებობა.

ერთი წუთიც და ბავშვი და მკვდარი, სიცოცხლე ახლახან აღმოცნებული და სიცოცხლე უკვე ჩამქრალი. უნდა შერწყმულიყვნენ ერთიან გაქრობა-მოსპობაში.

მოჩვენებამ თითქოს ეს იცოდა და არ უნდოდა ასეთი რამ მომხდარიყო. ის უცბად შეინძრა, გვერთებოდათ, ბავშვი უნდა გააფრთხილოსო, მაგრამ ეს მხოლოდ ქარის ახალი შემოტევა იყო.

მელია წარმოიღვინოს ადამიანმა იმაზე უფრო სამინული რამ,
ვიდრე მოქანავე მიცვალებულია.

ჯაჭვით ჩამოკიდებული მძორი, ქარის უხილაეი მობერვით შექ-
ნებული ხან წინ იხრებოდა, ხან მარცხნივ აიწვედა, ისევ წინანდულ
ადგილს უბრუნდებოდა, ახლა მარჯვნივ აიწვედა, ჩამოხანდებოდა,
ისევ ახლად აირხეოდა მოზომილად და კუმტად. როგორც ზარის
ენა. ეს იყო ავბუდითი გაქან-გამოქანება წინ და უკან. გვერდობდათ,
ლამის წყვილიაღში თვით მარადისობის საათის ქანქარა ქანაობსო.

ასე გრძელდებოდა ერთხანს. ბავშვმა დაინახა, რომ მკვდარი მო-
ძრაობდა. გამოურკვა, შიში იგრძნო. ჯაჭვი ყოველ განძრევებზე საო-
ცარი თანაზომიერებით ჭრაჭუნებდა, თითქოს სულს ითქვამსო. ეს
ხმაური ეუტკალიას ჭრიჭინს მოგაგონებდათ.

ქარიშხლის მოახლოება ქარის უცაბედ შემოტევას იწვევს. ქარი
უცბად გრივალმა შეცვალა; გემ-ჩონჩხი უფრო ძლიერად ატორტ-
მანდა. ეს გაქან-გამოქანება კი აღარ იყო, არამედ წრიალი. ჯაჭვის
ჭრაჭუნი ახლა ხმამაღალი ჭრიალ-ზრიალით შუიცვალა.

ზრიალი, როგორც ეტვობოდა, გაიგონეს, თუ ეს ზრიალი
მოუხმობდა ვინმეს, მამასადაძე მას დაეპორჩილნენ. შორიდან, მო-
რიზონტიდან რაღაც შრიალი მოისმა.

ეს იყო ფრთების შრიალი.

როგორც ხშირად ელვა-ქვეის წინ ხდება ხოლმე სასაფლაოებზე
და უკაცრიელ ადგილებში, ახლაც ყვაკების გუნდი მოფრინავდა.

შავი მფრინაეი წერტილები ღრუბლებიდან გამოიჭრნენ, ნიხლის
ფარდა გაარღვიეს, მოახლოდნენ; წერტილები ახლა გადიდდნენ,
შეჯგუფდნენ, შემჭიდროდნენ და გამჭვინვარებული ჩხაილით
მიაწყდნენ ბორცვს. ეს იყო ლევიონის შეტევის მსგავსი. ლამის ფრ-
თოსანი უწმინდურება მოელ სახრჩობელას მოედო.

ბავშვი შეძრწუნდა, იქით გაიწია.

გუნდი ბრძანებას ემორჩილება. ყვაკები ჯგუფ-ჯგუფად დალაგ-
დნენ სახრჩობელაზე. არც ერთი არ მიაკარებია მკვდარ სხეულს.
ისინი ერთიმგორვს უყოფდნენ. ყვაკების ჩხაილი შიშსა ჰგვრის
ადამიანს. ღმუილი, სტვენა, ბლაილი — ესენი სიცოცხლის ხმებია.
ყრანტალ-ჩხაილი კი ლპობისაღმი სიზარულით შეგებებაა. მასში
ადამიანს ეჩვენება სამარის აფორიაქებული ხმა. ყრანტალ-ჩხაილი

ღამის წყვდიადის ხმაა, ბავშვი მიღად გაითიმა, იმდენად ყინვისა-
ვან არა, რამდენადაც ელდისაგან.

ყვაკები მიჩუმდნენ, მაგრამ აგერ ერთი მათგანი ჩონჩხს დაახტა,
ეს ნიშანი იყო: მას დანარჩენებიც მიჰყვნენ. ფრთები ღრუბლებად
აიშალა. ერთი წამიც და ჩამოხრჩობილი გაუჩინარდა სიბნელეში
მოჩურჩუნე, შავი, აფუფუნებული ლაქების გროვის ქვეშ. ამ წუთში
მკვდარი უეცრად შეზანზარდა.

თეთონ თავისთავად შეკრთა? თუ ქარმა წამოუბერა? შემზარავი
სიძლიერით კი დაზანყდა ჯაჭვებიდან. ზედ დაფრენილი გრიგალი
მას წამოუშველა. მოჩვენება გახელეხულმა კრუნჩხვამ მოიყვია; მალ-
ლობზე მოთარეშე ქარი დააცხრა მკვდარ სხეულს და აქეთ-იქით
გააქან-გამოაქანა. მკვდარი საზარელი გახდა. იგი მძვინვარებდა,
სამინული მუყაოს ჯამბაზი, რომელიც წერილ თოქზე კი არა, ჯაჭვ-
ზე კვიდა! ვიღაც აყვია, ხუმარა ჩამოაკრავდა ხოლმე ჯაჭვის წვერს
და ერთობოდა ამ მუშიის როკით. ისიც ტრიალებდა და ბტოდა.
ყოველ წუთს ლამობდა ნამსხერეკებად ჩამოცეკვანას. ყვაკები შიშით
შეფრთხილდნენ. მიცვალებულმა თითქოს შემობერტყა ეს საზი-
ზღარი ფრინველები, მაგრამ ყვაკები ხელახლა დააფრინდნენ. ბრ-
ძოლა დაიწყო.

მკვდარში თითქოს წარმოუდგენელმა სიცოცხლის ძალებმა
გაიღვიძეს. ქარი მიაწყდებოდა, მალლა აისროდა ხოლმე, თითქოს
თან უნდა აიტაცოსო. ის კი, რაც ძალი და ღონე ქჷონდა, უსხლტუ-
ბოდა, ეწინააღმდეგებოდა და მხოლოდ რკინის საკისრე ჯაჭვებიდა
იკავებდნენ ადგილზე. ფრინველები ყოველ მის მოძრაობას იმყო-
რებდნენ. ხან აფრინდებოდნენ და ხან ისევ დააცხრებოდნენ შეში-
ნებულნი და თან გააფთრებულნი. ერთი მხრივ გაქცევის საზარელი
ცდა, მეორე მხრივ მიჯაჭვულზე თავდასხმა. მკვდრის გვამ-ჩონჩხი
მიღად ქარის ხამუმ-ხამუმ შემოტეკას დაუმორჩილებინა; გამძა-
ფრებული ბტოდა, კრთოდა, ხან უკვცდებული და ხან ადგილზევე
აფრიალდებოდა, ისევე სწრაფად დაზანყდებოდა, აფრთხობდა შვე-
ფრთოსანთა გუნდს. თითქოს კეტი იყო და ყვაკებს კეტივით აიბურ-
ტყავდა ხოლმე. ფრთოსანი მტაცებლები შეუპოვრობას იჩენდნენ და
ისევ თავგანწირვით უტკვენენ. გვამ-ჩონჩხმა, თითქოს ამ აუარე-
ბული ნისკარტების მისევამ გაახელაო, უფრო მოუხშირა პაერში
თავის უმიზნო წვეკტებას. მსგავსად შურდულზე მობძული ქვის

წყობებისა, დროდადრო მას ნისკარტები და ფრთები დააცხრობდნენ ხოლმე. შემდეგ ყოველივე სადღაც გადაიკარგებოდა; უფრო დაიფანტებოდა, მაგრამ წუთის შერე უფრო გამშავებით მიეხურდა. სახარული სასჯელი სიცოცხლის ზღურბლის იქითაც გრძელდებოდა. ფრინველები თითქოს გამშავდნენ. ამგვარ ფრთოსანთა გუნდი მხოლოდ უფსკრულიდან შეიძლება ამოვარდნილიყო. ბრტყილებით და ნისკარტით ფატურა, ყრანტალ-ჩხავილი, ნამცაცებად ციცქნა იმისა, რაც უკვე ხორცი აღარ იყო, სახრჩობელას ქრალად, ძელების ტკაცან-ჩახანი, რკინის ღრაჭუნი, ქარიშხლის ღმუჯი, ფორიაქი — შებმის ამაზე უფრო შეკბნული სურათი წარმოუდგენელია. მკედრის შებრძოლება დემონებთან. აზრდილების ბრძოლა.

გამითვამად, როდესაც ქარი ისევ ძლიერდებოდა, ჩამოხრჩობილი უცბად ტრიალს იწყებდა. პირისახით აქეთ-იქით ტრიალდებოდა, თითქოს ფრინველებს უნდა შეუტეოს და ყელი გამოუღადროს თავისი დაღრჭენილი კბილებითო. გრიგალიც მონაწილეობას იღებდა ამ ბრძოლაში. მკედრის ჩონჩხ-ლუმი მთლად იკლავებოდა, ვეკვებიც მას ზევით-ქვევით ფრენით თავს დასტრიალებდნენ. ეს იყო ცოცხალი გრიგალი.

დაბლიდან ზღვის ვრუ და ძაღუმი გრგვინება მოიხმოდა.

ბავშვი ცხადელივ განიცდიდა ამ სიზმარს. უცბად შეჭრია; ტრფოლამ მთელ სხეულში დაუარა. იგი შიანყდ-მოაწყდა, აკანკალდა, კინალამ ღონებიხდილი დაეარდა და ორივე ხელი შუბლზე მიიჭირა, თითქოს ესღა იყო მისი უკანასკნელი თავდაცვის საფრთხი. გაოგნებულმა, ქარისაგან თმააწყენილმა, თუალები დახუჭა, თვითონაც მოჩვენებას დამსგავსებოდა; ბორცვი ჩამოიარბინა, ღამის მტანჯველი მოჩვენებები უკან მოიტოვა.

VIII

კორტლენდის ჩრდილო მხარის კიდური

ბავშვი სულმოუთქმელად და უგზო-უკვლოდ გარბოდა. თოვლიანი ვაკობის სივრცეზე თავდავიწყებით მიჭროდა. სირბილმა გაათბო, რაც მისთვის მეტად საჭიროც იყო. შიშს რომ ესოდენ სწრაფად არ აფრთხილებინა, ის უკვე მკედარი იქნებოდა.

როდესაც სული შეეგება, გაჩერდა. მაგრამ უკან მიხედვა ვერ გაბედა. ისე უჩვენებოდა, თითქოს შავი ფრინველები უკან მოსდევდნენ, თითქოს ჩონჩხ-ლეშმა ჯაჭვი აიწვევია და მისკენ მობოლოდა. თვით სახრწობელაც კი ბორცვიდან ჩამოსულა და შვედრის ჩონჩხის კეღს გამოხდევნებიაო. ბავშვს უკან მიხედვისა ემინოდა, რომ ყოველივე ეს არ დაენახა. ცოცხოდენი სული მოითქვა და ისევ გაიქცა. ბავშვებს უნარი არ შესწევთ გონებაში აწონ-დაწონონ ის, რაც მათ ირგვლივ ხდება. შემინებული ბავშვის ბუნდოვანი გონება გარემო შეთაბეჭდილებებს დაუკავშირებლად, დასკვნების გარეშე იღებდა. ის გარბოდა, მაგრამ თვითონაც არ იცოდა, სად და რისთვის. მქნჯნავი ხვედით მოცული ისე მძიმედ გარბოდა, თითქოს სახმარშიაო. მარტობაში გატარებულმა სამმა საათმა ბავშვის პირველად დასახული მიზანსწრაფვა სადმე წახელიყო. ისევ გაურკვეველი დატოვა: მაშინ ეს მიზანი რაიმე თავშესაფრის ძებნაში გამოიხატებოდა, ახლა კი მხოლოდ გარბოდა. აღარც მიშვილსა გრძნობდა, აღარც სიცოცხეს, იგი მხოლოდ მიშის ზარს მოეცემა. უკანასკნელმა აღლომ პირველი დაჩრდილა. ბავშვის მთელი აზრი ერთ სურვილსა მოეცა — გაქცეულიყო. რას უნდა გაქცეოდა? ყოველივეს. სიოცხლე მის წინ ბნელ კედლად აღიმართა და ყოველი მხრიდან გარემოიცემა იგი. რომ შესაძლებელი ყოფილიყო ამ ქვეყნად ყოველივეს გასცლოდა, გაქცეოდა, ასეც იზამდა.

მაგრამ ბავშვითათვის უცნობია ციხის კარის ვატების ისეთი საშუალება, რომელსაც თვითმკვლელობა ეწოდება.

ის ისევ გარბოდა.

რამდენ ხანს არბინა ასე, არაკინ უწყის. მაგრამ დგება ისეთი წუთი, როდესაც ხუნთქვა ვკერება ადამიანს და მიშიც გადაუკვლის.

უცბად ბავშვმა თითქოს ენერგიისა და მოსახრების სწრაფი მოხლეკება იგრძნო და გაჩერდა. უტყობოდა, შერცხვა, ასე რომ გარბოდა, წელში გასწორდა, ყეხები დააბარტყუნა, თავი გაბედულად ასწია და უკან მოიხედა.

აღარც ბორცვი ჩანდა, აღარც სახრწობელა, არც ვვავ-ყორანი.

მთელი პირახონტი ისევ ნისლის დაებურა.

ბავშვი ხელახლა გაუდგა გზას.

ახლა აღარ გარბოდა, ხელი ნაბოჯით მიდიოდა. თუ ვიტყვით,

რომ მკედართან შეხედრამ იგი დიდ ადამიანად აქცია, ჩვენ ვინა
ჩაწოში მოეაქცეთ იმ რთულსა და მრავალნაირ შთაბეჭდილებას,
რაც ბავშვზე ნეშტმა მოახდინა. სახრხოებულა ბუნდოვნად აღიბეჭდო
მის ჯერ კიდევ ჩანასახ გონებაში და მხოლოდ სანახაობად ქვენი
იგი. მაგრამ, რაი შიშზე გამარჯვება ძალას გვიკრებს ხოლმე. ბა
ვშეში გამბედაობამ გაიღვიძა. ის რომ იმ ასაკში ყოფილიყო, რო
დესაც ადამიანს უნარი აქვს თავის შინაგან განცდებში ჩაიხედოს,
იგი ათასნაირ მიზეზს გამოიჩინებდა მოსაფიქრებლად; მაგრამ ბავშ
ვთა აზროვნება გარკვეულობას მოკლებულია; და ის, მათთვის გაუ
გებარი გრძობა, რასაც დიდი ადამიანები აღმფიქრებებს ეძახიან,
ბავშვის გულში მხოლოდ ბუნდოვან სიმწარეს აღძრავს.

ამას უნდა დაუმატოთ, რომ ბავშვს შინიჭებული აქვს უნარი,
სწრაფად და საბოლოოდ გააქარწყლოს თავისი შთაბეჭდილება-
შეგრძნებები. მის შეგრძნებებს უსხლტებიან ცალკეული, სწრაფი,
მკრთალი ხახუები სამწუხარო მოვლენებისა. თვითონ, თავისი ბავშ
ვური ასაკითა და უსუსურობით, ბავშვი დაცულია მეტად რთული
სულიერი მღვლეარებისაგან. იგი, მართალია, შეიგრძნობს მოვლენ
ებს, მაგრამ თითქმის არაფერს არ უკავშირებს მათ. დიდი ადამიან
ი კავშირს ეძებს მოვლენათა შორის, ხოლო ბავშვი ადვილად ემა
ყოფილდება მისი ნაწილობრივი ახსნა-განმარტებით. სიცოცხლის
პროცესი, როგორც რაიმე მთლიანი, ბავშვის გონების თვალს
უფრო გვიან ესახება, როდესაც იმ გამოცდილებას იძენს, რაზედაც
უკვე დაყრდნობა შეიძლება; მაშინ ფაქტების ცალკეული ჯგუფებ
ი უპირისპირდებიან ერთმანეთს, მოშწიფებული, ნათლით მოსილი
გონება მათ ურთიერთს ადარებს; ბავშვობაში ნახვის მოგონება
კვლეა განცდაზე ზემოთ ამოტივტივდება და თავს იჩენს, როგორც
პალიმფსესტი, უახლესი ნაწერის ქვემოდან; მოგონებები დასაყრ
დენ წერტილად იქცევიან ხოლმე ლოგიკისათვის და რაც ბავშვის
გონებაში შთაბეჭდილების სახით იყო, დიდი ადამიანის შემეცნე
ბაში სილოგიზმი ხდება. თუმცა გამოცდილება სხვადასხვანაირია,
სასარგებლოცა ხდება და საზიანოც. ეს ადამიანის ბუნებაზეა დამო
კიდებული. კარგი ბუნება მწიფდება, ცუდი კი იხრწნება.

ბავშვმა კი ერთი ლიეს მკოთხედი გაიარბინა და კიდევ ამდენივე
გაიარა. უცბად გულის კოეზთან მწველი შიშშილი იგრძნო. მთუ

ლი მისი არსება საქმელზე ფიქრმა მოიკვა და მისი მუხსიურებიდან
შეპტ განდევნა ბორცვზე ნანახი სახარული სურათი. ადამიანი, სა-
ბედნიეროდ, ბევრი რამ არის ცხოველური, ეს თვისება მას სინამდ-
ველესთან დააბრუნებს ხოლმე.

მაგრამ რა უნდა ჭამოს? სად უნდა ჭამოს? როგორ ჭამოს?

ბავშვმა უნებურად ჯიბეები მოისინჯა; თუმცა კარგად იცოდა
რომ ცარიელი ქეზიდა.

მან ნაბიჯს მოუჭარა. თუმცა თვითონაც არ იცოდა, საით მი-
დიოდა. ჩქარობდა, რომელიმე საცხოვრებლამდე მიეღწია.

თავმუსაფრის იმედი ადამიანს გარკვეულწილად განგებისადმი
რწმუნას უნებრავს. თუ გეწამს, რომ თავმუსაფარი ჩვენთვის ყო-
ველთვის მოიძებნება, ეს იმას ნიშნავს, რომ ღმერთი გეწამს.

მაგრამ ამ თოვლით დაფარულ ტრიალ მინდორზე არავითარი
თავმუსაფრის მსგავსი არა ჩანდა რა.

ბავშვი მიდიოდა და მიდიოდა; მის თვალწინ წინანდებურად მო-
ცარიელებული ზეგან-მინდორი გამლილიყო, თითქოს უსაზღვრო
და დაუსრულებელი.

ამ მალეობზე არასდროს ყოფილა ადამიანთა საცხოვრებელი.
მხოლოდ კლდის ძირას, ნაპრაღთა შორის. შორეულ დროში თავს
ამ ქვეყნის ის პირველყოფილი მობინადრენი აყარებდნენ, რომელ-
თაც ხე არ გააჩნდათ ქოხის ასაგებად. მათი იარაღი შურდული იყო,
სათბობი — ძროხის გამხმარი ნაკელი. მათი სათავჯანებელი ღმუჯ-
ითი იყო კერპი ქვილი; იგი ტყის შუა მოტიტელებულ ადგილზე იდგა
დორჩესტერში. ხოლო ამ პირველყოფილთა საქმიანობას იმ რუხი
მარჯნის ძიება შეადგენდა, რომელსაც კალიელები PLIN-ად მოიხ-
სენიებდნენ, ბერძნები კი — ISIDIS PLOCAMOS-ს უწოდებდნენ.

ბავშვი ვზას ისე უძებდა, როგორც საამისო უნარი გააჩნდა. მთე-
ლი ჩვენი ბედ-იღბალი ვზაჯუარედინია; შესაფერისი გზის გაკვლე-
ვა-ამორჩევა ძალიან ძნელია, ამ პატარა არსებას კი უკვე თავისი
სიცოცხლის განთიადზე უხდებოდა გზის აღაღბებზე გაკვლევა-
მთუხდავად ამისა, იგი ვზას მაინც განავრძობდა. თუმცა ფეხები
ისე გაქკაფებოდა, თითქოს ფოლადისაო, მაგრამ დაღლილობა
ისე გაქკაფებოდა, თითქოს ფოლადისაო, მაგრამ დაღლილობა
მაინც შეერყო. მთელ სიერცხეზე არც ერთი ბილიკი არა ჩანდა, და
თუ იყო, ისიც ხელ თოვლს დაეფარა. ბავშვი ანგარიშმოუცემლად

მაიწვედა აღმოსავლეთისაკენ. ფეხის ტერფები წვეტიანმა ქვიშას
დაუჭრა. მზის სინათლე რომ ყოფილიყო, თოვლზე დაინახავდა
სისხლის აღისფერ წვეთებს.

ეს ადგილი ბავშვისათვის სულ უცნობი იყო. ის პორტლენდის
მალღობებს სამხრეთიდან ჩრდილოეთისაკენ სერავდა. ხოლო იმ
ბრბომ, რომელთან ერთადაც ამ ადგილებში გაჩნდა, აღბათ არასა-
სურველი შეხედრების თავიდან ასაცილებლად, ამ ადგილებს და-
სავლეთიდან აღმოსავლეთისკენ გადმოუარა. როგორც ეტყობოდა,
ეს ბრბო ევისკომბის სანაპიროს რომელიდაც პუნქტიდან მეთუე-
ხეების ან კონტრაბანდისტების ნაეთ გამოქცეოდა სენტ-ქათრინ-
ნიადან ან სუონქრიდან და გეზი პორტლენდისკენ აეღო, სადაც მას
კარჭაი უცდიდა. იგი უესტონის ერთ-ერთ ყურეში გაჩერებისას
უსათუოდ ისტონის ერთ პატარა ყურეს მიმართავდა და იქ შორე
ხომალდზე გადაბარგდებოდა. ეს გზა სწორი კუთხით უვარდინად
ჭრიდა იმ მიმართულებას, რომლითაც ახლა ბავშვი მიდიოდა. ამი-
ტომ იყო, რომ მას ეს ადგილები ვერ უცნო.

პორტლენდის ზეგანზე ვველგან მაღალი ბორცვებია გაფანტუ-
ლი. პირდაპირ ზღვის პირს ჩამოსწოლიან და დამრეც ციცაბოვად
ნასდევნ ნაპირს. ბავშვი ხეტიალში ერთ ასეთ ბორცვზე ავიდა, იქ
გაჩერდა და შორეთს გახვდა, იმედი მოუცა, რომ ამ მალღობიდან
უკეთ დაინახავდა. მაგრამ მის წინ მოლურჯო ნისლიანი წვედია-
დი გამლილიყო და პორიზონტს უფარებოდა. ბავშვი ყურადღებით
მიაჩერდა სივრცეს და თანდათან გაარჩია რაღაც მოხაზულობა. აღ-
მოსავლეთით, შორეული ხევის ძირას, იმ მოლურჯო უფსკრულის
ქვემოთ, რომელიც ღამის სიბნელეში კლდის ციცაბო გვერებო-
დათ, იქ, დაბლა მიწაზე და ზევით, პერშიც რაღაც შავი ნაფლეთუ-
ბი იფინებოდა და იმლებოდა. მოლურჯო ბურუსი ღრუბელი იყო,
ხოლო შავი ნაფლეთები კვამლი. სადაც კვამლია, იქ ადამიანებაც
არიან. ბავშვი იმ მიმართულებით წაეიდა.

ცოტა მოშორებით ბავშვმა დაღმართი დაინახა, დაღმართის ქვე-
ვით კი, კლდეების გაურკვეველ მოხაზულობათა შორის რაღაც
ქვიშნარი ქიმი, რომელიც აღბათ პორიზონტზე მოშინარე ეაკო-
ბებს აერთიანებდა მის მიერ ახლახან გადავლილ ზეგანთან. რო-
გორც ეტყობოდა, ამ მიმართულებით უნდა ევლო.

მართლაც, მან პორტლენდის ყურეს მაღწია, ეს ყელი დღევანდელი ფუნებისაგან აღმოცენებულიყო. მას წესილი ერქვა.

ბავშვი დაღმართს დაადგა. დაღმართი უსწორმასწორო, ძველად ჩასახლელი იყო, მაგრამ ეს ჩასვლა ბევრად უფრო გაუადვილდა, ვიდრე ის, როდესაც ვურედან გამოხელისას კლდოვან აღმართზე მიხიბვდა. ყოველ აღმართს დაღმართი მოსდევს. ის ჯერ მიბობდა, ახლა კი მიგორავდა.

ციცაბოდან ციციბოზე ხტოდა. შესაძლო იყო ან ფეხი მოეჭეხა, ან თვალით უხილავ უფსკრულში გადაეხილიყო. კლდიდან დაქანებისას რომ ვინულზე ფეხი არ ასხლქტოდა, ჯავების წვრილ ტოტებს ეძღაუჭებოდა, ან კიდევ კლდეზე წამოზრდილ კლიან ნარეპს ამ კალ-ნარის მხველუტაეო წვეროკინები თითებში ურჭობოდა. ზოგან დაღმართი იძენად დაქანებული არ იყო და ბავშვი ცოტათი ისვენებდა, მაგრამ ისევ ჩაღმართი იწვებოდა. ხელახლა ყოველი ნაბიჯი გამოზომილად, ფრთხილად უნდა გადაედგა. ჯურღმულში დაშვებისას მოხერხებულობაა საჭირო, თორემ საკვდილია მოსალოდნელი. აქ ყოველი განძრევა ამოცანის გადაჭრას მოითხოვს. ამოცანა ბავშვმა ისეთი თანდაყოლილი ინტუიციით გადაჭრა, რომ მიიმუნსაც შეშურდებოდა ასეთი ხერხი და ჯამბახსაც კი გააკვირვებდა. დაღმართი დაქანებულიც იყო და გრძელიც. მიუხედავად ამისა, ბავშვი უკვე თითქმის დაბლა იყო ჩასული.

თანდათან ახლოვდებოდა ის წუთი, როცა ბავშვს ფეხი უნდა შეედგა ხმელეთის იმ კვლზე, წვლან შორიდან თვალი რომ მოაეღო.

ბავშვი ხან გადახტებოდა, ხან მიბობდა ციციბოებზე, თან დროგამოშვებით უცბად ყურს აიციკვებდა ხოლმე, და როგორც ფრთხილი ირემი სმენად გადაიქცეოდა. მას შორს, მარცხნიდან, ხუსტი გაგრძელებული გუგუნე შემოესმა, რაც ბუკის დაბალ ხმას უმგავსებოდა. მართლაც, ზევით უკვე კაურის ფუნების გადაადგილება ხდებოდა. ეს ჩრდილოეთის იმ სამინელ ქარს მოასწავებდა, რომელიც უწყველო ბუკისებური გუგუნით იუნწება ხოლმე თავის მოახლოებას პოლუსიდან. იმავე დროს ბავშვმა შუბლზე, საფეოქლებსა და ლოყებზე რაღაც იმის მაგვარი იგრძნო, თითქოს სახეზე ცივი ხელებით შეეხნენო. ეს თოვლის მსხვილი ფანტკლები იყო. ისინი ჯერ შეუმჩნევლად ფარფატებდნენ კაურში, მერე უცებ გრო-

გალიით დატრიალდნენ. ეს უკვე თოელის ქარბუქს ანუ თოვლებუქს
მოახწევდა. ბუქვი თავიდან ფეხებამდე თოვლმა დაფარა. ქარბუ-
ქი ზღვაზე უკვე ერთი საათის წინ დაწყებულიყო. ახლა ნაპირსაც
მოედო. თანდათანობით თავის ძალაუფლებას მთის ზეგანზედაც
აერცილებდა. ჩრდილო-დასავლეთის მხრიდან ირიბად წამოსული
ლაშობდა პორტლენდის ზეგანზედაც გამოეთარეშა.

უკ
წმ
წმ
ეგ
არ
ეკ
ბე
წმ
დს
ამ
ნამ
ბე
სს
ქა
და
კარ
ო
რო
მო
CAL
უნ
ღმ
პ
და

**კანონები, რომლებიც ადამიანის ნებაზე
არ არის დაფუძნებული**

თოვლებუკი ზღვაზე შედარებით ნაკლებად გამოკვლეული მო-
ელენაა. იგი ყოველმხრივ შეტად ბნელ მეტეოროლოგიურ ფენიშე-
ნად უნდა მივიჩნიოთ. ეს ნისლე-ღრუბულია შეერთებული გრიგალს
ჩვენს დროში ჯერ კიდევ საკლებით არ არის შესწავლილი, თუმცა
იგი მრავალნაირ უბედურებათა გამომწვევია.

თოვლებუკის მიხედვად ქარსა და ზღვის ტალღებს თვლიან. მა-
გრამ პაერში ხომ არის რაღაც ისეთი ძალა, რაც ქარისაგან განსხ-
ვავდება. ხოლო წვალში — ტალღისაგან განსხვავებული ძალა. ეს
ძალა პაერსა და წვალში ერთი და იგივეა. ეს არის დენი. პაერი და
წვალი ორი დენადი მასაა. ორივე იხიბი თითქმის ერთი და იგივეა
და ერთმანეთს ერწყმიან შესქელების ან გათხელების საშუალებით;
ამიტომაც, რომ სუნთქვა იგივე დაღვევაა. მაგრამ მხოლოდ დენია
ნამდვილად დენადობის შქონე. ქარი და ტალღა ბიძგის მიმცემია,
ხოლო დენი კი გამოდენას, ე.ი. გაქანებას იძლევა. ქარი თვალთ
სახილავი ღრუბლების მეშვეობით ხდება, ტალღა კი სახილველია
ქაფის მუხებით, ხოლო დენი თვალთ უხილავია. დენი, მიუხე-
დავად უხილვადობისა, ხანდახან მაინც იჩენს ხოლმე თავს: „მეც
ვარსებობო“. ეს „მეც ვარსებობ“ არის მეხისტეხა.

თოვლის ქარბუკი ჩვენ ისეთსავე ამოცანად წარმოგვიდგება,
როგორც მშრალი ნისლი. თუ შესაძლებელი გახდება ოდესმე შუკი
მოუფინოს ისეთი მოვლენის არსებით მხარეს, რასაც ესპანელები
CALLINA-ს უწოდებენ, ხოლო ეთიოპიელები GUOBAR-ს, რა თქმა
უნდა, ეს შესაძლებელი გახდება მხოლოდ და მხოლოდ მაგნიტური
დენების თვისებებზე ბუჯითად დაკვირვებით.

ამის გარეშე, ფაქტების უმრავლესობა ჩვენთვის ამოუცნობი
დარჩება. მაგალითად, ქარი ჩვეულებრივად წაშში სამ ფუტ სივრცეს

გაივლის ხოლმე, მაგრამ გრიგალის დროს იმავე წაშში ორას ოც
ფუტს გაიჭროლებს, ხისწრაფის ასეთი ცვალებადობით აიხსნება
ტალღის სიმაღლე, რომელიც წყნარ ამინდში სამი ფუტიდან გრი-
გალის დროს ოცდათექვსმეტი ფუტის სიმაღლეამდე ადის, ან კიდევ
მაგალითად: ქარის პორიზონტალური მიმართულებით, შტორმის
დროსაც კი აიხსნება ის მოვლენა, თუ რის გამო ხდება, რომ ოც-
დაათი ფუტის სიმაღლიდან ჩამოშვებულ ზეკვს შეუძლია განივზე
ათას ხუთას ფუტამდე სიერცე დაფაროს. მაგრამ ის რატომღა ხდუ-
ბა, რომ წყნარი ოკეანის ტალღები ამერიკის ნაპირებთან ოთხჯერ
უფრო მეტ სიმაღლეზე ადიან, ვიდრე აზიის ნაპირებთან? ესე იგი,
დასავლეთში უფრო მაღლა ადიან, ვიდრე აღმოსავლეთში. რატომ
არის, რომ ატლანტიკის ოკეანეში პირუკუ ხდება? რატომ არის,
რომ წყლის დონე ოკეანეში ყველაზე მაღალი კვკატორზეა? რითია
გამოწვეული ის მდგომარეობა, რომ ოკეანის ტალღების სიმაღლის
დონე სხვადასხვა განივზე სულ სხვადასხვანაირია? ყველა ეს მო-
ვლენა მხოლოდ მაგნიტური დენების გავლენით აიხსნება, აიხსნება
აგრეთვე დედამიწის ბრუნვისა და ცის მნათობებისადმი მიზიდუ-
ლობის კავშირითაც.

ამ სხვადასხვა ძალის საიდუმლო ურთიერთობაში ხომ არ უნდა
ვუძიოთ ქარების მიმართულების უცაბედი ცვლის მიზეზი? მაგა-
ლითად, თუ ეს ქარები სამხრეთ-აღმოსავლეთიდან დასავლეთის
გზით მოედინებიან ჩრდილო-აღმოსავლეთისაკენ, შემდეგ უცაბე-
დად უკანვე ბრუნდებიან და იმავე გზით ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან
სამხრეთ-დასავლეთისაკენ მიქრიან, ამგვარად, ოცდათექვსმეტი საა-
თის განმავლობაში უხარმაზარ სიერცეზე იგი ორმაგ რკალს მოხა-
ზავს, რაც ხაერთი ჯაშში ხუთას სამოც გრადუსს აღწევს, ასეთ მო-
ვლენას ადგილი ჰქონდა თუნდაც 1867 წლის 17 მარტს, თორღიანი
ქარიშხლის დაწყების წინ.

ავსტრალიაში, ქარტეხილების დროს ტალღები სიმაღლით ორ-
მოც ფუტს აღწევენ. ეს მოვლენა მაგნიტური პოლუსის ხაზლო-
ვის გამო ხდება. ამ განუდებში გრიგალებს იმდენად პაერის ფუ-
ნების ადგილგადანაცვლება არ იწვევს, რამდენადაც წყალქვეშა
ელექტრონიკული განტვირთვის ხანგრძლივობა. 1866 წელს ტრანს-
ატლანტიკური კაბელის შემოღობა ყოველ დღე-ღამეში რეგულა-
რულად ირღვეოდა ორი საათის განმავლობაში: თორმეტი საათი-

წიგნი მეფისაჲსა და მეფისაჲსა

ან ნამუდღევსი ორ სათამდე ეს თავისებურა, ხანგამომცხობა
ცოცხლებსებური შერევათი იყო, ზოგჯერაი ძალის შეკრება-
სა და განთავსებას, შედეგად თავისი განუხმლველი მოუღებო
პოვესა; მუხლუაურსა კემის დაღუპვის თავიდან ასაცილებლად ეს
გარეგობა უხათოდ მხედველობაში უნდა იქონიოს.
ამ დღეს, როდესაც ნაოსნობის ხელოვნება ბუნებაზე ახლანდელ
სამრავლად შეხედულებას ასცილდება და მათემატიკურად ზუსტ
შეცნიერებად გადაიქცევა; როდესაც შეუღებობს იმის გარკვევას,
მაგალითად, ხევის განიკებში თბილი ქარები ზოგჯერ წაღლო-
თიდან რატომ უბერავენ, ხოლო ცივი ქარები სამზრთოდან; რო-
დესაც მიხედვითან, რომ წყლის ტემპერატურის დანერგა პარა-
პარამორფიულია ოკეანის სიღრმისა; როდესაც კვლასათვის
ცხადი ვახდება, რომ დედამიწა არის დაუსრულებელ სივრცეში
უშუალოდ პოლარიზებული ორღერძიანი მაგნიტი, ბრუნვის
ღრმობა და მაგნიტური ღრმობა და, რომ ესენი დედამიწის შუა-
გულში ჯვარედინდებიან, აგრეთვე, რომ მაგნიტური პოლუსები
კოორდინაციული პოლუსების ორგულე ბრუნავენ; როდესაც ის ად-
ამანება, რომლებიც სიცოცხლეს ხაფათში იგდებენ, მხოლოდ იმ
შუბხვევაში დათანხმდებიან ხაფათში ჩაგდებას, თუ ძალიად შუა-
რადებულნი იქნებიან შეცნიერული ცოდნით; როდესაც ის ბრუნვე-
სტიქია, რომელთანიც მუხლუაური დაკავშირებულია, საკმაოდ იქ-
ნება შესწავლილი; როდესაც კაპიტანი მეტეოროლოგი იქნება და
ლოცმანი ქაძიკობი, მხოლოდ მამის ვახდება შესაძლებელი მრავა-
ლი კატასტროფის თავიდან აცილება. ზღვა იმდენადვე მაგნიტურ
რო სტიქიაა, რამდენადვე წყლის სტიქია. ოკეანის წყალში მოუ-
ლო ოკეანე ზეფთივის უცნობი ძალები ირევა. იქ, სხვათაირად რომ
თქვას, ეს ძალები წყლის დინების მამართლებთ მიცურავენ.
სუნ თუ ზღვაში მხოლოდ წყლის მასის ეხებათ, ეს იმის ნიშნავს,
რომ სუნ ზღვას თითქმის სრულებით ვერ ეხებათ. ზღვაში დუ-
ნების უწყვეტი მოძრაობა სწორედ ისევე ხდება, როგორც უწყვე-
ტი ჯრით ცელა მიქცევისა, მისთვის, ზღვისთვის მხოლოდობის
კონის იქნებ უფრო მეტი მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე თავისმა-
თქმებს; სხვადასხვა მოუღუნების ვარდა, კაბლარული მთხედუ-
ლობით გამოწვეული მოუღუნული შეჭიდლობა, რაც შეუარა-
ღებელი თვალისათვის შეუშინებელი რჩება, ოკეანეში უხარბზარ

მოცულობას აღწევს თვით ოკეანის უშუალოდ სივრცის გამო და მაგნიტური ტალღები ხან აძლიერებენ პაერს და ზღვის ზედათების მოძრაობას, ხან მათ საწინააღმდეგოდ მოძრაობას იწვევენ. უნდა აღვნიშნავთ, რომ კანონი არ იცის, მისთვის, ამასთან მჭიდროდ დაკავშირებული ჰიდრაულიკის კანონებიც უცნობია. მართალია, არ მოიპოვება მეცნიერების დარგი, რომელიც ამაზე უფრო მწელი და ნაკლებ დაძაბულებული იყოს; ამ მეცნიერებას ისეთივე ახლო კავშირი აქვს ცდებით მიღებულ შედეგებთან, როგორც ასტრონომიას ასტროლოგიასთან, მაგრამ გარეშე ამ მეცნიერებისა, წარმოუდგენელია ნაოსნობა.

ახლა კი ჩვენს მოთხრობას დაუბრუნდეთ.

ზღვაზე ერთ-ერთი საშინელი მოვლენა თოვლებუქია. იგი უფრო მეტად მაგნიტური დენებისგან არის გამოწვეული. ჩრდილოეთის ციალის მზგაუსად, მას პოლუსი წარმოშობს. თოვლის ქარბუქის წყვილია და ჩრდილოეთის ციალის ელვარებაში იგივე პოლუსია მონაწილე. თოვლის ფიფქებშიც, ისევე როგორც მომტრედისფრო ციალებში, მაგნიტური დენები მონაწილეობენ.

თოვლებუქები ზღვისათვის იგივე ნერვული და ციებცხელები-სეული შეტევებია. ზღვასაც თავისებური შაკიგი შეეყრება ხოლმე, ქარტყილები შეიძლება დაავადებებს შეაძაროთ. ზოგი მათგანი მოძაკვინებულია, ზოგი — არა. ზოგიერთი ავადმყოფობისაგან განიკურნებიან ხოლმე, ზოგისაგან — არა. ქარაშოტი მოძაკვინებულ უბედურებად ითვლება. მაგელანის ერთი ლოცმანთაგანი — ხარაბიზა ქარბუქზე ამბობდა: „სატანის მარცხენა მკერდიდან ამოკარდნილი ღრუბელია“.

სიურკუფი ამბობდა: „ასეთი ქარბუქი ნამდვილი ქოლერაა“.

ბევრად ესპანელი მეზღვაურები თოვლებუქს LA NEVADA-ს უწოდებდნენ, თუ თოვლი ფანტელებად სცვიოდა; ხოლო LA HELADA-ს, თუ სეტყვა უშენდა. მათი თქმით, თოვლიან ერთად ციდან ღმერთებიც ცვიოდნენ.

პოლარულ სარტყელში ქარბუქები ჩვეულებრივი მოვლენაა. მაგრამ ასეთი რამ ხან ჩვენს განუდებამდეც აღწევს, სწორად რომ ვთქვათ, ჩვენს განიუებსაც დაატყდება ხოლმე, ამდენად დიდია მათგან გამოწვეული უბედურებანი.

როგორც უკვე დავინახეთ „მატუტინა“ პორტლენდის ვურეს

გაცდა და ჯიქურ გაექანა დამის ვოველგვარ სამომროებასთან შესაბამელად; ხოლო სამომროებანი უფრო და უფრო იზრდებოდა ქარბუქის მოახლოების წყალობით, ტრაგიკული შემძარბვლებით შეეჯახა იგი მის შესახედრად უკვე წამომართულ ხიფათს, მაგრამ უიმპორებ, რომ იგი საკმარისად გაფრთხილებული იყო ამის შესახებ.

II

პირველი სილუეტების მოხაზვა

ვიდრე კარჭაპი იხვე პორტლენდის ყურეში იმყოფებოდა, ზღვა საკმაოდ წყნარი იყო და დღეუკაც თითქმის არ იგრძნობოდა. თვით ოცენე, მართალია, ჩამკებნელდა, მაგრამ ცაზე იხვე ნათელი იდგა: ქარი იალქნებს ოდნავ ბერავდა. კარჭაპი, რაც კი შეუძლო, ცდილობდა ახლოს ეცურა კლდის ციცაბოსთან, რომ იგი საიმედო საფრად გამოეყენებინა.

ამ პატარა ბისკაურ ფელუკაზე ათი ადამიანი იმყოფებოდა, სამი კაცი ვეიპაეს შედგენდა და შვიდი — მგზავრს. ამთ რიცხვში ორი დედაკაცი იყო. შებინდებისას სინათლე შუა ზღვაში უფრო მეტია, ვიდრე ნაპირზე. ახლა უფრო ნათლად შეიძლება მათი გარჩევა, ვინც ზომალდის ბაქანზე იდგა. ამასთანავე, მათ ახლა აღარც მდუმარედ ყოფნა სჭირდებოდათ; ყველანი უკვე თავისუფლად იქცოდნენ, პირისახეს აღარ იფარავდნენ. გაქცეულებმა ნაპირიდან გასვლისთანავე თავისუფლად ამოისუნთქეს.

ადამიანთა ეს პატარა ჯგუფი გაოცებას იწვევდა თავისი სიჭრელით. დედაკაცები რა ასაკისანი იყვნენ, ვერ გაარკვევდით. მანანწალური ცხოვრება დროზე ადრე აბერებს ადამიანს; ხოლო გაჭირვება სახეზე ნაადრევ ნაოჭებს აწვეს ხოლმე. ერთი დედაკაც-თავანი ბასკი იყო; შორეუ, მსხვილნაკეთიანი სახის — ირლანდიელი. ორივეს სახეზე გულგრილობის დაღი აწნდა, რაც საერთოდ ღატაკებს ახასიათებთ. გემბანზე გამოსვლისთანავე ისინი უძალე ურთმანეთის გვერდიგვერდ ჩამოსხდნენ იალქნთან დადგმულ სკიურზე. ისინი ურთმანეთს ესაუბრებოდნენ, როგორც უკვე უოჭვით, ირლანდიური და ბასკური ენები მონათესავენი არიან. ბასკ დედაკაცს

თმაზე ხაზვისა და რუკანის სუნი უდიოდა. ხომალდის პატრონიც ბასკი იყო, წარმოშობით ვიპუსკოადან; ერთი მატროსი აგრეთვე ბასკი იყო, წარმოშობით პირენეების ჩრდილო ფერდობიდან, ხოლო მეორე მატროსი წარმოშობით იმავე პირენეს სამხრეთ ფერდობიდან იყო, ესე იგი, ორივე ერთსა და იმავე მოდგმას ეკუთვნოდა, თუმცა პირველი ფრანგი იყო, მეორე — ესპანელი. ბასკები ოფიციალურ ქვეშევრდომობას არ ცნობენ. „MI MADRE SE LLAMA MONTANA („დედაჩემს მთას უწოდებენ“), — ასე იტყოდა ხოლმე ჯორჯის მწვემსი სალარუესი.

დედაკაცებთან ერთად გამგზავრებულ იმ ხუთი კაციხგან ერთი ლანგუდოკელი იყო, მეორე პროვანსალელი ფრანგი, მესამე გენუელი, მეოთხე მოხუცი სომბრეროთი, რომელსაც ფარფლებზე სანიბუზე ნახურეტი არ ჰქონდა, ეტყობოდა გერმანელი უნდა ყოფილიყო. მეხუთე — მეთაური ბისკაროსელი ბასკი იყო, ქვადორდიანი უდაბნოების მცხოვრები, სწორედ ამან ჰკრა ქუსლი ფიცრის ხიდურას და ზღვაში ჩააგდო იმ წუთში, როდესაც ბავშუმა ის იყო კარკაპზე გადასულა დააპირა. ეს მკერივი ადამიანი სწრაფი და მკვეთრი მოძრაობით გამოიჩინოდა. როგორც უკვე ეთქვით, მისი დაძინძილი ტანსაცმელი ბუზმენტებითა და მზინავი კილიტებით იყო მოჭარგული. ეს კაცი ერთ ადგილზე ვერ ისვენებდა; ხან დაილუნებოდა, ხან აიძარბებოდა, გეშბანის ხან ერთ ქიმს აწყდებოდა, ხან მეორეს. მას თითქოს ახლახან ჩადენილი საქციელი აწუხებდა და ისიც, რაც ამ მოკლე ხანში უნდა მომხდარიყო.

ბრბოს მეთაური, ხომალდის პატრონი და ორი მატროსი, — ოთხივე ბასკი, ხან ბასკურ ენაზე ლაპარაკობდნენ, ხან ესპანურად, ხან ფრანგულად. ეს სამივე ენა ერთნაირად არის გავრცელებული პირენეების ორივე ფერდობზე. თუმცა ყველანი, გარდა დედაკაცებისა, ერთმანეთს ცოტა რასმე ფრანგულადაც აგებინებდნენ, ეს უკანასკნელი ენა ზომ საფუძველი იყო მათი ბრბოს ვარგონისა. იმ ეპოქაში ფრანგული ენა საერთო ხმარებაში შემოდიოდა, რადგან ეს ენა გარდამავალ საფეხურს წარმოადგენდა თანხმოვანთა უხეად მქონე ჩრდილოურ ენებსა და ხმოვნებით მდიდარ სამხრეთულ ენებს შორის. ევროპაში ფრანგულად ვაჭრები და ქურდები ლაპარაკობდნენ. ბევრს ახსოვს, ალბათ, რომ ლონდონელ ქურდს, ჯიბის, კარტუმის* ენა კარგად ესმოდა.

კარჭაპი, სწრაფმაქალი იაღუჩიანი ხომალდი, წინ მიექანებოდა; მაგრამ ათი ხული ადამიანი და ამასთან კიდევ მათი ბარჯი-ბარჯანა მანც მუტად მძიმე ტვირთი იყო ასეთი სუსტი ხომალდისათვის.

ამ ბრბოს გაქცევა „მატუტინაი“ ხულაც არ ნიშნავდა იმას, რომ ხომალდის კვიპაესა და მგზავრებს შორის მუდმივი კავშირი იყო.

ამგვარი საქმის დაჭერისათვის ისიც სრულად საკმარისი იყო, რომ კარჭაპის პატრონი და ბრბოს მეთაური ორივენი VASCONGADO * ყოფილიყვნენ. ბასკებს წმინდა მოვალეობად მიიჩნიათ ურთიერთდახმარება, გარეშე ყოველგვარი გამონაკლისისა. ბასკი, როგორც ზვეითა ვოქციით, არც ესპანულად მიიჩნევს თავს და არც ფრანგად. იგი ბასკია და ამიტომ ყველგან, ყოველნაირ გარემოებაში დახმარება უნდა გაუწიოს თავისი ტომის ადამიანს. ასეთია მშობის კავშირი, რომელიც პირენეს ყველა მცხოვრებს ერთურობიან აახლოებს.

ვიდრე კარჭაპი ისევ ვურეში იმყოფებოდა, მართალია, ცა მოღრუბლულ-დანისლული იყო, მაგრამ ისეთს არაფერ სამიშს არ მოახსენებდა, რომ გაქცეულები შეეშფოთებინა. მათ თავი იხსნეს მღვეართაგან, შტურს გაეკცინენ და შეუკავებელ მხიარულებას მიეცნენ. ერთი თუ ხარხარებდა, მეორე სიმღერებს გაიძახოდა, ხარხარი უხეში იყო, მაგრამ ლალი; სიმღერა თუმცა სმენას არ ატკობდა, სამაგიეროდ, უზრუნველობას გამოხატავდა.

ღანგედოკელი გააკიოდა CAUGAGNO! — „კოკან!“ რაც ნარბონულ კილოზე კმაყოფილების უმაღლეს ხარისხს ნიშნავს. კლაპის სამხრეთი ფერდობის ზღვისპირა პატარა სოფლის გრიუსანის მკვიდრი, იგი არც ნამდვილი მატროსი იყო და არც მუხლგაური, არამედ უფრო მეტადური, მიჩვეული სახიფათო ნავით ბაფის ტბაში შეცურებასა და სენტ-ლიუსის რიყიან ნაპირზე თევზით ხავეს ბაფის გამოთრევას. იგი იმ ტომის ხალხს ეკუთვნოდა, რომლებიც წითელი ძაფით ნაქსოვ ჩანს იხურაკენ, პირჯერის წერისას თითებს რაღაც სხეანაირად ატყუებენ ესპანელებივით, ღვიზოს პირდაპირ ტიკიდან სვაშენ, ბარკალს გულმოდგინედ ზრავენ. ღმერთის გამობის დროს იჩოქებენ და როდესაც თავის მფარველ ანგელოზს შესთხოვენ რასმე, თან მუქარასაც უთვლიან ასე: „დიდებულო წმინდანო, შემიხრულე ვედრება, თორემ თავში ქვასა ვთხლიშა-ყო“.

გაქრებამი ეს კაცი მატროსის მოულოდნელ შეპირულად
კამუბში პრუანსალელი თუჯის ქუბის ქვეშ ტარვის ნა
მტრის ეკოვდა და შექამდეს ხარშედა.

ეს შექამდა „ქუჯის“ მოგვირებდათ, მაგრამ მანში სჯი
ლის ბრყის მავიერ თუბი იხარშებოდა; პრუანსალელი ამ დე
ლურ წყაღი ძარდასე ყოდა, მატარა, რომეონად დაქრე
ქინის ნაქრებსე და წაწათის თუვებსე. ხარუავის ფუთ მის
გვერდი პარობსნილი ვედა. პრუანსალელმა ქარის მუბუბს
მული რენის ფარანი ახორ; ფარანი იქვე კამუბის ქერზე ვე
და კროზე. ფარის გვერდი, მორე კროზე ფლოვეკის მავიერ
დუენი ქანობდა. იმ ხანებში ხაღბს სწამდა, ვითომე ნიკარტია
ჩამოკლებული შედარა დიქნი ყოველოვის გულმკრდილი იმ მხ
რეს მატრიალდებოდა, სადასე ქარი უბერადა.

საქმის მომხადებამი გართული პრუანსალელი ძალიან
პირზე მათარას მოუედებდა ხოლმე და „გეკადიქტეს“ წრეს
ედა. მათარა ვანბურეუბიანი იყო და ბრტველი. იგი ტარვის
წელით იყო შემოწული. ახუი მათარებს ქამრის თახსიზე ჩამო
კლებდნენ ხოლმე, რის გამოე მათ „ქამრის მათარებს“ უწოდებ
ნენ. ლუბის ხმის დროს კაცი თავისთვის რაღაც ხოველურ ხაღ
რას დიდებდა. აბეკარი სიმღერა თათქის ყოველგვარ მანარის
მოკლებული: „გატეხილი ვმა, რაღობებო, ბუქტეს ვადღობ,
ჩამეული მის მუქით განათებულ მხლორზე მონანს სიმღერისა და
ცხენის ვრტელი სრდილები; ხანდახან გამომხდება ფიქლები, მუ
დებული თუვის ბუღულებით და ისე უჩინარდებთან“. სულ მარტ
ვი სიმღერისათვის ახუთ რამ სრულად სკამარა.

გამეზაურება იმის მიხედვით, თუ გამეზაურებისას რა გუნებზე
ვართ, ან რა აზრები გვეტრიალდებს თავში, ხეყმბი ან საამურ გრძო
ბებს აწვეს ახდა სინანულს. კარქამზე ვედა კმეფიფილი ჩანდა.
გარდა ვედაზე უხუვესი წვერისა, რომელსე სომბრეტი ებურა.

ეს ბერა კაცი გერმანელს უფრო სკავდა, თუმეცა მის პარისხეზე
ჯოუქულობის ნიშნები აღმოებურდილო. კაცი მულოტი იყო და
იხუთი დარდასივლი ქვევისა ჩანდა, რომ მისი მულოტი უფრო ტონ
ზურა* გვერებოდათ. როდესე იგი კარქამის წინა ქამზე ყოელად
წმინდა ქალწულის ქანდაკებისთან ვაიულოდა ხოლმე, ყოველოვის
მღელა სწედა თავის ფარფლებთან ქუღს და მამის თავის ქალზე

ამბურცული ბებრული უნები მოუჩანდა. მისი გრძელი და განიუ-
რი, გაღივული და დახეული, ღორჩესტერული, მახაკისფერი ხარ-
ვის ლაბადა როცა კი აფრიალდებოდა, ქვეშიდან ხიფთანი მოუჩან-
და, რაც ტანზე სუდარასაკით მჭიდროდ შემოკალიოდა. ღილებიც
საველომდე შეკრა. ამ კაცს ხელები თითქოს თავისთავად, გულზე
კმაცებოდა ჯვარედინად, ღვთისმოსაყოთა ჩვეულებისამებრ, სახეზე
მკედრისფერი ედო. ადამიანის სახე მისი შინაგანი სულიერი განც-
დების ანარეკლია ყოველთვის, და შემცდარი ვიქნებოდით გვეფი-
ქრა, ვითომ აზრს ელფერი არ გააჩნდეს. ამ მოხუცის სახე უცნაურ
სულიერ მდგომარეობას გამოხატავდა: იგი იმ როული წინააღმ-
დეგობის შედეგი იყო, რაც ადამიანს ერთსა და იმავე დროს სიკუ-
თისკენაც იზიდავს და ბოროტებისკენაც. მახვილი ყურადღების
მქონე დამკვირვებელი ამოაცნობოდა, რომ ამ არსებას შეუძლია
— ზნეობრივად გარეული ნადირის დონემდე დაეცეს. დაეცეს
ფოცხვრზე უფრო ქვენა გრძნობებამდე, და შეუძლია, აგრეთვე,
ჩვეულებრივ ადამიანზე უფრო ამაღლდეს. ამგვარი სულიერი ქაო-
სი საეხებით შესაძლებელია. ამ პიროვნებაში რაღაც ამოუცნობი
იყო, მისი იდუმალება — თითქმის სიმბოლური. იგრძნობოდა, რომ
ამ ადამიანს ბოროტების ჩადენის სიტკბოება წინასწარ განუცდია,
თუმცა მისი შედეგები ადრევე ჰქონია გათვალისწინებული. ხოლო
ბოროტების ჩადენის შემდეგ ერთგვარი სულიერი გაპარტახებაც
უგრძნია. მისი გულციუობა, შესაძლოა მხოლოდ მოჩვენებითს,
ორმაგად გაქვევებულობის ნიშანს ატარებდა: გულით გაქვევებუ-
ლისა, რაც ჯალათის ახასიათებს და აზროვნებით გაქვევებულისა,
რაც ჩინელი მანდარინის* თვისებაა. ვინაიდან შემზარავი რამეც
თავისებურად სრულყოფილია, ამიტომ შეიძლებოდა შეუმცდარად
გვეტყვიებინა, რომ ამ კაცს ყველაფრის უნარი გააჩნდა, სულიე-
რი აღფრთოვანებისაც. ყოველი სწავლული ცოტათი უხულგული
გვამს ედრება, და ეს კაციც ხომ სწავლული იყო. მისი განსწავლუ-
ლობა პირველი შეხვედვისთანავე იგრძნობოდა; ეს აღბეჭდილიყო
მის ყოველ მიხრა-მოხრაზე და მისი ლაბადის ნაკეცებზეც კი. ამ
პოლიგლოტის სახეზე მოძრავი ნიოტები ხან მანჭვას გამოხატა-
ვდა, რაც გაქვევებული სახის ნაკეთების სასტიკ გამოუმეტველე-
ბას ეწინააღმდეგებოდა. მისი გამოუმეტველება არც პირმოთხოვას
ასახავდა და არც ცინიზმს. ეს იყო მხოლოდ ტრაგიკული შეოცნების

სახე, სახე ისეთი კაცისა, რომელიც დანაშაულს ღრმა ჩაფიქრება-
მდე მიუყვანია. ყაჩაღის მოღუშულ წარბებს ქვემოდან არჩუების-
კომოსივით ღმობიერად იშხირებოდა. შეთხლებული ქალარა თმა
საფეთქლებთან შთლად გასთეთრებოდა. ამ კაცში ისეთი ქრისტეა-
ნი იგრძნობოდა, რომელიც ფატალიზმით თურქს აჭარებდა. მისი
გაძეაღტყავებული თითები ნიკრისის ქარს მიეგრიხ-მოეგრიხა. მა-
ღალი, სარივით სწორი ტანი სასაცილო შთაბეჭდილებას ტოვებ-
და. მტკიცე ნაბიჯი მეზღვაურისა აქონდა. დაღვრემილი, აებედითი
სახით, იგი არაეის უყურებდა. ასე ხელი ნაბიჯით მიდი-მოდიოდა
გემბანზე. მისი თვალების ხილრმეში ოდნავ შენიშნავდით მისივე
ხელის ანარეკლს, რომელსაც კარგად უნდა აქონოდა შეცნობილი
ირაკლივ არსებული წვედიადი, და აგრეთვე უნდა სცოდნოდა, თუ
რა არის სინდისის ქენჯნა.

ბრბოს მეთაური, ტლანქი და სხარტი კაცი, გემბანზე სწრაფი
ნაბიჯით რომ მიდი-მოდიოდა, ამ მოხუცთან ხანგამოშუკებით მიირ-
ბენდა და ყურში რაღაცას უწურწურებდა. მოხუციც პასუხად თავს
უქნევდა, თითქოს ელვა ღამეს ეთათბირებოთ რაღაცაზე.

III

აზორიაშეპული ალაშიანავი მღელვარე ზღვაში

ხომალდზე ორი კაცი რაღაცას დაეფიქრებინა. ესენი იყვნენ
თვით ხემოხსენებული ბერიკაცი და კარჭაპის პატრონი. ეს უკანას-
კნელი სხვაა და ბრბოს მეთაური კიდევ სხვა, არ უნდა აგვევრიოს.
ხომალდის პატრონი შუუფიქრიანებინა ზღვის სანახაობას, ხოლო
ბერიკაცს ცის სანახაობა აფიქრებდა. პირველი თვალს არ ამორებ-
და ზღვის ტალღებს, მორეეს მთელი თავისი ყურადღება ღრუბლე-
რზე გადაეტანა. ზღვის მდგომარეობამ შეამფოთა კარჭაპის პატრო-
ნი, ხოლო მოხუცს სახიფათოდ ის მიაჩნდა, რაც ცაზე ხდებოდა. ის
ყურადღებით ათვალიერებდა თითოეულ ვარსკვლავს, რომელიც კი
გართხმულ ღრუბლებს შორის გამოჩნდებოდა.

სწორედ ის მოქურუხებული ეამი იდგა, როდესაც სინათლე მი-
დამოს ჯერ კიდევ შთლად არ განმორებია, მაგრამ აქა-იქ საღამოს
სიბნეულში უკვე ოდნავ გამოკრთის შორს მოკაფე რამდენიმე ვარ-
სკვლავი.

პრიზონტს უცნაური სანახაობა დაძვნიდა. ნისლ-ბურუსი კრობ ათასნაირი სახით იცვლიდა მოყვანილობას.

იგი უმთავრესად ზღვის ნაპირზე იყო სქლად ჩამოწოლილი; ზოლო ღრუბლები უმეტესწილად თვით ზღვაზე შედგებულნი იყვნენ. კარჭაპის პატრონი ჯერ ისევე პორტლენდის ყურედან გამოხულამდე შეაფიქრანა ტალღების სიმაღლემ. მან მთელი ტაკელაჟი მამინვე გულდასმით დაათვალიერა. ყველა აღკაზმულობა იქამდე სინჯა, ვიდრე ხომალდი კონცხს შემოუკვლიდა და დარწმუნდა, რომ საიმედოდ განწყობილი ხომალდი სრულ წესრიგში იყო. ასეთია მებღვაურის წინასწარი უსაფრთხოების ზომები, როცა ის ხომალდის ვეველა აფრის აშუებას აპირებს.

კარჭაპის ნაკლი ის იყო, რომ წყალში ტეინტით უფრო ღრმად იჯდა, ვიდრე კიჩოთი.

ხომალდის პატრონი ძალიძალ ხან სამგზავრო კომპასს მიაშურებდა და ხან უმთავრეს კომპასს, ასე ცდილობდა ორივეს დახმარებითა და ნაპირის უმოძრაო საგნების საშუალებით გაერკვია ხომალდის მსვლელობისა და რუმბის სიჩქარე. პირველად თითქოს ვეველაფერი რიგზე მიდიოდა და ხომალდის პატრონიც უკმაყოფილო არ იყო; თუმცა გვერდის ქარმა ხომალდი გამოზნული კურსიდან ხუთი პუნქტით განზე ააცილა. თვითონ პატრონი შეძლებისდაგვარად მუდმივად საჭესთან იდგა, თითქოს სხვას არ უნდობოდა და მხოლოდ თავისში ხედავდა საამისო უნარს, რომ საჭეს მართვით რაც შეიძლება აესწრაფებინა ხომალდის სვლა.

რადგან ნამდვილ რუმბსა და მოჩვენებით რუმბს შორის განსხვავება იმდენად მნიშვნელოვანია, რამდენადაც სწრაფად მიდის ხომალდი, ამიტომ ისე ჩანდა, თითქოს კარჭაპი ქარის მიმართულებით დიდი დაცურებით მიდიოდა, მაგრამ სინამდვილეში მთლად ასე არ იყო. კარჭაპი არც ბაგშტაგით მიცურავდა და არც ბვიდენუდით. ქარის ნამდვილი მიმართულება მხოლოდ მამის შეიძლეულია გაირკვეს, როცა იგი კიჩოდან უბერავს. თუ ღრუბლებს შორის მა პრიზონტზე გრძელი ზოლები რომელიმე წერტილისაკენ მოჩანს დამკვებული, მამის სწორედ ეს წერტილია ის ადგილი, საიდანაც ქარი უბერავს. მაგრამ იმ საღამოს ქარი რამდენიმე მხრიდან ქროდა. ქარის რუმბის გამოკვლევა მუდმივად და ხომალდის პატრონიც კურსის სისწორეში შეეჭვებულიყო.

იგი საჭეს ფრთხილადაც მართავდა და იმავე დროს გაბეულ
ლადაც. სათანადო ხელსაწყოთა საშუალებით ხომალდის კურსიდან
თითოეულ გადახრას თვალწინ ადევნებდა. ცდილობდა, თავი-
დან აეცილებინა ყოველგვარი გადახრა; თვალს ადევნებდა დრუ-
ფს და საჭეში სულ უმნიშვნელო ბიძგებსაც კი ამჩნევდა. ამჩნე-
ვდა, აგრეთვე, მცირედენ ცვლილებებსაც სვლის სინქარში; ის
მუდმივად გარკვეული მანძილით იყო დაშორებული იმ ნაპირიდან,
რომლის გეზითაც ჩაივლიდა ხოლმე. განსაკუთრებით იმიტომ, რომ
მხედველობაში აქონდა გზის კომპასის მცირე მოცულობა, იგი
მუდმივად იმას ცდილობდა, რომ ფლიუგერსა და სიგრიძე რევეის
შუა შუქმნილი კუთხე უფრო დიდი ყოფილიყო აფრების გაშლის კუ-
თხეზე. იგი თვალს არ ამორებდა სვლის ზედაპირს, რათა ყოველი
ცვლილება შეეძინა.

ცას მან მხოლოდ ერთხელ შეაქვს თვალი, ცდილობდა დაენახა
ის სამი ვარსკვლავი, რომელიც ორიონის სარტყელში იმყოფება.
ამ სამ ვარსკვლავს სამი მოგვი ეწოდება. ამათზე ამბობდნენ ძველი
ესპანელი ლოცმანები: „ვინც სამ მოგვსა ხედავს, იგი მაცხოვართან
ახლოა“.

სწორედ იმ წუთში, როდესაც კარჭაპის პატრონმა ცას შეხედა,
კარჭაპის მეორე ნაპირიდან ბერიკაცის ბურღლუნი მოისმა:

— არც პოლარული ვარსკვლავები ჩანს და არც ანტარესი*,
მიუხედავად ამ უკანასკნელის ჩალი მოწითალო ფერისა, ვერც ერთ
ვარსკვლავს თვალი ვერ ამჩნევს.

დანარჩენ ლტოლვილებს თითქოს არც არაფერი აწუხებდათ.
მაგრამ, როდესაც გაქცევით გამოწვეული სიხარული დაცხრა,
ყველა მათგანმა იგრძნო სუსხიანი ქარი. ამან გაახსენათ, რომ
ახლა იანუარია და ზღვაზე იმყოფებიან. კაიუტაში მათი მოთავსება
შეუძლებელი აღმოჩნდა: იგი შეტად პატარა იყო და, ამასთანავე,
მთლად გაუქსოთ ბარგითა და საქონლის ნაკრავლებით. ბარგი მგ-
ზაურებისა იყო, ხოლო ნაკრავლები კვიპაჟისა. ეს კარჭაპი ხომ სა-
სეირონო გემი არ იყო, ის კონტრაბანდისტების ხომალდი იყო. მგზაუ-
რები გემბანზე მოთავსდნენ. თუმცა კი ამგვარი დაბინავება არცთუ
დიდი ბედება იყო ამ მოხეტიალეობის. ღია ცის ქვეშ ცხოვრებას
მიჩვეულ მანანწალებს ღამის გასათევად ზრუნვა არ სჭირდებოთ.

ვარსკვლავებით მოჭედილი ცა მათ ქერას მაგივრობას უწევს, სიცივეში ღრმა ძილი უუფლებათ ზოგჯერ სასიკვდილო ძილიც კი. თუმცა ამ ღამით, როგორც უკვე ვთქვით, ცაზე ვარსკვლავები არ ჩანდა.

ლანგდოკელი და გუნუელი ვახშმის მღვდელში იალქანთან წამოწებენ, იქვე დედაკაცების გვერდით მოიკრუნჩხნენ და მატროსების მიერ გადმოგდებული ბრუზენტი წაიხურეს.

მელოტი მოხუცი ისევ ხომალდის ქიშთან იდგა, ადგილიდან არ დაძრულა, თითქოს სიცივეს არც კი გრძობდა.

კარჭაპის პატრონი საჭეს არ მოშორებია, ისე ამოიხრიალა რაღაც, რაც იმ ფრინულის ჩხავილს ემსგავსებოდა, რომელსაც ამერიკაში „მიძახილას“ უწოდებენ. ამ წამოძახილზე ბრბოს მეთაური მასთან მივიდა, ხომალდის უფროსმაც მიმართა:

— ETCHCO JAUNA!

ეს ორი ბასკური სიტყვა, რომელიც „მთიელ მიწათმოქმედს“ ნიშნავდა, ძველ კანტაბრიელთა შთამომავლობისათვის ზვეულუბრივ იმგვარი საუბრის დასაწყისში იხმარება, რომელიც განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს.

ამასთანავე, კარჭაპის პატრონმა ბრბოს მეთაურს მოხუცზე მიუთითა და საუბარი ესპანურ ენაზე განაგრძეს, რაც ნაკლებად სწორი იყო, რადგან ორივენი მთიულური კილოკაციით ლაპარაკობდნენ.

— მთიულო მიწათმოქმედო, ის კაცი ვინ არის?

— კაცია!

— რა ენაზე ლაპარაკობს?

— ვველაზე.

— რა იცის?

— ვველაფერი.

— რომელ ქვეყანას მიიჩნევს თავის სამშობლოდ?

— არც ერთსა და ვველას.

— ვინ არის მისი ღმერთი?

— ღმერთი.

— შენ რას ეძახი?

— შუშლილს.

— აბა გაიმეორე, რას ეძახი მას?

- ბრძენს.
- რას წარმოადგენს იგი თქვენს ბრბოში?
- იმას, რაც თვითონ არის.
- მეთაურია?
- არა.
- მაშ ვინ არის?
- სული.

ბრბოს მეთაური და ხომალდის პატრონი ერთმანეთს დაშორდნენ. თითოეული ისევ თავის ფიქრს მიეცა. ცოტა ხნის შემდეგ „მატუტინა“ ვერეს გასცდა.

ხომალდმა ძლიერ დაიწყო რყევა.

იქ, სადაც ზღვის ზედაპირს ტალღების ქაფი არა აფარავდა, ზღვა წებოვან შენადუნს მოგაგონებდათ. საღამოს ბინდზე ტალღების მკვეთრი მოხაზულობა დაჩრდილულიყო და შხამ-ნალექის გუბებს მიმსგავსებოდა. ზოგ ადგილას ტალღები თითქოს სიბრტყეზე იფინებოდა და ზედ სხივებისნაირი ბზარები აწნდებოდა, ისე, როგორც ქვით შემტვრეულ მინას. ამ განმტოებული სხივების შუაგულში, მორევივით მოტრიალვ წერტილში ფოსფორული ხიხათლე კაფობდა, რაც ბუს თვალელებით ანათებდა, კატის თვალთა ციმციმს რომ წააგავს.

„მატუტინა“ ამაყად და გაბედულად გასცდა ჩემბურის მუჩქებზე სახიფათო ფრთონის ზოლს. ჩემბურის მუჩქი, პორტლენდის რეიდიდან გასასვლელს რომ ეღობება, ამფითუატრს შიავავს. იგი ქვიშოვანი არენაა წყალქვეშა ცირკისა, სიმეტრიულად განლაგებული საფეხურებით. ეს საფეხურები ტალღების მიქცევა-მოქცევის ძალით გამოთლილან ზღვისაგან ჩანთქმულ მწვერვალზე. ამ მწვერვალის სიმაღლე უდრის იუნგფრაუს სიმაღლეს. ეს ზღვისქვეშა კოლიზუქია; წყალში მვეინთავის თვალს იგი ზღვის გამჭვირვალე უფსკრულში მოღანდებასავით უჩვენება. აი როგორი სანახაობისაა ჩემბურის მუჩქი. საზარელი არენა; იქ ერთმანეთს ურჩხულეები ებრძვიან. ლეკვათანები ერთმანეთს ეძგერებიან; იქვე, თუ ლეკვანდარულ გადმოცემებს დაუუკერებთ, უზარმაზარი ძაბრისებური უფსკრულის ძირზე ხომალდების ჩინჩებია ჩაწოლილი, რომლეებიც დაუჭერია და ჩაუძირავს უზარმაზარ ობობას. — კრაცენს, რო-

მელსაც აგრეთვე „მთათეხას“ ეძახიან. ასეთია ზღვის სამხრული საიდუმლოება.

ეს მოჩვენებითი, ადამიანისათვის უცნობი სიცოცხლე ზღვის ზედაპირზე თავს მხოლოდ ოდნავი ფრთონით იჩენს ხოლმე.

მეცხრამეტე საუკუნეში ჩემბურის მეჩენი თითქმის სულაც გაქრა. ამ მოკლე ხანში ამუნებულმა ტალღათ-მჭრულმა მოქცევის ძალით ააფირაჟა და დაანგრია ეს ძაღალი, წყალქვეშა ნაშენი; ისე, როგორც 1760 წელს კრუახიკეში აღმართულმა კაშხალმა იმავე ნაპირებთან საათის მუთხედით გადასწია ზღვის მიქცევა-მოქცევის დრო. მოუხედავად ამისა, ზღვის მიმოქცევა მარადიულია; ხოლო მარადისობას ადამიანი გაცილებით მეტად იძორჩილებს, ვიდრე კვინიათ.

IV

სხვა უჩვეულო ღრუბლის გამოჩენა

ბერიკაცი, რომელსაც ბრბოს მეთაურმა ჯერ შემოილილი უწოდა, მერე ბრძენი, სულ აღარ მოძორებია ზომალდის წინაურდოს. გასცდნენ თუ არა ჩემბურის მეჩენს, მისი ყურადღება ცისა და ოკეანის შუა განაწილდა. იგი თვალებს ხან ისევე ცისკენ აღაპყრობდა და ხან ისევე ოკეანეს დახედავდა. განსაკუთრებით ბეჯითად ჩრდილო-აღმოსავლეთის აკვირდებოდა.

ზომალდის პატრონმა საჭე ერთ-ერთ მატროსს გადახცა, ბავი-რის ყუთს გადააბიჯა და წინაურდოს მიაშურა.

მიუახლოვდა მოხუცს, მის ზურგს უკან რამდენიმე ნაბიჯზე გაჩერდა, იდაყვები გვერდებზე მიიბჯინა, ხელები გაფარჩხა, თავი გვერდზე გადახარა, თვალეები გადმოკარკლა, წარბები აჭიმა და მხოლოდ ბავით გაიღიმა; პირისახეზე ცნობისმოყვარეობა აღბეჭდუ-ლად, რაც ნაწილობრივ ირონიასაც უდრიდა და პატივისცემასაც.

მოხუცმა, იქნებ იმიტომ, რომ ჩვეულებად აქონდა ხანდახან თავის თავთან ესაუბრა, ან იქნებ იმიტომ, რომ იგრძნო ზურგს უკან კიდაცა დგას და სალაპარაკოდ მიწვეესო, — ხმაძაღლა დაიწყო ლაპარაკი. თან მის წინ გადამლილ წყლის სივრცეს გადახედა:

— მერიდიანი, რომლიდანაც სწორი აღმასვლა გამოიანგარიშე-

ბა, ჩვენს საუკუნეში ოთხი ვარსკვლავითაა აღნიშნული: პოლარული ვარსკვლავით, კასიოპეს საეარძლით, ანდრომედეს თავით და ალგენიბთა ვარსკვლავით, რომელიც ჰეგასის თანავარსკვლავებშია. მაგრამ არც ერთი ამათგანი არ მოჩანს...

ეს ოდნავ გასაგონი სიტყვები თითქოს შუუცნობლად იყო წამოცდენილი, ამ კაცის შეგნება თითქოსდა არავითარ მონაწილეობას არ იღებო მათ გახმაურებაში. მისი ბაგედან მოწვევტილი სიტყვები პაერში იკარგებოდა. მონოლოგი კვალთა იმ სულიერი ცეცხლისა, რომელიც ჩვენს შიგნით აღიგზნება.

კარგაპის პატრონმა შეაწვევტინა:

— სენიორ.

ბერიკაცს შეიძლება ცოტა ყურთ აკლდა ან იქნებ ღრმად ჩაფიქრებულმა ვერ გაიგონა ეს ძახილი. მან ისევე განაგრძო:

— ვარსკვლავები ძალიან მცირედ თუ მოჩანს სადმე; სამაგიეროდ ქარია მოხშირებული. ქარი ძალიმალ იცვლის მიმართულებას და ნაპირისაკენ მიქრის, ცერად აწყდება ნაპირს; ეს იმის გამო ზღუბა, რომ ხმელეთზე უფრო თბილა, ვიდრე ზღვაზე. ხმელეთზე პაერი უფრო მჩატეა. ზღვის ცივი და მძიმე პაერი მიწისკენ მიიღტვის და განდვენის თბილ პაერს. ამიტომ არის, რომ ქარები დიდი სიმაღლით ყოველი მზრიდან უბერავენ მიწაზე. საჭიროა გრძელი პაღსების გაკეთება თუორიულად გამოთვლილ პარალელსა და ნაუარაუდეუ პარალელს შორის. იმ შემთხვევაში, თუკი ჩვენ მიერ შემწეული განივი დადგენილი განივისაკან ყოველი ათი ლიეს მანძილზე მზოლოდ სამი წუთითაა აცდენილი, ზოლო ყოველი ოცი ლიეს მანძილზე აცდენილია ოთხი წუთით, მაშინ ეჭვი არ უნდა ვიქონიოთ, რომ კურსი სწორად არის აღებული.

ხომალდის პატრონმა სალაში მისცა, მაგრამ მოხუცს არც ახლა შეუნიშნავს იგი. იღვა უძრავად. გახვეული მოსასხამში, რომელიც ოქსფორდის ან გუთინგენის უნივერსიტეტის დოქტორის მოსასხამს მოგაკონებდათ. იღვა კუმტად და ზეიადად, ზღვას იმგვარი დაკვირვებით გასცქეროდა, რომ გაფიქრებინებდათ, ამ კაცს ზღვის სტოქიაცა და ადამიანებიც კარგად შეუსწავლიათ. ტაღლებს ისე აკვირდებოდა, თითქოს მონაწილეობა უნდა მიიღოს მათ ახმაურებულ საუბარში და თვითონაც უნდა აცნობოს მათ მნიშვნელოვანი ამბავიო. ამ კაცში იყო ისეთი რამ, რაც შუა საუკუნეების ალქიმიკოს

საც მოგაგონებდათ და ძველი რომის აგურსაც*. მას სწავლული კაცის ისეთი გამომეტყველება ჰქონდა, თითქოს ბუნების უკანასკნელ ხაიდუმლობათა ცოდნას იხუმბესო.

იგი თავის მონოლოგს განაგრძობდა, შესაძლოა იმ მოსაზრებით, რომ მას ეინშე უსმენდა.

— შებრძოლება შეიძლებოდა, ჩვენ რომ რუმპელის მაგიერ შტურუალი გვქონდეს. საათში ოთხი ლივს სინქარით შტურუალზე ოცდაათი გირვანქის დაწოლით მივიღებდით სამასი ათას გირვანქან სასარგებლო მოქმედებას, ამაზე შეტსაც, რადგან შეიძლება ზოგ შემთხვევაში ზედმეტი ორი მოტრიალებაც გამოხადლოს კაცმა.

ხომალდის პატრონმა მუორედაც დაუკრა თავი და წარმოთქვა:

— სენიორ!..

ბურიკაცი უურადლებით დაამტერდა, მან მხოლოდ სახე შიბრუნა, ისე რომ თვითონ არც კი განძრეულა.

— დოქტორი მიწოდე!

— სენიორ დოქტორო, შე პატრონი ვარ ხომალდისა.

— კარგი, — უკასუხა „დოქტორმა“.

დოქტორი — ამიერიდან ჩვენც ამ კაცს ასევე უწოდოთ, — როგორც ჩანდა, დაეთანხმა ხომალდის პატრონს, საუბარი გაება მასთან.

— ხომალდის პატრონო, ინგლისური ოქტანტი თუ გაქვს?

— არა.

— ინგლისური ოქტანტის გარეშე შენ სამაღლეს ვერ გამოარკვევ კერც ხომალდის წინ და კერც მის უკან.

— ბასკებმა ხომალდის გამოარკვევა ჯერ კიდევ მაშინ იცოდნენ, როდესაც ქვეყანაზე ინგლისელები არ არსებობდნენ, — მიუგო ხომალდის პატრონმა.

— გაფრთხილდი, ქარის გეზს არ გაკვე.

— იაღქნებს დაუშვებთ, როცა კი საჭირო იქნება.

— ხომალდის სვლის სინქარე გაზომილი გაქვს?

— დიახ.

— როდის გაზომე?

— ახლაზან.

— რითი გაზომე?

— წილით.

- წოლის ხის სექტორი თუ დაათვალიერე?
- დიახ!
- ქვიშის საათი ხწორად აჩვენებს თავის ოცდაათ წამს?
- დიახ!
- დარწმუნებული კი ხარ, რომ ქვიშის ხაზუნმა არ გააფართოვა შუშის ორ ბუმბუს შუა ორი ვიწრო ხერელი?
- დიახ!
- შეამოწმე ქვიშის საათი მუშაობის ტყვიით, რომელიც კი-
დია...
- დანამული ქერულის სწორ დაფზე? რა თქმა უნდა.
- კარგად გასანთლე დაფი, რომ არ გაჭიმულიყო?
- დიახ.
- წოლიც შეამოწმე?
- ქვიშის საათი მუშაობის ტყვიით შევამოწმე, წოლი კი ზარ-
ბაზნის ყუმბარით.
- რა დიაგნოზი აქვს შენს ყუმბარას?
- ერთი ფუტი.
- კარგი ზომაა.
- ეს ძველებური ყუმბარაა, ჩვენი ძველი სამხედრო კარტაჰიდან
- „კასს დე პარგრანიდან“.
- არმადამი რომ შედიოდა?
- დიახ.
- და რომელიც შეიცავდა ექვსას ჯარისკაცს, ორმოცდაათ
მეზღეაურს და ოცდახუთ ზარბაზანს.
- ამის შესახებ ზღვამ იცის, რომელმაც ისინი შთანთქა.
- როგორ განსაზღვრე ყუმბარაზე წელის დარტყმის ძალა?
- გერმანული ცალსასწორის საშუალებით.
- მიიღე მხედველობაში ტალღის დაწოლა იმ ბაგირზე, რომელ-
ზედაც ყუმბარაა მიბმული?
- დიახ.
- რა მიიღე ჯამში?
- ას სამოცდაათი გირვანქა.
- სხვანაირად რომ ვთქვათ, კარტაჰი საათში ოთხ ფრანგულ
ლიუს გადის.
- ანუ სამ პოლანდიურ ლიუს.

- მაგრამ ეს ხომ მარტო ზღვის დინების ხისწრაფეზე ხომალდის სკლის ხისწრაფის აღმატებაა?
- რა თქმა უნდა.
- საით მიმართე ხომალდის სვლა?
- ჩემთვის ნაცნობი ვურესკენ, ლიოლასა და სენ-სებასტიანეს შუა.
- ხაჩაროდ გაიყვანე ხომალდი იმ პარალელზე, რომელზედაც ის ვურე მდებარეობს.
- დიახ, რაც კი შეიძლება სწორი გეზი უნდა ავიღო.
- ქარებსა და დინებას მოერიდე, ქარები დინებას აძლიერებენ.
- აა, ის მოღალატენი!
- ნუ იღანძლები! ზღვას ვველაფერი ესმის; ხალანძლავ სიტყვებს კრიდე. თვალყური ადევნე ზღვასა და ამინდს.
- ყოველთვის თვალყურს ვადევნებდი და ახლაც ვადევნებ. ამ წუთში ქარი მომატებული მოქცევის საპირისპიროდ უბერავს. მაგრამ შალე, მიქცევის დაწყებისთანავე, ქარის ბერვა ისევე მისი მიმართულებით დარჩება და მამინ ჩვენ ისარივით გაქანდებით.
- რუკა თუ გაქვს?
- არა, ამ ზღვის რუკა მე არა მაქვს.
- მამ ალაღბეღზე მიდიხარ?
- არც მასეა; კომპასი ხომ მაქვს.
- კომპასი ცალი თვალია, ხოლო რუკა — მუორე.
- ცალთვალაც ხომ ხედავს!
- როგორ ზომავ შენ იმ კუთხეს, რომელსაც ხომალდის კურსი და კილი ქმნის?
- კომპასი ხომ მაქვს და დანარჩენს ისეც მიხედეები.
- მიხედვრა კარგია, მაგრამ ცოდნა უმჯობესია.
- ქრისტეფორე კოლუმბი მიხედვრით იკვლევდა გზას.
- როდესაც ქარიშხლის დროს გაქანებული კომპასის ისარი აქუთ-იქით აწყდება, მამინ უკვე აღარავინ იცის, რომელ ქარს მიენდოს; საჭმე იმით თავდება, რომ ყოველგვარ მიმართულებას კარგაჯერის სამგზავრო რუკით უფრო ჭკვიანია, ვიდრე მისანი თავისი რამლით.
- მაგრამ ქარი ჯერ გრიგალის ნიშნებს არ მოასწავებს და აფორიაქება, მგონი, ზედმეტია.

- ხომალდები ბუხებია ზღვის აბლაბუდაში.
 - ამ წუთში არც ტალღები და არც ქარი სამიძროების მიხედვით არ იძლევა.
 - ადამიანები ოკეანეში ივითვია, რაც შავი წერტილები მოქანავე ტალღაზე.
 - მე ამ დამით ცუდს ვერაფერს ვამჩნევ.
 - ფრთხილად იყავი, შეიძლება ისეთი ორომტრიალი დაიწყო, რომ თავი ვეღარ იხსნა.
 - ჯერჯერობით ვეველაფერი მშვიდობიანადაა.
- დოქტორმა თვალი ჩრდილო-აღმოსავლეთს მიაკყო.
- კარჭაის პატრონი განაგრძობდა:
- ოღონდ გასკონის ყურეზე მივალწიოთ და იქ უკვე მე ვიცი! მამ, ვითომც ჩემს სახლში მივსულვარ. გასკონის ყურეს ისე ვიცი, რომ, როგორც ჩემს ჯიბეს. თუმცა ის გობი ძალიან ხშირად ბობოქრობს, მაგრამ მე ვიცი მის ღრმა ადგილებსაც და თავთხელსაც. ვიცი ფარეატურის ვეველა თვისებას: სან-კიპრიანოს მახლობლად – წებოვანი ფლატა, სისარკის მახლობლად – ნიჟარებია, პენიაის კონცხთან – ქვიშნარებია, ბუკო-დე-მიმისანთან – წერილი ქვა-კენჭია. მე ისიც ვიცი, იქ რომელი კენჭი რა ფერისაა.
- ხომალდის პატრონი დადუმდა: დოქტორი მას აღარ უხმენდა.
- დოქტორი ისევ ჩრდილო-აღმოსავლეთს გასცქეროდა. მის გულგრილ სახეს რაღაც არაჩვეულებრივი იერი აქონდა.
- სახეზე შიში გამოეხატა, რამდენადაც კი შეიძლებოდა ამ გაქვა-ვებულ ნილაბზე გამოხატულიყო რამე. მან უცბად წამოიძახა:
- მშვიდობით!
- პორიზონტზე გამოჩენილი ოდნავ შესამჩნევი წერტილის დანახვაზე თვალები ბუსავით მოლად დაუმრგვალდა და ელდისგან გაუფართოვდა.
- ისევ დახდინა:
- ეს სამართლიანიც იქნება. რაც შემეხება მე, თანახმა ვარ!
- ხომალდის პატრონი შესცქეროდა მას.
- დოქტორი თითქოს თავის თავს მიმართავდა, ან ვიღაცას, ზღვის უფსკრულში მიმალულს. მან გაიმეორა:
- მე ვამბობ: დიახ!

განუძღა. თვალები უფრო გაუფართოვდა, გაორკვიებული ვუ-
რადღებით მძარქდა იმას, რაც ეჭვებოდა, და წარმოთქვა:

— შორიდან მოიხლანება, მაგრამ კარგად იცის, სად რა უნდა
წაიღინოს.

ცის ტატნობზე, შხის დასალოერის მოპირდაპირე ნაწილი, საი-
თაც თვალმოუწვევტლიე მიმართულიყო დოქტორის ვურადღება,
ჩამკვალი შხის ანარეკლით დღესაკით იყო განათებული. ეს ცის
პატარა ნაგლეჯი, მის ირგვლიე რუხი ღრუბლების ფანტელუების
ფონზე მკაფიოდ მოხაზულიყო შუქ ღურჯად, ანუ უფრო ტყვიის-
ფრად.

დოქტორი შთლად ზღვისკენ მიტრიალდა, ხომალდის პატრონს
ზურგი შეაქცია და ცის იმ ნაწილზე მიუთითა:

— ხომალდის პატრონო, ხედავ იმას?

— რას?

— აგერ იმას.

— აბა რას?

— აგერ იქ.

— სილურჯესა ვხედავ.

— რა არის, თუ იცი?

— ცის პატარა ნაგლეჯი.

— ცის ნაგლეჯი იმათთვისაა, ვისაც ჰგონია, რომ ცაზე დაიმკ-
ვიდრებს სასუფეველს. მაგრამ იმათთვის, ვინც ცაზე სასუფეველს
ვერ დაიმკვიდრებს, ის, რაც იქა ჩანს, სულ სხვა რამეა. — უპასუხა
დოქტორმა.

და ეს თავისი სიტყვები, იღუძალებით ხავსენი, მან უცნაური გა-
მოხედვით დაადასტურა, ეს მისი გამოხედვა საღამოს ბინდში ჩაინ-
თქა.

ღუძილი ჩამოუარდა.

ხომალდის პატრონს გაახსენდა ბრბოს შეთაურისაგან ამ კაცის
ორნაირი დახასიათება და გუნებაში გაიფიქრა: „ვინაა ნეტავი ეს
კაცი? შეშლილია თუ ბრძენიო.“

დოქტორს გაძეალტყაკებული თითი მანც ისევ პორიზონტის
წომრალისგერი ნაწილისკენ აქონდა გაშვერილი.

ხომალდის პატრონი ღურჯ ცას შეკვერებდა.

— მართალია, — წაიბურტყუნა მან, — ეს ცა არ არის, ეს ღრუბელია.

— ღურჯი ღრუბელი შავ ღრუბელზე უარესია — წარმოთქვა დოქტორმა, და დაუმატა:

— ის სათოვარი ღრუბელია.

— LA NUBE DE LA NIEVE, — ჩაილაპარაკა ხომალდის პატრონმა, ეს სიტყვები მშობლიურ ენაზე თარგმნა, რომ უკეთესად შევხვო მათი მნიშვნელობა.

— იცი, რა არის სათოვარი ღრუბელი? — შეკითხა დოქტორი.

— არა.

— პოდა, მალე გაიგებ.

ხომალდის პატრონმა პორიზონტს მიაშტერა თვალი. ღრუბლებს აკვირდებოდა და თავისთვის ბურღუნებდა.

— თუ გრიგალ-ქარებისა, თუ წვიმებისა, ხველებიანი იანვარი და ცრემლიანი თებერვალი — აი ასეთია ჩვენი ასტურთის ზამთარი. ჩვენი წვიმა თბილია. თოვლი ჩვენთან მხოლოდ მთებში მოდის. სამაგიეროდ იქ ზვავებისა გვეშინოდეს! ზვავა გარჩევა არ იცის, ზვავი მხეცია.

— გრიგალი კი ურჩხულია, — შეესიტყვა დოქტორი.

მცირე ხნის დუმილის შემდეგ დაუმატა:

— აგურ ის გვიახლოვდება.

შემდეგ განაგრძო:

— ქარი ერთბაშად რამდენიმე მხრიდან მოქრის: გახელებული — დასავლეთიდან, ხოლო მეორე, ძალიან ნელი — აღმოსავლეთიდან.

— აღმოსავლეთის ქარი ცბიურია, — შენიშნა ხომალდის პატრონმა.

წომრალი ღრუბელი სულ იზრდებოდა.

დოქტორი განაგრძობდა:

— თუკი მთიდან ჩამოხვავებული თოვლი საშინელია, აბა იფიქრე, რაღა იქნება მამინ, როდესაც პოლუსიდან დაგვატყვდება.

ამ კაცის თვალები მთლად მინახ დაუმსგავსა და მის სახეზეც იხე, როგორც პორიზონტზე, თითქოს ღრუბელი ჩამოწვა.

იგი დაფიქრებული განაგრძობდა:

— ყოველ წუთს საზარელი ჟამი გვიახლოვდება. ფარდა ეხდება იმას, რაც ზეციურმა ძალამ პედისწერად გვარგუნა.

კარჭაძის პატრონმა ისევ გაიფიქრა: „შემოიღო ხომ არ არის ეს პაციენტი“?

— ზომალდის პატრონი, ლამანშის სრუტეში ხშირად გიმგზავრია? — ისევ შეეკითხა დოქტორი, თან ღრუბლებს თვალს არ ამორებდა.

— დღეს პირველად. — იყო პასუხი.

დოქტორი მთლად ყოძრალი ღრუბლის ცქერას გაეტაცა, მხოლოდ ამ ღრუბლის გამო იყო შემფოთებული; ზომალდის პატრონის პასუხს იგი ისევე არ აუღელეებია, როგორც ნამით გაფლნთილი ზღის ღრუბელი ვერ შეისრუტავს ვერც ერთ ზედმეტ წვეთს. ზომალდის პატრონის საპასუხოდ მხოლოდ ოდნავ აიჩეხა მხრები.

— ეგ როგორ? — მაინც შეეკითხა.

— მე, სენიორ დოქტორო, ჩვეულებრივ მხოლოდ ირლანდიამდე ვმგზავრობ ხოლმე. ჩემი რეისი ფონტარაბიდან ბლექ-პარბორამდეა, ან კიდევ კუნძულ აკილამდე. ამას თუმცა „კუნძულს“ ეძახიან, მაგრამ ხინამდვილეში იგი ორი კუნძულისგან შედგება. ხან წელის სანაპიროზე ბრაჩიპულტშიც შეესულვარ, მაგრამ სილიის კუნძულებამდე არასოდეს მიმიღწევია და ამ ზღვას ვერ ვიცნობ.

— ცუდადაა საქმე. ვაი იმას, ვინც ოკეანის ამბავი კარგად არ იცის. ლამანში ისეთი წიგნია, რომელიც სწრაფად უნდა იკითხებოდეს. ლამანში სფინქსია, მისი ფსკერი მზაკვარია.

— ჩვენ აქ ოცდახუთი ბრასის სიღრმეზე ვართ.

— დასაუღეთისაკენ უნდა ავიღოთ კურსი, სადაც სიღრმე ორმოცდათხუთმეტ ბრასს აღწევს და არა აღმოსავლეთისაკენ, სადაც სიღრმე მხოლოდ ოცი ბრასია.

— კარგი, ჩვენ გავზომავთ სიღრმეს. ჩვენ ლოტს ჩაუშვებთ ზღვაში.

— გახსოვდეს, ლამანში განსაკუთრებული ზღვაა. წყალი აქ ორმოცდაათ ფუტამდე აიწევს მაღალი წელის დროს და ოცდახუთამდე

— დაბალი წელის დროს. აქ წელის დაეარდნა ჯერ კიდევ მიქცევა არ არის, მიქცევა კი — ჯერ წელის დაეარდნა არ გახლავს... აჰა! მუნ, მგონი, შეგეშინდა!

— აჰლამ ჩვენ ლოტს ჩაუშვებთ.

— ლოტის ჩასაშვებად ზომალდი უნდა გააჩერო, ამას კი ვერ მოახერხებ.

- რატომ?
- ქარია, ნებას არ მოგცემს.
- აბა, ვნახოთ.
- გრიგალი ნეკნებში ჩარჭობილი მახვილივით ყოველგვარ თავისუფალ მოძრაობას ბორკავს.
- სულურთია, ლოტს მაინც ჩაუშვებთ, სენიორ დოქტორო.
- იმასაც ვერ შეძლებ, რომ ხომალდი წოლით ქარისაკენ დააფნო.
- ღმერთი მიშველის.
- ფრთხილად იყავი, ღვთის სახელს ამაოდ ახსენებ.
- მე მაინც ჩაუშვებ ლოტს ზღვაში.
- თავდაბლობა გირჩეუნია. ქარი ახლავე ლოყებზე გიტაკუნებს ხილაქებივით.
- მე იმის თქმა მინდოდა, რომ ვეცდები, ლოტი ჩაუშვა-მეთქი.
- ფსკერამდე ტყვიის დაშვებას ტალღები დაუშლიან და თოკიც გაწვდება, გეტყობა რომ პირველად ხარ ამ ადგილებში.
- პირველად ვარ-მეთქი, აკი ვთქვი.
- მაშ მომისმინე, ხომალდის პატრონო.
- ეს „მომისმინე“ ისეთი ბრძანებლური კილოთი ითქვა, რომ ხომალდის პატრონმა მორჩილებით თავი დახარა.
- გისმენთ, სენიორ დოქტორო.
- ხომალდის მარცხენა გვერდით აფრები ჩამოკეცე, მარჯვენა გვერდით დაჭიმე.
- მაგით რისი თქმა გინდათ?
- დასავლეთისკენ მიტრიალდი.
- კარამბა!
- დასავლეთისაკენ მიტრიალდი.
- შეუძლებელია.
- როგორც გინდა, ამას სხვათა გადასარჩენად ვამბობ, რაც შეეხება მე, მზად ვარ ბედს დავემორჩილო.
- მაგრამ, სენიორ დოქტორო, დასავლეთის მხრივ რომ მოვაბრუნო, ხომ.....
- დიახ, პატრონო.
- ევ ხომ გემის პირქართი წაყვანაა.
- დიახ, პატრონო.

- სატანისებურ რევევას გამოიწვევს.
 - სხვა გამოთქმა აირჩიე. რევევა დიახაც იქნება.
 - ხომალდს ააფირავენ.
 - დიახ, პატრონო.
 - შესაძლოა ანმაც გადაიმტვრეს.
 - შესაძლოა.
 - მამ თქვენ გინდათ, რომ კურსი დასაუღუთისკენ ავიდო?
 - დიახ.
 - არ შემიძლია.
 - მამ, ისე შევბრძოლე ზღვას, როგორც შეგიძლია.
 - ოღონდ კი ქარმა გეზი იცვალოს და.
 - გეზს მთელი ღამის განმავლობაში არ შეიცვლის.
 - რატომ?
 - იმიტომ, რომ ათას ორასი ლიეს სიგრძეზე ქრის...
 - აბა, ისეთი ქარის პირისპირ როგორ წარემართო ხომალდი, შეუძლებელია.
 - გეუბნები, კურსი დასაუღუთისკენ აიღე-მეთქი.
 - ვცდი, მაგრამ სულერთია, ქარი მაინც აცდენით, გეზად წაგვიყვანს.
 - ეგაა სახიფათო და...
 - ქარი აღმოსაუღუთისკენ გვეწვევა.
 - აღმოსაუღუთისკენ არ მიმართო საჭე!
 - რატომ?
 - იცი, ხომალდის პატრონო, დღეს რა ქქეია ჩვენს სიკვდილს?
 - არ ვიცი.
 - მას აღმოსაუღუთი ქქეია.
 - მამ დასაუღუთისკენ მიემართავ.
- დოქტორმა ისე შეხედა ხომალდის პატრონს, თითქოს უნდოდა მის გონებაში რომელიღაც აზრი ღრმად ჩაეხეჭედა, პირისპირ გაუსწორდა და ნელა, დამარცვლით ასე უთხრა:
- თუ ამდამ, როცა შუა ზღვაში გაკაღთ, ჩვენს ყურამდე ზარის რევევა მოაღწევს, ხომალდი დაიღუპება.
 - ხომალდის პატრონი თავზარდაცემული მიამტვრდა.
 - მაგითი რისი თქმა გინდათ?

დოქტორმა არა უპასუხა რა, მისი წამიერად აღგზნებული თუ-
ლები ისეუ ჩაქრნენ. ის ისეუ შინაგან განცდებში ჩანთქმულიყო.
თითქოს ვურც გაიგონა განცვიფრებული ხომალდის კატრონის
შეკითხვა. მისი ყურადღება მილად შინაგან სულიერ მოძრაობას
მოექცა. ახლა ბავთივან უნებურად მოხსნდა ჩურჩულით წარმო-
თქმული ფრაზა:

— დადგა ვამი, რათა განიბანნენ ბნელი სულები.

ხომალდის კატრონმა ისე დამანჭა ბავუ, რომ კინალამ ნიკაპით
ცხვირს მიებჯინა.

— არა, ეს კაცი უფრო შეშლილი უნდა იყოს, ვიდრე ბრძენი, —
ჩაიბურღლუნა და ცოტათი განზე გადაგა.

მაინც დასაუღუთისაკენ მიმართა ხომალდი.

ხოლო ქარი ძლიერდებოდა და ზღვის ტალღებს სულ უფრო
მალლა სტყორცნიდა.

V

პარდკანონი

ნისლი მეტად სქლად ჩამოწვა, იგი ჯგუფ-ჯგუფად ზე იწვედა და
პორიზონტის მიულ ხივრცეს სწედებოდა. თითქოს ქარიშხლის სა-
ბურველი რაღაც უჩინარი ხორხებიდან ამონასუნთქ ძალას გაუბუ-
რავსო. ღრუბლებიც თანდათან რაღაც აუის მომასწავებელი სახეუ-
ბის მოხაზულობას იღებდნენ.

ცის ტატნობის დიდი ნაწილი ყომრალმა ღრუბლებმა დაფარა.
მან უკვე დასაუღუთის მხარეც მოიცვა და აღმოსავლუთიც. იგი ქა-
რის მოპირდაპირე მხრიდან წამოიძართა. ამგვარი წინააღმდეგობა-
ნი ქარიშხლების ბუნებრივი თვისებაა.

წუთის წინ ზღვა დიდრონი, ნახნაგოუანი ქერცლივით აზვიროუ-
ბული, ახლა თითქოს ტყავი გადაეკრაო, ისე გადაილია. ახეთი
თვისებისაა ეს გველეშაპი. ახლა ის მხოლოდ ნიანგი როდი იყო,
თვით მახრჩობელა ურჩხულს წააგაედა. ზღვის სქლად მომჩინარე
შუქი ტყვიისფერი ზედაკანი მძიმე ნაოჭებად შეკეცილიყო. ზედ მრ-
გვალი ბუმტები ქაფდებოდნენ ჩირქოუანი მუნუკებივით და იმავე
წუთში სკდებოდნენ. მისი ქაფი კეთრის ფუფუსს მოგაგონებდათ.

კარგაშე, რომელსაც მარტოდმარტო მიტოვებულმა ბავშვმა პრინციპულად მოაკრა თვალი, სწორედ ამ წუთში აინთო ფარანი.

კარგაშის პატრონმა გემბანზე მიმოიხედა, მაგრამ იქ დოქტორი კვლავ დაინახა.

როგორც კი კარგაშის პატრონი დოქტორს ჩამოშორდა, ეს უკანასკნელი იმავე წუთს დაიხარა თავისი ახმახი ტანით და კაიუტაში ჩაეიდა. იქ, სამზარეულოს ღუმელთან, ეხელგონებოდა ჩამოვდა, ჯიბიდან შავრენისტყავსემოკრული სამუღნე ამოიღო, კორდუანის ტყავის დიდი საქაღალდე და შიგ ჩადებულ, ოთხად მოკეცილი, გავითილებული, დაწინწკლული, დაწერილი პერგამენტი გაშალა. ბუდიდან კალამი გამოიღო, საქაღალდე შეხლებზე დაიდო, ზედ უკუღმა გადმოხრუნებული პერგამენტი გაშალა და ფარნის სინათლეზე, რომლის შუქსაც სიბნელეში მდგომი შხარეულის ფიგურა გამოეკვეთა, წერას შეუდგა. თუმცა მას გემის ნაპირზე ტალღების მიხუთქება ხელს უშლიდა, მაინც ნელ-ნელა ასო-ასოზე გამოიყავდა.

ამ საქმეში ვართულმა დოქტორმა შემთხვევით თვალი არაფერს მათარას მოაკრა. პროვანსალელი შხარეული ამ მათარას იმდენჯერ მოიყუდებდა ხოლმე, რამდენჯერაც იგი შეჭამად-პუნჯროში ჰილილის უმარჯვებდა, თითქოს შეჭამადის შეჭამება-შენელებამი ამ მათარასაც იშველიებდეს.

დოქტორმა მათარას იმიტომ კი არ მიაქცია ყურადღება, რომ ის არაფერს ბოთლი იყო, არამედ იმიტომ, რომ მისი თუთი ცნებებით მოწონებულ გარსზე წითელი ცნებებით ჩაწერილი სახელი შეამჩნია. კაიუტაში საკმარის სინათლე იდგა და დოქტორმა ეს სახელი თავისუფლად ამოკითხა.

შინ თავისი საქმე მიატოვა და ნელა, დაბალი ხმით წარმოიტყვა:

— პარდკეანონე.

შემდეგ შხარეულს მიმართა:

— მე აქამდე არც კი შემიძნეოდა ეს მათარა; განა ეს პარდკეანონეს ეკუთვნოდა?

— ჩვენს საბრალლო ამხანაგ პარდკეანონეს? — შეეკითხა თავის მხრივ შხარეული.

— დიახ, — უკასუხა.

დოქტორმა გამოკითხვა განაგრძო.

— ფლამანდიელი პარდკეანონე?

— დიახ.

— ის, ციხეში რომ ზის?

— დიახ.

— ჩეთემის ციხე-გოდოლში?

— დიახ, ეს მისი მათარაა, — წარმოთქვა შხარეულმა და განაგრძო: — ის ხომ ჩემი მეგობარი იყო. მე ამ მათარას მის სახსოვრად ვინახავ. ნეტავ თუ კიდევ შევხვდებით ერთმანეთს? დიახ, ეს მათარა მას ჭამარზე ვკიდა ხოლმე.

დოქტორმა ისევ კალამი აიღო და, ხელახლა, ძლიერძლივობით, ასოების გამოყვანა განაგრძო: სტრიქონები ირიბად იწერებოდა, მაგრამ ის, რაც შეეძლო, ცდილობდა გარკვევით ეწერა. ხელი სიბერისაგან უთრთოდა და ხომალდსაც ზღვის ფროთვენა არუქვდა; მაგრამ ამ კაცმა თავისი ჩანაწერი მაინც დაასრულა.

დოქტორმა სწორედ დროზე დაამთავრა, რადგან ამ წუთში ზღვას გრიგალი დააცხრა.

ტალღებმა იერიში მიიტანეს კარჭაპზე, ყველამ, ვინც კი გემზე იმყოფებოდა, იგრძნო, რომ ის თავზარდამცემი როკვა დაიწყო, რასაც ქარიშხალი მუდამ იწვევს ხომალდზე.

დოქტორი იდგა და, მიუხედავად ხომალდის ძლიერი რყევისა, ცდილობდა წონასწორობა შეენარჩუნებინა; ღუმელთან მივიდა, ახალდაწერილი სტრიქონები რამდენადაც კი შეიძლებოდა გააშრო, პერგამენტი ისევ დაკვეცა, საქალაქდემი ჩაღო, თვით საქალაქლქ და სამელქე ისევ ჯიბეში ჩაიღო.

ღუმელი საკმაოდ მოხერხებულად იყო ნაგები და კარჭაპის მოწყობილობათა შორის თვალსაჩინო ადგილიც ეჭირა. იგი იმ ადგილას მიესართებინათ, სადაც ხომალდი ნაკლებად ირყეოდა, მაგრამ ამ წუთში ღუმელზე ქვაბი ძალიან ირყეოდა. პროვანსალელი ამ ქვაბს თვალს არ აშორებდა.

— ეს შეჭამადი თევზისაა, — წარმოთქვა შხარეულმა.

— ეგ შეჭამადი თევზებისთვისაა, — შეუსწორა დოქტორმა.

და ისევ ბაჭანზე დაბრუნდა.

იხიენი იმედოვნებან, რომ ძარი დახვარებათ

დოქტორს სულ უფრო უძლიერდებოდა შიში; ის ცდილობდა მდგომარეობა გამოერკვია. ამ წუთში მის გვერდით მდგომი მისგან უნებლიეთ, ხმაბაღლა წარმოთქმულ ამგვარ რამეს გაიგონებდა:

— გვერდითი რყევა ძალიან ძლიერია, ხოლო სიგრძობით რყევა ძალიან სუსტი.

და იგი შავბნელი ფიქრებით მოცული თავის მოსახრებებში ისევ ჩაინთქა, როგორც მდნის მთხრელი მადარობი ჩაეშვება.

ფიქრები და მოსახრებები სრულებითაც არ უშლიდა მას ხელს თვალუური ედეკნებინა ზღვისთვის. ზღვის მდგომარეობაზე დაკვირვება ფიქრების გამოშწყვეია.

იწყებოდა სასტიკი მიძალება წყლის სტიქიაზე, რომელსაც ოდიოგანე, საკუნუობით გლეჯდნენ და ფატრაჯდნენ ქარიშხლები. ზღვის უფსკრულიდან გულის შემზარავი გმინვა მოისმოდა. მიუღ მის უსახლერო სიერცეზე აებედითი რამ სამზადისი შეიმწყოდა. დოქტორი უცქეროდა ყოველივეს, რაც კი მის თვალწინ ზდებოდა; არც ერთი წვრილმანი მოვლენა მის ყურადღებას არ გამოიჩენია. მაგრამ მისი ცქერა უბრალო ჰერეტა არ იყო, ჯოჯოხეთი მშვიდი ჰერეტის შემგუებელი არ არის.

ძარის ფენების ჯერ მხოლოდ ოდნავი გადაადგილება იწყებოდა, მაგრამ ამან უკვე ოკვანე ააფორიაქა, ქარი და ტალღათა ტვორცნა გააძლიერა, ღრუბლებიც ჩამოაბნელა, არ არსებობს რამე უფრო თანამიმდევრობითი და, ამავე დროს, უფრო უთაბოლო, როგორც ოკვანე. მის ძლეუამოსილებას თანვე სდევს მისივე ბუნებრივი, მოულოდნელი ენიაზობა, და ეს თვისება მისი სიდიადის ერთ-ერთი ელემენტია. ოკვანის ტალღა მოუსვენარია და ენებიათ. მისი ერთი ტალღა მეორე ტალღას ეხლება, რათა იმავე წუთში უკუიქმეს. ტალღებს ხან იერაში მიაქვს და ხან უკანვე იხევს. არაფერი შეედრება აღმფიოთებული ზღვის სანახაობას. რა ფერადსიტყვაობით უნდა დაიხატოს თითქმის წარმოუდგენელი ცვლა ზვირთებისა, ხან ჯამ ასრიალებისა და ხან ქვედახლისა? მათი ვოლიათური, მაგრამ მსწრაფლვე სახეცვლილი მთა-ბორცვი თუ გვირაბები? როგორ

უნდა დაიხატოს ეს ქაფის კარები ზღაპრულ მათა მწვერვალზე თუთრად მოქათქათე? აქ ყოველივე ენით გამოუთქმელია; ბუნება-პოხილი უფსკრულიც, მისი ჩაწვედიადებულ-აფორიაქებული სანახაობაც, მისი სრული უსახობა, მისი ნათელ-ჩრდილი, და ძირს ჩამოწოლილი ღრებლები, ღრებლების უცაბედად დაშლა, მათი თვალთ შუქმწნეველი გაფანტვა-გაქრობა და ეს ავებდითი შექქეხილი, ამ ელურ ქაოსს რომ სდევს თან.

ქარი პირდაპირ ჩრდილოეთიდან უბერავდა. ის გააფთრებული დაეძგერა ზომალდს და სწორედ დროზეც მოუსწრო, რადგან ქარის შეტევა კარჭაპი ინგლისის სანაპიროებს სწრაფად გააცილა. „მეტრინას“ პატრონმა ვველა იალქანი აღმართა. აქაფებული ტალღებით გარემოცულ კარჭაპს ქარი პირდაპირ კიხოზე აწეუბოდა, რისი ძალითაც იგი სწრაფად მისრიალებდა და გახელებული ხტოდა ტალღიდან ტალღაზე. გაქცეულებმა სიცილი-ხარხარი ატეხეს. ტაშა სცემდნენ, რითაც ქარის, იალქნებისა და ტალღებისადმი აღტაცება-სიხარულს გამოხატავდნენ. უხაროდათ ზომალდის სწრაფი გაქანება, თავიანთი გაქცევა და ჯერ გამოუცნობი მოძავალი. დოქტორი თავის ფიქრში ჩასთქულიყო და თითქოს ვერც ამწნედა თანამგზავრებს.

დაისის უკანასკნელი შუქიც ჩაქრა.

ჩამავალი მზის სხივი სწორედ იმწუთას ჩაეშვა, როდესაც შორეულ კლდის პირას მდგომმა ბაეშუმმა კარჭაპს უკვე თვალი ვეღარ მოჰკრა, რადგან კარჭაპიც პორიზონტს მიეფარა. ამ წუთამდე ბაეშუმი ზომალდს თვალმოუშორებლივ მისწერებოდა. რა როლი ჰქონდა ბაეშუმის თვალმიშტერებას იმ გაქცეულების ბედ-იღბალთან? როდესაც ამ ბაეშუმმა პორიზონტამდე თვალმიწვდენით უკვე კვლავ რაფერი გაარჩია, მაშინ მოტრიალდა და ჩრდილოეთისაკენ გაუდგა გზას; ხოლო ზომალდი სამხრეთისაკენ მიექანებოდა.

ყოველივე ღამის წყვედიადში ჩაინთქა.

VII

ღვთაებრივი საზოგადოება

ხოლო ისინი კი, ვისაც კარჭაპი თავისი გემბანით მიაქროლებდა, გახარებულნი და გალალბებულნი უცქეროდნენ, თუ როგორ შორს

ჩებოდა და თითქოს პატარაუდებოდა კიდევაც მათდამი მტრულად განწყობილი დედამიწა. ოკეანის ჩამაკებული ზედაპირი მათ თვალ-ჩინ თანდათან იბურებოდა, იბურებოდა და ამასთანავე, ერთი-მეორის მიყოლებით, საღამოს ბინდში უჩინარდებოდა პორტლენდი, პერბეკი, ტაინჰემი, კიმრიჯი და ორივე პეტრავერსი, აგრეთვე ჩამობნელებული კლდეების გრძელი ზოლი და შუქურებჩამსკრივებული ზღვის ნაპირი.

ინგლისი თვალს მიეფარა. გაქცეულების ირგვლივ მხოლოდ ზღვა იყო გადაშლილი.

არც მანძილი და არც სივრცე უკვე აღარ არსებობდა. ცა სრულიად ჩაუკუნდა და განუჭვრეტელი, ფარდასავით ჩამოებურა ხომალდზე. ნელ-ნელა თოვდა. პირველი ფიფქები ცოცხალ არსებათა მსგავსად დატრიალებდნენ. ამ წყვარამში ქარი თავისუფლად დათარეშობდა. ადამიანებმა უკვე იგრძნეს, რომ სტიქიონის ბრჭყალებში მოუშვედნენ. მათთვის ხაფანგი ვოველ ნაბიჯზე იყო დაგებული.

სწორედ ასეთი ღრმა და მძიმე წყვედიადის ჩამოწოლისთანავე ჩვენს განივებში ჩვეულებრივად პოლარული გრიგალი იწყება ხოლმე.

გველემასის ღიბივით უფორმო, უზარმაზარი ღრუბელი მძიმედ ჩამოწვა ოკეანეზე. ზოგიერთ ადგილას თავისი რუხ-ტყვიისფერი მუცლით ზედ ტალღებს ეხებოდა. ხან მიეკვრებოდა მას დახეთქილი ტომრის მსგავსი ხაწოვრებით, რომლებიც თავისშივე იზიდავდა წვალს და ორთქლის ბუმტებად უშვებდა; ხან კიდევ აქა-იქ, წვლის ზედაპირზე ქაფის კონუსისებურ ბორცვებს აყენებდა.

კარჭაპს პოლარული ქარიშხალი დაატყდა და კარჭაპიც ამ ქარიშხლის შუა სამინელებამი შესრიალდა. გრიგალი და ხომალდი ურთიერთს შეაწყდნენ, თითქოს პირისპირ ჭიდილში შეიბნენო.

ამ პირველი გამშაგებული შებმის დროს გაქცევა იმდენად თავბრუდამბვვეი იყო, რომ არც ერთი იალქანი, არც კლივერი არ ჩამოუშვიათ, არც ერთი აფრა არ ჩამოუწვიათ. ანბა ჭრიალებდა და უკან იღუნებოდა, თითქოს შიშისაგან უკუიქცევაო.

ჩვენთან, ჩრდილოეთის ნახევარსფეროში, ციკლონები საათის ისრის მიმართულებით, მარცხნიდან მარჯვნივ ტრიალებენ და თავისი შეტევითი მოძრაობით ხან საათში სამოცამდე მილს გააღიქროლებენ ხოლმე. თუმცა კარჭაპი მთლად გააფთვრებული

ქართველის ფარგლებში მოქმედდა, მაგრამ მაინც ისეთი სკლა
ქონდა, როგორც ხომალდს, საერთოდ, ზომიერი ქარის დროს აქვს
ხოლმე. ცდილობდა ტალღების პირისპირ სულას და ქარის პირ-
ველსავე შემოტევაზე ცხვირს უშვერდა ხოლმე, შემდეგ შემოტევა-
ბზე კი მარჯვენა გვერდს უნაცვლებდა, რის წვალობითაც კარისა
და ქიშხე ქარის შეზღას თავიდან იცილებდა. ხოლო ამგვარ ხერხს
და საშუალებას არავითარი სარგებლობა არ ექნებოდა, თუკი ქარი
მიმართულებას შეიცვლიდა.

ზემოდან, თვალში უწვდენელი სიმალიდან უწვევტი, ძაღვს
გუგუნი მოისმოდა.

რა შეიძლება შევადაროთ მგრგვინაე უფსკრულს? ეს მთელი სამ-
ყაროს გაძაფრებული, მხეცური ღმუილია, რასაც ჩვენ მატერიალ
ეწოდებით. ეს შეუცნობელი ნივთიერება, ეს განუზომელი ძაღვის
ღუღაბი, რომელთა მოქმედებაში ოდნეუ საგრძნობი ნებისყოფა ჩანს,
რის გამოც ჩვენ ძრწოლა აგვიტანს ხოლმე, ეს ღამის განუჭვრეტელი
ქარისა, შეუცნობელი პანი, ხან უცნაური, განუწვევტელი, შეუღრ-
კელი კივილით გვეკვლინება, კივილით, რომელიც სიტყვად ვერ არ
ქცეულა, მაგრამ თავისი სიძლიერით ქუხილსა და მეხს აღუმატება.
სწორედ ეს კივილია გრიგალის ხმა. სხვა ხმები: სიძღერები, მულო-
ღიები, ამოძახილები, სიტყვები — მოისმის ბუღუბიდან, ბუნავები-
დან, საცხოურებლებიდან; ეს ხმები ეკუთვნის კრუხებს, მოღუღერე
შეყვარებულებს, ნაქორწილევ წვეილით, ხოლო გრიგალის ხმა — ეს
არის ხმა იმ უდიდესი არარისა, რომელიც არის ყოველივე ცოცხალი
ხმები მსოფლიოს სულს გამოხატავენ. მაშინ, როდესაც გრიგალის
ხმით უჩხული გრგვინაეს, მისი ენაბრგვილი, აუის მომასწავებელი
ხმაური სულს უხუთავს და თავზარს სცემს ადამიანს. გუგუნი, ხან
ძლიერი და ხან კიდევ ნელი, ყოველი მხრიდან ისწრაფვის ადამია-
ნებისაკენ. იგი ხმაურის ტალღებად ჰაერში ქანაობს, ათასნაირ ვუ-
ღურ მოულოდნელობად გაატყდება თავს და ხან ყურთასმენა მიაქვს
ათასნაირი შრიალით, ხან საღღაც, ჩვენგან დაშორებით ხრიალებს.
ეს ხმაური ხან თავბრუდამხევეი ჩქამბა, ვიღაცათა ლაპარაკის მს-
გავსი, დიახ, მართლაც ლაპარაკია, აქ თვით ბუნება ცდილობს აღა-
პარაკებას. ეს სწორედ მისი, ბუნების საოცარი ტიტინია. ამ ახალ-
შობილის ამოკივლებამი ყრუდ გამოისმის განუზომელი წველიადის
მთრთილარე ხმა, და ის განწირულია ხანგრძლივ, დაუსრულებელივ

ტანჯოს; თანაც ხან ემორჩილოს თავის ხეუდრს, ხან წინ აღუდგეს
მას ხშირად იგი გადარეულის ბოდვას, სულიერი ტანჯვის შემო-
ტყვას გვაგონებს. ის უფრო ბედისმაგვარი კრუნხვია, ვიდრე გან-
სახლურული მიზნისაკენ მიმართული ძალა. იხე გვერდებზე, თითქოს
თვლით ეხედავდეთ დაუსრულებლობას, რომელსაც ბნელად მოუ-
რა და ბორჯაეს. ზოგჯერ კი გვერდებზე, თითქოს სტრიქონებს თა-
ვისი ურთიერთმოპირდაპირე უფლებები წამოუყვანებიათ და ქაოხი
ცდილობს ახლად დაუუფლოს სამყაროს. ეს ხმა ხან გულისწამლები
გმინვას სივრცისა, რომელიც მოთქმით გვამცნობს რაღაცაში თავის
გამართლებას; იგი მთელი მსოფლიოს მიერ წარმოთქმულ ერთგვარ
თავის გასამართლებელ სიტყვას წააგაეს. ახეთ წუთებში ფიქრად
მოგდის, ვითომც მთელი სამყარო კამათობდეს. ეურს იმახვილებ,
რათა არ გამოგვპაროს ურთიერთრადლებათა საბუთები. ხან წვე-
დადიდან ამოუარდნილი გმინვა ისევე ურღვევია, როგორც ლოგიკუ-
რი სილოგიზმი. ყოველმხრივ აუხსნელი შეცბუნებით ჭერდება ამ მო-
ვლენის წინაშე ადამიანის აზრი. აი, საიდან უნდა მომდინარეობდეს
ყოველი მითოლოგიისა და პოლითეიზმის* საწყისი. ამ გამაფრებელი
და გაურკვეველი გრავინებისაგან გამოწვეული შიში და ხარი უფრო
ძლიერდება ზეკაცურ არსებათა ფანტასტიკური სახეებით, რომლე-
ბიც წამოურად გვერდებთან და ისევე სწრაფად ქრებიან. ასეთებია
ოდნავ გასარკვევი სახეები ემქინილებისა*, ფურიების* ღრუბლების-
მაგვარი გულწონხი, ჯოჯოხეთური ქიმურები,* რომელთა რეალო-
ბაში თითქმის შეუძლებელია ექვი შეეიტანოთ არაფერია იხე საზა-
რული, როგორც ეს კენესა-ქეითინი, უცბად ამოხეთქილი ხარხარი,
სხედასხვანაირი ამოძახილი, როგორც ეს შეუცნობელი შეკითხვები
და პასუხები, როგორც ეს ძახილ-დახმარება სამეულად და უცნობი
მოკემპირისადმი მიმართული მოწოდება. ადამიანს თავგზა ებნევა ამ
ჯადოსანი გრძნეულების შემოსევისას. ადამიანი უკან იხეებს ამ გაშმა-
გებული და გულისწამლები კენესა-ქეითინის წინაშე. როგორია მათი
ფარული აზრი? რას ნიშნავენ ისინი? ვის ემუქრებიან, ან ვის ვეღრუ-
ბიან? მათში გააფთრებული გააკვება გვერდებზე. აქ გაძრახებით ეხ-
მაურება უფსკრული უფსკრულს, პაური წყალს, ქარი ტალღას, წიმა-
კლდეს, ზენიტი ნადირს, ვარსკვლავები ზღვის ქაფს; მორვეის გაქა-
ნებულ ღმუილს აღეირო აუხსნია. — ასეთია ეს ამბობება, ამაში ჩა-
რეულია აგრეთვე, რომელიღაც გააკვებული სულების იღუმალი დაეა.

ლამის მრავალრიცხოვანად დაჯერებულ აქტიულობა, როგორც მისი დემილი. მასში შეუცნობლის რისხვა იგრძნობა.

ლამე ვილაციის იქ ყოფნას ფარავს. მაგრამ ვისას?

თუმცა ლამესა და ბინდბუნდს ერთმანეთისაგან უნდა ეარჩევდეთ. ლამე მხოლოდობას შეიცავს, ბინდბუნდი კი თავისებური მრავალრიცხოვანობაა. ამიტომ არის, რომ გრამატიკა თავისი წესის საფუძველზე სიტყვა „ბინდბუნდს“ მრავლობითი რიცხვით გამოხატავს. ლამე ერთს ნიშნავს, ბინდბუნდი — ბევრს.

გაფანტულობა, სისწრაფე, მერწყობა, დამღუპველობა, აი რას შეიცავს ფარდა ლამის წვედიადისა. ფეხქვეშ გვეცლება დედამიწა, მის მაგიერ ჩნდება სხვაგვარი რეალობა.

უსაზღვრო და გაურკვეველ წვედიადში რაღაც ცოცხალი არის ყოფნა იგრძნობა, მაგრამ მისგან ჩვენს თითქოს სიკვდილის სიცივე უბერავს, როდესაც ჩვენი მიწიერი ცხოვრების გზა დაილუვა. როდესაც ეს წვედიადი ჩვენთვის სინათლედ იქცევა, მაშინ ჩვენც ამ გამოუცნობი სამყაროს ნაწილად ვიქცევით. მანამდე კი ის ჩვენ ხელს გვიწვდის. სიბნელე — მისი ხელის ჩამორთმევაა. ლამე ჩვენს ხელს ამძიძებს. არის ზოლმე წამი საშინელი და საზვიაო, როდესაც ჩვენს თავზე უცნობი სამყაროს გაკლენას ეგრძნობთ.

არსად ამ ამოუცნობის სიახლოვე ისე არ იგრძნობა, როგორც ზღვაზე, ქარიშხლის დროს. აქ, ფანტასტიკური გარემოს წყალობით, შიმის ზარი უფრო მატულობს. უძველესი ღრუბელთა მეფე, რომელიც თავისი სურვილის მიხედვით ცელის ადამიანთა ცხოვრების გზას, აქ, ზღვაზე თავისუფლად განაგებს ყოველივე იმას, რაც კი მას სჭირდება საიმისოდ, რომ თავისი ესა თუ ის ახირება განახორციელოს. აქ მის განკარგულებაშია არამყარი, გახელებული სტიქია და ირგვლივ ყველგან გაბნეული უგრძობი ძალები. ქარიშხალი, რომლის ბუნება ჩვენთვის საიდუმლოს წარმოადგენს, მხოლოდ ბრძანებას ასრულებს, იგი ყოველწუთას ვილაციის — მოჩვენებითისა თუ ნამდვილის — ნების შთაგონებას ემორჩილება.

ვევლა დროის პროტები ამას ტალღათა ფინიანობას უწოდებდნენ. მაგრამ ფინიანობა არ არსებობს.

ეს მოვლენები, რომლებიც ჩვენ საგონებელში გვაგდებენ და რომლებსაც ბუნების ფინიანობით გამოწვეულ შემთხვევით მოვლენებს უწოდებთ, რომლებიც აგრეთვე ადამიანის ცხოვრებაშიც შე-

მოხვედითად მიგვაჩნია, არის სხვა არაფერი, თუ არა შედეგნი იმ კანონებისა, რომელთა არხის შეცნობას ჩვენ მხოლოდ ახლა ვიწყებთ.

VIII

NIX ET NOX*

თოვლებუქის დამახასიათებელი ნიშანი მისი სიბნელეა.

ქვეა-ქუხილის დროს ჩვეულებრივი სურათი — დედამიწისა თუ ზღვის ჩაბნელება, და ტყვიისფერი ცა მკვეთრად იცვლის სახეს: ცა ჩაწყვდიადდება, ხოლო ოკეანეზე სითეთრის ელფერი იშლება. დაბლა თეთრი ქაფია, მაღლა სიბნელე. პირიზონტს სიბნელე მოიცავს, ზენიტსაც შავი მანტია უფარება. ქარიშხალი ტაძრის შიდა ნაწილს მოგვაგონებს, რომელიც სამგლოვიარო ძაძით არის შებურვილი. ხოლო ამ ტაძარში არავითარი სინათლის შუქი არ მოჩანს. ზვირთების ჩქეფებზე არც წმინდა ელმის ცეცხლია, არც არავითარი ნაპერწკლის შუქი, არც ფოსფორესცენციის ნატამალი. ირგვლივ, სადაც კი მიმოიხედავ, უკუნეთი სიბნელეა. პოლარული ციკლონი სხვათა შორის, იმიტაც განსხვავდება ტროპიკული ციკლონიდან, რომ ერთი მათგანი ნებისმიერ შუქს გამოსცემს, მეორე ყოველნაირ შუქს სრულ სიწყვდიადებდე აქრობს. ქვეყნიერებას უცაბედად ქვის მძიმე თალი ჩამოაწვება ხოლმე. ასეთ წკვარამში ციდან ნელ-ნელა ცვივა თეთრი ფერფლი და ზღვაზე ტორტმანით ეშვება. ეს ფერფლი თოვლის ფიფქებია. ის ჰაერში დასრიალებს და ტრიალებს, თითქოს ცაში გადაჭიმულ სუდარას სცივავო ეს კერცხლის კილიტები. ირგვლივ ნამქერია, ჩრდილოეთის გაშმაგებული ქარი უბურავს. თეთრი წერტილებით აქრულებული, ჩამობნელებული წყვდიადი, სიბნელეში გახელება, მრწოლა-ჩოჩქოლი პირდაღებული საფლავის კართან, ღვართქაფი ბალდახინის ქვეშ — აი, ამგვარ სანახაობას გვაგონებს თოვლის ქარბუქი.

ძირს ოკეანე ღვლავს და ბობოქრობს; მასში სამინელი, ჯერ ამოუცნობი სიღრმეები იფარება.

პოლარული ქარი ელექტრობას შეიცავს, ამიტომ თოვლის ფიფქები წამსვე სეტყვად იქცევა და წერილ-წერილი კოხი ჰაერს ხერავს. ამ ტყვია-საფანტით დაცხრილული ზღვის ზედაპირი დუღს.

ქეკა-ქეხილი სულ არ იხმის. პოლარული ქარიშხლის დროს
ვლკა უხმაურია. ამაზე იგივე შეიძლება ითქვას, რასაც ხანდახან
კატაზე იტყვიან ხოლმე: „თვალთა ნაკვესის ერთი გაულკებით ფურ-
ულად აქცევსო“. ეს განრისხებული, დაფუნჩილი ხაზაა, რომელმაც
არაფრის და არაეისი ნდობა არ იცის. თოვლიანი ქარიშხალი ბრმა
და მუნჯი გრიგალია. ყველგან, სადაც იგი გაითარეშებს, ხომალდ-
ბი ბრმაედებიან და მეხლკაურები მუნჯდებიან.

ამ უფსკრულიდან თავის დაღწევა ადვილი როდია.

მაგრამ შეცდომა იქნებოდა გვეფიქრა, რომ თოვლებუქის დროს
ხომალდი აუცილებლად დაილუკება. სპილენძის საბადოს მდინარის
შესართავის ძებნისას ბერიנגის სრუტისაკენ წასული დისკოვლი
და ბალუზენელი, შუე ვეშაპ პირზე მონადირე დანიელი, კუდსონი,
მკენზი, ვანკუვერი, როსი, დიუმონ-დიურიელი — ყველანი პოლა-
რული წრის იქით სამხრელი გრიგალების ზოლში მოყოლილან და
მაინც უვნებლად გადარჩენილან.

სწორედ ასეთი გრიგალის პირისპირ ჯიქურ გაქანდა კარჭაპი
და ვველა იალქანი აუშუა. გახელემა გახელემას შეება. როდესაც
მონტგომერი თავის გადასარჩენად რუანადან ვაიქა და საკუთარი
გალერის მენიშეებს უბრძანა, ნიშებს დააწეკითო, რათა სწრაფი
გაქანებით გაეწევიტათ სენაზე ბუილთან გადაჭიმული ჯაჭვი, იგი
ასევე შეუპოურად მოქმედებდა.

„მატუტინა“ ისარივით მიქროდა. იალქნებგამლილი ხან ისე
სამინლად გვერდელაედებოდა, რომ მისი გვერდითი ნაწილისა და
ზღვის ზედაპირის შუაკუთხედი თხუთშეტ გრადუსს არ აღემატე-
ბოდა. მაგრამ მისი საუცხოო, მოძრგვალეული ხერხემალი ტალ-
ღას ისე დააწეებოდა ხოლმე, თითქოს მიწებებულაიო. ხერხემალი
გრიგალის შეტევას იგერიებდა. ხომალდის ცხვირის ნაწილს ფა-
რანი ანათებდა. ოკეანეზე ღრუბლები სულ უფრო დაბლა იწვევდნენ.
ღრუბლების ჩამოწოლასთან ერთად ქარიც ძლიერდებოდა. ქარი
თანდათან ავიწროებდა და ნთქადა კარჭაპის ირგვლივ სივრცეს.
არც ერთი თოლია, არც ერთ კლდეზე შებუდებული მერცხალი,
არარა ჩანდა, გარდა თოვლისა. ხომალდის წინამოდან ფარნით გა-
ნათებული წყლის ზედაპირის მცირე ნაგლეჯი თავზარდამცემი იყო.
იქ სამი-ოთხი ბუმბერაზული ზვირთი აქოჩრილიყო.

დროდადრო უშეულებელი. წითელი სპილენძისფერი ელვა
აპრადლებოდა და ზენიტად პირიზონტამდე შეეფენებოდა ჩამოწო-
ლილ წვედიადს აპობდა. აღისფერი ელვის კეცება-ციმციმით გა-
პობილი ღრუბლების სისქე უფრო შემზარავად მოჩანდა. ელვის
ხანძრის აღი, რომელიც უცბად შეეფინებოდა ხოლმე ღრუბლების
ხილამურს, წამიერად გაანათებდა წინა ღრუბლებს და შორს მათ ქო-
სისებურ გროვას უძირო უფსკრულად გადაშლიდა. ამ ცეცხლოვან
ფონზე თოვლის ფიფქები აღვზნებულ ლუმელში შემოფრენილ შე-
კვლებად მოჩანდნენ. შემდეგ ყველაფერი ისევ ქრებოდა.

გრიგალი, პირველი შეტყევისთანავე რომ მაქროლებდა ხო-
ბლდს, ახლა ყრუ, ბოხი ხმით აღრიალდა. ეს იყო მეორე ფაზა.
გრგვინვისა და თავტეხის ჩაყუჩების ფაზა. არაფერი ისეთი ამა-
ფორიაქებელი არ არის როგორც ქარიშხლის ასეთი მონილოგი.
ეს პირქუში ზშიელი თითქოს დროებით აჩერებს იდეალ მონი-
ნააღმდეგეთა ბრძოლას და ადასტურებს იმას, რომ შეუცნობლობის
სამყაროში ვიღაც ჩამომდგარა სადარაჯოზე.

კარჭაპი წინანდებურად გახელებული ხწრაფად მისრიალებდა.
მისი ორივე მთავარი იაღქანი უკიდურესობამდე დაჭიმულიყო.
ცა და ზღვა მელნის ტბასავით ჩამსვედა, ქაფის წინწკლები ანძაზე
ზევით სცემდნენ. წელის ნიაღვარი მალი-მალ გემბანს ეხეთქებო-
და, და ყოველთვის, როცა კი გვერდითი რევეის დროს ხომალდი
ხან მარჯვნივ იხრებოდა და ხან მარცხნივ, კლიუზები, დაღებულ
ჩახასავით, ტალღა-ქაფებს უკანვე ზღვაში აქცევდნენ. დედაკაცები
კაიუტას შეეფარნენ, ხოლო მამაკაცები ბაქანზე დარჩნენ. თოვლის
გრიგალი ხილვადობას სპობდა. ტალღები პირდაპირ სახეში ეშხე-
ფებოდათ. ირგვლივ ყოველივე გამშაგებამ მოიცვა.

ამ წუთში კინოზე მდგომმა ბრბოს უფროსმა, ცალი ხელით რომ
კანტებს ებლაუჭებოდა, მეორე ხელით ქუდი მოიგლიჯა, ფარნის
სინათლეზე გააქან-გამოაქანა, ქარისაგან თბაგაწეწილს, სახეზე
სიამაფისა და სიხარულის შუქი დაიფენოდა. მან ქარიშხლის სუნ-
თქვით მოერაღმა წამოიძახა:

— გაუთავისუფლდით!

— თავისუფალნი ვართ! თავისუფალნი! თავისუფალნი! — მია-
ძახეს მას გაქცეულბმა.

და ბრბოს ვველა წვერი, ხომალდის აღკაზმულობაზე ხელმოქმედებულნი, გეგმანზე გამწკრივდა.

— ვაჰა! — შესძახა წინამძღოლმა.

და ბრბომაც შეიღრიალა ამ ქარიშხალში:

— ვაჰა!

ეს ქარის ღმუჯისაგან დახშული შემახილები ჯერ კიდევ არ შეწყვეტილიყო, რომ ხომალდის მეორე მხრიდან მაღალი, მტკიცე ხმა გაისმა:

— ჩუჰად!

ველამ იქით მიიხედა.

დოქტორის ხმა იცნეს. ირგვლივ განუჭვრეტელი სიბნელე გამეფებულიყო. დოქტორი ანძას მიჰყვებოდა; მისი მაღალი და გამხდარი სხეული თითქოს ანძასვე შეერთებოდა, ისე რომ თვითონ სულაც აღარ ჩანდა.

მან კვლავ განაგრძო:

— ყური დაუგდეო!

ველანი დადუმდნენ.

წველიადში ზარის ხმა მკაფიოდ გაისმა.

IX

ზღვა, რომელზეც ძარიშხალი აოგონძრობს, ავრთხილვას

საჭეს ხელჩაკიდებულმა კარჭაპის პატრონმა ხარხარი ატეხა.

— ზღვის ხმა! ძალიან კარგი! ჩვენ მარცხენა გაღსით მივდივართ, რას ნიშნავს ეს ზარი? მხოლოდ იმას, რომ ხმელეთი ჩვენს მარჯვნივაა.

დოქტორმა წელა, მტკიცედ წარმოთქვა:

— ხმელეთი ჩვენს მარჯვნივ არ არის.

— არის! — შესძახა ხომალდის პატრონმა.

— არ არის.

— როგორ არა, ზარი ხომ ხმელეთიდან მოიხმის.

— ეს ზარი ზღვიდან იხმის, — უპასუხა დოქტორმა.

ამ სიტყვაზე, გაქცეულებიდან ვეღარაზი უმისმარნიც კი შეკრთნენ. ქაიხურის კართან თილისსური შელოცვით ამოძრავებული მოჩუქნებებით გამოჩნდნენ შემინებული დედაკაცები. დოქტორმა ნაბიჯი წინ წადგა და მიხი მალაღი, შავი ხილუკტი ანძას მოძორდა. ლამის წვედიადში ზარის რეკვა ამკარად ისმოდა.

— გამწილ ზღვაზე, — განავრძო დოქტორმა, — პორტლენდსა და ლამანძის არქიპელაგის შუა გზაზე მოწყობილია ტივტივა, რომელიც ხომალდებს ხიფათს აუწევებს და აფრთხილებს. ეს ტივტივა ჯაჭვით მიმაგრებულია წყალქვეშა მქენზე და ზღვის ზედაპირზე ცურავს. ზედ რკინის კიხოზე ჩამოკიდებულია ზარი, უამინდობაში ზღვის დღულისას ტივტივა ირწყევა და ზარი წკარუნობს. თქვენ ახლა სწორედ ამ ზარის ხმა გესმით.

დოქტორმა შეიცადა, რომ ქარის შემოტევა ჩაყრებულიყო და როდესაც ზარის რეკვა ისევ მოისმა, განავრძო:

— გრიგალის დროს, როდესაც ჩრდილოეთის ქარი უბერავს, ამ ზარის ხმა სასიკვდილო განაჩენს უდრის. ახლავე ავიხსნით, რატომ: ზარის ხმა მხოლოდ იმიტომ ისმის, რომ იგი ქარს მოაქვს. ქარი დასაკლუთიდან მოქრის, ხოლო აღმოსავლეთისაკენ ორინიის რიფები მღებარეობს. ზარის ხმა აქამდე ვერ მოაღწევდა, თქვენ ტივტივასა და რიფებს შუა რომ არ იყოთ ახლა მოქცეული. ქარი პირდაპირ რიფებისაკენ მიგაქანებთ, იხე რომ, ხიფათთან პირისპირ შესახვევრად მიიჩქარით. ხომალდი რომ თავის გეზს არ ასცდენოდა, ჩვენ ახლა შუა ზღვაში, მნიშვნელოვან სიღრმეში ვიქნებოდით გასული და ზარის ხმა ჩვენამდე ვერ მოაღწევდა; ქარი ჩვენკენ არ მოაქცევდა ზარის რეკვის ხმას. თქვენ ტივტივას გვერდზე აუცილით კარგა მანძილზე და ზარის არსებობა ფიქრადაც არ გაგვილიდათ. გზა გვეკრია. ეს ზარი ჩვენთვის ხომალდის დაღუბვის მომასწავებელი ბუკია. მამ ახლა თქვენ გადაწვეითეთ, როგორ მოვიქცეთ!

უიღრე დოქტორი ამას ამბობდა, ოღნაე დაწენარებული ქარი ზარს წელა არხეუდა და მიხი რეკვა იშუათაღდა ისმოდა. დროდადრო მოღწეული ხმა თითქოს მოხუცის სიტყვებს ადასტურებდა, გვერთებოდათ. სამგლოვიარო ზარი რეკავსო ზღვის უფსკრულში.

ველანი სულგანაბულნი უსმენდნენ ხან მოხუცის ნათქვამს, ხან ზარის რეკვას.

მარიხალი მკვიდარი პელორია

კარჭაპის პატრონმა რუპორს სტაცა ხელი.

— ხალხო, ყველაფერი ჩამოუშეით! შკოტები მიუშეით! მოსაბრუნები მოსწიეთ! ქვედა იალქების დრაიპერები დაუშეით! დასაქლეთისკენ მივიქცეთ! ზღვის შუაგულისკენ, ტივტივას მიმართულებით! ზარის მიმართულებით! ჩვენ იქიდან თამამად გავალთ სამშვიდობოზე! ჯერ კიდევ არის იმედი!

— აბა, სცადეთ. — წარმოთქვა დოქტორმა.

აქვე უნდა აღნიშნოთ, რომ ეს ზარიანი ტივტივა ერთგვარი სამრეკლოს მსგავსი რამ იყო ზღვაში. იგი 1802 წლის შემდეგ არავის უნახავს. ძველ მუხღვაურებს კიდევ ახსოვთ მისი ზარის რეკვა. იგი ხიფათის მოახლოებას იუწყებოდა ხოლმე, მაგრამ ცოტა დავვიანებით.

ყველანი აქეთ-იქით გაიფანტნენ კარჭაპის პატრონის ბრძანების აღსასრულებლად. ლანგედოკელმა მესამე მატროსის მოვალეობა იკისრა. მუშაობა გაცხოველდა. იალქები ჩამოუშვეს, კიდევაც დაეცეს და დაამაგრეს. ნოკ-გორდენები და ბაკ-გორდენები გამოსკენეს; ბოლოები ვანტებზე დაახეიეს. ანძაზე კიბე მიამაგრეს. ხულ მთლად გამოჭედეს თახჩები. ამნაირად, ხომალდი თითქოს კედლებით შემოიფარგლავ. თუმცა ყველაფერი აჩქარებულად კოფებოდა, მაინც საკმაოდ გულმოდგინედაც, კარჭაპს ახლა ჩასადირი ხომალდის ულფერი მიეცა. ხოლო რამდენადაც ის თავის ხელსაწყოებს საჭირო მდგომარეობაში ალაგებდა და თითქოს მოცულობით პატარაუდებოდა, იმდენად ტალღები და ქარი უფრო გააფთრებით ეხეთქებოდა მას. ზეირთები თითქმის იმ სიმაღლეზე აღწევდნენ, როგორსაც პოლარული წრის იქით აღწევენ ხოლმე.

როგორც ჯალათი ისწრაფვის თავისი მსხვერპლის მოსპობას, ისე გლეჯდა გრიგალი კარჭაპს ნაწილ-ნაწილად. ხომალდი თვალის დახამხამების უმაღლეს პარტახდებოდა. მარსელები უკვე მოიგლოჯა; ფალშბორტი ზღვამ გაიტაცა, ეანტები ნაფლეთუბად იქცა, ანძა გადატყდა, ყოველივე ეს ჩახა-ჩუხითა და გრიალ-რახუნით აქეთ-იქით გადაცივიდა. მსხვილმა ბაგირებმაც კი კელარ გაუძლეს.

მაგნიტური დაჭიმვა, რაც ჩვეულებრივ თოვლიან ქარიშხლებს ახლავს თან, უფრო მეტად უწყობდა ხელს მონყობილობითა დაგლეჯა-დამსხვრევას. ისინი ქარის მოძალებისაგან ისევე სკდებოდნენ და წედებოდნენ, როგორც დენის ზემოქმედებისაგან. ბლოკებიდან ჩამოვარდნილი ჯაჭვები ქანდარას ვეღარ იჭერდნენ. პირველივე ტალღამ კომპასი ნაკროუნთანად გაიტაცა. მეორე ტალღამ კანჯო მოიტაცა, კანჯო ძველი ასტორიული ჩვეულებისა-მებრ ბუმბარიტზე ვკიდა. მესამე ტალღამ ბლიდა-რუ მოსწვევითა: მუთხემ — ლეთისმშობლის ქანდაკება და ფარანი.

მხოლოდ და მხოლოდ საჭელა გადარჩა.

ფარნის მაგიერ დიდი ვუმბარა ჩამოვიდეს ფორმტევენზე; იგი ბქნითა და ანიუბული კუპრით გამოავსეს.

შუაზე გადატეხილ ანძაზე წვერიდან ძირამდე იაღქების ნაფლუთები იყო აკინძული. სხვადასხვა მონყობილობის ნაწვევტე-პით, ბლოკების ნარჩენებით ზედ აკინძული, ძირს დაკეშისას იგი ბაქსზე დახზოვდა და ნაპირის მარჯვენა გვერდიც დაამტვრია.

ხომალდის პატრონმა, როდესაც საჭის ოწინარისთვის არც ერთი წუთით ხელი არ გაუშვია, დაიძახა:

— ვიდრე ხომალდის მართვა შეგვიძლია, გადარჩენის იმედს ნუ დაკარგავთ. წვალქეშმა ნაწილი სულაც არ დაზიანებულა! მოიტათ ახლავე ცული! ცულები! ანდა ზღვაში გადავავდეთ, გემბანი გავათაეისუფლოთ!

კვიპაქიც და მგზავრებიც ისეთი აღზნებით მოქმედებდნენ, როგორსაც ადამიანები სიცოცხლის უკანასკნელ წუთებში გამოიჩენენ ხოლმე ცულის რამდენიმე მოქნევით საჭმეს ბოლო მოვლო.

ანდა ზღვაში გადაავდეს, გემბანი ვათაეისუფლდა. — ახლა მოდით, საჭესთან მიამაგრეთ. — დაიძახა ისევ ხომალდის პატრონმა.

იგი საჭის ოწინარზე მიამაგრეს.

ვიდრე მას თოკებით აბამდნენ, ხარხარებდა და ზღვას უვეირო-და.

— იღრიალე, ბებერო! იღრიალე! მანიაკოს კონცხთან უფრო უბრუსი ქარიშხლები ბობოქრობდა.

როცა მას მოვლიანად შემოახვიეს ბავირი, ორივე ხელით მოქვი-და ოწინარს და ისეთი სიხარულით ივეირა, როგორსაც ადამიანში სამომრუებასთან ბრძოლა ისევე ხოლმე.

— ვეღაფერი კარგად მიდის, დიდება ბუგლოსის ღვთისმშობელს! გეზი დასავლეთისკენ ავიღო!

უცებ გვერდიდან უშველებელი ტალღა კინოზე შემოგორდა. ქარიშხლის დროს იშვიათად როდი აიჭორება ხოლმე ასეთი გააფთრებული ზვირთი. როგორც დაუნდობელი ვეფხვი, იგი ჯერ ზღვაზე ცურვით მოიპარება, შემდეგ ღმუილითა და ღრჭუნით ეცემა დასაღუადად განწირულ ხომალდს და ნაფოტებად აქცევს მას „მატუტინას“ მთელი კინო ქაფმა დაფარა და იმავე წუთში ზღვის საქანელას თაედანსხმითა შვე ქაოსში საშინელი სიკვდილის ხმა გაისმა. როდესაც ქაფი უკუიქცა და კინო კვლავ გამოჩნდა, მასზე უკვე აღარც ხომალდის პატრონი იყო და აღარც საჭე.

ყოველივე უკვალოდ გაქრა.

საჭეცა და მასზე მიბმული კაციც ტალღამ მგრგვინავ მორეუმი გაიტაცა. ბრბოს მეთაურმა დაკვირვებით მოათვალიერა ირგვლივ ჩამოწოლილი სიბნელე და შესძახა:

— TE BURLAS DE NOSOTROS?*

ამ აღშფოთებულ შემახილს მეორე მოჰყვა:

— ლუზა ჩაეგდოთ, გადავარჩინოთ გემის პატრონი!

ეცნენ ოწინარსა და ლუზა ბაგირით ზღვას მისცეს. კარჭაზე მხოლოდ ერთი ლუზაა ხოლმე. ამ ცდას ის მოჰყვა, რომ „მატუტინამ“ თავისი ერთადერთი ლუზაც დაკარგა. ფსკერი კლდოვანი იყო, ლელვა გააფთრებული. ბაგირი ძაფივით განწყდა.

ლუზა ზღვის ფსკერზე დაეშვა.

წყალმჭრელიც აღარ იყო, მხოლოდ ანგულოზის გამოსახულება და შერჩენიდა, რომელიც ცოგრიტში იყურებოდა.

ამ წუთიდან კარჭაში მთლად ტალღების მსხვერპლი შეიქნა. „მატუტინა“ უიმედოდ განმარცვლიყო. ხომალდი, რომელიც ახლახან ფრთაშესხმული იყო და, შეიძლება ითქვას, მრისხანედ მიარღვევდა ტალღებს, ახლა მთლად უმწეო გახდა. კარჭაში თითქოს გაქვედაო, ახლა მთლად უბრძოლველად დამორჩილდა ტალღების გააფთრებულ ვინს. რამდენიმე წამის წინ მონაკარდე არწივი ახლა მხოხვე ხეიბრადლა იქცა. ასეთი მეტამორფოზები მხოლოდ ზღვაზე შეიძლება ხდებოდეს.

გრიგალის შემოტევა ყოველ წუთს მატულობდა. საზარელ ს-

ქორეს იზნდა. ქარიშხალს ბუმბურაზი ფილტვები აქვს, ის განუწყვეტლივ ახალ და ახალ ხაშინელებას გვატეხს, თანდათანობით შენელებდა, თუმცა თითქოს არაერთარ გრადაციებს არ დაუშვას. ზღვის შუაგულში ზარი განწირულად გუგუნებდა, თითქოს მას კილაცის სასტიკი ხელი რეკავსო.

„მატუტინა“ უკვე ტალღების ნებაზე დაქროდა. ასე კორპის საცობი თუ დაქრის ტალღის ფაფრიდან ფაფარზე ხტომით. კარჭაპი ხან ჩაყვინთავდა, ხან ზვეითვე ამოტივტივდებოდა. ყოველ წამს შეიძლებოდა ზომადი მკედარი თევზით აღმა გადაბრუნებულიყო. კარჭაპის დაღუპვისაგან გადამრჩები ერთადერთი მისი კორპუსის სიმკვიდრეა იყო, — კორპუსი წყალს არსად იოტისოდენადაც არ უშვებდა. ქარიშხალმა ბევრიც მიაწვეიტ-მოაწვეიტა, მაგრამ მისი შიგნითა ჭედილობის ყველა ფიცარი თავის ადგილას დარჩა. არც გახეთქილა, არც ხვრელი გაჩენილა. არც ერთი წვეთი წყალი ტრიუმში არ შესულა. ამას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან წელის სასრუტი ტუმბო გაფუჭდა და აღარ მოქმედებდა.

კარჭაპი ტრიალებდა, ხტოდა, ცკკვედა რაღაც ელურ ცკკვას. გეგბანი თითქოს იკრუნჩხებო, აიბურცებოდა და დაეშვებოდა, როგორც ადამიანის დიაფრაგმა, რომელსაც გულისრევა მოსძალებია. ზომადი თითქოს ყოველნაირად ცდილობდა გადაეხია მასში მიყვული ადამიანები. ხოლო თვით ის ადამიანები, რომელთაც ძალა აღარ ჰქონდათ რაიმე ელონათ, მარტოდა უბლაუჭებოდნენ უკვე უმოქმედოდ მიყრილ-მოყრილ აღკაზმულობებს, ფიცრებს, წყლით გაფლნთილ ტიხრების ნამტვრევებს, სულ უმნიშვნელო შეკრიბვებზე ეკიდებოდნენ და ლურსმნებზე ხელებს ახეუდნენ. ცდილობდნენ ჩასჭიდებოდნენ ვველაფერს, რაც კატასტროფის შემდეგ დარჩენილიყო. დროდადრო ყურს იმახილებდნენ ზარის გასაგონად, მაგრამ მისი გუგუნი თანდათან სუსტად მოისმოდა. თითქოს ზარიც სულ-იმობრძავიყო. მისი თითოეული ჩამორეკვა მომაკვდავის ნაწვევტ-ნაწვევტი ხრიალი გვერნებოდათ. და, აჰა, ეს ხმაც შეწყდა. მას ხად იმყოფებოდნენ მგზავრები? ტიეტკიდან რა მანძილზე იყვნენ დამორბულნი?

ზარის რეკვამ ისინი შუაშინა, ხოლო როდესაც ზარის რეკვა შეწყდა, ელდა ეცათ. ქარი მათ სწრაფად მიაქანებდა — იქნებ იმ

შარეს, საიდანაც აღარ ბრუნდებიან. გრძობდნენ, რომ ახალი გააფთრებული გრიგალი მათ რაღაც საშინელებისაკენ მიატროღებოდა. „მატუტინას“ ჩონჩხი გამოუცნობი მიმართულებით მიიწვევდა თვალთ გაწუწურებულ წვედიადში. იმაზე საშინელი რა იქნება, რომ გაქანებული მიიღტვოდუ ამოუცნობი მიზნისაკენ. მათ წინ, მათ უკან, მათ ქვეშ, — ყოველი მხრიდან გადახსნილი უფსკრული სუფუვდა. მათი გაქცევა ახლა გაქცევა კი აღარ იყო, არამედ დაქცევა.

უცბად, თოვლებუკის მტკიცე ფარდის მიღმა წითელი შუკი აციმციმდა.

— შუკურა! — შესძახეს განწირულებმა.

XI

კასკეტი

ეს მართლაც კასკეტის შუკურა იყო.

მეცხრამეტე საუკუნეში შუკურა მაღალ, კონუსისებური ქვით-კირის ნაგებობას წარმოადგენდა. თავწვერზე გამაშუქებული მოწყობილობა ქონდა დადგმული, მეცნიერული წესით ყოველმხრივ გამართლებული. კასკეტის შუკურა ჰქონს დროში სამმაგი გოდოლი-საგან შედგება. სამი მბრუნაეი ნათურა აქვს. ხინათლის მოწყობილობანი მოძრაობაში საათის მექანიზმს მოჰყავს. მექანიზმები თავისი ღერძის ირგვლივ ისეთი სიზუსტით ბრუნავენ, რომ გაშლილ ზღვაზე მისი შუკის თვალყურის მადვენებელი გუშაგი გემბანზე ათი ნაბიჯის გადადგმას ასწრებს გამოშუქების დროს და ოცდახუთი ნაბიჯის გადადგმას ჩაბნელებისას. მთელი სისტემა ზუსტ გამოანგარიშებაზე დამყარებული, როგორც ფოკუსური მანძილებისა, ისე მბრუნაეი, რეაქაზნაგეიანი ბორბლისა. ეს უკანასკნელი გაკეთებულია რეაქსი-მანი, ბრტყლად გამოდრეკილი შუშებისაგან. ამათ ზემოდან და ქვეშ მოდან მოთავსებულია დიოპტრული სარკეები. ეს უზუსტესი მოწყობილობა ქარის მოძალებისა და ტალღების მოქცევისაგან სქელი შუშებითაა დაცული. მაგრამ ასეთ შუშებსაც კი ხანდახან ზღვის არწივები ნისკარტით ამტვრევენ, როდესაც უშველებელი პეპლები-

ეთი მოაფრინდებიან ხოლმე შუქურას ბუმბურაზულ ფარებს. შუქო-
ბა, რომელიც ამ შექანიზმს ითავსებს და რომელიც თითქოს ჩარჩოა
ამ შექანიზმისა, არანაკლებ მათემატიკური სიზუსტითაა მოწყობი-
ლი. მასში ყოველივე მარტივი, თანაზომიერი, მიზანშეწონილი და
შეკრად შეწყობილია. შუქურა იგივე რიცხვნიშანია.
შევიდეთუ საუკუნეში შუქურა, ახე ეთქვათ, საუცხოო დამამშ-
კენებელი სამკაული იყო ზღვისპირა ხმელეთისა. შუქურას გო-
დოლი ეურადღებას იტყვევდა თავისი არქიტექტურის არაჩვეულე-
ბრივი დელარქნილობით. იგი დახეინული იყო მრავალი აივნით,
კოშკურით, თაღით, ფანჩატურით, ბალიუსტრადითა და ფლიუგა-
რით. წვერიდან ძირამდე სხედასხვა ნაძერწით იყო შემკული. საუ-
ცხოო თავების, სტატუების, მესრების, გრეხილების, რელიეფების,
წარწერიანი ფირფიტების სახით. „PAX IN BELLO“ — „შვიდობა
ომის დროს“ — ეწერა ედისტონის შუქურაზე. აქვე უნდა შევნიშ-
ნოთ, რომ შვიდობის ამნაირი ლაღადისი იშვიათად თუ დაამოშმი-
ნებდა ოკეანეს; უინსტენლიემ ეს წარწერა იმ შუქურაზე გააკეთა,
რომელიც თეითონვე ააგო საკუთარი ხარჯით პლიძეთის ახლო,
უდაბურ ადგილას. შენობის დამთავრებისას გოდოლში დაბინა-
და, რათა პირადად შეემოწმებინა, როგორ გაუძლებდა ეს გოდოლი
ქარიშხალს, მაგრამ ქარიშხალი ამოიყარდა და ზღვაში გადაისრო-
ლა შუქურაც და თეით უინსტენლიემ ეს შეტისმეტად დეარქნილი
ნაგებობანი, რომელთა გარემო და ყოველი მხარე ღია იყო ქარე-
ბის სათარემოდ, თითქოს გრივანების რისხვას იზიდავდა ხოლ-
მე იშგეარადვე, როგორც ოქრომკედით ნაქარგ, ფერადმუნდირიანი
გვერული ბრძოლის დროს მიხანში უფრო ადვილად ამოსადგებია.
ახეთ შუქურებზე ქვის შემკულობის გარდა იყო კიდევ რკინის, სპი-
ლენძისა და ხის შემკულობანიც. ლითონის ნაწილები მრავლად იყო
რელიეფური სახით, ხის ნაწილები — მრავალნაირი ჩუქურთმებით.
შუქურას გარეთა კედლებზე არაბესკების შუადაშუა ათასნაირი
ჭურვი იყო დაყოლებული, სახმარად გამოსადევი თუ უეარგისი:
ჯალამბრები, ჭოჭონაქები, ბარჯები, კაები, ტვირთამწეები. გო-
დოლის ზეწვერზე, ფარხის ირგვლივ ხელოვნურად ნაკვდ კრონშ-
ტერებზე უშველებელი რკინის შანდლები იყო ჩამაგრებული. ამათ-
ში გაფისული ბაგირის ნაჭრებს ჩადგამდნენ ხოლმე; ამ მამხალეებს
შველაზე ძლიერი ქარიც ვერ ჩააქრობდა. გოდოლი თავიიდურიდან

ბალკანეთში საზღვაო აღმშენებელი და დროშებით იყო დამშენებული. ეს აჭრულბული ნარევი სხვადასხვაფერი დროშებისა, გერბებისა და სიგნალებისა, ქარიშხლის დროს მზიარულად აფერადებული ნაჭრების სახით, მოვიხვიებ ალის ირგვლივ ფრიალებდა. შეუპოვარი ცეცხლის ალი უძირო მორევის ნაპირზე თითქოს იშუქებოდა და მხნობას უღვიძებდა მგზავრებს, რომლებიც ზღვაში სამინერვასა და სანაპიროში იმყოფებოდნენ. მაგრამ კასკეტის შუქურა სრულებითაც არ კვავდა ასეთ შუქურებს.

იმხანად ეს იყო უბრალო, ძველებური, სრულიად პრიმიტიული მოწყობილობის შუქურა. იგი აუშენებიათ ქენრიხ პირველის ბრძანებით, „ბლანშეფის“* დალუქვის შემდეგ: აქ, კლდის მწვერულზე, რკინის ბადურაში კოცონი ენთო — ნახშირ-ნალექრდლის დიდი გროვა ზღუდეშემოვლებულ ადგილას ეყარა და ქარის შემობერებაზე ცეცხლის ალის ენები ავიხვივდებოდა ხოლმე.

ამ შუქურას, რომელიც მეთორმეტე საუკუნეში მოეწყოთ, ერთადერთი გაუმჯობესება კქონდა: ეს იყო სამჭედლო საბერველი. მას ამოძრავებდა დაკბილული ჩარხი, ზედ მოდებული ქვით. ეს უკანასკნელი მოწყობილობა რკინის ბადურას 1610 წელს შეუერთეს.

ძველებური შუქურები ზღვის ფრინველებისათვის ბევრად უფრო სახიფათო იყო ახლანდლებზე. ფრინველებს კაშკაშა სინათლე იზიდავდა; მოფრინდებოდნენ და პირდაპირ კოცონში ცვიოდნენ. შიგვე ხტოდნენ ჯოჯოხეთის სულელებით და მომაკვდავივით იკლავნებოდნენ. ხან გაეარეარებული ბადურადან გამოფრთხილდებოდნენ და კლდეზე დაენარცხებოდნენ დამწვარ-დასისხლიანებულნი, დაკრუნჩხულნი და თვალუბდამწვარნი, ისე როგორც ლამპის აღზე შეტრუსული ღამის ფარეანა.

კარგად აღკაზმულ ზომალდს, მესაჭის მტკიცე ხელით წარმართულს, კასკეტის შუქურა ხშირად ეხმარება, აცნობებს: „გაფრთხილდი“, წყალქვეშა კბოდე-მეჩეჩები ახლოაო; მაგრამ იმ ზომალდისათვის, რომელმაც ტაკელაჟიც დაკარგა და საჭეც, კასკეტი მხოლოდ საზარელია. ზომალდის გამიშულებული ხერხეპალი ტაღლების გააფთრებული შემოტკეისას უძღურია და უსამელო, გრიგალთან შეხლაში იგი თავს კვლარ იცავს. იგივეა, რაც თუქვი უფარულბოდ და ფრინველი უფრთებოდ. ასეთი ზომალდი მხოლოდ იმ გეზით მიცურავს, საითაც ქარი მიაქანებს. შუქურა მას სა-

ბედისწერი ადგილსა ანიშნებს, სადაც მას აუცილებელი დაღუპვა მოელოს. — საფლავსა უნათებს. შუქურა მისთვის სასაფლაომდე მიმცილებელი მაშხალაა.

აუმრებელ მოშავალს გაუნათო გზა, თაქდაუნწველი დასასრული წინასწარ აცნობო — რა ღვარძლიანი დაცინეა!

XII

ორთაბროლა კბოდე-მეჩეჩოსა

უბედური განწირულები „მატუტინაზე“ მამინეუ მიხვდნენ, რომ ბედი ფარულად დასციხოდა მათ. შუქურას დანახვაზე ისინი ჯერ გამხნედნენ, შემდეგ სასოწარკვეთილებას მიეცნენ. აღარაეითარი გამოსავალი აღარ ქჷონდათ. აღარ შეეძლოთ რაიმე ელონათ. ტალღებზე სავსებით შეიძლება იგივე ითქვას, რაც მეფეებზე ნათქვამი: ვინც მათ ძალაუფლებაში იმყოფება, მათივე მსხვერპლი ხდება. ვინდა თუ არა, უნდა ითმინო ყოველი მათი უგუნურება. ქარი კარკაპს კასკეტისაკენ მიაქანებდა. მეტი გზა არ იყო, ქარის ნებაზე უნდა ევლოთ. წინააღმდეგობის გაწევა შეუძლებელი გახდა. ხომალდი სწრაფად მიექანებოდა კბოდეკენ. გაქცეულები გრძობდნენ, რომ ზღვა თათბელი ხდებოდა. ლოტით გაზომვას მათთვის რაიმე აზრი რომ ქჷონოდა, მამინდა დარწმუნდებოდნენ, რომ ზღვის სიღრმის არა უმეტეს სამი, ოთხი ბრასის ზემოთ იმყოფებოდნენ. სქენად გადაქცეულებს მათ წყალქვეშა კბოდეს შუა ნაპრალებში ბრდღვინვით შეგორებული ზეირთების საზარელი ხმა აყრუებდა. თელითაც არჩევდნენ შუქურას ძირას ორ პიტალო შეერილს შუა ბნელ ზოლს, ეწრო სრუტეს, რომელიც ოკეანესთან აერთებს პატარა სამინელ ვურეს; ამ ვურეს ფსკერზე, როგორც სავარაუდოა, ადამიანებისა და დაძხვრეული ხომალდების მრავალი ჩონჩხი განისვენებდა. ის უურო გამოქვაბულის დაღებულ ხახას მიაგავდა, ვიდრე ნაკსადგურში შესასვლელს. შუქურას მწვერვალიდან რკინის ბადურაში გაშალებული კოცონის ტკაცანი მოისმოდა. მისი ცეცხლოვანი ალება ქარიშხლის ხურათს კუმტად აშუქებდა. სეტყვისა და ცეცხლის აღის ურთიერთშეჯახება ნისლის ზეწარს არღვევდა. შავი ღრუბელი, თითქოს გველი გველს გადახლართვიარ, წითელ კვა-

მღოს ურკინებოდა. დაფრინაედნენ ქარისაგან ატაცებული პატარა ანთებული შუგულები და თოვლის ფიფქები ხტოდნენ კოცონის მღლა, თითქოს ნაპერწკლების უეცარ მისევას გაურბიანო. კბოდეების მოხაზულობა, ჯერ ოდნავ მოშინარენი, ახლა სრულიად გარკვევით მოჩანდნენ — კლდეების უწესრიგო დახეიწულიობა, მათი წვეროკინები, თხემებითა და გვერდითა შვერილებით. კუთხუქიმების მოხაზულობა ღია აღისფერ ზოლებად ჩანდა, ხოლო თვით კლდეები ცეცხლოვან-სისხლიან ფერად პრიალებდნენ. კბოდეისთან მიახლოებისას მისი გროვა, სიმაღლეზეც და სიგანეზეც სულ უფრო მხარდად მოშინარალი, მეტად საზარელი ხდებოდა.

ერთი, უღდისაგან გონდაკარგული დედაკაცთაგანი, ორღანდიული, კრიალოსანს გაშმაგებით მარცვლაუდა.

ლოცმანის მოვალეობა, ნაცულად ხომალდის დაღუპული პატრონისა, ახლა ბრბოს მეთაურმა იკისრა. ეს კაცი კაპიტანიც იყო. ვველა ბასკი, გამოუკლებლივ, მშენიურად იცნობს მთებსა და ზღვას. მას არც უფსკრულებისა ეშინია და არც გემის დაღუპვის მოლოდინშიც ებნევა თავგზა.

ხომალდი მალე კბოღეს წაადგებოდა. სადაცაა მიაწუდებოდა კბდეუაც. იგი უკვე ისე ახლოს აღმოჩნდა კასკეტების ჩრდილო დაქანებასთან, რომ მათი პიტალო კლდეები უცბად წაეფარნენ კბდეუაც შუქურას. მხოლოდ ფრიალოდა მოჩანდა და მის იქიდან ოდნავ მბეუტავი სინათლე. ნისლის ბურუსიდან გამოჩენილი კლდე შკოვან მანდილოსანს მოგაგონებდათ, ცეცხლოვან თავსაფრიაანს.

ამ კლდეს, რომლის შესახებ ხალხში ცუდი ხმები დადიოდა, სახელად ბიბლეს უწოდებდნენ. იგი ადგილობრივი კბოდეების უკბდეურესი ჩრდილო წერტილია, ამ კბოდე-მჭეჭებს სამხრეთით სხვა ფრიალო კლდე საზღვრავს, რომელსაც ეტაკო-გილმე ჰქვია.

ბრბოს მეთაურმა ბიბლეს თვალი მოავლო და დაიძახა:

— აბა, ვინ გაიმარჯვებს და ბაგირით ვინ გაცურავს ფურთოწუბამდე? ვინ იცის ცურვა?

ამ შეკითხვაზე პასუხი არავის გაუცია.

არავინ, ბაქანზე მყოფთაგან, თვით მატროსებმაც კი, ცურვა არ იცოდნენ. ასეთი რამ საკმაოდ ჩვეულებრივი მოვლენაა მუზღეაურებში.

ბაქნის მოაჯირიდან ნახევრად მოწვევტილი ლონგ-კარლინსი

ცალ ანჯამაზედა ქანაობდა. ბრბოს უფროსმა მას ორივე ხელი ჩა-
აუღო და წარმოთქვა:

— აბა, მომეშველეთ!

ლონგ-კარლინსი მთლიანად ჩამოგლიჯეს; ახლა შეუძლით სურ-
ულისაშებრ გამოუყენებინათ. თავდაცვის იარაღიდან ახლა ის შე-
ტყვის იარაღად იქცა.

იგი საკმაოდ გრძელი, მუხის გულიდან გამოჭრილი კეტი იყო,
შერეუი და მსხვილი, თავდასხმისთვისაც და თავდაცვისთვისაც
ერთნაირად გამოსადეგი. ტვირთის ასაწევ ბურკეტადაც გამოდგე-
ბოდა და გოდოლის შესასგრეე იარაღადაც.

— შწკრივში დადექით! — იყვირა მეთაურმა.

ექვსივე შწკრივში ჩადგა და რაც ძალ-ღონე ჰქონდათ მათწვენ
მოტეხილ ანძას. ვველა ჩაქვიდა ლონგ-კარლინსს, ბაქანს იქით პო-
რიზონტალურად მიმართეს და როგორც შუბი, ციცაბოს მკურდის-
კნ გაიშვირეს.

ეს ძალიან საზიფათო ხერხი იყო. ციცაბო კლდეზე იერიშის მი-
ტანა დიდი თავგამეტებაა. შეიძლება, ექვსივე უკამცვეითი ბიძ-
გის ძალით წყალში გადავარდნილიყო.

როდესაც კაცი ქარიშხალს ებრძვის, მას ფოველნაირი მოულო-
დნელობა უდარაჯებს. გრივალს მუჩენი მოხდეს, ქარს — პიტალო
კლდე. ხან შეუცნობელთან გაქვს საქმე, ხან შეუმუსრაუთან.

ეს ერთი იმ წუთთაგანი იყო, როცა ადამიანს თმა უცბად უთუ-
თრდება.

მუჩენი და ხომალდი ერთმანეთს პირისპირ უნდა შებზოდნენ.

ციცაბო გულგრილია, იგი მშვიდად უცდიდა ამ წუთებს.

მოგორდა ტალღა და მოლოდინს ბოლო მოუღო. ტალღამ ხო-
მალდი ზედ შეიგდო, თავისისავე აქორჩილ ზეირთებზე ასწია და
წამით ისე გააქან-გამოაქანა, როგორც მურღული გააქან-გამოაქა-
ნებს ხოლმე ქეას.

— აბა, ვაგაკცურად! — დაიძახა მეთაურმა, — იქ მხოლოდ კლ-
დეა, ჩვენ კი ადამიანები ვართ!

კეტი გამზადებული ეჭირათ. ექვსი კაცი თითქოს ზედ შეუზარ-
დო, ლონგ-კარლინსის წვეტიანი პოჭოჭოკები იღლიაში ურჭობო-
დით, მაგრამ ტკივილს ვერ გრძობდნენ.

კარჭაპი ტალღამ კლდეს შიახალა. ერთმანეთს შეაწვევითა.
ამ შეხლა-შემოხლის სანახაობა ქაფის ამღვრეულმა ღრუბელს
დაფარა თვალთახედვიდან.

როცა ქაფის ღრუბელი ზღვაშივე ჩაიქცა და ტალღაც კლდეს
დაეჭვრა, გამოჩნდა, რომ ექვსივე კაცი გემბანზე წაქცეულყო.
სამაგიეროდ „მატუტინა“ უკვე აქაფებულ ტალღებს გზაშეშო-
ვლით შორდებოდა. კეტმა მშვიდობით ნააბარა გამოცდა და შეხლამ
შედეგად ხომალდის გეზის შეცვლა გამოიწვია. რამდენიმე წუთში
გამშაგებული დინებით გატაცებულმა კარჭაპმა კასკეტები შორს,
უკან მოიტოვა. „მატუტინა“ დროებით უხიფათო მდგომარეობაში
აღმოჩნდა.

ასეთი შემთხვევა ხშირია. ბუშპრიტის მიხლამ კლდეზე ტეს შე-
სართაუთან დაღუპვისაგან გადაარჩინა უუდა დე ლარგო. აგრეთვე,
კაპიტანმა კამილტონმა კონცხ უინტერტონის მახლობლად, საზი-
ფათო ადგილას, სამინელი ბრანოდუმის კლდისაგან კეტის ყრით
უკუაქცია და დაღუპვას გადაარჩინა მის განკარგულებაში მყო-
ფი ხომალდი „როიალ მერი“, თუმცა იგი პატარა შოტლანდიური
ტიპის ფრეგატი იყო. ტალღა ისეთი ძალაა, რომელიც წამიერად
ისეუ დაეშუება, დაცხრება ხოლმე; ამის გამო ადვილი, ან უფრო
შესაძლო ხდება ხომალდის გეზი შეიცვალოს: თუნდაც წამიერად
ძლიერი იყოს ტალღის მიხლა, ქარიშხალში რაღაც ცხოველური
რამ არის. გრიგალი — ხარია: ის შეგვიძლია მოვატყუოთ.

მკვეთრი მოძრაობიდან მხებ მოძრაობაზე გადახვლა — ამაშია
გემის გადარჩენის მთელი საიდუმლოება.

ანძის მონატეხმა კეტმა სწორედ ასეთი სამსახური გაუწია ხო-
მალდს. მან ნიჩბის როლი შეასრულა და საჭის მაგიერობაც გასწია.
მაგრამ ამნაირი ხერხით მხოლოდ ერთხელ იყო შესაძლებელი თა-
ვის გადარჩენა. მისი გამეორება უკვე შეუძლებელი გახდა; კეტმა
ზღვამ გაიტაცა. კლდისგან უკუქცევის ბიძგმა კეტმა ხელიდან გა-
აგდებინა ხალხს და გემბანის კიდურიდან გადაეარდნელი ტალღა
ბში ჩაინთქა; ხოლო მეორე ლონგ-კარლინისის საბიძგად მოვლულმა
ხომალდიდან არ შეიძლებოდა, რადგან ეს უკვე ძარას მთარყვედა.

გრიგალმა „მატუტინა“ ისეუ გაიტაცა. წამიც არ გასულა, რომ
კასკეტები უკვე პორიზონტზე ლოდების უსწორმასწორო გროვები

გვერდობდათ. ამგვარ შემთხვევაში შეჩვენებს შენბილებული იყო კდეკა. ბუნება ჩვენ ჯერ კიდევ საკმარის შესწავლილი არა გვაქვს, მასში თვალთ ხილული თითქოს თავის დასასრულს თვალთ უხილავი მოულოდბს და ისე გვჩვენება, რომ კლდეები დაღვრებიანი, გამტკრებით გამოიყურებიან, გულმწერაღნი იმის გამო, რომ მსხპრადლი ხელიდან გამოეცალათ.

სწორედ ასეთი სანახაობისა იყო კასკეტები, როდესაც „მატუტინა“ მათგან შორს გარბოდა.

შუქურა რამდენადაც უკან რჩებოდა, ამდენად იცრიცებოდა, მკრთალდებოდა, შემდეგ სულ გაუჩინარდა.

მისი გაუჩინარებით ხედავდამ დაისადგურა. წვედიადში ჩაღვრილი აღიხეური სინათლე ხშირი სისლის ფარდაში გაეხვია. მისი სხივები წელის სტიქიის განუსაზღვრელობაში გახავდა. შუქმა ცოტათი ილეულია ტალღებზე, შეებრძოლა მათ და შემდეგ დაეშუა, დაიყენთა და თითქოს დაიძრა კიდევაც. კოცონი ოდნავ მოციალე მკრთალ შუქად იქცა. მის გარშემო მღვრიე, გამლხვალი რკალი უღვარებდა; თითქოს წვედიადის მორეის ფსკერზე ანთებული ლამპარი ჯიღაცას ფეხით გაუსრესიაო.

ხიფათის მაუწყებელი ზარი დადუმდა. საფრთხის მაუწყებელი შუქურა თვალს მიუფარა. როდესაც ერთიც და შორეც გაქცეულუბმა კარგა შორს ჩამოიტოვეს, ისინი შეტადრე შიშმა და ძრწოლამ შუაყრო. ზარი ხმა იყო, ნათურა — ჩირაღდანი. მათში ადამიანური რამ იგრძნობოდა. უიმათოდ მხოლოდ უფსკრულია რჩებოდა.

XIII

კირისაირ ღაშის წყვდიადთან

კარჭამს ხელახლა მიანყდნენ უსაზღვრო წვედიადის ტალღები. კასკეტებისაგან მშვიდობიანად თავდაღწეული „მატუტინა“ ახლა ბოძოქარი წელების ქაოსზე დახტოდა. ეს იყო ქაოსის გამს დასასრულის გახანგრძლივება. კარჭამი აქეთ-იქით აწვლებოდა და თავისი მოძრაობით აქაყებული ზეირთების გამსგებულ გაქანებას აწვევდა. გემის ხერხემლის რვეკა სულაც არ იგრძნობოდა, რაც

ხომალდის სულთმობრძაობის მრისხანე ნიშანია. აეარის დროს ხომალდი მხოლოდ გვერდით რყევას განიცდის. ხერხემლის რყევა კი შებრძოლების კრუნჩხვაა. მხოლოდ საჭეს შეუძლია ხომალდი ქარის ხაწინააღმდეგო მიმართულებით მიატრიალოს.

ქარიშხლისას, მეტადრე თოვლიანი ქარიშხლის დროს, ზღვა და წყვდიადი ბოლოს და ბოლოს ურთიერთს ერწყმიან, და ერთ განუყრელ მთლიანს შეადგენენ. ნისლი, ქარბუქი, უმიზნო წრიალი, ყოველგვარი საყრდენის უქონლობა, გეზის გამოსწორება-შეცვლისა და ცოტადენი სულის მოთქმის შეუძლებლობაც, ერთი ჩაქცევიდან, მეორე ჩაქცევაში ჩავარდნა, თვალით დასანახი პორიზონტის სულმთლად უხილველობა უსინათლოდ, უიმედო მოძრაობა — აი, რას მიაღწია კარტაპის სვლა-ცურვამ.

კასკეტებიდან მშვიდობით თაუდაღწევა, მეჩქების უკან ჩამოტოვება, ამ უბედურებისათვის ნამდვილი გამარჯვება იყო. მაგრამ ამ გამარჯვების შერე ისინი გაცბუნებულნი დარჩნენ. „უამას“ მახილით მას აღარ შეეგებნენ. ზღვაში თავს ორჯერ ასე წინდაუხედავად მოქცევის ნებას არ აძლევენ. მოწინააღმდეგის გამოწვევა სცადო იქ, სადაც საძირაეის ჩაგდება ვერ გავიბედავს, სახიფათოა.

მეჩქებიდან უკუქცევა შეუძლებელიდან თავის დაღწევას ნიშნავდა. ამ მოვლენამ განწირულები შეაცბუნა. მაინც თანდათანობით ჩაესახათ გულში იმედი. ადამიანის სულს ყოველთვის აქვს მიდრეკილება რაიმე სასწაულის მოლოდინისა. არ არსებობს ისეთი უკიდურესი მდგომარეობა, როდესაც ყველაზე კრიტიკულ მომენტშიც კი გულის ხილრმეში იმედის სხივი არ შეიჭრას. უბედურებს, როგორ სწყუროდათ წარმოუთქეათ „გადაურჩითო“, და უკვე შზად იყვნენ წამოეძახათ ეს სიტყვა.

მაგრამ უცბად ღამის წყვდიადში, ხომალდის მარცხენა მხარეს რაღაც სახარული ზვინი თუ გროვა გამოჩნდა, ნისლიდან წამოიძართა და მკაფიო დასანახი გახდა მალალი, შავი ფრიალო კლდე-სწორკუთხიანი — ეს იყო უფსკრულიდან წამომართული ოთხკუთხა გოდოლი.

გაქცეულები მას თავზარდაცემულები უმზერდნენ.

გრივალი მათ სწორედ ამ კლდისაკენ მიაქანებდა.

არ იცოდნენ, რა იყო იგი. ეს იყო პიტალო კლდე, ორტაპი.

ორტაპი

ისევ მტრები იწყებოდა, კასკეტების შემდეგ — ორტაპი, ქარიშხალი ფანტაზიებით არ არის შემკული: უხეშია, მძლე და ყოველთვის კროსა და იმავე საშუალებებს ხმარობს.

წყვედიანი ამოუწურავი შინაარსისაა. კურაგულად იფარავს თავის აურაცხელ ხაფანგ-შტაკრობას. ადამიანი კი მალე ხარჯავს თავის ყველა ქონება-საშუალებას. ადამიანი იფიტება, ხოლო უფსკრულია დაუშრეტელი.

განწირულებმა მათ ერთადერთ დამცველს, მეთაურს მიაპყრეს თვალი, მაგრამ მან, თავისივე უბედურებისადმი ზიზღით აღსაყვებ, დაღვრეპილმა, მხოლოდ მხრები აიჩქა.

ორტაპი შუა ოკეანეში ყალფზე შემდგარი უზარმაზარი ლოდია. ორტაპის მტრები მილიანად მასივს წარმოადგენს; იგი მშფოთვარე ტალღების ზემოთ ორმოცი მეტრით არის შემადღებული. მას ზედ შეუმსხვრევიან ხოლმე ზღვის ზეირთებიცა და ხომალდებიც. გრანიტის უძრავი კუბი შეეულადაა ჩამყვებული მღელვარე ზღვის აურაცხელ გველურ ხრახნებში.

ლამით იგი უშველებელი საჯალათო შორი გვერნებათ, რომელიც თითქოს ფიცარნაგზე შაკ მაუდს დასწოლია და დაუჭმუჭნია. ქარიშხლის დროს, მსგავსად ცულის დარტყმისა, იგი მეხის დაცემას მოულის. მაგრამ თოვლებუქს ჭკქა-ქუხილი და მეხის ჩამოყარდნა არ მოსდევს.

ისიც მართალია, რომ ლამის სიბნელებში ხომალდი ისეთივე მდგომარეობაშია, როგორშიც ნაჭრით თვალუბახეული ადამიანი. ამგვარ პირობებში ხომალდს ისევე, როგორც სიკვდილმისჯილს, სატანჯის შორი მოულის.

მაგრამ მას არავითარი იმედი არ უნდა აქონდეს ელვა-მეხისაგან უცერად მოკვდინებისა.

ტალღების უსუსური სათამაშო „მატუტისა“ ახლა ამ პიტალო-საკენ გაქანდა, ისე, როგორც სულ ახლახან სხვა მტრებისაკენ მიუქანებოდა. უბედურები, რომელთაც განსაცდელი უკვე აცალბებული ჯონათ, ისევ სასოწარკვეთილებას მიეცნენ, ისევ თვალწინ დაუდგათ გემის დაღუპვა, რაზეც უკვე ფიქრობდნენ ავირიდეთო. ზღვის

ფსკრიდან ისევ მუჩუნი ამოტივტივდა. პირველ კიტალოს დაუჯახ-
ნენ და კეტის საშუალებით უკუიქცნენ. მაგრამ ამანაც ვერ უშველა.
კასტეტის მუჩუნი ვაფლის ფიცარივით დანაოჭებულია. ორტა-
პი — მთლიანი კედელია. კასტეტებზე შეხლა ნაკუნ-ნაკუნ აქცევს;
ორტაპზე შეწვევება სიბრტყეზე მისრესს.

კარჭაპის ბაქანზე მყოფთ კიდევ გააჩნდათ გადარჩენის შესაძლე-
ბლობა. შევეულად აღმართული კლდისაგან — ხოლო ორტაპი სწო-
რედ ასეთი კლდეა, — ტალღა ზარბაზნის ყუმბარასავით რიკომეტად
არ იქცევა, არამედ ქვევით სხლტება, ეს მიქცევ-მოქცევას წააგავს.
აქ ტალღა აზვირიებული აწყდება, ხოლო უკუშეცვლის ფრიონა-
ჭავლებად იშლება. ასეთ შემთხვევაში ფოფნა-არყოფნის საკითხი
შემდევნაირად წყდება: თუ ზეირთი ხომალდს კლდეზე მიანწყვეტს,
მას ნამსხვრევებად აქცევს; ხოლო თუ ტალღა ხომალდის კლდესთან
მიახლოებამდე უკუიქცევა, მაშინ ხომალდი გადარჩენილია.

განწირულები თრთოლას აეტანა. სიბნელეში გამახვილებული
თვალთ უკვე ოდნავ არჩევდნენ მეცხრე ზეირთის მოახლოებას. რა
სიმორეზე გაიტაცებს ეს ზეირთი მათ? თუ ტალღა გეშბანის ქიმ-
ნაპირს დაუჯახა, მაშინ ზედ მუჩუნიან მიაგდებს მათ და სიკვდილიც
არ ასცდებათ; ხოლო თუ იგი გემის ძარას ქვეშ გაუვლის...

მართლაც, ტალღა ძარას ქვეშ გასრიალდა.

განწირულებმა შეებით ამოიხუნტქეს.

მაგრამ როცა ტალღა ისევ შემობრუნდება, მაშინ რაღა მოუვათ?

ტალღამ იხინი ზღვაში გაიტაცა.

რამდენიმე წუთის შემდეგ „მატუტინა“ მუჩუნს უკვე შორს გასც-
და. ორტაპიც თანდათან თვალს ეფარებოდა, ისევე როგორც უწინ
კასკეტი გაუჩინარდა. ეს მეორე გამარჯვება იყო. უკვე მეორედ
წაადგა კარჭაპს ზედ თავზე დაღუპვის აჩრდილი და მეორედაც, სა-
ბედნიეროდ, აიცილა.

XV

PORTEHTOSUM MARE*

ამასობაში უბედური ადამიანები, რომელთაც ვინმეორეული
ტალღები აქეთ-იქით დააქანებდა, ყოველმხრივ ხშირმა ნისლმა
მოიცვა. აღარ იცოდნენ სად იყვნენ, ძლივს ამჩნევდნენ იმას, რაც

კარჭაიდან რამდენიმე კაბულტოვზე ზღებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ მსხვილი სეტყვა თავ-პირში უშენდათ, დედაკაცებიც კი უარს ამბობდნენ კაიუტაში ჩასვლაზე. ვისაც კი ზღვაზე უბედურება დაატყდებოდა, ურჩევნია ღია ჰაერზე. ცის კამარის ქვეშ დაიღუპოს. როდესაც სიკვდილი უახლოვდებათ, სახლის ტერიზი ზემოდან კუბოს თავივით ეხურებათ.

რამდენადაც ტალღები თანდათან ხომალდებზე იჭორებოდნენ, იმდენად მოკლე-მოკლე მანძილებზე სცემდნენ. ზეირთების ერთმანეთზე ხშირ-ხშირი მოხლა იმის მარჯვენებელი იყო, რომ ისინი ვიწროებიდან გამოსვლტდნენ: ტალღების ასეთი ბობოქრობა ყოველთვის იმას გუანიშებს, რომ ახლოს ვიწრო სრუტეა. მართლაც, გაქცეულები თვითონ ვერ მიმხვდარიყვნენ, რომ ორინიის შემოვლით მიცურავდნენ. ორტაპისა და კასკეტების შუა დასაყვლით და ორინიის აღმოსავლეთით ზღვა ორ მწკრივ კბოლებს შუა მომწვედუელი და შევიწროებული ბობოქრობს. ზღვა, როგორც სხვა ყოველივე ამ ქვეყნად, თავისუფალი არ არის ტანჯვისაგან. და იმ ადგილებში, სადაც ის ტკივილებსა გრძობს, განსაკუთრებით დრტყინავს ასეთი ვიწრო გასასვლელი ზომალდისათვის სახიფათოა.

„მატუტინა“ სწორედ ამ ვიწრო გასასვლელში შეკურდა.

წარმოიდგინეთ წყალქვეშა კაიდ-პარკის*, ან ულისეს მინდვრებისოდენა* კუს ბაკანი, რომელზედაც თითოეული დანაკეალი წვრილი წვალგასავალია, ხოლო თითო ამონაბურცი — კლდე ასეთია ორინიისთან დასაყვლით მხრიდან მისასვლელი. ზღვა იფარავს და ინაზავს ამ მხარეს ზომალდებისათვის.

წყალქვეშა ლოდების წამახულ კუთხეებზე დაკუნულ-დანაწილებული ტალღები ხტიან და ქაფდებიან. წყნარ ამინდებში ეს მოკლენა ოდნავ რხევას იწვევს, ხოლო ქარიშხლიან ამინდში ქაოსად იქცევა.

ზომალდზე მყოფებმა რაღაც ახალი საშიშროება იგრძნეს, მაგრამ უცბად ვერ წარმოიდგინეს თუ რა იყო. მალე ყველაფერს მიხედნენ. ცას ზენიტში პატარა ნათელი დააჩნდა. ზღვასაც გაცრცილი, ბუნტი შუქი მოეფინა. ზომალდის მარცხენა ვკვრდიდან აღმოსავლეთისაკენ კლდეების გრძელი მწკრივი გამოჩნდა. ზღვაზე საკლდეებისაკენ კარი კარჭაას კლდეების ამ გრძელი მწკრივისაკენ გაძლიერებული ქარი კარჭაას კლდეების ამ გრძელი მწკრივისაკენ მიაქანებდა. სწორედ ეს კბოლებების ზოლი ორინიი იყო.

რას წარმოადგენდა ეს ზღუდე-დაბრკოლება? მგზავრები თითო-
ლამ აიტანა. ისინი უფრო მეტად შეძრწუნდებოდნენ, ვინმეს რომ
ეთქვა: „ის ზღუდე ორინიაო“.

ადამიანისთვის ორინიზე უფრო მოულოდნელი კენჭული არ
არსებობს. წვალზემოდან და წვალს ქვემოთაც მას მძვინვარე უ-
რული იცავს. ამ საყარაულოს მოწინავე პოსტი ორტაას უკავია.
დასავლეთით: ბიურუ, სოტერიო, ანფროკი, ნიანგლი, ფონ-დო-
კროკი, ვიუშული, გროსი, კლანკი, კვიონი, ურაკი, ფოს-მალურა; აღ-
მოსავლეთით სოკე, ოძო, ფლორო, ბრინბეტე, კელუნგი, კროკლო-
ფურმი, სო, ნუარ-პიუტი, კუბი, ორბიუ. რა ურჩხულებია ისინი?
გველუშაპებია? დიახ, მხოლოდ მეჩქის ჯიშისანია.

ერთ-ერთ ამ ციცაბოს ბიუ (მიზანი) ეწოდება, თითქოს იმის ნიშ-
ნად, რომ აქაა დასასრული ყოველი მოგზაურობისა.

მეჩქის ეს გროვა, რომლისთვისაც წვედიადხა და წვალს ურ-
თად შეკრული სანახაობა მიეცათ, განწირულებს თვალწინ წარ-
მოუდგათ მთლიანი შაეი ზოლივით; მას თითქოს პირიზონტიც კი
გადაეხახა.

გემის დაღუპვის საშიშროება უსაშველობის უმაღლესი ხარისხია.
ხმელეთთან, დედამიწასთან ახლოს იყო და არ შეკვდილის მას
მიადწიო; ტალღებზე დასრიალებდე და შესადლებლობა არ მოგვეც
მიმართულება შეირჩიო; ურდნობოდე რაიმეს, რაც მყარად გჭვე-
ნება და ნამდვილად კი შერყევი და ფშენიტი იყოს; ერთსა და იმავე
დროს სიცოცხლით საესეც იყო და სიკვდილითაც; პატიმარი იყო
განუზომელი სიერცეებისა, დატუსალებული ცისა და ოკეანის შუა;
საჭვობილის თაღების მაგიურ ზემოდან უსაზღვროება გეფარებო-
დეს. ყოველი მხრიდან გარემოვიცეას ქარტეხილების გახელებულმა
თარეშმა, შვეაფროს, შვებოჭოს და ღონე მიგზადოს — არა არის რა
ასეთ მდგომარეობაზე უფრო მეტად დამბუჩავებელი და უფრო მეტად
აღმაშუოთიებელი. ასე გგონია მქირდავი ხარხარი გესმის უწინარი
მტრისა. შენ სწორედ ისა გბორკავს, რაც ფრინველებს ეხმარება
ფრთაგაშლით ინავარდონ და თეეზებს — თავისუფლად იმობარონ.
პირველი შეხედვით ეს თითქოს არაფერია. მიუხედავად იმისა, ის
ველაფერია. სწორედ იმ პერზე ხარ დამოკიდებული, რომელსაც
შენი ხუნთქით არხევ; იმ წვალზე ხარ დამოკიდებული, რომელიც
შეგიძლია მუჭში ჩაიფერო, ავესე ჭიქა ამ ქარიშხლიანი წყლით. და-

ლე და პირში მხოლოდ ხიშარეს თუ იგრძნობ. მისი ერთი ყელუბი მხოლოდ გულისრეკას იწვევს, ტალღას კი შეუძლია დავაბრმოს. ქვიშის მარცვალი უდაბნოში, ერთი ციციქა ქაფი ოკეანეში — შე- შარავი ფენომენტებია. ყოვლადშემძლე ბუნებას საჭიროდ არ მიან- ნია დამაღოს თავისი ატომები; იგი უსუსურებას ხიძლიერედ აქცევს, არარას თავისი ძალებით აეხებს და უსასრულო მცირედიდან ქმნის ისეთ უსასრულოდ დიდს, რაც ადამიანს ანადგურებს. ოკეანე თავისი წვეთებით ჩვენი შემშესერვლია. გრძნობთ, რომ მისი სათამაშო ხდუ- ბით.

სათამაშო! რა სამინელი ხიტყვაა.

„მატუტინა“ ირონიიდან ცოტა ზემოთ იმყოფებოდა; ეს მის- თვის კეთილსასურველი მდგომარეობა იყო, მაგრამ მას ტალღების ძალა ჩრდილოეთ ზოლის კიდურისაკენ შიაქანებდა, ეს გარემოება კი საბედისწერო დასასრულს უშაადებდა. ჩრდილო-დასავლეთის ქარი კარჭაპს ძალუმად დაჭიმული მშვილდიდან ნასროლი ისრის სისწრაფით შიაქანებდა. ეს კონცხი ნახსადგურ კორბელეს ცოტა აქუთ მდებარეობს. ამ ადგილს ნორმანდიის არქაქელავის მეზღვაუ- რებმა „მაიმუნი“ შეარქვეს.

მაიმუნი — SWINGE — ეს არის გახელბული დინება. მთელი რივი ძაბრისებური ჩაღრმავებანი, მჭეწებს შუა ოკეანის ზედაპირზე მთელ რიგ მორეებს იწვევს. ერთ ასეთ მორეეს რომ თავს დააღწე- ვო, უმაღ მუორეში უმწვედვეით. „მაიმუნის“ კლანჭებში მომწვე- დეული ხომალდი ტრიალებს, ერთი მორევიდან მუორეში გადადის, კიდრე კბოდეს არ დაემგერება თავისი ძარათი. რაკი ხომალდს ნაჩერეტი გაუწნდება, ჩერდება და კიხითი ტალღებზე მალდა აიწე- ვს, ზოლო ცხვირით წყალში იყვინთება, მორევი მას უკანასკნელად ატრიალებს, კიხოც წყალში ჩაშვება და უფსკრულისაკენ მიეშუ- რება. ხომალდის ჩაძირვის ადგილზე ქაფის პატარა კუნძულია წნდება, ისიც თანდათან იშლება, დნება და მალე ზღვის ზედაპირზე მხოლოდ რამდენიმე ბუშტილა ამოტიუტივდება. იმის მაჩვენებელი, რომ წვალქვეშ ვილაყას სული შეუგუბდა.

ლამანშის ცველაზე სახიფათო მორეეები სამ ადგილას მდებარე- ობს. ერთი მათგანი ყბადაღებული გერდელერ-სენდის ქვიშაან მე- ჩუთან, მუორე — ჯერის მახლობლად, პინონესა და ნუარმონის კონცხს შუა, მესამე კიდევ ორინიის მახლობლად.

„მატუტინას“ ბაქანზე რომ ლოცმანი ადგილობრივ მცხოვრებთაგანი ყოფილიყო, ის წინასწარვე გააფრთხილებდა ამ ახალი სამიშროების შესახებ. ულოცმანოდ უბედურები აღლოთიდა ხელმძღვანელობდნენ: კრიტიკულ მომენტში ადამიანს რაღაც მორე მხედველობის მსგავსი გამოაჩნდება ხოლმე. გამპეინურებულ ქარი ქაფის მთელ შადრეუებს აშხეფებდა ქაერში და მთელი სანაპიროს გასწვრივ აბნეუდა. ეს იყო „მაიმუნის“ გადაფურთხება. მრავალი ხომალდი დაღუპულა ამ მხარეში. გაქცეულები თუხარდაცემულნი უახლოვდებოდნენ ამ ადგილს; თუმცა არ იცოდნენ, რას წარმოადგენდა იგი.

როგორ უნდა აექციათ გზა მრისხანე კონცხისათვის? ეს შეუძლებელი იყო.

ისევ როგორც ამას წინათ, მათ თვალწინ კასკეტი აიძარია, ხოლო შემდეგ ორტაპი, ახლა მათ წინ ორინიის შადლი მთები გამოიჭიმა. ერთ უხარმახარ პიტალოს მორე მოსდევდა, მთელი რივი სახარულ მოპირდაპირეთა. ქარიბდა და სცილა მხოლოდ ორი იყო: კასკეტი, ორტაპი და ორინი — სამი მონინაალმდევე მტკრია.

იგივე სურათი — პორიზონტის თანდათანობითი ჩამალვა კლდეებს იქით — იმ დიდებული ერთფეროვნებით შეორდებოდა, როგორც მხოლოდ უფსკრულს სწევია. ოკეანესთან ბრძოლაში გვხვდება განმეორებები.

ჟველა ტალღა და ტალღების მთელი გროვა, უძიხოდაც ნისლში საოცრებამდე გადიდებულად რომ ჩანდა — რამდენადაც გაქცეულებს კონცხთან აახლოებდა, იმდენად უფრო მალდა, ათ მუტრამდე იწვედა. კარჭაქსა და ფრიალო კლდეს შუა მანძილი სამიში სისწრაფით მოკლდებოდა. ისინი უკვე მორევის მიჯნაზე იმყოფებოდნენ. პირველივე ქაელი აუცილებლად გაიტაცებდა. კიდევ ერთი ტალღაც და ჟველაფერი გათავებებოდა.

უცბად კარჭაპი უკუიქცა, თითქოს მაგარი მუშტი ქერეხი. ტალღა ხომალდის ძარას ქვეშ აბორჯდა, მერე გადატრიალდა და კარჭაპი გადაავლო, თან ქაფის მხეფები მიაყარა. ამ ბიძგით „მატუტინა“ ორინიისაგან უკუიქცია.

იგი ისევ გაშლილ ხელეში აღმოჩნდა.

ვინ დაეხმარა ახლა კარჭაქს? — ქარი.

გრივალმა უცერად იცვალა მიმართულება.

აქამდე გაქცეულები ტაღლების სათამაშოდ ქველიყვნენ, ახლა ისინი ქარის სათამაშოში გახდნენ. კასკეტებს მათ თეთონ დააღწიეს თავი. ორტაპისგან ტაღლამ იხსნა, ხოლო ორინიისგან ქარმა გაარიდა.

წრდილო-დასავლეთის ქარი უცბად სამხრეთ-დასავლეთისამ შეცვალა.

დინება — ეს არის ქარი წყალში; ქარი — ეს არის დინება ჰაერში; ორი ძალა დაუჯახა ერთმანეთს და ქარმა რატომღაც მოისურვა დინებისთვის მსხვერპლი წაერთმია.

ოკეანის უეცარი ხუმტური მიუწვდომელია; იგი დაუსრულებული „ვაითუ“ არის. როდესაც ხაკსებით მასზე ხარ დამოკიდებული, არ შეიძლება ან იმედი იქონიო, ან სასწარმკეთილებას მიეცეოკებე იმით ერთობა, რომ თავის ნამუშევარს თეთონვე ანადგურებს. თვალმიუწვდენელ, დაღვრემილ ზღვას, რომელსაც ჟან-ბარტი* „უხემ ცხოველს“ ეძახდა, შტაცებლის ყველა თვისება აქვს. იგი მჭრელ ბრტყალებს ხან გამოაჩენს და ხან ჩავერდოვან თათებში იფარავს. ქარიშხალი ხომალდს ხან ადვილად სძირავს, ხან კიდევ გულმოდგინედ, მოფიქრებით ცდილობს მის ჩაძირვას. შეიძლება ითქვას, რომ ყოველ წერილმანს თავს ევლება. ზღვას დრო საკმაოდ მოუპოვება. ამამი უკვე ბევრჯერ დარწმუნებულან მისი მსხვერპლნი.

ხან სახეელის უადის გადადება მომავალი პატიების ნიშანია. მაგრამ ახეთი შემთხვევები იშუაითია. როგორც უნდა იყოს, ზღვაზე დასაღუპად განწირულებს ადვილად სჯერათ, რომ გადარჩებიან; თუკი ქარიშხალი ცოტაოდნავ ჩადგა. მათ უკვე უწუნებათ, რომ საშიშროება ასცდათ. იმის შემდეგ, როცა ისინი თავს ზღვის ფსკერზე დამარხულად თვლიდნენ, ახლა ათრთოლებულნი აჩქარებით ებღაუჭებიან იმას, რაც ჯერ ბედს მათთვის არ მიუზღავეს. ყოველივე იული უკვე გადაიტანეს; არაეითარი ეჭვი. ისინი სრულებით დაკმაყოფილდნენ. ისინი გადარჩნენ და უკვე აღარაფერს სთხოვენ ღმერთს. არასოდეს შეტისმეტად არ უნდა აუჭქარდეთ და ამოუცნობს არ უნდა მიეცეთ ხელწერილი იმაზე, რომ მახთან ანგარიში საბოლოოდ გასწორებული გვაქვს.

სამხრეთ-დასავლეთის ქარბორბალა დაიწყო. ვინც კი ჩასადირად განწირულ ხომალდზე მყოფთ ეხმარება, მეტიმეტი თავაზიანობით რადი გამოიჩნევა. გრიგალი „მატუტინას“ იალქნების ნახეთქებში ჩააცხრა, როგორც წყალში დამხრჩვეალს თმებში მოკვიდვებთან ხოლმე და სწრაფად გაათრია გაშლილ ზღვაში. ამგვარი რამ ტიბურიუსის სულგრძელობას ემსგავსებოდა: ტიბურიუსი ხომ მხოლოდ იმ ტყვე ქალებს ანიჭებდა სიცოცხლეს, რომლებისთვისაც მის მოძალადეებს ნამუსი უნდა აეხადათ. ქარი დაუნდობლად ატყდებოდა თავს იმათ, ვის გადარჩენასაც თვითონ ცდილობდა. ქარი განწირულებს ამგვარ სამსახურს გააფთრებული ბოროტებით უწევდა. ეს ისეთი დახმარება იყო, რომელმაც შებრალება არ იცის.

ამგვარი სასტიკი გადარჩენის შემდეგ კარჭაპი საბოლოოდ ნამსხვრევებად იქცა.

მსხვილი, ტყვიისოდენა და მასავით მაგარი სეტყვის მარცვლები ლამის დაცხრილვას უპირებდა ხომალდს. ყოველი გვერდზე გადახრისას ხომკაკლები ისე მოგორავდნენ გემბანზე, როგორც საფანტის მრგვალი ტყვიები. წყლის სტიქიონისაგან ზევით და ქვევით ნაფატრი კარჭაპი, მასზე გადაძვავი ტალღებისა და ქაფის შადრევანში ძლივს და მოჩანდა. თითოეული მხოლოდ თავის თავზე და ფიქრობდა.

ადამიანები, რაც მოხვდებოდათ, იმას ებლაუჭებოდნენ. ყოველი შენჯღრევის მერე ისინი გაკვირვებით მიმოიხედავდნენ ხოლმე, რათა დაენახათ, რომ ზღვაში გატაცებული არც ერთი მათგანი არ იყო. ყოველ მხრით გადაცქვნილი ნაფოტებისაგან ბევრ მათგანს სახე დაკაწროდა.

საბედნიეროდ, სასოწარკვეთილება ორმაგად აძლიერებს ადამიანის ძალ-ღონეს. შიშით შეპყრობილი ბავშვის ხელი ბუმბუკაზის ხელზე სუსტი როდია. შიშის ზარის წუთებში დედაკაცის თითები ნამდვილ მუხრუჭებად იქცევა: უმანვილ ქალს შეუძლია იმ დროს თავისი ვარდისფერი ნაზი ფრჩხილები თუნდაც ქვას ჩაუჭიროს. დასალუჰად განწირულები მთელი ძალ-ღონით ცდილობდნენ ადგილზე დარჩენას, მაგრამ ყოველი ტალღა მათ გემბანიდან წალუკვას უქადდა.

უცბად ისევ შუბით ამოისუნთქეს.

იდეალური მოწყობა

გრიგალი უცბად ჩადგა.

აღარც ჩრდილოეთის ქარი უბერავდა და აღარც სამხრეთისა. შეწვდა ქარიშხლის გააფთრებული ღმუხილი. ყოველგვარი გადასვლისა და შენელების გარეშე ქარ-სეტყვა ერთ წამში ვაჭრა სადღაც. თითქოს უფსკრულებში ჩაინთქარ. ვერც მოისახრებდი, ხაით გადავიარდა. სეტყვის მაგიერ ასერში ისევ თეთრი ფიფქები წამოვიდა, სულ-ნელა დაიწყო თოვა.

ღელუაც დაეხრა, ზღვა სუფრასავეთ გადასწორდა.

თოვლებუქმა იცის ასეთი უეცარი დაწინარება.

როგორც კი ელექტრონის დენი შეწყდება, ვულაფერი მშვიდდება, ტალღებიც კი, რომლებიც ჩვეულებრივ ქარიშხლების შემდეგ ჯერ ისევ განაგრძობენ ხოლმე ღელუა-ხეთქებას. აქ კი პირიქით, აღარავითარი კვალი ახლანდელი მძებნიარებისა. ზღუაც ისე, როგორც მძიმე სამუშაოს შემდეგ მშრომელი კაცი, უცბად იძინებს; ეს თითქოს ეწინააღმდეგება სტატისტიკის კანონებს, მაგრამ სულაც არ აკვირებს ტყელ მუხლუაურებს, რადგან იციან, რომ ზღვა ყოველგვარი მოულოდნელობით არის აღსავსე.

ამგვარი მოვლენები, მართალია, იშვიათად, მაგრამ მაინც ჩვეულებრივი ქარიშხლების დროსაც თავს იჩენს ხოლმე. ასე მაგალითად, ჩვენი მოსწრებისას იმ დაუეწიყარი გრიგალის დროს, 1867 წლის 27 ივლისს ჯერსიზე რომ ამოვიარდა, თითხმეტი საათის განმავლობაში უწყვეტლივ მბორგავი ქარი უცბად სამარისებურმა მღუმარებამ შეცვალა.

კარჭაპის ირგვლივ რამდენიმე წუთის შემდეგ მიძინებული წლის უსახლერო ზეწარი გადაჭიმულიყო. ამასთან ერთად, რადგან ქარიშხლის უკანასკნელი ფაზა პირველის მსგავსია, სრული სამხელე ჩამოწვა. ყოველივე, რასაც კი თვალით ზედაედნენ ოდნეუ მაინც, კიდრე სათოვარი ღრუბლები ცაზე ქულეებად ტრიალებდა, ახლა ისევ გაუჩინარდა. მიმქრალი ხილუებები გაიშალა, ვალზეა და ხომალდი ისევ ყოველი მხრიდან უსახლერო წვედიადმა მოიცვა. ამ უკრეთ ღამის კედელს, ამ შავად მოგარსულ რკალს მოეცვა

„მატუტინა“. სიბნელე ყოველ წუთს ვიწროვდებოდა და აებღლითად
ნელ-ნელა მკერივდებოდა ყინულივით. ზენიტში არც ცის პატარა
ნავლეჯი ჩანდა, არც ერთი ვარსკვლავი. მხოლოდ ჩამობურული
ნისლის ქერი იყო. კარჭაპი თითქოს ღრმა ქის ძირში ჩაეშვაო.

ამ კაში ზღვა გამდნარ ტყვიას დაემსგავსა. წყალი პირქუშმა
უძრაობამ გათოშა. ოკეანე არასდროს ისეთი დაღვრუმილი არ არის,
როგორც მაშინ, როდესაც იგი გუბესავით მღორდება.

ირგვლივ ყოველივე დუმილს, სიჩუქს და ღრმა წვედიადს
მოეცეა.

სიწყნარე ბუნებაში ხშირად მრისხანე დუმილია ხოლმე.

მიწყნარებული ღელვის უკანასკნელი მხეფები იშვიათადღა
სწედებოდა ხომალდის ნაპირებს. გემბანმა ისევ პორიზონტალური
მდგომარეობა მიიღო და ოდნავლა გვერდელაობდა ხან ერთ და ხან
მეორე მხარეს.

აქა-იქ ძლივს შესამჩნევად ტორტმანებდა ხომალდიდან აგლეჯი-
ლი აღკაზმულობის ნაწილები. ფარნის მაგივრად ბუშპრიტზე ჩამო-
კიდებული ყუმბარა, რომელშიც გაფისული ძენბი ენთო, უკვე აღარ
ქანაობდა და მისგან ზღვაში ცეცხლიანი წვეთები აღარ ცვიოდა.
ღრუბლებში მოთარეშე ქარი ჯერ კიდევ არ ხმაურობდა, ხშირი,
ფაფუკი თოელი ოდნავი დაცურებით ცვიოდა. აღარც მქრქებთან
ისმოდა ტალღების ჩრჩქოლი. სამარისებური მდუმარება ჩამოწვა.

ველურობამდე გახვლებული სასონარკვეთილების შემდეგ ტა-
ლღებზე უსამველოდ მოქანავე უბედურებს ეს უეცარი გაფუქება
ენით გამოუთქმულ ბედნიერებად ეჩვენათ. მათ ასე ვგონათ, რომ
ტანჯვა-წამებას ბოლო მოეღო. თითქოს ყოველივეს მათ გადასარ-
ჩენად უსიტყვოდ პირი შეუკრავსო. მათ ხელახლა მიეცათ იმედი.
რაც აქამდე გააფთრებული იყო, ახლა სიწყნარედ იქცა. ეს იმის
უტყუარ ნიშნად მიიღეს, რომ მშვიდობა ჩამოეარდა. განამებულმა
ადამიანებმა ბოლოს თავისუფლად ამოისუნთქეს. ახლა შეეძლოთ
ხელი გაეშვათ ბაგირის ნაწვევების, ან ფიცრის ნატეხისათვის,
რომლებსაც აქამდე ებღაუჭებოდნენ. შეეძლოთ ფეხზე დამდგარა-
ვენენ, წელში გამღილიყვნენ, ევლოთ, ემოდრავათ. სიმშვიდის გა-
მოუთქმელი გრძნობა დაეუფლა მათ. უფსკრულის წვედიადში არის
ხოლმე ხანდახან სამოთხისებური ნეტარების ასეთი წუთები. ისინი

რაც სხვა მოვლენას წინამორბედობენ. ცხადი იყო, რომ ამ ადამიანებს აღარც კრიგალი ეტყუებოდა, არც აქაყუებული ზეიროები, არც ქარის გახელელებული მიძალება — ამ ყოველივეს უკვე თავი დააღწიეს.

ამერიდან ყოველივე კეთილსასურველად წარიმართებოდა. სამ-ოთხ საათში განთიადიც მოატანს, მათ რომელიმე გამკლაველი ხომალდიდან დაინახავენ და თავისთან გადასხამენ. რაც ვეულაზე სამინული იყო, უკვე გადაიარა. ახლა სიცოცხლეს უბრუნდებოდნენ. ვეულაზე მნიშვნელოვანი მიღწეულია: ქარიშხლის ჩადგომამდე ხომალდზე შერჩნენ. თავისთვის ასე ამბობდნენ: „მორჩა და გათავდაო“.

უცებ დარწმუნდნენ, რომ ნამდვილად დასასრული დადგა.

ერთი მატროსთაგანი, ჩრდილოელი ბასკი, სახელად გალდეაზუნი, ტრიუმში ბაგირისათვის ჩავიდა და უკან დაბრუნებისას განაცხადა:

- ტრიუმში სავსეა.
- რით? — შეკითხა მეთაური.
- წვლით, — უპასუხა მატროსმა.

მეთაურმა იყვირა:

- ეს რაღას ნიშნავს?

გალდეაზუნმა უპასუხა:

- ეს იმას ნიშნავს, რომ კიდევ ნახევარი საათი და ჩავიდირებით.

XVII

უპანასკნელი საშუალება

ძირი შეტეხილი აღმოჩნდა. ხომალდში წყალმა იწყო ღვნა, როლის მოხდა ეს? ამ შეკითხვაზე პასუხს ვერავინ გასცემდა. როცა ორისინი ტალღამ კასკეტებთან მიაგდო, მაშინ მოხდა, თუ როცა ორისინის მახლობლად გაჩნდნენ, მაშინ? ან იქნებ მაშინ, როცა ორისინის დასავლეთით კინალამ მორეუმა შეიტაცა? უფრო სარწმუნო ისაა, „მაიმუნთან“ რომ სულ ახლო მივიდნენ, იქ წამოეცვა წყალქვეშა ლოდის წამახულ თავზე. ეს ბიძგი ვერ შეაშინებს, რადგან ქარი ამ

დროს აქვთ-იქით ახეთქებდა მათ. როცა გამტყრება შევიპყრობს, ჩხელეტას ველარ გრძნობ.

ტრიუმში მეორე მატროსიც ჩაეიდა, სამხრეთელი ბასკი, რომელსაც ავე-მარიას უძახდნენ. დაბრუნებულმა გაამხილა:

— ტრიუმში წყალი ორი ვარის სიმაღლეზეა.

ეს, დაახლოებით, ექვს ფუტს უდრის.

ავე-მარიამ დახინა:

— ორმოც წუთში ჩვენ ჩავიძირებით.

მაინც საიდან იწყო წყალმა დენა ხომალდში? ნახერუტი არ ჩანდა, მას ტრიუმში შესული წყალი ფარავდა. შეტეხილი ნაწილი სადღაც სიღრმეში, კარქაპის წყალქვეშა ნაწილში იქნებოდა. მისი მოძებნა შეუძლებელი იყო; შეუძლებელი იყო აგრეთვე მისი დაცობაც. სადღაც ჭრილობა იყო და მისი შეხვევა კი ვერ ხერხდებოდა. თუმცა წყალი ტრიუმში არც ისე სწრაფად მატულობდა.

— წყალი უნდა ამოუხაპოთ! — შესძახა მეთაურმა.

— წყალშემსრუტები არა გვაქვს, — უპასუხა გალდეაზუნმა.

— მაშინ ნაპირისკენ უნდა გავცუროთ, — შესძახა ისევ მეთაურმა.

— აბა, საით არის ნაპირი?

— არ ვიცი.

— არც მე ვიცი.

— მაგრამ სადმე ხომ უნდა იყოს?

— უუჭველია.

— ვინმემ წაგვიფანოს ნაპირისაკენ. — განაგრძობდა მეთაური.

— ჩვენ ლოცმანი აღარა გვაქვს, — შეესიტყვა გალდეაზუნი.

— შენ მოკიდე ხელი რუმპელს.

— ჩვენ ხომ აღარა გვაქვს რუმპელი.

— კეტიდან გავაკეთოთ; ლურსმნები, ჩაქუჩი! იარაღი! სწრაფად!

— მთელი სადურგლო იარაღი წყალმა წაიღო, აღარაფერი აღარ დაგერჩა.

— ხულერთია, როგორმე უნდა უმართოთ საჭე.

— რით უმართოთ?

— სად არის ჩვენი კანჯო? იმაში გადავსხდეთ და ნიჩბები მოუუსვათ.

— კანჯო სადღა გვაქვს.

- მამ, ისევ კარჭაშზე მოვიშველიოთ ნიჩბები.
 - აღარც ნიჩბები გვაქვს.
 - მამის აფრები ავუშვათ.
 - ჩვენ ხომ არც აფრა გვაქვს და არც ანძა.
 - ანძა ლონგ-კარლისიდან გაუაკეთოთ, აფრა ბრეზენტციდან...
- აქედან გაველწიოთ, ქარს მივეწვდეთ.
- ქარიც რომ ჩადგა.

მართლაც, ქარი სულ მთლად ჩაყუწდა. ქარიშხალი შორს გადაიარგა. მაგრამ დაწვენარება, რომელიც მათ თავის გადარჩენად ჩათვალეს, მათთვის დამღუპველი აღმოჩნდა. სამხრეთ-დასავლეთის ქარს ისევ წინანდებური გამშაგებით რომ ექროლა, იგი ტრიუმის წვლით გავსებადღე რომელიმე ნაპირთან მიაგდებდა ხომალდს; ან იქნებ მის დაძირვამღე ქვიშოვან მუქეზზე გაერიოა. გრიგალი ხმელეთამღე მიღწევაში დაეხმარებოდათ, მაგრამ ქარი აღარ ქროდა და აღარც იმედი უნდა კქონოდათ. ისინი ახლა იმიტომ იღუპებოდნენ, რომ გრიგალი ჩადგა.

გამოუვალი მდგომარეობა შეიქმნა.

ქარი, სეტყვა, გრიგალი, ქარბორბალა — აულაგშავი მტრები არიან, მაგრამ მათ შეიძლება თავი გაართვა; ქარიშხალზე შეიძლება გაიმარჯვო, რადგან ის საკმაოდ შეიარაღებული არ არის. იმგვარ მტერთან, რომელიც თვითონვე ამფლავნებს თავის განხრახვებს, ვოველთვის შევიძლია გამოინახო ბრძოლის საშუალება. ის აქეთ-იქით უშედეგოდ აწელება და ხშირად მარჯვე წუთითაც ვერ სარგებლობს, მაგრამ მყუდროებასთან საბრძოლველად არავითარი იარაღი არ მოიპოვება. აქ ხელის ჩახაჭიდა აღარაფერია.

ქარები იგივეა, რაც ცხენოსანთა შემოტევა: შედგრად დაუხედით და მთელი გროვა დაიშლება. ხოლო მყუდროება ჯალათის მარწუხებია.

მძიმე და დაუძლეველი წყალი ნელა და თანაც შეუწყვეტლივ შემოდის ტრიუმში. რამდენადაც ტრიუმში წყალი მატულობდა, იმდენად კარჭაში უფრო ღრმად ეშვებოდა ზღვაში, თუმცა ეს ძალიან ნელა ხდებოდა.

„მატუტინაზე“ მყოფნი გრძნობდნენ, როგორ ნელ-ნელა ახლოვდებოდა შემხარავი დაღუპვა, დაღუპვა უბრძოლველად. მათ უკვე

დაეუფლა აებდითად შვიდი რწმენა იმისი, რომ ბრმა სტიქონის ზემი აუცილებელია. პერი ოდნავდაც კი არ იძვროდა, წყალზე მცირედი ჭავლიც არ ჩანდა. უძრაობაში რაღაც უღმობელია და ფარული. მორევი სრული დუმილით შთანთქავდა მათ. დაძუნჯებული წელის საშუალებით, უდრტივებულად, უმფოთველად, უმბნოდ, უანგარიზოდ და უგრძობლად იზიდავდა თავისკენ დედამიწის სფეროს ცენტრი. მორევი მათ სრული სიმშვიდით ძირავდა. უკვე აღარ იყო აღარც დაღებული ხახა ტალღებისა, არც გრივალის და ზღვის გააყვებული მუქარა, არც ქარბორბალას ქშენა, არც აქოზრილი ზვირთები ქაფებისა, მსხვერპლის მოლოდინში წინასწარვე რომ გახლებულიყვნენ. ახლა განწირულნი თვალწინ მხოლოდ უსაზღვროების უფსკრულსდა ხედავდნენ, უკვე გრძობდნენ, რომ შვიდ სივრცეში იძირებოდნენ, სადაც სიკვდილის გარდა არაფერია. წყალსა და ხომალდის ფერდს შუა მანძილი თანდათან იკლებდა, ეს იყო და ეს. შეიძლებოდა სწორად გამოეანგარიშათ, თუ რამდენი წუთის შემდეგ სულ აღარ იქნებოდა ეს მანძილიც. ახლანდელი სანახაობა სრულიად საწინააღმდეგო იყო ზღვის მოქცევის სანახაობისა: ახლა წყალი კი აღარ იწვევდა მათკენ, არამედ ისინი ჩადიდდნენ იმავე წყალში. თვითონ ითხრიდნენ სამარეს. მათი შესაფლავე თვითონ მათივე საკუთარი სიმძიმე იყო.

მათთვის სასჯელი მზადდებოდა არა ადამიანთა კანონის ძალით, არამედ საგანთა კანონის ძალით.

უნვეეტლივ თოვდა და რადგან ზღვის სიღრმისაკენ ჩამავალი ხომალდი სრულებით არ ირხეოდა, თოვლის თეთრი ფიფქები მის გემბანზე ზეწარივით იმლებოდა და კარჭაპს თითქოს სუდარას აფარებდა.

წყალი ტრიუმს თანდათან აესებდა. არავითარი საშუალება არ იყო წელის შეკავების, სახაპავიც არ ქონდათ. თუმცა იხიც ვუ რაფერს უშველიდა ამ მდგომარეობას — კარჭაპი გემბანიანი ხომალდი იყო. სამი, ოთხი მაშხალა სადაც მოხვდათ, იქ ჩაარჭვეს და გაანათეს. გაღდეაზუნმა რამდენიმე ძველი ტყეის ხაპი მოიტანა. ტრიუმიდან წელის გადაღერა განიზრახეს, ჯაჭკურად გამწკრივდნენ, მაგრამ ხაპები უვარგისი გამოდგა. ზოგი ნაკერებზე ირღვეოდა, ზოგი ძირგაეარდნილი იყო და წყალი ვზადავზა იღვრებოდა. უთა-

ნაბრობა ხომალდში შემოდენილ წყალსა და იქიდან ამოხაუღს შორის, ბედის დაციხვას წააგაუდა, შემოდიოდა მიუღი კასრი, იღკრებოდა ერთი ჭიქა. ყოველგვარი ცდა უშედეგო იყო. ეს ხანახობა იმ ტუნს მოგაგონებდათ, რომელსაც სურს მილიონი დახარჯის დღეში, მხოლოდ თითო სუს გაცემით.

შეაურმა წარმოთქვა:

— ხომალდი ხომდისაგან უნდა გაეთათვისუფლოთ.

ქარიშხლის დროს გემბანზე მდგარი რამდენიმე ყუთი ბავირუბათ ანძაზე მიებათ და ისინი გადამტვრეულ ანძის ისევ მიბმული შერჩნობდა. ახლა საბმულები აუშვეს და ხომალდის ბაქნის მოაჯირის ერთ-ერთი გადამტვრეული ნაწილიდან ბიძგის კერით ზღვაში გადაყარეს. ერთი ამ ზანდუკთაგანი ბასკ დედაკაცს გუთუნობდა. იმ უბედურს შწუხარებით აღსავსე წამოძახილი აღმოხდა:

— ოჰ! მაგ ყუთში ხომ ჩემი ახალი წითელხარშულიანი მოსასხამა და ჩემი ჩივინიანი წინდები! ის ვერცხლის საყურეებიც, რომლებსაც ღვთისმშობლის დღეს წირვაზე წასვლისას ვიკეთებდი!

გემბანი გაათავისუფლეს, რჩებოდა კაიუტა, იქ ბევრი რამ იყო დაგროვილი. იქ, როგორც მკითხველს ეხსოვება, მგზავრების ბარგი იყო და მატროსების ნაკრაულები.

ბარგი ამოაჩინეს და ხომალდის ბაქნის ფერდის იმავე გადამტვრეული ადგილიდან გადაყარეს.

ახვევ მოექცნენ ნაკრაულებსაც.

შეუდგნენ კაიუტის სრულებით დაცლას: ფარანი, ეზულგოფი, კასრები, ჩანთები, ხასხელი წელის ტურტელი, ქვაბი საჭმლით, ვეღაფერი წყალს მისცეს.

თუჯის ღუმელს, უკვე დიდი ხნის ჩამქრალს, ქანხები მოუშვეს, ცეშნების ქვესადებიდან ახსნეს, აიტაცეს გემბანზე. გადამტვრეულ მესვრთან მიიტანეს და ისიც წყალში გადაუძახეს. რაც კი შეიძლებოდა ხომალდის შიგნითა ადგილიდან დაეძრათ და მოეხხნათ, ვეღაფერი ზღვას მისცეს. გადაყარეს კანტები, რიფერსები, ანძის მონატეხები. დროდადრო ბრბოს უფროსი, ანთებული მამხალით ხელში, კარჭაპის ცხვირთან განათებულ ციფრებს დაატყრდებობდა, ჩაძირვის ხილრმეს ამოწმებდა. ცდილობდა გამოერკვია, ხომალდი კიდევ რამდენ ხანს გაძლებდა ზღვის ზედაპირზე.

უკიდურესი საშუალება

ტვირთისაგან განთავისუფლებული „მატუტინა“ ცოტათი უფრო ნელა, მაგრამ მაინც იძირებოდა.

საზარელ მდგომარეობაში ჩაცვივდნენ, უკვე აღარაფრის იმედი აღარ ჰქონდათ. უკანასკნელი საშუალებაც ამოიწურა.

— ხომ აღარაფერია მანდ კიდევ ზღვაში გადასაგდები? — გასძახა მეთაურმა.

დოქტორი, რომელიც ახლა აღარავის ახსოვდა, გემბანის კაიუტიდან გამოვიდა და წარმოთქვა:

— არის.

— რა არის, აბა? — შეეკითხა უფროსი.

— ჩვენი დანაშაული.

ყველა შკერთა და ერთხმად შესძახეს:

— ამინ!

დოქტორი მთელი ტანით აიძვრა, სახეზე მკვდრისფერი დაუღო, მაღლა ცისკენ მიუთითა და წარმოთქვა:

— მუხლი მოიდრიკეთ!

ყველანი შეტორტმანდნენ, პირქვე დამხობას ლამობდნენ.

დოქტორმა განაგრძო:

— ჩვენი დანაშაული მივეცეთ ზღვას. ჩვენი მთავარი ტვირთი ის არის. იმისი მიზეზით იძირება ხომალდი. რაღა ხაჭირია სიცოცხლის შერჩენაზე ვიდარდოთ! სჯობს, სულის გადარჩენაზე ვიფიქროთ. მომისმინეთ, უბედურნო! ყველაზე უმძიმესია ჩვენი უკანასკნელი დანაშაული, ის, რომელიც ახლაბან ჩავიდინეთ, ან უკეთ რომ ვთქავთ, რომლითაც დავასრულეთ ჩვენი დანაშაულობანი. დიდი მკრეხელობაა ზღვის მორევიდან თავის დაღწევა გინდოდეს, როდესაც წარსულში წინასწარ განზრახული მკვლელობის ცოდვა მიგიძღვის. ბავშვისადმი მიყენებული ბოროტება შეცოდებაა წინაშე ღვთისა. ჩვენი წამოსვლა აუცილებელი იყო, ვიცო, მაგრამ ეს აუცილებელ დაღუპვას უდრიდა. ჩვენი ბნელი საქმეების ჩრდილმა ქარიშხალი დაგვატეხა. სწორედ ასეც უნდა ვოფილიყო. ჩვენ დასანანებული არა გვაქვს რა. აქ, ჩვენს მახლობლად, ამ თვა-

ლო განუკურებელ წივდადმი ვიქილის ქვიმნარიანი მჭეჭვსა და კონიხი ქუვი, მამასადამე, საფრანგეთი, ჩვენივის ვრთი თავმუ-სფარაღა რჩებოდა — ესპანეთი, საფრანგეთი ჩვენივის საკლებად საბიფათი რიღია, ვიდრე ინგლისი, თუ ზღვაზე დაღუპვას გადა-კრებოდით, სახრზობელა არ აგვიღებოდა, ან ზღვაში ჩადირვა, ან სახრზობელაზე ჩამოხრზობა — სხვა არჩევანი ჩვენივის აღარ იყო. ჩვენს მაგიერ ღმერთმა მოახდინა არჩევანი, მამ, მაღლი შევწართ მას უფალი საფლავს ზღვის მორეკში გვანიჭებს და ცოდეცი იქ ნამოგვრევი ხება. ეს აუცილებელი იყო, ძმანი ჩემო, ამა იფიქრეთ: ჩვენ თუითონ ახლახან რაც შეგვიძლო, ვეკლავური მოვიძიქმედეთ, ამისათვის, რომ უბიწო არსება, ბავშვი, დაღუპულიყო, და იქნებ ამ წუთში მაღლა ცაში მისი უციოდელი სული ბრალსა ვვდებს წინამე ცოვრი მსაჯულისა, რომელიც ხევიდან დაგვიქურის მამ ვისარგე-პლით უკანასკნელად დარჩენილი მცირე ღრით: ვეცადოთ, თუ ეს კდე შესადლებელია, ჩვენივის მისაღწევ ფარგლებში გამოვიასწო-როთ ჩვენგან ჩადენილი ბოროტება, თუ ის ბავშვი ჩვენი დაღუპვის შემდეგ ცოცხალი დარჩება, დაეუხმართ მას, თუ იგი მოცდებს, ყველი ღონე ვიღონოთ, რომ მისგან პატიება დავიმსახუროთ. გა-კითხვისუფლეთ დანაშაულის ხომოდისაგან, მოვიხსნათ ის ტვირთი, რომელიც ხინდისს გვიქნჯნის, ვეცადოთ, ჩვენი სულელები ღმერთმა არ უკულებულვოს, რადგან ეს ვეელაზე საზარელი დაღუპვა იქნე-ბოდა. მამინ ჩვენი სხეულები თევზების კრძად დარჩებოდა, ხოლო სულელებს დემონები დაეპატრონიებოდნენ. შეიბრალეთ თქვენი თავი! ბუზლი მოიდრიკეთ-შეთიქი, გვეუბნებით! მონანიება ის ნავია, რომე-ლიც არახოდეს იძირება. თქვენ კომპასი აღარ გავაზნით? ცდებით, ახლა თქვენი კომპასი ღოცეაა.

მგლები კრავებად გარდაიქმნენ. ამგვარი გარდაქმნა გარდაუ-ვალი სასოწარკვეთის წუთებში ხდება. ისეთი შემთხვევებიც არის ხელმე, როცა ვეფხვები ჯვარცმას ღოცავენ, როდესაც ამოუცნო-ბის კარი შეიხსნება, გწამდეს — მელია, არ გწამდეს — შეუძლე-ბელია. რამდენადაც ნაკლოვანი არ უნდა იყოს ან არსებული ან წინათ არსებული რელიგიების ცდა, შეეიხზათ საიქოს სურათი, და თუნდაც მამინაც კი, როდესაც ადამიანის რწმენა გაურკვევე-ლი სახისაა, და ის დოგმატებიც, რომლებსაც მას სთავაზობენ, არ უიანხმება მის ბუნდოვან წარმოდგენებს მარადისობაზე, მანც

უკანასკნელ წუთებში ადამიანის სულს უნებლიეთ ძრწოლა მოიცავს. სიცოცხლის მიჯნის იქით რაღაც ამოუცნობი გველის. აი ეს გვექნჯნის, როდესაც სიკვდილის პირას ვიმყოფებით.

სიკვდილის ჟამი სიცოცხლესთან გასწორების წუთებია. ამ საბედისწერო წაშში ადამიანები მათზე დაკისრებული პასუხისმგებლობის მთელ სიმძიმეს გრძნობენ. რაც უკვე მოხდა, თავისთავად ართულებს იმას, რაც ახლა უნდა აღსრულდეს. წარსულში ბრუნდება და აწმყოში იჭრება. ყოველივე ნახულ-განცდილი თეატრის ისეთივე უფსკრულად წარმოადგება, როგორც განუცდელი და ეს ორივე უფსკრული, ერთი — შეცდომებით, მეორე — მოლოდინით აღსავსე, ურთიერთის ანარეკლს წარმოადგენს. ამ ორი მორევის შერწყმა თავზარსა სცემს მოძაკვდავს.

გაქცევულებმა აქ, მიწიერ სიცოცხლეში გადარჩენის უკანასკნელი იმედიც დაკარგეს. სწორედ ამის გამო დაუბრუნდნენ ისინი საპირისპირო განწყობას. მხოლოდ იქ, უკუნეთი ღამის წვედიაღში, მათ კიდევ შეეძლოთ რაღაცისადმი სასოება მიეპყროთ, თვითორვე მიხედნენ ამას. მწუხარების წუთებში გონება გაეხსნათ. ამას ისევე უღდა მოჰყვა. რაც სულის ამოხვლის წუთში შეიცნობა, იმასა აკავებს, რასაც ელვის ალგზნებისას ეხედავთ: ჯერ ვველაფერი, შემდეგ — აღარაფერი. ხედავ კიდევაც და ამავე დროს ევლარცა ხედავ. სიკვდილის შემდეგ ჩვენ თეატლები ისევე აგვეხილება და რაც ელა იყო, ახლა მხედ იქცევა.

მათ დოქტორს შესძახეს:

— შენ! შენ! მხოლოდ შენდა გვეყავხარ ახლა. რასაც შენ გვიბრძანებ, შევასრულებთ. რა უნდა ვიღონოთ, გვითხარი!

დოქტორმა უპასუხა:

— ახლა ამოუცნობ წიაღს უნდა გადავაბიჯოთ და ცხოვრების სხვა, მეორე ნაპირს მივალწიოთ. იგი საფლაუთა მიღმა მღებარეობს. რადგან მე ვველა თქვენგანზე მეტი ვიცი, ამიტომ სწორედ მე მულის უდიდესი საფრთხე. თქვენ გონივრულად იქცეეთ, როდესაც ხიდის არჩევას იმას ანდობთ, ვისაც ვველაზე მძიმე ტვირთი აწვეს და მანვე დასძინა:

— ჩადენილი ბოროტების შეცნობა სინდისსა ქნჯნის.

შემდეგ იკითხა:

— კიდევ რამდენი დრო გვაქვს?

გალღაბუნმა ჩადირვის ხილრძის ძაღვებულ რიცხვებს შეხედა და უკასუხა:

— საათის მუთხედზე ცოტა მეტია.

— კარგი, — წარმოთქვა დოქტორმა.

გეშანის კაიუტის დაბალი ჭერი ერთგვარ მაგიდის მსგავს რამეს წარმოადგენდა. ამაზე მიყვრდნო დოქტორი. ჯიბიდან სამელნე, კალამი და საქალაღე ამოიღო. საქალაღიდან პერგამენტი, სწორედ ის პერგამენტი, რომელზედაც რამდენიმე საათის წინ ოციოდე სტრიქონი დაწერა თავისი გარკვეული, მიჯრილი ხელით.

— სინათლე! — გასცა მან განკარგულება.

შეუჩრებელმა თოვლმა, რომელიც წყალჩანჭქერის ქაფის წინწყლებივით ეცემოდა, ყველა ჩირაღდანი მიყოლებით ჩააჭრო, გარდა ერთისა. აუე-მარიაშ ეს ჩირაღდანი ამოგლიჯა საბუდიდან, ხელში დაიჭირა და დოქტორს გვერდში ამოუდგა.

დოქტორმა საქალაღე ჯიბეში ჩაიღო, სამელნე კაიუტის სხეულზე დადგა, კალამიც დადო, პერგამენტი გამალა და თქვა:

— მოძისძინეთ!

და აი, შუა ზღვაში, ფსკერისკენ თანდათანობით მიმავალი ხომალდის ჩონჩხზე, რომელიც ღია საფლაკზე გადებულ მოქანავე ფიცარს მოგაგონებდათ, დოქტორი გამეხებული სახით შეუდგა კითხვას, თითქოს ირგვლივ მოჯარული წვედიადი უხმენსო.

სასიკვდილოდ განწირულნი თავდახრილნი შემოხვეოდნენ ამ მოხუცს. ჩირაღდნის ალი მათ მკრთალ სახეებს უფრო აფერმკრთალებდა. რასაც დოქტორი კითხულობდა, ინგლისურ ენაზე ივო დაწერილი. ხანგამოშვებით, როცა ვისიმე საბრალო მზერას თვალს მოპკრავდა, რაც ახსნა-განმარტების დუმილით მოთხოვნას ნიშნავდა, დოქტორი კითხვას წვეუტდა და უთარგმნიდა ფრანგულ, ესპანურ, ბასკურ ან იტალიურ ენებზე. ყრუ ქვითინი ისმოდა და მკერდში მჯიდის ცემის ბაგუნი. ზღვაში ჩასაძირი ხომალდი ისე და ისე იფინთებოდა.

დოქტორმა კითხვა დაამთავრა, პერგამენტი პატარა კაიუტის ქერზე გამალა, კალამი აიღო და ხელმოსაწერად დატოვებულ ქალღმის სუფთა ადგილას, ტექსტის ქვეშ, თავისი სახელი გამოიწვინა:

დოქტორი გერნარდუს გვესტემიუნდე.

შემდეგ მის ირგვლივ თავმოყრილ ხალხს მიუბრუნდა და უთხრა:
— მოდით და ხელი მოაწერეთ.

პირველად ბასკი დედაკაცი მივიდა, აიღო კალამი და მიაწერა:
ასუნსიონ.

შემდეგ ირლანდიელ დედაკაცს გადასცა კალამი, ეს დედაკაცი
წერა-კითხვის უცოდინარი იყო და ამიტომ ჯვარი დაუსვა.

დოქტორმა ჯვართან შემდეგი მიაწერა: „ბარბარა ფერმოი, ებუ-
დამი მყოფი კუნძულ ტირიფიდან“.

კალამი ახლა ბრბოს შეთაურს გაუწოდა.

მან ასე მიაწერა: გაიზღორა, კატალი.

ამის ქვეშ გენუელმა თავისი სახელი დაწერა: ჯანჯირატე.

ლანგელექელმა მიაწერა: ჟაკ კატურხი, შერქმეული სახელი —
ნარბონელი.

პროვანსელმა მიაწერა: ლიუკ-პიერ კაპარუპი. მაპონის საკ-
ტორლო საპატიპროდან.

ამ ხელმოწერების ქვეშ დოქტორმა შენიშვნა გაუკეთა:

„კარკაპის ვეიპაფის შემადგენლობაში სამი კაციდან ხომალ-
დის პატრონი ტალღამ გაიტაცა, დანარჩენი ორნი ქვემოთ აწერეს
ხელს“.

ორივე მატროსმა შენიშვნის ქვეშ თავიანთი სახელები აღნიშნეს.
ჩრდილოეთელმა ბასკმა მიაწერა: გალდეაზუნი. სამხრეთელმა ბას-
კმა: აუე-მარია, ქურდი.

ეს საქმე რომ დასრულდა, დოქტორმა დაიძახა:

— კაპარუპ!

— აქა ვარ, — გამოიხმაურა პროვანსალელი.

— პარდკეანონეს, მათარა შენა გაქვს?

— დიახ!

— აბა, მოძეცი აქ!

კაპარუპემ არეის უკანასკნელი ყლუპიც გადაკრა და მათარა
დოქტორს მიაწოდა.

ტრიუმში წყალი ყოველ წუთს მატულობდა. ხომალდი თანდათან
უფრო მეტად იძირებოდა ზღვაში.

გემბანის დაცარიელებული ნაპირები ნელ-ნელა ინთქმებოდა
ზედ თხლად შემოღვრილ ტალღაში.

ვეელანი გემბანის შემადღებულ კუთხეში სვეგროვდნენ.

დოქტორმა ჩირადნის აღზე შეამრო ჯერ ისევ სველი ხელ-
პიწკრები. პერგამენტი წერილად დაახეია, რომ მათარის ველში
ნატყულო და შიგნით ჩააქრინა, შემდეგ მოითხოვა:

— ხაცობი!

— ხაცობი რა იქნა, არ ვიცი, — უპასუხა კაპარუკებ.

— აი გეარლის ნატყერი, — მიაგება ჟაკ კატურხიმ.

დოქტორმა მათარას გაუფისავი გეარლი დაუცო და ბრძანა.

— ფისი!..

გაღდაზუნი ხომალდის ცხვირისკენ გაემურა, ყუმბარაში ანთუ-
ბული ძენძი ჩააქრო, ეს მისადაგებული ფარანი ჩამოხსნა და დო-
ქტორს მიუტანა. ყუმბარაში ნახევრამდე კიდევ იყო გაცხელებული
ფისი.

დოქტორმა მათარის ველი კუბრში ჩაყო, შემდეგ ამოიღო; ახლა
მათარა, რომელშიც ვეელას მიერ ხელმოწერილი პერგამენტი
ინახებოდა, უკვე თაუდაცობილი და დაფისული იყო.

— შხად არის! — წარმოთქვა დოქტორმა.

პასუხად ვეელა იქ მყოფთაგანს სხვადასხვა ენაზე გაურკვეველი
ლულული აღმოხდა, რაც აკლდამათა შეებნელ გუგუნს ემსგავსე-
ბოდა.

— დაე, აღსრულდეს!

— MLA CILPA! — ცოდვილი ვარ! (ლათ.)

— ASI SEA! — დაე, აღსრულდეს! (ესპან.)

— ARO RAI! — გზა მშეიდობისა (ბასკ.)

— AMEN! — ამინ! (ლათ.)

ეს შემახილები წყვილიაღმა ისევე ჩანოქა, როგორც ცის დუმი-
ლით დამინებულ, ბაბილონის გოდოლის მშენებელთა მწუხარე ხმა,
რადგან ცამ მათი ლაღადისი არ შეისმინა.

დოქტორმა ზურგი შეაქცია დანაშაულშიც და უბედურებაშიც
თავის თანამომძეებს და რამდენიმე ნაბიჯი ბაქნის ნაპირისაკენ გა-
დადგა. ზედ ნაპირს წაადგა, თვალის უსახლერო სიერცეს მიაპყრო
და გრძნობით წარმოთქვა:

— შენ ჩემთან ხარ?

ის აღბათ რომელიღაც ლანდს მიმართაუდა.

ხომალდი სულ ძირს-ძირს იწვედა.

დოქტორის ზურგს უკან მდგომნი თავ-თავიანთ ფიქრს მისცე-

მოდნენ. ლოცვა უძლეველი ძალაა. ლოცვაში ქედახრილნი კი არ ივენებ, თითქოს გადატყდნენ მისი ხიმძისის ქვეშ. მათი მონათესა ერთგვარად უნებლიე იყო. თავს მიწამდე ხრიდნენ ისე, როგორც უქარო ამინდში აფრა იხრება. ერთ ჯგუფად მიგროვილნი, დღე-ერემილნი და თავდახრილნი, ლოცვისთვის გულზე ხელდაკრუ ფილნი, სხვადასხვანაირად მწუხარენი, ნელ-ნელა, მაგრამ მაინც სასოწარკვეთილებასა და სასოებაში ცვიოდნენ. თეალწინ პირდა-ღებული უფსკრულის ანარეკლი იყო და მათ ავახაყურ სახეებს ახლა მშვიდი ღირსების ბეჭედი დააჩნდა.

დოქტორი ისევ მათთან მივიდა. როგორც უნდა ყოფილიყო ამ მოხუცის წარსული, იგი საბედისწერო წუთის დასასრულს დიდებული გეჟვენებოდათ. თუმცა მის ფიქრებში ხომალდის გარემომცველი შავი სივრცე იჭრებოდა, მაგრამ ძრწოლას მაინც არ აეტანა. ეს კაცი არასდროს დაბნეულა. მის სიმშვიდეს თვით შიშის ზარიც ვერ დაარღვევდა. თითქოს სახეზე ჰქონდა აღბეჭდილი, რომ ღმერთის სიდიადე შვიცნო.

მოხუცის გამომეტყველებაში, ამ თავის შინაგან განცდებში ჩანთქმული დამნაშავეის გარეგნობაში მოძღურის ძლევაპოსილება იგრძნობოდა.

თუმცა ამას თვითონ ვერც ამჩნევდა

მან წარმოთქვა:

— ისმინეთ!

წუთით სივრცეს გაუსწორა თეალი და დასძინა:

— ჩუენი სიკვდილის ეამშა დაკერა!

ავე-მარიას ჩირაღდანი გამოართვა და პაერში გააქნია.

ნაპერწყლები მოსწყდა ალს, აიშალა და წვედიადში გაიბნა.

დოქტორმა ჩირაღდანი ზღვაში გადაისროლა.

ჩირაღდანი გაქრა და მასთან ერთად გაქრა უკანასკნელი სინათლეც. სამარესავით განუჭკერეტელმა წვედიადმა დაისადგურა.

სიბნელეში დოქტორის ხმა გაისმა.

— ვილოცოთ!

ახლა ისინი თოვლზე კი არა, წველში იდგნენ.

რამდენიმე წუთის სიცოცხლე დაარჩენოდათ.

მხოლოდ დოქტორი არ დაჩოქილა. თოვლის ფიფქების თეთრი ფანტკლები, ლამის შავ ფონზე მომჩინარენი, მის სხეულს ცრემლუ-

ბის შვავსად უფინებოდნენ. იგი ამბავველებული ქანდაკება იყო წყდდიდისა.

მან პირვეარი გამოისახა და ხმა აღიმალა; იმავე დროს მის წებქვემ გემბანი უკვე ირყეოდა, რაც იმას მოასწავებდა, რომ ხომალდის ჩადირვას აღარაფერი უკლდა. დოქტორმა წარმოთქვა:

— PATER NOSTER QUI ES IN COELIS.*

პროვანსელმა იგივე გაიმეორა ფრანგულად:

— NOTRE PERE QUI ETES AUX CIEUX.

ირლანდიელმა დედაკაცმა ბასკელი დედაკაცისათვის გასაგებებაზე გაიმეორა:

— AR NATHAIR ATA AR NEAMH.

დოქტორი განაგრძობდა:

— SANCTIFICETUR NOMEN TUUM.*

— QUE VOTRE NOM SOIT SANCTIFIE. — თარგმნა პროვანსელმა.

— NAOMHTHAR HAINM, — წარმოთქვა ირლანდიელმა დედაკაცმა.

— ADVENIAT REGNUM TUUM,* — განაგრძობდა დოქტორი.

— QUE VOTRE REGNE ARRIVE, — გაიმეორა პროვანსელმა.

— TIGEADH DO RIOGHACHD, — წარმოთქვა ირლანდიელმა დედაკაცმა.

დაჩოქილებს წყალი ძხრებამდე სწვდებოდა.

დოქტორი განაგრძობდა:

— FIAT VOLUNTAN TUA.*

— QUE VOTRE VOLONIE SOIT FAITE, — ძლივხდა წაილულულა პროვანსელმა.

ორივე დედაკაცს მხოლოდ გმინვა აღმოხდა:

— DEUNTAR DO THOIL AR AN HHALAMB!

— SICUT IN COELO, ET IN TERRA,* — წარმოთქვა დოქტორმა.

მას აღარაეინ გამოეხმაურა.

დოქტორმა დაბლა დაიხედა. ყველანი თავებამდე დაუყარა წყალს. დაჩოქილთაგან ფეხზე აღარაეინ წამოდგარა. დაჩოქილნივე უწინააღმდეგოდ დანებდნენ წყალს ჩასახოქმელად.

დოქტორმა კაიუტის ხახურაეიდან მათარა გადმოიღო და მარჯვენა ხელით მალლა ასწია.

ხმალი იძრებოდა და დოქტორიც ხურჩულით ამოაურებდა
ლოცვის უკანასკნელ სიტყვებს.

წყალს ზევით ჯერ კიდევ მოჩანდა მისი გულ-მკერდი, მერე თავი.
ბოლოს მალლა ამართული ხელი, რომელშიც მათარა ეჭირა, თი-
თქოს ეს მათარა მან მარადიულობას უნდა აჩვენოსო.

მაგრამ აი ეს ხელიც გაუჩინარდა. იმ ადგილას ზღვის ზედაპირი
კისრში ჩახშული ზეთივით გადასწორდა.

კვლავ თოვდა და თოვდა.

რაც ნათელი წერტილი ამოტივტივდა ზღვის მორევიდან და
წველიაღში ტალღებს შერია. ეს იყო დაფისული მათარა. იგი მჭი-
დროდ შემოწნული ტირიფის წხელების წვალობით არ ჩამბრუნდა.

წიგნი მესამე

ბავშვის ფსიქოლოგია

I

ჩან-ძილი

ჩამთარი ხმელეთიდან არანაკლებ მძინვარება, ვიდრე ზღვაზე.

იმევე კვლურ მძინვარებას გარემოეცვა მიტოვებული ბავშვი. სესტ. გამოუცდელ არსებას თვითონვე უხდება გამოძებნოს ბრძოლის საშუალებანი ბრმა სტიქიონის გააფიორებულ თარეშთან. წველიადი არაფერს ინდობს. ბუნება არც ისე სათნოა, როგორც აგონათ.

პართალია, ზღვის ნაპირზე ქარი თითქმის სულ არ იგრძნობოდა; რაღაც უცნაურად წიოდა. სეტყვა არ მოდიოდა, მაგრამ, ხშირი თოვლი ბარდნიდა.

სეტყვა თაე-პირში გიშენს, გაწეალებს, გაგაბრუებს, დაგბეკვავს, გაგსრესს, მაგრამ თოვლის ფიფქები სეტყვაზე უარესია. რბილი, უღმობული ფიფქები თავის საქმეს უწუმრად აკეთებენ. ზღვს თუ შუახებთ, დნებიან. მათი ხიფაქიზე იგივეა, რაც პირმოთნე ადამიანის გულწრფელობა. თუთრი ფიფქები ცვივა, ფენა-ფენაზე ლაგდება და ხეკდება, ხოლო პირმოთნე ადამიანი ტყუილს ტყუილს უმატებს იმ ზომამდე, რომ ბოროტმოქმედებასაც აღწევს.

ბავშვი კვლავ გზას განაგრძობდა ეხოღუნ სქელ ნისლში გახვეულ მიდამოში. ნისლი პირველად ადვილად დასაძლევ დაბრკოლებად გუჩუნებათ, მაგრამ სწორედ ესაა სახიფათო; იგი უკან იწევს, მაგრამ როდი იფანტება. ისევე, როგორც თოვლში, ნისლშიც რაღაც მუხანათური რამ არის. თუმცა ბავშვს, ბედის უცნაური ფინიანობა-უკუღმართობის გამო, ყველა ამ დაბრკოლების წინააღმდეგ უნდა ებრძოლა, მაინც, როგორც იყო, დაღმართი ჩაიარა და ჩეს-ძილზე გავიდა. თვითონაც არ იცოდა, რომ ახლა ხმელეთის ველზე იმყოფებოდა; მარჯვნივ და მარცხნივ ოცენის უსახლურო სიერცე გააღმლილიყო. საკმარისი იყო ამ ნისლიან ღამეში და ქარბუქში რა-

მდინიძე უსწორმასწორო ნაბიჯი წაუდგა წინ, რომ მარჯვენა, ღრს
ურის წვალში ჩაინთქებოდა, ხოლო თუ მარცხნივ გადაუხვედა
გზას, — გამლილი ზღვის გააფთრებული ტალღები შთანთქმებდნენ.
ექვციც არა აქონდა, რომ ორ უფსკრულს შორის ეიწრო ბმულებზე
მიდიოდა.

იმხანად პორტლენდის ყელი მეტისმეტად სასტიკი უდაბურ სა-
ნახაობას წარმოადგენდა. ახლა ეს ყელი სულაც არა ჰგავს წი-
ნანდელს. მას შემდეგ, რაც პორტლენდის ქვიდან რომანული ცე-
მენტის კეთება დაიწყო, მთელი ეს კლდე-სიბი წვერიდან ძირამდე
გათხარეს; ამით სრულებით შეიცვალა მისი პირვანდელი სახე-
მართალია, იქ ჩვენს დროშიც მოიპოვება კირქვები ლიასური ფენე-
ბისა, ფიქლები და ტრაპები, რომლებიც სხვადასხვა ქანებს შორის
მწკრივად, წვეროკინებად, ღრძილებში ჩამსხდარი კბილებით
გამოსჩანან. მაგრამ წერაქვს ხულ გადაუთხრია და მიწასთან
გაუსწორებია ეს წამახული, სიბი ქვის გორაკები, სადაც ორბები
იკეთებდნენ თავიანთ უმსგავსო ბუდეებს. სადღაა ის მწვერვალები,
რომელზედაც გუნდ-გუნდად დასხდებოდნენ ხოლმე მტაცებელი
თოლიები, ან სხვა ზღვისპირა ფრინველები, რომლებსაც მოშურნე
ადამიანებით ეხალისებათ წაბილწონ ყოველივე მაღალი. ამაოდ
დაუწყებდით იქ ძებნას უზარმაზარ მონოლითსაც, გოდოლფინად
წოდებულს, რაც ძველი უელსელების ენით „თეთრ არწივს“ ნიშნა-
ეს. ზაფხულობით ამ გადათხრილ, ზღვის ღრუბელივით ნასერუტე-
ბიან ნიადაგზე კიდევ პოულობენ როზმარინს, პიტნას, ზღვის კამას,
რომლის ნაყენი სასარგებლოა ჯანის გასამაგრებლად, პოულობენ
აგრეთვე კვლანჭა ბალახსაც, რომელიც პირდაპირ ქვიშიან ნია-
დაგზე ამოდის და, რომელსაც ჭილობების დასაწნავად იყენებენ.
მაგრამ იქ კვლავ ნახავთ კვლავ რუხ ამბრას, კერც შეე კლდესა
და კერც სამხაირი სახეობის ფიქალს — მწვანეს, ციხფერსა და
სალბის ფოთლის ფერს. გადამენდნენ აგრეთვე მელიები, წაყები,
აუაზები, კვერნები. პორტლენდის პიტალო ქიმებზე, ისევე რო-
გორც კორნუელის მწვერვალებზე, წინათ ქურციკებიც, არწივებიცა
და ჯიხვებიც დანაკარდობდნენ, ახლა უკვე აღარ არიან. ზოგიერთ
ადგილას იქ კიდევ ხვდებიან ქალტუსებსა და სარდინებს; მაგრამ
დამფრთხალი ორაგულები, მთავარანგელოზობა დღიდან დაწყებუ-
ლი, ქრისტეშობის დღემდე აღარ ამოდიან მდინარე უეის სათავემ-

დე ქვირილის დასაფრულად. ახლა აღარც ის უცნობი, ქორისოდენა ფრინველები ჩანან, რომლებიც კამლს შუაზე გაკორტიან ხოლმე და მარტო თესლსა ჭამენ. ძველად, ულისაბუდის დროს აქ მოფრინდებოდნენ ხოლმე, აღარც ის ვეითელისკარტიანი მალრანები უნაბავს კაცს, რომლებსაც ინგლისურად CORNISH CLOUGH-ს და ლათინურად PYRROCORAX-ს უწოდებენ და რომლებიც ისლით დახურულ სახლებზე ვახის ანთებულ შტოებს ჩამოყრიდნენ ხოლმე. არა ჩანს აგრეთვე, შოტლანდიის არქიპელაგიდან აქ გადმოხვეული ჯადოსანი გრიგალა, რომელიც ნისკარტიდან ისეთ ზეთს აწვეთებს, რომ კუნძულის მცხოვრებნი სათურებში საწვავად ხმარობენ. ვეღარც იმ ძველ, ლეგენდარულ ფრინველს შეხედებით, ზღვის მოქცევისაგან ნაპირზე ჩამდგარ გუბებში დარჩენილთ, რომლებსაც ფეხები ღორის ფეხებს მიუგავდათ და ხმა — ხბოს ბღაილს. ზღვის მოქცევა აღარა რიყავს ნაპირზე კბილწვეტიან ულკაშა ხელაპებს, რომლებიც ფარფლ-თითებით ცოცხვენ. პორტლენდი ჩვენს დროში სრულიად შეცვლილია და აღარც კი იცნობა, იქ ბუღბუღები არასდროს ბუღობდნენ, იმიტომ, რომ ტყე არ იყო; მაგრამ ქორები, გუდები და ზღვის ბატები იქ შედარებით გვიან გადაშენდნენ. პორტლენდში ახლად მოძრავლებული ცხვრების ზორცი ცხიმიანია და მატყლი რბილი; ხოლო იმ არცთუ შრავალ-რიცხოვან, დაბალი ტანის ცხვრებს, რომლებსაც აქ ორი ხაუკუნის წინ ამოკებდნენ და ზღვის სანაპიროზე მარილის შემცველი ბაღახით კვებავდნენ, ზორცი მაგარი აქონდათ და მატყლიც უხეში. ასეთიც უნდა ყოფილიყო კელტების პირუტყვი, რომელთაც ოდესღაც მწყემსავდნენ ნიურის მოყვარული მეცხვარეები, ისინი ხომ ასწელიწადს ცოცხლობდნენ და თავიანთი გრძელი ისრებით ნახევარ მიღზე ამსხვრევდნენ აბჯარს. სადაც მიწა ვადამუშავებული არ არის, იქ მატყლიც უხეშია. ახლანდელი ჩეს-ჰილი არაფრით ჰგავს წინანდელ ჩეს-ჰილს: იმ ზომამდეა აქ ფერნაცვალი ყოველივე ადამიანის ხელითა და იმ მეტად გახელებული ქარებისაგანაც, რომელიც ქვასაც კი არღვევს.

ჩვენს დროში ამ ვიწრო ველზე რკინიგზა გადის ჩეზლტონამდე, ჩეზლტონში ახალი სახლებია ქადრაკულად განლაგებული. იქვეა სადგური „პორტლენდი“, სადაც ოდესღაც ხელაპები ხობავდნენ. ახლა ვაგონები მისრიალებენ.

ორასი წლის წინ პორტლენდის ყელი ზღვის ორივე მხარეს ნაპირებდაქანებული იყო, ხოლო მისი შუა ხაზი სიბი კლდის ზერზე მალს წარმოადგენდა.

ბაეშვის გარემომცველი ხიფათი და საშიშროება არ დასრულდებულა, მან მხოლოდ სახე იცვალა, როცა ბაეშვი მალეობიდან ჩამოდიოდა, ყველაზე მეტად საშიში ის იყო, არ დაგორებულიყო და კლდის ძირას არ დაეკუმულიყო; რადგან აქ, ველზე, მას რომელიმე ხრამში ან ფლატეში ჩავარდნა მოელოდა. წინათ უგესკრულიან ქონდა საქმე, ახლა კიდევ ქანჭრობთან. ზღვის ნაპირთან ყველგან მახეა დაგებული: ფრიალო კლდეები, ლიბი და ფეხმოუკიდებელი; ქვიშა — შერყევი. რასაც კი დასაყრდენად ამოირჩევე, სულ ყველა გიმტყუნებს. თითქოს შუშაზე დადიხარ; ყოველ წუთს შესაძლოა ფეხქვეშ ნიდაგი გამოგეცალოს და უკვალოდ გაქრე. ოკეანის ნაპირს, კარგად მოწყობილ სცენასავე, თავისი მრავალსართულიანი ქვედა სათავეები აქვს.

გრანიტის მალაღი ფერდობები, რომელთაც ყელის ორივე მხარის დაღმართები ებჯინება, თითქმის მიუვალაია. მათზე ძნელად შეიძლება მოიძებნოს ის, რასაც თეატრალურ ენაზე სცენაზე გასასვლელი ეწოდება. ადამიანს ოკეანისაგან სტუმართმოყვარეობის იმედი არ უნდა აქონდეს. არც პიტალო კლდეები და არც ტალღები მას გულითადად არ შეხედებია. ზღვა მხოლოდ ფრინველებსა და თევზებზე ზრუნავს. მისი ხმელეთის ყელი ყოველთვის გამიშვებულია და ქვარყვანია. ტალღები ორივე მხრიდან ზეჩამორეცხს და ძირსაც უთხრის, რის გამოც ამ ყელს მკვეთრი მოხაზულობა ეძლევა. ყველგან წამახული შეერილებია: თავკიდურები, დაკბილული ზერხემლები, გარდევული ლოდების ნატეხები, დაკბილულნაპირებიანი სიღრმეები, რაც წვეტიან კბილებნაწიკნიკებულ ყბას მოგაგონებთ. იქვეა მგლის საჭერი ორმოების მსგავსი ქვაბულები, რასაც ნოტიოთი გაფლნთილი ხავსი აფარია; კიდევ დახუთილი ციცაბო კლდეები, ზღვის მოქცევას რომ ზედ დასცქერიან: ვთქვათ, კაცმა მიზნად დაისახა ამ ყელის შუა ზერხემალზე გადაიაროს, მას ყოველ ნაბიჯზე დაუხედება უზარმაზარი, სახლისოდენა, უსწორმასწორო ჩამონატეხები პიტალო კლდისა, ზოგი ადამიანის თუძოს ან მაჯის, ან ზერხემლის მოვვანილობისა, ეს სანახაობა საზიზღარი ანატომიაა მოშიშვლებული ციცაბოებისა. ქვეითად მიმავალი მიმ-

რას კისერი არ მოიტეხოს ამ ჩამონატეხების გროვაზე ფეხაკრეფით
სიარულის დროს. ახეთი სიარული თითქმის უხარმაზარი ჩინჩხის
ბერბემალზე გაელას უდრის.

მამ, აბა, წარმოიდგინეთ ბაეშვი, რომელიც მართლაც ქერკულუ-
სივით გმირია!

დღის ნათელ შუქზე აქ სიარული რაც უნდა იყოს, მაინც უფრო
ადვილი იქნებოდა, მაგრამ ირგვლივ სიბნელე ჩამოწოლილიყო. აქ
შეგზურია საჭირო, ბაეშვი კი მარტოდმარტო იყო. აქ დიდ ადა-
მანსაც ძალზე გაუჭირდებოდა. ამ ასაკის ბაეშვს ღონეც კი ცოტა
ქონდა. შეგზურის მაგივრობას გასაჭირში ბილიციც გაუსწვედა,
მაგრამ აქ არავითარი ბილიკები არ ჩანდა. ბაეშვი აღლოთი ვრი-
დებოდა წამახული კლდეების ხრახნებსა და ცდილობდა, რაც შეი-
ძლება ნაპირის ახლოს ევლო, მაგრამ აქ მას სამნაირი სახის ხრამ-
ფლატეები ხედებოდა: ზოგში წყალი იყო ჩამდგარი, ზოგი თოვლს
ამოუვსო, ზოგი კიდევ ლამსა და ქვიშას. ამ სხვადასხვაობიდან უკა-
ნასკნელი ყველაზე უფრო საშიშია, რადგან ქვიშა საფლობია, თუ
ხიფათს წინასწარვე მოელი, მაშინ წუხხარ; თუ ხიფათი მოულო-
დნელად დაგატყდება — ელდა გეცემა. ბაეშვი მისთვის გაუგებარ,
ჯერ უცნობ საშიშროებებს ებრძოდა. იგი ბრძასავით ისეთ რაღაცას
უახლოვდებოდა, რაც შესაძლოა მისი საფლაკი გამხდარიყო.

ბაეშვი უყოყმანოდ მიიწედა წინ; კლდეებს გზას უქცევდა, ნა-
პრალებს ვრიდებოდა; აღლოთი ცნობდა წყვდიადიხაგან დაკებულ
მახუებს. დაბრკოლებებს თანდათანობით ხდლევდა და შეუპოვრად
იკვლევდა გზა-კვალს. თუმცა სწორ გზას არ ადგა, მაგრამ მაინც
იძვდიანად მიდიოდა.

საჭიროების შემთხვევაში წამით უკანვე იხევდა, ქვიშიან ფლა-
ტეებში ჩაფლული, დროულად წამოდგებოდა ზეზე, თოვლს ჩამოი-
ბურტყავდა. არაერთხელ გუბე-წყალში მუხლამდე ჩამდგარს და-
ბონძილი ტანსაცმელი დასველებია, ზედ შემოყინვია ლამის ძლიერი
ყინვისაგან, მაგრამ ამ ზედშემოყინული ტანსაცმლით იგი მაინც
ჩქარი ნაბიჯით მიდიოდა; ამასთან იმასაც კი ახერხებდა, რომ თავი-
სი მატროსული ქურთუკი არ დაესველებინა და გულისპირთან სით-
ბოც შეპოუნახა, მაგრამ შიშძილი ისევ წინანდებურად აწუხებდა.

უუსკრულში დაფარული მოულოდნელობები უსაზღვროა. აქ
ყველაფერი შესაძლოა, თავის გადარჩენაც კი. მდგომარეობა თი-

თქოს უსაშველოა, მაგრამ გამოსავალი მაინც არსებობს. მამ როგორ მოხდა, რომ ბაეშემა, რომელსაც ქარბუქისაგან სუნთქვა უგუბდებოდა, უგზო-უკვლო ვიწრო აღმართზე ორად გააბიძგა უფსკრულს შუა გზააბნეულმა, მაინც გადალახა ხმელეთის ველი! ამას იგი კერც თვითონ ამოიცნობდა. როდესაც ფეხი უსხლტებოდა, მაშინ მიცოცავდა, ისევ ზევით მიფოფხავდა; ძირს ეცემოდა და ისევ ფეხზე დგებოდა. გზას ხელის ფათურით იგნებდა და შუუპოურად წინ მიიწვედა — ეს იყო და ეს. ამაშია საიდუმლოება ვეელანაირი გამარჯვებისა. ერთ საათსაც არ გაუკვლია და ბაეშემა უკვე იგრძნო, რომ მთიან აღმართზე აღიოდა. მან ხმელეთის ველის ბოლომდე მიადწია, ჩეს-ქილი უკან ჩამოიტოკა და ახლა უკვე ხმელეთის მყარ ნიადაგზე იდგა.

იმხანად ჯერ ის ხიდი არ არსებობდა, რომელიც ახლა სენდფორდ-ქესსა და სმოლმორუს-სენდს აერთიანებს. შესაძლოა ბაეშე სწორი ალლოთი ხელმძღვანელობდა, რაკი იმ თავთხეშს მიადწია, რომელიც სწორედ უაიქ რეჯისის პირდაპირ ამართულიყო. მაშინ აქ, ისტ-ფლიტის ჯვარედინზე ქვიშნარიანი ბუნებრივი შარაგზა გადადიოდა.

ბაეშე თუმცა ხმელეთის ველზე დაღუპვას გადაურჩა, მაგრამ მას ჯერ კიდევ წინააღმდეგობას უწევდნენ ქარიშხალი, ზამთარი და ღამე. მის წინ ისევ და ისევ წვედიადში თვალგადაუწვედნელი ხივრცე იყო გადაჭიმული.

ბაეშე მიწას დააცქერდა, ბილიკს უძებდა.

უცებ დაიხარა.

თოვლზე ფეხის ნაკვალევი რამ შენიშნა.

იქ მართლაც კვალი იყო, ადამიანის ფეხის კვალი. კვალის ანაბეჭდი აშკარად მოჩანდა თოვლის თეთრ საფარველზე, ბაეშე დააკვირდა: შიშველი ფეხის ნაკვალევი იყო. კვალი მამაკაცის ფეხზე მომცრო იქნებოდა, ხოლო ბაეშეის ფეხზე უფრო დიდი.

როგორც უტყობოდა, დედაკაცის ფეხი უნდა ყოფილიყო.

პირველ ნატურფალს მუორე მოსდევდა, მუორეს მესამე, ფეხის ნაკვალევი ერთ ნაბიჯზე თუ შორდებოდა ერთმანეთს და ვაკობზე მარჯვნივ მიიმართებოდა. კვალი ახალი იყო, ზემოდან ოდნავ თოვლის ფიფქებით დაფარული. უეჭველია, აქ ახლახან დედაკაცს გაველო.

დედაკაცი, როგორც ჩანდა, იქითკენ გაუძართა, სადაც ბავშვმა კვამლის მოპკრა თვალი.

ბავშვიც ამ მიმართულებით წაეიდა და თან ცდილობდა ფეხის ნაკვალევსათვის თვალი არ მოეშორებინა.

II

თოვლის კალა-გავლენა

რამდენიმე ხანს იგი ამ ფეხის ნაკვალევს მისდევდა. სამწუხაროდ, ნაკვალევი თანდათან უფრო შეუმჩნეველი ხდებოდა. თოვლი ბარდნიდა და ბარდნიდა. ეს სწორედ იმ დროს ხდებოდა, როდესაც კარკაპი ასეთსავე ხშირ თოვლში, გამლილ ზღვაზე გასული, თავის დასაღუპად მიისწრაფოდა.

ბავშვიც იმ ხომალდით სიკვდილს შებრძობებოდა, თუმცა სხვა სახით; იგი ვერაფერს ხედავდა გარემომცველ, თვალშეუდგამ სიბნელებში, ვერაფერს, გარდა ამ თოვლზე ნაკვალევისა და ამ ნაკვალევს თვალს აღარ ამორებდა, როგორც გზის მაჩვენებელ გეხს.

უცბად კვალი გაქრა; იქნებ იმიტომ, რომ იგი ნამჭერმა სრულიად დაფარა, თუ სხვა რამ მიზეზის გამო? ირგვლივ ყოველივე ისეუ გადასწორებული, თანაბარი გამოჩნდა; არსად აღარავითარი ნიშანწყალი. დედამიწას მთლად თეთრი ზეწარი გადაჰფარებოდა, ცას კი შავი.

კაცი იფიქრებდა, აქ გამკვლეული დედაკაცი გაფრენილას.

ძალღონეგამოღებული ბავშვი დაბლა დაიხარა და დააკვირდა, მაგრამ ამაოდ.

წელში გამართვაც ვერ მოასწრო, რომ რაღაც გაუგებარი ხმაური შემოესმა; მაგრამ არა ხჯეროდა, რომ ეს ხმა მოჩვენებითი არ იყო. ხმა ოხერას მიაგავდა, ოდნავ გასაგონ ფუჭუნს; უფრო კი ადამიანის ფუჭუნი იყო, ვიდრე პირუტყვისა. მაგრამ რაღაც სამარისებური რამ ისმოდა ამ ხმაში, სიცოცხლის ნიშანწყალი არ ეტყობოდა. ასეთი ხმა ჩვენ მხოლოდ სიზმრად თუ მოგვჭვწვებია.

ბავშვმა ირგვლივ მიმოიხედა, მაგრამ ვერა დაინახა რა.

შის წინ უსაზღვრო, ხრიოკი, მკედარი უდაბნო გადაჭიმულიყო. მან სმენა გაიმახვილა, მაგრამ ხმა უცბად შეწყდა. შეიძლება ეს

ველაფერი მხოლოდ მოქვენა, კიდევ მიუგდო ვური; ყოველნი
დუმდა.

ალბათ ხშირ ნისლში რაღაც იყო ისეთი, რამაც სმენითი პალე-
ცინაცია გამოიწვია. ბავშვი ისევ გზას გაუდგა.

ახლა იგი ალაღბებულზე მიაბიჯებდა.

რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა, ხმა კვლავ განმეორდა. ახლა იგი
აღარ ეჭვობდა, ეს კენესა იყო, თითქმის ქვითინი.

ბავშვი შემობრუნდა, თვალი გაუშტვრა ღამის სიბნელეს, — არა-
ფერი ჩანდა.

ხმაური ისევ განმეორდა.

თუ საღმრთოებელში მყოფ სულებს გმინვა შეუძლიათ, ისინი,
უეჭველია, სწორედ ასე გმინავენ.

მხელია, წარმოვიდგინოთ რაიმე უფრო გულის ამარუებელი,
შემზარავი და, ამასთანავე, უფრო სუსტი, ვიდრე ეს ხმა, ეინაი-
დან ეს იყო ვიღაც ადამიანის ხმა, ამ გაუგებარ ფურქუნში სიცო-
ცხლის ფეთქვა იგრძნობოდა. ეს იყო ტანჯული სულის ძახილი,
თითქოს ის გვეუდრება, მიშველეთო, და თანვე თითქოს მისთვის
შეუცნობელი იყო მისივე ტანჯვა და ვედრება. ეს დაღადისი იქნებ
პირული ამოძახილი იყო, ან იქნებ უკანასკნელიც, სულერთია,
ის მაინც მოგაგონებდათ მომაკვდავის სულის ამოსვლის ხრიალს
და ახალშობილის ამოძახილს. ვიღაც სუნთქავდა, ვიღაცას სული
უხუთებოდა, ვიღაც ტირიდა, საიდანღაც ყრუ-ხმული, ვედრება
მოისმოდა.

ბავშვმა ყოველი მხარე ფხიზლად მოათვალიერა. შორსაც გაიხე-
და, თავის ახლოც მოაერო თვალი, მალღაც აიხედა, დაბღაც არც
არაეინ და არც არაფერი ჩანდა.

სმენა დაძაბა, ხმა კვლავ შემოესმა. მან ამკარად გაიგონა ხმა, ეს
ხმა ცოტათი ბატკნის ბლაეილსა ჰგავდა.

ბავშვი შიშმა აიტანა და გაქცევა სცადა.

გმინვა კიდევ განმეორდა, ახლა უკვე მეოთხედ. მასში წარმოუდ-
გენელი ტანჯვა და ვედრება გამოიხატებოდა; იგრძნობოდა, რომ ეს
უკანასკნელი ძალ-ღონე მოიკრიბა, უფრო უნებური, ვიდრე შეგნე-
ბული. იგრძნობოდა ისიც, რომ ეს ამოძახილი ალბათ მაშინვე საშუ-
დამოდ უნდა ჩახშულიყო. იგი მშველელს უხმობდა, ემუდარებოდა,
მომაკვდავი უანგარიშოდ მიმართავდა სივრცეს; ამ სივრციდან მშ-

ველი უნდა გამოჩენილიყო. ის იყო სიკვდილის პირას მსხულის უხელავი ბუდისწერისადმი მკვედრებული ფურუნი, ბავშვი სწორედ ამ მხარეს წაეიდა, საიდანაც ხმა მოისმოდა.

მაგრამ იგი წინანდებურად ვერაფერს ხედავდა.

სმენა გაიძახეილა და კიდევ რამდენიმე ნაბიჯი გადადგა.

კენესა გაურკვეველი და ძლივს მოსასმენი კი არ იყო, იგი ახლა უკვე გარკვევით, ხმაძაღლა, სადღაც ხელ ახლოდან მოისმოდა, მაგრამ სახელდობრ საიდან?

ვიღაცის შესაბრალონი მუდარა, აცახცახებული ხმები აღწევდა მის ურამდე. ადამიანის კენესა-გმინვა სიერცეში გახსიანებული — აი რა ესმოდა ბავშვს თვალთ გახუჭურულ სიერცეში. ყოველ შემთხვევაში, მას ასეთი შთაბეჭდილება დარჩა — ბუნდოვანი, როგორც ის ხშირი ნისლი, რომელშიაც თუითონ გზას ძველად იკვლევდა.

ბავშვი გაქცევის სურვილსა და დარჩენის სურვილს შორის შეუცნობელ რვევაში იყო. უცბად შეაძნნია, რომ მისგან რამდენიმე ნაბიჯის დაშორებით, თოვლზე ტალღისებურად შემადლებული ადგილი იყო, ადამიანის სხეულისოდენა, არცთუ ძალიანი ბორცვი, მოგრძო და ვიწრო, რაღაც თითქოს საფლავის მიწის ვრდილი და თოვლილ სასაფლაოზე.

ახლა კენესა-გმინვა შეკეილებამ შეცვალა.

კივილი ბორცვის ქვეშიდან მოისმოდა.

ბავშვი ჩაიკუნტა თოვლის ნამქერთან და აჩქარებით ორივე ხელით თოვლი გადაყარა. მის წინ ადამიანის სხეულის მოყვანილობა აისახა, აი, გადათხრილ ჩაღრმავებულში გაფითრებული პირისახე გამოჩნდა.

ნუთუ ეს არსება ვეიროდა? არა, მას თვალები დახუჭული ჰქონდა, პირი დაღებული, მაგრამ თოვლით გავსილი.

ბავშვმა სახეზე ხელი მიუთათუნა, ერთი კუნთიც არ შეტოკებია, არც შემკრთალა. ბავშვს თითები მოყინულ-გათოშილი ჰქონდა, მაგრამ ამ სახის სიცივე უფრო მეტად შეიგრძნო. ეს თავ-პირი დუღაკაცისა უნდა ყოფილიყო: გაჩქილ თმებში თოვლი ჩატკეპნოდა, ღუდაკაცი მკედარი იყო.

ბავშვმა ხელახლა ყარა, ყარა თოვლი და გამოჩნდა მიცვალებულის ველი, შემდეგ ძინძანძით მოხილი სხეულის ზემოთა ნაწილი, აქა-იქ მიშველი სხეული მოუჩანდა.

ბავშვმა ხელებზე ოდნავი მოძრაობა იგრძნო. თოვლის ნამქვრის ქვეშადაც რაღაც პატარა ჩუქუნებდა. ბიჭუნამ თოვლი სწრაფად მავარ-მოვარა და რას ხედავს! დედის გაშიშვლებულ მკერდს მაკვრის და სრულიად ტიტკელი პანაწინა გოგონას საცოდავი სხეული. მისუსტებული, სიცოცხლისგან გაღურჯებული, იგი ჯერ ისევ ცოცხალი იყო.

დახული შესახვევები, რომლებშიც ეს ბაღლი შეეფუტათ, მოძრაობაში გადასძვრობოდა. მისი უსუსური სხეულის სიბნოლა და სუნთქვას თოვლი ცოტათი გაელხო. ძიძა ამ ბაღლზე იტყოდა, ხუთი-ექვსი თვისა იქნებო, მაგრამ ვარაუდით მას ერთ წელს ბევრი აღარ უკლდა. ცუდი პირობების გამო ხომ ბავშვებს რაქიტი უწინდებათ, რაც ზრდასაც საშინლად აფერხებს. გამოჩნდა თუ არა თოვლიდან პანაწინას პირისახე, მისი გამწვანებული ტირილი მკვეთრი კივილით შეიცვალა. დედა, უეჭველია, მკვდარი იყო, ამ გულამოსკვნილმა ტირილ-კივილმა რომ ვერ გააღვიძა.

ბიჭუნამ ბაღლი ხელში აიყვანა.

გათოშილი დედა საშინელ შთაბეჭდილებას ახდენდა. მის პირისახეს რაღაცნაირი მოჩვენებითი შუქი ეფინა. მისი გაღებული პირი თითქოს ღამობდა აჩრდილების გაურკვეველი ენით ეპასუხა იმ შეკითხვებზე, როგორითაც იქ, მკვდრების უხილავ ქვეყანაში მიმართავენ. ხშირი შავი თმების ქვეშით ახალგაზრდული შუბლი და თითქმის პრისხანულ შეკრული წარბები, მიძგნაფული ნესტოები, დახურული ქუთუთოები, თრთვილისგან მიწებებული წამწამები და თვალთა კილოებიდან ბაგეთა უპეებამდე ჩამონადენი ცრემლთა კვალი მოუჩანდა. თოვლი მკრთალ ელვარებას აფენდა ამ მკვდარ პირისახეს. ზამთარი და საფლავი სულაც არ არიან ერთმანეთისადმი მტრულად განწყობილნი. გვაში მხოლოდ და მხოლოდ გაყინული ადამიანია. ამ გაშიშვლებულ გულ-მკერდს კი რაღაც ამალეულვებული იერი მისცემოდა. მან თავისი დანიშნულება შეასრულა. ჭკნობის ტრაგიკული ბეჭედი, რაც მას აჩნდა, იმას ნიშნავდა, რომ ამ, აწ უკვე უსიცოცხლო არსებას, სიცოცხლე მიენიჭებინა სხვა არსებისათვის; ქალწულებრივი სიფაქიზე დედობრიობის სიდიადით შეუცვლია. მის ცალ ძუძუზე თეთრი მარგალიტი ელავდა. ეს იყო მიყინული რძის წვეთი.

აქვე უნდა განუმარტოთ, რომ სწორედ იმ ველ-მინდორში გა-

მაკლ გზაზე, რომელსაც ეს მიტოვებული ბიჭუნა დაადგა, ცოტა
დრე მოლახლასებდა თავისთავის მადიებული, გზაბნეული მა-
თხოვარი ქალი, მას მკერდზე ბაღლი მიეკრა. სიცივისაგან გათოში-
ლი ქარის გახელებულმა წამოქროლამ წააქცია და წამოდგომა ვუ-
ღარც შეძლო. ქარბუქმა ნამქერი მიაყარა, უკანასკნელი ძალ-ღონე
მოიკრიბა ქალმა და ბაუშვი გულში ჩაიკრა, ჩაიკრა და მოკვდა.

პაწაწა ლამობდა ტუჩებით ამ მარძარილოს მიკონებოდა, იგი
შუუცნობელი გულუბრველობით ეძებდა თავისთვის საზრდოს და
ამას ბუნების კანონების საწინააღმდეგო სულაც არა იყო რა, ვი-
ნაიდან დედას, რომელსაც ახლახან აღმოხდა სული, კიდევ შესძლე-
ბია ბაღლისთვის ტუჩუს წოვება.

მაგრამ ბაღლის პატარა ტუჩებმა ვეღარ მიაგნო, როგორც ჩანს,
იმ ტუჩუს, რომელსაც რძის წვეთი მიჰყინოდა. ამასთანავე, რაკი ბა-
ღლი აკვანს უფრო იყო შეჩვეული, ვიდრე საფლავს, ამიტომაც იყო,
რომ მან თოვლის ქვეშიდან ამოიტირა.

მიტოვებულმა ბიჭუნამ განწირული ბაღლის ამოძახილი რომ
გაიგონა, მიყრილი თოვლი გადათხარა და ბაღლი ამოიყვანა.

ბიჭუნა წელში გაიმართა და ბაღლი ხელში აიყვანა.

ბაღლმაც იგრძნო და დაჩუმდა. ორივე ბაუშვის პირისაზე ერთ-
მანეთს შეეხო და ბაღლის გაღურჯებული ტუჩები ბიჭუნას ლოყას
ისევე მიეკონა, როგორც დედის მკერდს.

პაწაწა იმ ზომამდე მისუელიყო, როდესაც გაცივებული სისხლი
გულის ცემას აჩერებს. დედას უკვე მოესწრო რამდენადმე მაინც
შეუხიარებინა იგი თავის სიკვდილთან. გვამის სიცივე გარემოზეც
ურცელდებოდა: პატარა ბაღლის ხელ-ფეხი თითქოს შეებოჭა ამ
გამთოშველ სიცივეს. მისი სუნთქვა ბიჭუნამაც შეიგრძნო.

ბიჭუნას შშრალი და თბილი მხოლოდ მატროსული ქურთუკი
ქონდა. მან ნამცეცა ბაუშვი ისე მკვდრის გულზე დადო, ქურთუკი
გაიხადა, გოგონა შიგ გაახვია და ისე ხელში აიყვანა. ახლა თვი-
თონ ნახევრად შიშველი დარჩა, ნეტავ ამ გამძვინვარებული ქარ-
ტეხილიდან რას უნდა დაეცვა! მან ბაღლს ხელი მოხვია, გულზე
მიიკრა და ისევე გზას გაუდგა.

ბაღლმა კვლავ მოძებნა ბიჭუნას ლოყა, ტუჩებით მიეკონა და
შევე გამთბარს ჩაეძინა. ეს იყო პირველი კოცნა წყვილიადში შეხვე-
დრალი ორი ბაუშვის სულისა.

დედა თოვლში დარჩა, მას სახე ჩამოხრელებული ცისთვის მიუ-
ვირა. მაგრამ იმ წუთში, როდესაც ბიჭუნამ ქურთუკი გაიხსია,
რომ ბაღლი შიგ გაეხვია, მიცვალებულმა შესაძლოა ეს დაინახა ამ
უსასრულობიდან, სადაც უკვე მისი სული იმყოფებოდა.

III

ყოველი მომხანცველი გზა ტპირთის გამო უფრო რთულდება

ოთხ საათზე მეტი გავიდა მას შემდეგ, რაც კარჭაპი პორტულუნ-
დის ყურეს გამოირდა და ბიჭუნა ნაპირზე მარტოდმარტო მიატოვა.
იმ დროს, როდესაც ვეულასაგან მიტოვებული ალაღებდნენ დაბო-
რიალებდა, მას საზოგადოების მხოლოდ სამი წარმომადგენელი შე-
მოხვდა. ამ წრეს იგი შესაძლოა მოძაველში შეერთებოდა. ესენი
იყვნენ: მამაკაცი, დედაკაცი და ბაღლი — გოგონა კი მას ხელში
აყვანილი მიჰყავდა.

დაღლილობისა და შიმშილისაგან იგი ფეხზე ძლივს იდგა, მა-
გრამ ახლა უფრო მხნედ მიიწევედა წინ, ვიდრე აქამდე; ძალ-ღონე
საგრძნობლად დააკლდა. ახლა ხომ თითქმის მთლად გამიშვლე-
ბული იყო; ის ძონძმანძიც, სხეულს რომ ოდნავ უფარავდა, ფიქვას
გაეშეშებინა, რის გამოც სხეულში შუშის ნატეხივით ესობოდა და
კანს უხეხავდა. ბიჭუნა ითოშებოდა, სამაგიეროდ, გოგონა თბებო-
და. იგი სითბოს ამოდ რომი კარგავდა, უსუსური ბაღლი თბებოდა
ამით. ბიჭუნა გრძნობდა, რომ ნამცეცა ბაღლის სხეულს სიცოცხლე
უბრუნდებოდა, და შეუპოვრად განაგრძობდა გზას.

დროდადრო დაიხრებოდა ხოლმე, თან ცდილობდა, ბაღლი ხე-
ლიდან არ დაეარდნოდა, სავსე მუჭა თოვლს აიღებდა და ფეხის
ტერფებს იხელდა, რომ მთლად არ მოყინოდა და არ გაშეშებოდა.

ხან კიდევ, როცა ყელი ამოუშრებოდა, პირში ცოტა თოვლს ჩაი-
ყრიდა და წუწნიდა; მაგრამ ეს დიდი ხნით არ უკლავდა წყურვილს
და სიცვიის ჟრჟოლასაც იწვევდა. წამიერი შეღავათი ტანჯვას
უძლიერებდა.

ქარბუქი გახლებულიყო და მის მძვინვარებას უკვე საზღვარი

აღარა პქონდა. ბუნებაში იმგვარი მოვლენებიც შეიმჩნევა, რომელთათვისაც შეიძლება თოვლის წარღვნა გვეწოდებინა. ეს ხშირი თოვლი და ნამქერები სწორედ რომ თოვლის წარღვნა იყო. გააფთრებული ქარიშხალი მარტო ოკეანეს როდი დაატყდა, იგი სანაპიროზედაც მძვინვარებდა. ალბათ სწორედ ამ დროს იყო, რომ კარტაჰი აწყდებოდა ტალლიდან ტალღას და მუჩქებთან ორთაბრძოლაში კარგადა თავისი აღკაზმულობის უკანასკნელ ნარჩენებს.

ამ ქარიშხლის პირისპირ ბაეშვი აღმოსავლეთისკენ მიდიოდა; მან თოვლიანი ფართო სივრცეები გადაიარა. რა დრო იყო, ვერ წარმოედგინა. უკვე დიდი ხანია, რაც კვამლს სულ ვეღარ არჩევდა. ასეთი ნიშნები ღამის წვედიადში საკმაოდ ძალე ქრება. ისიც უნდა ითქვას, რომ შუაღამე გადასული იყო და ცეცხლი დიდი ხანია კველგან ჩაქროთ. ბოლოს და ბოლოს შეიძლება შეეცდა კიდევაც და იმ მხარეს, საითაც ის მიისწრაფოდა, არც ქალაქი იყო და არც სოფელი.

მაგრამ ამ ეჭვებს სრულებითაც არ შეუსუსტებია მისი სიმტკიცე-ნამტკიცა ბაღღმა ორჯერ-სამჯერ წამოიტირა. ბიჭუნა ნაბიჯის შეუფერხებელივ ანანაუებდა მას; ბაღღიც წყნარდებოდა და ჩუმდებოდა. ბოლოს კიდევაც დაეძინა მაგარი, უდრტვინველი ძილით. თვითონ სიცვიისაგან კანკალებდა, მაგრამ გრძნობდა, რომ ბაღღი იყო ჩათბუნებული.

იგი ძალიძალ ბეჯითად ფუთნიდა მას ქურთუკში, ყელთან უხსწორებდა, რომ შიგნით თოვლის ხორხოშელას არ ჩაუღწია და ბაღღის ჩამთბარ სხეულს ცივი თოვლი ზედ არ დასდნობოდა.

ვაკობი ალაგ-ალაგ ტალღისებურად იყო აბორცვილი, ღარტაფებში ნამქერს იმდენი თოვლი ჩაუტანა, რომ ბიჭუნა თითქმის წელამდე ეფლობოდა შიგ; თოვლს ფეხებით აქეთ-იქით ყრიდა და ასე ძლივძლივობით იკვლევდა გზას.

ღარტაფიდან ამოსული ბიჭუნა ახლა გორაკის განივზე მოხვდა, სადაც ქარს უკვე თავისუფლად ეთარეშა და თოვლის თხელი ფენა და დარჩენილიყო, ისიც მოყინული.

გოგონას თბილ სუნთქვას ლოყაზე გრძნობდა, წუთიერად ათბობდა, საფეთქელთან თმას უორთქლავედა და ამ ორთქლისაგან ყინულის ლოღლები ჩნდებოდა.

ბიჭუნა გრძნობდა, რომ მისი მდგომარეობა კიდევ უფრო გარ-

თულდა. ახლა არ უნდა წაქცეულიყო, იცოდა, თუ წაქცეულა, კარგად ადგებოდა. დაღლილობისგან ძალ-ღონე აღარ ქონდა. წინა დიადი მას შიშვე ტყვიასავით მიწაზე დააკრავდა და ამ მკვლარი დედაკაცივით ვინაჲც ცოცხლად მიჰყინავდა ვათომილ ნიადაგზე. აქამდე იგი არაერთხელ იდგა უფსკრულის პირას, მაგრამ მშვიდობიანად იკვლევდა გზას. არაერთხელ წაბორძიკებულა, ორმო-ღრანტებში ჩაუარდნილა, მაგრამ ისევ უვნებელი ამოცოცებულა. ახლა კი წაქცევა თითქმის სიკვდილს უდრიდა. ფეხი რომ წასცდებოდა, სიკვდილს ვერ ასცდებოდა. ახლა, უბრალოდ, ფეხის დასხლტომაც კი საშიში იყო; ღონე აღარ ეყოფოდა, მუხლებზე მანც წამოდგარიყო. ხოლო აქ ვოველ წუთს შეიძლებოდა ფეხი დასცურებოდა, რადგან ირგვლივ, მთელ სივრცეს ვინულის ქვრქვა გადაჰკვროდა.

ცოცხალ ტვირთს მაგრად იკრავდა გულში, მაგრამ იგი მეტისმეტად უძნელებდა სიარულს; ეს სიმძელე ბიჭუნას ძალ-ღონეს არა მარტო აღუმატებოდა, თუ მხედველობაში მივიღებთ მის დაღლილობასა და შიშვილობისგან დასუსტებას, ეს ტვირთი მისთვის დაბრკოლებაც იყო. ბაღლი ორივე ხელით ეჭირა, მაშინ, როდესაც მოყინულზე სიარულის დროს ხელებით უნდა შეინარჩუნო წონასწორობა.

ხელები აუცილებელი, ბუნებრივი საშუალებაა ამ დროს.

ამიტომ იგი ცდილობდა, მოყინულზე არ წაქცეულიყო.

მიდიოდა და აღარ იცოდა, თავისი ტვირთისთვის როგორ მოეკვლო.

ნამცეცა ბაღლი ის წვეთი აღმოჩნდა, რომელმაც მისი სიმწრის ფიალა პირამდე აავსო.

მეტად ფრთხილ ნაბიჯებს დგამდა. გვეგონებოდათ, ფეხს გაჭიმულ თოკზე დგამსო. წონასწორობას ისეთი საოცრებით ინარჩუნებდა, როგორსაც ვერც ერთი სულიერი ვერ შეძლებდა. თუმცა, ვიმეორებთ, ამ მწუხარებით აღსავსე მგზავრობაში შესაძლებელია მას უსასრულობის წვედიადიდან განჭკურეტდნენ დედის გამოხედილი თვალები და ღვთის თვალი.

ბავშვს დაღლილობისგან ნაბიჯი ეყოფოდა, წამიერად ბორძიკობდა ან ირყეოდა და ნაბიჯს გვერდულადღა დგამდა; მანც ცდილობდა არ წაქცეულიყო და სულ ნამცეცა ბაღლზე ზრუნავდა — ქურთუკში

შვიდროდ ახვედა, თავზე აფარებდა. ისევ და ისევ ზორბიკობდა, მაგრამ მაინც არ ჩერდებოდა, ფეხი უსხლტებოდა და ისევ წელში სწორდებოდა. ხოლო ქარი მაინც კიდევ იმდენ ხიმდაბლეს იძინდა, რომ ხურგიდან უბერავდა და წინ უბიძგებდა.

ისიც სარწმუნოა, რომ ამ ბავშვს გზა აბნეუია და ბევრი უბეტაილია; ვკვლავრიდან ჩანდა, რომ ის ახლა იმ მინდვრიანზე იმყოფებოდა, სადაც შემდეგ ბინკლივის ფერმა აშენდა, ახლანდელი სპრინგ-გარდენისა და პერსონეჯ-კაუზის გზათა კვეთაზე. ახლა იმ ადგილას ფერმები და კორტეჯებია გაშენებული; ხოლო მამის იქ მარტო გაეურანებული ადგილები იყო. იშვიათი მოვლენა როდი ყოფილა, რომ ას წელზე ნაკლებ დროში ხროიკი და უკაცური ველი აყვავებულ ქალაქად ქცეულა.

ძელებამდე გამოიშველი ქარბუქი, თოვლის ფანტელები ბიჭუნას თვალებს რომ ახუჭვინებდა, წუთით ჩადგა. ბავშვმა შორიახლო შენიშნა თოვლით დაფარული სახურაუები და საკვამურები — მოვლი ქალაქი. პორიზონტის შუა ფონზე ქალაქი თეთრ ლაქასავით მოჩანდა. ეს იყო სილუეტი შებრუნებით. რაღაც ისეთი, რასაც ახლა ნეკატივს უწოდებენ.

სახლ-საცხოურებლები, ღამის გასათვევი!.. მამასადამე, ბიჭუნა უკვე სადღაც მილასლასებდა. საოცარი მზნობა გამოიჩინა, როგორსაც მხოლოდ იმედი ბადებს ადამიანში. გეხს აცდენილ ხომალდზე საგუშაგოს მორიგეც ასეთსავე მლელეკარებას განიცდის, როდესაც თანამგზავრების გასაგონად შესძახებს: „დედამიწაო“. ბავშვმა ნაბიჯს აუჩქარა.

მან ბოლოს და ბოლოს ხალხი იპოვა. მალე ცოცხლ ადამიანებს შეხვდება! სადღა იყო შიში! რაკი თავი გადარჩენილად ჩათვალა, სისხლი ძლიერად აუჩქროლდა ძარღვებში. ის, რაც ახლახან განიცადა, უკვე საბოლოოდ დამთავრებული ვკონა: აღარც ღამე იქნება, აღარც ზამთარი, არც ქარიშხალი. მისი აზრით, ვკვლავფერი, რაც ასე სამინელი იყო, უკვე წარსულს ჩაჰბარდა. ნამცეცა ბაღლი თითქოს სულაც აღარ ამძიმებდა, ბიჭუნა თითქმის გარბოდა.

იგი მიშტერებოდა შორიახლოდან გამოჩენილ სახლების სახურაუებს. ამ სახურაუების ქვეშ ხომ სიცოცხლე დუღდა და ისიც მათ თვალს არ ამორებდა. ამგვარად მკედარი თუ მიაშტერებდა თვალს იმ ქვეყნიურებას, რომელიც მას ოდნავ ახდილი კუბოს სახურაუ-

დან წინ დაესახებოდა. რაც მან დაინახა, ეს სწორედ ის საკვებურ
ბი იყო, რომელთა კვალიც ადრევე შევნიშნა შორიდან.

ახლა არც ერთი მათგანიდან კვამლი აღარ ამოდიოდა.
ბავშვმა სწრაფად მიადწია მახლობელ სახლებს.

იმ გარეუბანში მივიდა, საიდანაც ქალაქში შესასვლელი იყო
ღია. იმხანად ღამლამობით ქალაქის ქუჩებს უკვე აღარ ზურგულ
ნენ.

გარეუბანში ორი სახლი იდგა, მაგრამ ამ სახლებში არც ერთი
სანთელი არ ენთო, არც ერთი ღამპარი. ასევე არც მთელ ქალაქში,
არც მთელ ქუჩაზე, არც ერთგან სინათლის შუქი არ მოჩანდა.

მარჯვნივ სახლი იმდენად უბადრუკი იყო, რომ ის ფარდულს
უფრო ჰგავდა. ვიდრე საცხოვრებელ შენობას. კედლები თიხით შე
ლესილი და ისლით დახურული ჰქონდა, ეს სახურავი კედლებთან
შედარებით არათანაზომიერად დიდი მოჩანდა. კედელთან იმსამღ
ლეუ ჭინჭრები ამოსულიყო, რომ თითქმის ჭერსა სწვდებოდა. ამ

ქოხის კარი კატის საძრომელას ჰგავდა. მხოლოდ ერთი პანაწინა
ფანჯარა ჰქონდა, ისიც სულ მალა, თითქმის ჭერქვეშ. ქოხი და
ტილი იყო. იქვე გვერდით, ბოსელში, ღორი ღრუტუნებდა, რაც
იმას ნიშნავდა, რომ სახლში ვიღაც ცხოვრობდა.

მარცხნივ მალაღი, გრძელი შენობა მოჩანდა, ფიქლით დახურუ
ლი. მდიდრის დარბაზები დატაკთა ქოხის პირდაპირ წამოჭიმული
ყო.

ბიჭუნა უყოყმანოდ გაემართა ამ დიდი სახლისკენ.
მძიმე, ლურსმნის თავებით მოჭვდილი, მუხის ორკარედი, ვკვს
არა ბადებდა იმაში, რომ იგი რამდენიმე ურდულსა და ბოქლომზე
იქნებოდა დაკეტილი. გარედან მძიმე სარკველა — ჩაქუჩი ვკიდა.

ბავშვმა ძლივს ასწია ეს ჩაქუჩი — მისი ყინვისგან გათოშილ
დაბუყებული ხელები მონატერ ჯარგვალს დამხგავსებოდნენ. მან
ჩაქუჩი კარზე მიარტყა.

არავითარი პასუხი.
კიდევ ორჯერ დაკრა ჩაქუჩი კარზე მიჭვდილ ყადაღს.
სახლიდან არავითარი ხმა და ჩქამი არ მოისმოდა.

მან შესაშუდაც დაკრა. არაეინ გამოუხმაურა.
ბავშვმა იფიქრა, რომ სახლის პატრონებს ან სძინავთ, ან ღოვო
ნიდან ადგომა ეზარებათო.

ახლა იგი ქობის მადგა, თოვლში ქვა მოხენა და იმით მოეკრე
და დასრულა კარებზე
არაფერი ასევე.

შუბის თათებზე შუგა და სტარა სარტულზე ქვით სარტულ
ქობილად მიაკეთა, რომ შუბი არ გატეხილიყო, მაგრამ ამდენად
ღირსად კი, რომ კარები გაეფრინათ.

ახლან არე განხორციელდა, არე გამოხორციელდა, არე ვინმეს სან-
ჯი იქნა.

საქმი მიხვდა, რომ ლოცნიდან აღვიდა არაფერს ხერხა, რადგან
რეორე ქვითარის დაბნელების, ისე ისლათ დახურული ქობის
ქობილად მიაკეთა, რომ შუბი არ გატეხილიყო, მაგრამ ამდენად
ღირსად კი, რომ კარები გაეფრინათ.

საქმი ამდენად ვახდა სხვაგან უკანა ბუდე და სარდასორ
შუგა ქობილად მიაკეთა, რომ შუბი არ გატეხილიყო, მაგრამ ამდენად
ღირსად კი, რომ კარები გაეფრინათ.

IV

შუბის მადგის სანჯის მადგა

საქმი ამ დასახლებულ უბანში მიხვდა, რომელსაც უფრო
ქობილად.

სამხდელი უფრო ისეთი სარტულად და შესანიშნავი რადი
ყო, რეორე ახლანდელია.

მეუღლები უფრო არ იყო უნაკლო, ისარაფით სწორი სანა-
რო ქვა. ამ სანაპირზე ახლა გეორგ III-ის ძველი ამარული,
აქვე არის სარტულა, ამავე მუდის სახელობისა. ეს იმით აიხსნება,
რომ ამ დროს, რომელსაც ხეც უხეობით, გეორგ III ჯერ ქვეყნად არ
დაბადებულყო. ამავე მიზეზით უფროის აღმოსავლეთით, შუგით
ამდენად ბორცვის ფერდობზე თავს აწონებდა მოძველ მინახე
ამდენად, გადაკრეჭილი ბუნსოსაგან კედამლილ თეთრ ცხენზე
მჯობი ვინმე მუდის გამოსახულება — ახლა თითქმის მივლი არა-
სის* მანხილზე რომ გადაქობულა — რომელსაც ამავე გეორგ III-ის
სარტულად ჰარა ქობილად მიხვდებინა, სხვათა შორის, ეს
სარტულად სარტულად დასახლებული იყო: გეორგ მესამე სან-
ჯის მადგა.

რის დროს ჰკუ დაკარგა; თუმცა არც ახალგაზრდობაში შესწუ-
ბია მოძალებული გონება. ბრალი არ მიუძღვის იმ უბედურებაში,
რაც მისი მეფობის დროს მოხდა. იგი ჩერჩუტი იყო და სულელ. მა-
რატომ არ უნდა აეკოთ მისთვის ძეგლები?

ოთხმოცი წლის წინათ უეიმეთი იმდენადვე სიმეტრიული იყო,
როგორც უწესრიგოდ მიყრილი ჩილიკა-ჩხირები. ლებენდარული
ასტაროთი ხანდახან გაიხეივნებდა ხოლმე ზურგზე წამოკიდებულ
ტომპრით, რომელშიც ყველაფერი ელაგა. კეთილ დიასახლისებთან
სახლებიც; თუ ამ ეშმაკურ-ქაჯური ტომრიდან ერთი გროვა ქოხე-
ბი წამოცვიოდა, აქედან ზუსტად წარმოიდგენთ უეიმეთის საცხო-
ვრებლების ქაოსურ მიყრილ-მოყრილობას და თვით მის ცოლ
დიასახლისებსაც. მისი შუნიობების ნიმუშად შეიძლება დღემდე იქ
დარჩენილი მუსიკოსთა სახლი გამოდგეს. რუქურთმებით შემკულ
მრავალი ფიცრული ქოხი. ფიცრული ქოხები, ზოგიც წაგვერდებუ-
ლი და ბოძინტშეკუნებული იყო, ზოგიც დაგვერდებული და იქვე
მდგომ ქოხს მიყრდნობილი, რომ ზღვიდან მონაბერ ქარს მაღად
არ წაეჭვია. შუკები ვიწრო და დაცურებული, მიხვეულ-მოხვეულ
განასვლულები, შესახვევები თუ გზაჯვარედინები, რომლებიც ხში-
რად ზღვის მოქცევისაგან წყალღამით ივსებოდა, დაძველებული
ქოხმახები მიჭეჭვილი ძეგლებური საყდრით — აი, ასეთი სანახა-
რისა იყო იმხანად უეიმეთი. ის იყო ერთგვარი ძეგლებური ხორმან-
დიული სოფლის მაგვარი, რომელიც თითქოს ტალღებმა გამოირყა
ინგლისის სანაპიროზე.

მაშინ გზავრი რომ შესულყო სამიკიტნოში, რომლის აღგას
ახლა სასტუმროა წამოჭიმული, იმის მაგიერ, რომ შემწვარი სეა
და ბოთლი ლეინო მოეთხოვა, ამასთანავე მეფური ხელგამლილო-
ბით ოცდახუთი ფრანკი გადაეხადა. უბრალოდ ორ სუდ ღირებულ
თევზის შეჭამადსაც მოკრძალებით შეჭამდა ხოლმე.

მიტოვებულმა ბაეშმა ხელში აყვანილი ვოგონათი გააარა პირ-
ველი ქუა, მერე შორე, შესამე. მალლა იცქირებოდა, იჭებ ერთ
ფანჯარა მაინც გამუქებული იყოსო, მაგრამ ყველა მაგრად იყო
ჩაკეტილი და ჩაბნელებული. ბაეშეი ხანდახან რომელიმე კარს
მოაკაკუნებდა ხოლმე, მაგრამ ჩამიჩემიც არ ისმოდა საპახუნოდ
თბილ ლოგინს ის თვისება აქვს, რომ ადამიანის გულს ქედ აქ-
ცვს. ნამცეცა ბაღლი კაკუნმა და ბიძგებმა გამოაღვიძა. ბიჭუნამ

ბაღის გაღვიძება იმით გაიგო, რომ ნამცეცამ მისი ლოყის წოვა დაიწყო. ბაღლი არ ტიროდა, — ეგონა დედას ეჭირა ხელში.

შესაძლებელია დიდხანს ეხეტიალა და ეტრიალა ბიჭუნას სკრამპრიჯის შუკების ლაბირინთებში, სადაც იმხანად ბოსტნები უფრო მეტი იყო, ვიდრე სახლები და ეკლიანი ძებვის ღობეები უფრო მეტი, ვიდრე შენობები, ბედნიერი შემთხვევის გამო რომ არ წასწყდომოდა ერთ ვიწრო გასასვლელს, რომელიც ჩვენს დრომდე სამების კლესიის ეზოში არსებული სკოლის მახლობლად მდებარეობს. ამ გასასვლელიდან ბავშვი დაღმართიან სანაპიროზე გავიდა, სადაც სანაპიროს მოაჯირიანი ჯებირ-კედელი იყო გაულელებული. აქ მარჯვნივ მან ხიდი დაინახა.

ეს ხიდი სწორედ ის იყო, მდინარე უეიზე რომ არის გადებული და ახლაც რომ აერთებს უეიშეთს მელკომბ-რეჯისთან. ნაკსადგური ამ ხიდის თაღების ქვეშიდან მდინარეს უკავშირდება; ხოლო მდინარე აქ კაშხალითაა შეკუთებული.

იმხანად უეიშეთი ზღვისპირა ქალაქ-ნაკსადგურ მელკომბ-რეჯისის გარეუბანი იყო, ხოლო ახლა მელკომბ-რეჯი უეიშეთის ერთ-ერთი სამწყსოთაგანია; გარეუბანმა ჩანთქა ქალაქი, რასაც მეტწილად ხიდმა შეუწყო ხელი. ხიდები ერთგვარად შემწოვი ტუმბოვებია, რომლებიც მცხოვრებლებს ერთი ადგილიდან მეორეში იზიდავენ და თან ხელს სანაპიროზე მდებარე რომელიმე სოფლის ზრდასა და მოშენებას უწყობენ, მდინარის მეორე ნაპირას, მის მუხობლად მდებარე მოსახლეობის ხარჯზე.

ბიჭუნა ხიდისკენ გაემართა, რომელიც მაშინ მხოლოდ ფიცრების ფარდულით გადახურული ბოგირი იყო. მან ამ ბოგირზე გაიარა.

ბოგირის ფიცრები დათოვლილი არ იყო. მშრალ ფიცრებზე ფეხშიშველა ბავშვმა გაიარა, შუება იგრძნო, ნეტარება განიცადა.

ხიდზე გადავიდა და მელკომბ-რეჯისში გაჩნდა.

მას აქ ხის სახლები ქვითკირისაზე უფრო ნაკლებ ხედებოდა. აქ უკვე გარეუბანი კი არაა, ქალაქი იყო. ხიდის ყური საკმაოდ ლამაზ წმ. თომას ქუჩას ებჯინებოდა. ბიჭუნა ამ ქუჩას გააკვია. ქუჩის ორივე მხარეს მაღალი, მოჩუქურთმებული კოშკურებიანი სახლები ჩამწკრივებულიყო. აქა-იქ დუქნის ფანჯრებიც ხედებოდა. ბავშვი ისევ ხან ერთ, ხან მეორე კარზე აკაკუნებდა. დამახების ან დაყვირების თავი ხადა კქონდა.

მელქომ-რეჯისშიც, ისევე როგორც უეიმეთში, არავენ ეხმარებოდა. კარი ყველგან მაგრად იყო ჩარახული ურდულით. ფანჯრები დარაბებით ისე იყო დახურული, როგორც თვალები ქუთუთოებით. ყოველგვარი წინასწარი ზომები მიეღოთ უსიამოვნო, უცარი გაძლიერების საწინააღმდეგოდ.

პატარა მოხეტიალემ ენით გამოუთქმელი გავლენა განიცადა მძინარე ქალაქისა. ამ გაყურებული ჭიანჭველას ბუდის დუბის შეუძლია თავბრუ დაახეიოს ადამიანს. უძრავად გათოშილ ადამიანთა ტვინში მოფუსფუსე მძიმე სიზმრების მაგლაჯუნა კომპარები თითქოს კვამლის ხვეულებად მოედინებთან. მძინარე ადამიანებს ბუნდოვანი ახრი დასტრიალებს, ხან მსუბუქი ნისლითი, ხან მძიმე, მხუთავ მახრჩობელასავეთ. იხინი ერთიანდებთან ადამიანთა განუხორციელებელ ოცნებებთან, რომლებიც აღბათ აგრეთვე, სადაც სივრცეში ნავარდობენ სიხმარსა და სინამდვილეს შუა აქედან გამოძინარეობენ ჩვენი სიზმრების ეს გაუგებრობები. ოცნებები, ხან შეტად დაბურულ და ხან კი გამჭვირვალე ღრუბლებითი წინ ელობებთან, ჩრდილავენ იმ ვარსკვლავს, რომლის სახელად გონება. დახურული თვალის ქუთუთოების იქიდან, სადაც სიზმრებს მხედველობა გზიდან ჩამოუცილებათ, მოჩვენებითი ლანდებს მოძრაობენ; ცვალებადი სახეები, მილიანად ცოცხლები, მაგრამ არა ხელშესახებნი; გვეჩვენება, რომ სადაც სხვა ქვეყნებში გაფანტული საიდუმლო არსებანი ერთიანდებთან ჩვენს სიცოცხლესთან, სიკვდილის იმ სახლვარზე, რომელსაც სიხმარი ეწოდება. ამ ლანდებისა და სულების ფერბული პერში ტრიალებს. ეხაც არა სძინავს, ისიც კი გრძნობს, თუ როგორ უხუთავს სულს მას ასეთი აებელითი სიცოცხლით მოხლუდული წრე. მისი გარემომცველი ქუშერები, რომელშიც იგი რაღაც რეალურს შეიცნობს, მოსვენებას არ აძლევენ. მძინარე ქუშებში გამულელი ფხიზელი ადამიანი თავს ისე იგრძნობს, თითქოს სხვათა სიზმრების წვედიადში ეხეუდებთანვე თითქოს შეუცნობლად ეწინააღმდეგება კიდევაც იმ ლანდებს, რომლებიც მას გარს ეხევიან. იგი განიცდის, ანუ ყოველ შემთხვევაში ეჩვენება, რომ განიცდის ისეთი სამინვლებას, რასაც უხილველ და საძულველ არსებებთან სიახლოვე-შეხება იწვევს სიზმრად მყოფი ყოველ წამს რაღაც ამოუცნობს, აუხსნელსა ხელაქ და ეხება, რაც მამინვე უკალოდ ქრება. ამ ღამის მოგზაურობაში,

სიზარულ-ზმანებათა მფრინაუ ქაოსში არის რაღაც საერთო რამ
დაბურულ ტვეში ზეტიალთან.

სწორედ ესაა ისეთი განცდა-მდგომარეობა, რასაც უსაფუქვლო
შიში ეწოდება.

ბავშვს ეს გრძობა უფრო ძლიერად დაეუფლება ხოლმე, კიდრე
ღღ ადამიანს.

ბიჭუნას სავალალო მდგომარეობის სიმძიმეს უფრო მეტად
ართულებს ღამის მდუმარებისა და თითქოს გამოცარიელებული
სახლების სანახაობით აღძრული შიშის ზარი.

ქონიკერ-ლენში შესვლისას ამ შუკის ბოლოს შეგუბებულ-შეტ-
ბორებელი მდინარე დაინახა, რაც მას ოკეანე ეგონა. ახლა ვეღარ
გარკვეულიყო, რომელ მხარეს იყო ზღვა. ამიტომ უკანვე, წინან-
დელ ადგილზე დაბრუნდა, მარცხნივ, მეიდნ-სორითზე შეუხვია და
სენტ-ალბენს-როუსკენ წავიდა.

ოქ, სადაც კი მოხვდა, ყველა სახლის კარზე მიაკაკუნა განურ-
ჩველად. უწესრიგოდ, ხანდახმით მიყოლებულ რახუნში ბავშვი
თავის უკანასკნელ ძალ-ღონეს ხარჯავდა და ცოტაოდნო შუფერ-
ხების შერე სულ უფრო და უფრო მეტის მძვინვარებით ისევ ხელ-
მჯორედ ურახუნებდა სხვათა კარს. ეს მისი შემოღვეული მოთმინება
ურახუნებდა კარებს.

ბოლოს საპასუხო ხმაური მოისმა.

საათმა უპასუხა.

წმ. ნიკოლოზის ეკლესიის ძველებურ სამრეკლოზე წელა ჩა-
მოირეკა სამჯურ, ესე იგი, ღამის სამი საათი იყო.

შემდეგ ისევ ყოველივე დუმილმა მოიცვა.

შეიძლება არასარწმუნოდ მოგვეჩვენოს, რომ ქალაქის არც ერთ-
მა მცხოვრებთაგანმა ფანჯარაც კი არ გამოაღო, მაგრამ ეს უთ-
გვარი მიზეზით აიხსნება: უნდა ითქვას, რომ 1690 წლის იანვარში
ეკლავ იკლო შავმა ქირმა, რომელიც საკმაოდ ძლიერ მძვინვარებ-
და ღონდონში. მიშობდნენ, ვინმე ავადმყოფი მანანწალა სახლში
შეეშვათ, ამის გამო სტუმრის მიღებისას ყველა ფრთხილობდა.
ფანჯრის ცოტათი გამოღებასაც ვერ ბედადნენ, რომ მიახშვებით
მოწამლული პაერი არ შეესუნთქათ.

ადამიანთა გულცივობა უფრო მძიმე ასატანი იყო ბავშვისთვის,
კიდრე ღამის სუსხი. ადამიანთა გულცივობაში ხომ ყოველთვის

წინასწარგანზრახულობა იგრძნობა. ბავშვს გული მტკუნვარედ, მტკუნვულად შეშუშუშა. ახლა უფრო მეტ სასოწარკვეთილებას მიეცა, ვიდრე იქ. უდაბურ ადგილებში. იგი თავის მსგავსსა საზოგადოებას შეუერთდა, მაგრამ ისევ მარტოდმარტო დარჩა. ეს მეტად სტანჯავდა მას. უდაბნოს შეუბრალებლობა მისთვის გასაგები იყო. მაგრამ ქალაქის შეუწყნარებელი გულგრილობა სამინლად ქვეყნობდა. განვლილი საათების ჩამოძვლელმა, ზარის თანაბარმა რეკამ უფრო მეტ სასოწარკვეთილებაში ჩააგდო იგი. ზოგჯერ იმდენ სევდას არაფერი მოკვრის ადამიანს, როგორც საათის რეკა. ეს არის თვითონ მარადისობა, რომელიც გვიცხადებს: „ჩემთვის სულერთია, რაც უნდა მოხდეს“.

ბავშვი შერდდა. ვინ იცის, იქნებ ამ მწარე წუთებში იგი თავს შეეკითხა: იქნებ სჯობდა, ქუჩაში დაეწოლილიყავი და მოემკვდარიყავიო. მაგრამ ამ დროს გოგონამ თავი მზარზე დაადო და ისევ დაიძინა. ბიჭუნას ისევ წინ წასვლის სურვილი გაეღვიძა.

ირველივ მისთვის ყოველივე ინგროდა, მაგრამ იგრძნო, რომ თვითონ მასზე ვიღაცა იყო მინდობილი. ასეთ გარემოებას შეუძლია ადამიანში მოვალეობის გრძნობა გააღვიძოს.

მაგრამ არც ეს აზრები, არც ის მდგომარეობა, რომელშიც იგი ახლა იმყოფებოდა, მისი ასაკის შესაფერისი არ იყო. შესაძლებელია, ყოველივე ეს მისი გაგების დონეს აღემატებოდა. იგი შეუცნობლად მოქმედებდა. თავისი თავისადმი ანგარიშშიუცემლად იქცეოდა.

ახლა ჯონსონ-როუსკენ გაემართა.

უკვე კვლარც კი მიდიოდა, ფეხებს ძლივსღა მიათრევდა.

სენტ-მერი-სორითი მარჯვნივ დატოვა, რამდენიმე ირიბი შუკა გაიარა და ორ ქოხმახს შუა, ვიწრო, მიხვეულ-მოხვეული გასასვლელიდან უცბად, საკმაოდ ფართო, დაუსახლებელ ველზე გაჩნდა. ეს უკაცრიელი მიდამო დაახლოებით იმ ადგილას იყო, სადაც ახლა ჩესტერფილდის მოედანია. აქ სახლები თავდებოდა. მარჯვნივ ზღვა მოჩანდა, მარცხნივ — გარეუბნის აქა-იქ მიფანტული ქოხმახები.

რა უნდა ეჭა? ისევ ტიტკული მინდორი იწყებოდა. აღმოსავლეთისკენ თოვლით დაფარული რუდიპოლის ფართო შედმართები მოჩანდა.

რა ქნას, ისევ იქით წავიდეს, უკაცრიელი ადგილებისაკენ? თუ

ღაბრუნდეს უკანვე ქალაქის ქუჩებში? რომელი აირჩიოს? თოვლით დაფარული მინდვრების მდუმარება თუ დაყრუებულ, უსულგულო ქალაქი? ამ ორ ბოროტებას შორის რომელი აირჩიოს? არსებობს ღუზა გადარჩენისა. არსებობს ერთი ისეთი გამოხედვა, რომელიც, გადამარჩინეო, რომ გვედრებათ. სწორედ ასე მიმოიხედა თაკის ირგვლივ სასოწარკვეთილმა ბავშვმა. უცბად მუქარის ხმა მოესმა.

V

მიზანტროპის უცნაურობანი

სიბნელეში რაღაც უცნაური მუქარა და კბილთა ღრჭუნა შემოესმა.

ამის გაგონებაზე კაცი უკან დაიხევდა, მაგრამ ბიჭუნამ პირიქით, წინ გასწია.

ვინც კი ხანგრძლივ დუმილს შეუწუხებია, მას ღრუნაც კი სიამეს მოეგვრის.

გაათრებით დაღებულმა ხახამ ბავშვი გაამხნევა კიდევაც. მუქარა რაიმე გამოსავლის იმედს იძლეოდა. აქ მახლობლად ფხიზელი, ცოცხალი არსება ყოფილა, თუნდაც ის ტყის ნადირი იყოს. ბავშვი იქითკენ გაემართა, საიდანაც ღრუნა-ბრდღვინვა მოისმოდა.

კუთხისკენ შეუხვია; ზღვისა და თოვლის მკრთალ განამუქზე რაღაც რუხი, შენობის მსგავსი რამ შენიშნა, ზედ კედელთან მიკუნჭული, არც თუ საზიდარი იყო, არც თუ ქოხი. იგი საგორაუებზე იდგა, მამასადამე, საზიდარი უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ტერიც რომ ედგა საზღვივით, მამასადამე, ადამიანთა საცხოვრებელი იქნებოდა. ტერზე საკვამური მილი მოჩანდა და იქიდან კვამლი ამოდიოდა. კვამლი მოწითალო ფერისა იყო, რაც იმას ნიშნავდა, რომ კერამი ცეცხლი გიზგიზებდა. გარედან კედელზე მიმაგრებული ჩანგალი და რაზა მოწმობდა, რომ აქ შესასვლელი კარიც იქნებოდა; ხოლო კარის შუა ნაწილში ოთხკუთხედი სარკმლიდან სინათლე გამოკრთოდა. ბიჭუნა ამ ქოხს მიადგა.

ჭრინაკმა სულდგმულმა კიდაცის მიახლოება იგრძნო და ღრუნა-მუქარა უფრო გამძვინვარდა. ახლა ვრუ ღრუნა კი არ ისმოდა,

არამედ ხმადაღალი ბრძღვინეა. ბაუშეს დაჭიმული ჯაჭუის ტრიაჭუნიც შემოესმა და უცბად საზიდარს უკან, საგორაკებიდან, ზუღ კარკვეშ, ორმწკრივმა თეთრმა ეშვებმა გაიულეა.

გამოჩნდა თუ არა მხეცის ება, იმავე ოთხეკუთხა სარკმლიდან ვილაკამ თავი გამოყო.

— ჩუმად! — დაიძახა მან.

ღმუილი თუ ღრუნა შეწყდა.

თავმა იკითხა:

— არის აქ ვინმე?

— კო, — უპასუხა ბაუშემა.

— ვინ არის?

— შე ვარ.

— შენ ხარ? შენ ვინ ხარ? აქ საიდან გაჩნდი?

— დაღლილი ვარ, — წარმოთქვა ბაუშემა.

— ახლა რა დროა? რომელი საათია?

— გათოშილი ვარ.

— მანდ რას აკეთებ?

— შშია.

თავმა შეუძახა:

— ყველა ხომ ღორღივით ბედნიერი არ იქნება; დაიკარგე აქედან!

თავი გაუჩინარდა. სარკმელი მიიხურა.

ბიჭუნამ თავი ჩაქინდრა, მძინარე ნამცეცა ბაღლი გულზე მიიკრა, უკანასკნელი ძალ-ღონე მოიკრიბა და ისევე გზას გაუდგა. იგი უკვე რამდენიმე ნაბიჯით დაშორდა საზიდარს.

მაგრამ სწორედ იმ დროს, როდესაც სარკმელი მიიხურა, კარი გაიღო და პატარა კიბე-საფეხური ჩამოეშვა, იმავე ადამიანმა. ახლახან რომ ელაპარაკებოდა, საზიდრის შიგნიდან გაჯაერებით დაუძახა:

— აბა, შემოდი, რას აფიქნებ?

ბაუშეი ისევე მობრუნდა.

იმავე ადამიანმა განაგრძო:

— შემოდი, რაღა! არ უციი საიდან გამოჩნდა ჩემდა სკეალალოდ ეს საძაგელი, მშიერაა, გათოშილი და შემოსვლაც თითქოს არ უნდა.

ბიჭუნა ისევ გაუნძრევლად იდგა, მას ხომ ვრთ და იმავე დროს ტკაცუნებენ, თითქოს ავდებდნენ, მაგრამ შინ შესვლის ნებასაც აღუდნენ!

— გეუბნები, შემოდი-მეთქი, შე ზანტო, შენა!

ბაეშემა ბოლოს გაბედა და კიბის პირველ საფეხურზე შედგა ფეხი.

ამ წუთში საზიდრის ქვეშიდან ღრუნამ მოისმა.

ბაეშემა უკან დაიხია. საზიდრის ქვეოდან დაფრენილი ხახა გამჩნდა.

— ჩუმად! — დაუყვირა ადამიანმა.

ხახა გაუჩინარდა და ღრუნაც შეწყდა.

— აბა, ამოდი, — განაგრძო იმავე ადამიანმა.

ბაეშევი ძლივძლივობით ავიდა სამსაფეხურიან კიბეზე. ხელში აყვანილი ნამცეცა გოგონა მოძრაობას უშლიდა. თვითონ პანია გოგონაც მთლად გაითიშა. თუძეცა ქურთუკში ისე მჭიდროდ იყო გაყოჭილი, რომ არც კი ჩანდა. ის რაღაც ოღროშოდრო ბოღნა უფრო გვეგონებოდათ.

სამივე საფეხური წველებით აიარა ბაეშემა და ზღურბლთან შედგა.

ამ ხუხულაში არც ერთი ხანთელი არ ენთო, ალბათ ღატაკნი იყვნენ და იზოგავდნენ. იგი მხოლოდ თუჯის ღუმლიდან გამოშდინარე წითელი შუქის ანარეკლით იყო გაშუქებული. ღუმელში ტორფი ტკაცუნობდა. ღუმელზე მდგარ ჯამს ორთქლი ახლიოდა; გვერდზე ქოთანნი ედგა, რომელშიც ალბათ რაღაც საქმელი იხარშებოდა, რადგან სააშური სუნი მოდიოდა. ამ ხუხულას მთელ მოწყობილობას შეადგენდა სკიერი, სკამი და ჭერზე ჩამოკიდებული ფარანი, რომელიც ახლა არ ენთო. კედლებზე რამდენიმე თარო და კაჩოების მწკრივი იყო მიმაგრებული, იქ სხვადასხვა სახმარი ჭურჭელი ეყოდა. თაროებზე და, ცალკეც, ღურსმნებზე სპილენძისა და შუშის ჭურჭელი, გამოსახდელი ზარფეუმი, კოლბა, ცვილის ჩამოსაწვეთე, ბული ჭურჭლის მსგავსი, და კიდევ ბევრი სხვა ნივთი პრიალებდა, რომლის დანიშნულებას ბაეშევი ვერ მიმხედარიყო და, რომელიც ქაბიკოსის ხელსაწყოებს შეადგენდა. ოთახი მოგრძო იყო. ღუმელი სულ უკან სიღრმეში მოჩანდა. ეს ფიცრული ხუხულა არც ისე დიდი იყო, მოზრდილ ყუთს მოგავგონებდათ. გარედან ამ ხუხულას

თოვლის შუქზე უფრო უკეთ შეათვალიერებდით, ვიდრე მთვლიან ღუმლის შუქზე. ნახევრად ჩამობნელებულ ხენაკში ვეღლაფერი და ბინდულიყო. მიუხედავად ამისა, ღუმლიდან გამოძვრთვით შუქზე შეიძლება ჰქონდეს ამოგვეკითხათ მსხვილი ასოებით დაწერილი სიტყვები:

ურსუსი — ფილოსოფოსი.

მართლაც, ბავშვი ჰომოსა და ურსუსის საცხოვრებელ ბინაში მოხვდა. ღრუნა ერთსაგან მოისმოდა, ხოლო მოლაპარაკე შურე იყო.

ზღურბლზე გადააბიჯა თუ არა ბავშვმა, ღუმელთან მდგარი მაღალი, წვრილი ულკაშებგაპარსული მოხუცი შეამჩნია. ტანო რაღაც რუხი საძოისი ეცა და, ფეხზე მდგომი, შელოტი თავით თითქმის ჭერს ებჯინებოდა. ეს კაცი ფეხის წვერებზე ვერ შედგებოდა, რადგან სწორედ ხენაკის ხიმალით იყო.

— შემოდი, — უთხრა ადამიანმა. იგი ურსუსი იყო.

ბავშვი შევიდა.

— ბოხჩა აგერ იქ დადუ.

იმის შიშით, ნამცეცა ბავშვს არ გაღვიძებოდა, ბიჭუნამ თავისი ტვირთი სკივრზე ფრთხილად დადო.

ბერი კაცი განაგრძობდა:

— რა არის ეგ, ასე ფრთხილად რომ დებ, წმინდა ნაწილები ხომ არა გაქვს? ან იქნებ გეშიანია შენი ძონძმანი არ დაიხეს? აა, შე საძაგელო მანანწალავ!.. ასე გვიან ღამით ქუჩა-ქუჩა რას დაბორილობ! ეინა ხარ? აბა, მიპასუხე. თუმცა რა საჭიროა ბევრი ღაპარაკი! ჯერ რაც პირველ რიგშია საჭირო, ის გაუაკეთოთ: სიცივეს გაუთოშიხარ, მოდი, გათბი.

ბავშვს მხრებში ხელი ჩააგდო და ღუმლისკენ უბიძგა.

— უა, რანაირად დასველებულხარ! რა ძალიან გათოშილხარ! განა უცხო სახლში ასე მისვლა შეიძლება? აბა, ახლავე გაიბადე მძველმანი, შე აყვიავ შენა!

და მან სწრაფად გააძრო ბავშვს ძველმანი, რომელიც ხელის შეხებისთანავე სულ ნაკუნ-ნაკუნ იხუდა. იქვე ღურსმნიდან ჩამოიღო კაცის პერანგი და მოქსოვილი უსახელო ჯუბა.

— აბა, ახლავე ჩაიცვი!

მთელ გროვად ფანჯიფუცებში შალის ნაჭური ამოაჩნია და ხელ-
ფეხის ხელა დაუწყო. შიმკელსა და მოულოდნელობისაგან გა-
პოკუნებულ ბავშვს თითქმის გული ეპარებოდა, მაგრამ როცა
სხეულში სითბომ დაუარა, თავი შეშვიდე ცაზე იგრძნო. ნეტარება
განიცადა; კაცმა მთელი ტანი დაუხილა და ახლა ფეხის ტერფები
მოუსინჯა.

— აბა, შე გაძვალტყავებულს! მამ ხელ-ფეხი არ მოგვიწვია. შე
რევეკნს კი შეგონა, წინა ან უკანა თათები ვინვისაგან უკვე დამძრა-
ლი აქვს-მეთქი. ამჯერად ხეიბრობას გადარჩი. აბა, ჩაიცვი!

ბავშვმა პერანგი გადაიცვა, ხოლო ბერიკაცმა უსახელო ჯუბა
წამოიხზა.

— ახლა...

მან ფეხით პატარა სკამი მისწია, ბავშვს ისევ მხრებში წაავლო
ხელი, სკამზე დასვა და ორთქლადენილ ჯამზე მიუთითა. ამ ჯამის
შეშხედვარე, ბავშვს ეგონა, ცა გაიხსნათ, თუმცა ამჯერად მხოლოდ
ქონში შემწვარი კარტოფილი დაინახა.

— რაკი მშიერი ვოფილხარ, მამ ჭამე!

ბერიკაცმა თაროდან ხმელი პურის ყუა და ჩანგალი გადმოიღო,
ბავშვს გაუწოდა, მაგრამ ეს უკანასკნელი გამორთმუქვას ვერ ბუდა-
ვდა.

— იქნებ გნებავს, სუფრა გაგიშალო, — შეუბუზღუნა ბავშვს ბე-
რიკაცმა და ჯამი მუხლებზე დაუდგა.

— შესანსლე ყველაფერი!

გაკვირვებას შიმშილმა აჯობა და ბავშვი ჭამას შეუდგა. საცო-
დავი კი არ ჭამდა, პირდაპირ ნთქავდა ამ უბადრუკ საჭმელს. სე-
ნაკში ხმელი პურის მადიანი ხრამუნი გაიხსმა. ბავშვი ხიამოვნებით
ილეკებოდა. ხოლო მასპინძელი ისევ ბუზღუნებდა:

— აბა, რა განქარებხ, შე ლორმუცელავ! რა დახარბებული ხარ,
შე საძაგელო! ეს მუდრეგი დამშეულები ისე ხარბად ჭამენ, რომ
შეხედვაც შეგზიზღდება. აი ლორდები სულ სხვაა, ისინი ისე ჭამენ,
რომ შეხედვა გესიამოვნება. შე მინახავს სუფრასთან მსხდარი პერ-
ოვები. ისინი სულაც არ ჭამენ. აი რას ნიშნავს კარგი აღზრდა.
მართალია, ისინი სვამენ... აბა, ჭამე. კიდრე გაძლები, შე გოჭო,
შენა!

ასე ბუზღუნებდა ურსუსი თავისთვის:

— მე მინახავს მეფე იაკობი ვახშობისას ბანკეტინგ-კაუსში, სადაც დარბაზის კედლებს განთქმული რუბენის ნახატები ამოქუჩებს. მის უდიდებულესობას პირი არ დაუკარებია საჭმლისათვის ეს გლახაკი კი იცოხნება. იმიტომ არის, რომ „ცოხნა“ და „ცხოველი“ ერთნაირი ძირის მქონე სიტყვებია. რა ეშმაკმა შემაცდინა, რომ ამ უეიმუთში შემოვეხეტე-ფუი, დალახეროს წმ. გიორგიმ! დღეს დილიდან არაფერი გამოვიდია! თოვლის გასაგონად კვიციკობდა რაღა! თუ ფლუიტაზე ქარბუქის სასიამოდ ვუკრავდი! დღეს არც ერთი ფარტინგი არ მიმოვია და საღამოს, ან უფრო სწორად ნაშუადღევს კი მათხოვრები კარს მომადგნენ! რა ვერანა ქვეყანა! გზად გამეღულ ოხრებსა და ბრეივებს უნდა შეეკამათო; რომელი რომელს მოატყუებს — ეს არის აქ, სხვა არაფერია. ისინი ცდილობენ ორიოდ გროში გადმომიგდონ და ამით მომიშორონ თავიდან; მე კი ვცდილობ მათ რაიმე წამალ-ძალამო მივაჩქო, მაგრამ დღეს თითქოს განგებ. ვერაფერი, სულ ვერაფერი ვიშოვე! ამ მოედანზე არც ერთი ჩერჩეტი არ გამოჩნდა, რომ ჩემს საღაროში ერთი პენი მაინც გაჩენილიყო. ჭამე. მე ჯოჯოხეთის მამხალაე! გამოიტყნე ორივე ლოყა, გამოხარი, ელაპე! ჩვენ ისეთ დროში ვცხოვრობთ, რომ მსუნავი ჯამილოკების ურცხვობა-თავხედობას არა შეედრება რა. გასუქდი ჩემს ხარჯზე, მუქთახორავ! ეს შშიერი ბაკში კი არა და, კაციჭამია უფროა. ეს მაღა კი არა და მხეცური სიხარბეა... ალბათ მუცელში რაღაც მჭამელი გიზის, ვინ იცის, მუცლის მგელია, თუ შაეი ჭირი გჭირს? იქნებ, მე სალახანავ, შაეი ჭირითა ხარ აუად-პა? ჰომოს რომ გადაედოს, რაღა მეშველება! ნურას უკაცრავად, მე გაიტყურავ, შენ თუ ვინდა ჩაძაღღდი, ჩემი მგელი სასიკვდილოდ როდი შემეტება! ახლა მე თვითონაც რომ მოშშიედა, მართალი უნდა ითქვას, რომ ეს შემთხვევა ფრიად სამწუხაროა. დღეს მე გვიან ღამემდე ვმუშაობდი. ისეთი ამბები ხდება ხოლმე ცხოვრებაში. როდესაც ადამიანს მეტისმეტად სჭირდება რამე საჩქაროდ. დღეს ვახშმად ჩემთვის რაიმე საჭმელი იყო აუცილებელი. მეც აუდუქი, ცვეხლი აუანთე, და მიუწუქე მარტო, ჩემი მარავი სულ ორი კარტოფილი და პურის ყუა, პატარა ნაჭური ქონი და ერთი ყლუპი რძე იყო. დადგი ეს ვველაფერი ცვეხლზე გასათბობად და ვფიქრობდი: მამ კარგი, ვეღები ამით როგორმე დაუნაყრდე-მოეთქი; მაგრამ, ბრაბ! უცებ ეს ჯოჯო არ დამატყდა თავზე. არც აცია, არც აცხე

ლა და ჩემი საქმელი ამან დაისაკუთრა. აჰა, ახლა ჩემს ტაბლაკზე
პურით რომ გააგორო, არას მოხედება. ჰამე, შე ქარიყლაძიაკ!
ჰამე, ლოქოვ, ნეტავ იცოდე, რამდენი შწკრივი კბილები გაქვს პირ-
ში! ხეოქე, მგლის ლეკვო! არა, ამ სიტყვას მგლების პატივისცემით
განევი ვიბრუნებ. შესანსლე ჩემი კერძი, მახრჩობელაე! ვიძუშავე,
ვიძუშავე და კუჭი ისევ ცარიელი მაქვს; ყელი ამოძიხმა; კუჭის
პირი მტკივა. ნაწლავები ფერდებზე მიშკრა. ვიძუშავე ვიდრე შუა-
ღამე გადავიდოდა და აი, რითი დამაჯილდოვა ბუფმა. რას ვიხამ,
დე, ახე იფოს, ჩემს პატარა ეახმამს შუაზე გავიყოფთ: ამას პური,
კარტოფილი და ქონის ნაჭერი, შე — რძე.

ამ დროს სენაკში გაბმული შესაბრაღისი ჩხაიელი გაიხმა. ურ-
სუსმა ყურები ცქციტა.

— ყვირი კიდევაც, შე საღაზანაე! რა გაღრიალებს?

ბიჭუნამ მისკენ იბრუნა პირი, ცხადი იყო, რომ ის არა ყვიროდა.
მას პირი საქმლითა პქონდა გამოტენილი.

ჩხაიელი არ შეწყვეტილა. ურსუსი სკიერისკენ გაემართა.

— ნუთუ ეს შენი ბოღა ღრიალებს? იოსაფატის ველია! ესლა
გეაკლდა! ბოღჩებიც ანხაულდნენ! ნეტავი ვიცოდე რას დაგეჩხავის?
ბერიკაცმა ქურთუკი გადაშალა, გამოიწნა ტირილისაგან და-
მანჭული ბაღლის პირისახე.

ეს ვინლა არის აქ? ეს რაღას ნიშნავს? კიდევ შუორეც? — დააფა-
რა კითხვები ურსუსმა, და განაგრძო:

— მამ დასასრული აღარ ექნება! მიშველეთ რამე, ხალხნო და
ჯამაათნო; იარალი აისხით! განგამი, განგამი! ეს რაღა შემოძიგდე,
შე ავაზაკო! ვითომ ვერ ამჩნეე, რომ ამ ნამცეცხას რძე უნდა! მაშა-
საღამე, დაეალეკინოთ, მეტი საშველი აღარ არის. როგორც ჩანს
ურძეოდაც ვრჩები.

თაროზე მიყრილი ფანციფუნციდან ბერიკაცმა ორიოდე ძველმა-
ნი ამოარჩია. შუშაც და ღრუბლის ნაჭერიც გამოძებნა, ჩამოიღო და
თან გააღმასხებელი ბუზღუნებდა:

— რა შეჩვენებული ქვეყანაა!

შუბღვე მან ნამცეცხა ბავშვის ახედ-დახედა.

— გოგონაა, წრიპინხედაც უტყობა. ესეც სულ სველია.

ურსუსმა ხწრაფად მოაძრო ბაღლის ის ძველმანი, რომელშიც
შეხვეული იყო და ტილოს სუფთა, მშრალ ნაჭრებში შეაზვია. სახ-

ვეების უეცარი და სწრაფი გამოცვლის დროს ბაღლი უფრო მეტად ატირდა.

— რა ძალზე ჩხვიის, ღმერთო, დაგვიფარე! — წაიბურღუნა ისევ ურსუსმა.

მოგრძო ღრუბელს კბილით ცოტა მოაგლიჯა, სუფთა ტილოს ნაკერს ოთხკუთხა ნაკუწი ჩაახია, მას ერთი ძაფი გამოაძრო, ღუმლიდან რძის ქოთანს გადმოდგა. რძე შუშაში ჩაასხა, ღრუბელი ნახევრამდე ჩაწო შუშაში, ზედ ტილოს ნაკუწი წააფარა, და შუშის ველს ძაფით მიაკრა; შერე შუშა ლოყაზე მიიღო, რომ დარწმუნებულიყო, რძე ძალიან ცხელი ხომ არ არისო. ამის შემდეგ შეუუთუნო ბაღლი ილღიაში ამოიხარა, პატარა კი ამ დროს ისევ გახელებული ჩხაოდა.

— აა, იეახშმე, საძაგელო არხებაე! აა, ესეც შენი საწოვარა. მან შუშის ველი პირში ჩაუღო ბავშუს.

ნამცეცამ ხარბად დაუწყო წოვა.

ბერიკაცს შუშა დაძრევით ეჭირა და ბუტბუტს განაგრძობდა:

— ვველა ამისთანები ერთნაირი ზნისანი არიან, საძაგელები! მთავრებენ თუ არა, რაც მათ ეპრიანებათ, იმაე წუთში დახუძდებიან.

ნამცეცა ისე სწრაფად ყლაპავდა რძეს და ისე ხარბად წოვდა ამ ხელოვნურ ძუძუს, განგებისაგან ბუზღუნით მისთვის მინიჭებულს, რომ რძე ველში გადასცდა და წამოახველა.

გაჯაურებულმა ურსუსმა წაიბურღუნა:

— ნელა, ნუ იხრჩობი! უყურეთ ერთი ამას, ესეც კაი ღორბუცულა ყოფილა!

საწოვარა პირიდან გამოაცალა, დაიცადა, უიძრე ხველება გაუვლიდა, შემდეგ ღრუბელი ისევ პირში მისცა და თან ჩაიღაპარაკა:

— წოვე, წოვე, შე უმსგავსო!

ამასობაში ბიჭუნამ ჩანგალი გვერდზე გადადო, იგი ნამცეცას შეჰყურებდა და თვითონ დაეიწყებოდა ჭამა. ერთი წუთის წინ, როცა შიმშილს იკლავდა, მისი გამოძეტველება მხოლოდ კმაყოფილებას გამოხატავდა, ხოლო ახლა მის გამოხედვაში მადლიერება ასახულიყო. ბიჭუნა ხედავდა, როგორ უბრუნდებოდა სიცოცხლეს ბავშვი. ეს პაწია გოგონა, რომელიც მან სიკვდილს ხელიდან გამოსტაცა, ახლა საბოლოოდ გამოცოცხლებულიყო; ამან ბიჭუნას უნებამყოფი სიხარულის შუქი მოაფინა სახეზე. ურსუსი ისევ გა-

ჯერბული, კრიჭამკრული ბუხლუნებდა. დროგამოშვებით ბიჭუნა მას აცრემლებული გადახედავდა ხოლმე. საბრალო ქნხილება, იგი თუშქა ლანძღვა-გინებით აიკლეს, მაგრამ მაინც ძალიან გულჩრეუბული იყო, რომ შეიბრალებს, შეიფარეს და დააპურეს. არ იცოდა მხოლოდ, როგორი სიტყვებით გამოეთქვა ეს გრძნობები, რაც მას აღელვებდა.

ურსუხი განრისხებული ეცა ბიჭუნას:

— ჭამ თუ არა, ბოლოს და ბოლოს!

— თქვენ? თქვენ რომ აღარაფერი დაგრჩებათ! — უპასუხა ბავშვმა, იგი მოვლი სხეულით კანკალებდა და ცრემლს იწმენდდა.

— გვეუნები, შეჭამე-შეთქი, რაც არის, შე ეშმაკის კერძო! ეგ შენ არ გვეოფა და შე რას გამაძლობს.

ბავშვმა ჩანგალი ისევ აიღო, მაგრამ ჭამას მაინც ვერ ბედავდა. ურსუხმა ივეირა:

— ჭამე! შე რა შუაში ეარ? ჩემზე ხრუნვა რა შენი ხაჭმეა! გვეუნები, სულ შეჭამე, რაც არის-შეთქი, აი, ჯიბეცარიული პრეველის ფეხშიშველა შედავითნეე, შენ რაკი აქ, ჩემთან, მოეხეტე, აღბათ დარჩები, ჭამ, დალეე და დაიძინებ კიდევაც, თუ კრიჭას შეიკრავ, გარეთ გაგაგდებ შენცა და შენს უმსგავსო ბაღსაც.

ასეთი მუქარის შემდეგ ბავშვი ისევ ჭამას შეუდგა, ხულ არ გაუჭირდებოდა, ბოლომდე შეესანსლა, რაც ჯამში დარჩენილიყო.

ურსუხმა წაიბურღღუნა:

— ეს ჩემი ხუხულა არც ისე კაი შენობაა, სარკმლებიდან სიცივე უბერავს.

მართლაც, კარში ჩასმული პატარა ფანჯარა შემტვრეული იყო. ან შგზაერობაში ჯაგჯაგისაგან გატყდებოდა, ან კიდევ ქუჩაში რომელიმე ქუჩისროლია ბიჭი შეამტვრევდა. ურსუხს ამ ღია ხერვლებზე ოდესღაც ქალღი მიეკრა, მაგრამ ახსრობოდა და ამ ფარღაღაღა აფილიდან სიცივე თავისუფლად შემოდისდა.

ურსუხი სკიერის ნაპირზე ჩამომჯდარიყო, ბაღლისთვის ორივე ხელი მოეხვია და თავის მუხლებზე მიეწვინა, ხოლო თვისთონ ნამსცემა ტბილად წოვდა თავის ხაწოვარას. იგი ისეთ ნეტარებას მისცემოდა, როგორშიც ქერებიმნი იმყოფებან ხოლმე წინაშე უფლის ხატებისა, ან როგორც ჩვილი ბაღლები დედის მკერდთან მიკრულნი.

— გამოძღა! — წარმოთქვა ურსუსმა და თან დასძინა: — მოდიო და ამის შემდეგ თაუშეკავება იქადაგეთ.

ქარმა უცბად სარკელს ურსუსის მიერ მიკვრებული საკვრებელი აავლიჯა; ქაღალდის ნაჭერი ქაერში აფრიალდა და მოელ სუნაკს ტრიალ-სრიალით შემოუარა. მაგრამ ასეთი უმნიშვნელო რამ ბავშვების ყურადღებას ვერ მოაცილებდა იმ საქმიანობას, რამაც მათ ორივეს სიცოცხლე დაუბრუნა.

ვიდრე ვოგონა სვამდა და ბიჭუნა ჭამდა, ურსუსი ისევ ბუზღუნებდა და წუწუნებდა.

— სიმთვრალე არტახებიდანვე იწყება. ღირს კი ამის შემდეგ ეპისკოპოსი ტილოტხონი იყო და ლოთებს ელვა-მუხი დაატეხი! იპ, რა საძაგელი და გამჭოლი ქარია; ეს ღუმელიც სადაცაა დამწვრევა. კვამლმა ღამის თვალები ამოშკამოს. არ ვიცი, რა გაეწყო ამ სიცივესთან, ან ამ ცეცხლთან. ეს სიბნელეც ხომ საქმეს მიჭირებს. ეს პირუტყვიც ჩემი სტუმართმოყვარეობით სარგებლობს და მე კი მისთვის სიფათზეც არ შემიხედავს.

ღიახ, აქ, ჩემთან არავითარი ფუფუნების ნიშანწყალი არა ჩანს. იუპიტერსა ვფიცავ, მეცა მაქვს იმდენი გემოვნება, რომ დახვეწილი ნადიმი დაუაფასო, ისეთ თბილ დარბაზში, სადაც ქარი ძვალსა და რბილში არ ატანს. მაგრამ მე ჩემს მოწოდებას ვღალატობ: მე ხომ ხორციელი სიტკბოებისათვის ვარ დაბადებული. ბრძენთა შორის უდიდესია ფილოქსენი*, მან გამოთქვა სურვილი წეროს ველ-კისერი მქონდეს, რომ მეტხანს დავტკბე კარგი ხასხელსაჭმლითაო.

ღღუს ვერც ერთი გროში ვერ ვიძოვე; ვერაფერი გავყიდე. ჩემთვის ეს კატასტროფაა. მობრძანდით, მცხოვრებნო, მოსამხაზურენო. მოქალაქენო, აი, მკურნალი და სამკურნალო წამალი-მალამო! მაგრამ ამოდ ირჯები, ბებერო; ააბარგე ეგ შენი აფთიაქი, აქ ვერც ჯანმრთელად არის. ეს რა შეჩვენებული ქალაქია, ერთი ავადმყოფიც არ მოეპოვება. მარტოოდენ ცას დამართვია ფალარათი. ერთი შეხედეთ, რანაირად თოვს. ანაქსაგორე* ამბობდა, თოვლი შავი ფერისააო; იგი მართალსა ბრძანებდა, სიცივე იგივე სიშავიყინული იგივე ღამეა.

შეხედეთ, რა ქარბორბალაა! მე წარმომიდგენია, რამდენად სასიამოვნო იქნებოდა ახლა ზღვაზე მგზავრობა, ქარტყილი და

ლოკა-ნაშქარი ეს იგივე ავი სულების ფერხულია. კამპირების
კახლებული წივილ-სრიალია. ვველა ისინი თქვენს თავზე ხტიან
და მალაყს გადადიან. ისინი ხომ დრუბლებშიც ციაგობენ. ზოგი
კედლიანია, ზოგიც რქებიანი; ზოგის პირში უნის მაგიერ ცეცხლის
ლი ვიხეივებს. ამას ბრჭყალებიანი ფრთები აქვს, იმას ლორდ
კანლერივით დიდი ღიბი დასდებია. აკურ იმას კიდევ თავი აკა-
დემიკოსის გოგრას მიუგავს. თითოეულ მათგანს მხოლოდ ხმით
იყნობთ.

ქარის ყოველ შემოტევაზე ახალ-ახალ ჯოჯოხეთურ სულებსა
ხედავთ და გესმით კიდევ მათი ხმა ურთხა და იმავე დროს, ვინაი-
დან ეს გუგუნე თვალნათლივაც ხდება. ეშმაკმა დალახეროს. ზღ-
ვაზეც ხომ იქნებიან ახლა ადამიანები. ჩემო მეგობრებო, როგორმე
უჭემოდ გაართვით თავი მაგ ქარიშხალს, თორემ მე ჩემდათავად
ცხოვრებისათვის ისედაც ვერასხვებით ვერ მომივლია. მე რა, თქვენი
სასადილოს მომძარაგებელი ვარ თუ? რომელი საბუთის ძალით მო-
მანწელებიან ხოლმე მგზავრები? მიუღ ქვეყნიურებაზე გაერცელებუ-
ლი გაჭირვება ჩემი უბადრუკი თავშესაფრის ზღურბლს მოანწედა
ხოლმე. ადამიანთა სილატაკის საზიხლარი წინსკლები პირდაპირ
ჩემთან, ქოხში ცვივიან. მე მსხვერპლი ვარ შემთხვევითი გამველუ-
ლი ჟივინდარას გაუმაძღრობისა. მე მათთვის ერთგვარი ნაპოვნი
დავლა ვარ, შიმშილისაგან სასიკვდილოდ განწირულთა დავლა.
ზამთარი, ღამე, მუყაოს ქოხი, ბედუკულმართი მეგობარი, გარეთ
— ქრამოტი, შიგნით სენაკში — კარტოფილი, ღუმელში მიფურ-
ული ცეცხლი, მათხოვრები, ქარი ვველა ნახვრეტში ზუზუნით
შემოჭრილი, ჯიბეში არც ერთი გროში და ამას ისიც ემატება, რომ
ბოხებიდან უცბად ღმუილი და წივილი გაისმა. გახსნი ბოხნას და
მეც ერთი ციდა მათხოვარი გოგონა აღმოჩნდება.

აბა, რა სიცოცხლეა! როგორ არ უნდა ითქვას, რომ აქ კანო-
ნის ამქარა დარღვევაა. ოჰ, შე მანანწალაუ! ბილწო ჯიბვირო!
უღლეურო დამნაშავევ! როცა სინათლე ვველგან ჩამქრალია, ქუჩე-
ბში ასე გვიან რას დაწანწალებ? ეს რომ ჩვენს კეთილ მეფეს გაგვო-
ბდა წამს რომელიმე დიღვეში ჩაგაფუდებდა, რომ ჭკუა ესწავლე-
ბინა შენთვის. ხუმრობა ხომ არ არის, ახალგაზრდა დამლამობით
თავის გოგონასთან ერთად სვირნობს! თხუთმეტ გრადუს ყინვაში
ეს ვაჟბატონი უქედო და ფეხშიშველი ბრძანდება. ეს ხომ აკრძა-

ლულია! ამგეარ რამეზე განსაკუთრებული წესები და განკარგულებები არსებობს, შე შეამბოხე, შენა!

ნუთუ არ იცი, რომ მანანწალებს სჯიან, მაშინ როდესაც ის ამ თიღანშრახველი ადამიანები, რომლებსაც თავიანთი საკუთარი სახლები აქვთ, სახელმწიფოსაგან შრუნველობით და მყარელობით სარგებლობენ... იმიტომ არის, რომ მეფეები ხალხების მამუბად ითვლებიან. მაგალითად, მე ბინადარი კაცი ვარ, შენთვის ხელი რომ ვტაკათ, ზედ შუა მოედანზე გაგამათრახებდნენ კიდევაც და ძალიან კარგსაც იზამდნენ; კეთილად მოწყობილ სახელმწიფოში წესრიგი აუცილებელია. მაშინვე კონსტებლთან უნდა დამტებულე ბინე, მაგრამ რა, მე ასეთი გულისა ვარ; ვიცი რა არის კარგი, თუცა ცუდს უფრო ვამჯობინებ ხოლმე.

ოჰ, შე თაღლითო! ასე ჩაცმულმა როგორ გაბედე აქ მოხელა! თავიდან ისიც ვერ შევამჩნიე, რამდენი თოვლი შემოგიტანია აქ, ამ შენი ფეხებითაც და დამონძილი ტანსაცმლითაც. ახლა სულ დამნარა და აქა-იქ გუბებდად ქცეულა! წყალდიდობაა და ვგ არის, რამდენი ნახშირი უნდა დაეწვა, რომ ეს ტბა დამრეს, ნახშირს ვო, საწყაოს, თორმეტ ფარტინგზე ნაკლებად არ იძლევიან.

აბა, ხაშნი როგორ მოუთავსდებით ამ ხუხულაში? რაღა თქმა უნდა, რომ მე დღეიდან აქ სააღმზრდელო ფარდული შექნება; ამასთანავე ჩემს ხელთ იქნება ინგლისის ყველა ღარიბ-ღატაკთა მომავალი ბედ-იღბალი, ისინი ჩემი ხარჯით უნდა შევიჩახო. დღეიდან ჩემს მოვალეობასა და ცხოვრების დანიშნულებას დიდი აკაზაკის, უდღეურთა გამოზრდა შეადგენს. მე უნდა გავაფაქიზო მცირეწლოვანი ჩამოსახრჩობნი. ახალგაზრდა გაიძეურანი ფილოსოფოსებად ვაქციო! აბა ერთი ვიფიქროთ: მე რომ ოცდაათი წლის განმავლობაში აი, ამისთანა მუდრეგები თავ-პირს არ მაჭამდნენ, ახლა მდიდარი კაცი ვიქნებოდი. ჩემი პომო ქონს მოიკიდებდა და მკც ავადმყოფთა მისაღები კაბინეტი მექნებოდა, ყოველნაირი საუცხოო მოწყობილობითა და ქირურგიული იარაღ-ხელსაწყოებით; ისე, მაგალითად, როგორც პენრიხ VIII-ის ქირურგს, დოქტორ ლაინკერს ქონდა. მექნებოდა ფიტულები სხედასხვა მხეცისა, ვეკატის მუშია და სხვა აშნაირი იშვიათობანი. დოქტორთა კოლეჯის წევრი ვიქნებოდი. უფლება მექნებოდა შესარგებლა იმ ბიბლიოთეკა-წიგნსაცავით, რომელიც 1652 წელს ააგო განთქმულმა პარუემ*, და იქ

კომუნიკაციები იმ შუშის გუმბათის ქვეშ, საიდანაც მთელი ლონდონი ხელისგულივით მოჰანს. მამინ შუშმძღვანელები განმეორებენ შხის დაბნეულობათა გამოანგარიშება და დაეამტკიცებენ კიდევ, რომ ამ შხათობისაგან თვალთ უხილავი ორთქლი მოდის.

ამ აზრისაა იოჰან კეპლერი*, იგი ბართლომეს ღამემდე* ერთი წლით ადრე დაიბადა და როგორც მათემატიკოსი, იმპერატორის სასახლის კარზე მსახურობდა. მზე იგივე კერაა, რომელიც ხანდახან ბოლავს კიდევაც ჩემი ღუმელივით. ჩემი ღუმელი მზეზე უკეთესი როდია. დიახ, მე ქონებას შევიძენდი, სულ სხვა ადამიანი ვიქნებოდი და არა ასეთი უბამსი. ყოველ გზავჯარედინზე და მოედანზე აღარ დაეამტკიცებენ მეცნიერის ღირსებას; ხალხი ღირსი არ არის, რომ მათში განათლება შექონდეთ, ვინაიდან ხალხი — ეს არის ორივე სქესის უგუნურთა ბრბო. ხალხი სხვადასხვა ასაკის, სხვადასხვა ზნეობისა და საზოგადოებრივი მდგომარეობის პირთა ბრბოა, რომელიც ვეულა დროის ბრბენ ადამიანებს ამკარად სძულდა, მისი მჭინვარება და დამთხვეულობა სამართლიანად ეწინააღმდეგება შორის ვეულაზე უფრო თავშეკავებულთაც კი.

ოჰ, ვეულაფური მომბეზრდა მე ამქვეყნად. ჩემნაირი გრძნობების კატრონს სული დიდხანს არ შერჩება.

ამბობენ, ადამიანი მოკლე დღისააო; მე კი სიცოცხლე უკვე მომძულვია. ჩვენ რომ მთლად სასოწარკვეთილებამი არ ჩაცვივდეთ, რომ იძულებული გავხდეთ ჩვენივე სურვილით ვათრიოთ ეს სულიერი არსებობა, რომ ჩვენ არ ვისარგებლოთ ისეთი შესანიშნავი შემთხვევით, როგორცაა უცებ თავის ჩამოხრჩობა პირველი შემთხვევისთანავე ხელსატაც კახოზე და თოკით, ამიტომ ბუნება დროდადრო იხე თვალთმაქცობს, თითქოს იგი არ უგულებელყოფდეს ადამიანზე ზრუნვას, — მე ამდამინდელ ღამეზე კერაფერს ვამბობ.

ეს პირქუში ბუნება ხან თავთავებით სავე ყანას აღმოაცენებს, ხან მხის შუქითა და ტკბილი წვენით სავე ყურძენს დაამწიფებს, ხან ბუღბუღს ასტკენს. ხან განთიადის შუქი ან ერთი ჭიქა შარბათი ჩვენში მაცდუნებელ ოცნებებს იწვევს ბედნიერებაზე. სიკეთის ვიწრო ზოლს ბოროტების უშველებელი სუდარა აქვს გარს მოვლებული. ჩვენი ბედ-იღბალი მთლიანად ავი სულისაგან არის ნაქსელი, ღმერთის მხოლოდ ნაწიბური შემოუკერებია. ოჰ, მე პა-

ტარა ქურდბაცაცაე! ვიდრე მე აქ ვმასლაათობდი, შენ მოვლი ჩემი
ვახშამი ჩავინთქავს!

ამ ლაპარაკში ნამცეცა ბაღლი მას ფრთხილად ეჭიარა ხელში
და მიუხედავად ვითომდა შეტისმეტი განრისხებისა, ცდილობდა არ
შეეწუხებინა იგი; ხოლო ბაღლი თანდათან თვალებს ნაბადდა, მამ
ეს პატარა არსება ახლა ყველაფრით კმაყოფილი იყო. ურსუსმა
შუშას შეხედა და წაიბურტყუნა:

— რაც რბე იყო, სულ გამოუწოვია ამ უსინდისოს!

ნამცეცა მას მარცხენა ხელში ეჭიარა, ადგა, მარჯვენა ხელით
სკივრს სახურავი ახადა და იქიდან დათუის ტყავი ამოიღო. მკო-
თხვეულს ალბათ ახსოვს — იგი ამ ტყავზე იტყოდა ხოლმე: „ნემს
ნამდვილი ტყავი ეს არისო“.

ამ საქმიანობის დროს იგი ცერად გახედავდა ხოლმე უფროს
ბავშვს, რომელიც ისევ ჭამით იყო გართული.

— ამ ღორშუცეულას გამოცემა ძალიან გამიჭირდება. ეს ნამდვი-
ლი სოლიტერი იქნება.

თავისუფალი ხელით ცდილობდა დათუის ტყავი სკივრზე გაემა-
ლა, თან შორე ხელის იდაყვს იშველიებდა, თან ფრთხილად მო-
ძრაობდა. შემდეგ ტყავი ღუმლის ახლოს გაშალა და ნამცეცა ზღ
დააწვინა.

ამ საქმეს რომ მორჩა, ცარიელი შუშა ღუმელზე დადგა და წარ-
მოთქვა:

— ოჰ, რა ძალიან მწყურია!

ქოთანში ჩაიხედა, იქ რამდენიმე ყლუპი რბე კიდევ დარჩენილი-
ყო, მაგრამ ამ დროს პატარა გოგონას დახედა, ქოთანი ისევ ღუ-
შელზე დადგა, შუშა აიღო, რძის ნარჩენი ჩაასხა. ღრუბელი ისევ
დაუცო, ნაჭერი დააფარა და ძაფით მოაკრა.

— შე მაინც მშობა და მწყურია კიდევ, — თქვა ისევ ბერიკაცმა და
დასძინა: — როდესაც პური არა აქვთ, წყალსა სვამენ.

ღუმელს უკან პირმოტეხილი ლიტრა იდგა.

მან აიღო და ბიჭუნას მიაწოდა, დალიო.

ბავშუმ წყურვილი მოიკლა და ისევ ჭამას შეუდგა.

ურსუსი მისწვდა ლიტრას და პირთან მიტანა. წყალი ღუმელთან
ახლოს იდგა და არათანაბრად შემობარიყო. რამდენიმე ყლუპი რომ
მოსვა, დაიღმიჭა:

— ოჲ, ვითომ შენც წმინდა წვალი ხარ... უფრო ცრუ შეგობარსა ჰგუებარ. ზემოდან თბილი ხარ და ძირში კი საოცრად ცივი.

ამასობაში ბიჭუნამაც მოითაქა ვახშამი. ჯამი არამცთუ მოაცარაულა, პირწმინდად მოლოკა. ბავშვი რაღაცაზე დაფიქრებულყო, თან მუხლებზე დაიკვნილ პურის ნამცეცებს კრუფდა და ჭამდა.

ურსუხი ახლა მას მიუბრუნდა:

— ეუჭი რომ გაიძლე, ეგ არა კმარა; აბა ახლა ელაპარაკოთ. პირი ადამიანს მარტო იმიხთვის როდი აქვს, რომ ჭამოს, არამედ იმისთვისაც, რომ ილაპარაკოს, ხომ გათბი, გამოძეხი, ახლა აქ მივერუ, შე პირუტყვიო, შე ვიცი შენი! რასაც შეგვეკითხები, უნდა მიპასუხო. აბა მოთხარი, აქ საიდან გაჩნდი?

ბავშვმა უპასუხა:

— არ ვიცი.

— როგორ თუ არ იცი?

— წუხელ საღამოს მარტო მიმატოვეს ზღვის პირას.

— ოჲ, შე საძაგელო! კაი რამეც იქნები, თუ შობილებმაც ხელი აიღეს შენზე.

— შე შობილები არა მყავს.

— შენ ჩემს გემოვნებას უნდა გაუწიო ანგარიში: იცოდე, შე ტყუილები ძალიან მძულს; რაკი აი, ეს პატარა და გყავს, მაშასადამე, შობილებიც გვეოლება.

— ეგ ჩემი და არ არის.

— შენი და არ არის?

— არა.

— მაშ ვინაა?

— შე ეგ გოგონა ეიპოვე.

— იპოვე?

— კი.

— სად იპოვე? ნუ ხტყუი, თორემ მოგკლავ.

— შექდარი დედაკაცი თოვლში იწვა და ეს ბავშვი გულში აყავდა ჩაკრული.

— როდის იპოვე?

— ერთი საათი იქნება მას შემდეგ.

— რა ალაგას იპოვე?

— აქედან ერთი ღივი იქნება.

ურსუსმა წარბები მოღუშა, ასე იციან ფილოსოფოსებმა, როცა
ღელავენ.

— მაშ ის დედაკაცი მოკვდა? ბუნდურება სწვევია. ღვე ისევ
თოვლში იწევს. იქ ურჩევნია. მაგრამ მაინც რა ადგილას იჭრება ის
მკვდარი დედაკაცი?

— აქედან ზღვისკენ მიმავალ გზის პირას უნდა იყოს.

— ხიდზე გადმოიარე?

— ჰო.

ურსუსმა უკანა კედლის სარკმელი გამოაღო და ეზოში გაიხე-
და. ამინდი სულ არ გამოცვლილიყო. ისევ ბარდნიდა და ადამიანის
გულს სვედით აესებდა.

ურსუსმა სარკმელი ისევ მიხურა.

შორე კედლის გატეხილ სარკმელში წვარი შეჩურთა. ღუმელში
ტორფი შეუკეთა.

დათვის ტყავი რაც შეეძლო ფართოდ გაშალა სკივრზე. კუთხი-
დან სქელი წიგნი აიღო, ბალიშის შავიერ სასთუმლად დაუდო და
მძინარე ბაღს თავი ზედ დაადებინა.

ახლა ბიჭუნას მიუბრუნდა:

— დაწევი, დაიძინე!

ბავშვი მორჩილად მიუწვა ნამცეცა ბაღს გვერდით და სკივრის
მოულ სიგრძეზე გაიჭიმა.

ურსუსმა ორივე ბავშვი დათვის ტყავში კარგად შეახვია და
ფეხებს ქვეშ ნაპირი ამოუკეტა.

შემდეგ თაროდან ტილოს სარტყელი გამოიღო. წელზე შე-
მოიკრა, სარტყელს ზედ დიდი ჯიბე ეკურა, რაშიც, უშუქულია, ქო-
რურგიული ხელსაწყოები ეწყო და წამლის შუშა იდგა.

ახლა ჭკრზე დაკიდებული ფარანი მოხსნა. ანთო, ფარანი მო-
ფარდული იყო და მისი შუქი ბავშვებს თეალებში არ მათანთებდა.

ურსუსმა კარი გამოაღო და უკვე ზღურბლზე მდგომმა წარმო-
თქვა:

— შე მიედივარ. არ შეგეშინდეთ. მალე დავბრუნდები. დაიძინეთ.
კართან ასაწვე-დასაწვეი სამსაფეხურიანი კიბე დაუშვა და ჰო-
მოს გაეხმაურა:

— ჰომო!

მგელმა ღრუნით უპასუხა.

ურსუს ფარანი ხელში ეჭირა. იგი დაბლა ჩავიდა, პატარა კიბე
ასეუ ზეასწია. კარიც ისეუ მიხურა. ბავშვები მარტო დარჩნენ.

გარედან ურსუსის ხმა მოისმა; მან იკითხა:

— შენ ეი, ჩემი ვახშმის შემჭმელო ბიჭუნა, ჯერ არ დაგიძინია?

— არა, — უპასუხა ბიჭუნამ.

— მამ, აი, რა, თუ ბაღლი აღნაუღდეს, რაც შუშაში რძეა დარ-
ჩენილი, მიეცი.

ჯაჭვის ჩხარუნი მოისმა, ურსუსმა პომო აუშვა და თან გაიყოლა.
ადამიანისა და ნადირის ფეხის ხმა თანდათან მიწყდა.

რამდენიმე წუთის შემდეგ ბავშვები უკვე ღრმა ძილს მიეცნენ.

მათი ხუნთქვა ერთიანდებოდა და ამაში რაღაც ამოუცნობი სი-
ფაქიზე იყო. მათი ბავშვური სიზმრები, რომლებიც თითქოს თავს
დაფარფატებდნენ და ურთიერთს სცვლიდნენ, შესაძლოა, მათს-
ავე დაბუქულ თეალებში ვარსკვლავებად კიაფობდნენ. თუ სიტყვა
„მუღლენი“ ამ შემთხვევაში დასაშვებია, მაშინ ესენი იმ აზრით
იყვნენ მუღლენი, როგორც აზრითაც შეიძლება იყვნენ ანგელოზნი.
ასეთი უბიწოება ცხოვრების ასეთ წვედიადში, ბევრის ამნაირი სი-
ფაქიზე, ციური სიყვარულის ამგვარი წინასწარდაბეჭედა მხოლოდ
ბავშვობაშია შესაძლებელი.

ყოველივე, რაც კი ცხოვრებაში დიდებულია, ბავშვთა დიდუ-
ბულებას ვერ შეედრება. ყოველ უფსკრულზე უღრმესი ეს არის.
არც ჯაჭვზე დაკიდებული ჩამოხრჩობილის სამინელი ხვედრი, არც
გააფთრებული მძინვარეობა ოკეანეში, სადაც ხომალდი იღუპებო-
და, არც თოვლის სითეთრე, რომლის ცივი ზეწრის ქვეშ ცოცხალი
ადამიანი იყო დამარბული, არაფერი არ შეედრება ბავშვთა ბავკე-
ბის ლეთიური შეხების გულისამაჩუყებელ სანახაობას, რომელსაც
არაფერი საერთო არა აქვს კოცნასთან. რა არის ეს? იქნებ დანინდ-
ვაა? რა ვიციო, იქნებ საბედისწერო შედეგის წინათმაუწყებელია?
ამ ორ ერთმანეთის გვერდით მწოლიარე პატარა სხეულზე ამოუც-
ნობი მომავეალი ჩამობურულიყო. მათი ძილი მომაჯადოებელი რა-
მაა, მაგრამ განა ეს საშიში არ არის? გული შიშისაგან უნებურად
იკუმშება. უბიწოება სათნოებაზე მალდა ღვას. უბიწოება უცოდ-
ველთა წმინდა ნაყოფია. მათ ეძინათ. მშვიდად იწვნენ ერთმანეთის
გვერდით, თბილად. მათი სხეულის სიშიშველე ისეთივე უმანკო იყო,

როგორც მათი უცოდველი ხელი. თითქოს უფსკრულში დაკიდებულ
ბუდისტურ სეფარებინათ თავი.

VI

გაბოღობა

იმ დღით დილა ავბედითად მოდრუბლული გათენდა. სენაკში
მკრთალმა, სეკდიანმა სინათლემ შემოაჭყიტა. განთიადი ყინვა-თო-
შით დაიწყო. მღერიე მოთეთრო შუქმა თანდათანობით გამოაჩინა
სენაკში საგნების ჩაწველიადებული მოხაზულობა, რაც ღამით ლან-
ღებივით მოჩანდა.

ბავშვებს არ გაუღვიძიათ, ისევ ეძინათ ერთად მიკუნჭულებს.
ხუხულაში თბილოდა. მძინარეთა სუნთქვა ერთიმეორეს მოსდევდა,
როგორც ნელი-ნელ მოქცევა ხან ერთი და ხან მეორე ტალღისა.
გრივალი ჩადგა. განთიადი აუჩქარებლად ეფინებოდა ცის ტატჩო-
ბის თანდათან უფრო მეტ სივრცეს. ვარსკვლავთა ხომლი მიყოლე-
ბით ქრებოდა, თითქოს სანთლებს აქრობენო. მხოლოდ რამდენიმე
დიდი ვარსკვლავი უძალიანდებოდა და ისევ კიაფობდა. ზღვიდან
დაუსრულებული შხეილი და უწვევტი გუგუნი მოისმოდა.

ღუმელი ჯერ კიდევ მთლად არ ჩამქრალიყო. დილის ბინდბუნდს
თანდათან დღის სინათლე სცვლიდა. ბიჭუნას ისე ღრმად არ ეძინა,
როგორც გოგონას. იგი თითქოს ძილშიაც ფხიზლობდა და მფარ-
ველობდა ნამცეცა ბაღს. რაწამს პირველმა ნათელმა სარკმელში
შეშოიჭყრიტა, ბიჭუნამ მაშინვე თვალები დააჭყიტა. ბავშვი, ვი-
დრე სრულიად გამოფხიზლდებოდა, ერთხანს ჩვეულებრივ გა-
მოურკვევლობაში რჩება. ჯერ ისევ ბურანში მყოფი ბიჭუნა ვერ
გარკვეულიყო, ან სად იმყოფებოდა, ან ვის ეძინა მის გვერდით. და
არცთუ ცდილობდა მაინცდამაინც გახსენებას. ის ჭერს შეკურუბ-
და და მოცნებესავით ათვალთვრებდა წარწერას: „ურსუსი ფილო-
სოფოსი“. თუმცა მისი შინაარსი არ ესმოდა, რადგან კითხვა არ
იცოდა.

კარის კლიტეში გასაღების გაჩხაკუნების ხმაზე თავი ახწია.

კარი გაიღო, კიბურა-საბიჯელა ძირს დაეშვა. ურსუსი შემოვიდა.
საფეხურებს ნელ-ნელა ამოკეცა. ხელში ჩამქრალი ფარანი ეჭირა.

მავე დროს მოისმა რაღაც თათის ხელი დარტყმის ხმა; ასე შესუბუქად ჰომო ამოდის და საფეხურებზე ის პატრიარქთან ერთად სახლში დაბრუნდა.

ბიჭუნა გამოფხიზლდა და შკერთა.

მგელს ალბათ ნაღამევიდან მოშიებოდა, ხახა გააღო და თოვლივით თეთრი ღრუოლები გადმოუარა. კიბის საფეხურზე შედგა და წინა თათები კარის ზღურბლზე ჩამოაწყო, როგორც კათედრაზე ხულებდაჯდნობილ მქადაგებელს სწევია. სკივრი შორიდან დაეწონა. წინათ იქ უცხო არაყის ენახა. სწორკუთხოვან, მოგრძო ღია კარში დილის ცის ნათელ ფონზე მგლის ხედატანი შავ სილუეტად იხახებოდა, ბოლოს მგელი, თითქოს ახლავდა გაბედაო, მივნიო შევიდა.

ბიჭუნამ მგელი რომ დაინახა, დათუის ტყვიდან ამოძვრა და მანარე ნამცეცას წინ აუფარა.

ურსუსმა ფარანი ისევე ჭერზე ჩამოაკიდა. ზუმაღ, აუნქარებლივ, ხეულებრივი მოძრაობით მოიხსნა სარტყელი და თაროზე დადო. აქეთ-იქით არ იფურებოდა, თითქოს ვერაფერს ამხეკვდა. მისი თვალეუბი შუშებს დამსგავსებოდნენ. უტყობოდა, რაღაცას გულის სიღრმეში აუღელეკებინა. ბოლოს მისმა ნაფიქრალმა სწრაფი ნიაღვარივით ამოხეთქა:

— ნამღვილად ბუნდურია! მკედარია, მკედარი!

ღუმულთან ჩაიკუნტა, გადმოუარდნილი წიდა შიგ შეავდო. მამა დაატრიალა და თან ბურღღუნებდა:

— მისი მოძებნა ადვილი არ იყო, რაღაც ავ ხულს იგი ორ ფუტამდე ჩაეშარბა თოვლში. ჰომო რომ თან არა მყოლოდა — ამას ქრისტეფორე კოლუმბის შორსმჭურეტელობაზე ნაკლები ენოსვა როდი აქვს, — მე იქ მარტოდ მყოფი, აქამდე სიკვდილთან დამალობანას თამაშით ნამჭერებში ჩაფლული ვიბორიალებდი. დიოგენე* დღისით ანთებული ფარნით ადამიანს ეძებდა; მე კიდევ ღამით ანთებული ფარნით მკედარ დედას ეძებდი. დიოგენე ამ ძებნამ სარკახმამდე მიიყვანა, მე კიდევ სიკვდილთან მიმიყვანა. ოჰ, რა ცივი იყო ის მკედარი დედა! ხელზე შვევზე და ქვა მკვონა. რა მღუმარება აღბეჭდულა თვალეუბში! რა უგუნურებაა მოცდე მამინ, როდესაც იცი, რომ ბაღლს სტოეებ ამქვეყნად. ამ კოლოფში ჩვენ, სამივე არცთუ მოხერხებულად ვიცხოვრებთ. გქონიათ ასეთი შემთხვევა! ისე გამოდის, რომ მე ოჯახი გავიჩინე. გოგონაცა შეავს და ბიჭუნაც.

ვიდრე ურსუსი ამას ამბობდა, პომო ზედ ლუმელთან მიპარა მხინარე ბავშვს ხელი ლუმლისაკენ გადაუვლო. შველმა ბაღლას ხელს ლოკა დაუნწო.

ისე ფრთხილად ლოკაედა, რომ გოგონას არც კი გაუგია.
ურსუსი პომოს მიუბრუნდა:

— მაშ ასე, ჩემო პომო, მე მამა ვიქნები, შენ კიდევ ბიძა იყავი.

ურსუსი თავის მონოლოგს განაგრძობდა, თან ფილოსოფიურად ღრმად აზრებით ლუმელში ტორფს ასწორებდა:

— მამასადამე, ვიშვილებ. ეს გადაწვევტილია. აი, თეთონ პომოც არ ამბობს უარს.

ახლა ის წელში გასწორდა და თავის თავს ასე ეკამათებოდა:

— საინტერესოა ვიცოდეთ, ვისი ბრალია ეს ხიკედლი? ხალხისა თუ.....

მან თვალი სადღაც მალლა მიაპერო და ოდნავ გასაგონად დაამთავრა:

— ... თუ შენი?

და ამ მძიმე ფიქრებში გართულმა თავი ჩაქინდრა.

— ღამე გაისარჯა, ღამემ იღო კისრად ამ დუდაკაცის ხიკედლი.

— წარმოთქვა ისევ ურსუსმა.

ბიჭუნა წერს უგდებდა მის ლაპარაკს. ურსუსმა ისევ თავი ახწია, ბიჭუნას შეხედა და მკვახედ კეთიხა:

— რა გაცინებს?

ბიჭმა უპასუხა:

— არ ვიცინი.

ურსუსი შეკრთა, კარგად დააკვირდა ბავშვს და წარმოთქვა:

— არ იცინი? მაშ, რა საშინელი რამ ყოფილხარ!

ღამით იქ ისე ბნელოდა, რომ ურსუსს ბავშვისთვის სახეში არ შეუხედავს. ახლა, დღის სინათლეზე, მან პირველად შეამჩნია მისი სახიჩრობა.

ორივე ხელი მხრებზე დააწყო და მის სახის ნაკეთებს უფრო მეტი ყურადღებით დააკვირდა. ბოლოს დაუწვირა:

— ნუ იცინი-მეთქი, გესმის!

— არ ვიცინი, — გაიმჟორა ბავშვმა.

ურსუსს მთელ სხეულში ერუანტელმა დაუარა.

— გეუბნები, იცინი-მეთქი!

და მან ბავშვს გააფთრებით დაუწყო ნჯღრევა. იქნებ სიბრაზის გამო, ან იქნებ სიბრალულის გამოც. ახლა ისევ შეკითხვები დაა-
გარა:

— მამ ასე ვინ დაამუშავა შენი სახე?

ბავშვმა უპასუხა:

— ვერ გავიგე თქვენი ნათქვამი.

ურსუსმა განაგრძო:

— რამდენი ხანია, რაც ასე იციანი?

— მე ყოველთვის ასეთი ვიყავი, — უპასუხა ბავშვმა.

ურსუსმა სახე სკივრისკენ იბრუნა და ხმადაბლა წარმოთქვა:

— მე შეგონა, ახლა ამას აღარ სჩადიოდნენ.

მანარე ნამცეცას რომ არ გაღვიძებოდა, თავიქვეშიდან ფრთხი-
ლად გამოუღო წიგნი, რომელიც წუხელ ბაღის მკვიერ ამოუღო.

— ენახოთ, რას ამბობს ამის შესახებ კონკსტი, — წაიბუტბუტა
მან.

ეს იყო სქელი ფოლიანტი, რბილი პერგამენტის ყდაში ჩასმული.
ურსუსმა ცერით გადამალა ტრაქტატი, სათანადო გვერდი მოიძებნა,
წიგნი ღუძელზე დადო და ლათინურად წაიკითხა:

„ცხვირმოჭრილ ადამიანზე“. სწორედ აქ უნდა იყოს.

და განაგრძო:

„პირი ყურებამდე გახეული, ღრძილები გამოჩენილი, ცხვირი
დამახინჯებული, ნიღაბი გახდები და სულ მუდამ იცინებ“.

— დიახ, სწორედ ასეა, — წარმოთქვა ურსუსმა და წიგნი თავის
აფვილას, თაროზე დადო, თანაც რალაცას ბუტბუტებდა:

— ასეთი შემთხვევის აზრს რომ ღრმად ჩაუკვირდეთ, მეტად
მეწებელი იქნებოდა. მამ ამ მოვლენას ზერულედ უნდა შეეხებით.
აბა, იცინე, პატარავ!

გოგონამ გაიღვიძა, მისი დილის ხალაბი ვვირალ-ჭყვილით გა-
მოიხატა.

— აბა, ძიძავ, ძუძუ მოაწოვე ერთი მაგას, — წარმოთქვა ურსუს-
მა.

ნამცეცა ბავშვი წამოჯდა თავის საწოლზე. ურსუსმა ღუძლიდან
შუმა აიღო და გოგონას პირში ჩაუღო.

ამ წუთში მხემაც გამოაჭყიტა, პორიზონტზე ამოცურდა; მისი
ღლისფერი სხივები სარკმელში შემოიჭრა და სახე გაუნათა ნამცე-

ცხ. რომელმაც სწორედ იმ წუთში ფანჯრისკენ მიხედა. მის გუნჯა-
ბში მათობის აღიხეურა დისკო ისე აღიბეჭდა, როგორც სარკეში
მაგრამ გუნჯები ბაღს არ დაუპატარაუდა. მის არც ქოთნის
დაუხამხამებია.

ურსუსმა შესძახა:

— ეს რაღაა, გოგონა ბრძა!

ნაწილი მეორე

მეფის ბრძანებით

წიგნი პირველი

წარსული არა კვდება;
ადაშიანში ისახება ადაშიანი

I

ლორდი კლენჩარლი

1

იმ ხანებში კიდევ შემორჩენილიყო წარსულის ერთი ნამსხვრევი. ეს ნამსხვრევი ლორდი ლინეუს კლენჩარლი გახლდათ.

კრომველის* თანამედროვე ბარონი ლინეუს კლენჩარლი იყო, აქვე უნდა დავეუბნოთ, ინგლისის ერთი იმ იმედათ პერთაგანი, რომელთაც თავის დროზე რესპუბლიკა აღიარეს. ამას კი თავისი მიზეზები ჰქონდა და ეს იმითაც აიხსნება, რომ რესპუბლიკა რამდენიმე ხანს მაინც გამარჯვებული იყო. სრულებითაც არ იყო საკვირველი, რომ ვიდრე რესპუბლიკა ძალაუფლებით სარგებლობდა, ლორდი კლენჩარლი რესპუბლიკელთა პარტიას ეკუთვნოდა. მაგრამ ლორდი კლენჩარლი იმის შემდეგაც დარჩა რესპუბლიკელად, რაც რეკლუცია დაბრუნდა და საპარლამენტო მმართველობა დაემხო. მაღალი ჩამომავლობის პატრიცის არ გაუძნელებოდა ახლად აღდგენილი ლორდთა პალატის წევრი გამხდარიყო, რადგან რესტავრაციების დროს მონარქები ყოველთვის ხალხისთ შვიერდომებდნენ ხოლმე მომნაიებელთ. თვით კარლოს II მოწყალე ხელმწიფე იყო მათ მიმართ, ვინც მას უბრუნდებოდა. მაგრამ ლორდმა კლენჩარლიმ ალღო აუღო, თუ რას ითხოვდა მისგან ახალი მოვლენები. იმ დროს, როდესაც ინგლისში აღტაცებული შეძახვლებით ხვდებოდნენ მეფეს, რომელიც ხელახლა უნდა დაკპატრონებოდა ქვეყანას, როდესაც ერთგულნი ქვეშევრდომნი მონარქს ერთსულოვნად ეფიცებოდნენ და რესპუბლიკური იდეების ერთხმად დაგმობის შედეგად

დინასტია აღადგინეს, როდესაც წარსული მოძაქალში მოქმედა და
მოძაქალი წარსულში, ლორდმა კლენჩარლიმ დამორჩილება არ
მოისურვა. იგი განხე გაუდგა ამ ზემსა და თავისი ნებით დატოვა
სამშობლო. შეესლო, პერი გამხდარიყო, მაგრამ ირჩია განდევნილი
ყოფილიყო. ასე გაიარა წლებმა, იგი დაბერდა და ბოლომდე დარჩა
ერთგული შვედ ადარ არსებული რესპუბლიკისა. ასეთი ყმაწვილუ
რი საქციელის გამო იგი ვეკლასთვის სასაცილო გახდა.

ის შვეიცარიაში წაუიდა და ქუჩების ტბის ნაპირას მონგრეულ
მალალ სახლში დაბინაუდა. ეს საცხოვრებელი მან სულ მიერეუ
ბულ, მუდრო სანაპიროზე აირჩია შილონსა*, სადაც ბინიერი
ყო დაძვედუელი, და ვეკს* შორის, სადაც ლუდლოა დაკრასლე
ლი*. იგი გარემოეცეა პრუმე ღრუბლებით დაბურულ სასტიკ ალ
პებს, სადაც შუდმივი ქარები დაქროდნენ. ცხოვრობდა აქ, ღრმა
მთების ჩრდილში მიკარგული. გზად გამკლელიც მას იშუიითად
თუ შეხვდებოდა. ეს ადამიანი თავისი ქვეყნის გარეთ ცხოვრობდა
და თითქმის თავისი ეპოქის გარემოც. იმხანად, ვინც მოუღებებს
კურსში იყო და ერკვეოდა მათში, ისიც ესმოდა, რომ დაძეარებუ
ლი წესწვობილებისადმი წინააღმდეგობის გაწვევას არაკითარი გა
მართლება არა აქვს. ინგლისი ბედნიერი იყო; რესტაურაცია იგივე
მუედლეთა შერიგებაა: მეფე და ერი ისევ ერთდებიან ქორწინებით.
ამაზე უფრო სასიამოვნო და თვალისთვის სააღერხო სანახავი არა
არის რა. აღფრთოვანებული დიდი ბრიტანეთი ზემს მისცემოდა;
მეფის ყოლა ბევრ რამეს ნიშნავს, მით უფრო ასეთი მომხიბლავი
მეფისა. კარლოს II თავაზიანი ადამიანი იყო. კარგად ებერებოდა
ცხოვრებისგან მეტი სიამოვნების მიღება; სახელმწიფოს მართვაც
გამოსდიოდა. თავისი მედიდურობით ლუდოვიკო შუალოხმეტეს მო
გავონებდათ. იგი თავისი ბუნებით ჯენტლმენი იყო და რაინდი. ქვე
შერდომები აღტაცებულნი იყვნენ მისით. იგი პანოუკრს ეძებოდა
და უთუოდ კარგად იცოდა, რისთვის, თუმცა მარტო მან იცოდა
ეს. მან დიუნკერკი* საფრანგეთს მიჰყიდა. ამ საქმეს დიდი პოლი
ტიკური მნიშვნელობა აქონდა. იმ დემოკრატიულად განწყობილ
პერებს, რომლების შესახებაც ჰემპერლენმა თქვა: „წვეულმა რეს
პუბლიკამ თავისი გამხრწნელი სუნთქვით ზოგიერთი არისტოკრა
ტიც კი დააავადო“, საღი აზროვნება შერჩათ, რომ უმაღლესწვერზე
გარემოებას, დროს არ ჩამორჩნენ და თავიანთი ადგილები დაიკავეს

ლორდა კალატამი: ამისთვის მათ მხოლოდ მეფის ერთგულებაზე ფიცის დადება დასჭირდათ.

როდესაც ხალხი ყველა ამ სინამდვილეზე ფიქრობდა, ამ მშვენიერ მეფობაზე, ამ შესანიშნავ მეფეზე, ამ უკვესტოეს პრინციპზე, რომლებიც ღვთის მონაწილეებით ხალხს დაუბრუნდნენ; როდესაც ისინი იმაზე ფიქრობდნენ, რომ ისეთი მნიშვნელოვანი პიროვნებანი, როგორც მონკი* და ცოტა გვიან ჯეფრისი, შეურიგდნენ მეფის ტახტს და სამართლიანად დაჯილდოვდნენ თავიანთი ერთგულების და თავდადების გამო; მათ მიიღეს ყველაზე საპატიო თანამდებობები და შემოსავლიანი ადგილები, რაიც არ შეიძლება არა სცოდნოდა ლორდ კლენჩარლის, ხალხმა ისიც იცოდა, რომ მხოლოდ ამ უკანასკნელზე იყო დამოკიდებული ზემოთ დაეკავებინა თავისი ადგილი ზემოთა ხსენებულთა შორის და თვითონაც გაენაწილებინა მათთვის უხეად ნაწილობევი პატივ-დიდება. როდესაც იმაზე ფიქრობდნენ, რომ ინგლისი მეფის წყალობით აყვავების მწვერვალზე მოექცა, რომ ლონდონში დღესასწაულები ერთმეორეს ცელთან, რომ ახლა ყველანი მდიდრდებიან და აღტაცებას უძღვეიან, რომ სასახლის კარზე მეტი თავაზიანობა, მზიარულება და საზეიმო განწობილებაა და მაშინ თუ მოაგონდებოდათ შემთხვევით განდევნილი, ყველა ამ ბრწყინებულებას მოკლებული და შორს, სიძაბურეში მყოფი, დამწუხრებული და დაღვრემილი, მდაბიურად ჩაცმული მოხუცი, გაფითრებული, მხრებში მოხრილი, შესაძლოა უკვე სამარის კარს მიახლოებული, ტბის პირას მდგომი, რომელიც თითქმის ურცხვი ამწვედა სიცივესა და უამინდობას, ქარისაგან თმბანწიწილი, მღუმარე და მარტობაში მყოფი, ფიქრებში ჩანიჭული, ასეთ სანახაობაზე ძნელი იყო ღიმილის შეკაება.

ეს მოხუცი უგუნურობის განხორციელება იყო.

როდესაც ადამიანები დაფიქრდებოდნენ იმაზე, თუ ლორდი კლენჩარლი რა შეიძლებოდა გამხდარიყო, და რა გახდა, ამ წუთში მათი ღიმილი, რასაკვირველია, შემწყნარებლობას ნიშნავდა. ზოგნი ამკარად დასცილდნენ, ზოგნი კი აღშოთებულნი იყვნენ.

გასაგებია, რომ დინჯ ადამიანებს ასეთი განმარტოება ეწოთრებოდათ.

ლორდ კლენჩარლის დანაშაულის შემარბილებელ გარემოებად ის უნდა ეცნოთ, რომ იგი დიდი ჭკუით არასდროს გამოირჩეოდა. ასეთი იყო საერთო მსჯავრი.

რაიმეზე გაჯიუტებული ადამიანების ნახვა არასასიამოვნოა. რეკლუსის მაგალითის მიმდევრებისადმი სიმპათიურად არ არიან განწყობილნი და საზოგადოებრივი აზრი მათდამი ირონიას გამოხატავს. ამგვარი ჯიუტობა საყვედურების მსგავსია და საღად მოაზროვნე ადამიანები არ არიან გასამტყუნარნი, როდესაც ასეთ რასმე დასციხიან.

ბოლოს და ბოლოს, განა ასეთი გაკერპება, ასეთი მოუდრეკლობა სიქველეა? განა კაცმა რომ თავისი თავდადებულობა და პატიოსნება საამქარაოზე მეტისმეტად გამოიტანოს, ამაში დიდი პატივმოყვარობა არ არის დაფარული? ასეთი რამ უბრალოდ თავშიწონვობაა. რისთვისაა საჭირო ასეთი უკადურეობა, როგორც თავისი ნებით განმარტოება და განდევნილობა? არაფერი არ უნდა გაეახვიადოთ, ასეთია ბრძენთა წესი. შევიძლიათ შევკამათოთ, დაუნუნოთ თუ გნებავთ, მაგრამ ეს წესიერ ფარგლებში უნდა აკეთოთ და თან განუწვევებელი იმახიოთ: „გაუმარჯოს შეფეს!“, ნამდვილი სიქველე — კეთილგონიერებაა. ის, რაც დაცვა, უნდა დაცემულიყო, რაც წარმატება, ის უნდა წარმატებულიყო. განგებას თავისი მიზნები აქვს; იგი ღირსეულს აჯილდოებს. ჩუთუ გგობიათ, რომ ამ საქმეში თვით განგებაზე უკეთ ერკვეით? როდესაც გარემოებანი სრულიად ამკარად გამოძვლავნდა, როდესაც ერთმა რეჟიმმა მეორე შესცვალა, როდესაც თვითონ წარმატებასვე დაუდგენია, სად არის სიძარტლე და სად ტყუილი, სად არის კატასტროფა და სად ზეიმი — არავითარ ეჭვს და რყევას ადგილი აღარ უნდა ჰქონდეს; კეთილგონიერი ადამიანი იმ მხარეს უერთდება, რომელმაც გაიმარჯვა, და თუნდაც ეს სასარგებლო იყოს მისთვისა და მისი ნათესავებისათვის, იგი ამიტომ კი არ იქცევა ასე, არამედ მხოლოდ საზოგადოებრივი სარგებლიანობისთვის, რადგან ძალიად უთმობს თავის თავს გამარჯვებულ მხარეს, რათა ამ უკანასკნელმა გამოიყენოს იგი საჭიროებათა მიხედვით.

რა დაემართებოდა სახელმწიფოს, არავინ რომ არ დათანხმებულიყო მის სამსახურზე? ყველაფერი შეჩერდებოდა, ყოველი წესიერი მოქალაქე თავის ადგილზე უნდა დარჩეს. უნდა გქონდეთ უნარი, დათმობთ თქვენი საიდუმლო სიმპათიები, თანამდებობანი იმიტომ არსებობენ, რომ ისინი დაიკაონ. საჭიროა თავის მხ-

შეძლად შეწირვა; საზოგადოებრივ მოვალეობას არ უღალატო,
თუ ესაა ქვეყნის ერთგულება. მიხედე, მიხედე, მიხედე, მიხედე, მიხედე,
თანამდებობის მიტოვება სახელმწიფოს დაუძღვრება. თქვენი ნე-
სიო მდიხარა გადასახლებაში? მეტად სამსუხაროა. თქვენ ვინდით
შეგალითი უწევით? რა პატივმოყვარეობაა! თქვენ მოპირდაპირეს
კამოწვევასაც არ ერიდებით! რა თავხედობაა! ვინა გგონიათ თქვე-
ნი თავი? იცოდეთ, რომ ზევს თქვენზე ნაკლები არა კარო, მაგრამ
არ გაკრბივართ. თუ მოვისურვებდით, ზევს შეგვეძლო ვყოფილი-
ყვით მოურიგებელი და ქედმოუხრელი, შეგვეძლო იმაზე უარესი
საქმეები საგვედინა, რაც თქვენ ჩაიდინეთ, მაგრამ ზევს კეთილგო-
ნიერება ვიხმარეთ. თქვენა გგონიათ, რაკი მე ტრიამალქიონი ვარ,
ამის გამო უნარი არ შემწვევს კატონი ვეო? რა უკურნობაა!

3

საქმეთა ვითარება არასოდეს იხე ნათელი და გარკვეული არ ყო-
ფილა, როგორც 1660 წელს იყო. კეთილგანმზრახველი ადამიანის
საქციელი არასოდეს აღნიშნულა თავისთავად ასე გარკვევით.

ინგლისი კრომველისგან გათავისუფლდა. რესპუბლიკის დროს
ბევრი რამ არაკანონზომიერი გაკეთდა. ბრიტანეთმა პირველობა
მოიპოვა ევროპაში; 30-წლიანი ომების შედეგად დაპყრობილ იქნა
გერმანია, ფრანდის წყალობით საფრანგეთი დასუსტდა; ბრაგანსის
პერტუგის დახმარებით ესპანეთი დამცირებულ იქნა. კრომველმა
მანარინი* დაიმორჩილა; ვეელა ხელმეკრულებაში ინგლისის პრო-
ტექტორი თავის ხელმოწერას საფრანგეთის მეფის ხელმოწერაზე
წინ ათავსებდა. რეპბლიკის კონტრბუცია დაელო შეერთებულ
პროვინციებს; ალფიონსა და ტუნისს ჩაგრაედნენ; დაიპყრეს იამაიკა;
ჩანელეს უკმაყოფილება ლისაბონში; ხელი შეუწვევს ბარსელო-
ნაში ესპანეთისა და საფრანგეთის შეტოქეობას; ნეპოლში კი მა-
ნანილოს* ამბოხებას; ინგლისის შეუერთეს პორტუგალია; ვი-
ბრალტარიდან კანდიამდე ზღვა ბერბერთაგან განსინდეს; ზღვაზე
მულობლობა ორნაირად განამტკიცეს; იარაღისა და ვაჭრობის მა-
მულთ; 1653 წლის 10 აგვისტოს მარტინ პაპერც ტროში*, რომელ-
მაც 33 ბრძოლაში გაიმარჯვა, კაი ხნის ადმირალი თავის თავს რომ
მატროსების პაპად* მოიხსენიებდა, რომელმაც ესპანეთის ფლოტი
დაღუსა, ინგლისის ფლოტმა დაამარცხა; ინგლისმა ატლანტიკის

ოკეანე წაართვა ესპანელებს; წყნარი ოკეანი — პოლანდიელებს, ხმელთაშუა ზღვა — ვენეციელებს, და ნაოსნობის აქტივობა ბატონობა განამტკიცა ვეულა ზღვის სანაპიროზე. ოკეანის ხელში ჩაგდებათი მთელი ქვეყნიერება დაიპყრო. პოლანდიის დროშა ზღვაში თავმდაბლად ესალმებოდა ინგლისის დროშას. საფრანგეთმა თავისი ულმის, მანსინის სახით მუხლი მოიდრიკა ოლივერ კრომველის წინაშე, ხოლო კრომველი კალესა და დუბუკერეს როგორც ბურთის, ისე ათამაშებდა. მის წინაშე მთელი კონტინენტი თრთოდა. შვედობას კარნახობდა და ომებსაც აცხადებდა. ვეულგან ინგლისის დროშა ფრიალებდა. ამ პროტექტორის მარტო ერთი აბჯარასხმული პოლკი ვეროშას ისეთ შიმის ზარსა სცემდა, როგორსაც მთელი არმია. კრომველი ამბობდა: „მე მინდა, ინგლისის რესპუბლიკას ისე სცემდნენ პატივს, როგორც რომის რესპუბლიკას“. აღარა დარსრა წმინდა და დაურღვეველი; თავისუფალი იყო სიტყვა, თავისუფალი იყო პრესა. ქუჩაში, რაც უნდოდათ, იმას ლაპარაკობდნენ; ვეულაფერს ბეჭდადნენ ვოველგვარი ცენზურისა და კონტროლის გარეშე. ტახტები შეირყა. შეირყა მთელი ვეროშის მონარქიული წყობილებაც. რომელთა ნაწილს სტიუარტებიც წარმოადგენდნენ. დაახ, შეირყა და დარღვევას მიეცა. მაგრამ აი, ბოლოს ინგლისმა დაამხო ეს საძულეული რეჟიმი და პატიებაც მიიღო.

შემწეწნარებულმა კარლოს II-მ ბრუდას დეკლარაცია* გამოსცა. ამ დეკლარაციის წყალობით ინგლისმა ის დრო დაიწყო, როდესაც კენტინგდონელი ლუდისმხდელის შვილი* ფეხით სიულაქდა ლუდოიკო XIV-ის თავს.

ინგლისმა მოინანია თავისი მძიმე შეცოდებანი და თავისუფლად ამოისუნთქა. როგორც უკვე ვთქვით, სიხარულმა მოიკცა ვეულას გული; მეფის მკვლელობათვის აღმართული საზრჩობელები უფრო აძლიერებდნენ მზიარულებას. რესტავრაცია — ღიმილია, და რამდენიმე საზრჩობელაც შთაბეჭდილებას ვერ აქარწყლებს. ხომ საჭიროა საზოგადოებრივი სინდისის დამშვიდება! დაუმორჩილებლობის სული განიბანა, მონარქისადმი ერთგულება აღდგა. ერთგულ ქვეშევრდომად ყოფნა — ასეთი გახდა ამერიიდან ვეულას პატივმოყვარე მისწრაფება. ვეულა გონს მოვიდა და გამოურცხა პოლიტიკური გახელებისაგან, აუკად იხსენიებდნენ რეპუტაციას, აბუჩად ივდებდნენ რესპუბლიკას. იმ უცნაურ დროს ვეულას პირზე ვერა დიდებულო

სიტყვები: უფლება, თავისუფლება, პროგრესი. ამ სიტყვების მაღალ-ფარდოვნებაზე ახლა იცინოდნენ. საღი აზროვნებისაკენ დაბრუნება ატაკების ღირსი იყო. ინგლისმა გამოიღვიძა. რა ბედნიერებაა ამ შეცდომებისაგან თავის დაღწევა! იმაზე მეტი უგუნურება შეიძლე-ბოდა კიდევ სხვა რამე ყოფილიყო? აბა, რა იქნებოდა, თუ ვველა გამკლულსა და გამოძვლულს სრულ უფლებას მიანიჭებდნენ. აბა, თქვენ წარმოიდგინეთ, რა იქნებოდა, უცბად ვველა რომ მმართველი გამხდარიყო? ტყუაში ვის მოუვა, რომ ქვეყანას მოქალაქენი მართა-ვენ. მოქალაქეები, ეს არის შებმული ეტლი, და შებმული ეტლი ხომ შევეტლე ვერ იქნება. კენტისყრითა თუ ხმის მიცემით საკითხის გადაწვევტა იგივე არ იქნება, რომ საითაც ქარი უბერავდეს, იქით გაცურო?! ნუთუ თქვენ მოინდომებდით სახელმწიფოებრივ მართვა-გამგეობისთვის ღრუბლის მერყეობა მიგეცათ. არუელობა წეხრიგს არა ქმნის. თუ ხუროთმოძღვარი ქაოსია, შერობა ბაბილონის გოდო-ლი გამოვა. არა, ეგ ყბადღებული თავისუფლება განსახიერებული ტირანია. მე ის კი არ მინდა, სახელმწიფო უმართო, არამედ მინდა კომზიარულო... მე მომბეზრდა ხმის მიცემა, მე ცეკვა მსურს. რა ბედ-ნიერებაა, რომ არის მეფე და ამ ვველაფერს ის უძღვება. მართლაც, რა სულგრძელია მეფე, რომ მარტო თვითონ კისრულობს მიულ ამ შრომას. გარდა ამისა, მას სათანადო აღზრდა აქვს, ამიტომ შეუძლია გაუძღვეს ყოველივეს. ეს მისი ხელობაა! მშვიდობა, ომი, კანონმდე-ბლობა, ფინანსები, რა საქმე აქვს ვველა ამასთან ხალხს? რა თქმა უნდა აუცილებელია, რომ ხალხი გადასახადს იხდიდეს, სახელ-მწიფოს ემსახურებოდეს. იგი ამით უნდა დაკმაყოფილდეს კიდევ, ხალხს შესაძლებლობა ეძლევა მონაწილეობა მიიღოს პოლიტიკა-ში: მისი წიაღიდან გამომდინარეობს ორი მთავარი ძალა სახელმწი-ფოსი — არმია და ბიუჯეტი. გადასახადის გაღება და ჯარისკაცად ყოფნა, განა ეს ცოტაა! ხალხს მეტი რაღა უნდა? იგი სამხედრო და-საყრდენია და იგივე ხაზინის დასაყრდენიცაა. შესანიშნავი როლია! მის მაგიერ კიდევ, სხვა შეფობს. ასეთი სამსახურისთვის მან ხომ ჯილდო უნდა მისცეს? გადასახადები და ცივილური ფურცელი*, აი ჯამაგიერი, რომელსაც ხალხი მეფეებს უხდის მისი შრომის საფა-სურად. ხალხი თავის სისხლსა და ფულს იმისთვის აძლევს, რომ მართონ იგი. რა შეუსაბამო იდეაა — თვითონვე განაჯონ საკუთარი თავი! ხალხს აუცილებლად უნდა ჰყავდეს მძლილი. ხალხი უმეცა-

რია და, მაშასადამე, ბრმა, ბრმას ძალი ჰკავს მძღოლად, ხელო
ხალხს — ლომი. ე-წ. შეფე, რომელიც თანხმდება ხალხისთვის —
ბრმისათვის ძალი იყო. რაოდენ გულკეთილობაა. მაგრამ რატომ
არის ხალხი უშეცარი? იმიტომ, რომ ასე უნდა. უშეცარება სიქველის
კეთილმოქმედების დარაჯია. ვისაც არავითარი იმედი არა აქვს, მას
არც პატივმოყვარეობა გააჩნია. უშეცარი ნეტარ წვედიადმი იმყოფება,
რაც მას დანახვის შესაძლებლობას და ყოველგვარ სურვილს
სწრაფვასაც უსობს. ვინც კითხულობს, ის აზროვნებს, ზოლო ვინც
აზროვნებს, იგი მსჯელობს კიდევაც. მაგრამ საკითხავია, რისთვის
უნდა ხალხს მსჯელობა? არ იმსჯელოს, აი, რა არის მისი მოქალაქეობა,
და ამავე დროს ბედნიერებაც. ქვეშაობებიანი უდავოა; ამაზე
დამყარებული საზოგადოება.

ამგვარად, ინგლისში ჯანსაღი სოციალური დოქტრინები ხე-
ლახლა შეიძობა ძველით, ამით ერმა თავისი ადრე დაკარგული პა-
ტივი დაიბრუნა. ამავე დროს გაიღვიძა სიტყვაკაზმული მწერლო-
ბისადმი ინტერესმა. შექსპირი მოიძულეს და დრამის* უმკვდრეს
გუნდრუკს: „დრამიანი უდიდესი პოეტია ინგლისისა და თავისი
საკუენისა“, — ამბობდა ეტერბერი, „აქტიოფელის“ მთარგმნე-
ლი. ეს ის დრო იყო, როდესაც ავრანშის ეპისკოპოსი გოვე სო-
მეზს სწერდა, რომელიც ცილისწამებითა და გინებით შიგვებდა პა-
ტივს „დაკარგული სამოთხის“ ავტორს: „როგორ კიდებთ ხელს
თქვენ იმგვარ არარაობას, როგორიცაა ეს მილტონი“.* ყველაფერი
აღორძინებას ეძლეოდა. ყველაფერი ისევ თავის ადგილს იკავებდა.
დრამიანი მალა, შექსპირი დაბლა; კარლოს II ტახტზე, კრომვე-
ლი საზრზობელაზე. ინგლისი ცდილობდა წარსული წლების სამარ-
ცხინო საქმეები გამოესწორებინა. დიდი ბედნიერებაა ერისათვის,
როდესაც მონარქია სახელმწიფო საქმეებში წესრიგს აღადგენს და
კარგ ლიტერატურულ გამოცენებასაც ნერგავს.

მწელი დასაჯერებელია, რომ ასეთი კეთილმოქმედებანი არ
ფასდებოდეს. კარლოს II-ისადმი ზურგის შექცევა იმას ნიშნავს,
— უმადურობით მიუგო სამაგიერო იმაზე, რომ მან სულგრძელიობა
გამოიჩინა და დაბრძანდა აღდგენილ ტახტზე. — ეს ხომ სულმდაბ-
ლობაა! ლორდმა კლენსარდმა დიდი შეურაცხყოფა მიაყენა ყველა
წესიერ ადამიანს. რა აღმაშფოთებელია უკმაყოფილო იყო, სამშო-
ბლოს ბედნიერს რომ ხედავ!

ცნობილია, რომ პარლამენტმა 1650 წელს დაადგინა ფიცის შე-
მდევი ტექსტი: „ფიცსა ვდებ, დაეცეა რესპუბლიკის ერთგულე-
ბა უმეუოდ, უმონარქოდ, უხელმწიფოდ“. ლორდმა კლენარლიმ
ეს საზარელი ფიცი რომ დადო, სახელმწიფოს სახლებრებს გარეთ
ცხოვრობდა; როდესაც ვველა ლხენასა და ნებიერ ცხოვრებას მიუ-
ცა, მას სამართლიანად მიაჩნდა უკმაყოფილო ყოფილიყო. იგი იმის
საუკლადლო ხსოვნას არ კარგავდა, რაც უკვე დამხობილიყო. უცნა-
ურია, ახეთი ერთგულება უკვე არარსებულის მიძარო!

მისი გამართლება არ შეიძლებოდა; მის მიძარო რამდენადმე კვ-
თილი სურვილებით განწყობილმა ადამიანებმაც კი ზურგი შეუქ-
ციეს. შვეობრები დიდხანს მიაკებდნენ პატიეს, რადგან დასაშუებად
მიანდათ, ვითომც ლორდი კლენარლი რესპუბლიკელთა რიგებში
იმითომ შესულიყო, რათა ახლოდან უკეთ გაეგო რესპუბლიკის სუს-
ტი მხარეები, ხოლო როდესაც დრო დადგებოდა, უფრო სწორად
ჩვეა მისთვის სასიკვდილო მახეილი და ამით დაეცეა შეფის წმინ-
და ინტერესები. ზურგიდან მტერზე დარტყმის ლოდინი ლოიალობის
ერთ-ერთი გამელაენებაა. ვველა დარწმუნებული იყო, რომ ლორდ
კლენარლის მხოლოდ ვგ განზრახვა კქონდა და მზად იყვნენ ამაში
მისი საქციელის უკეთესი მხარე დაენახათ. მაგრამ რესპუბლიკა-
სადმი მისი უცნაური ერთგულების გამო, უნებურად შეიკეაღეს ეს
კეთილი აზრი მის მიძარო. ცხადი გახდა, რომ ლორდი კლენარლი
მტკიცედ, შეგნებული რესპუბლიკელი იყო, ე.ი. სულელი.

შემწყნარებული ადამიანები შერყეობდნენ. არ იცოდნენ, რით
აეხსნათ მისი საქციელი — ბავშვეური სიკერპით თუ მოხუცებულის
ჯიუტობით.

სასტიკი, სამართლიანი ადამიანები უფრო შორს მიდიოდნენ,
ისინი განდგომილს სამარც ხეინო დაღს ასვამდნენ. გონებამწილუნგო-
ბა შესაძლოა დაქვეეს ადამიანს, მაგრამ საზღვარი ხომ უნდა კქონ-
დეს მას. შეიძლება იყო გაუთლელი, ხეპრე, მაგრამ არ შეიძლება
იყო შეამბოხე. ბოლოს და ბოლოს ვინ არის ეს ლორდი კლენარ-
ლი? გადახეუწილი. მან არისტოკრატის ბანაკი მიატოვა, რომ მო-
პირდაპირე ბანაკს, ხალხს, შეერთებოდა. მაშასადამე, რესპუბლი-
კის ეს ურუკვი მომხრე — მოღალატეა. შართალია, მან უღალატა
მომეტებულად ძლიერს და ერთგული დარჩა მომეტებულად სუს-
ტისა, შართალია, მისგან მიტოვებული ბანაკი გამარჯვებული იყო.

ხოლო ის ბანაკი, რომელსაც იგი მიუძღრო — დამარცხდა, მართალია, ამ „ლალატისთვის“ იგი ყველაფერს კარგავდა; თავის პოლიტიკურ პრივილეგიებსა და თავის საკუთარ კერას, თავის საპერონსა და თავის სამშობლოს, ხოლო რა მოიგო? ახირებული კაცის სახელი დაუვარდა და იძულებული გახდა დევნილობაში ეცხოვრა. რას ამტკიცებს ეს? იმას ამტკიცებს, რომ იგი ჩერნუტია! ეს უდავოა.

მოლაღატე-გამცემი და ამავე დროს, მოსულელი. ასეთებიც არსებობენ.

იგავი რვეკენი, თუ გინდა, მაგრამ ცუდ მაგალითს ნუ იძლევი, ჩერნუტებს არას სთხოვენ. ვარდა კეთილი ზრახვებისა; მაშინ მათ შეუძლებათ თავი მონარქიის საყრდენად ჩათვალონ. ეს კლენჩარლი უწვეულოდ გონებაშეზღუდული ადამიანი ყოფილა, იგი წინანდებურად ისევ რევოლუციური ფანატიზმით დაბრძანებული აღმოჩნდა. იგი რევოლუციამ მოხიბლა და ამიტომ ახლა გარიყული დარჩა. მან თავის ქვეყანას პატივი აჰყარა. მის მიერ არჩეული პოზიცია ნამდვილი მუხანათობა იყო. მისი განდგომა შურაცხმყოფელი აღმოჩნდა. იგი ისე გაუქცა თავისი მემამულეების ბედნიერებას, როგორც შავ ჭირს. მის ნებაყოფლობით განდევნაში იყო რაღაც პროტესტი საერთო კმაყოფილების წინააღმდეგ. როგორც ჩანს, მეფის ხელისუფლება მას სენად მიაჩნდა. მაშინ, როცა მონარქია ზეიმობდა, ის რაღაც აუბედითად დაღვრეპილი ჩანდა, როგორც თალხი ბაირალი შავი ჭირის ბარაკზე. როგორ, მოღუშული სახე მიიღო აღდგენილი წესიერების წინაშე, როდესაც ერი ისევ წელში გაიმართა და რელიგიაც კვლავ გამარჯვებას ზეიმობს? გინდა ჩრდილი მიაყენო ამ აღუშფოთველობას? გულმწერაღად იყო განწყობილი ბედნიერი ინგლისის მიმართ! შავი ლაქა გახდეს მოწმენდილ, მტრედისფერ ცაზე! შექარა გინდა შუნით გამოხატო! ერის სურვილს წინ აღუდგე? იმახი „არა“, როდესაც ამდენი ხალხი „კის“ გაიძახის! ეს დიდი საძაგლობა იქნებოდა, სასაცილო რომ არ იყოს. ამ კლენჩარლიმ ვერ შეიგნო, რომ შესაძლოა, შესცდეს კრომველთან ერთად და რომ მართებულა ისევ მობრუნდეს მონკთან ერთად. შეხედეთ მონკს. იგი რესპუბლიკელთა არმიას მეთაურობდა; კარლოს მეორემ დევნილობაში ყოფნისას მონკს წერილი მისწერა, რადგან იცოდა, რომ მონკი საიდუმლოდ ისევ ტახტის ერთგული იყო. მონკი ახერხებდა ცბიერებასთან სახელისუფლების შეხამებას და ჯერ თავის განზრახ-

კებს ფარავდა, შემდეგ კი, მოულოდნელად, ჯართ თავს დაატყდა
შეამბოხე პარლამენტს, მეფე ტახტზე აიყვანა და საზოგადოების
კადარნიუსათვის ჯილდოდ ოლბეძარლის პერცოვის ტიტული
მიიღო. მან ხიმდიდრე შეიძინა. თავის ეპოქას საუკუნოდ მოუხვეჭა
სახელი და როგორც ლეკვერობის ორდენის კავალრის ხარისხის
ქონეს, სრული იმედი აქვს, რომ კესტ-მინსტერის საბატონში და-
ახაფლავენ. ასეთია სახელი და დიდება ერთგული ქვეშევრდომი
ინგლისელია. ლორდმა კლენჩარლიმ ვერ შეძლო ამდღევსულიყო
მოკლეობის ეგზიმ მახვილ შეგნებადღე. მან ყოველივეს უმოქმედო
განდევნა ამჯობინა. დაკმაყოფილდა ცარიელი ფრაზებით, ხიამაყემ
შეპოჭა. სიტყვები, „სინდისი“, „ღირსება“ და მისთანანი ბოლოს და
ბოლოს მხოლოდ სიტყვებია. საქმეში უფრო ღრმად ჩავიხედოთ.

აი, სწორედ ეს შორსმჭვრეტელობა არ გააჩნდა ლორდ კლენჩარ-
ლის, — იგი ბეცი იყო. ვიდრე რომელიმე საქმეში მონაწილეობას
მიიღებდა, მას ყოველთვის უნდოდა ჯერ კარგად დააკვირებოდა
ამ საქმეს, გაეგო რისი ხუნი ასდოდა. აქედან გამომდინარეობდა
ყველა მისი შეუსაბამო, წინასწარ დარწმუნებულის თვისება. ასეთი
მოთაკილე კაცი არც შეიძლება სახელმწიფო მოღვაწე იყოს. რო-
დესაც სინდისი ასე მოითხოვია, ის უკვე სწულელებაში გადადის.
პორტზე კაცი ცალხელაა, ის უფლებას ვერ მოიხვეჭს, ის საქუ-
რისა — ფორტუნას ვერ დაეპატრონება. მოუადრეთ მოთაკილეო-
ბას, იგი თქვენ ბნელ კუნჭულში შეგკურჭავთ. ბრმა რწმენისადმი
უგუნური ერთგულება დაბლა ისე ჩაგიყოლიებთ, როგორც კიბე
სარდაფში. ჯერ ერთი საფეხური, მერე მორე, მესამე და თქვენ
სიმნულში ჩაინთქმებით. საზრიანი ადამიანები დაბლიდან მაღლა
ადიან, მაამიტები დაბლა რჩებიან. არ უნდა მისცე შენს სინდისს
ნება, რომ მოუდგომელი, შეურყეველი იყოს. პოლიტიკურ რწმენათა
ურჯობას შეუძლია თანდათანობით უკიდურესად ჩაწვდიადებული
პლუერი მიიღოს. მამინ თქვენ დაიღუპებით. სწორედ ასე მოუვიდა
ღორდ კლენჩარლის.

პრინციპები ბოლოს და ბოლოს ადამიანს უფსკრულში ნთქავენ.
პოდა, ახლა ისეირნე ზურგს უკან ხელედაწყობილმა ტყვეის
საპირზე — მშვენიერი ხელობაა დროს ტარება!

ღორდონში ხანდახან ივონებდნენ ხოლმე ამ განდევნილს. კუ-
თიღობიბილი საზოგადოების თვალში იგი რაღაც დაშნამავესავით

მონანდა, ზოგი მას აპრობებდნენ, ზოგი ამტკუვებდნენ, როდესაც საქმეს ასე არჩევდნენ, მხედველობაში აქონდათ, რომ მოხუცდნენ და აძვირდნენ დახამაული იმდენად მძიმედ აღარ ჩაუთვლენ.

რუსებლის ყოფილ მოძნეობიან ბევრი გადავიდა სტუდენტების მხარეზე. მერე რა, ამის გამო მათ ქება დაიმსახურეს ბუნებრივად, რომ ესენი, ცოცხალი არ იყოს, აქედ იხსენიებდნენ ლორდ კლენზარლის. ის ტკიანობა აღმძახებდა, რომელთაც სასახლის კარზე კარგი მღვდმარუბა აქვთ და რომელთაც მოპყვებულობდა ლორდ კლენზარლის ასეთი გამოძწევნი საქციელი, ასე ამბობდნენ: „იგი ზეინ მხოლოდ იმის გამო არ მოგვემხრო, რომ შეტისმეტად მერე სახიფათო შეადიოს“, მას კაცულერის ადგილის დაკავება სურდა, მაგრამ შეეუბ ეს ადგილი ლორდ ჰაიდს შესთავაზო, და სხვა ამგვარი. ერთი მისი „ძველი მეგობართაგანი“ ამტკიცებდა: „ეს მან თითონ გამომდევნაო“. მიუხედავად იმისა, რომ ლინეუს კლენზარლი განდევნილობაში შეტად განმარტობით ცხოვრობდა, გულჩახვეული, უკარებელიც იყო, მაინც ზოგიერთი ხმა მის უკრამდე აღწევდა. იგი ხან დევნილებს ხელებოდა, მაგალითად, როგორც იყო შეუის მკვლეული ენდრიუ ბროუტონი, რომელიც ლონდონში ცხოვრობდა. კლენზარლი ასეუხად მხოლოდ მხრებს იწვდა, ხანად სრული გამოშტურებისა.

ერთხელ მან ეს ფესტი ხმადაბლა წარმოთქმული სიტყვებით აღმოაჩინა: „მებრალეს იხანი, ესაც ეს ხჯერა“.

4

კარლოს II-ს, ამ კეთილ აღმძახს, ლორდ კლენზარლის საქციელი შეზიხდა. ინგლისის კეთილდღეობა კარლოს II-ის დროს წვეულებრივ კეთილდღეობაზე შეტა იყო. ეს იყო ჯადოსნური რამ რესტავრაცია დროსა ვითარებისაგან ჩამუტებულ სურათს ემგავსებოდა, რომელსაც სახდალითი ახლად აპრობებდნენ. ვოველი წარსული უტბად ისე ამოტავტუდა, დაუბრუნდნენ ძველ კარგ ზნე-ჩვეულებებს. ღამაში მანდილოსნები განაგებდნენ სახელმწიფოს ეს ვველისა* აღნიშნა კიდევ აი, რას ვკითხვოდით მას დღიურში: „გარეწილება, მკრეხელობა, დეთის მოძულეობა. კერა საღამოთი შეუე თავის გარეწილ დააცებთან ერთად ენახე ესენი იყენენ: პორტსმუთი, კლიუტენდი, მანარანი და კიდევ რი-ხანა

სხანი. — ვველა ისინი ნახევრად მიშველნი სათამაშო ტალანში შუკრებილივენენ! ამ აღწერილობაში აშკარა უკმაყოფილება გამოსჭრის, მაგრამ ვველნი ბუზღუნა პურიტანი იყო, რესპუბლიკური იდეებით გაელენთილი. მან არ დააფასა ამგვარი მაგალითის მთელი ზნიშვნელობა, როგორსაც მეფეები იძლევიან თავიანთი ბაბილონური დღესასწაულებით, ამის შედეგად ხომ ფუფუნებას უფრო მეტად უტანებთან. ბიწიურების სარგებელიანობა მას არ ესმოდა. არსებობს წესი: თუ გინდათ მშვენიერი დიაცები იყოლიოთ, ნუ აღმოფხვრით ბიწიურებას, თორემ დაემსგავსებით ისეთ ბრძივეებს, რომლებიც პეპლების მოყვარულნი არიან და იმავე დროს მუხლუხობებს სობენ.

კარლოს მეორეს, როგორც უკვე ვთქვით, თითქმის არ შეუქმნევია მკამბოხე კლენჩარლის არსებობა; მაგრამ იაკობ მეორე უფრო ვურადლებიანი აღმოჩნდა. კარლოს მეორე რბილი, ღმობიერი მმართველი იყო, მას ასეთი თვისება აქონდა. უნდა ითქვას, რომ სახელმწიფოს მართვა ამ გარემოებას არ დაუზიანებია. მუხლუხურიც ხომ ქარის მიმართულების სამართავე ხელსაწყოების დაჭიმვისას ერთ ნასკეს მოფონებულსა ტოვებს, რათა თვითონ ქარმა დაჭიმოს იგი. ამაში მელაენდება უკუნურება ქარიშხლისა და უკუნურება ხალხისა.

კარლოს მეორის მმართველობა სწორედ ისეთი მოფონებული ნასკე იყო, რომელიც, ვველაფრის მიუხედავად, ძალიან მალე მაკრად დაიჭიმა.

იაკობ II-ის დროს ეს ნასკე საბოლოოდ დაიჭიმა; სასტიკი რეპრესიები დაიწყო. იაკობმა იმისი თანამიმდევრობითი აღმოფხვრა მოიწადინა, რაც რევოლუციის შედეგად დარჩა. მის თვალში კარლოს II-ის მეფობა რესტაურაციის მხოლოდ შავად მოხაზვის ცდა იყო. იაკობ II-ს უნდოდა სრულად აღედგინა ძველი წესები. 1660 წელს ნანობდა კიდევ, რომ მეფის მკვლელობიდან მხოლოდ ათი წამი მოაზრჩო. მან მართლაც აღადგინა „მტკიცე ხელისუფლება“. ამ დროს ფრთა შეისხა სერიოზულმა პრინციპებმა. გამუფდა ნამდვილი მართლმსაჯულება, რომელიც გრძობიერ ლაქლაქზე მალლა იდგა და პირველ რიგში საზოგადოებრივ ინტერესებზე ზრუნავდა.

ეს მკაცრი დაცვითი ზომები მოასწავებდნენ, რომ იგი სახელმწიფოს ნამდვილი მამა იქნებოდა. მან მართლმსაჯულების წარმოება ჯეყრისს მიანდო, ხოლო ხმალი კირკს. ამ თავკამოდებულ-

მა პოლკის უფროსმა გაამრავლა დამაშინებელი მაგალითები. ვინ რუსუბლიკელს რომ ჩამოაკიდებდა სახრჩობელაზე, სამჯერ ხელზედ ისევ ჩამოაძრობდა ყულფიდან და თან ვკითხულობდა: „უარს ამბობ რუსუბლიკაზეო?“ უკეთური უცვლელად იძევს იმეორებდა: „არაო!“ და მამინ უკვე ჩამოახრჩობდნენ. „მე ოთხჯერ ჩამოეახრჩობე იგით“, კმაყოფილებით ამბობდა კირკი. განახლებული სასჯელუბი ძლიერი ძალაუფლების უკვე ნიშანს იძლევა. დასაჯეს ლელილილი, რომელმაც თავისი შვილი თუმცა მონშეთის წინააღმდეგ ომში გაგზავნა, მაგრამ ორი მეამბოხე თავისთან დაძალა. მეორე მეამბოხე, რომელმაც იძენი კეთილშობილება გამოიჩინა, რომ ვლიარებინა, მოხუც ანაბაპტიტ დედაკაცთან ვაფარებდი თავსაო, — შეიწყნარეს, სასჯელი მოხსნეს, ხოლო დედაკაცი ცოცონზე ცოცხლად დაწვეს. ერთ ქალაქს კირკიმ კარგად შეაგნებინა, ყველაფერი ვიცი თქვენი რუსუბლიკური ცოდვების შესახებო. მან იქ ცხრამეტი მოქალაქე ჩამოახრჩო. სრულიად კანონიერი შურისძიებაა, თუ გაეიხსენებთ, რომ კროშველის დროს ეკლესიებში წმინდანთა ქვის ქანდაკებებს ცხვირებსა და ყურებს ამტვრევდნენ. იაკობ II, რომელმაც ჯუფრისი და კირკი აირჩია, ღრმად მორწმუნე ხელმწიფე იყო. იგი თავის საკუთარ ხორცს იმით იწამებდა, რომ საყვარლებად მახინჯ დიაცებს ირჩევდა. უსმენდა მამა ლა-კოლომბიერის ქადაგებას. ეს ქადაგება მამა შეშინიუს მოთაფლულ სიტყვებს არცთუ ჩამოუვარდებოდა. მაგრამ მასზე მეტი მგზნებარება ახასიათებდა. ამ მღვდელმსახურმა სახელი იმით გაითქვა, რომ თავისი სიცოცხლის პირველ ნახევარში იაკობ II-ის მრჩეველი იყო, ხოლო სიცოცხლის მეორე ნახევარში მარიამ ალაკოკის* შთამაგონებელი გახდა. ასეთი რელიგიური საზრდოს წყალობით იაკობ მეორე ცოტა მოგვიანებით ღირსეულად იტანდა განდევნას. სენ-ვერმენში განმარტობით სულით მტკიცე მეფის მაგალითი გვიხუნა მან, მშვიდად შეხედა ბელის ცვალებადობას და იეზუიტებთან საუბარში ატარებდა დროს.

გასაკებია, რომ ამ მეფეს ერთგვარი ყურადღება უნდა გამოეჩინა ისეთი მეამბოხის მიმართ, როგორც ლორდი ლინკუს კლენჩარლი იყო. და უინაიდან ჩამომაკლობით პერობას დიდი შესაძლებლობებიც გააჩნდა, ამიტომ ისიც გასაკებია, რომ იაკობ II შხად იყო, უყოფმანოდ, ყოველგვარი ხომები მიუღო ლორდი კლენჩარლის საწინააღმდეგოდ.

ლორდი და მისი მემკვიდრე

1
 ლორდი ლინკოლინის კუთვნილების მოხუცი და განდევნი-
 ლი რიდი იყო. რიდიმაც ახალგაზრდა ისიც იყო და ენებათა დღე-
 ჯის ასეთი გაიარა. პარიზისა და პრაღის სიტყვებიდან ცნობი-
 ლია, რომ კომულის ახალგაზრდობაში ქალები უყვარდა და თავის
 სამოქმედოზე ფიქრობდა, ზოგ შემთხვევაში მსგავსი ვატყობანი
 (ქალი სკოლის მწიფე მწიფე) იმას ამტკიცებს, რომ ახალგაზრ-
 დობაში მოსავალი შეამჩიოხე იყარება.

ამ ასე, ლორდი ლინკოლინის, მსგავსად კომულისა, მკვდო-
 მბეჭედი მოხდოდა და მდარე გზასაც ადგა. უკვლამ იყო, რომ მის
 უკნობი ვაჭიშვილი შეაუღა. ბავშვი რუსუბელიც დაეცხის დღეს
 დასადა იხვლისში, სწორედ იმ დღეს მამისი განდევნილობაში
 შეხებურობდა. ამიტომ იყო, რომ ბიჭუნამ მამისი უკანდროს
 სხა. უკანონოდ მოძილი ლორდი ლინკოლინის სამოქმედო კარლის
 მუროს სსახლის კარზე გაიხარდა, როგორც ბავ. მის ლორდი დუ-
 ვიდ დუნი-შობის უძახდნენ. ვაჭს ლორდის ტიტული „თავაზიანო-
 სისათვის“ დაუტოვეს, რადგან დედამისი მაღალი წრის მანდილო-
 სის იყო. იმ დროს, რადესაც ლორდი ლინკოლინი შეუყვარადა
 განმარტებით დადარდასებული ცხიურობდა, ამ დამსხმა და-
 ცის გადინევიტა უფრო დასულოდა უთარებას და იმას მაღწია,
 რომ პირველი, მემკვიდრე-რუსუბელიცლის სვეარლობა მუროს
 ვაჭი შეუძლეს, რომელიც უკვლამა, უფრო კეთილგანზრახველი
 რიდილისტი იყო, რადგან ეს პიროვნება თვით მუყუ ბრძანდებოდა.
 იგი კარლის მუროს სვეარული დიდხანს არ ყოფილა, მაგრამ ეს
 დრო სკესრიხი აღმოჩნდა იმისათვის, რომ, რუსუბელიცლისთვის
 იქითი დამსხმების წარმოქმნით ბედნიერი მუყეს, პატარა ლორდი
 დუვიდა, თავის მუჯ დასურობილი მანდილონის ვაჭიშვილი, თა-
 ვისევე პირად ცხიუროსან ამაღაში სავრეცხა. კორწინების კარზე
 დასდებულმა ბავშვმა თვითვის წოდება და სსახლის კარზე სუ-
 ფრის წყრობის უფლებაც მოიღო. თანაც სწინააღმდეგოდ თავისი
 მისის, სტიუარტების თვეამოხეული დამცველი გახდა. ურთი-
 მისის, სტიუარტების თვეამოხეული დამცველი გახდა. ურთი-

ნად იგი, როგორც მისი უდიდებულესობის ამაღლის ოფიცერი, ას
სამოცდაათ მახვილოსანთა შორის იმყოფებოდა, შემდეგ პენსი-
ონერად გადაიყვანეს და ერთი იმ ორმოცთავანი გახდა, რომელთაც
უფლება ჰქონდათ ოქროს ტაბარძენით ყოფილიყვნენ შექურდილი.
გარდა ამისა, რაკი პენიონერების მიერ დაარსებულ პირად მცველ-
თა კეთილშობილურ დანაყოფში შედიოდა, ის უპირატესობა მიეცა,
რომ მეფის სუფრაზე კერძები მიეტანა.

ამგვარად, იმ დროს, როდესაც უკვე მოხუცი მამამისი, განდევნი-
ლობაში იტანჯებოდა, ლორდი დევიდი კარლოს მეორის სასახლის
კარზე დღეებს ბედნიერად ატარებდა.

უფრო გვიან იგი იაკობ II-ს სასახლის კარზედაც იყო განცხრო-
მადი. მეფე გარდაიცვალა, გაუმარჯოს მეფეს! ეს არის „NON DE-
FICIT ALTER, AUREUS“. * იორკის პერცოვის * ტახტზე ასვლისას
ნებართვა მიიღო მისთვის ლორდ დევიდ დერი-მოირი ეწოდებინათ,
იმ ადგილ-დედულის სახელწოდების მიხედვით, რომელიც მომაკე-
დავმა დედამ უანდერძა. ეს ადგილ-მამული შოტლანდიაში, დიდ
ტყეში იყო, სადაც ფრინველი კრაგი ბუდობს. ეს ფრინველი ბუდეს
მუხის ხეში ითხრის ნისკარტით.

2

იაკობ II მეფე იყო და სარდლის სახელ-დიდებას იწეებდა. იგი
თავის ირგვლივ ახალგაზრდა ოფიცერებს იკრებდა და ცხენზე ამხუ-
დრებული დიდი ხალისით ჩაუვლიდა ხოლმე ხალხს ზუჩითა და
ბეჭთით აღკაზმული, თან უშველებელი ფრიალა პარიკი კვთა,
რომელიც ზუჩის ქვეშიდან ბეჭთრამდე ჩამოშლიდა. ასე მოკაზმული
იგი უაზრო ომის ცხენოსან ქანდაკებას ჰგავდა. მას ახალგაზრდა
ლორდ დევიდის მოხდენილი მიხრა-მოხრა მეტად ხიბლავდა. ერთ-
გვარ მადლიერებასაც კი გრძნობდა ამ როიალისტის მიმართ, იმის
გამო, რომ იგი რესპუბლიკელის შვილი იყო: შეამბოხე მამის უარ-
ყოფა სასარგებლოა სასახლის კარზე წარმატებების მისაღწევად.
მეფემ ლორდი დევიდ დერი-მოირი თავის შესწოლულად გაიხადა
და ათასი ლიური დაუნიშნა ჯამაგირად.

ეს ძალიან დიდ დაწინაურებას ნიშნავდა: შესწოლეს მეფის
სწოლ ოთახში სძინავს. მისი სწოლი მეფის სწოლის გვერდითაა
დადგმული. სულ თორმეტი შესწოლუ ჰყავს მეფეს, ისინი რიგრი-
გობით იცავენ მას.

ამხიან ერთად, ღორდი დევიდი მეფის მეუბნებოუხეცხადაც
დაინა, რომლის მოვალეობას მეფის ცხენოსნებისათვის შერაის
კაცებს შეადგენდა. მეუბნებოუხეცხეცხე ირას ორმოცდაათ ლევანს
დასა წლიურ ჯამაგირად. მის ხელქვეითებად თვლებოდნენ
მეფის ხუთი მეტრლე, ხუთი ფორეიტარი, მეფის ხუთი მეუბნებუ,
მეფის მგზავრობაში ორმეტი მხლებელი ლაქია და ოთხი მებარ-
გულე. მასვე ვეალებოდა თვალყური უღვევებინა დიდის ექსი ცხე-
ნისათვის, რომლებსაც მეფე ჰეიმარცვტში ინახავდა და რომლებიც
მის აღმტებულებას წელიწადში ექსსახი ლიური უჯდებოდა. მის
სრულ განკარგულებაში იყო მეფის საგარდერობიც, ეს საგარდერ-
ობო საზეიმო კოსტიუმებით ამარაგებდა ლეკვერობის ორდენის
კავალრებს. მის მეფის მეკარე, შავი კვერობის ბოქაული მოწინაშით
აძლუდა სალამს. იაკობ მეორის დროს ეს თანამდებობა კავალრ
დუას ეკავა. ღორდ დევიდს პატივისცემით ხუდებოდნენ მეფის
ღურკო ბატონი ბაკური და პარლამენტის კლერკი ბატონი ბროუნა.
მგლისის მეფის სასახლე ბრწინეალებსა და სტუმარიმოყვარე-
ობის იშვიათი მაგალითი იყო. ხეიმებისა და სასახლეში მღვდის
დღეებში ღორდი დევიდი ორმეტ დიდებულს მუთაურობდა. მისი
სასატიო მოვალეობა იყო აგრეთვე მეფის უკან ღოგმა „მეწირვის
დღეებში“, როდესაც მეფე ოქროს ბეზანტს, BYZANTIUM-ს, წირა-
ვსა ეკლესიას; აგრეთვე „ორდენის დღეებში“, როდესაც მეფე თა-
ვისი ორდენის ძეწეკს ჩამოიკიდებს ხოლმე. „ხიარების დღეებშიც“
წინაუდა, როდესაც მეფისა და სისხლით პრინციების შუტი ვერავენ
ქმარებოდა. დიდ ხუთმაბათის ის შეუძლებოდა ხოლმე მეფისთან
ორმეტ ლატაკს, რომელთაგან თითოეულს მეფე იმდენ ვურცხლის
ქნის აწეებდა, რამდენი წლისაც იყო მეფე. აგრეთვე იმდენ მი-
ლნგსაც, რამდენ წელსაც მეფობდა თვითონ. იმავე ღორდი დევი-
დის მოვალეობას ისიც შეადგენდა, რომ ორი წარწინებული სასუ-
ლორო პარი უნდა მოეწვია, როდესაც მეფე აუად გახდებოდა. მათ
მეფისთვის უნდა მოეკლოთ და მეურნალები არ მიემუათ მასთან, ვი-
დრე სახელმწიფო საბჭო წებართვას არ გასცემდა. გარდა ყოველივე
ამისა, იგი იყო ლეიტენანტ-პოლკოუნიკი მეფის გეარდის შოტლან-
დის პოლკისა. ეს პოლკი შოტლანდიის მარშს ასრულებს ხოლმე.
ეს ლეიტენანტ-პოლკოუნიკი რამდენიმე ლაშქრობაში მონაწილე
ობდა და, როგორც გულადმა მებრძოლმა, დამსახურებული სახე-

ლიც მოიხვეჭა, იგი ღონიერი ვაჟკაცი იყო, ტანად კარგი მოყვანილობისა, ღამაში და გულუხვი: კეთილშობილური გარეგნობითა და საუცხოო ქცევა-თავდაჭერით, მისი გარეგნობა მის მდგომარეობას უფარდებოდა. ტანადობითაც მაღალი იყო და წარმომადგენლობითაც დერი-შიორს აღარა უკლდა რა იმას, რომ მეფის პირადი გარდურობის მცველობა — GROOM OF THE STOLE მიეღო, რაც უფლებას მიანიჭებდა მეფისათვის პერანგი მიერთშია: მაგრამ, ამიტომ საჭირო იყო პრინცი ან პერი გამხდარიყო.

ვინმე რომ პერი გახდო, ეს დიდი საქმეა. ეს იმას ნიშნავს, რომ საპერო უნდა შექმნა, რასაც მოშურნეების შეტყნა მოყვება. ეს წყალობა იქნებოდა, ხოლო ამ წყალობით მეფე ერთ მეგობარს და ას მტერს გაიჩენდა; იხილ უნდა ითქვას, რომ მეგობარიც მერე უძღვრე გახდება ხოლმე. იაკობ II პოლიტიკური მოსახრების გამო ძეგლად თუ ვინმეს მიანიჭებდა პერობას, ერთიდან მეორეზე გადაცემას კი ადვილად ახერხებდა. ამ სახით გადაცემული პერობა მღვლეარებას არ იწვევდა. ასეთი რამ იმ მიზნით კეთდებოდა, რომ წარჩინებული სახელი არ დაკარგულიყო. თან — ამგვარი გადაცემა ღირდებდაც არ მიაჩნდათ თავისთვის საზიანოდ.

მეფე წინააღმდეგი არ იყო, ღორდი დევიდ დერი-შიორი პერების პალატაში შეეყვანა, ოღონდ ეს უნდა პერობის გადაცემის შედეგად მომხდარიყო. მისი დიდებულება მხოლოდ შესაფერის შემთხვევას უცდიდა, რომ დევიდ დერი-შიორი, „თავაზიანობისთვის“ ღორდად წოდებული, უფლებამოსილ ღორდად ექცია.

3

ასეთი შემთხვევაც მიეცა.

ერთ მშენიერ დღეს ცნობილი გახდა, რომ მოხუც განდევნილს ათასი რამ დაჰართნია; ამათგან მთავარი ის იყო, რომ იგი გარდაცვლილია. სიკვდილი იმით არის კარგი, რომ ხალხს გარდაცვლულებზე ალაპარაკებს ხოლმე. მეფის კარზე მყოფნი ამბობდნენ, რომ მათ ვეღვაყური იცოდნენ ღორდ ღინეუსის სიცოცხლის უკანასკნელი წლების შესახებ. ცხადია, ეს ცოდნა მათგან გამოვინილი და მოჭორილი იყო. თუ მათ ნალაპარაკებს დაუჯერებდით, რაც უმშაშაღია, მეტად შორს იყო სინამდვილისგან, ეითომც ღორდ კლენჩარლის, მისი სიცოცხლის ბოლო ხანს, რუსუბელიკური გრძნობები იმ-

დნად გასძლიერებოდა, — რა უცნაური სიკვრაჲა განდევნილისა! —
რომ მეფის ერთ-ერთი მკვლელთაგანის ქალიშვილი — ანა ბრადმოუ*
შერთი ცოლად. სახელსაც დანაშაულებით ამბობდნენ, მაგრამ ეს
ქალი მას მერე მოკვდარიყო, როცა ბავშვი — ბიჭი — ეშვა; და, მაშა-
სადამე, თუ ეს ნალაპარაკევი მართალი იყო, ის ბიჭი კანონიერი შვი-
ლი და შემკვიდრე იქნებოდა ლორდი კლენჩარლისა. ეს ბუნდოვანი
ცნობები უფრო მითქმა-მოთქმას ჰგავდა, ვიდრე ფაქტებს. იმ დროს,
რაც შვეიცარიაში ხდებოდა, ინგლისისათვის ისეთივე შორეული
იყო, როგორც ახლანდელი ინგლისისათვის ის, რაც ჩინეთში ხდე-
ბა. ლორდი კლენჩარლი თითქოს ორმოცდაცხრამეტი წლისა იყო,
როდესაც ცოლი შეირთო და სამოცისა, როდესაც მას ვაჭი ეყოლა;
ამბობდნენ, რომ ცოტა ხნის შემდეგ ისიც მოკვდა და ბიჭი დედ-მამით
ობოლი დარჩაო. მერე რა, რა თქმა უნდა, შესაძლებელია, მაგრამ მზე-
ლად დასაჯერებელი. ამ ამბებს იმასაც უმატებდნენ, რომ ეს ბავშვი
„შესავით მშვენიერიად“, როგორც ჯადოსნურ ზღაპრებშია ნათქვა-
ბი. მეფე იაკობმა ამ უსაფუძვლო მითქმა-მოთქმას ბოლო მოუღო.
ერთ მშვენიერ დილას ყოვლადმოწყალემ გამოაცხადა, რომ დევიდ
დერი-მოირი ერთადერთი და უდავო შემკვიდრეა თავისი უკანონო
მამის, ლორდ ლინეუს კლენჩარლისა, „რადგან მას კანონიერი შემკ-
ვიდრე არ ჰყავს, და რამდენადაც დადგენილ იქნა, არც ეინმე სხვა ნა-
თესათაგანი და შთამომავალთაგანი დარჩენია“. სიველი ამა განცხა-
ლებისა შეტანილ იქნა ლორდთა პალატის რეესტრში. ამ სიველით
მეფე ლორდ დერი-მოირს განსვენებული ლორდ ლინეუს კლენჩარ-
ლის ტიტულს, ხარისხს, უფლებებსა და უპირატესობებს ანიჭებდა.
მხოლოდ ერთადერთი პირობით, რომ ლორდი დევიდი შეირთავდა იმ
ქალს, რომელსაც მეფემ აკენშივე პერცივის ასული უწოდა. დევიდი
შეირთავდა, როდესაც ის ქალი სრულწლოვანი გახდებოდა; რადგან
ქალი იმხანად ჯერ ისევ ბაღლი იყო, სულ რამდენიმე თვისა. პატა-
რა სასძლოს პერცივის ასულს ჯოზიანას ეძახდნენ. ინგლისში მამინ
ესმანურ სახელებს არქმევდნენ. კარლოს მეორის ერთ-ერთ უკანონო
შვილსაც კარლოსი ერქვა, მას კლიმენტის გრაფის ტიტულიც მიე-
ნიჭა. შესაძლოა, სახელი ჯოზიანა ორი შემოკლებული სახელისგან:
ჯოზეფისა და ანასაგან შეადგინეს. ან იქნებ არსებობდა კიდევ სახე-
ლი ჯოზიანა. მაგალითად, ხომ არსებობს სახელი ჯოზია. პენრიზ
ის სახელიც მსგავსია, თუ პასაჲს ეძახდნენ.

აი, სწორედ ამ მატარა ქერცივის ასულს უბოძა მეუღლე კლენარლის პერობა; იგი იყო ქერცხა და პერს ელოდა. პერი მისი მძიმეული ქსარი უნდა გამხდარიყო, საპერო ორი საბარონოსაგან შედგებოდა: კლენარლის საბარონოსა და ქენკერეილის. ვარდა ამისა, ლორდი კლენარლები რომელიღაც ბრძოლაში გმირობის გამოხენისათვის უმაღლესად ნაწყალობენი იყვნენ ხიცელიის კორლეონის მარკიბის წოდებით. როგორც საერთოდ წესია, ინგლისის პერებს არ შეუძლიათ უცხოური ტიტულები ატარონ, მაგრამ გამოჩაგლისიც ხდება. მაგ: ქენრი ერანდელი, ერანდელ-უარდერის ბარონი, ისევე როგორც ლორდი ქლიფორდი, რომის წმინდა იმპერიის გრაფიც იყო, რომლის თავადიც ლორდი კაუპერი გახლდათ. ქერცივი კამილტონი საფრანგეთში შატერლოს ქერცივის ტიტულსაც ატარებს. ბეზილ ფეილინგი, გრაფი დენბისა, გერმანიაში პაბსბურგის, ლაუფენბურგისა და რეინფელდენის გრაფის ტიტულსაც ფლობს. ქერცივი მალბორი შედგეთში მუნდელ-კეიმის თავადი იყო, ისევე როგორც ქერცივ ველინგტონს ბელგიაში ვატერლოოს თავადად იცნობენ. იგივე ლორდი ველინგტონი ესპანეთის ქერცივი სიუდად როდრიგო და პორტუგალიის კიმიერის გრაფიც იყო.

ინგლისში უკვე იმ დროში არსებობდა სააზნაურო და არასაზნაურო ადგილ-მამულები. ეს მიწები, ციხე-დარბაზები, საიჯარო ადგილები, ალოდები და საპეროს სამფლობელოები სააზნაურო იყო და დროებით ლედი ჯოზიანას ეკუთვნოდა.

მეფემ გამოაცხადა, რომ, როგორც კი ლორდი დევიდ დერი-მორი ჯოზიანას შეირთავდა, მამსნეუ ბარონი კლენარლი გახდებოდა.

ვარდა კლენარლის შემკვიდრობისა, ლედი ჯოზიანას თავისი საკუთარი ქონებაც ჰქონდა. მის მფლობელობაში იყო დიდი მამულები, რომელთა ნაწილი რდებოდაც იორკის ქერცივისთვის ჟრეკ-ბინა MADAME SANS QUEUE*-ს. ეს სახელი იმავე MADAME-ს ნიშნავს, ასე უწოდებდნენ ქენრიეტა ინგლისელს, ორლეანის ქერცივის მეუღლეს, დედოფლის შემდეგ პირველ ქალს საფრანგეთში.

4

კარლოსისა და იაკობის მეფობის დროს წარმატებული ლორდი დევიდისთვის წარმატებას ზურგი არც უღლიამ* ორანჯლის

მართლებობის ეამს უქცევი. ის იაკობთან ისე ახლოს არ ყოფილა, რომ განდევნილობამაც თან გაყოლოდა მას. მართალია, თავისი კანონიერი მეფე უკვარდა, მაგრამ მან ცთილგონიერება გამოიჩინა და უზურპატორთან მსახურებაზე უარი არ თქვა. ისიც უნდა ითქვას, რომ ღორდი დევიდი დისციპლინით არ გამოიჩნებოდა, თუმცა წინებული ოფიცრის სახელი ქჷრნდა დაეარდნილი. მან ხმელეთზე სამსახური ზღვაზე სამსახურით შეცვალა და „თეთრ ესკადრამი“ გამოიჩინა თავი. ღორდი დევიდი, როგორც მაშინ უძახდნენ, „მსუბუქი ფრეგატის კაპიტანი“ გახდა. საბოლოოდ მაღალი საზოგადოების წევრობა მოაპოვა. წესიერი ყოფაქცევით შინაგან პიწიჭრებას ფარაუდა. როგორც ვეელანი იმხანად, ისიც ცოტ-ცოტას პოეტობდა. კარგი ემა-მსახური იყო მეფისა და სახელმწიფოსი. უცილობელი მონაწილე დღესასწაულებისა, ზეიმებისა, „მეფის მცირედი გამოსვლებისა“, ცერემონიალებისა, მაგრამ არც ბრძოლებს გაურბოდა, საკმაოდ თავაზიანი კარისკაცი და ამავე დროს მეტად ზუიადი წარჩინებული, გარემოების მიხედვით ხან ბეცი, ხან შორსმჭვრეტელი გახლდათ; ბუნებით პატიოსანი იყო. ზოგთა შიმართ თავსდაბლი, ზოგთა შიმართ ქედმაღალი. პირველი შთაბეჭდილების გაულებით, წოფელი და გულმართალი, მაგრამ შეუძლო წამიერადვე, როგორსაც ისურუებდა, იმგვარი ნიღბით გრუნებოდათ. იგი მშ-წნიერად ითვალისწინებდა და გამოიყენებდა ხოლმე მეფის კარგსა თუ ცუდ გუნებაზე ყოფნას; გულმშვიდად, დაუდევრად დადგებოდა მისკენ შიმართული მახეილის პირდაპირ; მისი უდიდებულესობის ერთ ნიშანზე მხად იყო თუნდაც უახროდ, უმიზნოდ, ვმირულად გაეწირა თავისი სიცოცხლე; ყოველნაირი უსაქციელობის ჩადენა შეუძლო, მაგრამ უზრდელად არასოდეს მოიქცეოდა. ეტიკეტისა და თავაზიანობის მონა-მორჩილი იმით ამაფობდა, რომ საზეიმო შემთხვევამი შეუძლო მუხლი მოედრიკა მონარქის წინაშე. მხიარული და გულადი, ჭემმარტივი ჯარისკაცი, თავისი შეხახედობით, ხელით რაინდი, მიუხედავად უკვე ორმოცდახუთი წლის ასაკისა, ჯერ ისევ ესწწვილ კაცად გამოიყურებოდა.

ღორდი დევიდი ფრანგულ სიმღერებს მღეროდა ხოლმე, მისი შროიანი მხიარულება კარლოს II-ს მეტად ხიბლავდა.

მას უკვარდა აგრეთვე მჭვრეტელობა, აფასებდა მაღალ სტილს და აღტაცებული იყო ეპისკოპოს ბოსუეს სახელგანთქმუ-

ლო, მაგრამ მეტად მოსაწყენი „დასაფლავებაზე წარმოთქმული სიტყვებით“.

დუდისაგან პატარა მემკვიდრეობა დარჩა, დაახლოებით ათი ათასი გირეანქა სტერლინგის, ანუ ორას სამოცდაათი ათასი ფრანკის წლიური შემოსავალი. ეს ძლიერს კყოფნიდა საცხოვრებლად. იგი ასე თუ ისე ახერხებდა ვალებით ცხოვრებას. განცხრომასა და ხიახლეუბში ბადალი არა ჰყავდა. დაიწყებდნენ თუ არა მის მძაბვას, რაიმე ახალს მოიგონებდა. ცხენით გასეირნებისას განიერ, ორმაგად გამოქნილდებუბიან იუბტის ჩექმას იცვამდა, არავის ჰქონდა ისეთი ქუდები, ისეთი იშვიათი ჩიგინები და ისეთი ყელსახვევები, როგორც მას.

III

პერცოვის ასული ჯოზიანა

1

თუმცა 1705 წელს ლედი ჯოზიანა უკვე ოცდასამი წლისა იყო, ხოლო ლორდი დევიდი ორმოცდაოთხისა, ისინი მაინც არ იყვნენ დაქორწინებულნი — და ძალიანაც საფუძელიანი მიზეზების გამო. იქნებ ერთმანეთი ხბულდათ? სრულებითაც არა. მაგრამ ის, რაც თქვენ სულერთია, არ ავცდებათ, არავითარ სურვილს არ გიღვიძებთ, რომ საჩქაროდ დაისაკუთროთ. ჯოზიანას უნდოდა თავისუფლება შეენარჩუნებინა; ხოლო ლორდ დევიდს — ახალგაზრდობა. მას ვგონა, რომ ახალგაზრდობა მით უფრო დიდხანს შერჩებოდა, რაც უფრო გვიან შეებმებოდა ქორწინების უღელში. იმ სახიფათულო თავგადასავლებით ესოდენ მდიდარ ეპოქაში მამაკაცები ცოლის შერთვას არა ჩქარობდნენ. ჭალარა თმა ხელს არ უშლიდათ, ქალების მუსუსები ყოფილიყვნენ. ჭალარას პარიკი ჰფარავდა. უფრო გვიან პუდრიც მოიშველიეს. ორმოცდათხუთმეტი წლის ლორდ ჩარლზ ჯერარდის, ბრომლეელი ჯერარდების შტოისას, დიდი წარმატება ჰქონდა ლონდონელ ბანოეანთა შორის. კოვენტრის გრაფინია, ახალგაზრდა და ლამაზი პერცოვინია ბეკინჰემი გაგიჟებით იყო შეფვარებული ფალკომბერგის ვიკონტზე, სამოცდაათი წლის ვაჟკაც თომას ბელასაიზზე. იმხანად საზოგადოებაში ზეპირად ამ-

ბობინა სამოცდაათი წლის მოხუცი კორნელის განთქმულ ლექსს
„მარკია, თუ ჩემი სახე“, რომელიც მან ოცი წლის მანდილოსანს
პოულობდა. ხანდაზმული მანდილოსნებიც იყვრობდნენ მამაკაცთა
გულს. ვაკეხსენით თუნდაც ნინონი და მარიონი. მოკლე, მისა-
ბადი საქმიან იყო.

ჯოზიანასა და დევიდის ურთიერთობა განახლებულ კონციაობაში,
ტრეილის თამაშში გამოიხატებოდა. მათ კი არ უყვარდათ, არამედ
მხოლოდ მოსწონდათ ერთმანეთი. ასეთი სიახლოვე მათთვის სრუ-
ლიად დამაკმაყოფილებელი იყო. რა საჭირო იყო აჩქარება? მამინ-
დელი რომანები შეყვარებულებს იმას შთააგონებდა, რომ აძვეარი
ცდუნება კარგი ტონის გამოძვლავება იყო. ამასთანავე, ჯოზიანა
თავისი, თუმცა უკანონო, მაგრამ მაინც ძალადი შთამომავლობით
ამაობდა, თავს პრინცესად მიიჩნევდა და მუტად გოროზად იქცეო-
და. მას ლორდი დევიდი მოსწონდა. ლორდი დევიდი ლამაზი იყო,
მაგრამ, რაც მთავარია, ჯოზიანა მის შხიანობა-ლამათიანობასაც
ამწევედა.

მოხდენილობა — ეს ყველაფერია. შესანიშნავ და მოხდენილ კა-
ლიბანს უკან ჩამორჩება საბრალო არიული. ლორდი დევიდი ლამა-
ზი იყო — მით უარესი: ლამაზი მამაკაცი ხან ისევე შეეზინებდათ
ხოლმე, როგორც მეტიხმეტი სიტყვი. ეს მათთვის საზიანოა. მა-
გრამ ლორდი დევიდი სულაც არ იყო ასეთი. მას კრივი უყვარდა ძა-
ლიან. უყვარდა აზარტული თამაშებიც და ისე იყო გახევეული ვალში,
როგორც შალში. ჯოზიანას მისი ცხენები და ძაღლები ართობდა
და აინტერესებდა, ასევე ართობდა და აინტერესებდა მისი სანა-
ძლეობებში წაგებული ფულები და ხევეარლები. ლორდ დევიდსაც
თავის მხრივ პერცოვის ასულ ჯოზიანას მომხიბვლელი იმორჩი-
ლებდა. ეს ქალი უძრახველი ხეობისა იყო, მაგრამ ამავე დროს თა-
ვისუფალი ვოველგვარი ცრუმორწმუნეობისაგან, იყო ქედმაღალი,
უკარება და უტიფარი. ლორდი დევიდი მას სონეტებს უძღვნიდა,
ჯოზიანაც მათ ხანდახან აღირსებდა ხოლმე წაკითხვას. ამ სონე-
ტებში ლორდ დევიდი ირწმუნებოდა, რომ ჯოზიანას დასაკუთრება
მას ცამდე აამაღლებდა, მაგრამ ამ ამაღლებას წლიდან წლამდე
სდებდა. ლორდი დევიდი ჯოზიანას გულის ჭიშკართან იდგა და ეს
მით ორივეს მოსწონდათ მათი ურთიერთობის ხინატიფით აღტაცე-
ბულნი იყვნენ სასახლის კარზე. ლედი ჯოზიანა ამბობდა:

— რა საწყენია, რომ ღორდ დევიდს უნდა მივთხოვედუ, მუ ვი-
სურვებდი მხოლოდ შევეარებული ვყოფილიყავი მისი.

ჯოზიანა ხორციელი სილამაზის განსახიერება იყო. მასზე უფრო
შესანიშნავი აღნაგობის სხეულს ვერ წარმოიდგენდით. ტანად იგი
ძალიან ლამაზი იყო, თითქმის მეტისმეტად მაღალიც. მის ოქროს-
ფერ თმას ძონწულის ელფერი დაკრავდა. ეს ტანსაცმე, ქორთვა,
პირშეუნიერი ქალი მეტად გამბედავი და ჭკუამაზიელიც იყო. მისი
თვალები მრავლისმეტყველად გამოიყურებოდნენ; მას საყვარლები
არა ჰყავდა, მაგრამ არც კდემამოსილება ახასიათებდა. გარნა თა-
ვისი სიამავე იცავდა ყოველი ცთუნებისაგან. მამაკაცი? რა სათქმე-
ლია? ის ან ლუთაებას დაემორჩილება, ან ურჩხულს. თუ სიქველე-
კეთილმოყოფელობა მიუკარებლობაში გამოიხატება, მაშინ ჯოზიანა
სიქველის და კეთილმოყოფელობის იდეალი იქნებოდა, მაგრამ იგი
სულაც არ იყო უბიწოების განხორციელება. იმდენად გოროზი იყო,
რომ სასიყვარულო თავგადასავლებს ურიდებოდა. მაგრამ სულაც
არ გაბრაზდებოდა, თუ მას ასეთ რასმე დასწამებდნენ; ოღონდ ორი-
გინალური რამ ყოფილიყო და მისი პირადი ღირსებისათვის საკა-
დრისიც. სახელის გატეხაზე ის არ წუხდა, მაგრამ პირად სახელ-
დიდებას მეტად უსწრაფოდა. ცოტა ცუნდრუკად მოაჩვენო თავი და
ამავე დროს მიუწვდომელი იყო, ეს იმეათი რამ ხელოვნებაა. ჯო-
ზიანას შეგნებული ჰქონდა თავისი სიდიადე და თავისი მიძინდეუ-
ლობა. მისი სილამაზე გიმორჩილებდა და უფრო გაძყრობდა, ვიდრე
გაჯადოებდა. ეს ქალი გულებს თითქოს ფეხს ადგამდა. იგი სრუ-
ლიად მიწიერი ქალი იყო. მას რომ ეგრძნო, გულში სულიც მაქვსო,
არანაკლებ გაიკვირებდა, ვიდრე იმის შეცნობით, მხრებზე ფრთები
გამომსხმიაო. აღზრდა კარგი ჰქონდა მიღებული. ლოკზეც* კი მს-
ჯელობდა. ამბობდნენ, არაბული ენა იცისო.

იყო ქალის ცოცხალი სხეული, და იყო დედაკაცი, ორი სხვადასხ-
ვა რამეა. დედაკაცის სუსტი მხარე — სიბრალეული, რაც ხშირად სი-
ყვარულში გადაიზრდება ხოლმე, ჯოზიანას არ ახასიათებდა. იმიტომ
კი არა, რომ ის უგრძნობი ადამიანი იყო; სხეულს ძველად მარმარი-
ლოს რომ ადარებდნენ, მეტად მცდარია. ლამაზი სხეული სულაც
არ უნდა იყოს მარმარილოს მსგავსი. იგი უნდა თრთოდეს, კრიო-
დეს, წითლდებოდეს, ეღვრდეს. მკვრივი უნდა იყოს და არა უხეში.
თუთრი, მაგრამ არა ცივი. უნდა განიცადოს სიტკბოება და ტკივი-

ლი, უნდა ცოცხლობდეს, და მარმარილო ხომ შედარია. მშვენიერ
სხეული თითქმის უფლებამოსილია იფოს გამომწვევად. მისი
პრინციპული უწყვეტ მას ტანისამოსის მაგიურობას. ვინც ჯოზიანას
მშველს დაინახავდა, მხოლოდ მისი სხეულიდან ანარეკლი ელვარე
ბის შუქში თუ განჭვრეტდა. ჯოზიანა მშველი ურცხვად წარმოდ-
გებოდა სატირის წინაშეც და სატურისის წინაშეც. მას ქალღმერთის
თვითრწმენა აქონდა. ახალი ტანტალოსი რომ გამოჩენილიყო, დიდი
სამოუწებოთ გამოიყენებდა თავის ხილამაზეს ტანჯვა-წამებისათვის.
შეუფქ მას ჰერცოგის ასულის ტიტული უბოძა, ხოლო იუპიტერმა —
წერტილობა მიანიჭა. ორმაგი მარაკანდელით იყო მოსილი ეს არსება.
ყველა, ვინც კი მისი ცქერით ტკებოდა, იმავე დროს გრძობდა, რომ
წარმართი და მისი მონა ხდებოდა. ეს ქალი სიყვარულის ნაყოფი
იყო და ოკეანის ფერია, ზღვის ქაფისაგან გამოფენილი. მას ბუდად
ცხოვრების დინებაზე სრიალი დაკყოლიდა, მაგრამ მხოლოდ შუუერ
წრეში. მასში რაღაც გამოურკვეველიც იყო: ცვალებადი, დამშორ-
ხლებელი, თავგამუტებული. ის განათლებულიც იყო და ტყვიანიც;
არც ერთი უნებათაღელვა მას არ შეხებია, მაგრამ გონებაში კი ყველა
განიცადა. იმის ფიქრი, რომ შეუძლო ბიწიერ ოცნებათა განხორციე-
ლება, კიდევ აძაგებდა თავს და კიდევაც იზიდავდა. მას რომ ხან-
ჯლით თავი მოეკლა, ამას მხოლოდ ლუკრეციასაკნით ბიწიერების
ხაღწის შერე იზამდა. მისი ქალწულებრივი წარმოდგენები უკვე
შერეული იყო. დიანაში ასტარტა იფარებოდა. იგი თავისი მაღალი
ჩამომავლობით სარგებლობდა, გამომწვევიც იყო და მიუკარებელიც
გასართობად ჟეუნებოდა თუ თვითონვე აშხადებდა თავისი დაცუ-
მის ნიადაგს. სახელ-დიდება იგი ნათელ სიმაღლეზე ასწია, მაგრამ
ცოუნება აწუნებდა, რათა იქიდან დაშვებულიყო და ცნობისმოყვარე-
ობით შეპყრობილი იქნებ ძირამდეც ჩანთქულიყო. ღრუბლებისთვის
ცოტათი მძიმე იყო და დაცემა მიმზიდველად ჟეუნებოდა. დიდებულთ
ამა ქვეყნისა შემმართებლობა სხვევით, — უტიფრობა მათ ნებას
აძლევთ როგორც სურთ, ისეთი ცდები ჩაატარონ. ის, რაც წვეულუ-
ბრიუ მოქალაქე ქალს დაღუპავდა, ჰერცოგის ასულისთვის მხოლოდ
გართობა იყო. მაღალი ჩამომავლობა, ირონიული ტკუა, შუქმყვნი
სილამაზე ჯოზიანას თითქმის დედოფლობას ანიჭებდა. ერთხანს იგი
ალტაცებაში მოდიოდა ლუი დე ბუფლერის გამო, რაკი ეს მძლეოსანი
ცელი ზელით ნაღს ამტვრევდა. ჯოზიანა იმასაც ნანობდა, ჰერცო-

ლესი უკვე შედარაიო. ცხოვრებაში ის მოულოდნე რაღაც მაღალ და
იმავე დროს ენებით დამტკბობ სიყვარულს. ჯოხიანას ზნობრივი
სახე მოგავიწყდებათ პიზონებისადმი* გაგზავნილი უსტარიდან ლექსი:
DESINIT IN PISCEM*.

„დიაცის მშვენიერი ტანი და გველთვეზას ფარფლ-კუდი-ფხანი“.
კეთილშობილი ტანი, მუყური გულისცემით ამობურცული მა-
ღალი გულ-შეკრდი, ცოცხალი და ნათელი მზერა, ფაქიზი, ზეიადი
ნაკეთები; ხოლო იქ, წყალქვეშ, მღერი ტალღებში, ვინ იცის? იქ-
ნებ გველუშაის არაბუნებრივად მოქნილი და სახიზარი, სამხნელი
კუდიც იმაღლებოდა. მიუწვდომელი სათნოება, რაშიც ბიწიერი იც-
ნებებია დაფარული.

2

ჯოხიანა ამაუფროულად პრანჭიაც ბრძანდებოდა. ასეთ რაბეს
მოდა მოითხოვდა. გაეცხხნოთ ელისაბედი. ელისაბედი იმ ტიპის დე-
დაკაცი იყო, რომელსაც ინგლისში სამი საუკუნის მანძილზე ქონდა
უპირატესობა: მეთექვსმეტე, მეჩვიდმეტე და მეთერთმეტე საუკუნე-
ებში. ელისაბედი არა მარტო ინგლისელი, არამედ ანგლიკანიც იყო.
აი რითი აიხსნება ის ღრმა პატივისცემა, რომლითაც საქისკოპოსო
ეკლესია ეპერობდა ამ დედოფალს. უნდა ითქვას, რომ ამ პატივის-
ცემას ის კათოლიკური ეკლესიაც იზიარებდა, რომელმაც განკვეთა
იგი თავისი ეკლესიიდან. როდესაც ელისაბედს ანათემაზე გადასცე-
მდნენ, სიქსტ მეზუთის ბაგენი შუქვების მაგიერ მადრიგალს წარ-
მოთქამდნენ. „დიდი ჭკუის ხელმწიფეაო“, — ამბობდა იგი.

მარიამ სტიუარტი*, რომელიც ნაკლებ ზრუნავდა რელიგიურ
საკითხებზე და მეტწილად ქალურ განცდებზე ხარჯავდა დროს,
არცთუ დიდ პატივსაც სცემდა თავის დას ელისაბედს და მას სწორდა
კიდევაც, როგორც დედოფალი დედოფალსა და როგორც ეკლესი-
ქალი უკარებას: „თქვენი უარის თქმა ქორწინებაზე იმას ნიშნავს,
რომ არა გსურთ ხელი აიღოთ თავისუფალ სიყვარულზე“. მარიამ
სტიუარტს მარაო ართობდა, ელისაბედს — ნაჯახი. ეს აბრაღე-
ბი თანაბარი არ არის. ორივენი ლიტერატურაში შეჯიბრებულნი
იყვნენ. მარიამ სტიუარტი ფრანგულ ლექსებს წერდა. ელისაბედი
ქორაციუსს თარგმნიდა. ულამაზესი ელისაბედი თავს ულამაზესად
თვლიდა, უყვარდა კატრენები, აკროსტიქები. მისი სურვილით ქა-

ლაქის გასაღებებს კუპიდონები მთარითქედნენ ხოლმე. ტუნაგებს ატალიელი ქალივით კუმადა და თვალებს ისე გადაატრიალებდა, როგორც ესპანელ ქალია სწევიათ. სამი ათასი კაბა ჰქონდა; მათ შორის რამდენიმე მინერვასა და აფროდიტეს კოსტიუმი. ირლანდიელს განიერი მხრების გამო აფასებდა. ბრჭყვიალა კლიტე-მით ნაკერ ჩიხორას იცეამდა. ვარდები შეტიხმეტად უვვარდა. ვინებას, აუვსიტვარიბას, ფეხების ბრახუნს არ ერიდებოდა. სცემდა თავის სეფექალებს. დედლის წვევლიდა, კანცლერ ბერლის ისე სცემდა, რომ საბრალო ტიროდა ხოლმე. მეთიუს სახეში აფურთხებდა. კეთონს საყულოთი აჯანჯღარებდა. ესექსს ასილაქებდა. ბასომპერთან ფეხებს გამოაჩენდა ხოლმე და მიუხედავად ამისა, ქალწულობას მაინც არ კარგავდა.

მან ბასომპერს იგივე გაუკეთა, რაც საბაის დედოფალმა სოლომონს. ეს უწესობად არ ითვლებოდა, რადგან ამგვარ შემთხვევას საღმრთო წერილი იხსენიებს. ის, რაც ბიბლიაში იყო დამოწმებული, დასაშუები ხდებოდა ანგლიკანური ეკლესიისთვისაც. ამბავი, რომელზეც ბიბლია მოგვითხრობს, ბავშვის დაბადებით დასრულდა და მას უვნაკიმი ან მელილტეკეი დაარქვეს, რაც „ბრძენის შვილს“ ნიშნავს.

გარყენილი ზნე-ჩვეულებანია. დიახ, მაგრამ პირმოთხოვა ცინიზმზე უკეთესი როდია.

თანამედროვე ინგლისი, რომელსაც უელსის სახით ლოიოლა ჰეკს, ცოტა არ იყოს, დარცხვენელია თავისი წარსულით. იგი გულნაკლულიც არის მასზე და ამაყობს კიდევაც მისით.

იმხანად სახიჩრობა მოსწონდათ, განსაკუთრებით ქალებს, და ისიც ლამაზ ქალებს. აბა, განა ღირს ლამაზი იყო, თუ სახიჩარი თან არ გახლავს? განა ღირს ფეოდალი იყო, თუ რომელიმე სასაცილო საფრთხობელა არ გყავს და „მუნობით“ არ გელაპარაკება? მარიამ სტიუარტი კუზიან რიჩის⁴⁶ სწყალობდა. ამარია-ტერეზია ესპანელი „ცოტა შინაურულად“ იყო განწყობილი ერთ ზანგთან. ამ შინაურულობის შედეგად „შაუი აბატი“ გაჩნდა. „დიდებული საუკუნის“ გულისთქმათა ისტორიებში კუზიანობა დამაბრკოლებელი არ იყო; ამის მაგალითის იძლევა მარშალი ლუქსემბურგელი. ლუქსემბურგელზე ადრე კი — კონდე, ეს „პატარა ლამაზი მამაკაცი“.

ლამაზ ბანიუანთაც უნდა ჰქონოდათ ნაკლოვანებანი. ეს და-

საშუალებები იყო: ანა ბოლეინს* ტუტუმკერდი ცალ მხრივ უფრო დიდი ქონდა, ხელზე — უკესი თითი და პირში — ერთი მუტი კბილ მქორეზე შეზრდილი. ლავალიერს* მოღრეცილი ყვებები ქონდა. ყოველივე ეს ხელს როდი უძლიდა, რომ ჰენრი VIII-ს გადარეკამდე შეეარებოდა ანა ბოლეინი, ხოლო ლუდოვიკო მეთოთხმეტეს — გონი დაეკარგა ლავალიერეს სიყვარულით.

ბუნებრიობიდან ასეთი გადახრები მორალურ სფეროშიც ხდებოდა. მაღალი წრის თითქმის ყველა ქალს ზნეობრივი სიმახინჯე ახასიათებდა. აგნესებში მელიუზინები იფარებოდნენ. დღისით ისინი ქალები იყვნენ, ხოლო ღამით მკენე მანქათალები. ისინი სამხჯარო მოედანზე გადიოდნენ და რკინის პალოებზე დაცმულ ახალმოჭრილ თაუებს კონიდან. მარგარიტა ვალუას,* ამ ყველა მანქათის წინაპარს, სარტყელთან კორსეტზე მიკრებულნი, კლიტით დაკვტილი თუნუკის კოლოფები ეკიდა, რომლებშიც თავის უკვე მკვდარ შვიკარებულთა გულებს ინახავდა. მის ფართო კაბის კალთებში ჰენრი IV იმალებოდა.

მეთურამეტე საუკუნეში ბერიის პერცოვის ასული, საფრანგეთის სამეფოს რეკენტის ქალიშვილი ამგვარი ტიპის დიაცების მრავალფეროვანი ვანსახიერება იყო.

ყოველივე ამასთან ერთად იმავე ბანოეანებმა ლათინური ენა იცოდნენ. მუქიდეტე საუკუნიდან ლათინური ენის ცოდნა ქალია დამამშვენებლად ითვლებოდა. ჯეინ გრეის სინატფე-შნოიანობა იქამდე აღწევდა, რომ მან ტველი ებრაული ენა შეისწავლა.

პერცოვის ასულმა ჯოზიანამ ლათინური იცოდა. გარდა ამისა, მას ერთი უპირატესობაც გააჩნდა: იგი კათოლიკე იყო, მართალია, ფარულად და უფრო იმგვარად, როგორც ბიძამისი კარლოს II იყო, და არა როგორც მამამისი იაკობ II. იაკობმა კათოლიციზმის მიკრძობების გამო დაეკარგა ტახტი; ხოლო ჯოზიანას სრულებითაც არ ხურდა თავისი საკერო დაეკარგა. ამიტომ იყო, რომ მხოლოდ მისი ინტიმური, შინაურული წრის ადამიანებმა იცოდნენ დაწვრილებით, რომ იგი კათოლიკურ ეკლესიას ემხრობოდა, ხოლო დანაძმუნთათვის, მდაბიო ხალხისთვის იგი პროტესტანტობას აღიარებდა.

რელიგიის აღიარების ამგვარი ხერხი ხელსაყრელია. თქვენ სარგებლობთ ყველა იმ უპირატესობით, რომლებსაც ოფიციალურნი, საეპისკოპოსო ეკლესია განიჭებთ. ხოლო როდესაც კედლებით,

კითარცა გროციუსი, — კათოლიციზმის მართლმორწმუნე აღმომ-
ღებით და მამა პეტრო თქვენთვის განსახელებულ შესას აღრულებს.

ჯოზიანა სიცოცხლით სავსე იყო, ღაქლაქა სახისა, მაგრამ, ეი-
პურებით, მაინც მანჭკა-გრება და განაზება უკვარდა, ამ სიტყვის
სრული მნიშვნელობით.

ხანდახან მიხი ზანტი და ვნებამტკბარი საქციელი, რაც ფრანხის
ბილოს გაგრძელებით იხატებოდა, გაბარდულ ტვეში ჩასაფრებუ-
ლი ძე ვეფხვის მოქნილ, ნელ მოძრაობას მოგავიწყებდათ.

პრანჭიებს ურჩევნიათ კაცობრიობა მათგან განსახდურულ ხი-
მორებზე რჩებოდეს.

თუ ოლიმპის მთა არ იქნება, შეიძლება რამბულიუს სასტუმროთი
დაკმაყოფილდნენ. იუნონა არამინტად გარდაიქმნება ხოლმე.

ლუთაებრიობის დაჩუქება მათგან მხოლოდ პრანჭიებსა ქმნის.
ციურ ქვეა-ქუხილს იგი უტიფრობითა ცვლის. ტაძარი მცირდება
და ბუღუარად გარდაიქმნება. რაკი ასეთ ბანოვანს ღვთაებად ვოფ-
ნის შესაძლებლობა არ აქვს, იგი კრპის როლით კმაყოფილდება.

პრანჭვაში ერთგვარი ჰედანტობაცაა, რაც ქალებს სიამოვნებთ
ხოლმე.

კოპნია ქალი და ჰედანტი ხომ კარის მეზობლები არიან. მათი
ხულიერი ნათესაობა მათივე ქარაფშუტულ ხახითში ჩანს. ნები-
კრობა ავხორცობისგან წარმოსდგება. ვინც კერძებს არწევს, ის თა-
ვის ღორმუცელობას ფარავს.

სიხარბეს ზიზლით სახის დაღმეჭა უხდება.

გარდა ამისა, ქალებისთვის დამახასიათებელი სისუსტე თავს
კარგად გრძნობს თავაზიანობის კაზუსტიკით დაფარული და ეს
თავაზიანობა ხინდისის ადგილს იკაეებს. ის მანჭიებს მოსალოდნე-
ლი სამიშროებისგან იცავს.

ჯოზიანა მოუხვენარიც იყო. თავაშუებულობისადმი ისეთ მი-
ღრეკილებას გრძნობდა, რომ წმინდანით იქცეოდა. თუ სიამა-
ში გვაიძულებს თავი შევიკაოთ ბიწიერებისაგან, იგივე სიამაყე
გვიბიძგებს ჩვენ სხვა საწინააღმდეგო ბიწიერებისაკენ. ჯოზიანას
შტისმეტი თავგამოდება — უბიწო ყოფილიყო, მას მიუკარებელს
ხდიდა. მუდმივი სიფრთხილე იდუმალ სურვილს ამქლაენებს, ვინ-
მე დაუყოლოს. ვინც მიუწელომელია, მას არ სჭირდება სიმკაცრით
შუარალება.

იგი გორიზად შემოიფარგლა თავისი ძალიანი წარმომავლობით და განსაკუთრებული მღვდმარეობით. თან, როგორც უკვე მოგახსენეთ, იმაზე უიქრს განაგრძობდა, ვეგბ, მოულოდნელ შემთხვევის უხსნა ამ მღვდმარეობიდან.

მეთურამეტე საუკუნის განთიადი დგებოდა. ინგლისი რეკონტრობის დროინდელი საფრანგეთის შიბაძეას იწყებდა. უოლპოლი ცოტათი განსხვევდება დიუბუასაგან. მალბორო თავისი ყოფილი მეუღის იაკობის II-ის წინააღმდეგ იბრძოდა, რომელსაც, როგორც ამბობენ, მან თავისი და ჩერჩილი მიჰყიდა. ბოლინგ-ბროკი ბრწყინავდა, რიშელიეს ვარსკვლავი ამოდიოდა. წოდებთა რამდენადმე ურთიერთშერევაბ ნოყიერი ნიადაგი მოუშხადა სასიყვარულო ინტრიგებს. ბიწიერება საზოგადოების სხვადასხვა ფენის ადამიანებს ათანასწორებდა, უფრო გვიან კი ამას იდეები სჩადიოდნენ. მდაბიობთან დამეგობრებით არისტოკრატიაბ დასაბაში მიხცა იმას, რაც შემდგომ რევოლუციაბ დაასრულა. უკვე შორს აღარ იყო ის დრო, როდესაც ეელიოტს შეეძლო დღისით-შხისით, დაუფარავად, მარკიზა დ'ეპინეს საწოლზე დაბრძანებულებო. თუმცა, ერთი საუკუნის ზნე-ჩვეულებანი მეორე საუკუნეშიც გადადის, ან გადააქვთ ხოლმე. მეთექვსმეტე საუკუნეს შეეძლო დაემოწმებინა, რომ სმეტონის საღამური თავიჩაი ანა ბოლენის ბალიშზე იდო.

თუ დედაკაცი და ცოდეა ერთი და იგივეა, როგორც რომელიღაც საეკლესიო კრებაზე ამტკიცებდნენ, მაშინ დედაკაცი არასდროს ყოფილა დედაკაცი, როგორც იმ ხანში. თავის დაუდგრობლობას მომხიბლობით ფარავდა, ხოლო სისუტეს — ყოვლადშემძლეობით იქარწვლებდა. ევამ თუ აკრძალული ნაყოფი ნებადართულ ხილად აქცია, ეს მიხი დაცემა იყო. სამაგიეროდ, მიხი ზეიმი ნებადართული ნაყოფის აკრძალულ ხილად ქცევა გახლდათ. მეთურამეტე საუკუნეში დედაკაცი თავის მეუღლეს საწოლი ოთახის კარს არ უღებს, ევა ედემში სატანასთან ერთად იკეტება. ადამი სამოთხის კარს მიღმა რჩება.

3

ჟოზიანას ინსტინქტები თავისუფალ სიყვარულს უფრო კარნახობდა, ვიდრე კანონიერ ქორწინებას. თავისუფალ სიყვარულს რაღაც საერთო აქვს ლიტერატურასთან, იგი მინალკიასა და ამარილისის ისტორიას გვაგონებს. თითქმის განსწავლულობას მოწმობს.

თუ გამოვირცხავთ იმას, რომ სიმახინჯე სიმახინჯეს იზიდავს, მამ მადმუაზულ სკიუდერის სხვა საუკუნეელი არა ქქონია ქერისო-ნისთვის დაეთმო.

ქალიშვილი საქმროს იმორჩილებს, ხოლო ცოლი ქმრის შინა ხდება — ასეთია ძველთაძველი ინგლისური ადათი. ჟოზიანა ცდილობდა თავისი დამონების ყამი რაც შეიძლება დიდი ხნის შემდეგ დაძვარიყო. რასაკვირველია, მეფის ნებას უნდა დაკეოლოდა, და აუცილებლად მისთხოვებოდა ლორდ დევიდს. მაგრამ რაოდენ არასსიაპოვნო იყო ეს მისთვის. ჟოზიანა არ უებნებოდა უარს ლორდ დევიდს, მაგრამ ერთგვარად შორს ეჭირა მისგან თავი. მათ შორის უსიტყვო თანხმობა არსებობდა: არც დაქორწინებულებს და არც დამორებოდნენ ერთმანეთს. ისინი ერთმანეთთან შეხვედრას ვრიდებოდნენ. სიყვარულის ამგვარი ილეთები, ერთი ნაბიჯის წინ წადვმა და ორის — უკან, იმ დროის ცეკვებში გამოძლავნდა: მუნუეტსა და გაუოტში. დაქორწინება არავის უხდება; მის გამო კაბის მამშენებელი ბაფთები ხუნდება. ნაქორწილენი თითქოს უკვე დაბურდნენო. ქორწინება შეტად ამკარად სწევეტს საკითხს: ქალი მამაკაცს ნებდება ნოტარიუსის შუამდგომლობით, — რა ურცხუობაა! ქორწინების ამ უხემ მხარეს გამოუსწორებელი მდგომარეობა მოსდევს. იგი ნების თავისუფლებას ანადგურებს, არჩევანის საშუალებას სპობს, გრამატიკის მსგავსად, ურთიერთობათა თავის საკუთარ სინტაქსს ადგენს, აღმაფრენას ორთოგრაფიით ცვლის, სიყვარულს კარნახად აქცევს, მას ყოველგვარ იდუმალებას აცლის, ქალის სახე ციდან მიწაზე ჩამოჰყავს. ქმარს ბატონად ხდის და ცოლს კიდევ მსახურად. სარეკელი როგორ უნდა აქციო იმდენად პროზაულ რამედ, რომ იგი სრულიად წესიერი იყოს? მასზე შეტად უფრო ვულგარული, მდარე რამ წარმოუდგენელია! სისულელე არ იქნება ასეთ უგემურ, უმარილო სიყვარულს ესწრაფოდე?

ლორდმა დევიდმა სრული დავაჰკაცების ასაკს მიაღწია. ორმოცი წელი ხუმრობა როდია! ის თვითონ კერც ამწვედა ამას. მართლაც, იგი მხოლოდ ოცდაათი წლისა გვეგონებოდათ. მას ერჩივნა სურვილი და მისწრაფება ქქონოდა ჟოზიანასადმი, ვიდრე დაემორჩილებინა იგი. ის სხვა ქალებთან იყო სასიყვარულო ურთიერთობაში; საყვარლები ჰყავდა.

ხოლო ჟოზიანა ოცნებებს ეძლეოდა, ეს ხომ უფრო ცუდი იყო!

ქერცივის ასულ ჯოზიანას ერთი განსაკუთრებული თვისება გააჩნდა, რაც უფრო ხშირად ხდებდა ხოლმე, ვიდრე აკონიათ: მას ცალი თვალი ცისფერი ჰქონდა, მეორე — შავი. ამ თვალებში თვალებოდა სიყვარული და სიძულვილი, ბედნიერება და უბედურება. მის გამოხედვაში დღე და ღამე შერწყმულიყო.

ამ ქალის პატივმოყვარეობა იმდენად დიდი იყო, რომ უნდოდა რაიმე შეუძლებელი ჩაედინა.

ერთხელ მან სვიფტს უთხრა:

— თქვენ გგონიათ, რომ თქვენგან მოძულება ღირს რამედ?

ამ „თქვენის“ თქმით ადამიანთა მთელი მოდგმა იგულისხმებოდა.

იგი პაპის მიმდევრებს ეკუთვნოდა, მაგრამ ეს მიმდევრობა მხოლოდ ზერულე იყო. მისი კათოლიკური რელიგიისადმი მიდრეკილება იმ საზღვარს არა სცილდებოდა, რასაც მხოლოდ ელვანტობა მოითხოვდა. ჯოზიანა მძიმე ხაუერდის, ატლასისა ან შუარის კაბებს იცვამდა, ოქრომკვრდით ან ვერცხლის სირბებით ნაქარგს. ზოგი კაბა თხუთმეტი-თექვსმეტი წეროთის სიგანისა იყო. ამ ქალის სარტყელი უამრავი მარგალიტითა და ძვირფასი ქვებით იყო მოოჭვილი. ხან შაუდის კაშხლოსაც იცვამდა, ბაკალავრების მსგავსად ბუზმენტებ შემოვლებულს. ცხენზე კაცურად ჯდებოდა, მიუხედავად იმისა, რომ ინგლისში რიჩარდ მეორის ცოლმა ანამ ჯერ კიდევ მეთოთხმეტე საუკუნეში შემოიღო საქალებო უნაგირი. კასტილიური ადათის მიხედვით ჯოზიანა ველ-გულსა დ ხელ-პირს შაქარყონულის ხსნარში არეული კვერცხის ცილით იბანდა. როდესაც რაიმე უნამახვილ შენიშენას მოისმენდა, საპასუხოდ შეტად მომხიბლავად ჩაიცინებდა ხელმე დაფიქრებული.

ერთი სიტყვით, ბოროტი არა და უფრო კეთილი იყო.

IV

MAGISTER ELEGANTiarUM*

ჯოზიანა, რა თქმა უნდა, მოწყენილი იყო.

ლორდ დევიდ დერი-მოირს ლონდონის მხიარულ, მოქვიფე საზოგადოებაში განსაკუთრებული ადგილი ეჭირა. თავადაზნაურობა მას ღრმა პატივისცემით ეპყრობოდა.

აქ აღნიშნავეთ ლორდ დევიდის ერთ სახელოვან გამირობას: მხოლოდ მან გაბედა თავისი საკუთარი თმით გამოჩენილიყო. პარიკების წინააღმდეგ რეაქცია უკვე დაიწყო. ისევე როგორც 1824 წელს ექვნი დევერიამ* პირველმა გაბედა წვერის მოშუება. ამავე 1702 წელს პრაის დევერეც პირველი გამოცხადდა საზოგადოებაში თავისი საკუთარი, ხელოვნურად დახუჭუჭებული თმით. ასეთ შემთხვევაში თქვენს საკუთარ თმა-ქოჩორს ისეთივე ხიფათი მოულოდოა, როგორც მთლიანად თქვენ. პრაის დევერის საყოველთაო რისხვა არ ასცდა, თუმცა იგი პერფორდის ვიკონტი იყო და ინგლისის პერი. შეურაცხყოფას აყენებდნენ და ქონდათ კიდევაც საბუთი. ამ გახელებული დევნის მომენტში ლორდი დევიდიც მოულოდნელად უპარიკოდ გამოჩნდა, თავისი საკუთარი თმის ამარა. ამნაირი საქციელი ერთგვარი ნიშანია განსაზღვრული საზოგადოებრივი წეს-ადათების დარღვევისა. ლორდ დევიდს უფრო გაკაკასებული შეურაცხყოფელთა გუნდი მიესია, ვიდრე ვიკონტ პერფორდს, მაგრამ იგი ოდნავაც არ გაჩბილებულა. პრაის დევერე პირველი იყო, დევიდ დერი-მოირი მეორე გახლდათ, თუმცა, მეორე ხომ ხშირად უფრო მეტ დევნას განიცდის ვიდრე პირველი. მეორეს გამბედაობა მეტად სჭირდება, თუმცა გენიალობა — ნაკლებად. პირველი, სახლით გატაცებული, შესაძლოა ვერც ამწვეს მის მიმართ შექარასა და ხიფათს, ხოლო მეორე უკვე ხედავს წინააღმდეგობათა უფსკრულს და კიდევაც უახლოვდება მას. აი, სწორედ ამ უფსკრულში გადაიჩეხა დევიდ დერი-მოირი, რაკი იგი მეორე იყო, ენც საზოგადოებაში უპარიკოდ გამოვიდა. შემდეგში ამ ორ გაბედულს მიმბაძველებიც გამოუჩნდნენ, რომელთაც გაბედვს და საკუთარი თმა-ქოჩორი დაიყენეს. ამ უკანასკნელთაღმე მიმართული რისხვა ცოტათი პუდრმა შეარბილა.

ესოდენ მნიშვნელოვანი ისტორიული ფაქტი უფრო სწორად რომ გაეაშუქოთ, უნდა ვაღიაროთ, რომ ამ პარიკების წინააღმდეგ ომში ნამდვილი პირველობა შვედეთის დედოფალ ქრისტინას მიუძღვის, რომელიც მამაკაცურ ტანისამოსს იცვამდა, და 1680 წლიდან დაწყებული თავისი საკუთარი წაბლისფერი თმით გამოდიოდა საზოგადოებაში; მხოლოდ თმა მას დაპუდრული და აწყწილ-დაწყწილი ქონდა. თუმცა მისონის სიტყვით, ამ ქალს „ნიკაპზე რაღაც წვერების მსგავსი ბუსუსებიც მოუჩანდა“. რომის პაპიც ერთგვა-

რო პარიკების ხმარების წინააღმდეგი გახდა. მან 1694 წელს ბელა გამოსცა, რითაც ეპისკოპოსებსა და მღვდლებს კრძალუბრად პარიკებით თაუშორთუა; ამასთანავე, ვველა მღვდელმსახურების აღმსრულებელს ვალდებულებად დაუწესა, რომ თავიანთი თმა გაეზარდათ.

ამგვარად ლორდ დევიდს პარიკი არ სწამდა და, ვარდა ამისა, ძროხის ტყავის ჩექმებით დაბრძანდებოდა.

ასეთმა ვმბრობამ, საერთო აღტაცება გამოიწვია. არ იყო არც ერთი არისტოკრატიული კლუბი, რომლის წევრიც ლორდ დევიდი არ ყოფილიყო. მოკრივეთა არც ერთ შეჯიბრებას ისე არ ჩაუვლია, რომ ლორდი დევიდი იქ REFEREE არ ყოფილიყო. REFEREE — მსაჯის ნიშნავს.

მან მონაწილეობა ლონდონის ძალაღი საზოგადოების რამდენიმე კლუბის წესდების შედგენაშიც მიიღო. მანვე დააარსა მთელი რიგი შესანიშნავი დაწესებულებანი, რომელთაგან ერთი, სახელდობრ, „ლედი გინეა“ 1772 წლამდე არსებობდა პელ-მელში. აქ ოქროს ფულზე თამაშობდნენ. ვველაზე მცირე გამოსაღები იყო ორმოცდაათი გინეის მწკრივ-სვეტი, ხოლო მოთამაშეთა მაგიდაზე ოცი ათას გინეაზე ნაკლები არასდროს იღო. ვოველი მოთამაშის გვერდით პატარა მრგვალი მაგიდა იდგა ჩაისთვის და მოვარაყებული ხის ფილისათვის; ამ უკანასკნელში გინეები ეწყო. როგორც დანების წმენდის დროს ლაქები, ისე ეს მოთამაშეები ტყავის საგულისხმარებსა და სამკლავებს იკეთებდნენ, რომ მათი მაქმანებიანი საყულო-მაჯუბი არ შელახულიყო. ვვაილებით შემკული განიერფარფლებიანი ჩალის ქუდები ხინათლეს უწრდილაედა და ხვეულ თმასაც კარგად ინახედა. ვველანი ნილაბაფარებულები იყვნენ, რათა მღვდლვარება სახეზე არ შესტყობოდათ. მით უფრო, როდესაც „თხუთმეტეანს“ თამაშობდნენ, კამზოლებს უკულმა იცვამდნენ, რადგან ამბობდნენ, „ასეთი რამ მოთამაშეს ბედს სწევს“.

ლორდი დევიდი იყო წვერი „ბიფმტექს-კლუბისა“, „სპლიუტ-ფარტინგ-კლუბისა“, „ბუზლუნათა კლუბისა“, „წუნწუნაქთა კლუბისა“, „დაბექდილი კვანძის კლუბისა“ („ხილდ-ნოტ“), „როიალისტების კლუბისა“, „მარტინ სკრიბლერის კლუბისა“, რომელიც სვიფტის დაარსებული იყო, მილტონის მიერ დაარსებული „როტას კლუბის“ სანაცვლოდ.

მუხუდკად მოხდენილი. ღამაში ვარუგნობისა, ღორდი დუვი-
ლა „მახინჯთა კლუბის“ წვერად ითვლებოდა. ეს კლუბი ხიმახინ-
ჯისადმი იყო მიძღვნილი. იქ პირობას სდებდნენ ებრძოლათ არა
ღამაში ქალებისათვის, არამედ სახინჯო კაცებისათვის. კლუბის
ღარბაზში გამოყენილი იყო მახინჯ ადამიანთა სურათები: თერ-
სიტის*, ტრიბულესი*, დუნსის*, კუდიბრასისა* და სკარონისა.*
იქვე ბუზარზე ორი ბრუელიანის, კოკლესსა* და კამოენსის* შუა,
ქობეს* სახება იდგა. კოკლესი ბრუციანი იყო მარცხენა თვალით,
ხოლო კამოენსი — მარჯვენით. თითოეული მათგანის ბრუციანი
თვალი მყურებლისკენ იყო მიქცეული, ხოლო მათივე ბრმა პრო-
ფილები ურთიერთისკენ — მიმართული. იმ დღით, როდესაც მშვე-
ნიერ ქალბატონ ვიზარს ყვაილი გამოაჩნდა, „მახინჯთა კლუბში“
მისი კარგად ვოფნის სადღეგრძელო დაღიეს. ეს კლუბი მუცხაძე-
ტე საუენის დასაწყისამდე კიდევ ბრწყინავდა. კლუბმა შირაბოს*
სამატიო წვერის დიპლომი გაუგზავნა.

კარლოს II-ის ტახტის აღდგენისთანავე ყველა რუსუბლიკური
კლუბი გაუქმდა. მურფილდის გვერდით მდებარე ქუჩაზე მოისპო-
ის სამიკიტნო, სადაც „ბზოს თავის კლუბის“ წვერი სხდომებს
მართავდნენ. ეს სახელწოდება იქიდან წარმოიშვა, რომ 1649 წლის
31 იანვარს, იმ დღით, როდესაც ემაფოტზე კარლოს პირველის
სისხლი დაიღვარა, ამ სამიკიტნოში კრომველის სადღეგრძელოდ
წითელ ღვინოს ბზოს თავის ქალადან სუამდნენ.

რუსუბლიკური კლუბების ნაცვლად მონარქიული კლუბები გა-
ჩნდა.

მაგალითად, დაფუძნდა „უტიფართა კლუბი“, სადაც მეტად
„წესიერ“ გართობას მისდევდნენ. ქუჩაში იჭერდნენ რომელიმე
მოქალაქე გამკვლეულ ქალს, შედარებით არცთუ ხნიერს და არცთუ
ულამაზოს, ძალით შეათრევდნენ ხოლმე კლუბში და აიძულებდნენ
ვირაზე, ხელეებზე შემდგარს ევლო. ფეხები პაერში ქეინდა აშკერი-
ლო, ქვედატანისამოსი სახეზე უფარებოდა; თუ იგი გაუჯიუტდებო-
დათ, ერთ-ორჯერ მოღტსაც შემოკრაუდნენ სხეულის იმ ნაწილ-
ზე, რომლებსაც კაბა აღარა ფარავდა. შენივე ბრალია, იხეზე და
დაუმორჩილო. ამ თავისებური მანეთის მოღვაწენი „მხტუნავებად“
წოდებოდნენ.

იყო „ცხელი კლუბის“ კლუბიც; მას ურკვა, აგრეთვე „მხია-

რულ ცეკვათა კლუბი". იქ ზანგებსა და თეთრკანიან ქალებს მი-
 ძელებდნენ შეესრულებინათ პერუელი პიკანტების და ტომტირია-
 ხების ცეკვები, კერძოდ, „მოზამალა“ (ცუდი გოგონა). მოცემულ
 ქალი ცეკვის ბოლოს ქატოს გროუაზე უნდა დამუდარიყო. ხოლო
 ადგომისას ქატოზე დარჩებდა ხოლმე ანაბეჭდი სხეულის იმ ნაწი-
 ლისა, რომლის დასახელება უხერხულია, იმავე კლუბში დგამდნენ
 ცოცხალ სურათს, რომლის შესახებ ლუკრეციუსის ლექსში ნა-
 თქვამია:

TUNC VENUS IN SYLVIS JUNGEBAT CORPORA AMAN-
 TUM.*

იყო კიდევ „კლუბი ჯოჯოხეთის აღისა“, სადაც ლეთის გმობას
 მიხდევდნენ. ამ კლუბის წევრები ბილწსიტყვაობაში უჯიბრებოდნენ
 ერთმანეთს. ჯოჯოხეთის იმას უთმობდნენ ჯილდოდ, ვინც ბილწ-
 სიტყვაობაში მეტ წარმატებას მოიპოუებდა. იყო აგრეთვე „თავით
 დაჯახების კლუბი“, რადგან იქ ადამიანებს თავით უჯახებოდნენ.
 გამონახედნენ რომელიმე მტკვირთავს, მკერდგანიურსა და შესახე-
 დაკადაც ყვეწს. დაიყოლიებდნენ, ხან ძალადაც აძილებდნენ ერთი
 ტოლჩა პორტერი დაელია და დათანხმებულიყო ოთხჯერ დაჯახე-
 ბოდნენ მკერდზე თავით. შემდეგ მასზე სანაძლეოს სდებდნენ. ერთი
 ელიელი, სახელად გოგანჯურდი, ზორბა ეაკაკი, მესამე დაჯახე-
 ბის შერე მოკვდა. საქმე მეტად გართულდა, გამოიძევა დაიწყო და
 კომისიამ დაადგინა, რომ „გული გაუსკდა, მაგარი სასძლის ჭარბად
 დალევის გამო“. გოგანჯურდს, მართლაც ერთი ტოლჩა პორტერი
 აქონდა დალეული.

იყო კიდევ ე.წ. „ფან-კლუბი“. ეს ტერმინი FUN, როგორც CANT
 ან HUMOUR, თითქმის არ ითარგმნება; ხუმრობა FUN იგივეა,
 რაც პილაილი მარილის მიმართ. ვისიმე სახლში შეპარვა, ძვირ-
 ფასი სარკის გატეხა, წინაპართა სურათების მიჭრა-მოჭრა, ძღ-
 ლის მოწამლევა, ფრინველების გალიაში კატის შეკვება, — ყველა
 ამას FUN-ი ეწოდება. ხმის გაერცვლება ვისიმე სიკვდილის შე-
 სახებ, — რათა მკვდრის ნათესაებს ტყუილად თაღბები ჩაეცვათ
 — ესეც FUN-ი იყო. ვინც პოლბეინის ნახატში კემპტონ-კორტში
 დიდი ოთხკუთხი ნახერეტი ჩასჭრა, იმანაც FUN ჩაიძინა. ყველა-
 ზე შესანიშნავი FUN-ი იქნებოდა ვენერა მილოსელისთვის ხელის
 მომჭვრევა. იაკობ II-ის დროს ერთმა ახალგაზრდა ლორდმა, მი-

ლონდონში, ვარიანტის მიზნით ვიღაცის ქონს ცეცხლი წაუკოდა და მთელი ლონდონი აცინა: ის ლორდი FUN-ის მუველ გამოაცხადეს, ხელი ქონში მცხოვრები უბედურები საცეცხლის ამარა გამოიყვი-
ქნენ ცეცხლწაიკვებულნი ქონიდან, მთელი თავიანთი ქონება-სახ-
მარიც დაკარგეს. ღამით, როცა მოქალაქეთ ეძინათ, „ფან-კლუბის“
წევრები — მაღალი არისტოკრატის წარმომადგენლები მთელ
ლონდონში დახეტიალებდნენ. ფანჯრის დარაბებსა კვლევდნენ,
სახანძრო მიღებს კრიდნენ, კასრებს ძირს აგდებდნენ, სავაჭრო
ღეჭებიდან აბრებს ხსნიდნენ, ბოსტნებში ნათესს ფეხით თელავდ-
ნენ, ქუჩაში ფარნებს აქრობდნენ, ძველი შენობის კედლებზე შეყუ-
ნებულ ბოძიანტებს შუახე ზერხავდნენ, ფანჯრის შუშებს ამტკრუ-
ვდნენ. ყოველივე ეს განსაკუთრებით ღარიბთა უბნებში ხდებოდა.
ასე ექცეოდნენ ღარიბებს მდიდრები. ჩვილიც შეუძლებელი იყო.
თუცაღა, ყოველივე ეს ხუმრობად ითვლებოდა. ამგვარი წევრულე-
ბები ჯერაც მთლიანად არ გადაეკარდნოდა ინგლისის სხვადასხვა
საწილში, ანუ ინგლისის მფლობელობაში მყოფ ადგილებში, მაგა-
ლითად, კუნძულ გერნისზე, დროდადრო თქვენს სახლს ღამით თავს
დაესხმიან, „ხუმრობით“ ღობეს დაგიქცევენ, კარს ჩაქუჩ-ზარს მოს-
ტევენ და სხვა. ეს რომ ღარიბ-ღატაკებს ჩაუდინათ, მათ კატორღა-
ში უკრავდნენ თავს, მაგრამ მშვენიერი ახალგაზრდობა ამით ურ-
თობოდა.

ყველაზე უფრო არისტოკრატულ კლუბს სათავეში ედგა თავმჯ-
ღობარე. იგი შუბლზე ნახევარმთვარეს ატარებდა და ეწოდებოდა
„დიდ მოსოკად“. მოსოკი FUN-საც კი წინ უსწრებდა. ჩაუდინოთ
ბოროტება ბოროტების მიზნით — ასეთი იყო მისი პროგრამა.
„მოსოკ-კლუბს“ მაღალი მიზანი აქონდა: ზიანის მიყენება. ამ მიზ-
ნის მისაღწევად ყველა საშუალებას იყენებდნენ. ის ვინც, მოსოკი
ხდებოდა, ფიცს სდებდა, რომ ყველას მიაყენებდა ზიანს, რადაც
უნდა დასჯდომოდა, ხელურთია როდის, ვის ან რა სახით, — ეს
მათ მოუაღებოდად გამხდარიყო. „მოსოკ-კლუბის“ ყველა წევრს
რამის ნიჭი უნდა აქონოდა; ზოგი „ცეცხლის მანქანების“ იყო;
გლეხკაცს მახვილით წვივებში სწვლევდა და აიძულებდა ებტუნა,
მუორეს შეეძლო „ოფლის მოღვნა“; ამის შესასრულებლად რომე-
ლიმე მოხეტიალეს ვააჩერებდნენ, 6-8 მახვილით შეიარაღებული
ჯენტლმენი დაძინებულ მანანწალას გარს შემოეხვეოდა. რამდენს-

კენაც ეს მსხვერპლი ზურგიით მოექცეოდა ის ჩხვლეტდა მახვილის წვერით; ეჩხვლეტებოდა თუ არა, საბრალთო მოტრიალდებოდა, — ახლა მეორე ეჩხვლეტდა ზურგში, ეს ახალი ქრილობა აგრძობინებდა, რომ ახლა სხვა ეჩხვლეტებინებდა მობრუნებულიყო. როცა გამართობნი მიხედებოდნენ, რომ დაჩხვლეტილი კაცი უკვე საკმაოდ ატრიალეს და ახტუნავეს, შემდეგ ლაქიებს უბრძანებდნენ კარგად ეცემათ, რომ მათგან ნაწამებს ხსოვნაში მხოლოდ ეს ცემა-ტყუპაღა დარჩენოდა. ზოგნი „ლომის ცემას თამაშობდნენ“, ესე იგი, სიცილ-ხარხარით გაანერებდნენ ქუჩაში გამყელეს, მუშტს ცხვირში ჩასცემდნენ და ორივე ცერს თვალებში მაგრად მიაჭერდნენ; თუ მათი მსხვერპლი დაბრძანდებოდა, ცოტაოდენი ფულით აჯილდოვებდნენ.

აი, ასე სააშურად ერთობოდა მეთორამეტე საუკუნის დამძევს ლონდონის მდიდარი, თავანწყვეტილი ახალგაზრდობა, ხოლო პარიზის უსაქმურები სხვანაირად, თავისებურად ერთობოდნენ. გრაფი და შაროლე თავისი სახლის ზღურბლზე მდგარი დამბახას ესროდა გამყელულებს. ახალგაზრდობას მუდამ ჰყვარებია მზიარული დროს ტარება. ღორდ დევიდ დერი-მოირს ყველა ამ გასართობ-სამზიარული დაწესებულებაში მისთვის დამახასიათებელი დიდებული გულგამლილობა შექონდა. როგორც ყველანი, ისიც მზიარულად წაუკიდებდა ცეცხლს ჩალით დახურულ ფიცრულ ქოხს და ცოტათი შებრაწავდა კიდევაც ამ ქოხში მცხოვრებლებს, ოღონდ, სამაგიეროდ, თვითონვე ქვითკირის სახლს აუშენებდა. ერთხელ „უტი-ფართა კლუბში“ მან თავდაფირა მდგომი ორი დედაკაცი აცაგა-ერთ მათგანს, ქალიშვილს, ამის მერე კარგი მზითვი მისცა. მეორე გათხოვილი იყო და მისი ქმარი კაპელანის ადგილზე დაანიშნინა.

მანვე მამლების ბრძოლაში მართლაც ქების ღირსი ცვლილებები შეიტანა: როგორ შეიძლებოდა სიამოვნებით არ გვექიანა, როდესაც მამალს ბრძოლისთვის ამზადებდა, როგორც ადამიანს შეიძლება თმაში ჩააფრინდე, ისე მამალს შეეძლებოდა ფრთა-ბუმბულეებში ჩასჭიდებოდა მოწინააღმდეგე მამალი. ამიტომ ღორდი დევიდი თავის ფალავან მამალს შეძლებისამებრ გაამულოტებდა ხოლმე. იგი თვითონ, თავის ხელით სჭრიდა მას ფრთა-ბუმბულს მაკრატლით და თავიდან მზრებამდეც ატიტვლებდა. „უფრო ნაკლები დარჩება მოწინააღმდეგის ნისკარტსო“, ამბობდა იგი, შემდეგ ფრთებს შეუსწორებდა მამალს და წვერმოკეცილ ბუმბულეებს ერთმანეთზე

ისე დაუღაცებდა, რომ თითოეული ბუმბულ-ფრთის წაწვეტილი
ბოლოები მახვილივით მჭრელი ყოფილიყო. „ეს მონინაღმდევის
თვალში სატაკებლადო“ — განმარტავდა იგი. შემდეგ ფეხებს უფხუ-
და, კალმის დანით უღესავდა ფრჩხილებს. დეხებზე წამახულ ფო-
ლადის სადეხეებს აცვამდა; თავსა და კისერზე აფურთხებდა და ისე
გადაუღესავდა ზედ, როგორც მძლეოსან მოჭიდავეთა კანს ზეთით
უხელდნენ ხოლმე. ასე დაამახინჯებდა თავის ფალავან მამალს და
თან დასძებდა: — აი, ასე უნდა გამოიყვანოთ მამლისგან არწივი და
საქათმის ბინადრისგან მთის ფრინველი.

ლორდი დევიდი კრივსაც ესწრებოდა და სპორტის ამ სახეობის
ყველა წესის შესანიშნავ მცოდნედ მიიხსნოდა. დიდი შეჯიბრების
დროს მისი მეთვალყურეობით არჭობდნენ პალოებს და მათ შუა
თოკებს აბამდნენ. ის გამოხომავდა ხოლმე მოედნის ფართობს,
სადაც შებრძოლება უნდა მომხდარიყო. როცა სკუნდანტად და-
ნიშნავდნენ, მაშინ იგი ყოველ ნაბიჯზე თვალს ადევნებდა თავის
შრუველობაში მყოფს. ცალ ხელში ბოთლი ვჭირა, მეორეში —
ღრუბელი; თან მოკრივეს უყვიროდა, „მაგრა ურტყიო“, სხვადასხ-
ვა ილეთს კარნახობდა, რჩევას აძლევდა, სისხლს წმენდა თუ
წაიქცოდა. ააყენებდა, მუხლებზე დაიწვევდა, წყალს დააღვინებ-
და, პირში წყალს ჩაიყენებდა და სახეზე ასხურებდა, თვალებსა და
ვურებს მოჰბანდა და ასე სულს მოუბრუნებდა ხოლმე მომაკვდა-
ვსაც კი. როდესაც მსაჯად დანიშნავდნენ, ყოველთვის თვალყურს
ადევნებდა, რომ დარტყმები სწორი ყოფილიყო. სკუნდანტების
გარდა ყველას უკრძალავდა, შებრძოლებს მიშველებოდნენ. დამარ-
ცხებულად აცხადებდნენ იმ ჩემპიონს, რომელიც მონინაღმდევს
არასწორ პოზიციაში ჩაუდგებოდა. თვალყური ვჭირა, რომ შებძის-
თვის შხადება ნახევარ წუთზე მეტს არ გაგრძელებულიყო. ნებას
არ აძლევდა, კვანტი გამოეღოთ, უკრძალავდა თავით დასჯახებოდ-
ნენ ან წაქცეულიხათვის დაურტყათ. ყოველივე ეს და ამგვარი დიდი
სიბრძნე მას პედანტად მაინც არ აქცევდა და ხელაყ არ იყო მიხი-
ვის, როგორც ძალაღი წრის ადამიანიხთვის, საზიანო.

როდესაც ის კრივში მსაჯად იყო, რომელიმე მოკრივის ქომაგი
გარუჯული, ფერმჭამელებიანი, თმაგანწილი ახალგაზრდა ვერ
გაბედავდა შემოღობილზე გადმოძრომას ან მოედანზე გადმოხტო-
მას. არავის შეუძლო თოკი გაქნევიტა, პალოები დაეგლიჯა და ქი-

დაობაში ჩაბმულიყო, რათა დასუსტებულ მოკრივეს მიშველბოდა და ბედის სასწორი მისკენ გადაეხარა. ლორდი დევიდი ამ მცირე რაი ხოვან მსახთა შორის ირაც ხებოდა, რომელთაც ვერ გაუხედავდით, ქიძუნჯი გჰკრათ ან ხილა გაგკუნათ.

არაეის ისეთი განწყობა არ შეეძლო, როგორც მას; რომელ მოკრივეც ლორდი დევიდის ხელმძღვანელობით გაივლიდა ვარჯიშს, ის წინდაწინვე დარწმუნებული იყო, რომ გამარჯვებული გამოვიდოდა. ლორდი დევიდი ამოარჩევდა ხილმე პერკულესს, ძალღონით სავსეს, კლდეხაეით მაგარს, კომკივით მალალს და ასე ფალაუანს წვრთნიდა საკუთარი შეილივით. მთელი ამოცანა იმაში მდგომარეობდა, რომ ამ ქვადქვეული ადამიანისათვის ესწივლებინა და ჩაეგონებინა, როგორ უნდა გადასულიყო თავდაცვის მდგომარეობიდან თავდასხმის მდგომარეობაში. ლორდი დევიდი ბრწყინვალედ გადაჭრიდა ხილმე ამ საკითხს. რაკი ამ ბუმბერაზ კაცს ამოარჩევდა, ამიერიდან მას აღარ შორდებოდა. მისი ძიძა ხდებოდა ლეინოს გადაურწყაედა, ხორცსაც წონით აძლევდა. ძილის საათებს უთვლიდა. მან ათლეტისთვის ის შესანიშნავი რევიში დაადგინა, რომელიც შემდეგ მოსლემ განაახლა: დილით უმს კერცხა და ერთი ქიქა ხერესი, შუადღისას ცერიანი ბიფშტექსი და ჩაი, ოთხ საათზე დაბრანული პური და ჩაი, საღამოთი მაგარი ლუფა და ისეუ დაბრანული პური. ამის შემდეგ დევიდი ტანთ ხდიდა თავის აღსაზრდელს, დახელდა და ლოგინში აწვეუნდა დასაძინებლად. ქუჩაშიც თვალეურს ადევნებდა, რომ ხიფათი არა შემთხუვოდა რა. საიდანმე გამოქვენებული ცხენი არ დასჯახებოდა, გაქანებული ვტლის თელებს არ ჩაეარდნოდა, მთურალი ჯარისკაცები არ გადაეპროდნენ, ან თვითონ ლამაზ ქალებს არ ასდევნებოდა. მის ზნეობრივ საქციელსაც აკონტროლებდა. დედობრივი შხრუნველობით სულ ახალ-ახალი გაუმჯობესებანი შექმნდა თავის მფარველობაში მყოფი სპორტსმენის წვრთნაში. აჩვენებდა მას, თუ როგორ უნდა ჩამტკრია მუშტით კბილები, როგორ ჩაეპრიტა ცერით თავალი; ძნელია წარმოგედგინათ ამაზე უფრო გულამაჩუყებელი რამე.

ამგვარი საშუალებებით უშხადებოდა იგი პოლიტიკური მოღვაწეობისათვის, რასაც ის მომავალში უნდა შესდგომოდა. აბა, ასე ადვილი როდია ჯენტლმენად გახდომა.

ლორდ დევიდ დერი-შიორს გატაცებით უყვარდა ქუჩის სა-

ნახაობების, თეატრისა და ცირკის ცქერა, ფიცარნაგებზე სხვა-
ღასხვა წარმოდგენის, იშვიათი მხეცების ბალაგანების, მასხარების,
ჯამაზების, მოედნებზე ხუმარების წარმოდგენის ნახვა, ბაზრების
ოჯალთაქცების ყურება. ნამდვილი არისტოკრატი არ უკადრისობს
უბრალო ადამიანების გასართობში ჩაებას. ამიტომ იყო, რომ ლორ-
დი დევიდი ლონდონის სამიკიტნობისა და „ხუთი ნახსადგურის“
დექების ხშირი სტუმარიც იყო. ამასთანავე, თეთრცხენიანთა ეს-
კადრის ოფიცერის სახელი რომ არ შეერცხვინა, ნიღაბს ატარებდა
ხელზე. განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მატროსებთან ან შებავი-
რებთან ჩხუბი ან ხელჩართული შეხლა-შემოხლა მოუხდებოდა.
მას ღარიბი უბნების მდაბიოთა შორის ყოველთვის მატროსის ქურ-
თუკში ხედაუდნენ. ასე ტანსაცმლის გამოცეკლა მოსახერხებელი და
ადვილი იყო იმიტომაც, რომ იგი უპარიკოდ გამოდიოდა. თუმცა
უნდა ითქვას, რომ თვით ლუდოვიკო მეოთხემეტის დროსაც ხალხი
საკუთარ თმას ისე არ კეიდებდა ხელს — რაგორც ლოდი თავის
ფაფარს. მდაბიურად ჩაცმული ლორდი დევიდი თავს უფრო ლა-
ლად გრძნობდა, მდაბიო ხალხი, რომელთა შორის იგი ტრიალებ-
და, პატივისცემით უპყრობოდა, თუმცა არც იცოდნენ, რომ ლორდი
იყო. მას უბრალოდ თომ ჯიმ-ჯექს უწოდებდნენ. ამ მეტსახელით
ძალიან მიღებული და განთქმული იყო ლატაკ-მიშველთა შორის.
იგი მოხერხებულად კბაძავდა მდაბიოებს და საჭიროებისას მუშტი-
რთვსაც არ ვრიდებოდა.

მისი განსაკუთრებულად ნატიფი ცხოვრების ეს მხარე ლედი
ჯოზიანამ იცოდა და ძალიანაც აფასებდა.

V

დელოფალი ანა*

1

ამ წვეილზე მალლა ბედმა ინგლისის დელოფალი ანა დააყენა.
დელოფალი ანა წვეულბრივი ქალი იყო. მხიარული და კეთილი
გულის, გარეგნობით თითქმის წარმოსადგვი. მისი დაღებითი თვი-
სებებიდან არც ერთს სათხოვამდე არ მიუღწევია და არც ერთი
მისი ნაკლოვანება ბიწიერებამდე არ დაცემულა. მისი სიმსუქნე

შეშუქებას ჰგავდა, მზიარულება — ხიტლანქეს, ხოლო გულში
თილობა — სისულელეს ჯიუტი იყო და ზანტი. ქმრის ერთგული
იყო და მოღალატეც რადგან გულსა და გრძნობას თავის ფაქო-
რიტებს უზიარებდა, ხოლო სარეცელს მუდლისათვის იცავდა.
როგორც ქრისტიანი, იგი ფანატიკოსიც იყო და პრეტეკოსიც. მას
ნეობიას მკვრივი კისერი ჰქონდა, გარეგნობით არ ბრწყინავდა,
მის კვლევობას უხერხულობა და მიაპიტობა აჩნდა. რაც იცო-
და, რომ სხუელის კანი ნაზი და თეთრი ჰქონდა, მკერდლია კაბე-
ბის ჩაცმა უყვარდა. მან მოდად შემოიღო ყველაზე მჭიდროდ მოხ-
ვეული მსხელი მარგალიტების მანიაკი. შუბლი დაბალი ჰქონდა.
ტუჩ-ბაგე მსხვილი, მგრძნობიარე, ლაწვეები ხორციანი, თვალები
გადმოკარკლული და ბევი, ჭკუაც ბევი ჰქონდა; ხანდახან, თუ-
ცა იშვიათად, მზიარულება მოეძალებოდა, რაც მის კარზე მყოფთ
ისევე აწუხებდა, როგორც მისი განრისხება. დანარჩენ დროს იგი
მღუმარე უკმაყოფილების ატმოსფეროში და ფარულ ბუნღუნში
ატარებდა. ისეთ სიტყვებს წამოისროდა ხოლმე, რომელთა აზრს
მალე ვერ მიხვდებოდით. მასში შერეული იყო გულკეთილი დუ-
დაკაცი და აუი ქალი. მოულოდნელი ამბები უყვარდა, რაც ზუსტად
ქალური თვისებაა. მას, პირველყოფილი ტიპის წარმომადგენელს,
თანამედროვეობის ყალბი ოდნავ ეხებოდა. ეს მორგევი შემთხვე-
ვით იჯდა ტახტზე. სმაც უყვარდა. მისი ჯიშისანი ქმარი წარმომო-
ბით დანიიდან იყო.

ანა თორების მომხრე კი იყო, მაგრამ ვიგების* საშუალებით
მართავედა სახელმწიფოს. მართავედა ქალურად, უგუნურად. ზან-
გაცოფდებოდა და მამინ ყველაფერი ხელიდან უცვიოდა. ძველად
წარმოსადგენია სახელმწიფოს მართვისათვის მასზე უფრო ნაკლებად
შესაფერი პიროვნება. ხელიდან უშვებდა მოვლენებს. მიუღ მის
მმართველობას ნაპრალი მისდევდა. მისი უთაურობის გამო უბრა-
ლო შემთხვევები კატასტროფამდე იზრდებოდა. როდესაც რაიმე
შემთხვევის დროს მოისურვებდა თავისი უფლება გამოემყვანებო-
ნა, იტყოდა ხოლმე „საჩხრკით შეუახურეო“. ღრმასხროვანი გამო-
შეტყველებით ასეთ ფრაზებს წარმოთქვამდა ხოლმე.

— ვერც ერთი პერი, გარდა კურსისა, კინსელის ბარონისა,
ირლანდიის პერისა ვერ ვაბედავს შეფის წინაშე ქედმოუხდელი
წარხდგეს.

ან კიდევ?

— მაშასწამად ლორდ-ადმირალი იყო და ჩემი ქმარი რატომ არ უნდა ატარებდეს იმავე წოდებას? ეს ხომ უსამართლობა იქნებაო. და მან, გეორგ დანიელი ინგლისისა და მისი უდიდებულესობის კოლონიების გენერალ-ადმირალი გახადა. მუდამ ავ გუნებაზე იყო, თავის აზრებს კი არ გამოთქვამდა, არამედ წარმოისთქვამდა ხოლმე. ეს დედალი ბატი რაღაცით სფინქსს მოგაგონებდათ.

იგი არ იყო მოძულე, მოწინააღმდეგე FUN-ისა — ბოროტი, დამამცირებელი ხუმრობისა, რომ შესძლებოდა, ასოლონს სიხარულით გადააქცევდა კუზიანად, თან ღმერთადაც დატოვებდა, როცა გულკეთილობის ხუმტური მოუვლიდა, მისი ოცნება იყო არავისთვის ეწვეწინებინა, მაგრამ ისე იქცეოდა, რომ უფრო თავს აბეზრებდა ვეღას. ხშირად უხეშ სიტყვებს წამოიძახებდა ხოლმე. ცოტა ავლდა, რომ უწმანური, ქურური გინება არ დაეწყო, ისე როგორც ულისაბედს სჩუოდა. დროგამოშვებით იგი ბოლოკაბის ჯიბიდან პატარა, მრგვალ ვერცხლის კოლოფს ამოიღებდა, რაზედაც ორ ასოს — Q-სა და A-ს შუა მისი პროფილი იყო ამოტყვიფრული; ჩაყოფდა მგ ხეკს, ცოტაოდენ საცხს ამოიღებდა და ტუქებს შეიღებებდა. რაც ტუქ-ბაკეს წესრიგში მოიყვანდა, აკისკისდებოდა ხოლმე, მისი საყვარელი პირის ჩასატკბარუნებელი ზელანდიური ბრტყელი თაფლაკვრები იყო. იგი თავისი ჯიშინობით ამყობდა კიდევ.

ანა დედოფალი, თუმცა უფრო პურიტანობის მიმდევარი იყო, მაგრამ სანახაობანი უყვარდა. ძალიან უნდოდა დაეარსებინა საფრანგეთის მსგავსად მუსიკალური აკადემია. 1770 წელს ერთმა ფრანგმა, სახელად ფორტურომმა მიზნად დაისახა პარიზში აეშენებინა „სამეფო ცირკი“, რაც ოთხასი ათასი ფრანკი ჯდებოდა, მაგრამ ამას წინ მინისტრი დ'არეანსონი აღუდგა. ფორტურომი ინგლისში ჩამოვიდა და თავისი გეგმა ანა დედოფალს წარუდგინა. იგი წამიერად გაიტაცა იმ იდეამ, რომ ლონდონში აეშენებინა მანქანებითა და ოთხსართულიანი ლუკებით აღკაზმული თეატრი, რომელიც ბრწყინვალეობით დაწრდილაკდა საფრანგეთის მეფის თეატრს. ანა დედოფალს მგზავრობაში სისწრაფე უყვარდა, ისე როგორც ლუდოვიკო მეოთხემეტეს. ხანდახან მის მგზავრობას კარტით ვინძორიდან ლონდონამდე საათისა და თხუთმეტი წუთის მეტი არ სჭირდებოდა, მიუხედავად ვეღა გაჩერებისა ვხაში.

ანა დედოფლის დროს ყოველგვარი თავყრილობა აკრძალული იყო. თუ ორი მომრიგებელი მოსამართლე ნებას არ დართავდა, თორმეტი კაცი რომ შეკრებილიყო, თუნდაც იმისათვის, რომ ხამანსკა შეეჭამათ და პოლტერი დაეღლიათ, მათ უკვე შეთქმულებად გამოაცხადებდნენ.

ამ შედარებით შხვიდი მმართველობის დროს ფლოტში ძალდატანებით გაყვანა განსაკუთრებული ხისასტიკით ხდებოდა, რაც სამწუხაროდ, იმას ამტკიცებდა, რომ ინგლისელი მეტწილად უფრო ქვეშეურდომი იყო, ვიდრე მოქალაქე. ამ შემთხვევაში ინგლისის მეფეები ასეული წლების მანძილზე ისე იქცეოდნენ, როგორც ტირანები, რითაც თავისუფლების ყველა უძველეს ქარტიას არღვევდნენ.* ეს გარემოება საფრანგეთში მეტისმეტ აღშფოთებას და ნიშნისგებას იწვევდა. ეს ნიშნისგების ზეიმი ნაწილობრივ იმით ნელდებოდა, რომ თუ ინგლისში მუხლგაურებს კრებდნენ ძალდატანებით, სამაგიეროდ საფრანგეთში ჯარისკაცების მოკრება ხდებოდა ძალით. საფრანგეთის ყველა დიდ ქალაქში თუკი ჯანსაღი ვაჟკაცი თავისი საქმისათვის ქუჩაში გამოვიდოდა მას შემკრები მოხელე დაიჭურდა და გაგზავნიდა ერთ-ერთ სახლში, რომელსაც ლუმელს უძახდნენ. აქ მის მსგავსებს უყრიდნენ თავს. მათ შორის ვარჯისებს ამოარჩევდნენ სამხედრო სამსახურისათვის და ოფიცრებს მიჰყიდდნენ. 1695 წელს პარიზში ასეთი „ლუმელი“ ოცდაათიც კი იქნებოდა.

ანა დედოფლის მიერ ირლანდიის წინააღმდეგ გამოცემული კანონები საზარელი იყო.

ანა დედოფალი 1664 წელს დაიბადა. ეს ორი წლით ადრე მოხდა, ვიდრე ლონდონს ხანძარი გაუჩნდებოდა. ანას დაბადების გამო ასტროლოგებმა (ეს ეარსკელავთმრიცხველები მაშინ კიდევ არსებობდნენ. ლუდოვიკო მეოთხემეტის დაბადებასაც ასტროლოგი შეესწრო, რომელმაც მას პიროსკოპი* შეუდგინა) იწინასწარმეტყველეს, „როგორც უფროსი დაი ცეცხლისა“, ეს ქალი დედოფალი გახდებაო. ასტროლოგიისა და 1688 წლის რევოლუციის* მეოხებით ანა მართლაც დედოფალი გახდა. ანა თავს დამცირებულად გრძნობდა იმის გამო, რომ მხოლოდ კენტერბერის არქიეპისკოპოსის ჯილბერტის ნათლული იყო. ინგლისში უკვე აღარ შეიძლებოდა პაპი ნათლიად ყვოლიდათ. თვით უაგუსტოუსი პი-

როცებისათვის ეპისკოპოსთა შორის უმოკრესი სახარბილო
ნაღიად აღარ ითვლებოდა, ხოლო ანა ამ მხრივ იძულებული გახ-
და თავის ბევრს შერიგებოდა, თუმცა დამნაშავე თვითონვე იყო.
ანა რად გახდა პროტესტანტობის მიმდევარი. მის ქალწულებრივ
უბნობას — VIRGINITAS EMPTA,* როგორც ძველ ქართველში
უწოდებდნენ, დანია უხდიდა ექვსი ათას ორას ორმოცდაათ გირ-
ვანს სტერლინგს ყოველწლიურად და სამუდამოდ. ამ თანხას ის
პარლამენტურიდან და კენძულ ფერმარნიდან იღებდა.

ანა დედოფალი არა რწმუნით, არამედ ჩვეულების მიხედვით მის-
დევდა უილიამ ორანელის ტრადიციებს. ამ უკანასკნელის მძაბოვე-
ლობისას, რომელიც რევოლუციამ წარმოშვა, ინგლისელები თა-
ვისუფლებით სარგებლობდნენ ტოუერიდან, სადაც ორატორებს
აწვევდნენ. — სამარცხეინო ბოძამდე, რომელზეც მწერლებს
შაკრავდნენ ხოლმე. ანა ცოტათი დანიურ ენაზეც ლაპარაკობდა
— ქართან განმარტობისას, ხოლო ფრანგულ ენაზე — როდეს-
აც ბოლინგბროკთან რჩებოდა მარტო. ფრანგულს შეუბრალებლად
ამაინჯებდა, მაგრამ ინგლისში, განსაკუთრებით შუფის კარზე,
ფრანგულად ლაპარაკი მოდად იყო შემოღებული. სხვა ენაზე არა-
ერთარი მახეილსიტყვაობა იმდენად წარმტაცი არ იქნებოდა. ანა
დედოფალი დიდ ყურადღებას აქცევდა ფულს — მინეტებს, გან-
საკუთრებით წვრილ, სპილენძის ფულს, რომლებიც შტეტ ბრუნვაში
იყო. მათზე თავისი თავის ამოხატვა აინტერესებდა. მისი შეფობის
დროს ექვსნაირი სახის ფარტინგები ამობეჭდეს. პირველ საშუ-
აშნ ბრძანა, სამეფო ტახტი ამოეტყვიფრათ, მეოთხეზე სატრიუმფო
ქელი, ხოლო მეექვსეზე ქალღმერთი, რომელსაც ცალ ხელში ხმა-
ლი ეჭირა, მეორეში კი ზეთისხილის შტო. ამ შტოზე ეწერა: „BE-
LLO ET PACE“. გულუბრვეილო და სასტიკი იაკობ მეორის ქა-
ლიშვილი უხეშობას იჩენდა.

ამასთანავე, იგი არსებითად მშვიდი დედაკაცი ჩანდა, რაც მხო-
ლოდ მოჩვენებითი შეუთავსებლობაა. განრისხება მას სრულიად
გარდაქმნიდა ხოლმე. მაქარი რომ გაეაცხელოთ, ისიც კი აღუღ-
რებდა.

ანა ხალხში პოპულარობით სარგებლობდა. ინგლისს საერთოდ
უცარს მუცე ქალები. რატომ? იმიტომ, რომ საფრანგეთი არ გაა-
შულებს ქალს. ეს უკვე საკმაოდ საფუტელიანი მიხეზა, ხოლო სხვა

მაზეზები თითქმის არ არსებობს. თუ ინგლისის ისტორიკოსებს დაუკუჯერებთ, ულისაბედ დედოფალი ხიდადის განსახიერება იყო. ხოლო ანა დედოფალი — გულკეთილობისა. დაუკუშეთ, რომ ეს ასეა, მაგრამ ამ ორივე ქალის შეფობის დროს მოხდენილობის ნახიცი არ მოიპოვებოდა. იყო მხოლოდ მოუქნელი ხაზები: ტლანქი ხიდადე და ტლანქი გულკეთილობა. რაც ამ მეფე ქალების შექმნილად სიქველეს შეეხება, რასაც ასე დაბეჯითებით აღნიშნავს ინგლისი, ჩვენ მას არ უარყოფთ. ულისაბედი ქალწული იყო, მაგრამ მის უბიწოებას რამდენადმე ესეკისი* ჩრდილი ამცირებს. ხოლო ანას ერთგულებას შეუღლისადმი ჩირქს ბოლინგბროკთან მახლობლობა სეხებს.

3

ხალხებს იდიოტური ჩვეულება აქვთ შემორჩენილი, საკეთარ ღვაწლს მეფეებს მიაწერენ ხოლმე. ხალხი იბრძვის, სახელი კი ვის რჩება? მეფეს. ხალხი ფულს იხდის, ვინ ცხოვრობს ამ ფულით ფუფუნებაში? მეფე. და ხალხსაც მოსწონს, რომ მისი მეფე ასეთი მდიდარია. მეფე ღარიბებისაგან კვიუს* აგროვებს, ხოლო სამაგიეროდ ლიარს* უბრუნებს. რაოდენ გულუხვია იგი! გოლიათი კვარცხლბეკად დამდგარა და შექხარის მასზე მდგომ ჯუჯას. რა დიდებული ვინმეა ეს გუაჯა, ის ჩემს ზურგზე აცოცებულაო! ჯუჯა კაცს შვენიური შესაძლებლობა აქვს ბუმბერაზზე მაღლა იდგეს, მას მხოლოდ ბუმბერაზის მხრებზე აცოცება დასჭირდება. საკერველია, რომ ბუმბერაზი ამის ნებას აძლევს, მაგრამ ალტაცებასაც რომ უძლევს ჯუჯას მორკმულობით, ეს დიდი სისულელეა. კაცობრიობა ძალიან გულუბრველია.

მუის პატივსაცემად დადგმული ცხენის ქანდაკება შვენიური სიმბოლოა მონარქიისა; ცხენი ხალხია, მხოლოდ ეს ცხენი თანდათანობით სახეს იცვლის: ჯერ იგი სახედარია, მაგრამ ბოლოს და ბოლოს ლომად გადაიქცევა. მამის მხედარს გადმოავდებს, და ინგლისში 1642 წელი განმეორდება, ხოლო საფრანგეთში 1789 წელი ისიც ხდება, რომ ლომი შექამს ხოლმე მხედარს. მამის ინგლისში 1649 წლის ამბები დატრიალდება, ხოლო საფრანგეთში 1793 წლის ამბები.*

ზან ლომი ისევე სახედრად იქცევა; უცნაური კია, მაგრამ ასეც

ხდება. სწორედ ასე მოხდა ინგლისში. მონარქიულ კონსტიტუციონალიზმში გადაიქცა. დედოფალი ანა, როგორც ვთქვით, პოპულარობით სარგებლობდა ხალხში, მაგრამ რა გააკეთა მან საამისოდ? არაფერი. არაფრის გაკეთება, ეს არის და ეს, რაც ინგლისის მეფეს მოუთხოვება. ამის გამო იღებს ინგლისის მეფე ოცდაათი მილიონს წელიწადში. თუ ინგლისის ელისაბედის დროს ოცდაათი სამხედრო ზომადი გააჩნდა და იაკობ მეორის დროს ოცდათექვსმეტი, სამაკვიროდ, 1705 წელს ასეთმა ზომადებმა რიცხვით ას ორმოცდაათს შიადწია. ინგლისელებს ხაში არშია ჰყავდათ, — ხუთი ათასი კაცი კატალონიაში, ათი ათასი პორტუგალიაში, ორმოცდაათი ათასი ფლანდრიაში. გარდა ამისა, იგი წელიწადში ორმოც მილიონს უხდიდა მონარქიულ და დიპლომატიურ ევროპას, ამ მრუმ დაიკს ყოველთვის ინგლისი ინახავდა ხალხის ფულებით. როდესაც პარლამენტმა ოცდაათობმეტი მილიონის პატრიოტული სესხი გამოაცხადა, რაც მუდმივ რენტას იძლეოდა, მსურველები ამაზე ხელის მოსაწერად ხაზინას შიადწედნენ. ინგლისმა ერთი ესკადრა ინდოეთში გაგზავნა, მეორე, ადმირალ ლიკის მეთაურობით, ესპანეთის სანაპიროებისაკენ, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ სათადარიგო ფლოტილიას, რომელიც ოთხასი აფროსანი ზომადისაკენ შედგებოდა და რომელსაც ადმირალი შოუელი მეთაურობდა. ინგლისმა სწორედ იმ დროს შემოიერთა შოტლანდია. ეს იყო კონსტიტუციისა და რამილის დროს, რიდეუსაც პირველმა გამარჯვებამ შესაძლებელი გახადა მეორე გამარჯვების გათვალისწინება. კონსტიტუციის ინგლისმა შემოიმწვევდა და ტვეედ ჩაიგდო ოცდაშვიდი ბატალიონი და ოთხი დრაგუნთა პოლკი, ას ორი ლიე ტერიტორია ჩამოაცალა და დაბნეულებს დუნიადან რეინამდე დაახვეინა. ინგლისი სარდინიასა და ბალეარის კუნძულებსაც ეპოტინებოდა. მან ზეიმით შემოიყვანა თაქის ნავსადგურში ათი ესპანური სახაზო გემი, და მრავალი ვალიონი* ოქროთი დატვირთული. ლუდოიკო მეოთხბმეტემ პუდსონის ყურე და სრუტე თითქმის ხელ შიადტოვა. იგრძნობოდა, რომ ის აკადიასაც ადვილად დახთმობდა და წმ. ქრისტეფოროსა და ახალი მიწის კუნძულებსაც. კიდევაც ბუდნიერი იქნებოდა საფრანგეთი, თუ ინგლისი წვალობას შიადლებდა და ნუბას დართავდა მას პრეტონის კონცხთან კირთეუზა დაეჭირა. ინ-

გლისი იმხათვის ეშხადებოდა, რომ საფრანგეთის მუჟე იძულებით დაეყოლიებინა სამარცხეინო საქციელის ჩადენაზე — საფრანგეთის თვითონვე დაეზგრია დიუნკერკის ციხესიმაგრე.

ხოლო ჯერჯერობით ინგლისს გიბრალტარი ქქონდა დაპყრობილი და ბარსელონას დასაპყრობადც ეშხადებოდა, რაოდენ დაიღქმედებანია! როგორ არ უნდა ყოყილიყენ აღტაცებულნი დედოფალ ანათი, რომელმაც კეთილ ინება, ასეთ დროში ეცხოვრა.

ზოგ შემთხვევაში ანას მეუობა ანარეკლია ლუდოვიკო მეოთხმეტის მეუობისა. ანა, ისტორიად წოდებულმა შემთხვევამ ზე მოხსენებული მეუის თანამედროვედ გაზადა, მათ შორის კი მკეტად მკრთალი მსგავსება იყო.

ლუდოვიკო მეოთხმეტის დარად იგი „დიდ ხელმწიფობანას“ თამაშობდა. მასაც გააჩნდა თავისი მეგლები, თავისი ხელოვნება, თავისი გამარჯვებანი, თავისი მხედართმთაურები, თავისი მწერლები, თავისი თანხები, საიდანაც პენსიებს აძლევდა გამოჩენილ, სახელგანთქმულ პიროვნებებს; ქქონდა ხელოვნების ნაწარმოებთა თავისი გაღერება; ჰყავდა აგრეთვე ბრწყინვალე ამაღა. საკუთარი ეტიკეტი და საკუთარი მარში. მის სასახლეში აღდგენილი იყო ევროსალის ყველა „დიდი ადამიანი“, რომელნიც თვით ორიგინალში არ იყენენ იმდენად დიდებულნი, როგორც ამ მინიატიურებში. აქ ერთგვარად თვალს იტყუებდა კაცი, ხოლო თუ ამას მუსიკასაც მიუმატებდით: „ღმერთო, ჰგარეიდუ დედოფალსო!“, რომელიც ლიულიდან* არის ნახესხები, ყველაფერი ეს მსგავსების ილუზიას ქქნდა. ყველა საჭირო პერსონაგი იქვე იყო თვალსაჩინოდ წარმოდგენილი: ქრისტეფორ რენი* — სრულიად შესაფერი მანხარი იყო; სიმერსი* — არანაკლები ლამუანიოზე.* ანას თავისი რასინი ჰყავდა — დრაიდენი, თავისი ბუალო* — პოპი*, თავისი კოლბერი* — გოდოლფინი.* თავისი ლუკუა — ჰებრიკი და თავისი ტიურენი — მალბორო. საჭირო იყო მხოლოდ პარიკების გადიდება და შუბლების დაატარავეება. საერთოდ ყველაფერი ზემის და ბრწყინვალეების სახეს ატარებდა. ვინძორიც ზომ იმხანად არანაკლები იყო მარლიზე.* მაგრამ ყოველივეს ქალური ელფერი დაკრავდა. თვით საერთოდ ყველაფერი ზემისა და ბრწყინვალეების სახეს ატარებდა, მაგრამ ამ დროისათვის მაინც ჩნდებოდა ლიტერატურაში ირონია, რომელიც ოცდაათი წლის შემდეგ ფილოსოფიაში განსაზიერდა და სვიფტმა

ახლა პროტესტანტული სამყაროს ტარტიუფი, ისევე როგორც პოლიტიკური ამხელდა კათოლიკე ტარტიუფს. მიუხედავად იმისა, რომ ინგლისი ამ დროს საფრანგეთს ებრძოდა და ჯობნიდა კოდუაცი- მაინც მას ჰბაძავდა და მისგანვე იღებდა განათლების მაგალითს. მსოფლიო, რაც ინგლისის ფასადს ამშვენებს, საფრანგეთის სხი- კებით არის გაშუქებული. სამწუხაროა, რომ ანას შეუძლია მხოლოდ თორმეტ წელს გაგრძელდა. ასე რომ არ ვოფილიყო, ინგლისელები დაუფიქრებელი ილაპარაკებდნენ „ანას საუკუნეზე“, ისე როგორც ფრანგები ლაპარაკობდნენ „ლუდოვიკო მეთოთხმეტის საუკუნე- ზე“. ანა პორიზონტზე ჩნდება 1702 წელს, როდესაც ლუდოვიკო მეთოთხმეტე უკვე შხის დახვედრის უახლოვდებოდა. მკრთალი მნა- თობის პორიზონტზე ამოსვლა ჭახჭახა მნათობის დაქანებას დაე- მოხეა, როდესაც საფრანგეთში შეუძლია მზე ხელმწიფე, ინგლისს განაკება მთვარე დედოფალი.

აი, ერთი საინტერესო ისტორიული ფაქტი: ინგლისში ლუდო- ვიკო მეთოთხმეტეს დიდად სცემდნენ პატივს, მიუხედავად იმისა, რომ მასვე ეომებოდნენ. „სწორედ ასეთი შეფეა საჭირო საფრან- გეთისთვის“, ამბობდნენ ინგლისელები. საკუთარი თავისუფლე- ბისადმი სივარული ინგლისელებს ხელს არ უშლის, სხვა ხა- ლების მონობას ურიგდებოდნენ. მუზობელი ხალხის შემორკავი ჯაჭვებისადმი კეთილმოსურნობით ინგლისელები იქამდე მიდიან, რომ ალტაცებით თავუანს სცემენ დესპოტებს.

როგორც ბიუერელის წიგნის ფრანგულად მთარგმნელი ამბობს: ანამ თავისი ხალხი გააბედნიერა, რასაც ხსენებული პირი დაბეჯი- თობით სამჯერ იმეორებს თარგმანთან თავის მიერ დართულ შეე- ქეს და შეცხრე გვერდებზე და აგრეთვე წინასიტყვაობის შესაშე გვერდებზე.

4

დედოფალი ანა მაინცდამაინც არა სწყალობდა ჯოზიანას. ამას ორი მიზეზი ჰქონდა:

ჯერ ერთი იმის გამო, რომ პერცივის ასული ჯოზიანა ლამაზი იყო.

მეორეც იმიტომ, რომ პერცივის ასულ ჯოზიანას საკმარის ლა- მაზი ჰქონდა.

ქალში რომ შური აღძრა, საჭიროა ორი მიზეზი, ხოლო დედოფლისათვის ერთი მიზეზიც კმარა.

იგი ჯოზიანაზე კიდევ იმიტომ ჯავრობდა, რომ ჯოზიანა და იყო მისი.

ანა ლამაზი ქალების წინააღმდეგ იყო განწყობილი. იგი ფიქრობდა, რომ სილამაზე ზნეობრივ აღვირაზსნილობას უწყობდა ხელს.

რაც შეეხება პირადად მას, იგი ულამაზო იყო, მაგრამ, რა თქმა უნდა, თავისდა უნებურად.

ნაწილობრივ ანას არამიმშხიდველობით აიხსნება მისი რელიგიური განწყობილება.

ჭკვიანი და ლამაზი ჯოზიანა ანას წერეებს უძლიდა.

შვენიერი პერცოვის ასული სასურველი დაიკო როდია ულამაზო დედოფლისათვის.

ამ უკმაყოფილებას კიდევ ერთი მიზეზი ჰქონდა: ჯოზიანას ჩამოძვრობა.

ანა დედოფლის დედა ანა ჰაიდი, უბრალო ღვდი იყო, რომელიც იაკობ შიორუმ შიერთო, თუმცა შეუფერებელი არჩევანით, მაგრამ სრულიად კანონიერი გზით. ეს მოხდა მამის, როცა იაკობი ჯერ კიდევ იორკის პერცოვი იყო. რაკი ანამ იცოდა, რომ მის ძარღვებში ნახევრად არამეფური სისხლი სდიოდა, ამიტომ ნახევრადვე გრძნობდა თავს დედოფლად. ხოლო ჯოზიანა, რაკი მთლად უკანონოდ იყო ამქვეყნად მოუღებელი, თითქოს უფრო შესამჩნევსა ხდიდა დედოფლის არცთუ იმდენად ბრწყინვალე ჩამოძვრობას. უთანასწორო ქორწინების შეიღს, არ სიამოვნებდა ქორწინების გარეშე ნაყოლი მისივე მამის შეიღსი ჰყოლოდა გვერდით. ეს რაღაცნაირ უსიამოვნო შედარებას იწვევდა. ჯოზიანას უფლება ჰქონდა ანასთვის განეცხადებინა: „დედაჩემი არაფრით დაბლა არა დგას დედათქვენზე“. სასახლეში ამის შესახებ არაფერს ამბობდნენ, მაგრამ უეჭველია ასე ფიქრობდნენ. ეს აღიზიანებდა მის მეფურ უძაღლეობას. რა უნდა აქ ამ ჯოზიანას? რა ეშმაკმა გააჩინა? ვის რად უნდა ჯოზიანა?

ზოგიერთი ნათესაური კავშირი დამამცირებელი არის ხოლმე. თუმცა, ანა სხვის შესახებად ჯოზიანასადმი გულკეთილად იყო განწყობილი.

იქნებ შეკვეარებოდა კიდევაც, მისი და რომ არ ყოფილიყო.

მეტად სასარგებლოა იცოდე, რას აკეთებს ახლობელი ადამიანი. კეთილგონიერება მოითხოვს თვალი აღვეწო შენს ირგვლივყოფთ. ჯოზიანამ ლორდი დევიდის თვალთვალი თავის ერთგულ კაცს დააქალა, რომელსაც იგი ენდობოდა და რომელსაც ბარკილფედროს ეძახდნენ.

ლორდმა დევიდმაც ერთგულ კაცს შიანდო ჯოზიანასათვის თვალყურის დევნება. ამ კაცის ერთგულებასა და სიფრთხილეში მას ეჭვი არ ეპარებოდა და ამ კაცს ბარკილფედროდ უხმობდნენ.

დედოფალმა ანამაც, თავის მხრივ, შიანდომა სცოდნოდა თავისი ნართაული დის, ჯოზიანასა და მომავალი სიძის, ლორდი დევიდის ყოველი ქცევისა და მოქმედების შესახებ; ეს მან აგრეთვე იმ ერთგულ კაცს დააკისრა, რომელსაც სრულიად ენდობოდა და რომელსაც ბარკილფედრო ერქვა.

ამგვარად ბარკილფედროს ხელთ სამი კლავიში ჰქონდა: ჯოზიანა, ლორდი დევიდი და დედოფალი. მამაკაცი და ორი დედაკაცი! რამდენი შესაძლო მოდულაცია! როგორი შეფარდებაა ურთიერთსაწინააღმდეგო გრძნობებისა!

ბარკილფედროს ყოველთვის როდი ჰქონდა ასეთი ბრწყინვალე შესაძლებლობა, სამი წარჩინებული პირისთვის ყურში წურწულით მიეტანა ამბავი.

იგი ძველად იორკის ჰერცოგს ემსახურებოდა. ერთხანს სამღვდელთა პირად გახდომას უცადა, მაგრამ ხელი მოეცარა. იორკის ჰერცოგს ინგლისისა და რომის პრინცს, რომელიც პაპის მხარდამჭერი და იმავე დროს, ოფიციალურად, ინგლისის ეკლესიის მომხრეც იყო, შეეძლო აემალლებინა ბარკილფედრო იერარქიის ამა თუ იმ საფეხურზე, მაგრამ ჰერცოგი მას არა თვლიდა არც საკმაოდ გულმოდგინე კათოლიკედ, რომ მღვდლად გაემწესებინა და არც საკმაოდ თავგამოდებულ პროტესტანტად, რომ კაპელანობა ებოძებინა. ამგვარად, ბარკილფედრო ორი რელიგიის შუა აღმოჩნდა და ხული მისი ციდან მიწაზე დაქანდა.

ქვემოთ სულთათვის ეს არცთუ ცუდი მდგომარეობაა.

არის ისეთი გზები, რომლითაც წინსვლა მხოლოდ ზოხეთა შე-
ძლება.

მსახურის უხილავი, მაგრამ მაძლარი თანამდებობა ბარკლ-
ფედროსათვის დიდხანს იყო არსებობის ერთადერთი წყარო. ასეთ
თანამდებობას შეიძლება რაღაცას გამოიჩინოს კაცი, მაგრამ იგი და-
ლაუფლებისკენაც მიისწრაფოდა. იქნებ კიდევაც გაიკაფავდა გზას,
იაკობ მეორე რომ არ დაემხობო. ვველაფრის ახლად დაწვება იყო
საჭირო. ძნელი იყო რისამე მიღწევა უილიამ შესამის დროს, რადგან
მისი მმართველობა სიმკაცრით იყო აღსაკესე, რაც თვითონ პატიოს-
ნებად მიანდა. ბარკლფედრო მისი მმართველის — იაკობ მეორის
დამხობის შემდეგ უძალეუ როდი ჩაუარდა სიღარიბეში. ზოგი რამ,
რაც გვირგვინახდილი მონარქების შემდეგ გადარჩება, მათ პარაზი-
ტებს ერთხანს კიდევ ასულდგმულებს ხოლმე, როგორც მოჭრილ
ხის ტოტებზე საკვები წვენი ნარჩენები ფოთლებს სიმწვანეს ორ-
სამ დღეს კიდევ უნარჩუნებს, მერე ფოთლებიც უცბად ჭკნებიან და
ყვითლდებიან. იგივე უმართებათ მეფის კარისკაცებსაც.

ბალზამირების შეოხებით, რასაც ტახტზე მემკვიდრეობის
უფლება ეწოდება, მონარქი, თუნდაც ტახტიდან ჩამოგდებული და
ქვეყნის საზღვრებიდან განდევნილი მაინც განაგრძობს არსებობას.
ხელმწიფის კარისკაცების საქმე კი ასე არ არის. ისინი უფრო მე-
ტად მკედრად ჩაითვლებიან, ვიდრე მეფეები. მეფე უცხო მხარეში
შუმიან, კარისკაცი კი თავის სამშობლოშიც აჩრდილია. ხოლო აჩრ-
დილის აჩრდილად ყოფნა სიგამხდრის უმწვერვალესი ხარისხია.
ბარკლფედრო მთლად შეიბერტყა, დაიშმა. მამინ ადგა და მწერ-
ლობას მიჰყო ხელი.

მაგრამ მას საკუჭნაოებიდანაც კი აგდებდნენ. ისიც კი არ იცო-
და ზოგჯერ, დამე სად გაეთია. „ეინ შემთფარებსო“, ეკითხებოდა
თავის თავს და ჯიუტად იბრძოდა, როგორც სასოწარკვეთილება-
მდე მიხული ადამიანი. გარდა ამისა, მას განსაკუთრებული უნარი
გააჩნდა ტერმიტისა, ხეს რომ ძირიდან კნწეროდნე უკვამს გულს-
იგი სარგებლობდა იაკობ მეორის სახელით, მასზე მოგონებებით,
გაიხსენებდა ხოლმე თავის ერთგულებას, და გულს ურუყვებდა მსუ-
ნელებს, ასე გაიკვლია გზა ქერცოვის ასულ ჯოზიანამდე.

ჯოზიანამ წყალობის ხელი გაუწოდა კაცს, რომელიც ღარიბი
იყო და ჭკვიანი. ასეთი რამ ხშირად იწვევს ხოლმე ჩვენში თანა-

ქონისა ჯიშანამ ბარკოლეფროს ღობე ღწი-მონის ვაყის.
დასხვა მახერათვის ვანკოუნელ ბანში. თავის მხარე-
სახერეთა შტატში ჩარეცხა; გულისხმად ეჭვობდა და ხის
კაბუჯასარკებოდა კოლე. ბარკოლეფროს ამხარის ადრე
სივე აწუხებდა და ადრე შამშიდა. ჯიშანა მის შერბით მი-
ბრავდა მამის ასე იყო მიღებული; მაღალი წრის მხედრობე-
სი რტეზავრობის შერბითი მამართლებს ხელზე ეს უკანს-
წინე ამხე პრეტესტს ვერ აცხადებდნენ. მარჯია ეს მაღალ
ლოჯის მწრობარემ, რვა მაღლი, რომელსაც თავის სიცილებში
ბრველ შეხვდა და ასე შეკითხა:

- ეს შენ დაწერე? მაღალი ხმეგადობის ცხერების წელ?
გამხეცია!

უფრო კვიან მწერლებმა იმავე სიყვართი მიქნის. ის დედი
დავდა, რომელსაც ფარ დ'კლამბტისმა სქევიკის შეკლავის ეს რი-
სის ასეთი შეკითხვით მიმართა:

- შენ წარმომობთ მადი ხარ?

ჯიშანა რომ ბარკოლეფროს შერბითი მიმართავდა ბარკო-
ლეფროსათვის ეს დიდი წარმატება იყო და აღტყობსაც იქნადა
მამა. სქევიკის ასულის მხარე ასეთი ქედმაღლური გამაძვრება
და მოწოდებობა ბარკოლეფროს სამოყენება. „დედი ჯიშა-
ნა შერბითი მუჯასარკებოდაი“, - ამბობდა იგი და სამოყენებით
თუბნებდა ხელებს.

მის ასარებელა კოლეეც ამით, რომ თავისი მვერძარეობა ვანე-
მტყუბენა. მისაური კაცი ვახდა ჯიშანას სიკეთარ ვანსაცხე-
ბლში. იგი ისეთ კაცად მიანხდათ, რომელსაც ვრავის ვრე აწუ-
ეს და რომლის იქ ყოფნიე სიციხეელ-მობედებს არ სიქარობის.
სქევიკის ასული არ მოწოდებოდა, რომ მის იქ ყოფნისას პრანგი
გამოკვედა, მაგრამ ვრეელივე ეს სამხელი არ იყო. ბარკოლეფ-
რო ცდილობდა, უფრო სიყვარულიანი მვერძარეობა მოესივებინა.
სქევიკის ასულის ამხობლობა მხოლოდ ნახევარი გზის გავლას
სამხდა. იგი მიღე თავის გარჯას დაკარგულად ჩათვლიდა თუ
მისიქვემა თბრალის სიშუალებით დელოუღამდე ვერ მაღწევდა.

წიბულ ბარკოლეფრომ ჯიშანას მიმართა:

- თქვენი ბრწყინებულება, ვახვიეთ გამაძვრებორო.
- რას მიხე? - შეკითხა ჯიშანა.

- თანამდებობა მიბოძეთ.
- თანამდებობა? შენა?
- დიახ, თქვენო ბრწყინვალეობა.
- ეგ რა ფანტაზია მოგსვლია თავში, თანამდებობას ითხოვ? შენ ხომ არაფრის უნარი არა გაქვს.
- სწორედ ამიტომა ვთხოვთ.
- ჯოზიანამ გაიცინა.
- მამ რომელ სამსახურს იხებებდი, სადაც მაინც არ გამოდგებო?
- ოკეანის ბოთლების საცობთა ამხდელის ადგილი მინდა.
- ჯოზიანას უფრო მზიარულად გაეცინა.
- აბა ეგ რა სამსახურია? ხუმრობ თუ?
- არა ეხუმრობ, თქვენო ბრწყინვალეობა.
- მამ კარგი. გასართობადაც კმარა ეს ამბავი, ახლა კი სერიოზულად გვკითხები: რა სამსახური გინდა, აბა ერთხელ კიდევ გაიმეორე.
- ოკეანის ბოთლების საცობის ამხდელია.
- ნუთუ ასეთი თანამდებობაც არსებობს? თუმცა მეფუთა სახელში ვუკლავფერი შესაძლებელია.
- დიახ, არსებობს თქვენო ბრწყინვალეობა.
- ჩემთვის ეს ახალი ამბავია. განაგრძე.
- არსებობს ასეთი თანამდებობა, როგორც მოგახსენეთ.
- მამ, აბა, ხული დაიფიცე, თუმცა ხული არა გაქვს და რას დაიფიცავ?
- უფიცავ...
- არა, შენ კაცი ვერ დაგიჯერებს.
- მადლობას მოგახსენებთ, თქვენო ბრწყინვალეობა.
- მამ, შენ ვინდოდა... აბა კიდევ გაიმეორე.
- საცობი აეხადო, ლუქი აეხსნა ზღვის ბოთლებს.
- ასეთი თანამდებობა ალბათ არც იმდენად მომქანცველია; მს თითქმის იგივეა, რომ ბრინჯაოს ცხენს ფაფარი ვარცხნო.
- დიახ, თითქმის.
- არაფერი საქმე არ არის. ასეთი ადგილი მართლაც შენთვის არის შესაფერი. ამ ადგილზე გამოდგები.
- ხედავთ, ზოგ რამეში თურმე მეც გამოუდგები.

— ხუმრობას თავი დაანებე. მართალი მითხარი, ასეთი თანამდებობა არსებობს?

— პარკილფედრო თავაზიანად წელში გაიმართა.

— ნება მიბოძეთ, განვაგრძო. თქვენი უკვესტოესი მამა, მეფე იაკობ მეორე ჯერ თვითონ იყო ლორდ-ადმირალი ინგლისისა, შემდეგ თქვენი სიმე — სახელოვანი გეორგ-დანიელი, კერცოგი კემპერლენდისა, მას ხომ დღესაც ეს თანამდებობა აქვს მინდობილი.

— რა ახალ ამბავს მატყობინებ. მე უშუალოდ ვველაფერი ძალიან კარგად ვიცი.

— მაგრამ, თქვენო ბრწყინვალეებო, თქვენ კიდევ აი რა არ იცით ჯერ: ზღვაში სამნაირ რასმე პოულობენ — იმას, რაც სულ სიღრმეში მდებარეობს — ლევონი, იმას, რაც ზღვის ზედაპირზე ტივტივებს, ფლოტსონი და იმას, რასაც ზღვა ნაპირზე გამოირიყავს — ჯეტსონი.

— მერე, რა გინდა მაგით თქვა?

— ეს საგნები, ლევონი, ფლოტსონი და ჯეტსონი გენერალ-ადმირალის საკუთრებას შეადგენს.

— მერე?

— ახლა გასაგებია, თქვენო ბრწყინვალეებო?

— მე ვერაფერს მივხვდი.

— ვველაფერი, რაც ზღვაში იმალება, რაც ჩამირულია, რაც ამოტივტივდება, რაც ნაპირზე გამოირიყება, ვველა ესენი გენერალ-ადმირალის საკუთრებაა.

— დაუშვათ, რომ ასეა, მერე რა გამოვიდა?

— ვველაფერი, გარდა თართისა, რომელიც მეფეს კუთვნის.

— მე კი მეგონა, ვე ვველაფერი ნეპტუნის კუთვნილება იყო, — უპასუხა ჯოზიანამ.

— ნეპტუნი სულელია, მან ვველაფერი ხელიდან გაუშვა და ინგლისელებს ვველაფერის დაპატრონების უფლება მისცა.

— კმარა, მორჩი!

— ამას ზღვის ნადავლს უწოდებენ.

— ძალიან კარგი.

— მას დასასრული არა აქვს; ზღვის ზედაპირზე ყოველთვის რამე იტივტივებს. ტალღა ყოველთვის გამოგდებს რასმე ნაპირზე. ეს ის კონტრიბუციაა, რომელსაც ზღვა იხდის. ამგვარად ინგლისელები ზღვისგან გადასახადს იღებენ.

- ჰოდა, ძალიან კარგი, მერე?
- თქვენი ბრწყინვალეობაჲ. ამგვარად ოკეანემ მთელი სამ. მართველო შექმნა.
- სადა?
- საადმირალოში.
- რის სამმართველო?
- ზღვაში ნაპოვნთა სამმართველო.
- ნუთუ?
- ეს სამმართველო შედგება სამი განყოფილებისაგან: ლევიონი, ფლოტსონი და ჯეტსონი. ყოველ განყოფილებაში მოხელე ზის.
- მერე?
- დაუშვათ, მაგალითად, თუ შუა ზღვაში გახული რომელიმე ხომალდი მოიხურეებს გაგზავნოს ცნობა, რომ იგი ამა და ამ განიეზე იმყოფება ან ზღვის ურჩხული გადაეყარა, ან რომელიღაცა ხმელეთის ნაპირი შენიშნა, ან ზიფათში ჩავარდა, იძირება, იღუპება და სხვა, ხომალდის პატრონი აიღებს ბოთლს, შიგ ჩახდებს ქალაღდის ნაგლეჯს, რომელზედაც ეს შემთხვევაა დაწერილი, პირს დაუცობს — დაუღუქკავს და ზღვაში ჩააგდებს. თუ ეს ბოთლი ჩაიძირება, მაშინ მას ლევიონის განყოფილების უფროსი განაგებს; თუ იგი ზღვის ზედაპირზე ამოტივტივდება, მაშინ ეს ფლოტსონის განყოფილების უფროსს ეხება, ხოლო თუ ტალღები მას ხმელეთზე გამოირიყავენ, მაშინ ამ საქმეს ხელი უნდა მოჰქიდოს ჯეტსონის განყოფილების უფროსმა.
- მაშ შენ გინდა, რომ ჯეტსონის განყოფილებაში იმსახურო?
- სწორედ ახე გახლავით.
- ესე იგი, შენ ამბობ, რომ ოკეანის ბოთლების გახსნა თანამდებობაა?
- არსებობს ასეთი თანამდებობა.
- ეს ადგილი შენ პირველ ორ თანამდებობაზე უფრო მეტად რატომ მოგწონს?
- იმიტომ, რომ იგი ამჯერად არავის უკავია.
- რაში გამოიხატება ეს მოვალეობანი?
- თქვენი ბრწყინვალეობაჲ, 1598 წელს ერთმა მეზადურმა, რომელიც გველთვეზებს იჭერდა ეპიდემის ქვიშოვან შეწყობებში, დაღუქული ბოთლი იპოვა და ის ბოთლი დედოფალ ელისაბედს მიუ-

ტანეს. ამ ბოთლიდან გამოღებულმა პერგამენტმა ინგლისს იმის შესახებ აუწყა, რომ პოლანდიამ ხელთ ისე იგდო უცნობი მხარე, რომ არავისთვის გაუშვლანება, რომ ამ მხარეს ახალი მიწა ეწოდება, რომ ეს მოხდა 1596 წლის ივნისში, რომ ამ მხარეში დათვები ადამიანებს ჰქავენ, რომ ამ ქვეყანაში გატარებული ზამთრის აღწერა შენახულია მუშკების ქარქაშში, რომელიც ფიცრული ქობის საკვამლე მიღზეა ჩამოკიდებული, რომ ეს ქობი პოლანდიელებს აუშენებიათ. მათ დაღუპვის შემდეგ ქობი მიტოვებულია და რომ ეს მძლი ძირგაუარდნილი კასრისგანაა გაკეთებული და მიმაგრებულია ქობის სახურავზე.

— ვერ გამოგია, რას ნიშნავს ეს აბდაუბდა.

— ელისაბედ დედოფალმა კი გაიგო, რომ პოლანდიას ერთი ქვეყნით უფრო მეტი ჰქონია, მამასადამე ინგლისს ერთი ქვეყნით ნაკლები. ამ ცნობის შემცველი ბოთლი მნიშვნელობის მქონე ნივთი გამოდგა. გამოიცა დადგენილება იმის შესახებ, რომ ამიერიდან ვეღა, ვინც ნაპირზე დაღუპულ ბოთლს იპოვის, მოკალეა იგი ინგლისის გენერალ-ადმირალს ჩააბაროს, წინააღმდეგ შემთხვევაში მას ჩამოხრჩობა მოეღოს. ადმირალი განსაკუთრებულ მოხელეს ავალებს ბოთლის ახდასა და თუ „მასში რაიმე არის საყურადღებო“, ამის შესახებ მის უდიდებულესობას უნდა აცნობოს.

— ვანა ხშირად მოაქვთ ასეთი ბოთლები საადმირალოში?

— იშვიათად, მაგრამ ეს არაფერსაც არ ნიშნავს. თანამდებობა არსებობს და ამ თანამდებობის კაცისთვის საადმირალოში სპეციალურად გამოყოფილია სამუშაო ოთახი; მას აგრეთვე სახელმწიფო ხარჯზე ეძლევა საცხოვრებელი ბინა.

— აბა, ისიც მითხარი, სასყიდელს რამდენს აძლევენ ამგვარ არაფრის კეთებაში?

— ას ვინეას წელიწადში.

— ნუთუ ასეთი უმნიშვნელო რაპისთვის მანუხებ?

— ამ თანხით ცხოვრება შეიძლება.

— მეტად ხელმოკლედ.

— ჩემისთანა ადამიანი ამასაც იმყოფინებს.

— ასი ვინეა? ეს ხომ თითქმის არაფერია.

— ის, რასაც თქვენ ერთ წუთში ფლანგავთ, ჩვენ, მდაბიოთ, ერთ წელიწადს გვეყოფა, ამაშია ღატაკთა უპირატესობა.

— შენ მიიღებ ამ ადგილს.

რეა დღის შემდეგ ჯოზიანას სურვილის მყოფებით და ლოდინით დღეიდ დღეიდ მოიხრის ნაცნობ-მეგობართა საშუალებით ბარკილფედრო, იმ დღიდან ხილატაკისგან ხსნილი, დროებით დაბრკოლებებს მოცილებული, ყოველმხრივ მხამხარეულზე მოეწყო. მიიღო უფასო საცხოვრებელი ბინა და ყოველწლიურ ჯამაგირად ახი გინეა.

VII

ბარკილფედრო გზას იპაფას

ადამიანები უპირველესად იმას ცდილობენ, რომ უმადურობა გამოიჩინონ.

ეს არც ბარკილფედრომ დააყოვნა.

ჯოზიანას წყალობით კეთილდღეობას მიღწეული მხოლოდ იმას-ღა ფიქრობდა, სიკეთის სამაგიეროდ ავი მივხდო.

გაუიხსენოთ, რომ ჯოზიანა ლამაზი იყო, ტანად მაღალი, ახალგაზრდა, მდიდარი, გაკლენიანი, სახელოვანი; ხოლო ბარკილფედრო გონჯი, ჩია, ბებური, ლატაკი, დამოკიდებული და უსახელო კაცი. გასაგებია, რომ ყოველივე ამისათვის შური უნდა ეძია.

წვედიადისაგან შექმნილი არსება სხვას ვერ აპატიებს ბრწვინკალებას.

ბარკილფედრო ირლანდიელი იყო და ირლანდიელობაზე ხელაღებული მეტად საძაგელი კაცი გახლდათ.

ბარკილფედროს მხოლოდ ერთი დადებითი თვისება ჰქონდა, ეს გახლდათ დიდი სტომაქი.

დიდი მუცელი, ჩუქულბრიკ, გულკეთილობის ნიშანია, მაგრამ ბარკილფედრო მთლად პირმოთნე, ბოროტი ადამიანი იყო.

რამდენი წლის იყო ბარკილფედრო? ძნელი სათქმელია. იმდენი წლისა იყო, რამდენსაც გარემოება მოითხოვდა. სახეზე ნაოჭები და თმაში ჭაღარა მას ხიბურის იერს აძლევდა, ხოლო საზრიალობა ახალგაზრდისა ჰქონდა. იგი მოქნილიც იყო და ტლანქიც; რალაც საშუალოს მოგვავიანებდა მაიმუნსა და პიპოტამს შორის. როიალისტი იყო? რა თქმა უნდა. იქნებ რესპუბლიკელი იყო? ვინ იცის. კათოლიკე იყო? შეიძლება. იქნებ პროტესტანტი? უუპკელი.

სტუდენტების მომხრე იყო? შესაძლებელია. ბრაუნშვაიგის დინასტიის მომხრე? ალბათ ასეა. მხოლოდ მაშინაა სახირო — „მომხრე“ იყო, როდესაც იმავე დროს „წინააღმდეგი“ ხარ. ბარკილფედრო ამ ბრძულ წესს ემორჩილებოდა.

„ოკენის ბოთლების ამხსნელის“ თანამდებობა მართლაც ისეთი უხამსობა როდი იყო, როგორც ბარკილფედროს სიტყვებიდან ვსწავნებოდით. გარსია ფერანდესი თავის „სახლეთ შეგზურში“ პროტესტს აცხადებდა დალუკული გეგმების გაძარცვის გამო. სანაპიროზე მცხოვრებთაგან ზღვის მიერ გამორიყული ნივთების მიტაცების გამოც. ეს ზეენს დროში ფუჭ ენამჭვერობად ჩაითვლებოდა, მაგრამ ინგლისში სენსაცია მოახდინა და დაძირულ გეგმზე დალუკულთ ის სარგებლობა მოუტანა, რომ ამის შემდეგ მათ ქონებას უკვე გლეხები კი არ იტაცებდნენ, არამედ, თვით ლორდ-ადმირალი უკეთებდა კონფისკაციას.

რასაც კი ზღვა ინგლისის ნაპირებზე გამოიყვება — საეკტრო საქონელი იჭებოდა თუ ხომალდის ჩონჩხი, ყუთები თუ სხვა, — ყველაფერი ლორდ-ადმირალს უკეთებოდა (სწორედ ამაში იყო იმ თანამდებობის მნიშვნელობა, რომელსაც ბარკილფედრო ითხოვდა); საადმირალოს ყურადღებას განსაკუთრებით ზღვაზე მოტივტივე ჰურჭული იქცეოდა, რომელშიც ყველანაირი ამბები და ცნობები იყო მოთავსებული. ხომალდების ჩაძირვა მეტად საზრუნავი საკითხი იყო ინგლისისათვის. ინგლისის ცხოვრება მუხლგაურბამა და ამიტომ ხომალდთა ჩაძირვის აცილება, მისი მუდმივი საზრუნავია. ჩასაძირად განწირული ხომალდიდან ზღვაში გადავდებული შუშის პატარა მათარაში ყოველმხრივ მნიშვნელოვანი და საყურადღებო ცნობები ინახება. ეს ცნობები შეეხება თვით ხომალდს, მის კაპაქს, არის ცნობები ჩაძირვის დროისა და მიზეზების, იმ ქარიშხლების გეზის შესახებ, რამაც ხომალდის ჩაძირვა გამოიწვია, ზღვის მოქცევაზე, რასაც მათარა ნაპირთან უნდა გამოურიყა. ის თანამდებობა, რომელიც ახლა ბარკილფედროს უჭირა, ას წელზე მეტი ხნის წინ იყო გაუქმებული, მაგრამ თავის დროზე მართლაც სარგებლობა მოაქონდა. „ოკენის ბოთლების საცობის ამხდელი“ უკანასკნელად ულიამ ჰესი იყო, ლინკოლნის დოვინგტონიდან. ამ მოვალეობის ამსრულებელი კაცი ერთგვარად მომხსენებლადც გამოდიოდა ყოველივე იმისა, რაც ზღვაზე ხდებოდა. მასთან მოაქონდათ ყველა

დალექული ჭურჭელი, ბოთლები, მათარები, ქოთნები, რაც კი ინგლისის სანაპიროზე გამოირიყებოდა, მხოლოდ ოკეანის ბოთლების საცობის ამხედვლს ჰქონდა უფლება ეს ჭურჭელი აეხადა. ბოთლმა ჩადებული ხელნაწერის საიდუმლოებას ის პირველი იგებდა. პერგამენტს ამოიღებდა თითოეული ჭურჭლიდან, გაარჩევდა მათ, ყველას იარლიყს დააკრავდა, დაარეესტრებდა... აქედან წამოვიდა ლამაზის კუნძულებზე დღემდე არსებული გამოთქმა „ღურწამწონული მათარა სამდიუნიო ჩააბარეო“. მართალია, მიღებული იყო ერთი გამაფრთხილებელი ხომა: ყველა ამ ჭურჭელზე ლექის მოძრობა და იქიდან პერგამენტის ამოღება შეიძლებოდა მხოლოდ საადმირალის ორი წარმომადგენლის თანდასწრებით. ისინი ფიცსაც დებდნენ, არ გამოუქვეყნებინათ ჭურჭლიდან ამოღებული საიდუმლოება. ესწრებოდა, აგრეთვე, ჯეტსონის განყოფილების გამგე, ყველა მათგანი ხელს აწერდა ოქმს მათარის გახსნისა და შინაგანის ამოღების შესახებ. რადგან ორივე „ნაფიცს“ უვალუბოდა ფიცის გაუტეხლობა, ამიტომ თვით ბარკლეფეროს ერთგვარად გზა ხსნილი ჰქონდა თავისუფალი მოქმედებისათვის. მხოლოდ მასზე იყო დამოკიდებული, საიდუმლოდ დაიცავდა ამა თუ იმ ფაქტს, თუ გამოაქვეყნებდა.

ეს მაღალი ჭურჭლები, არცთუ იშვიათად, უვარდებათ ზღვაში და არც ისე ნაკლებ მნიშვნელოვანნი იყვნენ, როგორც ბარკლეფერო მოახსენებდა ჯოხიანას. ეს ჭურჭლები ხან მალე მიადნეოდნენ ხოლმე ხმელეთს, ხან წლობით დატივტივებდნენ ზეირთებზე. ყველაფერი დამოკიდებული იყო ქარტეხილების მიმართულებასა და ზღვის დინებაზე. ზღვაში ასეთი ბოთლის გადაგდების ჩვეულება თითქმის გადაეარდა. ისევე გადაეარდა ჩვეულება EX VOTO* წმინდანთა ხატების წინ ჩამოკიდებისა. იმ დროის ადამიანებს, რომლებსაც სიკვდილი თვალწინ წარმოუდგებოდათ, უყვარდათ ხოლმე ამ სახით გაეგზავნათ ღმერთებისათვის და ადამიანებისათვის თავიანთი უკანასკნელი ფიქრები. ამიტომ საადმირალოში ასეთი გზავნილებიც მრავლად გროვდებოდა.

იაკობ პირველის დროს ინგლისის ლორდ-ხაზინადრის გრაფ სეფოლკის მიერ ხელმოწერილ პერგამენტში, რომელიც დაცულია ოდლენის ციხე-დარბაზში, ნათქვამია, რომ მხოლოდ 1615 წლის მანძილზე საადმირალოში მოიტანეს და ლორდ-ადმირალის სამდიუნოს საამო ჩაიწერა ორმოცდათორმეტი დალექული შუბა, ქილა,

ბოთლი და მათარა, რომლებშიც წერილობითი ცნობები აღმოჩნდა ჩაბრული ხომალდის შესახებ.

სასახლის კარის თანამდებობაზე ზეთის წვეთს პეკანან, ორი-კენი ნელ-ნელა იხსნებიან და შედეგად ხელ უფრო მეტ ფართობს იჭერენ. ამ გზით ვინმე შეკარე კანცლერი ხდება, ხოლო შევინაძე კონტაბლი. იმ თანამდებობაზე, რომელიც გამოითხოვა და მიიღო კიდევ ბარკილფედრომ, ჩვეულებრივ, ნდობით აღჭურვილი პირი ინიშნებოდა. ასე მოისურვა ელისაბედ დედოფალმა. სასახლის კარზე ნდობაში ნაგულისხმეია ინტრიგა, ხოლო ინტრიგას მოხელე მაღალ თანამდებობამდე აყვავს. ეს მოხელე ბოლოს და ბოლოს შინაგარეული პირი ხდება. იგი ჯერ კიდევ კლერკი, სასახლის კარის იერარქიაში უშუალოდ უკან მისდევს ხოლმე მოწყვლების გამცემ ორ მოხელეს. მას ენიჭება სასახლეში შესვლის უფლება, მართალია თავმდაბლური შესვლისა (HUMILIS INTROITUS), მაგრამ მის წინაშე შეფის საძინებელი ოთახის კარიც კი ღია იყო. ჩვეულება მოითხოვდა, რომ მას ზოგიერთ შემთხვევაში შეფისათვის უწევდინა ზღვაზე ნაპოვნის შესახებ, რაც ხშირად შეტად საინტერესო გამოდგარა. ასეთ ნაპოვნებში აღმოჩნდებოდა ანდერძი ისეთი ადამიანებისა, რომელთაც სიცოცხლის ყოველივე იმედი დაკარგოდათ; ანდა გამოძვედობების წერილი ნათესავ-შობილებთან; აგრეთვე ტვირთის გატაცებაზე; ზღვაზე მომხდარი ბოროტმოქმედების შესახებ ცნობები; სახელმწიფოს მიმართ შეწირვის საბუთები და სხვა. „ზღვის ბოთლების საცობის ამხედელი“ უშუალო ურთიერთობაში იყო სასახლესთან და დროგამოშვებით მუდგ აბარებდა ანგარიშს მის მიერ აღმოჩენილის შესახებ; ეს იყო „მაგი კაბინეტი“ ოკეანის საქმეებისა.

როდესაც ელისაბედ დედოფლის დროს ამ თანამდებობის მოხელე, ბერგმირის მკვიდრი კოლეკელი ტემფილდი მიაართმევდა ხოლმე მას ზღვის მიერ გამოირაყულ ასეთ გზავნილებს, დედოფალი, რომელსაც ლათინური ლაპარაკი კარგად ემარჯვებოდა, ასე კითხულობდა ლათინურად: „რას მწერს მე ნეტუნე?“

ბერელი გაყვანილი იყო ტერმიტმა თავისას მიაღწია. ბარკილფედრომ დედოფლამდე ვა გაიკვლია.

მან ველაფერს მიაღწია, რისკენაც კი მიხსრავოდა.

რათა თავისთვის კეთილდღეობა მოეპოვებინა?

არა.

რათა სხვისი ბედნიერება დაერღვია?

ეს უფრო მეტად სასიამოვნო იყო.

მახლობელს ანო — საამური რამ არის.

ყველა როდი განიცდის ბუნდოვან, მაგრამ გადაულახავ სურვილს მიაყენოს სხვას ზიანი და არც ერთ წუთს არ ავიწყლებოდე თაქისი ასეთი განზრახვა. ბარკილფედრო საოცრებამდე უჯიათი კაცი იყო; თაქისი განზრახვის შესრულება ისე ემარჯვებოდა, როგორც ბუდდოვის ჯიშის ძაღლს მიპარვით კბენა.

თაქისი უჯიათობით კმაყოფილი იყო. ოღონდ კი ხელში მოვედო მსხვერპლი, ან თუნდაც დარწმუნებულიყო, რომ მისგან თვალში ამოღებულ ადამიანს უკვეკვლად დაატყდებოდა რისხვა და ამაზე მეტი არა უნდოდა რა.

შხად იყო სიცივისგან თვითონაც კანკალა, ოღონდ იმავე სიცივეს სხეუბი გაევიანა. იყო ბოროტი — ეს ფუფუნებაა. ბოროტ ადამიანს, რომელიც ღარიბად ითვლება და მართლაც ღარიბია, ერთი განძი აქვს — ეს მისი ბოროტებაა. საქმე ის არის, რომ იგი კმაყოფილია, როდესაც ვინმეს მიმართ ბოროტებას ჩაიდენს. სხვა ვინმეს ხისამაგლე აკადროს და ამით თვითონ ისიამოვნოს, მისთვის ყოველგვარ სიმდიდრეზე ძვირფასია. რაც მსხვერპლს უსიამოვნებას მიაყენებს, — სიამოვნებაა მისთვის, ვინც ეს ჩაიდინა. პაპისტების ღვთის შვიარაღებულ შეთქმულებაში* გაი ფოქის თანამზრახველი კეტსბი ამბობდა: „მე ერთ მილიონ გირეანქა სტერლინგს არ დავზოგავდი, ოღონდ მენახა, როგორ აფეთქდებოდა და პაერში გაიბნეოდა პარლამენტი“.

ვინ იყო ბარკილფედრო? ყოვლად მდაბალი და ყოვლად საძინელი არსება — მოშურნე.

სასახლის კარზე შური ყოველთვის მონახავს თაქის ადგილს.

იქ ბევრია თავხედი, უსაქმური, მდიდარი, ცუდლუტი, ქორების მოყვარული, სხვის თვალებში ბუნების მძებნელი, ავსიტყვა, აკვია, თვითონ დასაცინი და სხვისი დამცინავი, მოსულულო ენამახვილები, პოდა, ამით ყველას ესაჭიროებათ მოშურნის დახმარება.

რა სასიამოვნოა მახლობელზე ძრახვა-გმობა მოისმინო!

შურიანი ადამიანებისგან კარგი ჯამუშები გამოდიან.

დაბადებიდანვე თანდაყოლილ წინს, შურიანობასა და საზოგა-

ლოდში ფეხმოკიდებული ერთგვარი ხელობის ჯამუშობას შირის
ლი მსგავსებაა.

ჯამუში მსხვერპლს ძალღივით სხვისთვის უთვალთვალებს, მო-
პურზე მსხვერპლს კატასავით თავისთვის უთვალთვალებს.
ნადირისებური ეგვიპტე — ასეთია შურიანის ბუნება.

ბარკილფედრო მოკრძალებულიც იყო, ჩემუშა; მაგრამ ყო-
ველთვის გარკვეულ მიზანს ისახავდა; ყველაფერს ჩემად, თავის-
თვის ინახავდა და ბოროტებას გულში იხვევდა. უზომო სიძაბლე
ხელიხელსაკიდებული მიდის უზომო პატივმოყვარობასთან ერ-
თად, ბარკილფედროსადმი კეთილად იყვნენ განწყობილი ისინი,
ვისაც ის ართობდა, დანარჩენებს კი სძულდათ; მაგრამ ის იმასაც
გრძნობდა, რომ მოძულენი მას არად ავდებდნენ, ხოლო კეთილ-
განწყობილნი ზიზღით ეპყრობოდნენ.

ბარკილფედრო მუდამ თავს იკავებდა. გააკებული მორჩილების
ნიღაბქვეშ შურაცხმყოფელი გრძნობები უდუღდა. იგი აღმყოფე-
ბასაც იჩენდა ხოლმე, თითქოს მისთანა უკეთურებს ამის უფლებაც
ქონდათ. მძინეარება მას არც ერთ წუთს მოხვენებას არ აძლევდა,
მაგრამ არასოდეს იმჩნევდა. მას შეეძლო ყოველგვარი შურაცხყოფა
აეტანა. გახლებული შავბნელი ბოროტება გულს უფატრავდა. მიხ-
სულს მგზნებარე სიავის ალი მუდამ აბედივით სწავდა, მაგრამ ამის
შესახებ ვცქვიც არავის აუღია. იგი ქოლერისი იყო, მაგრამ ყოველთ-
ვის ილიმებოდა. დამთმობი იყო, თავაზიანი, მორჩილი და პირმოთ-
ვე ესალმებოდა განურჩევლად ყველას. ცოტაოდენი ქარის მობერვა
მიწამდე თავს დააკვრევინებდა. ბედნიერებას ადვილად ის მოიპო-
ვებს, ვისაც ხერხემლის მაგიერ მოქნილი ლერწამი აქვს. ასეთი
ქვეშქვეშა და შხამიანი ადამიანები გაცილებით მეტნი არიან, ვიდრე
ჩვენ გვგონია. ისინი აუბედითად დაძვრებიან ჩვენს ირგვლივ. რის-
თვის არსებობენ ისინი ქვეყნად? რა ამოუცნობი, შემადრწუნებელი
კითხვაა! მოუცნებე მუდამ ამგვარად კითხება თავის თავს, მაგრამ
მოაზროვნეს ვერასოდეს გადაუნწყვტია იგი. ამიტომ არის, რომ ფი-
ლოსოფოსთა ხედიანი თვალები მუდამ მიპყრობილია იმ წვედია-
ლისკენ, რომელსაც ბედისწერას უწოდებენ და რომლის სიძაღლიდან
ბოროტების უზარმაზარი ღანდი მუქით ვრის გველებს მიწაზე.

ბარკილფედრო ჩასკენილი იყო, სამაგიეროდ, სახე გამხდარი
ქონდა. გახუჭებული ტანი და ხეხერა სახე ფეხები მოკლე და და-

ჯირჯილებული, თითები კოვოვებიანი, გაფშვილი თმა, თვალები ერთმანეთისაგან შორი-შორს მსხდარნი, შუბლი დამნაშავესა, განიერი და დაბალი. ელამ ცბიერ თვალებს გაფანჩული წარბები უფარაედა. გრძელი წაწვეტილი, კეხიანი ცხვირი თითქმის ტუბაგეს ეხებოდა. ბარკილფედრო, რომის იმპერატორის ტანსაცმლით რომ შეუმოსათ, დომიციანეს* დაემსგავსებოდა. მისი ვეიცინი პირისაზე რაღაც წებოვანი გუნდიდან გამოძერწილი გვეგონებოდათ, ხოლო გაქვავებული ლოყები ცვილისვან. ნაოჭებით დასერილი სახე ადასტურებდა მის ყველანაირ ბიწიერებას. ქვედა ყბა განიერი ქქონდა, ნიკაპი ხორციანი, ყურები დიდი; როდესაც იგი ღუძდა, შუაზე აწეული ზედა ტუჩიდან, გვერდიდან შეხედვისას ორი კბილი მოუჩანდა; გვეგონებოდათ, ეს კბილები გიცქვრიანო. კბილებსაც ხომ შეუძლიათ ცქერა ისე, როგორც თვალებს კბენა...

შთომინება, თავშეკალება, ზომიერება, სიფრთხილე, თავმდაბლობა, თავაზიანობა — დათმენა, თეინიერება, ზრდილობა, სიფხიზლე და კვება — ყველა ეს თვისება ამთავრებდა და სრულყოფდა ბარკილფედროს სახეს. რომ გვთქვათ ყველაფერი ეს გააჩნიაო — ცილისწამება იქნებოდა.

სულ მოკლე ხანში ბარკილფედრომ სასახლის კარზე სავსებით განიმტკიცა მდგომარეობა.

VIII

INFERI*

სასახლის კარზე მდგომარეობის განმტკიცება ორნაირი ვზით შეიძლებოდა. ან ღრუბელცათამდე უნდა იყოთ ასული, და მაშინ დიდება მოგვლით, ან მწიკლურ ტალახში ცურავდეთ — და ძალა თქვენს ხელთ იქნება.

პირველ შემთხვევაში თქვენ ოლიმპზე იმყოფებით, მეორე შემთხვევაში — საპირფარეშოში.

ოლიმპზე მცხოვრების განკარგულებაში მხოლოდ ქვეაქეხილია, ხოლო საპირფარეშოს არეზე მობინადრენი პოლიციის დახმარებით სარგებლობენ.

აქ, საპირფარეშოში, ხელისუფლების ყველა აუცილებელ ნი-

მან იხილაეთ; აქვე ნახეთ დამხველ იარაღებს, რადგან ეს ადგილი გამცემლურია; ქელოვგაბელები* ზოგჯერ აქ პოუბენ აღსარულს. ამ შემთხვევაში საპირფარეშოს ფუხისადგილი ქქვია. მაგრამ ჩუულებრივ ეს იმდენად საშინელი არ არის; ალბერონი იქ აღტაცებაში მოაყავს ვანდომის კერცოვს; გვირგვინოსანი პირები დიდი საამოვნებით იღებენ საუდიენციოდ მოსულებს. ეს ადგილი სტატრო დარბაზის მაგიურობას სწევს. ლუდოვიკო მეთოთხმეტე იქ მთილბდა ხოლმე ბურგუნდიის კერცოვის შეუღლეს, ფილიპე V* იქ წამოიჭიმებოდა ხოლმე დედოფლის გვერდით. მუფის საპირფარეშოში შესვლის ნება მღვდელსაც ეძლევა. ხანდახან საპირფარეშო აღსარების განყოფილების ფუნქციასაც ითავსებს.

აი რატომ არის, რომ სასახლის კარზე, სულ უშიშნელო მდგომარეობის მქონესაც შეუძლია კარიერა გაიკეთოს და ძალიან კარგი კარიერაც.

თუ თქვენ გხურთ ლუდოვიკო მეთოთხმეტის კარზე დიდებული გახდით, იყავით პიერ როსანი, მარშალი საფრანგეთისა, თუ გინდათ გველნიანი პირი იყოთ, უნდა გახდეთ ოლივიე ლუდენი — დალაქი. თუ გინდათ მარიამ მედიჩის* კარზე სახელი მოიხვეჭოთ, კანცლერი სილური* გახდით, თუ გინდათ მნიშვნელობა გქონდეთ, — იყავით სანონი, ფარეშის დიაცი. თუ გინდათ ლუდოვიკო მეთოთხმეტის კარზე სახელი გაითქვათ, იყავით შუაზელი, მინისტრი, თუ გინდათ მრისხანე იყოთ, გახდით ლებელი, ლაქია. ბონტანი, ლუდოვიკო მეთოთხმეტის ლოვინის გამსწორებელი, უფრო ბევრის შემძლე იყო, უდრე ლეუა.* რომელმაც ამ შეფეს არმია შეუქმნა, და უდრე ტიურნი, რომელმაც ამდენი გამარჯვება მოუხვეჭა მასვე. გამოაცალეთ რომელიც მამა ჯოზეფი და რომელიცგან თითქმის არაფერი დარჩება. ყოველივე იდუმალბაც ეს გაქარწყლდება. წითელი კარდინალი დიდებულია, რუხი კარდინალი საშინელია. რაოდენი ძალა იფარება ჭია-მატლში! ვეველა ნარვაესი, ო'დონელებთან რომ გააურთიანო, იმდენს მაინც ვერ შეძლებს, რამდენსაც რომელიმე დაი — პატროჩინო.

ასეთი შემძლებლობის საწინდარი არარაობაა. თუ გინდათ ძლიერი იყოთ, იყავით უხილაქი, იყავით ფუქი. რგოლად მოკცვილი გველი ერთსა და იმავე დროს სიმბოლოა დაუსრულებლობისაც და წულისაც.

ასეთი გველური წარმატება ხვდა წილად ბარკილფედროსაც.

ის გახიზნა იქით, საითაც მისწრაფოდა.

პრტველი პარაზიტები ყველგან დაძვრებიან, ლუდოვიკო მეოთხეტის საწოლში ბაღლინჯოები ბუდობენ, ხოლო მის პოლიტიკაში დიდ როლს იმუშვიტები თამაშობდნენ.

ჩვენს დედამიწაზე არაფერი შეუთავსებელი არ არის.

ცხოვრება ქანქარას გაგონებს. რაიმესკენ მიზიდულობა გქონდეს, მაშასადამე, აქეთ-იქით ირყეოდე. ერთი პოლუსი მეორისაკენ მიისწრაფვის. ფრანცისკ 1-ს ტრიბულე სჭირდება, ლუდოვიკო მეოთხეტეს — ლებული. „უმაღლეს დიდებულებასა“ და უკიდურეს არარაობას შორის ღრმა ნათესაური კავშირია.

შმართველი არარაობა. ეს სულ ადვილი გასაგებია. სადაცუბი იმას უჭირავს ხელში, ვინც დაბლაა.

მას ყველაზე მოხერხებული პოზიცია უკავია. მას თვალებიც აქვს და ყურებიც.

ის მთაქრობის თვალთა.

მის განკარგულებაში მეფის ყურია.

თუ თქვენს სიტყვებს ყურს უგდებს მეფე, თქვენ როგორც გნებავთ, ისე გამოიყენებთ მის ყურადღებას. ყველაფერი გადმოულაკვთ, რასაც კი თქვენი კეთილგონიერება გიკარნახებთ. მეფის ტყუა და გონება თქვენი კარადაა. თქვენ თუ მეჩერე ხართ, ის თქვენთვის ამ ჩერების ჩასაგრელი კარადა გახდება. მეფეებს თავიანთი ყურები თვითონ არ უკუთვნიან. პირდაპირ შესაბრაღისნი არიან. ერთი სიტყვით, ისინი სრულებით არ არიან პასუხისმგებელნი თავიანთ მოქმედებაზე. ის, ვინც თავისი აზრების ხელისუფალი არ არის, არც თავისი მოქმედების განმკარგველია.

ვის ემორჩილება?

რომელიმე არაშხადას, რომელიც ყურში ჩაბზუის. ემორჩილება შვე ბუზს, ქვესკნელის ნამიერს.

ამ ბზუილში ბრძანებაა. ყოველი მეფობა მხოლოდ კარნახია, სხვა არაფერი.

მონარქი ლაპარაკობს ხმამაღლა; ნამდვილი მფლობელი — ჩურჩულით.

ისინი, ვისაც უნარი აქვთ, ყურთახსენა გაიმახვილონ და გაიგონონ, — რასაც უბნებიან მეფეს ჩურჩულით. რომელიც თავის მხრივ ხმამაღლა იმეორებს, — ნამდვილი ისტორიკოსები არიან.

სიკულუვილი ისევ კლიერია, როგორც სიყვარული

დელოვალ ანას შრავალი ენატანია ჩასურჩულება ვურში, მათ შორის ბარკილფედროც.

ვარდა დედოფლისა, ბარკილფედრო ლედი ჯონიანასაც ემსახურებოდა და ლორდ დევიდსაც, ცდილობდა ისინი შეუმხველად მოექცია თავისი გავლენის ქვეშ. როგორც უკვე ვთქვით, ის ერთსა და იმავე დროს სამ ადამიანს ჩასურჩულება ვურში, ბარკილფედროს სამი ადამიანის ვური უსმენდა, ერთი ვურით მუტი დანეოზე, რადგან დანეო მხოლოდ ორ ადამიანს ჩასურჩულება. დანეოს თავი ამოუყო ლუდოვიკო მეთოთხმეტესა და, რომელიც თავის ცოლის-ღაზე — ქენრიეტაზე იყო შეყვარებული, და ქენრიეტას შორის, რომელიც ლუდოვიკო მეთოთხმეტეს ჰყვარობდა. ამასთანავე, ქენრიეტასთვის არ გაემხილა და ლუდოვიკოს მდივანად გამხდარიყო ისე, როგორც, ლუდოვიკოსგან მალულად, ქენრიეტას მდივანიც იყო. ამგვარად, ორი მარიონეტის სასიყვარულო ინტრიგებს შორის მოქცეული, თვითონ ამღვედა მათ შეკითხვებსა და თვითონ პასუხობდა.

არაფერი საკვირველი არ არის იმაში, რომ ბარკილფედრო ესოდენ მხიარული, დამყოლი, ვისიმე გამოსარჩლების ნიათს მოკლუბული, არსებითად არც არავისი ერთგული, გონჯი და ღვარძლიან ბოლოს და ბოლოს დედოფლისათვის საჭირო კაცი გახდა. რადროიდანაც ანამ ბარკილფედრო გაიცნო, მას შემდეგ სხვა პირმოთხეებს აღარ უსმენდა. ბარკილფედრო დედოფლის წინაშე ისე პირმოთხეობდა, როგორც ლუდოვიკო მეთოთხმეტის წინაშე პირმოთხეობდნენ, იგი თავისი შხამიანი ერთ სხეებს გესვლავდა. „მევე უმეტარია, იტყვოდა ქალბატონი დე მონშვერუელი, * ამიტომ აუცილებელია მეცნიერები სასაცილოდ ავიგლოთ“.

ხანდახან შხამის შემხაპუნება სხეულში უმადლესი ხელოვნებაა. ნერონი სიამოვნებით უცქეროდა ლოკუსტის საქმიანობას. მუცეთა სასახლეებში შეღწევა მხელი არ არის. ამ მარჯნის ნაგებობებში შესასვლელ-გამოსასვლელებია დაფორლებული. სასახლის კარზე მიღებული პოლიაი ამ შესასვლელ-გამოსასვლელში სულ მალე ურკვევა, მიაგნებს მათ, გამოთხრის, ხოლო, თუ დასჭირ-

და ახალ შესახელელ-გამოსახელელსაც გაიფანს, ოღონდ კი სასახლეში ფეხის შესადგმელად რაიმე საბაბი მიეცეს და მისთვის ესეც კმარა.

ბარკილფედრომ ასეთ საბაბად თავისი სამსახური გამოიყენა და სულ მოკლე დროში დედოფლისთვისაც გახდა ის, რაც პერცოვის ასულ ჯონიანასთვის იყო — ჩვეულებრივი გასართობი, შინაური ცხოველი. რაკი ერთხელ დედოფლის წინაშე ენამახვილი სიტყვა წამოსცდა, ამით უკვე მიხვდა, რით უფრო დაიმსახურებდა მისი უდიდებულესობის წყალობას, ან რითი უფრო ახიამოვნებდა მას. დედოფალს ძალიან უყვარდა თავისი ლორდ — მმართველი, უილიამ ქავენდიში, პერცოვი დევონშირისა. კაცი მეტისმეტად გამოთავყენებული. ეს ლორდი, რომელსაც ოქსფორდის ყველა სამეცნიერო ხარისხი ჰქონდა და მართლწერა კი არ იცოდა, ერთ მშვენიერ დილას მოკვდა. სასახლის კარის დიდებული დიდ გაუფრთხილებლობას სჩადის, რომ კვდება, რადგან იმ დღიდან მის კილვას აღარაეინ ურიდება. დედოფალმა ბარკილფედროს თანდასწრებით გლოვის ნიშნად მცირე ხანს მოიდარდიანა თავი და ბოლოს ამოიხვრით წარმოთქვა:

— რაოდენ სანანურია რომ ესოდენ სათნო ადამიანი მაინცდამაინც დიდი ჭკუის პატრონი არ იყო.

— უფალმა მიიღოს სული თავისი სახედრისა, — დაბალი ხმით ჩაილაპარაკა ფრანგულად ბარკილფედრომ.

დედოფალმა გაიღიმა, ბარკილფედრომ შენიშნა ეს ღიმილი და გადაწყვიტა: დედოფალს ენამწარე ადამიანი მოსწონსო.

ბარკილფედროსათვის ნებადართული იყო ენამწარეობა.

იმ დღიდან მან სადავე მიუშვა თავის ცნობისმოყვარეობასა და აყვიობას. დატუქსვას კვლარაეინ უბედავდა. ყველას ეშინოდა მისი, ვინც შეეფს ან დედოფალს აცინებს, ამხიარულებს, დანარჩენუბისათვის რისხვის მომასწავლებელია.

ბარკილფედრო ყოველისშემძლე მასხარა გახდა.

იგი ყოველდღე წინ იწევდა თავისი მიწისქვეშა ხერულით. ბარკილფედრო სჭირდებოდათ. ზოგიერთი დიდებული მას იმდენად ნდობით ეპყრობოდა, რომ საჭიროების შემთხვევაში ამა თუ იმ თავის ბილწ ხაქმესაც აეალებდა.

სასახლე ერთგვარი სისტემაა დაკბილული ბორბლებისა. ამ სის-

ტყისში ჩაბმული ბარკილფედრო კბილოვანი ბორბლის მამოძრავებელი გახდა. თქვენ თუ მიგიქცევიათ უურადლება, რომ ზოგიერთ შექანხში მამოძრავებელი ბორბალი ძალიან პატარაა?

ჯოზიანა, როგორც უკვე ვთქვით, ბარკილფედროს ჯამშურ უნარს იყენებდა და იმდენად უნდობოდა, რომ უყოყმანოდ მისცა თავისი განსასვენებელი დარბაზების გასაღები, რისი საშუალებითაც ბარკილფედროს მასთან ნებისმიერ დროს შეეძლო შესვლა.

ასეთი წრეგადასული ნდობა, რაც უცხო ადამიანის თვალში ინტიმური ცხოვრების სურათად ისახებოდა, მჭიდვებულ საუკუნეში ერთობ გაკრცვლებული იყო. ამას „გასაღების გაჩუქება“ ვრქვა. ჯოზიანამ ორი საიდუმლო გასაღები გააჩუქა. ერთი ლორდ დევიდს მისცა, მეორე ბარკილფედროს.

თუმცა, ძველ დროში არავინ გაიკვირებდა იმას, თუ რომელიმე პიროვნებას საწოლ დარბაზში შესვლის ნებას მისცემდნენ. ხანდახან ამას ზოგიერთი მოულოდნელობანიც მოსდევდა. მაგალითად, ლაფერემ რომ უეცრად გადასწია მადშუაზულ ლაფონის საწოლის ფარდა, იქ შვე მუშკეტერს, სენსონს წააწყდა.

ბარკილფედროს განსაკუთრებული უნარი გააჩნდა საიდუმლოს გამოძვლავებისა, რაიცა იმორჩილებს ხოლმე დიდებულთ ამ ქვეყანისა და ისინი პატარა ადამიანებს უვარდებიან ხელში. ბარკილფედრო უხმაუროდ მიიპარებოდა სიბნელებში მიხვეულ-მოხვეული გზებით. როგორც ვეულა კარგ მეთვალყურეს სწევდა, მას ჯალათის სისასტიკეც ახასიათებდა და მიკროგრაფის მოთმინებაც. მას დაბადებითვე დაჰყვა კარისკაცის უნარი. ხოლო ვეულა კარისკაცი მთვარეულია. ისინი ღამლამობით დაბორიანლებენ, ხელში უწინმახინის ფარანი უჭირავთ, ამ ფარნის სხვიით მხოლოდ იმას აშუქებენ, რაც თვითონ სურთ. თვითონ წრდილში რჩებიან. ასეთი ფარნით კარისკაცი ეძებს არა ადამიანს, არამედ ცხოველს, რომელიც ადამიანში იმალება; ასეთს პოულობს მეფეში.

მეფეებს არ მოსწონთ, როდესაც მათ ამაღლაში მყოფთ წარჩინება სურთ. მეფეები ალტაცებაში მოდიან, რაიცა თვით მეფეებს კი არა, სხვას დასცილიან. ბარკილფედროს ნიჭი იმაში მდგომარეობდა, რომ განუწყვეტლივ ამცირებდა ლორდების და პრინციების ღირსებას, რის გამოც დედოფლის სიდიადე უფრო იზრდებოდა.

ბარკილფედროსათვის ნაჩუქარ გასაღებს ორივე ბოლოში წვე-

როკინები ქჷონდა, და ამიტომ ამ გახალებით შეიძლებოდა ჯოზია-
ნას ორივე საყვარელ რეზიდენციაში საძინებლის კარების გაღება
— ლონდონში პენკერვილ-პაუსსა და ვინძორში — კორლეონ-
ლოჯში. ეს ორივე სასახლე ლორდ კლენჩარლის შემკვიდრებას
შეადგენდა. პენკერვილ-პაუსი ოლდგეითის მიჯნაზე მდებარეობდა,
ხოლო თვით ოლდგეითი ის ალაყაფის კარები იყო, რომლითაც
პარუიკიდან ლონდონში შედიოდნენ. იქვე იდგა კარლოს მეორის
ქანდაკება, რომელსაც თავს დასცქეროდა შეფერადებული ანგლო-
ზის გამოსახულება. ქანდაკებას ფერხითი ლომისა და მარტორქის
ფიგურები უდგნენ. პენკერვილ-პაუსში აღმოსავლეთის ქარს სენტ-
მელიბონიდან ეკლესიის ზარების რეკვის ხმა მოჰქონდა. ვინძორში
სასახლე კორლეონ-ლოჯი ფლორენციული სტილით — ქეითა და
აგურიით იყო ნაგები. მარმარილოს სვეტ-თალებიანი ეს შენობა ბი-
მინჯებზე იყო შედგმული. მისასვლელებში ფიცრის ხიდი იყო გა-
დებული. ამ სასახლის წინა ეზო ერთ-ერთ უმშვენიერესად ითულე-
ბოდა ინგლისში.

ეს სასახლე ვინძორის ციხე-დარბაზის მახლობლად მდებარეობ-
და და ჯოზიანა დედოფლისგან თვალყურის დევნებას მოკლებული
არ იყო. მიუხედავად ამისა, მაინც მოსწონდა იქ ცხოვრება.

ბარკილფედროს გავლენა დედოფალზე სხვისთვის შეუმჩნე-
ველი რჩებოდა, მაგრამ მან ღრმად გაიღვა ფეხები. სასახლეში
ასეთი ლეარძლის აღმოფხვრა ძალიან ძნელია. მათ ღეროები თი-
თქმის არ ამოსდით და გარედან ვერაფერზე მოეჭიდები ამოსაგლე-
ჯად. როკლორის, * ტრიბულუს ან ბრემელის ამომარგვლა თითქმის
შუქმლებელია.

დედოფალი ანა ბარკილფედროსადმი დღითი დღე უფრო მეტ კუ-
თილგანწყობას იჩენდა. სარა ჯენინგსი სახელგანთქმულია, ხოლო
ბარკილფედრო ცნობილი სულ არ არის. ვინ რა იცის, რომ ანა
დედოფალი მისი მწყალობელი იყო. მის სახელს ისტორიამდე არ
მიუღწევია. ვველა თხუნელა ხომ არ უვარდება ხელში თხუნელე-
ბის დამჭერს.

მღვდელმსახურების უიღბლო კანდიდატს, ბარკილფედროს ვკუ-
ლაფერი ესწავლა ცოტ-ცოტათი, და ამიტომ, როგორც ასეთ შემთხ-
ვევაში ხდება ხოლმე, არაფერი იცოდა. ასე შესაძლოა მოჩვენებითი
წოლისმცოდნეობის მსხვერპლი გახდეს. რამდენია ქვეყნად ისეთი.

შეიძლება ითქვას, სწავლული, ვისაც მხრებზე თავის მაგიურ და-
ნაიდების კახრი* ადგას. რითი არ იჭვდაუდა თავს ბარკილფედრო,
მაგრამ სულ ამოდ, — მისი თავი მაინც ცარიული რჩებოდა.

ადამიანის ჭკუა, ისევე როგორც ბუნება, სიცარიელეს ვერ იტანს.
ბუნება სიცარიელეს სიყვარულით ავსებს, მაგრამ ჭკუა ამის გამო-
ხან მძულვარებას მიმართავს ხოლმე, სიძულვილში პოულობს იგი
თავის საზრდოს.

არსებობს მძულვარება მძულვარებისათვის. ეს არის თავისებუ-
რი ხელოვნება ხელოვნებისათვის. ასეთი რამ ადამიანის ბუნებას
უფრო მეტად ახასიათებს, ვიდრე ჩვეულებრივ ფიქრობენ.

ადამიანებს ბევრი ვინმე სძულთ. თავშესაქცევად მაინც.

უმიზეზო მძულვარება საშინელია, ეს არის სიძულვილი, რომე-
ლიც თავის თავში კმაყოფილებას იწვევს.

დათვი იმითი ცხოვრობს, რომ თავისივე თათსა წუნის.

მაგრამ ასეთი რამ დიდხანს ვერ გაგრძელდება. თათსაც საზრდო
უნდა მიაწოდოს.

დათვს საკვები სჭირდება.

მძულვარება თავისთავად დამატკობელია და ერთხანს საკმა-
რისიც არის საამისოდ, მაგრამ ის რომელიმე განსახლვრული არსი-
სადმი უნდა იყოს მიმართული.

გაბოროტება თუ ყოველივე არსებულის მიმართ ვრცელდება,
ბოლოს მაინც ამოქრება, როგორც სხვა ყველა განმარტობითი
დატკობა; უსაგნო მძულვარება გაუტენავი ეაზნებით სროლის მს-
გავსია. ეს თამაში მხოლოდ მაშინ არის წარმტაცი, თუ ლახვარი
ვინმეს გულს მოხვდება.

არ შეიძლება მძულვარე იყოს მხოლოდ იმისათვის, რომ მოძუ-
ლეს სახელი გაითქვას. საჭიროა მიზანი — კაცი იქნება თუ ქალი,
— რომ ვინმე მათგანი დაღუპოს.

ჯოზიანამ თავისდა უნებურად გაუწია ბარკილფედროს ეს შე-
სანიშნავი და საშინელი სამსახური. მან ეს თამაში საინტერესო
გახადა და მიზანიც გაუჩინა.

მან სიძულვილი გააცხოველა, გეზი მისცა და გააღიზიანა მო-
ძულე ცოცხალი მსხვერპლის მიზანში ამოდებით. ჩასაფრებულ
მონადირეს იმედი ჩაუნერგა, რომ მალე თბილი სისხლი დაიღვრე-
ბოდა. ფრინველის დამჭერი გაახარა, თითქოს ფრთაფარფატით

ტორღას მიაძიჭობის გამო; მონადირეში მხეცი გააღვიძა; უნა-
დან ბარკილფედრო თვითონაც ვერ გრძნობდა, რომ იგი სხვათა
დასაღუპად იყო შექმნილი.

ახრი, ეს სატყორცი იარაღია, ბარკილფედრომ პირველი დღე-
დანვე მიზანში ამოიღო ჯოზიანა იმ შავბნელი მოსაზრებების აღ-
სასრულებლად, რომლებიც მის ტვინში ირუოდნენ. განზრახვასა და
შურდულს შორის ერთგვარი მსგავსება არსებობს. ბარკილფედრო
საფარში მიინაბა და მთელი თავისი ფარული სიძულელი ქერცო-
გის ასულს დაუმიზნა. თქვენ ეს გაკვირვებთ? მაშ რად უმიზნებთ
თოფს იმ ფრინველს, რომელსაც თქვენთვის არა დაუშავებია რა?
ჩვენ ის შესაჭმელად გვინდაო, ასე გვიპასუხეთ. ბარკილფედროსაც
შესაჭმელად უნდოდა ქერცოგის ასული.

ჯოზიანას გულს ვერ დაკოდავდნენ, რადგან ძნელია იმ ადგილის
დაზიანება, სადაც ამოცანა იფარება. მაგრამ შეიძლებოდა რაიმე
თავს დაეტეხათ და ამით მისი სიამაყე შეეღაზათ.

სწორედ სიამაყე მიანდა ჯოზიანას თავის ძლიერებად.

სინამდვილეში ეს მისი სისუსტე უფრო იყო.

ბარკილფედრო ამას მიხედა.

ჯოზიანა რომ ჩასწედნოდა ბარკილფედროს სულს და გარკვე-
ულიყო მის შავბნელ ზრახვებში, თუ გაიგებდა, რა იფარებოდა მის
ღიმილში, მაშინ ამ გოროზი, მალალი წრის სულიერს ფრეოლა
აიტანდა; მაგრამ ჯოზიანას მშვიდად ეძინა, რადგან მას ეჭვი არა
ქონდა რა იფარებოდა იმ კაცში, რომელსაც გულუბრველოდ უწ-
ლობოდა.

მოულოდნელობა არ იცი საიდან დაგატყდება. ცხოვრების სიღრ-
მეები შემზარავია. მცირეოდენი მძულვარება არ არსებობს. მძულ-
ვარება ყოველთვის დიდია. იგი თავის მოცულობას სულ უმიზნე-
ლო ქმნილებაშიც არ კარგავს და საზარლადვე რჩება. ყოველგვარი
სიძულელი იმიტომაა ძლიერი, რომ იგი სიძულელია. სპილოსაც
რომელიც თუნდაც ჭიანჭველას სძულს, საფრთხე ეშუქრება.

ბარკილფედროს მსხვერპლი ჯერ კიდევ უცნებელი იყო და წი-
ნასწარვე განიცდიდა სიხარულს მომავალში ბოროტების ჩადების
გამო. მან ჯერ არ იცოდა, რა ზომებს მიმართოდა ჯოზიანას წი-
ნააღმდეგ, მაგრამ მისი განზრახვა მტკიცე იყო — ეს კი ცოტას
როდი ნიშნავს.

ჯოზიანას განადგურება მუტად დიდი გამარჯვება იქნებოდა. ამას

იმედი ბარკილფედროს არა ჰქონდა, მაგრამ მისთვის შეურაცხ-
ყოფის მიყენება, მისი დამძირება, მწუხარების მიყენება, დანახვა
ამას, თუ როგორ დაუნითლდებოდა ჯოზიანას ესოდენ მშვენიერი
თეატრი მუტიმუტი სიბრაზისგან, — აი, რა მიაჩნდა მას გამარჯვე-
ბად ჰქონდა კიდევ ამის იმედი. ამოდ როდი დააჯილდოვა იგი ბუ-
ნებამ ასეთი სიჯიუტით. ბარკილფედრო დარწმუნებული იყო, რომ
ჯოზიანას ოქროს აბჯარზე რაიმე მდარე ადგილს აღმოაჩენდა და ამ
ოღიმხე მსუფვევი ქალის სიხელს დაღერიდა. რა ჯილდო ელოდა
ამისთვის ბარკილფედროს? ძალიან დიდი: სიხარული, რომ სიკეთე
სავეით გადაუხადა.

ვინ არის მოშურნე, უმადური არსება. მას სძულს მზე, რომელიც
მასვე ანათებს და ათბობს. ასე სძულს მოშურნოსი ბოილსაც.

თუ ჯოზიანას მიაყენებდა ისეთ რამეს, რასაც ახლა ვეინიექციის
უნოდებენ, თუ დაინახავდა, როგორ დაიკრუნხებდა იგი ანატო-
პურ ხადგამზე ტკივილებისგან, როცა აუჩქარებლად დასჭრიდა
მას ცოცხლად ნაჭურ-ნაჭურ, აი ასეთ ოცნებებს ელოლიავებოდა
ბარკილფედრო.

ამის მისაღწევად თვითონაც კი საამოვნებით აიტანდა ცოტაო-
დენ უსიამოვნებას. შეიძლება კაცი თავისივე საკუთარ მარწუხებში
მოუშვედეს. დანის მოკეცვაში შეიძლება თითები დაიჭრას კაცმა.
რა დიდი საქმეა! თუ ჯოზიანასადმი ტანჯვის მიყენებისას ბარკილ-
ფედრო თავის თავსაც რაიმე ტკივილს მიაყენებდა, ამას არავითარ
ყურადღებას არ მიაქცევდა. ჯალათი გახურებული შანთის ხმა-
რებისას თვითონაც იწყავს ხელს, მაგრამ არ აქცევს ამას ყურა-
დღებას. თქვენ არაფერს არა გრძნობთ, რადგან სხვა უფრო მეტად
იტანჯება. როცა ხედავთ როგორ წამებამთა ის, ვისაც ტანჯავენ,
თქვენ საკუთარ ტკივილს ვეღარ გრძნობთ.

რაც კი შეიძლება ბევრი ზიანი მიაყენე და რაც იქნება, იქნება!
მოყვასისათვის ბოროტების მიყენებით თქვენ პასუხისმგებლო-
ბას კისრულობთ. სხვას რომ ხიფათში აჯდებთ, თქვენს თავსაც გან-
საცდელში აყენებთ, რადგან სხვადასხვა გარემოების დამთხვევამ
შესაძლოა, თქვენი ბედიც უკუღმა დაატრიალოს. ქვეშაბრტყად ბო-
როტი ადამიანი არც ასეთი რამის წინ იხვევს უკან. მას ტანჯულის
წამება ახარებს. ავის მოქმედი სიხარული საშინელია. ტანჯვა-წამე-
ბას მაცქერალი იგი თავს მშვენიერად გრძნობს. ჭრცოგი ალბა*
ხელს ითბობდა იმ კოცონზე, რომელზედაც ადამიანებსა წვავენ.

ცხელი — წამება, მინი შუკი სიხარულია. უნებურად შეპროვია, როცა გაიფიქრებ, რა დასკვნების გამოტანა შეიძლება ასეთი დასა-
რისპირებიდან. სულის შაეი ჯურღმულები მიუწვდომელია. ისეთ
„დახლოვებულ ტანჯვა-წამებასაც“, რომელიც ბოდენის* გამო-
თქმებში გვხვდება, შესაძლოა სამგვარი სამხნელი აზრი გაანდეს:
ნატიფი წამება, მსხვერპლის ტანჯვა, მწველებლის სიტკობა.

„სიბარბე“, „პატიუმოყვარობა“, ეს სიტყვები იმას ნიშნავს, რომ
უილაც ეწირება მსხვერპლად. თუკი ეინმეს მიმართ ძალეით ბორო-
ტებით ხართ აღსაკესე, მაშასადამე, მისთვის ბოროტების მიყენება
გწადიათ. რატომ სიკეთე არა გსურთ? იქნებ იმიტომ, რომ ჩვენი ნუ-
ბისყოფა განსაკუთრებით მიმართულია ბოროტებისაკენ. ვველაზე
შიძე ამოცანაა მუდამ ცდილობდე შენს სულში ჩაახრჩო ავი სურ-
ვილი, რომელთან ბრძოლა ესოდენ ძნელია. თუ ჩვენს სურვილებს
კარგად დაუკვირდებით, თითქმის ვველაში არის ისეთი რამ, რისი
გამომგლაენებაც არ შეიძლება, მაგრამ ვინც ბოროტებით აღსაკესე,
— ასეთი სრულყოფილი გაიმყვრანი დიახაც რომ არსებობს, —
მათთვის დადგენილია წესად: რაც უფრო ცუდა სხვებისთვის, მით
უფრო კარგია ჩვენთვისო. მათი სინდისი ჩაწყვდიადებული ბუნავია.

ჯოზიანას ქარბად ჰქონდა ის უზრუნველობა, რომელსაც ვველა-
ფრის მიმართ გოროზი ზიზღიანობა — ათვალწუნება წარმოშობის
და ამპარტაუნული დაუდევრობა ასაზრდოებს. ქალს ათვალწუნების
საოცარი უნარი გააჩნია. ჯოზიანას შეუცნობელი თვითწმენათ
გოროზობა ახასიათებდა. ბარკილფედრო მის თვალში თითქმის ნი-
ვთი იყო. მას ძალიან გაუკვირდებოდა, რომ ვისმე ეთქვა: ბარკილ-
ფედროც სულიერი არსებააო.

ჯოზიანა დარბაზში ბოლთას სცემდა, იცინოდა; სულაც არ აქ-
ცვედა ყურადღებას იმ კაცს, რომელიც ჩუმ-ჩუმად თვალყურს ადუ-
ვებდა.

თავის ფიქრებში ღრმად წასული ბარკილფედრო მხოლოდ ხელ-
საფრულ შემთხვევას ელოდა. იცდიდა, და თან მასში მტკიცდებოდა
ის გადაწყვეტილება, რომ ამ ბანოუანის ცხოვრება რითიმე დაუბუ-
ღებინა.

რა უღმობლად ჩაუსაფრდა!

თუმცა, როდესაც ჩაფიქრდებოდა, ფრიად სარწმუნო დასკვნა გა-
მოჰქონდა თავისი საქციელიდან. არ იფიქროთ, რომ უკეთურ და-
მანებს თავისი თავისადმი პატივისცემა არ გააჩნიათ. ისინი თავს

მართლებენ თავიანთი საქციელის გამო, მაღალფარდოვან მონო-
ლოგებს წარმოთქვამენ და ირგვლივმოუფთაც შედიდურად დას-
ცქვრიან, როგორ თუ ჯოზიანამ მოწველება გადაუგდო! თითქოს
მათხოვარი იყოს, ისე გადაუყარა მას რამდენიმე ლიარი, თავისი
ურაცხელი სიმდიდრიდან. ჯოზიანამ იგი დაიმონა.

და ისიც რის გამო? — ამ შეუსაბამო თანამდებობის გამო! ბარ-
კილფედრო, რომელიც თითქმის სასულიერო პირია, თანაც ასეთი
ღდი და მრავალფეროვანი ნიჭითაა დაჯილდოებული, სწავლე-
ლი კაცია, რომელსაც ყველანაირი საბუთი გააჩნია, რათა მათი
მაღალ ღირსების ხარისხი მიიღოს, — იძულებულია აღწეროს
თიხის თუ ქიქის ნატეხები, იმნაირი ნატეხები, როგორითაც იობი
თავისი მუწუკებიდან ჩირქს იდუნდა. თუ ის იძულებულია თავის
სიცოცხლეს საზიზღარ სინამდვილეში ახშობდეს, თავმოწონედ
ხსნიდეს საცობებს ზღვის ნაშეთი და ლოკოკინების ბუდეებით და-
ფარულ რაღაც ბოთლებს, თუ იძულებულია იკითხოს დაობებული
პერგამენტები, უაზრო, დაობებული წერილები, ანდერძების ტუჭვი-
ანი ნაფლეთები — ეს ერთგვარად ძნელად ამოსაკითხი ჩმახეა —
ყოველივე ამაში ჯოზიანაა დამნაშავე.

და ეს სულიერი იმასაც ბედავს, რომ შენობით ულაპარაკება!
ნუთუ შურს არ იძიებს ამისთვის? ტკუას არ ასწავლის იმ არა-
რობას?

არა, მოიცადე, ქვეყნად სამართლიანობა კიდევ არსებობს!

X

ალი, რომლის დანახვა შესაძლებელი იქნაოდა, ადაშიანი რომ გამჭვირვალე ყოფილიყო

როგორ? ეს გადარეული დედაკაცი, ეს ავხორცი მუცენებუ, რა-
ღაც გაუგებრობით ქალწული, ეს ადაშიანის ხორცის ნაჭერი, რო-
მელსაც ჯერ მომხმარებელი ვერ უმოვია, ეს უსირობეილო ხუმ-
ტურიანი დიაცი, რომელიც პერცოვის გვირგვინით მოვლენილა,
ეს დიანა, რომელიც ჯერ რომელიმე შემთხვევით მოხეტიალეს არ
გადახვევია მხოლოდ იმიტომ, რომ ქედმაღალია, ან იქნებ სულაც
შემთხვევითი მოვლენის გამო, ეს უკანონო შეილი, ნაბიჭვარი იმ

ქალების მუსესი მუდრევი შეფისა, რომელმაც იმდენი ჭკუა ვერ გამოიჩინა, რომ ტახტიდან არ ჩამოეგდოთ, ეს ვინ იყის, რომელი ბუდიდან გადმოურეხილი ქალბატონი, მხოლოდ თავისი კარგი მღვთმარეობის წყალობით, ღმერთქალის როლს რომ თამაშობს, მაგრამ თუკი სიღარიბეში აღმოჩნდება ქუჩაში ნათრევი გომბიო გახდება, ეს ვითომდა ლედი, ეს ქურდი, რომელმაც განდევნილის ქონება მოასარა, ეს ქედმაღალი ბრევი იქამდე გათავებულა, რომ როდესაც იგი, ბარკილფედრო, ულუკმაპუროდ და უსაფროდ დარჩა, მან თავისი სუფრის სულ ბოლოში დასვა და თავშესაფარი თავისი მოძაგებული სასახლის ერთ-ერთ კუთხეში მიუჩინა. თითქოსდა სულერთი იყო, სად იქნებოდა — სხვენზე თუ სარდაფში! ახლა ბარკილფედრო მხოლოდ ცოტათი უკეთ ცხოვრობს, ვიდრე ლაქია სამოსამსახურო ნაგებობაში, მაგრამ ცოტაოდენ უფრო ცუდ პირობებში, ვიდრე ცხენის საჯინობოში. ჯოზიანამ ისარგებლა მისი, ბარკილფედროს, გამოუვალი მღვთმარეობით და სანქაროდ აღმოუჩინა ისეთი მუხანათური დახმარება, როგორსაც საერთოდ მდიდრები სწადიან ხოლმე, რათა ღარიბნი დაამცირონ და თავისი ერთგულნი გახადონ, როგორც გომბიები, რომლებიც თასმამობმულები დაჰყაუთ თან. განა რა დაუჯდა მას ის დახმარება? დახმარების ფასი ეხმარება ხოლმე მსხვერპლის ფასს. სასახლეში ჯოზიანას აუარება ოთახი აქეს ხედაუთ, ვითომ დაეხმარა ბარკილფედროს! წარმოგიდგენიათ რამდენად ძველი იქნებოდა მისი მხრიდან ეს დახმარება? განა ამის გამო მან ერთი კოვზით მაინც ნაკლები კუს შეჭამაძი მიირთუა? და განა თავისი დაწყვეტილი სიმდიდრის სულ მცირე ნაწილი დაკარგა ამისათვის? არა, მან თავის ულუკ საუნჯეს კიდევ ერთი საბუთი მიუმატა პატივმოყვარეობისა და განდიდების მიზნით. კიდევ ერთი ფუფუნების საგანი მიიმატა. კეთილი საქმის გაკეთებით მან თავისთვის სამკაული მიიმატა, ისე როგორც თითს ბეჭდით დაიმშვენებენ ხოლმე, დახმარება აღმოუჩინა ჭკვიან კაცს, თავის მფარველობის ქვეშ აიყვანა სასულიერო პირი! შეიძლება ახლა იქადის კიდევ: „მე კეთილმოქმედებას ვეძლევი, პურს ვაჭმევ მწერლებსო!“ ჯოზიანას სურს თავი ისე ეჭიროს, როგორც მის კეთილისმყოფელს: „ეს საცოდავი ახლა ბედნიერია, რაკი მე აღმოუჩნდი; მე ხომ ხელოვნების შეკობარი ვარო“. და ყველა ეს მხოლოდ იმიტომ, რომ ჯოზიანამ მას ერთი უბრალო საწოლი მიუჩინა საბაველ საკუჭნაოში, სულ

მალა, ქვრქვემ, რა თქმა უნდა, საადმირალოში თანამდებობა ბარ-
კილფედრომ ჯოზიანას მუხებით მიიღო, მშვენიერი თანამდებობაა,
ქმსამაც დასწყველოს! რასაც ახლა ბარკილფედრომ მიაღწია, ეს
ხელ ჯოზიანას წყალობით, დავეუქვათ, რომ მან შეუქმნა ბარკილ-
ფედროს ახეთი მდგომარეობა, მაგრამ ეს ხომ არარაობაა! არარაო-
ბაზე უფრო მეტიც, ამ ხასაცლო თანამდებობაზე ბარკილფედრო
ხელფეხშეკრულივით, დაბლა დაცემულივით გრძნობდა თავს. რი-
თა იგი ჯოზიანას მოვალე? იქნებ ის უნდა იყოს მისი მადლიერი,
როგორც კუზიანი ემადლიერება თავის დედას, რომელმაც იგი ასე
პახინჯი დაბადა. აი, ასეთები არიან ეს უპირატეხობაში მყოფნი,
ველა სიკეთით სავსე ადამიანები. ეს თავნება ნებიურნი, იმ ფლი-
დი ბუღისაგან გათამამებულნი, რომელიც ჩვენთვის დედინაცვლია!
ხლო ნიჭიერი კაცი, ბარკილფედრო, იძულებულია გამოეჭიმოს
მათ კიბის ხარიხებზე, თავს უკრავდეს მათ ლაქებს, ხალამთა
სულ ხვეით, ქვრამდე აფოფხდეს, თავაზიანობა, წინდახედულობა,
თვინიერება და ზრდილობა გამოიჩინოს; ვეუღას ასიამოვნოს და
სახეზე მუდმივად თავმდაბლური ღიმილი დასთამამებდეს.

აბა, როგორ არ ავიტანს სიბრაზისგან კბილთა ღრუვნა! ის კი
ამ დროს ველზე მარგალიტის მანიაკს იკიდებს და თავისი სულე-
ლი ლორდის დევიდ დერი-მოირის წინაშე იბრანჭება. ო, ის ხა-
მაგელი, ისა! არაეისგან არასოდეს დახმარება არ უნდა მიიღოთ,
თორემ ანკესზე წამოგაგებენ. ნუ ჩაუვარდებით იმ დროს ცუთილის-
მოფლებს ხელში, როცა არაქათგამოცლილს ფეხზე დგომის თავი
აღარ გაქვთ; მას, ბარკილფედროს, პური არ აქონდა, ამ ქალმა
გამოკვება, ამიერიდან ბარკილფედრო მისი მონა-მორჩილი გახდა!
ექვთის სიცარიელის დროებით გრძნობა და თქვენ საბოლოოდ და-
გამამენ! კისიმე მიმართ მოვალეობაში ჩაუვარდნა, მონურ დამოკ-
ლებულებაში ყოფნას ნიშნავს. ბედნიერი ხელისუფალნი მომენტით
სარგებლობენ და როდესაც თქვენ ხელს გაიწვდით, გროშს მოვა-
ჩვენებენ. ისინი იმ წუთით სარგებლობენ, როდესაც თქვენ დაუბლუ-
რებულსა გხედავენ და თავიანთ მონად უნდათ გაგხადონ. თქვენ
რუბულსა გხედავენ და თავიანთ მონად უნდათ გაგხადონ. თქვენ
ბევრნაირი დამამცირებელი მონობა მოგვლით: მოწყალეობის და-
ბლით ცუთილდულობაში ჩაუვარდნილი მონა ხდებით, თანაც იხეთი
მონა, რომ მოვალეობად გაწევთ, თქვენი მწვალობელი გიყვარდეთ!
რა სამარცხეინოა! რა უზრდელობაა! რანაირ მახვს უგებენ თქვენს

სიამაყეს! და აქ ყველაფერი მთავრდება: თქვენ მოუალე ხდებით მუდმივად აქით და ადიდით ამ ადამიანის გულკეთილობა, ამ ქალის სილამაზე-სიმშვენიერზე ილაპარაკით, უკანა რიგებში იდგეთ, ყველაფერში დაეთანხმით, ყველაფერზე ტაში დაუკრათ, აღტაცება გამოხატოთ, გუნდრუკი უკმით; მუდმივად დაჩოქილებს მუხლებზე ტყავი გადაგჭერეთ, ენატკბილობა გამოიჩინოთ, მამის, როდესაც ბრაზი უნდა გახრჩობდეთ, როდესაც შხად ხართ, იღრიალოთ გააფთრებულმა, როდესაც გახელებულს გული ბრაზისგან ვისკლებათ და თქვენს გულში მწარე ქაფი ისე ბრუნავს, როგორც ოკეანეში.

აი, ასე გაქცევენ ხოლმე მდიდრები თავიანთ ტყვედ ღარიბებს.

თქვენ სამუდამოდ უფლობით თქვენითვის განუვლი სიკეთის წებოვან კუპრში, რომლის მწიკვლს მთელ სიცოცხლეში კვლარ ჩამოირეცხავთ.

მოწყალეობა ერთგვარი გამოუსწორებელი რამეა.

მადლიერება იგივე დამბლა დაცემაა. მათი სიქველე თქვენ ისე მოგეწებებათ, რომ თავისუფლად კვლარ იმოძრაკებთ. ეს კარვად ესმით საძულველ მდიდრებს, რომელთაც თავს დაგატყებენ თავიანთი სიბრალული. საქმე გაკეთებულა, თქვენ ნითად იქვეცით, მათ შეგისყიდეს. რითი? იმ ძელით, რომელიც თავიანთ ძაღლს მოაკლეს და თქვენ გადმოგიგდეს. ეს ძელი თავში მოგარტყეს და უფრო მეტი ტკივილი მოგაყენეს, ვიდრე გიმუელეს, ხოლო ხელურთია, გამოხარით თქვენ ეს ძელი თუ არა. ადგილიც ბუნაგში გამოგინახეს, მამ მადლობა გადაუხადეთ. მთელი თქვენი სიცოცხლე მადლიერი უნდა დარჩეთ, გააღმერთეთ თქვენი ბატონები, ფეხქვეშ ჩაუკარდით მათ. ქველობა იმას გულისხმობს, რომ შენს კეთილისმყოფელს შენის ნებით დაემორჩილო, ქველმოქმენი იმას მოითხოვენ თქვენგან, რომ თქვენი თავი არარაობად მიგაჩნდეთ, ხოლო ისინი ღმერთად თქვენი დამცირება მათ აამაღლებს. თქვენ წელში მოდრეკილს რომ გხედავენ, ისინი უფრო იმართებიან. მათ ხმაში უფრო აშპარტაენობა ისმის. მათი ოჯახის თავგადასავალი, — ქორწილი, ნათლობა, ორსულობა, მათი მემკვიდრის დაბადება — ეს ყველაფერი თქვენ გეხებათ. მათ დაუბადათ მგლის ლეკვი, ძალიან კარგი, დანერგოთ ლეკვი ამ შემთხვევის გამო. პოეტი იმიტომ ხართ, რომ ყოველგვარი გაცვეთილი ამბები შეთხზათ. აბა, ამის მერე, როგორ არ

კამპინვარდებით? ცოტადა უკლიათ, რომ თავიანთი გამოხატული
ტკლი ფეხსაცმელები გადმოგიყარონ: აჰა, ჩაიცვიო.

ეს კინ გყავთ, ჩემო სასურველო? რა გონჯია! საიდან გაჩნდა
აქ — მეც არ ვიცი, ვიღაცა მჯღაბნელია, უბრალოდ პურს ვაჭ-
ქუ — ასე ლაპარაკობენ ერთმანეთში ეს დედალი ინდაურები და
ისიც ხმაძალდა. თქვენ გესმით ეს და ამავე დროს მათ თავახია-
ნად ელოლიავენით. თუმცა თუ ავად გახდებით, თქვენი ბატონე-
ბი მკურნალს გამოგიგზავნიან, მხოლოდ არა თავიანთ მკურნალს,
თუ შემთხვევა ექნებათ, იკითხავენ კიდევაც თქვენს ამავეს, რადგან
ისინი სულ სხვა ჯიშისა არიან, ვიდრე თქვენ და თქვენითვის მიუწე-
ლომულ სიძალღებზე დგანან, ამიტომ აღურსიანად გეპყრობიან. მათი
მღალი მდგომარეობა ხდის მათვე მისაწვდომს თქვენითვის. კარგად
იციან, რომ თქვენ მათ მდგომარეობით ვერ გაუთანასწორდებით.
სულხარით და იმავე დროს ზრდილობიანად გეპყრობიან. სუფრას-
თან ოდნავ დაგიკრავენ თავს. ხან ისიც იციან, როგორ იწერება
თქვენი სახელი. შეიძლება, გაგრძობიხონ კიდევ, რომ გმფარვე-
ლობენ, ეს მხოლოდ გულუბრყვილოდ მოუვათ, რათა ფეხით გათუ-
ღონ ვველა ის, რაც კი მტკივნეული და სათუთი გაგაჩნიათ. ამდუ-
ნად, გულკეთილნი არიან თქვენდამი.

განა ეს მეტისმეტი სისაძაგლე არ არის? რა თქმა უნდა, ახი
აქნებოდა, რაც შეიძლება მალე დაეხაჯა ჯოზიანა. მას უნდა ვგრძ-
ნო, ვისთანაც აქონდა საქმე. აა, ბატონო მდიდრებო, მხოლოდ იმი-
ტომ, რომ თქვენ ძალა არ შეგწევთ ჩანთქათ ყოველივე. რაც გაქვთ,
მხოლოდ იმიტომ, რომ ხედმეტს კუჭი ვერ მოინულებს (ვინაიდან
თქვენი კუჭები ჩვენსაზე დიდი არ არის), დაბოლოს მხოლოდ იმი-
ტომ, რომ სჯობს ნარჩენები მშიერებს დაურიგოთ, ვიდრე სანაგვეში
გადაყაროთ — დიდი სიამოვნებით გადაუგდებთ ხოლმე ლატაკებს,
მათთვის შეთითხნილ სალაფავს. ო-ო, თქვენ პურს გვაჭქვეთ, თა-
უშუაფარს გვიჩენთ, ტანსაცმელს გვაძლევთ, სამუშაოს, ხელობას
აღმოგვიჩენთ ხოლმე და ამის გამო თქვენი თავხედობა, უგუნურო-
ბა, თქვენი სისასტიკე, თქვენი სისულელე და შეუსაბამობა იქამდე
მიდის, რომ გჯერათ, ვითომც ჩვენ მოუალეობა გვაკისრია თქვენ-
დამი. უგ ჩვენი პური მონობის პურია, უგ თავშესაფარი, რომელიც
თქვენ აღმოგვიჩინეთ მსახურთა სადგომია, თქვენს მიერ მოწვდილი
ტანსაცმისი ღაქიის ლიერება, თანამდებობა — აბუნად ავდებთა;

პართალია, ჩვენ ამ თანამდებობაში ჯამაგირს გვაძლევენ, მაგრამ ასეთი ჯილდო ჩვენ პირუტყვის მდგომარეობამდე გვაძვირებს. აჰ, თქვენ მიგანზიანებთ, რომ უფლება გაქვთ უპატივემლობა გამოიჩინოთ ჩვენ მიმართ, იმის გამო, რომ მოვალენი ვართ თქვენი, რაც ჩვენი მადლობის იმედი გაქვთ. ძალიან კარგი! ჩვენ კიდევ შიგნულს გამოგვკამით თქვენ. ძალიან კარგი, ჩვენ გამოგვიგნავთ, ლამაზო დიაცო, ცოცხალს ჩაგვლაპაეთ! გადაეხრათ მთელ თქვენს გულს.

ოჰ, ეს ჯოხიანა! პირდაპირ ურჩხულია. რა დამსახურება მიუძღვის? დიდი რამ მომხდარა, თქვენმა შხემ: ქვეყნად გაჩნდა, რომ დაუმტკიცებინა მამამისის სისულელე და დედამისის უსირცხვილობა, თითქოს ჩვენ პატივი დაგვდო იმით, რომ თავისი არსებობის თანახმა გახდა, და კიდევ იმით, რომ თავახიანად იხება საქვეყნო სირცხვილის საგანი ყოფილიყო. მას მილიონები გაუჭინეს, მიწა-წყალი უწყალობეს, ციხესიმაგრეები და ნაკრძალები, სანადირო მიდამო-კულები, ტბები, ტყეები — ყველაფერი ვერ ჩამოითვლება! ამ ყოველივეს პატრონი კიდევ პრანჭიაც არის. მას ლექსებს უწერენ! ხოლო ბარკილფედრო, რომელმაც ესოდენი სწავლა მიიღო და შრომა გასწია, რომელსაც ამდენი უმუშაოა თავის სიცოცხლეში, აუარებელი ფოლიანტი ჩაუნთქავს, ამდენი ქალაქით გამოუტენია ტყინი, მუცნიურული ტრაქტატების გროვამი დაობდა, ის არაჩულებერივი გონების კაცი, პოდა ის, რომელსაც შვენიერად შეეძლო მთელი არმიის წინამძღოლი ყოფილიყო, და თუ მოხდომებდა, ტრაგედიებსაც დაწერდა, მსგავსად ოტევისა და დრადინისა, ის, იმპერატორად დაბადებული, ახლა იძულებულია იმაზე დათანხმდეს, რომ ამ კაბოსანმა არარაობამ შიმშილისაგან სიკვდილს გადაარჩინოს! ამაზე კიდევ შორს შეიძლება განიერცოს მდიდრების უზურპატორული საქმიანობანი? მოგვქვენო სულგრძელ ადამიანად, მფარველობას გვიწვევ და გვიღიმოდე ჩვენ, ჩვენ, რომელნიც მზადა ვართ თქვენნაირთა სისხლი დავლიოთ და ტუჩებიც გავოლოოთ! განა ეს საზარელი უსამართლობა არ არის, რომ ვიღაც ნამუსგარეცხილი, მეფის სასახლეში მყოფი მანდილოსანი, უფლუ ბამოსილია თავის თავს თქვენი კეთილისმყოფელი უწოდოს; ხოლო ის კაცი, რომელიც ყველაფრით მასზე უკეთესია, იძულებული ხდება ამგვარი დიაცის ხელიდან დაცქნილი ნამუსრევი აკრიფოს? განა აქ შეიძლება სუფრას არ დასტაცო ხელი ოთხივე კუთხეში და

ქვემოთ არ ისრაელი — სულ მილიანად: მათი ორგებით, გაუქმად-
ლობითა და ლობობით, თავის სტუმრებიანად, რომლებიც მაგიდა-
ზე დაუდნობილან გალემილნი, ზოგნი კი მაგიდის ქვეშ დათხილ-
ნი ბობლავენ, ყველა იმ თავხედებიანად, რომლებიც მათხოვრებს
მოწყალეებს გადაუგდებენ ხოლმე, იმ ყველებიანად, რომლებიც ამ
მოწყალეებს ხელს უშეკერენ, ყოველივე ეს ღმერთს უნდა შეაფურ-
თბო პირდაპირ სახეში, ცას მიაზილო მთელი ჩვენი მიწა! პოდა,
მანამდე ჯერ ჯიზიანას ჩაუურჭოთ ბრძვალეები.

ასე მსჯელობდა ბარკილფედრო; ველური ბრძლეინვა გრგვინა-
და მის სულში. შემურნე თავის გასამართლებლად პირად წყენასა და
საზოგადოებრივ ბოროტებას ერთმანეთში ურევს. სისხლისმსმელის
გულში გახელებით ღელავენ გააკვებული ვნების ყველანაირი სურ-
ვილები. მეთხუთმეტე საუკუნის გეოგრაფიულ რუკებზე კუთხეში
ხატადნენ დიდ უსახელო სიერცეს, რომელზედაც წარწერილი იყო
სამი სიტყვა: HIE SUNT LEONES — აქ ბუნაგობენ ლომები. ასე-
თივე გამოუკვლევო ადგილები ადამიანის სულშიც არის. სადღაც
ჩვენ შიგნით ღელავენ და დულან ვნებები და ჩვენი სულის ამ ბნელ
ქრტილზედაც შეიძლება ასევე ითქვას, რომ „აქ ბუნაგობენ ლო-
მები“.

მაგრამ განა მთლად შეუსაბამო იყო ამ ველური აზრების ქაოსი?
განა იგი მოკლებული იყო ყოველგვარ ლოგიკას? უნდა ვაღიაროთ,
რომ არა.

გაფიქრებაც კი საზარელია, მაგრამ ჩვენი გონება სამართლიანო-
ბის ხმა როდია. გონება არის ერთგვარი პირობითი, შეფარდებითი
რამ, ხოლო სამართლიანობა — აუცილებელი რამ. აბა დაუფიქრ-
დით იმას, თუ რა განსხვავებაა სამხეაუროსა და მართლმსაჯულე-
ბას შორის.

ბოროტმოქმედნი თავის ნებაზე ატრიალებენ თავიანთ სინდისს.
სიერუის ყველანაირი ვარჯიში არსებობს. სოფისტო ფალსიფიკატო-
რია; შემთხვევა თუ მოიტანს, ის ჯანსაღი აზრის წინააღმდეგვეც წავა-
გარკვეული ლოგიკა მეტად მოქნილია. იგი დაუნდობელი და დახე-
ლოვნებულია. ყოველთვის მზად არის სიავეს უმსახუროს. იგი გან-
საკუთრებული ხერხით გამოამყვანებს ხოლმე ჩრდილში მიძალულ
ქეშარიტებას. სატანა ღმერთს მაგარ მუშტებს ურტყამს თავში.
ზოგიერთ სოფისტს სულელები აღტაცებაში მოჰყავს და სახე

ლოკანი სწორედ იმითი ხდება, რომ ადამიანის სინდისს ჩაღრმავებამდე ვევაკს.

ბარკილფედროს ვეულაზე შეტად ის აწუხებდა, რომ განზრახული საქმე არ ჩაშლოდა. ძალიან დიდ შრომას ეწეოდა და იმასდა ფიქრობდა, ვაითუ, ბოლოს იმდენად ვერ დაუახიანო. გულში ფოვლისხანმოქმელი, აღმასივით უდრეკი სააკაკაც და სიმბულკარე ედო.

რკინის ნებისყოფის იყო, ვინმორეულად გწეუროდეს ვეულაფერი ააფეთქო და ბოლოს — არც არა დასწვა, არც არაეის თავი მოსჭრა და არც არაეინ გაანადგურო! იყო ისეთი, როგორიც არის, ის, ბარკილფედრო, — დამანგრეველი ძალა, ფოვლის ჩანმოქმელი მტრობა, სხვისი ბედნიერების ჯალათი, იყო შექმნილი (ვინაიდან შექმნილი ფოველთეის არის ღმერთი ან სატანა) მხოლოდ იმ ვაიდაზე, როგორც ბარკილფედროა შექმნილი და მთელი შენი ეწერვია მხოლოდ უსუსურ წიკურტზე დახარჯო, განა ეს შეიძლება! ბარკილფედრო განა მიზანს ასცდება? გრძნობდე შენში დამანგრეველ ძალას, რომელიც კლდეებს პაერში ასტყორცნის და მხოლოდ და მხოლოდ შუბლზე კოპიჭილა დაასუა იმ მანჭია დიაცს! იყო ქვეშეხი და ტყვილად შეარყო პაერი, სიზიფეს შრომა გასწიო და ეს შრომა ჭიანჭველას ნაცოდვილარს დაემსგავსოს! სიმბულკარის მთელი მარაგი ამოანთხიო და თითქმის არაეითარი შედეგი არ მოქვეეს! განა ეს დამამცირებელი არ არის მაშინ, როდესაც გრძნობ, რომ ისეთი გააკებული ძალა ხარ, რომელსაც შეუძლია მთელი სამყარო მტერად აქციოს. აამოდრავო კბილანებიანი ბორბლებების მთელი სისტემა, აგრილო წვედიადში როგორც მარლის მანქანა მხოლოდ იმიტომ, რომ ვარდისფერი თითის წვერი დაძეკო! ლოდები ატრილო იმისთვის, რომ მეფის კარის ჭაობის ხედაპირზე ოდნავი ჭავლი გამოიწვიო! ძალ-ლონის შეუსაბამოდ ხარჯვა მხოლოდ ღმერთებს შეუფერება. მთის ჩამონგრევა ხან იმით მთავრდება, რომ თხუნელას ხორო იცვლის ადვილს.

გარდა ამისა, ისეთ თავისებურ ბრძოლის ველზე, როგორიც მეფეთა სასახლეა, იმაზე შეტად სახიფათო არა არის რა, როცა მტერს მიზანში ამოიღებ და ისარს ან ტყვიას კი ააცდენ... ჯერ ერთი, თქვენი მტრის წინაშე უკვე გამულაენდება თქვენი ზრახვები და მისი რისხვა დაგატყდებათ თავს. შეორეც (რაც არსებითაა), მიზანში

იღონის გამო თქვენი ბატონის უკმაყოფილებას იწყვეთ. მუწეებს
როდი მოსწონთ სიმარჯვეს მოკლებული ადამიანები. ფრთხილად,
მა არც ნაკვალევი დაამჩნიოთ და არც უმხგავსო ჩაჭყლევითი
აღვილები! შეგიძლიათ ყველას ველი გამოსჭრათ, მაგრამ ცხვირი
არ გაუტეხოთ და სისხლი არ აღინოთ. უნდა მოკლავს — ფრთხილად,
უნდა მხოლოდ დასჭრის, ის დოყლაპია. მუწეებს არ უყვართ, როცა
მათ მსახურებს ამაძინებენ. ისინი ჯავრობენ, როცა თქვენ ბუხრის
თაყუ დადგმული ფაიფურის ჭურჭელი გაგიტყდებათ და ან მათი
ამაღლიდან რომელიმეს დაამაძინებთ.

სახაზლეში უნდა იყოს სისუფთავე, სიფაქიზე, გატეხუთ, მაგრამ
გატეხილი ახლით შეცვალეთ. მამინ ყველაფერი რიგზე იწება.

უნდა ითქვას, ასეთი რამ მშვენიერად ეთანხმება დიდკაცობის
შეხედულებებს ავსიტყვაობაზე. აგინეთ, მაგრამ მუწელებუნის
გვერა არ გაბედოთ. თუ არადა, რაკი ხელი გეჭაკებათ, სცემეთ,
ქიდრე სულს ამოხდიდეთ.

ხანჯალი ჩაახვით, მაგრამ არ კი უჩხელიტოთ. ჩხელეტა მხო-
ლოდ მოშხამული ქინძისთავით შეიძლება. ეს გარეშობა დანა-
შაულს შეგიძსებუქებთ. აი ასეთ მდგომარეობაში იმყოფებოდა ბარ-
კილფედრო.

ყოველი ავეია ქონდრისკაცი ის ჭურჭელია, რომელშიც ზღა-
პრული გველეშაპია მოთავსებული. ნამცეცა ჭურჭელი და ბუმ-
ბურაზი ურჩხული; იგი მეტად შეკუმშული უცდის მომენტს, რომ
ძალიან გაფართოვდეს. ჯერ ნაღვლიანი, მომაკვალ აფეთქებაზე ფი-
ქრით ინუგეშებს თავს. მისი შიგთავსი მისსავე სათავსზე დიდია.
სასაფრებული გოლიათი, განა ეს უცნაური არ არის? ჭიკაყვლა, რო-
მელსაც სტომაქში გველეშაპი ჰყავს. იყო სამინელი ყულაბა იმგვა-
რი მოულოდნელობისა, სადაც ფარულად ლევიათანია ჩამალული.

ჯუჯა კაცისთვის ეს წამებაც არის და ტკბობაც.

მაშ ასე, ბარკილფედრო არასდიდებით არ აიღებდა ხელს თავის
განზრახვაზე. იგი მხოლოდ შესაფერის დროს უცდიდა. დადგება კი
ეს დრო და ეამი? რა უნაღველება! მოიცდის. გახელბულ ავისმო-
ქმედ ადამიანებს ყოველთვის და ყველაფერში თან სდევს პირადი
თაყმოყვარეობა. ორმო გაუთხაროთ მეფის სასახლის დიდებულის
წარმატებას, როცა ის თქვენზე მალდა დგას. ამ წარმატების აფე-
რებმა განიზრახოთ ისე, რომ თავი ხიფათში არ ჩაივლოთ. კინძლო

თქვენვე არ მოკვეთო აფეთქებული ნანგრევის ქვეშ. — ვიმეორებთ, რომ საინტერესო საქმეა. ასეთმა თამაშმა შეიძლება მთლად ჩავითრიოთ. ამან შეიძლება ისე გავიტაცოთ, როგორც ვპიკური პოემის შეთხზვამ. იყო არარა და ისეთ არსებას შეეჯახო, რომელიც თქვენზე ათასჯერ უფრო ძლიერია — ბრწყინვალე შემდართებლობაა. საამურია ლომის სხეულზე რწყილად იჯდე.

გოროზი მხეცი კბენას რომ იგრძნობს, თავის ბრახს, თვალთ უხილავ ატომზე დაატეხს. ვეფხვს რომ გადაჰყოფდა, იმდენ უკმაყოფილებას არ განიცდიდა. და აი, ასე შეიცვალა როლები. დამცირებული ლომი მწერის ნესტარსა გრძნობს ტანში ჩასობილს, რწყილს კი შეუძლია განაცხადოს: „ჩემში ლომის სისხლი ჩქეფსო“.

მაგრამ ბარკილფედროს სიამაყე ამით ნახევრად თუ კმაყოფილდებოდა. ეს მხოლოდ ოდნავი ნუგეში იყო. გაღიზიანება სასიამოვნოა, მაგრამ უკეთესი იქნებოდა ეწამებინა. მომბებურებული აზრი ბარკილფედროს არ ასვენებდა: უშინოდა, რომ ჯოზიანას მხოლოდ ოდნავ აწყენინებდა, ზერელედ გაფხაჭნიდა. მეტი რისი იმედი უნდა ჰქონოდა, თვითონ ხომ არარაობა იყო შედარებით იმ ბრწყინვალე ბანოვანთან? გაფხაჭნა რა მცირე რამეა, როდესაც მას უნდოდა გაეტყუებინა, გაემიშვლებინა ცოცხალი, სისხლმქექფარე ხორცი; როდესაც მას უნდოდა იმ ქალის საზარელი ღრიალი, ქვითინი გაეგონა. უნდოდა, არა მხოლოდ გაემიშვლებინა, არა, უკანასკნელი საფარველი — საკუთარი ტყვიაც გაეძრო! რა საშინელია შენი უსუსურობა იგრძნო, როდესაც გულში ასეთ იღუმალ მისწრაფებას ინახავ! ვავლახ, ქვეყნად არარა არის სრულყოფილი.

ასე იყო თუ ისე, ბარკილფედრო ბედს დამორჩილდა, ახლა კი თავისი გულისნადები მთლიანად ვერ შეასრულა, ახლა ოცნებობდა ნახევრად მაინც განუხორციელებინა იგი. თამაშ-თამაშით სიაკაცკე ჩაიდინო, ესეც მიზანია.

სიკეთისთვის სიაკაცკით გადამხდელი კაცი არაწვეულებრივი ფიგურაა და ბარკილფედრომაც აქ გოლიათობა გამოიჩინა. ჩვეულებრივ უმადურობა დაეიწყებაში ჩანს; ხოლო ამ ბოროტებაში რჩეულ კაცს უმადურობა გამბეინეარების სახით გამოაჩნდა. უმადური კაცის გულში მხოლოდ ფერფელია დარჩენილი. რითი იყო მამ საესე ბარკილფედროს გული? გაღივებული ნაღვერდლებით. მძულეარება, შრისხანება, ჯაერი, ბოროტება — უქუმრად ანაღებდნენ აქ იმ ცეცხლს, რომელ-

საც ფერულად უნდა ექცია ჯოზიანა, მამაკაცს დედაკაცისადმი ასეთი უმხეზო მძულვარება ჯერ არასდროს განუცდია. რა საშინელებაა! ჯოზიანა მისთვის უძილობის მიზეზი, მისი ერთადერთი საზრუნავი გახდა. მისი ნაღვლიანობისა და გამძვინვარების მიზეზი იყო. შეიძლება ბარკილფედროს ცოტათი უეკარდა კიდევ ჯოზიანა.

XI

ჩასაფრებული ბარკილფედრო

ქოვა ჯოზიანას ყველაზე სათუთი ადგილი და იქ ჩაცვა მახვილი, ასეთი იყო ბარკილფედროს განუხრელი სურვილი, იმ მიზეზების გამო, რომელზეც ჩვენ ზევით ვილაპარაკეთ.

არ ემარა გინდოდეს, საჭიროა, შეგეძლოს.

და როგორ უნდა შეძლო?

ამაშია მთელი ამოცანა.

წერილმანი არაშხადები დეტალურად შეიმუშავებენ ხოლმე იმ შაკერულ ვეკმას, რის შესრულებასაც აპირებენ. მათ საკმარისი ძალა არ გააჩნიათ, რომ პირველსავე შესაძლებლობას სტაციონ ხელი, დაუფლონ ნებით თუ არა ძალით და თავიანთ მიზანს დაუმორჩილონ. ამით აიხსნება მათი წინასწარი კომბინაციები, რასაც ნამდვილი ბოროტმოქმედნი უგულვებელყოფენ. გაქილი ბოროტმოქმედნი თავიანთ ავისმოქმედების უნარს ემყარებიან უმთავრესად, იარაღებისა, რითაც კი შეიძლება, იმარაგებენ ყოველი შემთხვევისათვის სხვადასხვანაირ ხელსაწყოსა და ბარკილფედროს მსგავსად, შესაფერ მომენტს ელიან. მათ იციან, რომ წინასწარ გამოშუშებული გეგმა შესაძლოა არ დაემთხვას მოსალოდნელ გარემოებას.

მოქმედების განსაზღვრული პროგრამით შებოჭილი ბოროტმოქმედი შესაძლოა, მოულოდნელმა რაიმემ დააბნოს და მიზანსაც კვლარ შიადწიოს. ბედ-იღბალს წინასწარ მოლაპარაკებას არ უმარტავენ. ხვალისდელი დღე ჩვენს ძალაუფლებაში არ არის. შემთხვევა განსაკუთრებულ დისციპლინას არ ემორჩილება. ამიტომ არის, რომ ბოროტმოქმედნი შემთხვევას უდარაჯებენ. ჩაებლაუჭებან რომ ბოროტმოქმედნი შემთხვევას უდარაჯებენ. ჩაებლაუჭებან ბრტყალებით, და უცბადვე, ულაპარაკოდ აიძულებენ ამოქმედონ თავიანთი სურვილისამებრ.

არც გვგმა, არც ნახაზი, არც მოდელი არაფერი ისეთი წინასწარ მოსაზრებელი, რაც უვარგისი გამოდგებოდა მოულოდნელობის შემთხვევაში, ისე როგორც, მაგალითად, ზომის აულებლად შიშა რელი ფეხსაცმელი. ისინი, ბოროტმოქმედნი, თავპირისმტკრველი გადაიჩეხებიან ხოლმე ბნელ უფსკრულში. რა მდგომარეობაც უნდა შეხედეს, — დაუყოვნებლივ სწრაფად გამოიყვანოს იგი თავის სასარგებლოდ, ასეთია ნამდვილი ბოროტმოქმედების ხელოვნება, რის გამოც თაღლითი დემონად იქცევა ხოლმე.

ნამდვილი ბოროტმოქმედი მოულოდნელად დაგვატყუდება თავს, შურდულით უცბად ნახროლ, იქვე ნაპოვნ ქეახავით.

ნამდვილი ბოროტმოქმედი ყოველთვის მოულოდნელობას ეძიარებიან, ყოველი ბოროტმოქმედების ამ მუნჯ თანამშემსეს.

შემთხვევის დაჭერა, მის ზურგზე შეხტომა, აი რა არის ერთგვარი „ART POETIQUE“ — „პოეტური ხელოვნება“. — ამდაგვარი ტალანტებისა.

ხოლო მანამდე მათთვის აუცილებელია გამოიძიონ, ვისთან აქვთ საქმე, ნიადაგი მოხინჯონ.

ბარკილფედროსათვის ეს ნიადაგი იყო დედოფალი ანა.

ბარკილფედრო ნელ-ნელა მიზოხავდა დედოფლისაკენ.

მას ნებას რთავდნენ ისე ახლო ხლებოდა დედოფალს, რომ ზოგჯერ, ეჩვენებოდა, თითქოს მისი დიდებულების ფიქრებიც კი ესმოდა.

ხან კიდევ იგი, როგორც ისეთი პიროვნება, რომელსაც არაფრად აგდებენ, ესწრებოდა ხოლმე ორივე დის საუბარს. მას არ უკრძალავდნენ, თავისი სიტყვაც ჩაერთო ორთა საუბარში... ისიც სარგებლობდა ამით, რათა თავი დაემდაბლებინა. ასეთი საშუალებით კიდევ უფრო დიდ ნდობას იმსახურებდა.

მაგალითად, ერთხელ კემპტონ-კორტში, ბაღში, დედოფლის ზურგს უკან მდგომმა ბარკილფედრომ გაიგონა, რომ ანამ, იმ დროის მოდისამებრ გაბლენძილმა, გაჭიანურებით ასეთი სენტენცია წარმოხსოქვა:

— პირუტყვები რა ბედნიერები არიან, ისინი ხომ ჯოჯოხეთში არ მოხედებიან.

— ისინი ისედაც ჯოჯოხეთში არიან, — უპასუხა ჯოზიანამ.

ამ პასუხმა რელიგია უცბად ფილოსოფიით შეცვალა, რაც ლე

ლოფლის გემოვნებას არ შეუთანხმა. პასუხი დიახაც ღრმავაზროვანი იყო, მაგრამ ანას მაინც უჩოთირა.

— ჩემო კარგო, — მიმართა მან ჯოზიანას, — ჯოჯოხეთზე წეწ, ორივე, სულელურად ემსჯელობთ. ბარკილფედროსა ვკითხვით, როგორია ან რას წარმოადგენს ჯოჯოხეთი; მას უფრო კარგად უნდა გაეგებოდეს ჯოჯოხეთის აშბაეი.

— როგორც სატანას? — შეეკითხა ჯოზიანა.

— როგორც პირუტყვს, — უპასუხა ბარკილფედრომ. და თავი დაუკრა.

დედოფალი ჯოზიანას მიუბრუნდა და უთხრა:

— ეს კაცი, ქალბატონო, ჩემზეც ჭკვიანია და თქვენზეც.

ბარკილფედროსთანა კაცისთვის დედოფალთან დაახლოებულ პირად ყოფნა იმას ნიშნავდა, რომ გაუღენა ჰქონოდა მასზე. ბარკილფედროს სურდა ეთქვა: „იგი ჩემს ხელიააო“, ახლა მას მხოლოდ ისღა სჭირდებოდა, შესაფერი საშუალება ან ხერხი ეხმარა, რომ დაეყოლიებინა დედოფალი თავისი პირადი მიზნების შესასრულებლად.

სასახლის კარზე მან განსახლურული ადგილი დაიჭირა. სასახლის კარზე განმტკიცებას რა სჯობია, ოღონდ ხელსაყრელი შემთხვევა გამოჩნდეს და ის ახლა ხელიდან აღარ გაუშვებს. რამდენჯერმე მან დედოფლის ბაგეზე ბოროტი ღიმილი გამოიწვია. ეს იმას ნიშნავდა, რომ ბარკილფედროს ნება დართეს, ენადირა.

მაგრამ იქნებ სასახლის კარზე აკრძალული იყოს რომელიმე ფრინველზე ნადირობა? ნებართვა ბარკილფედროს აძლევდა კი უფლებას ან ფრთაში დაეჭრა ან ფეხში, თუნდაც ღვიძლი დაი მისი უღიღებულესობისა?

პირველ რიგში ის უნდა გაეგო, უყვარდა თუ არა დედოფალს თავისი და?

მედარ ნაბიჯს შეეძლო საქმე მთლად ჩაეშალა. ბარკილფედრომ თვალყურის დევნება დაიწყო.

მთაბამუე ვიდრე ბანქოს ჩაეიდოდეს, ჯერ თავის ქალაღებზე ათვალიერებს: რა და რა კოზირი გააჩნია. ბარკილფედრომ პირველ რიგში ორივე მანდილოსნის ასაკი შეადარა ერთმანეთს: ჯოზიანა ოცდასამი წლისა იყო, ანა — ორმოცდაერთისა. ძალიან კარგი. მისი სათამაშო ქალაღები არცთუ იხე ცუდია.

რა დღიდანაც ქალი წლების დათვლას უკვე გაზაფხულობით აღარ მისდევს, არამედ ზამთრებით თელის, ის დღე მას გააუზნებულ გუნებაზე აყენებს. მასში ვრუ ბრაზი იღვიძებს დრო-ყამის გაკლუნის შედეგად იმ უწყალო რღვევის მიმართ, რასაც იგი თავის თავზე გრძნობს. ახალგაზრდანი, ნორჩი ტურფანი, სხვათათვის რომ სურნელებას აფრქვევენ, მისკენ მხოლოდ ეკლებს იშვერუნ; და ეს კარდები სათითაოდ ჩხვლეტენ მას. ეჭვენება, თითქოს მათ წაართვეს სინორჩე, ხოლო მისი საკუთარი სიტურფე მხოლოდ იმისთვისა ტკნება, რომ სხვებში გაიფურჩქნოს.

ბარკილფედროს ამოცანა ის იყო, რომ ესარგებლა დედოფლის ამ იღუმალი გუნჯაკლულობით, გაეღრმაკუებინა ნაოტები ორმოცი წლის ქალბატონის სახეზე.

შური საუცხოო საშუალებაა ქიშპობა-მეტოქეობაზე ეჭვის გასაღვივებლად. შური მეტოქეობის შესახებ ეჭვს ისევე გამოაამკარაევებს, როგორც ვირთაგვა გამოაგდებს ხოლმე ჯოჯოს ბუნაგიდან.

ბარკილფედრომ მოელი ყურადღება დედოფლისაკენ გადაიტანა.

დედოფალს ისე აცქერდებოდა, როგორც უძრავი წელის სიღრმეს ჩააცქერდებიან ხოლმე. ჭაობი ზანდაზან საკმაოდ გამჭვირეკაღვი კია. ტუჭყვიან წყალში ბიწიერებანი ჩანს. მღერიე წყალში უაზრობა-სისულელე მოჩანს, ანა მღერიე წყალი იყო.

მის ჩლუნგ ტვინში გრძნობების ჩანასახები და აზრის ტუპრები ჩუჩუნებდნენ.

იქ ყველაფერი ბუნდოვანი იყო, ყველაფერი ოდნავ ჩასახული, მიუხედავად ამისა, იგი მაინც რეალური რამ იყო, თუმცა რაღაც უფორმო; დედოფალი ამას და ამას ფიქრობდა, დედოფალს ესა და ეს სურდა. ზუსტად დადგენა იმისი, თუ რას ფიქრობდა იგი, ან რა სურდა, მეტად ძნელი იყო, დამდგარ წყალში მომხდარი ოდნავ შესამწნევი ცვლილებები არცთუ ისე ადვილი გამოსაკვლეკია.

დედოფალი ჩეკულებრივ ზანტი იყო, მაგრამ ზოგჯერ უბოდიშო, სულელურ, ტლანქ საქციელს იჩენდა. სწორედ ამ აფეთქებებით უნდა ესარგებლა ჩახაფრებულს; ან უნდა დაეჭირა იგი.

რა სურდა თავის გულის სიღრმეში ანას ჯოზიანასთვის, სიკეთე თუ სიაკე?

ეს იყო ამოცანა. ბარკილფედრომ მიზნად დაისახა ამის ამოცნობა.

თუ ამაზე პასუხს მიაგნებდა, მაშინ მომდევნო ნაბიჯსაც გადა-
კამდა.

ბარკილფედროს რამდენიმე შემთხვევა დაეხმარა, მაგრამ უმთა-
კრესად მუდმივმა მხადლოფნამ და დადარაჯებამ უშეუქლა.

ანა თავისი ქმრის მხრივ შორეული ნათესავი იყო პრუსიის ახალი
დედოფლისა, რომლის შეუღლეს ასი კამერაკერი ჰყავდა. ანას ხსენე-
ბული დედოფლის შეუღლის მინანქარზე ნახატი, ტურკე მე მაიერ-
ნისებურ ყაიდაზე შესრულებული სურათი ჰქონდა. პრუსიის დედო-
ფლსაც ჰყავდა უკანონოდ შობილი უმცროსი და, ბარონესა დრიკა-
კრთხელ, ბარკილფედროც რომ ესწრებოდა, ანამ პრუსიის ვლწს
დრიკას შესახებ დაუწყო გამოკითხვა.

— ამბობენ, მდიდარიაო.

— ძალიან მდიდარია, — უპასუხა ვლწმა.

— სასახლეები აქვს?

— აქვს და უფრო საუცხოონიც, ვიდრე მის დას — დედოფალს.

— ვის მიყვება ცოლად ეს ქალი?

— სახელოვან დიდკაცს, გრაფ გორდოს.

— ის კაცი ლამაზია?

— შეტისმეტად წარმატატი.

— თეთონ ქალი ახალგაზრდაა?

— მიღად ახალგაზრდა.

— ისეთივე ლამაზია, როგორიც დედოფალი?

ვლწმა ხმადაბლა უპასუხა:

— უფრო შეტად.

— რა თავხედობაა! — წაიხურწულა ბარკილფედრომ.

დედოფალი წამიერად დადუმდა, შემდეგ შესძახა:

— ოჰ, ეს უკანონოდ შობილები!

ბარკილფედროს ეურს არ გამოეპარა ეს პრავლობითი რიცხვი.
სხვა დროს, სამლოცველოდან გამოსვლისას, ხდაც ბარკილ-
ფედრო ორი მოწყალების გამცემის უკან, მაგრამ მაინც სატაოდ
ახლოს იდგა დედოფალთან, იქვე ლორდი დევიდ დერი-მთარი მე-
ლოფლის ამილას შორის მიდიოდა; მან ძლიერი შთაბეჭდილება
მოახდინა თავისი მშვენიერი გარეგნობით დედოფლის მხლებელ
მადლი წრის მანდილოსნებზე. ქალბატონებმა მას თან მაიფულეს
მოული რიგი შესახილები:

— ოჰ, რა მშვენიურია!
— რა თაუზიანია!
— რა დიდებული გარეგნობისაა!
— რა ლამაზი ეკეკაცია!
— ოჰ, ეს შეტად არასისიამოვნოა! — წაიწურაულა დედოფალმა.
ბარკილფედრომ ესეც გაიგონა.

ახლა მან უკვე იცოდა, რა უნდა მოემოქმედა.
შვიდლებოდა პერცოვის ასულისთვის უსიამოვნება მიეწეებინა
და ამით მას დედოფლის მხრივ არავითარი უკმაყოფილება არ მო-
ელოდა.

პირველი ამოცანა უკვე გადაწყდა.

ახლა მეორე ამოცანის ჯური დადგა.

რა საშუალებით აენოს პერცოვის ასულს?

ესოდენ ძნელი მიზნის მისაღწევად რა გზა უნდა გაეხსნა, ან რა
საშუალება მიეცა მისთვის იმ უბადრუკ თანამდებობას, რომელიც
მას ეკავა?

ცხადია, არავითარი.

XII

შოტლანდია, ირლანდია და ინგლისი

ერთი დანურილებითი ცნობაც უნდა აღვნიშნოთ: ჯოზიანას „გა-
აჩნდა დისკო“.

ეს გასაკები გახდება, თუ გაეხსენებთ, რომ იგი დედოფლის
და იყო; მართალია, ნართაული, უკანონო, მაგრამ მაინც მეფური
სისხლის პიროვნება.

„გააჩნდეს დისკო!“ — რას ნიშნავს ეს?

ვიკონტი სენტ-ჯონი (სხვანაირად ბოლინგბროკი) თომას ლუ-
ნარდს, სესექსის გრაფს სწერდა: „ორი საგანი უქმნის ადამიანს მა-
ღალ მდგომარეობას, ინგლისში TOUR და საფრანგეთში POUR*.
POUR საფრანგეთში ნიშნავდა შემდეგს: როდესაც მეფე მოგზაუ-
რობდა, გაჩურებებზე, საღამოობით, კარის ფურიერი მისი უმაღლე-
სობის მზღებლებს სადგომებს უნაწილებდა. ზოგიერთ ამ დიდკაც-
თაგანს, სხვებთან შედარებით, უდიდესი უპირატესობანი გააჩნდა.

„მთ გააჩნიათ „POUR“ — კეთილდღობით 1694 წლის „ისტორიულ ჟურნალში“. შეჰქმნა გვერდზე ეს იგი, სადგომების განაწილებული ამ პირთა სახელების წინ წერს სიტყვას „POUR“ (თუც), მაგალითად, „პრინც სუბიზისათვის“. ამასთანავე, როდესაც არამეფური ჩამომავლობის პირისთვის დანიშნავდა სადგომს, მაშინ იგი სიტყვის წინდებულ POUR-ს აღარ იხმარდა და წერდა მარტივად: „ქერცოგი დე ვერი, ქერცოგი მახარინი და სხვა“. წინდებულ POUR, სადგომის კარებს რომ ამშვენებდა, იმის მარჯვენაზე იყო, რომ აქ მეფური ჩამომავლობის პრინცს, ან ფაეორიტს ელობნა; ფაეორიტი უფრო უარესია, ვიდრე პრინცი. მეფე უფლებას მას POUR-ზე უწყალობებდა, ვისაც მოისურვებდა, ისე, როგორც ორდენის კავალრის ბაფთას ან პერობას.

„დისკოს უფლება“ (TOUR) ინგლისში უფრო ნაკლებად საპატიო იყო, მაგრამ უფრო დიდად სახეირო. ეს იყო გვირგვინოსანთან ნამდვილი საახლოვის ნიშანი, ვისაც ჩამომავლობა-დაბადების უფლებით, ან მონარქის კეთილგანწყობის მეოხებით შეეძლო მისგან უშუალოდ მიეღო ცნობები, მას თავის საძინებელ ოთახში დისკო ჰქონდა, მასზე მისადაგებული ზარაკით. ზარაკი აწყარუნდებოდა, დისკო პატარა კარივით გაიღებოდა და ოქროს ლანგარზე ან ზაქარდის ბალომზე მეფის ან დედოფლის ეპისტოლე გამოჩნდებოდა, რის შემდეგ დისკო დაიხურებოდა. ეს ინტიმური და დიდებული იყო. საიდუმლოება ჩვეულებრივი ხდებოდა. დისკოს სხვა დანიშნულება არ გააჩნდა. ზარი მხოლოდ მეფის გზაენილების შესახებ ამცნობდა. ვისაც ეს ეპისტოლე მოჰქონდა, უჩინარი რჩებოდა, თუმცა ჩვეულებრივ ეს იყო პატი მეფის თუ დედოფლისა. ელისაბედის მეფობისას დისკო ჰქონდა ლესტერს.* იაკობ I-ის დროს — ბუკინჰემს.* ჯოხანამ „დისკოს“ უფლება ანას მეფობისას მიიღო. თუმცა ანა დედოფალი მისადმი განსაკუთრებულად კეთილგანწყობილი არ იყო. ამ უპირატესობით დაჯილდოებულს თითქოს უშუალო ურთიერთობა ჰქონდა ცასთან და დროგამოშვებით წერილებს ღმერთისაგან იღებდა მისი ფოსტალის საშუალებით. არაფერი ისე არ შერდათ, როგორც რჩეულთა ეს ნიშანი. ხოლო ეს უპირატესობა მონურ მორჩილებას აძლიერებდა. მისი მეფობის სხვაზე უფრო ქედმოღრეკილი ხდებოდა. მეფის სასახლეში ყოველგვარი ამაღლება აძაბლებს კიდევაც. „უფლუ-ბა დისკოზე“ აღინიშნებოდა ფრანგული ტერმინით: „AVOIR LE

TOUR". ეს ინგლისური უტიკეტის თავისებურება უფრო სარწმუნოა, რომ ფრანგული რომელიმე წარსული ჩვეულებიდან მომდინარეობდა, რაც ძველთაგანვე უნდა აქონოდათ წესად.

ლუდი ჯოზიანა ქალწული-პერესა იყო იმისდაგვიარად, როგორც ელისაბედი იყო ქალწული — დედოფალი. იგი წლის დროთა მიხედვით ხან ქალაქად ცხოვრობდა და ხან სოფლად. მას თითქმის შეუძრარი გარემოება აქონდა. თავისი საკუთარი სასახლის ამაღლა ჰქვია, რომელთა შორის ლორდი დევიდი სხვა პირებთან ერთად სასახლის დიდებულის რაღში გამოდიოდა. თუმცა ლორდი დევიდი და ლუდი ჯოზიანა ჯერ კიდევ არ შეუღლებულიყვნენ, მაინც ყოველგვარი მითქმა-მოთქმის გარეშე ერთად გამოჩნდებოდნენ ხოლმე ხალხში და საამოუნებითაც სარგებლობდნენ ასეთი შემთხვევით. ხშირად ერთი უტლით მიემგზავრებოდნენ თეატრში ან ცხენების დოღზე და ლოფამიც ერთად ისხდნენ. მათ დაქორწინების ნება აქონდათ და ეს ქორწინება ადრევე იყო დადგენილი, და თუმცა ამაზე ფიქრი ანულება მათ ურთიერთდამოკიდებულებას, ისინი მაინც საამოუნებით ხედებოდნენ ერთმანეთს. დანიშნულთა ურთიერთშორის თავისუფალ ქცევას სახლვარი გააჩნია, რომლის გადაღახვა ადვილია, მაგრამ ისინი თავშეკავებულნი იყვნენ, ვინაიდან წრეგადასული სითამამე ნიშანია ცუდი გარემოებისა.

იმხანად ყველაზე სახელგანთქმული შეჯიბრებები კრიემი ლამბერტის სამრეულოში იმართებოდა, სადაც კენტერბერიის მთავარეპისკოპოსის სასახლე იყო, თუმცა ამ განაპირა უბნის პაერი ჯანმრთელობას არ უხდებოდა. იქვე თავსდებოდა თვით ეპისკოპოსის ბიბლიოთეკა, რომელიც განსახლდებოდა საათებში ღია იყო ყველა წესიერი ქცევის ადამიანისათვის. ერთხელ, ზამთარში, ღობით შემოფარგლულ ველზე ორ მოკრივეს შორის შეჯიბრება გაიმართა. ამ შეჯიბრებას ჯოზიანაც დაესწრო, რომელიც დევიდმა ეტლით მოიყვანა. ჯოზიანა, სხვათა შორის, შეეკითხა დევიდს:

— განა ქალებსაც ეძლევათ კრივზე დასწრების ნება?

— SUNT FAEMINAE MAGNATES — უპასუხა დევიდმა, რაც თავისუფლად თუ ვთარგმნით, ნიშნავს: „მდაბიო დედაკაცების გარდა“, ხოლო ლიტერატურულ თარგმანში — „მაღალი წრის მანდილოსნებს კიო“. პერცივის ასულებს სადაც სურთ იქ შევლენ. აი, ამიტომ დაესწრო ლუდი ჯოზიანა ამ სანახაობას.

მას მხოლოდ ერთი რამ გააკეთა წესიერად. მამაკაცის ტანსაცმელი ჩაიცვა. მაგრამ ეს ჩვეულება შემოდებული იყო იმხანად. ქალები მამაკაცის ტანსაცმელს იცვამდნენ და ისე მოგზაურობდნენ. კონსტანტინის დილიჯანსში ექვსი კაცის ადგილზე თითქმის ყოველივეს ერთი ან ორი მანდილოსანი მგზავრობდა მამაკაცის ტანსაცმლით. ეს იყო ერთ-ერთი ნიშანი აზნაურთა წოდების მანდილოსნისა. ლორდი დევიდი, რაკი მანდილოსანს ახლდა, შეჯიბრებაში უშუალო მონაწილეობას ვერ მიიღებდა და იძულებული გახდა, უბრალო მაგურებლად დარჩენილიყო.

ღეღი ჯოზიანა თავის მალალ საზოგადოებრივ მდგომარეობას ამის ამგვარებდა, რომ ლორწვით იცქირებოდა. ამის უფლება მხოლოდ წარჩინებული საგვარეულოს პირთ ენიჭებოდათ.

„ეთილშობილ ორთა ბრძოლა“ ლორდ ჯერმენის უფროსობით მიმდინარეობდა. იგი იყო პაპის მამა თუ ბიძაშვილი. პაპა იმ ლორდ ჯერმენისა, რომელიც მეთვრამეტე საუკუნის ბოლოს პოლკის მეთაურად მსახურობდა, ბრძოლის ველიდან გამოიქცა, ხელი შეშვეს სამხედრო მინისტრი გახდა. მტრის ტყვეთა იმ ტომი გაარიდა თავი, რომ შერიდანის* სარკაზმების მსხვერპლი გამხდარიყო. სარკაზმებისა, რომელიც ყოველგვარ ტყვეთაზე სამხედრო გამოდგა. ბერმა ჯენტლმენმა სანაძლეო დადო: კარლტონელი პარი ბელიო, რომელიც ბელა-აკვას უკვე ჩაფერფლილ ქერობაზე აცხადებდა პრეტენზიას, სანაძლეოს დებდა ლორდ ქენრი პაიდთან, რომელიც პარლამენტის წევრი იყო, როგორც დეპუტატს დაბა დენსაივედან, მას ლაუნსესტონიც ეწოდება. მალაპატივსაცემი პერვერან ბერტი პარლამენტის წევრი და დაბა ტრუროდან წარმოგზავნილი, ნაძლეოსა სდებდა ხერ თომას კოლპეპერთან, მაიდსტონიდან არჩეულ პარლამენტის წევრთან. ლოთიანის ეპარქიიდან ლორდი ლემბიბო დაენაძლევა სამუელ სტრუფუზის დაბა ქენრანის წარმომადგენელს. ხერ ბართოლომეო გრეისდიუ დაბა სენტ-იესიდან დაენაძლევა დიდ პატივცემულ ჩარლზ ბოდეილს, რომელსაც ლორდ რობერტის წოდება ქონდა და KUSTOS ROTULORUM – მოძრივებული მოსამართლეც იყო კორნუელის საგრაფოში. კიდევ ბევრი სხვანიცა სდებდნენ სანაძლეოს.

ორ მოკრივეთაგან ერთი, ირლანდიელი იყო ტიპერერიდან ჩამოსული. მას მშობლიური მთის სახელი ფილემ-გემედონი ერქვა.

მეორე შოტლანდიელი იყო, სახელად კელმსგეილი. ამგვარიად ამ
ორი ეროვნული თავმოყვარეობა შეეჯახა. შებრძოლება ირლანდია-
სა და შოტლანდიას შორის უნდა მომხდარიყო. ამიტომ სანაძლეოს
ჯამი ორმოც ათას გინეას აღუმატებოდა; თუ არ ვიანგარიშებთ ფა-
რულ, გამოუმტლავნებელ სანაძლეოებს.

ორივე შებრძოლი წვლიამდე გამოშვლებულიყო, მხოლოდ თუ-
ძობთან შეკრული მოკლე შარვალი და ლურსმნებით ძირებმოქუ-
დილი ფეხსაცმელი ეცვათ, კოჭებთან ზონრით შესკვნილი.

შოტლანდიელი კელმსგეილი, დაბალი ტანის ახალგაზრ-
და, ცხრამეტი წლისა თუ იქნებოდა, მეტის არა, მაგრამ შუბლზე
უკვე ბრძოლებში დაშაყების იარა უტვობოდა. გასულ თვეში მან
ნეკი გადაუმტვრია და ორივე თეალი გამოსიხარა მოკრივე სქის-
მაილე უოლტერს. ამან ხალხი აღაფრთოვანა, მასზე სანაძლეოს
ახლა ორმაგად ჩამოდიოდნენ. ხოლო შამინ მისმა მომხრეებმა სა-
ნაძლეოში თორმეტი ათასი ვირვანქა სტერლინგი მოიგეს. გარდა
შუბლზე გაკერილი იარისა, კელმსგეილს ყბა ჰქონდა დახიახუბუ-
ლი. ის წონით მსუბუქი იყო და მოძრაობაში სწრაფი. დუდაკაცზე
მაღალი არც იქნებოდა. ჩასკვნილი იყო და ჯმუხი. მისი აღნაგო-
ბა რაღაც მუქარისებურს გამოხატავდა. ბუნებას თითქოს რაღაც
განსაკუთრებული ცომისაგან გამოუქერწა. მისი თითოეული კუნთი
მუშტი-კრივისთვის იყო თითქმის გამზადებული. მის მაგარ, პრია-
ლა ბრინჯაოსავით მიხაკისფერ ტანში რაღაცნაირად თავმოყრილი
სიმკვრივე იგრძნობოდა. გაღიშებისას ჩანდა, რომ წინა საში კბილი
აკლდა.

მისი მოწინააღმდეგე უზარმაზარი იყო და განიერი, სხეანაირად
რომ ვთქვათ სუსტი ძალის. ეს კაცი ორმოცი წლის იქნებოდა. სი-
მაღლე ექვსი ფუტისა ჰქონდა, გულმკერდი პიპოპოტამისას მიუ-
გავდა და სახეზე სიმშვიდის, უწყინარობის იერი დაჰკრავდა. ის
ერთი მუშტის დარტყმით ხომალდის ბაქანსაც კი ჩაანგრევდა, მა-
გრამ დარტყმის ხერხი არ იცოდა. ირლანდიელი ფილემ-გე-მედონი
უმთავრესად მოწინააღმდეგისთვის წარმოადგენდა ძალიან საზო-
ხო მიზანს და როგორც უტვობოდა, კრივში მონაწილეობას იმდენად
როდი იღებდა, რომ თვითონ დაურტყა, რამდენადაც იმისათვის, რომ
ეს დარტყმები მიეღო, მაგრამ იგრძნობოდა, რომ დიდხანს გაუძლებ-
და შეტევას. იგი უფრო ისეთ არასაკმაოდ შემწეარ როსტბიფს მო-

კვირებდათ, რომლის გაღვივება ძნელია და ჩველამკა შეუძლებელი.
მოკრივეები ასეთ ფაღაუნებს RAW FLESH — უბ ზორცს უსახიან.
თულები ულამი ჰქონდა. ვეღლაფრიდან ჩანდა, რომ თავის ბუბს
შეივებოდა.

ამ ორ ადამიანს წინა ღამით გვერდიგვერდ უძინა, ერთ ლოგინში.
ორივემ ერთი ჰქიდან შეხუა სამ-სამი დიდი ელუპი პორტუგინი.
ერთსაც და მეორესაც თავიანთი ქომაგები ჰყავდათ, დაღრუმილი,
სასტიკი სახის ადამიანები, რომელთაც საჭიროების შემთხვევაში
შეუძლია ამ კრივის მსაჯნი დაესაჯათ. ქელმსგვილის მხარდამჭერ-
თა ჯგუფში ვეღლაზე მეტად ჯონ გრემენი შეიმჩნეოდა, რომელმაც
ამით გაითქვა სახელი, რომ მოთელი ხარი აიკიდა და ატარა. გა-
მოიჩუოდა, აგრეთვე, ვინმე ჯონ ბრეი, რომელსაც ერთხელ მხრე-
ბზე მოუკიდა ათი ტომარა ფეჭილი, თითო თხუთმეტგალონიანი და
ამისთან დამატებით მეწისქვილეუც. ასე დატვირთულს ორას ნაბი-
ჯზე შეტი გაკვლო. ფილემ-გე-მედონის ქომაგთა რიცხვში ლორდ
საიდის მიერ ლაუნხესტონიდან მოყვანილი ვინმე კელტერი იყო,
რომელიც მწევანე ციხესიმაგრეში ცხოვრობდა და ოცდევინქვან
ქვას ხელის მოქნევით ამ ციხესიმაგრის უმაღლეს ქონგურამდე
აეგდებდა ხელმე. სამივე: კელტერი, ბრეი და გრომონი წარმოშო-
ბით კორნუელიდან იყვნენ. — ასეთი გარემოება პატივსა სდებს ამ
საგრაფოს.

ორვე მოკრივის დანარჩენი გულშემატკივრები ჯან-ღონით
სახეუ ჰაბუკები იყვნენ, მხრებგანიერნი, ფეხმრუდენი, დიდრონი,
დაკოფრილხელებიანები. მათ სახეზე ხირლუნგე ეტყობოდათ. ტანთ
დაფლეთილი ძველმანები ეცვათ. თითქმის ვეღლა მათგანი დანა-
შულის გამო სასჯელმოხდილი იყო, მაგრამ მოულ ქვეყნიერებაზე
არაფრის შიში არა ჰქონდათ. ბევრ მათგანს მშვენიერად ეხერხებო-
და პოლიციელების დათრობა. ვეღლა პროფესიას თავისი ტალანტი
უნდა გააჩნდეს.

ამ შერკინებისათვის შერჩეული ვაკობი დათუების ბაღს იქით
გასდევდა, იქ, სადაც ოდესღაც დათუებს, ხარებს და ღოგებს
აქიდებდნენ ხელმე. ეს ადგილი ქალაქის გარეუბნის ჯერ იხევე
დაუმთავრებელი შენობების ცირტა მოშორებით იყო, ქენრიბ შერ-
ვის* მიერ დანგრეული წმინდა მარიამ ოკერ-რვის სახელობის
მონასტრის ნანგრევთა გვერდით. ჩრდილოეთის ქარი უბურავდა

და წიამ სკრიდა, ვინაჲდა კადეცაც, იქ შვეროვილ ჯენტლმენთა შორის, ქოლგებამოყარებულებში, ადვილად იცნობდით ცოლმე-
ლიან მაყურებლებსაც.

ფილემ-გე-მედონის მხარეზე იყო პოლკის უფროსი მინკრეიფი, როგორც არბიტრი, აგრეთვე კალტერიც, რათა მუხლი შეშველებო-
და. ქელმსგვილის მხარეზე იყო ლირსბატიესაცემი პიუგო, ბიუბერი, როგორც არბიტრი და კელკელური, ლორდი დეხირტემი, რათა მუხლი შეშველებინა.

რამდენიმე წუთს, ვიდრე საათებს შეამოწმებდნენ, ორთვე მოკრივე უძრავად იდგა მოლობილთან. შემდეგ მოწინააღმდეგენი მიუახლოვდნენ ერთმანეთს და ხელი ჩამოართვეს. ფილემ-გე-მედონმა ქელმსგვილს უთხრა:

— ეჰ, კარგი იქნებოდა, შინ წავსულიყავით.

ქელმსგვილმა როგორც წესიერი ზნის კაცმა, მიუგო:

— აქ შვეროვილ კეთილშობილ საზოგადოებას იმედს ხომ ვერ გაეუცრუებთ.

გამიშულბული იყვნენ და სცილდით. ფილემ-გე-მედონი მთლად კანკალებდა, კბილს კბილზე აცემინებდა.

იორქის არქივისკოპოსის დისწულმა დოქტორმა ელინორ შარპმა დაიყვირა:

— ერთმანეთს მუშტები დაარტყით, ჩერჩეტებო, და უმაღლეს გათბებით.

ამ თაკაზიან სიტყვებზე ისინი შეიშმუშნენ, ეცნენ ერთმანეთს.

მაგრამ ჯერ არ გახელბულიყვნენ. პირველმა სამმა შეჭიდებამ უხალისოდ ჩაიარა. ლირსეულმა დოქტორმა გემდრაიდმა, რომელიც „ვეელას სულების კოლეჯის“ წევრებიდან ერთი ორმოცდაათთაგანი იყო, იყვირა:

— ჯიბი მიუტანეთ, ჯიბი!

მაგრამ ოთხივე მსაჯი მტკიცედ იცაუდა წესრიგს, თუმცა მუტად ციოდა.

მოისმა შეძახილები „FIRST BLOOD!“ — „პირველ სისხლს“ ითხოვდნენ.

მოწინააღმდეგენი ერთმანეთს დაუპირისპირდნენ.

ისინი მიუახლოვდნენ ერთმეორეს, ხელები წინ გასწიეს, ერთმანეთს მუშტები მოუსინჯეს. მერე ორივემ უკან დაიხია. უცბად

დასი ტანის ქვამხვილი წიხი გაქანდა. დაწყვი სამხვილი მე
ანხლებს.
ფილემ-გე-მქვინმა პირდაპირ შეხვდა, წარბებს შუა შიდა
არცვდა. ხახვია მიყვ სხეულს ჩამოყვდა.

– ქვამხვილმა წითელი ღვიხი დაიქვრა.
მიხსნა გახლებული ტამი. ფილემ-გე-მქვინმა ხელში წახვე
ლს ქვბივით დაატრიალა და ტუმბუებს ხეცდა ვეჯვან, სილიც
მეწვდა, ღირსსაპატიო ქერეჯრის ბერტომ შეჩინა.

– თვალთ ველარასა ხედავს, მაგრამ ჯერ არ დაბრძვებულა.
ქვამხვილის იმავე წუთს მიხსნა ყოველი მხრიდან წაქვების
შეხბილება:

– გამოხიხარე ეგ გადმოკარკული თვალბი!
ერთი ხიტყვით, ორივე შებრძოლი ძალაბ კარგად შექვნიათ. და
თუცა ამ შერკინებას აძიხდი ხელს არ უწვობდა, მაინც ვეჯვან ხე
დავდა, რომ შეხბა უშუდევოდ არ ჩაივლიდა. ცრუ გოლიათი ფილემ-
გე-მქვინი თავისი უპირატესობის მსხვერპლი გახდა. დიდი ტანი
და მძიმე წინა სწრაფი მოძრაობის საშუალებას არ აძლევდა. მიხს
ხლები სამღვილ კვტკომბალებს მოგაგონებდათ, მაგრამ ტანი უხუ
ლი ტვირთით უმოძრაო კქონდა. პატარა მოტლანდიელი დარბო
და და უტევდა, ხტოლა, კბილებს აკრატუნებდა, სწრაფი მოძრაობით
არ ვეჯვანდა თავის ძალ-ღონეს, ვეჯვანაირ ხერხს იყენებდა. ერთი
მხრე – პირველყოფილი, ველური, უკულტური, უციცის ტუმბის
დარტყმა; მეორე მხრე – ცივილიზებული დარტყმა. ქვამხვილი
მღვსხუ იგებდა ხერეუბით, რამდენსაც კუნთებით. იგებდა არა მარ
ტო ღვიხით, არამედ გაათორებითაც. ფილემ-გე-მქვინი უფრო ხანტ
ესახსნა შეკვდა, წინასწარ დარტყმით დარეგტიანებულს აქ ბუნების
წინააღმდეგ ხელოვნება გამოდიოდა, გამბეხიარებული ადამიანები
პირდაპირის წინააღმდეგ.

ცხადი იყო, რომ დამარცხებული გამოვიდოდა ბარბაროსი, მა
გრამ არც ისე ძალე. სწორედ ეს იწვევდა ინტერესს.

სტანა ტანის კაცი გოლიათის პირისპირ, უპირატესობა პირუ
ლამ მხარეზე იყო, კარგა დოვს იგერიებდა. გოლიათებს ყოველივეს
საუბრის ამარცხებს.

ქვამხვილს წამოქვების შეხბილება მაყოფებს.

— ეჰა, ჯელმსგვილ! ძალიან კარგია! შესანიშნავია, მოილო! შენი ჯერია, ფილემ!

ჯელმსგვილს შეგობრები კეთილგანზრახვით ურჩევდნენ:

— გამოსთხარე ეგ დაჭვეტილი თვალები!

ჯელმსგვილი უკეთ მოიქცა: უცებ დაიხარა, სწრაფად ისევ გასწორდა, გველისებური მოძრაობით ფილემ-გე-შედონს გულის კოუზში მუშტი ჰკრა და ბუმბერაზი წაბარბაცდა.

— დარტყმა სწორი არ იყო! — იყვირა ვიკონტმა ბერნარდმა, ფილემ-გე-შედონი კილტერის მუხლებზე დაეშვა და წარმოთქვა:

— მე ახლა ვთბები.

ლორდი დიზერტემი ერთ-ერთ მსაჯს მოეთათობრა და გამოაცხადა:

— ხუთწუთიანი შესვენება.

ფილემ-გე-შედონს თითქმის გული მისდიოდა. კილტერმა ფლანელით მოსწმინდა სისხლი თვალებზე და ოფლი მთელ ტანზე. მერე პირში მათარის ყელი ჩაუყუო. ეს მეთურთმეტე შებმა იყო მებრძოლებისა. ფილემ-გე-შედონს შუბლზე დაშავებულის გარდა გულ-მკერდი ჰქონდა დაევეილი, მუცელი დასივებული და კეფა დაზიანებული. ჯელმსგვილი სრულიად უვნებელი იყო.

ჯენტლმენტა შორის ერთგვარი ჩიჩქოლი ატყდა.

ლორდმა ბერნარდმა გაიმეორა:

— დარტყმა სწორი არ იყო!

— სანაძლეო არაუის მხარეზე არ არის! — თქვა ლორდმა ლუმიზომ.

— მე უკანვე მოვითხოვ ჩემს სანაძლეოს! — მოჰყვა სერ თომას კოლპეპერის შემახილი.

ხოლო პარლამენტის ღირსსაპატივემულო წევრმა, დაბა სენტ-ივისის წარმომადგენელმა სერ ბართოლომეო გრეისდიუმ დაუმატა:

— აბა, დამიბრუნონ ჩემი ხუთასი გინეა, მე მიედივარ.

— შეწყვიტეთ შეჭიდება! — შესძახეს არბიტრებმა.

მაგრამ ფილემ-გე-შედონი წამოდგა, მთვრალივით წაბარბაცდა და თქვა:

— განვაგრძოთ შერკინება, მაგრამ ერთი პირობით, მეც უფლება შეძლევა ერთი არასწორი დარტყმისა.

ყველა მხრიდან შესძახეს:

— სწორია, თანახმანი ვართ!

ქელმსგვილმა მხრები აიხეა. ხუთი წუთის დასვენების შემდეგ მისმა განახლდა. ბრძოლა, რომელიც ფილემ-გე-მედონისათვის მოლაპარაკებულად ტანჯა იყო, ქელმსგვილისათვის გასართობი გვეგონებოდა.

— რას ნიშნავს ცოდნა! პატარა კაცმა მიაგნო ისეთ ხერხს, რომელიც ბუმბურაში IN CHANCERY, ე.ი. საჭირო კუნჭულში მიაგდო: ქელმსგვილმა უცებ მოიგდო ფილემ-გე-მედონის უხარმახარი თავი მარცხენა მკლავში, რომელიც ფოლადის ნახვეარმთვარესავით მოქარა; ვჭირა ილლიაში თავადმა, მარჯვენა მუკს თავში ისე ურტყამდა, თითქოს ჩაქუჩით ღურსმნებს ამაგრებდა. სცემდა გვერდინაც, კიდრე მთლად არ დაასახინრა. როდესაც ფილემ-გე-მედონმა ბოლოს შემლო თავი წამოეწია, მას პირ-სახე აღარ აქონდა.

ცხვირ-პირის და თვალის ნაცვლად ახლა რაღაც შავი ღრუბელივით მოჩანდა, ისიც სისხლში ამოვლებული. მან გადმოაფურთხა, მანახე ოთხი კბილი დაუარდა.

შერე თვითონაც დაეცა. კილტვრმა მუხლი მიაშველა და ზედ მიიხვეწა. ქელმსგვილი თითქმის სრულებით არ დაშავებულიყო, მხოლოდ რამდენიმე ადგილას ეტყობოდა დაღურჯებული და ლავინი გაუხაჭნოდა.

სიცივეს უკვე აღარავინ გრძნობდა. ქელმსგვილის მომხრეები ახლა თექვსმეტს და მეოთხედს ჩამოდიოდნენ ფილემ-გე-მედონის წინააღმდეგ.

კარლტონელმა პარიმ შესძახა:

— ფილემ-გე-მედონი აღარ არის. ქელმსგვილის მხარეზე ჩამოვდივარ სანაძლეოს — ჩემს საპეროს ბელა-აკვასა და ჩემს ხარისხს ლორდ ბელიუსისა. ამ სანაძლეოს კენტერბერის მთავარეპისკოპოსის ძველი პარიკის გულისთვის ჩამოვდივარ.

— მაჩვენე შენი ცხვირ-პირი, — უთხრა კილტვრმა ფილემ-გე-მედონს და ბოთლიდან ჯინი გადმოასხა, სისხლიანი ფლანელი დაასველა და ასე მობანა სახე. პირი გამოჩნდა. ფილემ-გე-მედონმა ცალი ფეხების ქუთუთი ასწია. საფეთქლები თითქოს დახუთქილი აქონდა.

— კიდევ ერთი შეჭიდება, მეგობარო, — უთხრა კილტვრმა. — მაგონო ქალაქის სახელისათვის.

კელსელები და ირლანდიელები ერთმანეთს მიუხედებიან ხოლმე. მაგრამ ფილემ-გე-მედონი არაფრით ამელაუნებდა, რომ მას კიდევ

შეუძლია რამის მოსაზრება, იგი კულტურის დახმარებით წამოღება. ეს იყო ოცდამეხუთე შებმა იმის მიხედვით, თუ ციკლოპი (კინადან ცალი თვალი მას აღარ ჰქონდა) რა სახით დადგა პოზიციასზე, მაკერალნი მიხედნენ, რომ ვველაფერი დასრულდა, აღარავის ვუპო არა ჰქონდა, რომ ფილემ-გე-მედონს მარცხი არ ასცდებოდა.

თავდაცვის დროს მან ხელი ნიკას ზემოთ ასწია. ეს იყო მომავლადვის უკანასკნელი უხერხული მოძრაობა. კელმსგვილმა, მხოლოდ ოდნავ შეოფლიანებულმა, შესძახა:

— ჩემზე უღებ სანაძღლოს, ათასი ერთის წინააღმდეგ.

და მოქმედი ხელი დაკრა მოწინააღმდეგეს, მაგრამ უცნაურად რამ მოხდა: ორივენი წაიქცნენ, მზიარული ბლავილი გაისმა. ეს ფილემ-გე-მედონის ხმა იყო, — თავისი კმაყოფილება ასე გამოხატა.

მან ისარგებლა კელმსგვილისგან თავში მოხვედრილი შუშით და თვითონაც მიუხედავად წესის დარღვევისა, მას შუცელში ჩაართვა.

კელმსგვილი გრძობადაკარგული იწეა და ხრიალებდა.

არბიტრებმა რაკი კელმსგვილი წაქცეული დაინახეს, წარმოსთქვეს:

— ხურდა სრულად მიიღო.

ვეელამ ტაში დასცხო, სანაძღლოში წაგებულებამაც კი.

ფილემ-გე-მედონმა არასწორ დარტყმაზე არასწორი დარტყმითვე უპასუხა. ამის ნება მას მისცეს.

კელმსგვილი საკაცით გაიტანეს, ვველა დარწმუნებული იყო, რომ ის უვნებელი ვერ გადარჩებოდა.

ლორდმა რობერტმა შესძახა:

— მე ათას ორასი გინება მოვიგე.

ფილემ-გე-მედონი როგორც ჩანდა, მთელ თავის სიცოცხლეში ხეიბრად დარჩებოდა.

წასვლისას ჯოზიანა ლორდი დევიდის ხელს დავერდნო, დანიშნულებისათვის ეს ნებადართული იყო, დავერდნო და წარმოთქვა:

— საუცხოო სანახაობაა, მაგრამ...

— მაგრამ რა?

— მეგონა, ჩემს მოწყვნილობას ეს მაინც გაუფანტავდა, მაგრამ არაფერი შემველა.

ლორდი დევიდი შედგა, შეხედა ჯოზიანას, ტუჩები მოკეპა, ლო

ესი გამოცდები, თავი ვაიხვია, რაც ნიშნავდა „მხედველობაში მი-
კვლეობა“, მერე ქერცივის ახელს უკახუბა:

- მოწვენილობის წინააღმდეგ მხოლოდ ერთი წამალი არსე-
ბობს-

- რა წამალი?

- გუნძლები.

ქერცივის ახელი შეკვიობა:

- ვვ გუნძლები რაღა არის?

**ამ თავში გაპოვნდება სახელი იმ კაცისა, რომელსაც
აქამდე მხოლოდ თავისი საქმიანებით ვიცნობდით**

ბუნებამ გუინაღლენისათვის სიკეთე არ დაიმურა. ამ ბუნების ძალით პირი ისეთი აქონდა, რომ ყურებამდე იღიმებოდა. გადმოხრილი ყურები თვალებამდე ეფინებოდა. ცხვირი მთლად უფორმო და იმისათვის შექმნილი აქონდა, რომ ზედ ჯამბაზის სათვალეს ეხტუნა. ხოლო მთლიანად სახეზე ისე კერ შეხედავდით, რომ არ გაგეცინათ.

მე მოგახსენეთ, რომ ბუნებამ თავისი სიკეთე დააბურტყა-შეთქა გუინაღლენს, მაგრამ ეს მხოლოდ ბუნების ნამოქმედარი იყო?

იქნებ ვინმე დაუხმარა ბუნებას ამაში?

თვალეები ორ ვიწრო ნახერეტს მიუგავდა. პირის მაგიერ ღია ხერული მოუჩანდა. ნესტოების ადგილას ორნახერეტაანი ბნელი კოჭოჭი იყურებოდა, ხოლო პირისაზის მაგიერ ბრტყელი კვარი. საერთოდ, რაღაც შეტად სასაცილო რამ იყო. ამკარაა, რომ ბუნება ვისიმე დაუხმარებლად კერ შექმნიდა ხელოვნების ასეთ სრულყოფილ ნიმუშს.

მაგრამ სიცილი ვანა ყოველთვის მზიარულებას გამოხატავს?

გუინაღლენი ფიგლიარი იყო. თუ ამ ფიგლიართან პირველი შეხვედრის შემდეგ, როდესაც მის შემხედავს პირველი შთაბეჭდილებით გამოწყვეული მზიარულება გაუკლიდა, და უფრო ყურადღებით დააკვირდებოდა სახეზე, უიჭველად შეაძნევედა ოსტატის ნამუშევართა ნიმუშებს. ასეთი პირისაზე ბუნების შემთხვევითი თამაში კი არ იყო, არამედ ვიდაციის შეგნებული გარჯის ნაყოფი. ასეთი დასრულებული მოპირკეთება ბუნებას არა სჩვევია. ადამიანი უძღვრია საიმისოდ, რომ თავისი სიღამაზე შექმნას, მაგრამ თავისი სახეტარის დამახინჯებაში მას წინ არა უდგას რა. პოტენტოტის პროფილს თქვენ რომაელის პროფილად კერ ვარდაქმნით, მაგრამ ბერძნული

ცხვირიდან თავისუფლად გააკეთებთ ყალბუხის ცხვირს. ამისათვის
საკმარისია ჩაზნით ცხვირის ძვალი და გაფარწხით ნესტოები.
ქულკარულმა სამუალო საუკუნეების ლათინურმა ტყვილად კი არ
შეგნა ზმნა DENASARE*. იქნებ გუინპლენი ბაუშობაში იმდენად
წარადლების დირსი იყო, რომ ვილაცას მისი სახის შვეკლაზე უმუ-
შაეა? შესაძლებელია! თუნდაც იმ მიზნით, რომ საწვენებლად გა-
მოყენებინათ და აბით ფული ეშონათ. ყველაფრიდან ჩანდა, რომ
ამ სახეზე დამაზინებების დახელოვნებულ ფაბრიკანტებს უმუშავათ.
ცხადია, რომელიღაც იდუმალმა, უფრო საფიქრებელია, რომ საი-
ღუმლო მეცნიერებამ, დაკავშირებულმა ქირურგიასთან, ისევე რო-
გორც აღქმისა ქიმიასთანა დაკავშირებული, პატარა ბაუშის ბუ-
ნებრივი ნაკეთები დაამაზინჯა და ასეთი საგანგებო სახე შექმნა,
რომ ამგვარ ჭრაზე დახელოვნებულ მეცნიერებაზე დაყრდნობით,
ქსოვილის შეხორცებით, მიჭრილ-მოჭრილი ნაწილების განკურნე-
ბით შეიძლებოდა პირბაგის გაგანიერება, ტუჩების ჩასერვა, ღრ-
ძლების გამოჩენა, ყურების წამოჭიმვა, კანატკვლების ამოღება,
წარბებისა და ლოყების ადვილგადანაცვლება, ჩანების კუნთების
გაგანიერება, გაუჩინარება-გადაღუესვა გაკერილი ნაწილებისა და
კანის სულ ახლად გადაკვრა გადატყავებულ ნაწილზე, იმიტომ,
რომ სახეს არ მოშორებოდა განსურად გაღებული ტუჩ-ბაგის ღი-
ბილი, ასეთ საქმეებში მეტისმეტად დახელოვნებული მოქანდაკის
სახელოსნოში შეიქმნა ეს ნიღაბი — გუინპლენი.

ადამიანები ასეთი სახისანი არ იბადებიან.

ახე იყო თუ ისე, ის ნიღაბი შესანიშნავი გამოვიდა. გუინპლენი
განგებამ საჩუქრად მოუვლინა ყველა მოწყვნილ ადამიანს. რომელ-
მა განგებამ? იქნებ ლეთის განგების გვერდით ჯოჯოხეთის განგუ-
ბაც არსებობს? ჩვენ ამ საკითხს მხოლოდ ვაყენებთ, თუმცა არა
მწვევრთ.

გუინპლენი მასხარა იყო. იგი მყურებელია წინაშე გამოდიო-
და. მისგან გამოწყვეული შთაბეჭდილება ყველაფერს აღმატებოდა.
იპოქონდრიას მარტო თავისი სახის ჩვენებით არჩენდა. მგლოვიარე,
თაღებით მოსილი ადამიანები გუინპლენს კრიდებოდნენ, რადგან
შეხუდადნენ თუ არა, მამინევე ისეთი ხიცილი უტყდებოდათ, რომ
შეხუდადნენ თუ არა, მამინევე ისეთი ხიცილი უტყდებოდათ, რომ
თავს უხერხულად გრძნობდნენ. ერთხელ გუინპლენის დანაბეისას
ჯალათსაც კი ხარხარი აუტყდა. მყურებელი ხიცილ-ხარხარისა-

გან ქანცანყვეტილი ფერდებზე ხელებს იჭერდნენ. პირს გააღუ-
და თუ არა გუინპლენი, ყველას სიცილისაგან მუხლები მამურობო-
და. გუინპლენი ნაღვლიანობა-მწუხარების მოპირდაპირე პოლუსი
იყო. ერთ მხარეზე რომ სპლინი იყო, მეორე მხარეზე გუინპლენი.
ამის გამო ყველა ბაზარსა და მოედანზე არაჩვეულებრივი გონების
სახელი გაუქარდა.

გუინპლენი მაყურებელთა სიცილს თავისი საკუთარი სიცილით
იწვევდა. ზოლო თვითონ იგი არ იცინოდა, იცინოდა მხოლოდ მისი
სახე. მას არაფერი ჰქონდა სამხიარულო, იცინოდა მხოლოდ მისი
სახარული ფიზიონომია, რომელიც რაღაც შემთხვევას, ან კიდევ
განსაკუთრებულ ხელოვნებას შეეკმნა. თვითონ გუინპლენი აქ არა-
ფერ შუაში იყო. მისი გარეგნული გამომეტყველება შინაგან სამ-
ყაროზე არ იყო დამოკიდებული. არასგზით არ შეუძლო მოემორე-
ბინა თავისი შუბლიდან, წარბებიდან, ღოუებიდან, ტუჩებიდან ეს
უნებური სიცილი. სიცილი სამუდამოდ იყო აღბეჭდილი მის სახე-
ზე. ეს სიცილი ავტომატური იყო და განსაკუთრებით გადამდებად
მოჩანდა, რადგან ასე უწყვეტ, მუდმივ სიცილად შეხორცებულიყო
მის სახეზე. ამ ღრჯოლებგამოჩენილ პირს რომ შეხედავდნენ, არ
შეიძლებოდა, არ გაეცინათ. პირის ორი კრუნჩხვითი მოძრაობაა გა-
დამდები: ერთია სიცილი და მეორე მოქნარება. იმ საიდუმლო ოპე-
რაციის შედეგად, რომელიც გუინპლენს, როგორც საფიქრებელია,
ბავშვობაში გადაატანინეს, მისი სახის ყველა ნაკთი სიცილის
გამომეტყველებას შეეყვრო, იმისდაგეარად, როგორც ბორბლის
ყველა წერი მორგეში იკრიბება. რა მღელვარე გრძნობებსაც არ
უნდა მისცემოდა გუინპლენი, ასეთი განცდები უფრო აძლიერებდ-
ნენ მხიარულების ამ ბეჭედს. უფრო სწორად რომ ითქვას, მხიარუ-
ლების ბეჭედს უფრო მეტ მნიშვნელობას აძლევდნენ. განცვიფრე-
ბა, ტანჯვა, მრისხანება თუ სიბრალული მხოლოდ უფრო მკვეთრ
გამომეტყველებას სძენდა ამ კუნთების მხიარულ მანჭვას. თუნდაც
ეტირა, მისი სახე სიცილს განაგრძობდა. რაც უნდა გაეცეთობი-
ნა, რაც უნდა მოესურვებინა გუინპლენს, რაზედაც უნდა ეფიქრა,
მაინც საკმარისი იყო თავი აეწია და სახე გამოეჩინა, რომ ხალხი,
თუ ის იმ დროს მის მახლობლად იმყოფებოდა, სიცილ-ბარბარს
ველარ იკაუებდა.

აბა, მხიარული შედეგას თავი წარმოიდგინეთ.

მელოდრელი სანახაობა ხალხში ჩვეულებრივ ფიქრთა დენას წყობდა და უნებურად სიცილს იწვევდა. როდესაც ძველ საბერძნეთში თეატრის ფორმირება ბრინჯაოს მოცინარე ნიღბით იყო შემკული. ასეთ ნიღბს კომედია ერქვა. ბრინჯაოს ნიღბი თითქოს იცინოდა და სიცილს იწვევდა, მაგრამ, ასევე დროს, ჩაფიქრებული სახის მოაბუქდილებასაც ახდენდა. პარადია — შემოღობამდე მისული, ირონია — საბრძნულო გადახული, თავს იყრიდნენ და ერთიანდებოდნენ ამ სახეზე, ზრუნვა და შეფასებები, შეზიზლება ცხოვრებისა, ხედა-ნაღველი კითხვა ამ აუღელვებელ სახეზე, და შედეგად, საკვალად, მხიარულებას გამოხატავდა. ტუჩის ცალი კუთხე, კაცობრიობისკენ მიქცეული, ღაცინის კილოთი იყო აწეული; მეორე კუთხე, ღმერთებისაკენ მიქცეული — შკრებულობას გამოხატავდა. ადამიანები სარკაზმის ამ იდეალურ სახეს უტოლებდნენ ირონიის ამ მარაგს, რომელიც თითოეულ ჩვენგანს გააჩნია; და ამ მარადიულად მოცინარე ნიღბის წინ განუწვევტლივ მომდინარე სხვადასხვა ხალხი, ამ მკვდარი-ვით უძრავი, დამცინავი ღიმილის შეხედვაზე ალტაცებისაგან ყურღბოდა, თუ ამ სამარისებურად ჩაწყვიდადებულ ანტიკურ ნიღბს ცოცხალი კაცის სახეზე მიუკრავდით, მაშინ საკმაოდ სწორი წარმოდგენა გვექნებოდა გუინპლუნის სახის გამოუმტყველებზე. მის მხრებზე ისეთ თავ-პირს დაინახავდით, რომელიც დემონისებრ მოცინარე ნიღბს წარმოადგენდა. რა სამინელი ტვირთია ადამიანის მხრებზე ასეთი მარადიული სიცილი!

მარადიული სიცილი. განმარტება მიეცეთ, თუ მანიქველებს* დაუკუბრებთ. კეთილი საწყისი ადგილს უთმობს მის მოპირდაპირე — მოძულე ბოროტ საწყისს. თვით ღმერთსაც კი თავის არსში წვეტები გააჩნია. იმაზედაც შეეთანხმდეთ, თუ რა არის ნება. ჩვენ არ დაუშვებთ, რომ ნება ვოკელთვის უძლური იყოს. ვოკელივე არსებობა იმ წერილს ემსგავსება, რომლის აზრი პოსტსკრიპტუმის გამო იცვლება; გუინპლუნისათვის პოსტსკრიპტუმს შემდეგი წარმოადგენდა: ნებისყოფის უდიდესი დამაბუა, რაზედაც გუინპლუნი მთელ თავის ყურადღებას შეაჩერებდა ხოლმე, როდესაც კი არაკომულ თავის ყურადღებას შეაჩერებდა ხოლმე, როდესაც კი არაკომული პლულეარება მის ყურადღებას თავისკენ არ მიმართავდა და არ შესუსტებდა. ძალ-ღონის დამაბუით იგი ხანდახან იმას ახერხებდა, რომ სახიდან იცილებდა ამ უწვევტ სიცილს და ერთგვარ

ტრაგიკულ იერს იღებდა. ასეთ წუთებში მისი სახის ნაკვთები მის ირგვლივმოყოფთა შორის უკვე სიმხიარულეს კი აღარ იწყებდა, არამედ შემაზრზენ შიშს.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ გუინპლენი ძალიან იშვიათად მიმართავდა ამგვარ ძალ-ღონის დაძაბვას, ვინაიდან მისთვის მეტად მტანჯველი იყო ასეთი ძალდატანებით დაჭიმვა ღონისა და აუტანელი დაძაბვა უზომო ტკივილებს იწყებდა. ამასთანავე საკმარისა იყო სულ მცირე უყურადღებობა, დაბნეულობა, სულ მცირე მღვლეარება, რომ წუთიერად მოცილებული, ზღვის მოქცევასავით შეუკავებელი სიცილი ისევ აღიბეჭდებოდა მის სახეზე და იმდენად უფრო მკვეთრი ხდებოდა, რამდენადაც ძლიერი იყო გუინპლენის გულზე მოწოლილი მღვლეარება.

ასეთი შემთხვევის გამოკლებით გუინპლენის სიცილი მარადიული იყო.

მისი მაცქერალი ადამიანები იცინოდნენ, მაგრამ სიცილით რომ გულს მოიოხებდნენ, ზურგს შეაქცევდნენ ხოლმე. განსაკუთრებით მეტისმეტ ზიზღს ქალებში იწყებდა. მართლაც, ეს კაცი საზარელი იყო. მაცქერალთა გახელებული სიცილი თავისებური გადასახადი იყო და მას მხიარულად იხდიდნენ, მაგრამ თითქმის შეუცნობლად, მხოლოდ, როცა სიცილის ტალღა ჩაყურდებოდა, გუინპლენისადმი ცქერა, განსაკუთრებით ქალებისათვის, სრულიად აუტანელი ხდებოდა. მაცქერალნი უმალ თვალებს დახრიდნენ და ცდილობდნენ, არ ეცქირათ მისთვის.

გუინპლენი ტანად მაღალი იყო, კარგად მოყვანილი, მოქნილი აგებულების და სრულებითაც არ იქნებოდა მახინჯი, თუ არა მისი პირისაზე. ეს კიდევ ერთი ნიშანი იყო იმ ვარაუდის დასამტკიცებლად, რომ ის სახე ადამიანის ხელით იყო დამახინჯებული და არა ბუნებით შექმნილი. გუინპლენის ტანის მოხდენილობას რომ სახის სიმშვენიერეც უნდა შეთანხმებოდა, ეს ყოველ ეჭვს გარეშეაახალდაბადებული, უეჭველია, ისეთივე იქნებოდა, როგორც ვერცხლს სხვა ბაღლი. მისი სხეულისათვის ხელი არ უხლიათ; მხოლოდ სახე მიუჭრ-მოუჭრეს. გუინპლენი, ჩანს, განზრახ დაამახინჯეს.

ყოველ შემთხვევაში, ეს აზრი ჭეშმარიტებას უახლოვდება.

კბილები მისთვის არ დაუგლეჯიათ, სიცილისთვის კბილები საჭიროა. კბილები მკედრის გამხმარ კენჩხამიც რჩება.

ჯობათ ეს ოპერაცია ხაშინელი იყო. მას ამ ოპერაციის შესახებ არა ახსოვდა რა, მაგრამ ეს სრულდებოდაც არ ნიშნავდა იმას, რომ იგი ხსენებული ოპერაციის მსხვერპლი არ გამხდარიყო. ქირურგ-განომკანდაკებლის ასეთი ნამუშევარი წარმატებით დასრულდებოდა იმ შემთხვევაში, თუ მისი ობიექტი ბაღლი იქნებოდა, რომელსაც არ შეეძლო შეეცნო, რას უშვებოდნენ მას და ტყვილიც შესაძლოა, ისე მწვავედ არ ვგრძნო, როგორც ჩვეულებრივი ავადმყოფობა. ამასთანავე, როგორც მკითხველს ახსოვს, დამაძინებელი და ტყვილების დამაფუჭებელი საშუალებანი უკვე ცნობილი იყო. ის იყო მხოლოდ, რომ აქ აღწერილ ეპოქაში ჯადოსნობას უძახდნენ. ჩვენს დროში კი ამას ანესთეზია ეწოდება.

რაკი გუინპლენს მისმა გამზრდელმა ადამიანებმა ასეთი ნიღბი გუკეთეს და მასში მრავალი ძმლეოსნის და ტანმოუარჯიშის ჩვეულები განავითარეს შესაფერისად შერჩეული აკრობატული ვარჯიშით, მისი სახსრები შეაჩვიეს ვეელა მხარეზე მატრიალ-მოტრიალებას. სხეულმა რეზინისებური მოქნილობა შეიძინა და სახსრები თავისუფლად მოძრაობდნენ. ვეელაფერი გააკეთეს, რომ ბავშვობიდანვე ჯამბაზობაში დაეხელოვნებინათ.

თშები სამუდამოდ განგმინისფრად შეუღებეს. ეს საიდუმლო ჩვენს დროში ხელახლა აღმოაჩინეს. ამას ლამაზი ქალები მიძარ-თავენ და რაც ოდესღაც სიმახინჯედ ითვლებდა, ახლა ის ხილა-მზის ნიშანია. გუინპლენს წითური თმა ქქინდა, ხოლო საღებავი, როგორც ჩანს, მწვავე იყო, რადგან თმა უხეში და მოუდრეკავი გაუხადა. ეს წითური ფაფარი ჯაგარს უფრო ჰგავდა, ვიდრე თმას. მაგრამ მის ქვეშ მშვენიერად განვითარებული თავის ქალა იფარე-ბოდა, — აზრის ღირსეული შემცველი. როგორც უნდა ყოფილი-ყო გუინპლენის ოპერაცია, რომელმაც სახის კარმონია მოსპო და მისი კუნთები დაამახინჯა, ის მაინც უღონო გამოდგა გადაუხსეა-ფერებინა ქალა-თავის ფორმა. გუინპლენის სახის კუთხე გაგაო-ცებდათ თავისი ძალოვანებით. როგორც სხვა ვეელა ადამიანის, ისე ამ მოცინარე ნიღბის იქითაც იფარებოდა ოცნებისადმი განწ-ყობილი სული.

გუინპლენისათვის ხიცილი ნამდვილი ნიჭი იყო. მას არ შეეძლო თავი დაეხსნა ამ ხიცილისგან და ამიტომ მისი გამოყენება დაიწყო. ამ ხიცილით ის საზრდოს მოულობდა.

შეთხვევლები აღბათ უკვე მიხედნენ, რომ გუინალენი სწორედ
ის ბავშვი იყო, რომელიც ზამთრის საღამოს მიატოვეს პორტლენ-
დის ნაპირზე და რომელმაც უეიმუთში მიაგნო თავშესაფარს, ეს
თავშესაფარი თულებზე შედგმული ღარიბი ქოხურა იყო.

II

დვა

ათას შეიდას მეხუთე წელი იდგა. თხუთმეტი წელიწადი გასუ-
ლიყო. ბავშვი დაუაქკაცდა. გუინალენს ოცდახუთი წელი უნდა შეს-
რულებოდა. ურსუსმა ორივე ბავშვი თავისთან დაიტოვა. შეიქმნა
პატარა, მოხეტიალე ოჯახი. ურსუსი და პომო დაბერდნენ. ურსუსი
ძოლად გაშელოტდა, მგელი ვაჭიდარაედა, მგლების სიცოცხლის
ხანგრძლივობა ისე ზუსტად არ არის დადგენილი, როგორც ძაღ-
ლებისა. მოლენის დასკვნით ზოგიერთი მგელი ოთხმოც წელიწად-
საც ცოცხლობს. მათ შორის პატარა ეუპარა, CAVIAE VORUS და
მყრალი მგელი, CANIS NUBILIUS, რომელიც სევმ აღწერა.

მკედარი დედაკაცის გულზე ნაპოენი გოგონა ახლა თქვესმეტი
წლის გამხდარიყო. მის მკრთალ სახეს მუქი თმა ამშვენებდა. საკ-
მაოდ ძალალი და წერწეტი ტანისა იყო. იმდენად წელწერილი, რომ
გვეგონებოდათ, ერთ მიკარებაზე გადატყდებო. ქალი საოცრად ღა-
მაზი იყო, მაგრამ ელვარებით საესე მისი თეალები ვერაფერს ხე-
დავდნენ. — ის ბრმა იყო. საბედისწერო ზამთრის ღამემ, რომელმაც
მათხოვარი დედაკაცი და მისი ბაღლი შინამქრა, ერთბაშად ორი
უბედურება დაატრიალა: დედა მოკვდა და გოგონა დაბრმავდა.

შაუმა წყალმა ბავშვის გუგები სამუდამოდ უძრავი გახადა, ის
ბავშვი ახლა მოზრდლი ქალი გამხდარიყო. ცხოვრების მწარე
უკმაყოფილება, სახეზე, ტუჩ-ბაგეთა კუთხეებში ნაღვლიანად ნა-
მოწოლილი ნაკეცით ეხატებოდა. მისი დიდი, ნათელი თეალები
უცნაური თვისებით გამოირჩეოდა. პატრონისათვის ჩამქრალებს,
სხვათათვის სხივოსნობა შეენარჩუნებინათ. იდუმალი სანათურები,
მხოლოდ გარემო ქვეყნის მაცისკროვნებელი, თეითონ სინათლეს
მოკლებულნი, სინათლის სხივებსა ქვენდა. ჩამქრალი თეალები
ელვარებით იყო აღსავსე. ეს წველიადის ტყვე იმ სიბნელეს ამუქებ-

და რომელსაც ცხოვრობდა. გამოუვალა სიბნელის სიღრმედან, იმ
მეუ კედლის იქიდან, რომელსაც სიბრძნე ეწოდება, იგი სივრცეში
საიღ სხვეებს გზავნიდა. იგი ვერა ხელაუდა ჩვენს შუეს, მაგრამ
მისი შხის არხის ანარეკლი მოჩანდა. მის მტრულ გამოხედვას ცის
შათობებისებური მოძრაობა მიეღო. იგი ღამე იყო და მის საკუ-
რვორც ვარსკვლავი.

ლათინური სახელებით გაგიგებულმა ურსუსმა სახელად დეა
დაარქვა. იგი წინასწარ მოეთათობრა მგელს და უთხრა:

— შენ ადამიანს წარმოადგენ, მე ცხოველს. მე და შენ მიწიერ
არსებათა წარმომადგენელნი ვართ; მაშ დავ, ეს პატარა, ციური
ქვეყნის წარმომადგენელი იყოს. მისი სისუსტე სინამდვილეში მისი-
ვე ურესისშემძლეობაა. ამ სახით ჩვენს ქოხში მოთავსებული იქნე-
ბა მთელი მსოფლიო: ადამიანთა სამყარო, ცხოველთა სამყარო და
ღვთური სამყარო.

მგელს საწინააღმდეგო არა ქეონდა რა.

ამ თათობირის შემდეგ ნაპოვნ ბაღის სახელად დეა დაარქვეს.

რაც შეეხება გუინპლენს, ურსუსს ბუერი ფიქრი არ დასჭირდა,
რომ მისთვის სახელი მოეგონა. სწორედ იმ დღით, როდესაც ურ-
სუსმა შეაშინა, რომ ბიჭუნა დასახინრებული იყო და გოგონა ბრმა,
ბიჭუნას შეეკითხა:

— სახელად რას გეძახიან, პატარავ?

— მე გუინპლენს მეძახიან, — უპასუხა ბავშვმა.

— მაშ, რაკი გუინპლენს გეძახიან, გუინპლენადვე დარწები, —
თქვა ურსუსმა.

საჯარო გამოსვლებში გუინპლენს დეა ეხმარებოდა. თუკი მე-
სადღებული იქნებოდა, რომ ადამიანის უბედურებათა მთელი ერ-
თობლიობის შედეგი გაგვეთუვალისწინებინა, ამის განხორციელება
გუინპლენსა და დეაში გამოიხატებოდა, თითქოს ორივენი არდილო-
თა ქვეყნიდან მოვლენილიყვნენ მიწაზე. გუინპლენი არდილოთა
ქვეყნის იმ არედან, სადაც საშინელება ხუფვეს. დეა იმ არედან,
სადაც სიბნელე ხუფვეს. მათი არსებობა სხვადასხვაგვარი წყვილი-
ღისაგან იყო შექმნილი და გადმოღებული მარადიული ღამის სა-
ზარელი პოლუსებიდან. დეა ამ წყვილიადს თავის შინაგან არსებაში
ატარებდა, ხოლო გუინპლენი თავის პირისახეზე. დეაში იყო რაღაც

ლანდისებური, ხოლო გუინპლენი მოჩვენებასა ჰგავდა. დეა შავი უფსკრულით იყო გარემოცული, ხოლო გუინპლენი უფრო უარეს რასმე გარემოცუა. მხედველობის მქონე გუინპლენს სამინჯლო მუხამდებლობა გააჩნდა, შესამდებლობა, შეედარებინა თავისი თავისებებთან, სხვა ადამიანებთან. გუინპლენის მდგომარეობაში, თუ დაეუშვებო, რომ იგი ცდილობდა გარკვეულიყო, შედარება ნიშნავდა თავისი თავის ამოცნობის უნარის დაკარგვას. გქონდეს დეას მსგავსი თვალები, რომლებშიც გარემო არ აღიბეჭდებოდა, — დიდი უბედურებაა. მაგრამ ბევრად ნაკლები, ვიდრე იყო ამოცანა შენსაკუთარი თავისათვის: გრძნობდე ვიღაცის არსებობას და ეს შენთვის იყო; უცქეროდე სამყაროს და შენს თავს შიგ ვერ ხედავდე. დეას თვალებზე წვედიადის ფარდა იყო ჩამოფარებული, გუინპლენის სახეზე კიდეც ნიღაბი იყო გაკეთებული. როგორ უნდა გამოეხატო ეს სიტყვები? გუინპლენის სახეზე ნიღაბი მისივე ცოცხალი სახიდან იყო გამოჭრილი. მან თავისი საკუთარი სახის ნამდვილი ნაკეთებისა არა იცოდა რა. ისინი გაქრნენ. ისინი სხვა ნაკეთებმა შეცვალეს. მისი ნამდვილი სახე უკვე აღარ არსებობდა. თავი ცოცხლობდა, მაგრამ სახე მოკვდა. გუინპლენს აღარ ახსოვდა, ენახა კი ოდესმე თავისი პირვანდელი სახე? დეასათვის ადამიანთა მოდგმა ისევე, როგორც გუინპლენისათვის გარეშე მოვლენა იყო; რაღაც შორეული რამ იყო მათგან. დეა მარტოდმარტო იყო, გუინპლენიც ასევე. დეას მარტოობა წვედიადით იყო მოხილი. ვერაფერს ხედავდა. გუინპლენის მარტოობა შესაზარი იყო — ის ვერაფერს ხედავდა. დეასათვის მთელი ქვეყანა მხოლოდ მისი სმენით და შეხებით იფარგლებოდა. ვველაფერი, რაც არსებობდა, მისთვის შემოფარგლული იყო. სივრცე თითქოს არც გააჩნდა. სივრცე დეასათვის ორიოდუ ნაბიჯზე წყდებოდა, მხოლოდ სიბნელე უწყუნებოდა მას დაუსრულებლად. გუინპლენისათვის ცხოვრება იმას ნიშნავდა, რომ მუდმივად მის წინ შეკრებილ ბრბოს ჩვენებოდა. მასში გარეუას კი არასოდეს ბედი არ არგუნებდა. დეა სინაოლის სამყაროდან გამოდევნილი არსება იყო. გუინპლენი დევნილი იყო ცოცხალ არსებათაგან. მათ ორივეს ვველა საფუძველი ჰქონდათ სასოწარკვეთილებას მისცემოდნენ. მათ დაშნახავს, ვველას, ვინც კი ამას დაუფიქრებოდა, მეტიმეტად შეებრალეობდა ორივე. რატანჯეას განიცდიდნენ თვითონ ისინი?! მათ ავი ბედისწერა დაუ

მდებარეობდა. ბედისწერას ასეთი იმეოთი ხელოვნებით არახდროს
კუხდია უბოძო წამებად და ჯოჯოხეთურ ტანჯვად წოვლად უდა-
ნამკული ორი არსების სიცოცხლე.

მეუხედავად ამისა, ისინი სამოთხეში ცხოვრობდნენ.

მათ ერთმანეთი უყვარდათ. გუინპლენი აღმერთებდა დეას და
აივანს სცემდა გუინპლენს.

— შენ ისეთი შვენიერი ხარ! — ეუბნებოდა დეა გუინპლენს.

III

OCULOS NON HABET, ET VIDET

(თვალისწინი არა აქვს, მაგრამ ხედავს)

ამქვეყნად მხოლოდ ერთი ქალი ხედავდა ნამდვილ გუინპლენს.
ეს იყო უსინათლო დეა.

დეამ ურსუსის ნაამბობიდან იცოდა, რამდენად მაღლიერი უნდა
ყოფილიყო იგი გუინპლენისა. გუინპლენმა ხომ ურსუსს უამბო, თუ
რა სიძნელეები გადალახა, ჰორტლენდიდან უეიმუთში რომ გად-
მოსულიყო, უამბო ყველა ის საშინელება, რაც კი გადაიტანა მან
ნაირზე მიტოვების შემდეგ. ქალმა იცოდა, რომ, როდესაც ის,
ჯერ ისევე ხეილი ბაუშეი, სიკვდილის ბრჭყალებში მყოფი, შვე-
დარი დედის გულმკერდს ჩაკრული ტუტუს ისევე სწოვდა, სხვა ბა-
უშემა იპოვა. რომ თვითონ იმ, ყველასგან მიტოვებულმა ბაუშემა,
თითქმის დასამარებულმა საყოველთაო გულგრილობის წყვედიად-
ში, მისი ტირილი გაიგონა და, თუმცა თვითონ მის მიმართ ყვე-
ლას ყური მოყურებინა, მან არ მოიყრუა ყური ამ პანია არსების
მიმართ; რომ ამ მიტოვებულმა სუსტმა ბაუშემა, რომელსაც ქვე-
ნად არაკეთიარი საყრდენი არ გააჩნდა, თვითონ უდაბნოში არაქათო-
ნად გამოცდილმა, ისე, რომ ფეხის გადადგმის ძალა აღარ შესწევდა,
დაქანცულმა, დაღლილობისაგან ღონემიხდილმა, წყვედიად ღამეში
მიტოვებულმა, ამ წყვედიად ღამეს გამოაცაღა და თვითონ იტვირთა
მხამე ტვირთი. ხელში აიყვანა სხვა ბაუშეი, რომ უბედურმა არსე-
ბამ, ცხოვრების სამუალებათა გაუკუბარი განაწილების გამო უწი-
ლხედროდ დარჩენილმა, რასაც ბედ-იღბალს უწოდებენ, ასეთმა

არსებამ იქისრა ზრუნეა სხვა არსების ბედზე. როდესაც თვითონ
გაჭირვების, მწუხარების და სასოწარკვეთილების მსხვერპლი იყო,
სასიკვდილოდ განწირულ მისგან ნაპოუნ ნამცეცა ბაღლს იგი გან-
გებად მოუვლინა. დეამ იცოდა, რომ, როდესაც მისთვის ცამ პირი
შეკრა, პატარა გუინაღუნმა თავისი გული გაუღო, როცა თვითონ
იღუპებოდა, ის დაღუპეას გადაარჩინა, რომ თვითონ უსახლკარო
და შეუსაფარო, მისთვის საფარველი გახდა; რომ გუინაღუნმა მას
დედობაც გაუწია და მისი მასაზრდოებელიც გახდა. რომ გუინაღ-
უნმა, თვითონვე უთვისტომომ, მის მარტოდმარტოდ მიმტოვებულ
იმით უპასუხა, რომ იშვილა სხვა ბავშვი; თვითონ დაკარგულმა და
ბნულ ღამეში გზადაბნეულმა, ასეთი მაღალსულოვნება გამოიჩინა.
თითქოს საკმაოდ ტვირთშიძივე არ იყო იგი თავისი პირადი უბედუ-
რებებით — მან სხვისი უბედურება იტვირთა; რომ ამ დედამიწაზე,
სადაც მან თითქმის აღარავითარი სიკეთე აღარ ელოდა. — მან მო-
ვალუობის არსებობა აღმოაჩინა; და რომ იქ, სადაც ვეულა ქოქმანს
დაიწყებდა, იგი გაბედულად წაეიდა წინ. რომ სადაც სხვები დაიბუ-
ვდნენ უკან, ის არ შემდგარა; რომ მან ღია სამარეში ჩაწვდინა ხელი
და იქიდან ამოიყვანა უმწეო ბაღლი — დეა; რომ თვითონ ნახევრად
შისველმა, ბავშვი თავის ძველმანებში შეახვია, ვინაიდან მას, პატა-
რა ბაღლს, სიცივე აწუხებდა; რომ თვითონ შშიერი ეცადა, ბაღლი
გამოეკეუბა; რომ მისი გულისთვის, ჯერ თვითონაც ბაღლი, სიკე-
დილს შეებრძოლა; სიკვდილს სხვადასხვა სახისას: ზამთრის სახი-
სას — თოვლებუქს, მარტობის სახისას — შიმის ზარს, სიცივეს,
შიმშილს და წყურვილს; გრიგალის სახისას — როდესაც მისი გუ-
ლისთვის, დეას გულისთვის, ეს ათი წლის გოლიათი ღამის უსაზღ-
ვრო წვედიადს შეერკინა. დეამ იცოდა, რომ გუინაღუნმა ვეულა ეს
გმირობა ჩაიდინა ჯერ ისევ ბავშვობაში. და რომ ახლა ის, დიდი
ვაჟკაცია, მისთვის, უღონოხათვის, საიმედო საყრდენი. მისთვის,
არაფრის მქონესათვის, იგი სიმდიდრეა. მისთვის, აუადმყოფისათ-
ვის, იგი მკურნალ-წამალია. მისთვის, უსინათლოსათვის, იგი თუ-
ლისსინია. დეა ბნელი ფარდის მიღმა, რის გამოც იგი დამორბეული
იყო ცხოვრებას, ნათლად ამწნედა გუინაღუნის თავდადებასა და
თავგანწირვას, მის გამბედაობს. დეა აღლოთი ამწნედა, გუინაღუ-
ნის კეთილშობილურ შინაგან ღირსებას. ამას იგი ამწნედა თავის

შინაგან უხილავ არსებაში, სადაც აზრი ცოცხლობს, დეა გრძნობა-გონებით სწედებოდა ამ კეთილმოქმედების იდუმალ ანარქულს. უსინათლო დეა, ყოველმხრივ გარემოცული მისთვის შეუცნობელი, მუდამ მოძრავი საგნებით, ყოველთვის რომ ვურდაცქვედით ელოდა მოსალოდნელ ხიფათს, როგორც ყველა უსინათლო, ისიც თავს უიმედოდ გრძნობდა ამ ქვეყნად. მაგრამ იგი ამასთანავე სადაც თავის სახლოვეს ნათლად გრძნობდა, რომ გუინპლენი შეარყელობდა მას. გუინპლენი, რომელმაც დაღლა არ იცოდა, ყოველთვის თავის მახლობლად მიიჩნდა; ყოველთვის ფეხზელი მეთვალყურე იყო მასი. გუინპლენი მოაღერებდა იყო და გულკეთილი. ყოველთვის შიად იყო მას დახმარებოდა. დეა ყოველთვის სიხარულით თრთოდა ხოლმე დარწმუნებული, რომ გუინპლენი მუდამ მზრუნველობით ეყურობოდა მას. ამის გამო დეა მისი მადლიერი იყო. ასეთ წუთებში დეას წუხილი და ხიფათისადმი შიში გაუქარწყლდებოდა და სიხარულის ალტაცებად ექცეოდა. თავის წვედიადით აღსავსე თვალბით დეა იდუმალ განჭვრეტდა ამ გულკეთილობის ჩაუქრობელ უღვარებას.

ადამიანის შინაგან არსებაში გულკეთილობა მზე არის და გუინპლენიც თავისი გულკეთილობით დეას მზე იყო.

ბრბოსათვის, რომელსაც მეტად ბევრი თავი აქვს საიმისოდ, რომ რამეზე დაფიქრდეს და ძალიან ბევრი თვალი აქვს — რომ რაიმეს კარგად დაუკვირდეს, იმ ბრბოსათვის, რომელიც თვითონ ზერულა და მოვლენებსაც მხოლოდ ზერულად უყურებს, იმათთვის გუინპლენი მხოლოდ მასხარა იყო, ფიგლიარი, თვალთმაქცი, ხუძარა, ჯამბაზი, რომელიც პირუტყვისაგან ცოტათი თუ განსხვავდებოდა. მაყურებელთა ბრბო მხოლოდ მის სახე-ნიღაბს იცნობდა.

დეასათვის გუინპლენი მხსნელი იყო, რომელმაც იგი სამარიდან ამოიღო და დღის სინათლეზე გამოიტანა. მისი მანუკეშებული იყო, რაც დეას სიცოცხლის უნარს აძლევდა. ბნელი ლაბირინთი-ების ტყვე დეა გუინპლენის ხელს თავის ხელზე გრძნობდა ხოლმე. გუინპლენი მისთვის ძმა იყო, მკვობარი, ხელმძღვანელი, საყრდენი, ციური სახის მსგავსი, ფრთაასხმული, სხივთა მფრქვეველი მუდ-ლუ იყო და, თუ ხალხი გუინპლენს ურჩხულს ამსგავსებდა, უსინათლო ყმაწვილ ქალს იგი მთავარანგელოზი ეგონა.

უსინათლო დეა გუინპლენის ხელსა ხედავდა.

შავარკულის მშვიდობად შერჩეული წივილი

ფილოსოფოს ურსუს ეს ვველაფერი ესმოდა. დეას სიბრძავეს იგი აშხაირად ადასტურებდა:

— ბრძა უხილაესა ხედაესო.

ასე ამბობდა:

— შეცნობა იგივე ხილვააო.

გუინპლენის მაცქერალი თავისთვის ბურტყუნებდა:

— ნახევრად ურჩხულია, ნახევრად ღმერთიო.

გუინპლენიც თავის მხრივ მოჯადოებული იყო დეათი. არსებობს უხილავი თვალი — გუგა. გუინპლენი დეას ხილული თვალებით უცქეროდა. დეა მოხიბლული იყო იდეალური გამოხატულებით, გუინპლენი — რეალურით. გუინპლენი მხოლოდ უბრალო სახინარი როდი იყო, იგი საზარელი რამ იყო. დეაში თავის საწინააღმდეგოს ხედავდა: რამდენადაც თვითონ გუინპლენი საზარელი იყო, იმდენად იყო დეა მომხიბვლელი. გუინპლენი სიმახინჯის განსახიერება იყო, დეა კი სინარნარის. დეა განხორციელებულ ოცნებად მოჩანდა, რომელსაც სხეულებრივი ფორმები მიეღო. მთელ მის არსებასა და პაეროვან სხეულში, მის წერწეტ და მოქნილ, ლერწამივით მორთოლვარე აღნაგობაში, მის შესაძლოა უხილავად ფრთებშესხმულ მხრებში, მისი ფორმების მსუბუქ სიმკვრივეში, რაც მისი სქესის შესახებ იმდენად გრძობას არას ეუბნებოდა, რამდენადაც სულს, მისი ტანის თითქმის გამჭვირვალე სითეთრეში, მისი უსინათლო მხერის დიდებულ სიმშვიდეში, რაც ღვთაებრივი უარყოფა იყო ყოველივე მიწიერისა, მისი ღიმილის წმინდა უბიწობაში იყო ისეთი რამ, რაც მას ანგელოზებთან ანათესავებდა, მაგრამ ის ზომ ქალი იყო!

გუინპლენი, როგორც უკვე ვთქვით, თავის თავს სხეებს ადარებდა, ასევე ადარებდა იგი დეასაც.

გუინპლენის არსებობა თითქოს გაუგონარი შეფარდება იყო ორი დაპირისპირებისა. იგი იყო გადაჯვარედინების წერტილი ორი სხივისა: შავისა და თეთრი სხივისა, რომელთაგან ერთი ქვევიდან ზევით მისდევდა, მეორე ზევიდან ქვევით ჩამოსდევდა. ერთი და იგივე

ნამცვეთი შეიძლება ერთდროულად ორმა ნისკარტმა კეცოს: ბოროტებისა და სიკეთის ნისკარტმა. პირველი წიწკნიდეს, ფატრაუდეს, მეორე ელოლიაუებოდეს. გუინაღენი ასეთი ნამცვეთი იყო, ატომი, რომელსაც წიწკნიდნენ, ფატრაუდნენ და ელოლიაუებოდნენ. ელოლიაუებოდნენ კიდევაც. გუინაღენი იყო საბედისწერო შემთხვევის ქმნილება. განგების ჩარევის გამო გართულებული. უბედურების ხელიც შეხებოდა მას და ბედნიერებისაც, ორი მოპირდაპირე ხვედრის შეფარდებამ წარმოშვა მისი არანეულებრივი ბედისწერა. მასზე თითქოს რისხვიც მოელო განგებას და დალოცვაც. ის იყო დარისხული რჩეული. ვინ იყო იგი? თუითონაც არ იცოდა. როდესაც თავის თავს სარკეში უყურებდა, უცნობსა ხედავდა და ეს უცნობსა ურჩხული იყო. გუინაღენისათვის თითქოს თავი მოუკვეთიათო, რადგან მას ისეთი სახე ჰქონდა, რომელიც არ შეეძლო თავისად ვერ, ეს სახე ისე იყო დასახინჩრებული, რომ მხოლოდ სასაცილო გასართობს წარმოადგენდა. იმდენად სამინელი და საოცარი იყო, რომ სიცილს იწვევდა. ადამიანის სახე გამქრალიყო, იგი მხეცის სახეს ჩაენთქა. ჯერ არახდროს არავის ენახა ასე მოლიანად ჩანთქმა ადამიანის სახის ნაკეთებისა. ჯერ არახდროს სიზმრად მოეჩვენებულ მაგლაჯუნასავითაც არავის მოსჩვენებია ასეთი შემაზრხენი მოცინარე სიფათი.

ისეთი რამ, რაც კი ქალს ზიზღს აგრძობინებს, ჯერ არახდეს ასეთი ერთობლიობით, ასე შემზარავად არ გამოკვეთილა მამაკაცის სახეზე. ამ ნიღბის პატრონის საბრალო გული, ამ ნიღბისგანვე შეურაცხყოფილი, აღბათ განწირული იქნებოდა მუდმივად მარტოდმარტო, უთანაგრძობო დარჩენილიყო. ასეთი პირისაზე გუინაღენისათვის ნამდვილი კუბოს ფიცარი იყო, მაგრამ არა, არა! იქ, სადაც უცნობმა ბოროტებამ თავისი შხამის მარავი ბოლომდე დახარჯა, იქვე თავის მხრივ თავისი ნიჭი დააფრქვია უხილავმა სიკეთემაც. მან უცბად აღადგინა უფსკრულს ჩანთქმული მუხდაცემული და რაც მასში შემზარავი, საზიზღარი იყო, ამ ყოველივეს ცხელი მიშხიდველობის იერი მიანიჭა: ბრავაში ანდამატი ჩაქსრული მიშხიდველობის იერი მიანიჭა: ბრავაში ანდამატი ჩაქსრული იყო სხვა სული, რომელსაც განგებამ სურვილი შთააგონა, რაც შეიძლება სწრაფად ენუგეშებინა უჭირახუფლო, უთვისტომო მტრებს დაეაღლა განეკურნა მუხდაცემული, ხამქენიერეს ჩაგონა სიმაზინჯისადმი ტრფიალი.

სამისოდ აუცილებლად საჭირო იყო, რომ მშვენიერებას არ შესძლებოდა სიგონჯის დანახვა. ბედნიერებისათვის საჭირო იყო უბედურება. განგებამ დააბრმაყა ღვა.

გუინპლენი ბუნდოვნად გრძობდა რომ იგი მსხვერპლი გამხდარიყო, მაგრამ რისი, ან ვისი დანაშაულისა? რის გამო დასაჯა ბუნდა, ეს მან არ იცოდა, ვინ და რისთვის მიაყენა მას სასჯელი? ესეც მისთვის ამოცანა იყო. მას, საშუალოდ დაღდასმულს უცბად შარაქანდუდის შუქი მოუფინა. ეს იყო და ეს, რაც მან იცოდა. როდესაც გუინპლენი იმ ხნისა ვახდა, რომ ბევრი რამ შეიგნო, ურსუსმა წაუკითხა და განუძარტა სათანადო ადგილი დოქტორ კონკესტის თხზულებიდან: „DE DENASATIS-“ და კიდევ სხვა ფოლიანტიდანაც. პოეტიკი პლაგონის ტრაქტატიდან ნაწვევტი, რომელიც იწვებოდა ხიტვევით: „NARES HABENS MUTILAS-“. ამასთანავე, ურსუსმა განზრახ თავი შეიკავა იმისგან, რომ გუინპლენს გამოეტანა ყოველგვარი დასკვნა, ან მიზევდრილიყო რასმე. შესაძლო იყო ვფიქრა კიდევაც, რომ სხვადასხვა მიზევით მომხდარიყოს რაიმე მოვლენა მის ბაუშობაში, რასაც ეს ფაქტი გამოუწვევია. მაგრამ გუინპლენისათვის ცხადი იყო მხოლოდ ერთი რამ — შედეგი. მას ბედად ის დაჟოლოდა, რომ მოვლი თავისი ხიცოცხლე ასეთი დაღდასმული სახით ევლო. სად, რის გამო დაედალათ იგი, ამაზე მასუხს ვერაეინ გაგცემდათ. ღუმილი და მარტოობა დაჰატრონებოდა გუინპლენს. ყოველი გუშანი ან რაიმე მიზევდრილობა ამ ტრაგიკულ სინამდვილესთან დაკავშირებულ ამოცანად რჩებოდა. ხოლო თვით ეს საზარელი ფაქტი სახიზრობისა სრულიად სარწმუნო იყო და აი ამ მძიმე მწუხარების ეამს გამოიზნდა ღვა, როგორც ციური ნუგეში გუინპლენის სასოწარკვეთილების გასაქარებლად. ამ მშვენიერი არსების აღერსიანი მოპყრობა მას, სახიზრს, ესალბუნებოდა, და სულიერ სითბოს აგრძობობინებდა. ამ ურზხულის სახის ნაკეთები ნაკლებ საზარელნიდა მოჩანდნენ იმ ბედნიერი განცვიფრების წუთებში, რასაც გუინპლენი განიცდიდა ღვას აღერსიანი მოპყრობით. ის ხომ ასეთი სახიზარი და მხოლოდ შემზარავი იყო, მაგრამ ღვას შუქმთენი აღერსი რალაც სასწაულით აღაფრთოვანებდა და აღერსიანს ხდიდა. ურზხული გრძობდა, რომ მას სიყვარულით შესცქეროდა ვარსკვლავი.

გუინპლენი და ღვა შეხანიშნავ წყვილს შეადგენდნენ. ეს მგობნობიარე, სათუთი სულელები აღმერთებდნენ ერთმანეთს; ბუდეში ორი

რტი, ასეთი იყო მათი ისტორია. ისინი ამ კანონს დაემორჩილნენ, რომელიც საყოველთაოა მთელი ქვეყნიურებისათვის. კანონს, რომელიც იმაში გამოიხატება, რომ უყვარდეთ, უსიონ და ასოვნ ერთმანეთს.

შეგარად, მძულვარებას თავისი განზრახვა ჩაემაღა. გუინპლენის დაღუპვის მსურველებმა, ვინც უნდა ყოფილიყვნენ ისინი, საიდუმლო მტრობამ გუინპლენისადმი, ვისგანაც უნდა ყოფილიყო ეს მტრობა, მაინც მიზანს ვერ მიაღწია. უნდოდათ მისთვის დაუსრულებელი ხასონარკვეთილება ჯრგუბებისათ, მაგრამ იგი ზღაპრულ ხედვირებას აწვიეს. იგი ადრევე დაწინდეს განხორციელებულ სიზამთისან, რომელიც სამკურნალო საღებუნად მოველინა მის აარებს. გუინპლენს წინასწარვე არგუნეს სეედა-მწუხარება, მაგრამ ჯალათის მარწუხები შეუძნეულად შეცვალა ქალის მოაღურსე ხელებმა. გუინპლენი საზარელი იყო, მაგრამ საზარელი არა დაბადებიდან, არამედ ადამიანთაგან დასახიჩრებული. მათ განიზრახეს მოციულებინათ იგი ოჯახიდან, თუკი მას ოდესმე ოჯახი ჰქონდა, შეძლევ უნდოდათ იგი მთელი კაცობრიობისათვის ჩამოეშორებინათ. ჯერ ასეუ ბაეშობიდან იგი დაამსხვრიეს და ნანგრევებად აქციეს. მაგრამ ბუნებამ გააცოცხლა ეს ნანგრევი, ისევე როგორც, ყოველივე დაქვეყნულს იგი ხელახლა გააცოცხლებს ხოლმე. გუინპლენი მხოლოდ ბუნებამ ანუგემა. როგორც საერთოდ ანუგეშებს ხოლმე იგი ვეღა მარტოდ დარჩენილს, ბუნება ყოველთვის დახმარებას უწევს ბუდისგან დეფნილით. იქ, სადაც ვეელაფრის საკლოეანება ირძობა, ბუნება თავის წყალობას უხეად დააბერტევეს ხოლმე. ნანგრევებს იგი მწვანით აბიბინებს და ყვაუილებით დაამშუენებს. ქვასა და ლოდზე სუროს ხაღიანს აფენს, ხოლო ადამიანს სიყვარულით ასაშუქრებს.

ესაზღერო დიდსულოენება გააჩნია ბუნების ფარულ ძალებს.

V

ლაშკარდი ყველიანის საშვაროშო

ასე ცხოვრობდნენ სულით მონათესავე უბედურები: და, რომელსაც შვარველი გამოსჩენოდა, და გუინპლენი, რომლის მფარველობას სიზარულით ხედებოდა ეს ქალი.

ობოლს ობოლი გვერდში ამოსდგომოდა. მას ხახინარი შერუ-
ველობდა.

ორივე უბედური შეხვდა ურთიერთს.

ორივე ბედდაკარგული გამოურკვეველ მადლიერებას გრძნობდა
ურთიერთისადმი. ისინი მადლიერნი იყვნენ.

მაგრამ ეისი?

იდუმალი უსაზღვროებისა.

თუ ცხოვრებაში ამგვარად მადლიერი ხარ, სრულიად საკმარისია.
მადლიერება ფრთაშესხმულია და ის იქით მიყრუნს, საითაც
ჯერ არს. თქვენმა ლოცვამ თქვენზე უკეთ იცის საით უნდა ისწრა-
ფოს.

რამდენ ხალხს ეგონა, რომ იგი იუპიტერისადმი აღავლენდა
ლოცვას, მაგრამ თურმე იუპოვას მიმართავდნენ ლოცვებით!... რამ-
დენ ავგაროზის მორწმუნეს უსმენს მარადისობა! რამდენი ათეისტო-
კერ მიმხედარა, რომ მისი გულკეთილობაც და ხვედიაზობაც იგივე
ლოცვაა ღვთის მიმართ.

გუინპლენი და დეა ბედის მადლიერნი იყვნენ.

სიმახინჯე — განდევნილობაა, სიბრძავე — უფსკრული, და ამა
განდევნილ-განრიხებულმა ნაკსაყუდელს მიაგნო. უფსკრულში
სიცოცხლემ დაისადგურა.

გუინპლენი ხედავდა, რომ ბედისწერამ ინება და მასზე, როგორც
ცხადლივ ნახულ სიზმარში, ციდან სხივმოხილი შშეენიერი თეთრი
ღრუბელი გადმოეშვა, და ამ ღრუბელმა ქალის სახე მიიღო. იგი
შუქოსანი რამ ხაზილველია და მას გული უცემს. ეს ღრუბლისე-
ბური ლანდი ამავე დროს ქალია. იგი ხელუბგანვდილი ისწრაფვის
მისკენ. ეს მოჩვენება ეხვევა მას. ეს გული მიიღტვის მისკენ. გუინ-
პლენს ამ სიყვარულის აღმურში თავისი სიმახინჯე აეინყვებოდა.
ვარდმა მოისურვა ჭუპართან ექორწინა, რადგან იგი გონების თვა-
ლით მას შიგნით საოცარ პეპელას ხედავდა. გუინპლენი, განდევნი-
ლი და უთეისტომო არსება, ახლა მოსიყვარულე გულმა რწველად
არჩია.

თუ მოსიყვარულე გული გვეულება, ეს გველაფერს ნიშნავს
გუინპლენს ასეთი აუცილებელი რამ — მოსიყვარულე გული —
უკვე ვეულებოდა. დეასაც ჰყავდა მანუგეშებული მფარველი გული
— გუინპლენი.

საკუთარი სიმახინჯის დამამცირებელი შეგნება აღარ ქმნის-
და გუინპლუნს იგი თანდათან ქარწყლდებოდა, მას სხვა გრძობა
სცემდა, გრძობა დატკობისა, აღტაცებისა, რწმენისა, ხოლო
უსინათლო დეას გამწარებულ უსამკელობას, მის ირგვლივ გამე-
ფებული წვედიადიდან განგება დახმარების ხელს უწვდიდა.

ორმა მწუხარებამ ერთიმეორე შთანთქა და იდეალურ ყოფამდე
ამაღლდა. ორმა გაუბედურებულმა იცხო ერთმანეთი, გაძარცვულნი
შეერთდნენ, რათა გაემდიდრებინათ ერთმანეთი. თითოეულ მათგანს
ერთიმეორესთან ის აკავშირებდა, რაც მისთვის განგებას წაერთმია.
ერთის უბედურება მეორისთვის საგანბურად გამხდარიყო. დეა რომ
ბრმა არ ყოფილიყო, განა გუინპლუნს შეირჩედა? გუინპლუნი რომ
დასახინჯებული არ ყოფილიყო განა სხვა ქალებს დეას ამჯობი-
ნებდა? დეა უკმაკელად არ შეიყვარებდა სახიარს, ისევე როგორც
გუინპლუნი დაბრმავებულს. რა ბედნიერება იყო დეასათვის, რომ
გუინპლუნი საზიზლარი იყო, რა ბედნიერება იყო გუინპლუნისათვის
რომ დეა ბრმა იყო. მათი სისასტიკის ხეჯდრი რომ ასეთი თანაბრად
შსგავსი არა ყოფილიყო, მათი ტრფიალი შეუძლებელი გახდებოდა.
მათ სიყვარულს საფუქელად ურთიერთისადმი მისწრაფების აუცი-
ლებელი სურვილი ეღო. გუინპლუნი დეას მხსნელი იყო, დეა გუინ-
პლუნის მშველელი. ორი უბედურის შეხვედრამ ურთიერთისადმი
მახიდულობა გამოიწვია. ეს იყო მორევისგან ჩანთქმული ორი არ-
სების ურთიერთჩახვევნა. არა არის რა ამახე უფრო დამაახლოებუ-
ლი და უფრო მეტად წარმტაცი.

გუინპლუნი ყოველთვის ასე ფიქრობდა:

„რა მშველელია, დეა რომ არ ყოფილიყო“.

დეა ყოველთვის ასე ფიქრობდა:

„რა მშველელია, გუინპლუნი რომ არ ყოფილიყო“.

ორმა განდევნილმა სამშობლო მოიპოვა. ორი საბოლოო, საბუ-
ღისწერო უბედურება, — გუინპლუნის პირსახის დაღი და დეას სი-
ბრმავე, მათი შემაერთებელი გახდა და ორივესათვის სრული კმა-
ყოფილების წყაროდ გადაიქცა. მათ სხვა არა უნდოდათ რა, ოღონდ
ერთმანეთის მახლობლად ყოფილიყვნენ. უერთმანეთოდ ყოფნა უუ-
ღარ წარმოუდგინათ. ერთმანეთში საუბრით ტკებოდნენ. ერთურ-
თის გვერდით ყოფნა ნეტარებას ანიჭებდათ. რადგან თითოეული
მათგანი მეორის ოღნავ სულიერ მოძრაობასაც კი უკრს უგდებდა.

ამიტომ სრულად ერთი და იმავე ოცნებით ხვთქავდნენ. ერთსა და იმავე ღრის, ერთი და იგივე აზრი გაუკვლიდა ხოლმე ორივეს თავში. გუინპლენის ნაბიჯის ხმაზე დეას ვგონა ღვთაების ფეხის ხმა შესმისო. ერთმანეთს ეკვროდნენ და თავი ვარსკვლავებიან ნათელბინდში წარმოედგინათ, იქ სადაც სურნელი იფრქვეოდა — ბრწყინვალეობა სუფევდა, მუსიკის ქანგები მოისმოდა და ოცნების ბურუსში თვალისმომჭრელი არქიტექტურული ფორმები მოჩანდა. ერთმანეთის კუთვნილება გამხდარიყვნენ და იცოდნენ, რომ მათთვის სიხარული და აღტაცება სამუდამოდ საერთო იყო. ამ სამოთხეზე უფრო მეტად უცნაური აღარაფერი იქნებოდა და ეს სამოთხე წამებისათვის განწირულ ორ არსებას შეექმნა.

ისინი ერთ გამოუთქმელ ბედნიერებას განიცდიდნენ.

თავიანთი ჯოჯოხეთი მათ ციურ ედემად ექციათ: ასეთია შენი ყოვლადშემძლეობა, სიყვარულო!

დეას გუინპლენის სიცილი ესმოდა; გუინპლენი დეას ღიმილსა ხედავდა.

ამგვარად მოიპოვეს მათ იდეალური ნეტარება. სიცოცხლით სრულად დატკობა ცხადად განხორციელდა. ასე გადაწვდა ბედნიერების იდეალური პრობლემა და ისიც ვისგან? ორი გაუბედურებული სიგან.

გუინპლენისათვის დეა განსახიერებელი შექნათული იყო. დეას კიდევ გუინპლენი წარმოედგინა, როგორც უხეიარე, ციური არსების მოვლინება.

ასეთი მოვლინება ღრმა საიდუმლოებით იყო მოცული და ეს გარემოება უსინათლოს ღვთაებრივ თვისებებს უმტლავებდა გუინპლენისას და მისადმი ნდობითაც აკსებდა. ყველა რელიგიაში მხოლოდ და მარტო ნდობაა აუცილებელი და ეს სრულიად საქმაოა: დაუსაბამო არსს, რომელსაც მორწმუნენი ვერ უარყოფენ, უხილველად სუფევს; ამისდა მიუხედავად მორწმუნენი მას განიცდიან.

გუინპლენი დეასათვის ღვთაება იყო.

ხან უსახლერო სიყვარულით აღგზნებული დეა გუინპლენის წინამუ მუხლს მოიფრიადა ხოლმე ისე, როგორც ინდოეთის პავოდამი მშვენიერი ქურუმი ქალი კერამთაყვანისმცემლობისას.

შევიძლიათ წარმოიდგინოთ უფსკრული და ამ უფსკრულში ნა-

ფულ რაზისი; ხოლო ამ რაზისში ცხოვრებისაგან გარყეული ორი
არსება, ურთიერთით ასულდგმულელებული.

ამ სიყვარულზე ფაქიზი აღარა იქნებოდა რა. დეამ არ იცოდა,
რა იყო კოცნა, თუმცა შესაძლოა სწევროდა კიდევაც იგი, კინა-
დან სიბრძნევე. განსაკუთრებით ქალებში, ხმანება-ოცნებას იწყებს.
ბრძას, როგორც უნდა ემხროდეს გამოუცნობის მიკარებისა, მაინც
არ კრიდება ასეთ მიკარებას. რაც შეეხება გუინაღუნს, მისი მთრ-
ოლარე სიჭაბუკე ფიქრებისადმი იყო განწყობილი: რამდენადაც
ჭლიერად ეხვეოდა იგი სიყვარულის ბურუნში, იმდენად უფრო
პირცხვი ხდებოდა. მას იქნებ ყველაფრის ნება მიეცა თავისი თა-
ვისთვის ბავშუობის ამხანაგთან, რომელმაც ჯერ არ იცოდა, რა იყო
ცოდვა; ისევე არ იცოდა, როგორც არ იცოდა, რა იყო ხინათლე. ამ
ბრძა ქალმა მხოლოდ ის იცოდა, რომ უთავყვანებოდა მას — გუინ-
აღუნს. მაგრამ გუინაღუნი როგორ წაართმევდა დეას იმას, რასაც
იგი თუნდაც თავის ნებითვე დაუთმობდა. გუინაღუნი თანახმა იყო
მხოლოდ სულიერი სიყვარულით შეყვარებოდა დეა. ხოლო თავისი
სახიზრების შეცნობის გამო უფრო აღმატებულად უბნო რჩებოდა.

ეს ბედნიერი მოყვარულნი თითქოს იდეალურ ქვეყანაში ცხო-
ვრობდნენ და იქ ციური სიყვარულის მსგავსად, შორ შინაილზე მყო-
ფი შეუღლები იყვნენ. ისინი ცის ლაგვარდში იმ უმანაცის აზია-
რებდნენ, რაც უსახლვროებაში მიზიდულობაა, ხოლო დედამიწაზე
სქესია. ისინი მხოლოდ სულთა მიკარება-აღერხით, სულიერი
კოცნით აჯილდოებდნენ ერთმანეთს.

ისინი ყოველთვის საერთო სიცოცხლით ცოცხლობდნენ და სხვა-
ნაირი სიცოცხლე ვერც წარმოუდგინათ. დეას ბავშუობაში გუინაღუ-
ნი ყრმა იყო. ისინი ერთად იზრდებოდნენ, მათ დიდხანს ერთად ლო-
ვინში უძინათ, რადგან საგორაეებზე შედგმული ფიცრულა სახლაკი
არცთუ იმდენად ზალეთი საძინებელი ოთახი იყო. ისინი სკივრზე
თავსდებოდნენ, ხოლო ურსუსი იატაკზე. ასეთი წესი იყო შემოღე-
ბული. შემდეგ ერთ მშვენიერ დღეს, — დეა მამის ჯერ ისევე სულ
ბავშვი იყო, — გუინაღუნმა იგრძნო, რომ იგი უკვე დიდა და მასში
სარცხვილმა გაიღვიძა. მან ურსუსს განუცხადა: „მეც იატაკზე და-
ვიძინებო“. და საღამოთი მოხუცის გუერდით დათვის ტყავზე დაწკა-
დემ ტირილი დაიწყო, თავისთან მოუხმობდა ლოვინის გამზიარე-
ბულს. მაგრამ გუინაღუნის გულში უკვე სიყვარულს გაეღვიძა და

აღლევბულმა თავისი გადაწყვეტილება ცალკე ძილის შესახებ მტკიცედ დაიცვა. მას შემდეგ იატაკზე ეძინა, ურსუსის გვერდზე ხაფხულობით, თბილ დაძვებში ისიც ეზოში იძინებდა, როგორც პიძო. დეა უკვე ცამეტი წლისა გახდა და ჯერ კიდევ ვერ შერიგებოდა ამ გარემოებას. საღამოობით ხშირად ეუბნებოდა ხოლმე: „მედი ჩემთან, რომ უფრო ძალე დაძვინოსო“. გუინპლენის გვერდით ყოფნა მისი უცოდველი ძილისათვის აუცილებელი იყო. სიძიშელის შეცნობა მხოლოდ მას აღეძერის, კინც თავის თავს მიშელადვე ხედაეს. ამიტომ დეამ არ იცოდა სიძიშელე რას ნიშნავდა — არკადისებური ან ტაიტისებური უმანკობა. ხანაც დეა, უკვე მოწიფული ქალი ლოგინზე ჩამოძვდარი პერანგის აძარა, რომლის ჩახსნილი საკინძიდან უკვე აბურცული გულ-შვერდი მოჩანდა, თმას იუარცხნიდა და დაძვინებით ეძახდა ხოლმე გუინპლენს, აქ მოდიო. ასეთ შეშთხვევაში გუინპლენი წითლდებოდა, თვალს არიდებდა, არ იცოდა საით გასცლოდა ასეთ უმანკო სიძიშელეს. რაღაცას ჩაიბურტყუნებდა, თვალს ხრიდა და შეშინებული გარეთ გარბოდა. წყვდადისავან მობილი დაფნისი გაურბოდა ბნელეთში ჩაძირულ ქლოას.

ასეთი იყო ეს იდილია, ესოდენ ტრაგიკულ გარემოში გადაძილი. ურსუსი მათ ეუბნებოდა ხოლმე:

— პატარა პირუტყვებო, ეტრფიალეთ ერთმანეთს.

VI

ურსუსი აღმზრდელ-დამრიგებელი და ურსუსი მზრუნველი

ურსუსი თან დასძენდა:

— ამ დღეებში ვუჩვენებ თამაშს! მე მათ დავაქორწინებო.

ურსუსი სიყვარულის თეორიას უხსნიდა ხოლმე გუინპლენს:

— სიყვარული! იცი კი, უფალი ღმერთი როგორ აავიზგიზებს ხოლმე ამ ცეცხლს? იგი ქალსა და კაცს აახლოებს და მათ შორის კიდევ ეშმაკს მოათავსებს; ისე, რომ შამაკაცი ეშმაკს შეუფუთება ხოლმე. ერთი ნაპერწკალი, სხვანაირად რომ ითქვას, ერთი შეხედვაც კმარა, რომ აღვეხნოს ყოველი.

შეხედვა აუცილებელი არ არის, — უკასუხებდა გუინპლენი, რაკი დეა ჰყავდა მხედველობაში.

დეას ტრფიალს ურსუსს უკვირდა, რომ მისმა დარიგებამ არ გასჭრა. ისეთ ადამიანს მოვარგონებდათ, რომელიც ამგვარ შემთხვევაში თავისთვის ამასლა იტყოდა:

— საოცარა, რამდენ ზეთს ეასხამ ცეცხლზე, მაგრამ მაინც ვერ ჩამიქრია.

განა მართლა სურდა ურსუსს მათი გულების გზნება ჩაეჭრო? ან ცოტათი მაინც ჩაეჩულებინა? რა თქმა უნდა, არა; ეს რომ მომხდარიყო, ურსუსისათვის არასასიამოვნო, მოულოდნელი რამ იქნებოდა. ეს სიყვარული, ახალგაზრდებისათვის რომ გზნებარე აღიყო, მოხუც ურსუსსაც ათბობდა, სიხარულს აგრძნობინებდა.

მაგრამ ის, რაც ჩვენ გვხიბლავს, ხანდახან ხომ უნდა დეტექქსით კიდევაც. აი ეს ბუხლუნია სწორედ ის, რასაც ადამიანი კეთილგონიერებას უწოდებს.

ურსუსი გუინპლენისა და დეასთვის მამაც იყო და დედაც. მან ბუხლუნით და ბურტყუნით დაზარდა ისინი. ტუქსავდა, მაგრამ კვი ბავდა კიდევაც მათ. რაკი ურსუსმა გუინპლენი და დეა იშვილა, მისი ურიკაც უფრო დაძვირდა. ამიტომ ურსუსი ჰომოს გვერდით უღელში ებმოდა.

აქვე უნდა ვთქვათ, რამდენიმე წლის შერე, როდესაც გუინპლენი მოიზარდა, ხოლო ურსუსი ძალიან დაბერდა, ახლა გუინპლენის ჯერი დადგა — ურიკაში ის შეებმოდა ხოლმე და ურსუსი და დეა მიჰყავდათ მას და ჰომოს.

ურსუსი რომ უკვე წამოზრდილ გუინპლენს უცქეროდა, მისი სახიჩრობის გამო უწინასწარმეტყველა კიდევაც შესაფერი მოძაქალი: „შენს გამდიდრებაზე უზრუნიათო“, — უთხრა მან გუინპლენს. ამ მოგზაურობისას ბერიკაცი, ორი ბავშვი და მკვლი სულ უფრო მეტად დაახლოვდნენ და მტკიცე ოჯახის იერი მიიღეს.

მოხეტიალე ცხოვრება ხელს არ უშლიდა აღზრდას. „ხეტიალი ზრდას ნიშნავსო“, ამბობდა ურსუსი, რადგან ის სახიჩრობა ბაზრობაზე ხალხის ბრბოსათვის სანახაობა გამხდარიყო, ურსუსმა იგი მოაშხადა კიდევაც ჯამბაზად, თანვე, რამდენადაც კი შესაძლებელი იყო, მთელი თავისი ცოდნა და სიბრძნე მას, გუინპლენს გადასცა. ხანდახან დიდბანს აკვირდებოდა ურსუსი მის საზარულ ნიღაბს და ბუტბუტებდა: — დასაწყისი კარგი მოუციათო.

ამიტომ ურსუსმა ეს დასაწყისი იმით დაამთავრა, რომ ჯამბაზის

აზრდას პრავდალნაირი ფილოსოფიური და მეცნიერული საქმე
ლი შეჰმატა.

— გუინპლენს ხშირად უმბორებდა.

— იევი ფილოსოფოსი და ბრძენი და ურას გაუნებქ. აბა, მი-
ცხიუ, შე არასდროს მიტირია, ეს მხოლოდ იმტომ, რომ ბრძენი
კარ, შენ როგორ გვინია, შე რომ ტირალი მინდოდეს, მახეზი არა
შექს ამხითვის?

ურსუნი თავის მონილოგებში, რომელსაც შველი უსმენდა, ამ-
ბობდა:

— გუინპლენს შე ვეკლადფერი ვასწავლე, სხვთა შორის ლათი-
ნურიც, ხილი დეასათვის არაფერი მისწავლებია, რამეთუ მუსიკა
არ ითვლება.

ურსუსმა ორივეს სიმღერა ასწავლა. თვითონ გვარიანად უკრავ-
და პატარა ძველებურ ფლეიტას. უკრავდა, აგრეთვე, მრავალსიმან-
ჩანგს, რომელსაც ბერტრან დიუეკსკლენას ქრონიკები „მათხოვრე-
ბის ხარავს“ უწოდებდნენ, და რომლის გამოგონებამ ბიძგი მისცა
სიმფონიური მუსიკის განვითარებას. ასეთი კონცერტები ურსუსის
ორგელიც თავს უყრიდა ხალხს. ურსუსი მათ უჩვენებდა თავის მრავ-
ალსიმან ჩანგს და უჩხნიდა:

— ლათინურად ამას ORGANISTRUM (ორგანისტრუმ) უწოდე-
ბარ.

იგი დეასა და გუინპლენს ორფეკსისა და ვვიდა ბენშუას მეთო-
დით ასწავლიდა მუსიკას; თავის გაკვეთილებს ხანდახან აღმფრთე-
ბული შემახილით შეწყვეტდა ხოლმე:

— ორფეკსი საბერძნეთის მოძღვრალია! ბენშუა — პიკარდიისა.

ამგვარი დაბეჯითებით აღზრდის ეს როული სისტემა მანცდა-
მანც არც იმდენ დროს არიშეუდა ბაეშეებს, რომ მათი ერთმანეთი-
სადმი ტრფიალი გაებათილებინა. ამ ზრდაში მათ თავიანთი გულუ-
ბი გააერთიანეს, ისე როგორც ორი ერთმანეთთან ახლოს დარგული
ხეხილი შემდეგი ზრდისას შტოებით გადაეწეება ხოლმე ერთმა-
ნეთს.

— ხელერთია, შე მათ დაეაქორწინებ, — ბუტბუტებდა ურსუსი.

თანაც ბუზღუნებდა:

— თავი მომაბეზრეს ურთიერთტრფიალით.

წარსული, ისე მახლობელი წარსულიც კი, რაც მათ უამა ვაუ

კლით, აღარ არსებობდა, არც გუინპლენისათვის და არც დუასითვის. თავიანთ წარსულზე შთა მხოლოდ ის იცოდნენ, რასაც ურსუსი ეტყობოდათ. ურსუსს ისინი ჰამას ეძახდნენ.

გუინპლენს თავისი ადრე ბავშვობის ხანიდან მხოლოდ ერთი რამ ახსოვდა: რაღაც დემონების გუნდის მსგავსი რამ მის აკვანს რომ დააფრინდა. მას ისეთი შთაბეჭდილება შემორჩენოდა მეხსიერებაში, თითქოს ვიღაც მახინჯი ფეხები სიბნელეში ზედ შესდგომოდნენ და წიხლით სიულაუდნენ. განგებ მომხდარიყო ასეთი რამ თუ შემთხვევით, მან ეს არ იცოდა. გუინპლენს ნათლად და დაწვრილებით მხოლოდ იმ დამის ტრაგიკული ამბები ახსოვდა, როდესაც იგი ზღვის პირად მიატოვეს. იმ დამეს მან პატარა დეა იპოვა; ამ ნაპოვნი ბაღლის გამო სახარული დამე მას სხვიოსანმა დღემ შეუცვალა.

დეას მეხსიერება უფრო ხშირი ბინდით იყო მოცული, ვიდრე გუინპლენისა. ამ ბინდში ყველაფერი გამჭრალყოფილი მისი მეხსიერებიდან. მას ბუნდოვნად ახსოვდა თავისი დედა, ისიც, როგორც ცივი სხეული. მისთვის თუ შეუხედავს ოდესმე? იქნებ შეუხედავს კიდევ. ქალი ფოკუნაირად ცდილობდა აღედგინა მეხსიერებაში ის სიყვარულე, რაც წარსულში მოხანდა. მზე, რა არის მზე? მას ბუნდოვნად რაღაც ნათელი და თბილი აგონდებოდა, მის ადვილას ახლა გუინპლენი ვგულებოდა.

ისინი ერთმანეთს ქურჩულდებოდნენ. ლულუნი უკვეკვლია ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი საქმეა ამ ქვეყნად. დეა ეუბნებოდა გუინპლენს:

— სინათლე ჩემთვის შენი ხმა არისო.

ერთხელ გუინპლენმა დაინახა მარმამის სახელოდან დეას ხელი, თავი ვეღარ შეიკავა და ტუნებით შეეხო. დასახიჩრებელი ტუნ-ბაგე და ასეთი ფაქიზი კოცნა! დეა აღტაცებამ შეიპყრო, დაწვები ხაწით-ლემ შეუვირმიზა. ურჩხულის კოცნამ დამის სიბნელით მოცული მშვენიერი შუბლი გაუცისკროვნა. ამასობაში შიშით შეპყრობილ გუინპლენს სული ეხუთებოდა. თავს ვეღარ იკავებდა, რომ ამ სამოთხისებური სანახაობისათვის აღარ შეეხედა, რადგან დეას გადახსნილი, გადაღვლილი დეკოლტედან თეთრი მკერდი მოუჩანდა. დეამ სახელო იდაყვის ზედაძვე აიძვლა. გუინპლენს გამომღვებელი მკლავი გაუწოდა და უთხრა:

— ერთიც, კიდევ ერთიც!

გუნაღუნმა თავს გაქცევით უშველა.
მორე დღეს ასეთი თამაში განახლდა. მართალია, ზოგიერთი
პარიანტით დამატკობელ უცხურულში წარმტაცი ჩადირვა, რასაც
სიყვარული ეწოდება.
სწორედ ეს არის ის სიყვარული, რომელსაც უკალი ღმერთი,
პოხუცი ფილოსოფოსივით, ღმილით დასცქერის.

VII

სიბრავავე ნათლად ხილვის გაკვეთილებს იძლევა

გუნაღუნები ხან თავის თავს სავეუღურობდა: პირადი ბუნდოვნება
მასში ერთგვარად ხინდისის ქენჯნას იწვევდა. რაკი ამ ქალს ნებას
კადვე უკუვარდუ, რადგან იგი ჩემს სახინრობას ვერ ზედავს. მა-
მასადაძე, ეატყუებ. რას იტყვის დეა, უცბად რომ თვალი აეხილოს.
რა ზიხლს იგრძნობს იგი ჩემდამი, რაც მას ახლა ასე იზიდავს!
როგორ დაიხვეს უკან თავისი საზარელი ანდამატისგან! როგორ
შეკოვლებს, როგორ მიიფარებს სახეზე ხელებს! რა სისწრაფით
გაიქცევა. ასეთი ვჭკუები ფატრადენენ გუნაღუნს. იგი თავის თავს
უუბნებოდა, რომ ისეთ ურჩხულს, როგორიც თვითონ იყო, უფლე-
ბა არა ჰქონდა ჰყვარებოდა. ეშაპი მნათობისაგან გაღმერთებული!
თვის მოვალეობად მიანნდა ჭეშმარიტება გაუმელაუნებინა ამ ბრმა
ვარსკვლავისათვის.

ერთხელ მან უთხრა დეას:

— იცი, მე ძალიან უღამაზო ვარ.

— მე ვიცი, რომ შენ შვენიერი ხარ, — უპასუხა დეამ.

გუნაღუნები განაგრძობდა:

— შენ ხომ გესმის, როდესაც ვეულანი იცინიან, ისინი მე დამცო-
ნიან, იმიტომ, რომ მე მახინჯი ვარ.

— მე მივეარხარ, — უპასუხა დეამ.

ცოტა ხნის დუმილის შემდეგ დასძინა:

— მე ვკვდებოდი და შენ სიცოცხლე დამიბრუნე. როცა შენ ჩემს
გვერდითა ხარ, ჩემს მახლობლად ცაბა ვგრძნობ. მომეცი შენი
ხელი, მინდა ღმერთს შევეხო!

და ხელებმა ერთიმეორე მოძებნეს და მაგრად მოუჭირეს. არც

ერთს ხმა არ ამოუღია. არც ერთი სიტყვა არ უთქვამთ. ერთიერთს ტრფივად ალხაკსენი დუძნენ.

დაღერებულ ურხუსს ესმოდა ეს ლაპარაკი. მუიჩუ დილით, რაცა სამიჯენი ერთად შეიკრიბნენ, ურხუსმა თქვა:

— დეაც ხომ ძალიან უღამაზოა.

ამ სიტყვებმა თავის მიხანს ვერ მიაღწია. დეას და გუინპლენს ვითომ არც გაუგონიათ ახლა ეს ნათქვამი. ერთმანეთის ტრფივად ყურადღებადაყენებულნი იშვიათად უკვირდებოდნენ ურხუსის ნათქვამის შინაარსს. ასე რომ, ურხუსის მთელი სიბრძნე ამაოდ იბნეოდა.

მაგრამ ამჯერად ურხუსის გამაფრთხილებელმა შენიშნა: „დეაც ძალიან უღამაზოა“, ის გამოამყვანა, რომ ამ მწიგნობარ ადამიანს საკმაოდ ცნობია ქალთა თვისებანი. უკვველია, როდესაც გუინპლენი პატიოსნად მოიქცა და დეას თავისი სიგონჯე გაუმღაუნა, ამით წინდაუხედაობა გამოიჩინა. სხვა ბრმა ქალისთვის რომ ვთქვა გუინპლენს: „შე ძალიან უღამაზო ვარო“, ეს ძალიან სახიფათო იქნებოდა. ბრმა იყოს და ამავე დროს შევეარებულები — ეს ორმაგ სიბრძნეს ნიშნავს. ასეთ მდგომარეობაში განსაკუთრებული სიძლიერით იღვიძებს მუცნებობა. იღუბია ოცნების საარსებო საზრდია. სიყვარულს რომ იღუბია წაართვია, იგივეა, რომ საზრდო მოუსპო. სიყვარულის აღმოსაყენებლად აუცილებელია სხუადასხუანაირი აღფრთოვანება. საქმირა რიგორც სულიერ ღირსებათა, ისე ხორციელ ღირსებათა გამო აღფრთოვანებაც. გარდა ამისა, ქალს ისეთი არაფერი უნდა უთხრა, რაც მისთვის მხელი გასაგებია. ამოცანა ოცნების მთლიანობას არღვევს. ხან ისიც ხდება, რომ უნებურად წამოცდენილი ფრაზის გაკლენით გული შეუშინებლად ცარიელდება. შევეარებული არსება გრძნობს, რომ ის ბედნიერი აღარ არის. საბედნიეროდ, დეა ხელ სხუაგვარი თვისებისა იყო. სხვა ქალთაგან ბევრად განირჩეოდა. იშვიათი ბუნების მქონეს, სათუთი სხუელის პატრონს, დეას, გული იმდენად სუსტი როდი ჰქონდა. მისი მთავარი თვისება ის იყო, რომ მტკიცე სიყვარული შეეძლო.

ქაის სიტყვებით გამოწვეულ აზრი იქამდე მივიდა, რომ ერთხელ მან ასეთი ლაპარაკი გაუბა გუინპლენს:

— უღამაზო რომ იყოს ადამიანი, ეს რას ნიშნავს? იმას ნიშნავს.

რომ ვისმე ბოროტება მიაყენოს. გუინპლენი მხოლოდ კეთილ საქმეებს აკეთებს, მაშასადამე, ის მშენიერია.

შემდეგ ისევ კითხვითი ფორმით, — ჩვეულებრივ ასე მიმართავენ ბავშვები და ბრძები, მან განაგრძო:

— ხედავდე? რა გინდათ ამ სიტყვებით გამოხატოთ თქვენ, ვისაც მხედველობა გაქვთ? მე ვერ ვხედავ, მაგრამ მე ვიცი. მე რომ მკითხონ, ვინც თვალხილულია, იგი ბევრ რამეს ვერ ამჩნევს.

— მაგით რის თქმა გინდა? — შეკითხა გუინპლენი.

— მხედველობა ადამიანს ჭკუშარიტების დანახვას უშლის.

— არა, — უთხრა გუინპლენმა.

— უშლის, — შეედავა დეა, — შენ ხომ ამბობ, ულამაზო ვარო. წუთიერი დუმილის შერე დაუმატა:

— მატყუარავ!

გუინპლენს ისღა დარჩენოდა, რომ გახარებული ყოფილიყო. მან აღიარა და არ დაუჯერეს. ახლა მისი სინდისიც დამშვიდებული იყო და სიყვარულიც.

ასე მიაღწიეს მათ იმ დრომდე, როცა დეას თქვსმეტი წელი შეუსრულდა, ხოლო გუინპლენი ოცდამეხუთე წელში გადადგა.

ამ დროისათვის მათი პირველი შეხვედრის დღიდან, როგორც ახლა იტყვიან ხოლმე, მათი მდგომარეობის „წინსვლა არ მომხდარა“. მკითხველს ახსოვს, რომ მათ პირველად ერთად ეძინათ. როცა დეა ცხრა თვის იყო, ხოლო გუინპლენი ათი წლისა. ახლა მათი სიყვარული თითქოს გაგრძელება იყო მათივე უცოდველი ბავშვობისა. ასევე ხდება, როდესაც ბუღბული ხანდახან განითადისასაც განაგრძობს ხოლმე სტკუნას.

მათი ალერსი ხელიხელგადაჭდობაში იხატებოდა მხოლოდ. გუინპლენი იშვიათად, ისიც ოდნავ თუ წაეკარებოდა ტუჩებით დეას შიშველ მხარს.

ოცდართხი წლის ვაჟი და თქვსმეტი წლის ქალი. პოდა, რადგან ურსუსს თავის განზრახვაზე ხელი არ აუღო — „ვაჩვენებ მათ თამაშსაო“, — ერთ დილას მათ გამოუცხადა:

— ამ დღეებში თქვენ მოგიხდებათ სარწმუნოების არჩევა.

— რა საჭიროა, — შეკითხა გუინპლენი.

— იმისათვის, რომ უნდა იქორწინოთ.

— ჩვენ ხომ უკვე ვიქორწინეთ! — შესძახა დეამ.

მას წარმოადგენა არ ჰქონდა, რომ ცოლქმრობა მათი ურთიერ-
ობისაგან ბევრით იყო განსხვავებული.

არსებითად ეს გულუბრყვილო კმაყოფილება ქალისა, ეს შიამი-
ტი სიამე ორი ახალგაზრდისა, რომლებიც იმაზე მეტს არას ეტყე-
ნენ, რაც ახლა მათ შორის იყო, ურსუსს მოსწონდა კიდევაც. თუ
ის ამაზე რამეს იტყოდა ხოლმე, მხოლოდ იმიტომ, რომ ბუზღუნა
სჩუიდა, მაგრამ როგორც მედიცინის მკოდნე კაცს, დეა მას მიან-
და, თუ ჯერ მეტად უასაკოდ არა, ყოველ შემთხვევაში მეტად სა-
თუთი აგებულებისად; მეტად სუსტადაც იმისთვის, რასაც ის ხორ-
ციელ სიყვარულს ეძახდა, იმიტომ ურსუსი ფიქრობდა:

მაინც ჯერ აღრეაო.

თუმცა გუინპლენი და დეა ხელით და გულით უკვე დაწყვილ-
ბულნი იყვნენ.

თუ ქვეყნად განუყრელი ურთიერთობა არსებობს, ამის განხორ-
ციელებას გუინპლენი და დეა წარმოადგენდნენ. ეს შესანიშნავი
ურთიერთობა წარმოუშვა იმ უბედურებას, რომლის გამო ისინი ურ-
თიერთის შეუთვისნენ. რა ძალა განწვევტდა რკინის ჯაჭვს, რომელიც
ვეკვილების გრეხილით იყო შეკრული.

რა თქმა უნდა, ამ წყვილს ვერარა დაამორებდა ურთიერთის.

დეას სილამაზე ჰქონდა, გუინპლენს მხედველობა. ეს იყო თი-
თოუელის შხითვი. ეს ორი არსება უბრალო წყვილი კი არა და საუ-
ცხოოდ შერჩეული წყვილი იყო. მათი გამყოფი უბიწოების მიჯნა
იყო მხოლოდ.

მაგრამ რამდენადაც უნდა ცდილიყო გუინპლენი, რათა სიყვარუ-
ლი ოცნებით შემოეფარგლა, მხოლოდ დეას ცქერითა და ტრფივლით
დაკმაყოფილებული, ის მაინც ვაჟკაცი იყო. საბედისწერო კანონების
აცილება შეუძლებელია. გუინპლენში ის ძალა დუღდა, რაც შემოქ-
მედს ადამიანისთვის მიუნიჭებია. ხან, როდესაც ხალხის წინაშე წარ-
მოდგენებზე გამოდიოდა, იქ შოფ ქალებს დააცქერდებოდა ხოლმე,
მაგრამ უძალე იხევე თვალს ააშორებდა მათ და ხელში სინანულად-
ძრული ცდილობდა მატქერალთაგან გაცლას. მალე წასვლას.

უნდა ითქვას, რომ მას თანაგრძობით არ უბასუხებდნენ. ვისაც
კი ის შეხუდავდა, ვეელა ქალის სახეზე ზიზღს, ანტიპათიასა და
სიმძულვილს ამოიკითხავდა ხოლმე, როგორც ბილწისადმი. ცხად
იყო, რომ გარდა დეასა, მას არც ერთი ქალი არ გაეკარებოდა.

არა მხოლოდ ბედნიერება, არამედ კეთილდღეობაც

რამდენ სიძარითლეს შეიცავენ ზღაპრები, სატანას მწველი, უბი-
ლაკი შეხება, ეს იგივე ქენჯნაა სინდისისა. მას ჩვენში ცუდი ფი-
ქრები იწვევენ.

გუინპლენს ცუდი ფიქრები არ აწუხებდა და ამიტომ არც სინ-
დისი ქენჯნიდა. მაგრამ დროგამოშვებით იგი უკმაყოფილებას გრძ-
ნობდა თავისი თავისადმი.

ეს იყო სინდისის ბუნდოვანი გამოძახილი.

რა იყო იგი? არაფერი.

გუინპლენი და დეა ბედნიერებით აღსავსენი იყვნენ და ღარიბე-
ბადაც უკვე აღარ ჩაითვლებოდნენ.

1689 წელსა და 1704 წელს შუა მათ მდგომარეობაში ცვლილე-
ბები მოხდა.

1704 წელს, ხანდახან რომელიმე სანაპირო ქალაქში შედიოდა
მოზრდილი, ფურგონი, რომელშიც ორი კარგა ღონიერი ცხენი იყო
შებშული. ფურგონი ყირაზე გადაბრუნებულ ხომალდს მოგვარებ-
დათ, ოთხ საგორაე თვალზე შედგმულს, ძარა-ხერხეძალი ჭერის
მაგიერ და გემბანი იატაკის მაგიერ. საგორაე თვლები ოთხივე
ერთი ზომისა იყო. სწორედ დასატვირთავი ურმის თვლებს მიაგა-
ვდა. ფურგონი თვლებიანად და ხელნებიანად მწვანედ იყო შელე-
ბილი, რაც თანდათანობით ღია ფერში გადადიოდა: თვლები მუქ
მწვანედ, ფურგონი მკვეთრ მწვანედ, ხოლო მისი ზედა ფარდული
— სახურაე უფრო მკრთალ მწვანედ. ამ საგორაეებზე შემდგარი
საზიდარ-სახლაკის მწვანე ფერმა ყურადღება მიიქცია და ბაზრებ-
ზე უკვე სახელიც გაითქვა. მას „მწვანე ვუთი“ შეარქვეს. „მწვანე
ვუთის“ მხოლოდ ორი სარკმელი ჰქონდა. ორთავე მხრიდან თითო.
უკანა მხრიდან კარები იყო ძირს დასაშვები მცირე საფეხურებიანი
კიბით. ჭერს ზემოთ აზიდული მილიდან, რომელიც ასევე მწვანედ
იყო შელებილი, ბოლი ამოდიოდა. ამ საგორაეებიანი სახლაკის კე-
დლები მუდამ ახალი სანდალოზით იყო შეპრიადლებული და სუფ-
თად გარეცხილი. ფურგონს — კოფოდან სარკმელი ჰქონდა, რაც
აგრეთვე ფურგონში მყოფთა და კოფოზე მჯდომთა დასაკაემირე-

ბლად კარუბის მაგივრობასაც სწევდა. ცხენების სადავეები კოფოზე მჯდომ მოხუცს ეჭირა. მის გვერდით ორი ბოძა ქალი იჯდა. ისინი ქალღმერთებად მოკაზმულნი ღორბოტოტოს უკრავდნენ, მოქალაქენი პირდაღებულნი უცქერდნენ ამ მოზრდილ ქოხურას, რომელიც თავმოძწონედ აქეთ-იქით ქანაობდა, მიგოვმანობდა ძალალ თელქზე შემდგარი. მასზე მითქმა-მოთქმაც გახშირდა მაყურებელთა შორის.

ურსუსის წინანდელი კარავი — ბალაგანი ახლა უკეთეს ნაკვობბას შეეცვალა, სწორედ ნამდვილ თეატრად ქცეულიყო. ამ მოსაზრულე თეატრ-სახლაკის ქვეშ, საგორაკებს შუა, ჯაჭვით დაბმული იყო რალაც, არცთუ ძალი, არცთუ მგელი. ეს კომო იყო.

მოხუცი შეეტლუ, ცხენების გამძრევი უინ იქნებოდა, თუ არა ჩუენი ფილოსოფოსი.

რამ გამოიწვია უბადრუკი ურკის შეცვლა ასეთი ოლიმპიური ეტლით?

გუინაღენის სახელგანთქმულობამ.

ურსუსმა ნამდვილად აღლო აულო იმას, რასაც ხალხში წარმატებას ეძახიან, როდესაც მან გუინაღენს უთხრა:

— შენს სიმდიდრეზე უზრუნიათო.

როგორც მკითხველს ახსოვს, ურსუსმა გუინაღენი თავის მოწაფედ გაიხადა. უცნობმა ადამიანებმა ბავშვის სახე ხელახლა ჩამოაყალიბეს; ხოლო ურსუსი ეცადა მისი გონებაც ცხადად ჩამოეყალიბებინა; ეცადა ესოდენი წარმატებით გამოჭრილი ნიღბის მიღმა მოეთავსებინა რაც შეიძლება მეტი აზრების მარაგი. ურსუსმა როგორც კი შეატყო მოზრდილ ბიჭუნას, კომედიანტის რეალში გამომადგებაო, გამოიყვანა კიდევაც სცენაზე. ესე იგი, თავისი ბალაგანის დერეფნის ფიცარნაგზე. გუინაღენის გამოსულამ არაჩვეულებრივი გავლენა მოახდინა. მაყურებელნი უძალვე აღტაცებაში მოვიდნენ. ჯერ არაუის არასდროს ენაზა ამ საოცარი სიცილის ნიღბის შგავსი რამ. არაუინ იცოდა, რა საშუალებით მოეხდინათ ასეთი სასწაული.

ზოგნი ამ სიცილს, რომელიც ესოდენ გადამდები იყო მაცქერლისათვის, ბუნებრივად მიიწვედნენ, ზოგს კი ხელოვნურად მიაჩნდა. სინამდვილეს სხეადასხვა დასკვნა და ეჭვი შეეზარდა და ყველგან, გზაჯვარედინებსა თუ მოედნებზე, ბაზრებზე თუ სადღესასწაულო სეირნობებზე ხალხი მიისწრაფოდა გუინაღენის სანახავად. ასეთი

„არწინვალე ატრაქციონის“ წყალობით მოხეტიალე ჯამბაზების ცარულ ქისაში ჯერ ლიურები მოზღვაუდა ქვიშასავით, შემდეგ მრავალი სუ და ბოლოს, უხვად, შილინგებიც აწვრიალდა. რაკი ხალხის ცნობისმოყვარობას ერთ აღაგას დააკმაყოფილებდნენ, ახლა სხვა ადგილას მიემგზავრებოდნენ ფურგონით. ქვის ერთი ადგილიდან მეორეზე გადაგორებას არაფერი ხარგებლობა არ მოაქვს. მაგრამ ბორბლებიანი სახლაკი ასეთ მოგზაურობაში რამდენადაც წლები გადიოდა, იმდენად უფრო მდიდრდებოდა. ხოლო ქალაქიდან ქალაქში მოხეტიალე გუინპლენი ეკეკაცდებოდა და უფრო სახინარი ხდებოდა. ბოლოს, ურსუსის მიერ ნაწინასწარმეტყველვეი სიმდიდრეც მოვიდა.

— რა კარგი საშახური გაუწვევია შენთვის, შვილიყო, კინც ასე აგ ხატ-ჩაგ ხატა! — იტყოდა ხოლმე ურსუსი.

ამ „სიმდიდრემ“ მისცა საშუალება გუინპლენის წარმატების ხელმძღვანელ ურსუსს, იმნაირი ცხენის ურეში მოეწყო, რომელზედაც მუდამ ოცნებობდა, ესე იგი, იმდენად ფართო ფურგონი, რომ შიგ თეატრი მოთავსებულყოფი. ნამდვილი თეატრი, რომელიც ვველა ვზაჯვარედინზე მეცნიერებისა და ხელოვნების კეთილმოყოფელ თესლს დათესავდა. ურსუსს საშუალება მიეცა თავისი დასისათვის, რომელსაც შეადგენდნენ ჯერ მხოლოდ თეითონ, პომო, გუინპლენი და დეა, ახლა უკვე შემოემატებინა ორი ცხენი და ორი დედაკაცი. ეს უკანასკნელნი, როგორც უკვე ვთქვით, ღებოთქალებისა და, ამასთან ერთად, მსახურთა როლებსაც ასრულებდნენ. იმ ხანებში ჯამბაზების ბალავანებისათვის სასარგებლო იყო მითილოგიური აბრა ქქონიდათ.

— ჩვენ მოგზაურ ტაძარს წარმოუადგენთ, — ამბობდა ურსუსი. ორი ბოძა დედაკაცი, რომლებიც ფილოსოფოსმა ქალაქ-დაბებში მოხეტიალე ჭრელი ბრბოს წვერთაგან გამოარჩია, ახალგაზრდები იყვნენ. მაგრამ ულამაზონი. ერთს ურსუსის შერჩევით სახელად ფებე ეწოდა, მეორეს ვენერა. ან კიდევ რამდენადაც საჭიროა ინგლისურ გამოთქმებს შეუუთანხმდეთ, — ფები და ვენუს.

ფებე საჭმელს ამზადებდა, ხოლო ვენერა ასუფთავებდა ტაძარს ხელოვნებისას.

გარდა ამისა, წარმოდგენის დღეებში ისინი დეას ტანთაცმაში შეკვლდნენ.

იმ დღეების გარდა, როდესაც მიძისი-მასხარები ხელმწიფების მსგავსად „ხალხს ეჩვენებოდნენ“ ხოლმე, დეას ისევე, როგორც უებისა და კენუსს, ფლორენციული დაითული ბოლოკაბა მკა და ზემოდან მოკლე, უსახელი ზედატანი. ურსუსსა და გუინალენს მამაკაცის ვილუტები, ტყავის შარვლები და ველმადალი ჩექმები, როგორც სამხედრო ხომალდის მატროსებს აცვიათ ხოლმე. გუინალენი ამის გარდა, მუშაობისა და ტანვარჯიშის დროს, ტყავის წინაფარსაც იფარებდა. ის ხომ ცხენებსაც უვლიდა. ურსუსი და პომო ისევე ისე ერთმანეთის ზრუნვაში იყვნენ გაართულნი.

ღვა იმდენად შეუჩვია „მწვანე ყუთს“, რომ შიგ ისე მიდი-მოდიოდა და დასეირნობდა, როგორც თვალხილული ადამიანი. თუ ვინმე დაინტერესდებოდა ამ მოგზაურობაში მყოფი ნაკვების შიდა მოწყობილობით და შეიხედავდა, დაინახავდა კედლის ერთ კუთხეში მიმაგრებულ ურსუსის წინანდელ ფიცრულა ურიკას, ის ახლა გზებზე აღარ მიჯაფხაყებდა. ისევე როგორც პომო, რომელიც ჭკანში აღარ იყო შებმული და საგორაკებზე შედგმული ფიცრულას ზიფა არ უწევდა.

ფურგონის ბოლოში მიდგმული ეს დანჯღრეული ფიცრულა ახლა ურსუსისა და გუინალენის საძინებლად და მსახიობთა საგარდერობოდ იყო გამოყენებული. ახლა იქ ორი საწოლი იდგა და მათ გვერდით კუნჭულებში სამზარეულო ქურა მოჩანდა. თვით ხომალდზედაც ძნელად თუ შეხვდებოდი თუ უფრო მოფიქრებულსა და მიზანშეწონილ განლაგებას საგნებისას, როგორც ეს „მწვანე ყუთში“ სუფევდა. იქ ვეკლავური თავის ადგილზე იყო, ზუსტად გათვალისწინებული და წინასწარ გამოზომილი. ფურგონი წერილი ხალტკებით სამად იყო გადატიხრული. გასასვლელში კარი არ კიოდა, მხოლოდ ფარდა ჰქონდა ჩამოფარებული. უკანა განყოფილებაში კაცები თავსდებოდნენ, წინაში — ქალები, შუა განყოფილება თეატრს უჭირა. საკრავები სპექტაკლებისათვის და სხვა საჭიროებიანი სამზარეულოში ინახებოდა. დეკორაციები ფიცარნავის ქვეშ ამოუდოთ. ფიცარნავზე მოწყობილი კიბის აწვეისას დაინახავდი ლამპებს, რომელთა დანიშნულება იყო „მაგიური შუქნათულის“ ეფექტის შექმნა.

ამ „მაგიურ ეფექტებს“ ზემთავონებული ურსუსი ახდენდა ხოლმე. პიესებსაც თვითონვე თხზავდა.

ურსუსი მრავალნაირი ნიჭის პატრონი იყო. სხვადასხვა იშვიათ თვალმაცობას უწყენებდა მაყურებლებს. გარდა იმისა, რომ იგი მკვლანაირ ხმებს პბამედა, აგრეთვე ხინათლისა და ჩრდილის გაკლუნით ყველანაირ მოულოდნელ ილეთებს აკეთებდა. უცებ ცეცხლოვან ციფრებს გამოხატავდა, ან რომელიმე სიტყვებს, მაცქვრალთა სურვილის მიხედვით, ბნელ ბურუსში სხვადასხვა სახეების გამოჩენა-გაუჩინარებას ახდენდა და სხვა ამგვარი უცნაური სასახარობებით აკვირებდა ირგვლივ მოჯარულ მაყურებლებს. ამასთანავე, თვითონ ყურადღებას არ აქცევდა ხალხის აღტაცებას და თითქოს ღრმა ფიქრებში იყო წასული.

ერთხელ გუინპლენმა უთხრა:

— მამა, თქვენ ჯადოქარს ჰგავხართ.

ურსუსმა უპასუხა:

— შერე რა, შეიძლება მე მართლაც ჯადოქარი ვარ.

„მწვანე ყუთი“ ურსუსის ნახაზების მიხედვით იყო ნაგები. მას საკმაოდ გონებამახვილური მოწყობილობა ჰქონდა. ფურგონის მარცხენა კედლის მთელი შუა ნაწილი, წინა და უკანა თვლებს შორის, ხახსრებით იყო დამაგრებული, ჯაჭვებისა და ჭაბრაკების საშუალებით სურვილისამებრ გადმოუსუებდნენ ასანჯე-დასანჯევი ხიდივით. როდესაც გადმოუსუებდნენ ხოლმე, ანჯამებით ზედ დამაგრებული სამი ბოქინტი ვერტიკალურად გასწორდებოდა და მიწაზე დადგმულნი მაგიდის ფეხებივით ზედ იმაგრებდა ფურგონის კედელს, რომელიც ახლა თეატრალურ ფიცარნაგად ქცეულიყო. მაყურებლების წინაშე გაჩნდებოდა სცენა, რომლის გადაშვებული კედელი ავანსცენას წარმოადგენდა. ამ ხერულს მის ახლო გამკლული, დაფეთებული პურიტანი მქადაგებლები თვალს არიდებდნენ და ამბობდნენ: სწორედ ჯოჯოხეთში შესასვლელ კარს გვაგონებსო. საფიქრებელია, რომ ასეთივე უმართებულო გამოგონებისათვის მიუსაჯა სოლომონმა თესპიოსს გაჯოხვა.

სხვათა შორის, თესპიოსის გამოგონებამ უფრო ხანგრძლივად იარსება, ვიდრე საერთოდ ფიქრობენ. თეატრი-ფურგონი დღემდე არსებობს. სწორედ ასეთ მოხეტიალე ფიცარნაგებზე მეთექვსმეტე და მეჩვიდმეტე საუკუნეებში დგამდნენ ამერიისა და პილკინგტონის ბალეტებსა და ბალადებს, საფრანგეთში ჟილბერ კოლუნის პასტორალებს, ფლანდრიაშიც ბაზრებზე დგამდნენ ორმაგ გუნდს

კლიმენტისას, რომელსაც ცრუ პაპის სახელი შეერქვა. გერმანიაში ამ სახითვე წარმოადგენდნენ თეილის მიერ შეთხზულ „დამ და კეას“. იტალიაში იდგებოდა კენეციური ინტერმედები ანიმუსა და კაფოსის, აგრეთვე კენუხის პრინციის ჯეზუალოის ხილვები, „სატირები“ ლაურა გვიდინონის, „ფილენის სასოწარკვეთილება“ და „უგოლინოს სიკვდილი“ ვინჩენცო გალილუისა — ასტრონომიის მამისა, ამასთანავე ვინჩენცო გალილუი თვითონვე მღეროდა თავის თხზულებებსა და თან ვიოლადა გამბას უკრავდა. ასევე მოხეტიალე თეატრალურ ფიცარნაგებზე წარმოადგენდნენ ხოლმე პირველ ცდებს იტალიური ოპერებისას, სადაც 1580 წლიდან თავისუფალმა აღმაფრენამ თანდათან მადრიგალური ენაი შეცვალა.

ფურგონი იმედისფრად იყო შეღებილი; იგი ურსუსსა და გუინპლენს ამოგზაურებდა მთელი მათი აელადიდებით; ფეხი და კუნუსი, კოფოზე მსხდარნი, როგორც ზეიმ-დიდების მაწვეებელნი, ღოროტოტოს აძახებდნენ, ეს ფურგონი დიდებულ მოხეტიალე ლიტერატურულ ოჯახს ეკუთვნოდა; თესპიოსი ზურგს არ შეაქცევდა ურსუსს, ისევე როგორც კონგრივი ვერ დაგმოხდა გუინპლენის მონაცემებს.

რომელიმე ქალაქში ან სოფელში შესვლისას ურსუსი ფეხისა და კუნუსის ღოროტოტოს შემახილებზე მოგროვილ ხალხს განუმარტავდა ამ მუსიკას თავისი დამრიგებლური სიტყვებით:

— ეს არის გრეგორიანული სიმფონია,* მოქალაქენო, გრეგორიანულ საგალობელს იტალიაში წინააღმდეგობას უწევდნენ ამბროზიანული,* ესპანეთში მოხარაბიული* კანონები, მაგრამ გრეგორიანულმა გაიმარჯვა, თუმცა დიდი სიმძვლეების შემდეგ.

ამის პერე „მწვანე ყუთი“ გაჩერდებოდა სადმე, ურსუსის მიერ შერჩეულ ადგილას და საღამოსი კვლევი-აენსცენა გადაეშუებოდა, თეატრი იხსნებოდა და წარმოდგენა იწყებოდა.

„მწვანე ყუთის“ დეკორაციები ურსუსის მიერ დახატულ პეიზაჟებს გამოხატავდა. ფერადები გამოყენებული არ იყო, რის გამოც საჭიროების დროს პეიზაჟი ქვესკელის გამოსახატავადაც გამოდგებოდა.

ფარდა შეკერილი იყო ოთხკუთხა, ჩაღისფერი აბრეშუმის ნაკუნებისაგან.

მაყურებლები ღია ცის ქვეშ თავსდებოდნენ, ფიცარნაგის წინ,

ქებაში ან მოედანზე ნახვეარწრედ ჩამხდარნი მხეში თუ წვიმაში; ამის გამო იმ დროის თეატრს წვიმა გაცილებით მეტად აზარალებდა, უიდრე აზლანდელ თეატრებს. თუ შესაძლებლობა გამოჩნდებოდა, წარმოდგენებს მართავენ სასტუმროს ეზოებშიც. მაშინ მაყურებელთა ლოკების იმდენი სართული აღმოჩნდებოდა, რამდენ-სართულიანიც სასტუმრო იყო. ასეთ შემთხვევაში თეატრი უფრო დახურული შენობის მსგავსად ითვლებოდა და ხალხიც ადგილების ფასს უფრო მეტს იხდიდა.

ურსუსი ყველაფერში მონაწილეობდა: პიესის შეთხზვაში, მის შესრულებაში, ორკესტრში. ვენუსი ხის ციმბალს უკრავდა; ის ოსტატურად უკაცუნებდა ხის ჩაქუჩებით კლავისებზე; ხოლო ფები სიმებზე თითების გამოკრით ერთგვარ გიტარისნაირ საკრავს უკრავდა. მგელიც კი საქმეში ჩააბეს; ისიც დახის შემაღვენლობაში ირიცხებოდა და შემთხვევისთანავე პატარა როლებს ასრულებდა. როდესაც ურსუსი და პომო სცენაზე ერთად გამოჩნდებოდნენ, — ურსუსი ტანზე მჭიდროდ შემოფეხნილი დათვის ტყავითა და პომო თავისი ხაკუთარი მგლის ტყავით, უფრო მჭიდროდ შემოკრულით, მაშინ მაყურებლებს კვლარ გამოუცნოთ, რომელი მათგანი იყო ნამდვილი ნადირი; ეს გარემოება ურსუსს კმაყოფილებას ჰკვირვდა.

IX

უცნაურობანი, რასაც ცუდი გეგმონების ადაშიანები პოუზიას უწოდებენ

ურსუსის პიესები ინტერლუდიის ხასიათისა იყო; ეს ლიტერატურული თანრი ჩვენს დროში გარკვეულწილად მოდიდან გადავიდა. ერთ ასეთ პიესას, რომელიც ჩვენამდე არ მოღწეულა, „URSUS RURSUS-“ ეწოდებოდა. ყოველ კვებს გარეშეა, რომ ამ პიესაში ურსუსი მთავარ როლს ასრულებდა. მთავარი მოქმედი პირის მოჩვენებითი წახვლა სცენიდან და უცბადვე ისევ ახალი, უწყვეტური გამოჩენა, ასეთი იყო, როგორც ჩანს, ამ პიესის მარტივი და საკებარი სიუჟეტი.

ურსუსის ინტერლუდიებს, როგორც მკითხველი ხედავს, ზოგჯერ ლათინური სახელწოდება აქონდა. შიგ ჩართული ლექსები

ესპანურ ენაზედაც იყო. ურსუსის ესპანური ლექსები გართობულიც იყო ხოლმე, როგორც საერთოდ, იმ დროის წველა კასტილიური სონეტი. საზოგადოება ამით უხერხულობას არ გრძნობდა. იმ ეპოქაში ესპანური ენა საკმაოდ გავრცელებული იყო, და ინგლისელი მუზღეაურები კასტილიურ დიალექტზე ისევე თავისუფლად ლაპარაკობდნენ, როგორც რომაელი ჯარისკაცები კართაგენულზე. წიკითხეთ პლაკტი*. ამასთანავე თეატრში და წირვაზედაც ლათინური ან სხვა რომელიმე ენა, რომელიც აუდიტორიისათვის გაუგებარი იყო, მაინც არავის დაბრკოლებას არ უქმნიდა. უცხო ენას ხან მხარულად ნაცნობ სიტყვებსაც ურთავდნენ. ეს გარემოება ნაწილობრივ ეხმარებოდა ძველი გალების საფრანგეთის ლეთისმომომობის დაცვაში. მორწმუნენი ეკლესიაში „IMMOLATUS“-ის ხმაზე გალობდნენ, „მოდით ვიმხიარულოთ“, „SANCTUS“-ის ხმაზე გალობდნენ, „მაკოცე, მეგობარო“. საჭირო გახდა ტრიდენტის კრების საგანგებო დადგენილება, რომ ამგვარ თავისუფლებას ბოლო მოეღებოდა.

ურსუსმა სპეციალურად გუინბლენისათვის შეთხზა ინტერლუდია, რომელიც თვითონაც ძალიან მოსწონდა. ეს იყო მისი საუკეთესო ნაწარმოები. ამაში ჩააქსოვა ურსუსმა მთელი თავისი სული. თავის შემოქმედებაში ძილად თავისი თავი გამოხატოს, ამაზე მეტი ზეიმი განა იქნება შემოქმედისათვის? გომბეზო რომ მეორე გომბეზოს შობს, შედეგრსა ქმნის. ეჭვი გაქვთ? თქვენ თვითონა სცადეთ ეს.

ურსუსი ბეჯითად აშალაშინებდა ამ ინტერლუდიას. მისი ქმნილების სახელი იყო „დამარცხებული ქაიხი“.

აი პიესის შინაარსიც:

ლაშქა, ფარდა იხსნებოდა და „მწვანე ყუთის“ წინ მოგროვილი ბრძო ვერაფერს ხედავდა, გარდა სიბნელისა. ამ თვალით განუჭკურებელ წვედიადში დაბლა დახიხავდა სამი, ოდნავ შესაშინევი ფიგურა: მგელი, დათვი და ადამიანი. მგლის როლში გამოდიოდა მგელი, დათვისაში ურსუსი, ადამიანის როლს კი გუინბლენი ასრულებდა. მგელი და დათვი ბუნების ტლანქ ძალებს, შუუცნობელ მისწრაფებებს, კელურ უშეცრებას გამოხატავდნენ. ორივენი, დათვიც და მგელიც, გუინბლენს მიესვოდნენ, რაც იმას ნიშნავდა, რომ ქაიხი ებრძვის ადამიანს. სამივეს ბუნდოვანი მოხაზულობა სიბნელეს

მოცუვა სუდარაში გახეული გუინალები თავს იცავენ; ხშირი გრ-
ძლი თმა სახეზე ჩამოფარებულია. მგელი კბილებს აღრაჭუნებდა,
ადამიანი ვეროდა. ადამიანი იღუპებოდა ნადირების თავდასხმისა-
მან. ადამიანი შეელას ითხოვდა. მას ხსნა და დახმარება უნდოდა.
მკლისწამლები ძახილითა და მოწოდებით სივრცეს მიძარიავდა.
ბოლოს მოისმოდა მისი ხრიალი. მაყურებლის წინაშე იძლეოდა
სულთმობრძაობა პირველყოფილი ადამიანისა, რომელიც ბევრით
არ განირჩეოდა კელური მხეცისაგან. ეს სანახაობა ავბედითი რამ
ყო. ბრბო სულგანაბული შესცქეროდა სცენას. კიდევ ერთი წამი
და მხეცები იხეიშებდნენ, ქაოხი ჩანთქაუდა ადამიანს. ბრძოლა, კი-
კილი, ღმუილი... და უცბად ყველაფერი წყნარდებოდა და დუმდე-
ბოდა. სიბნელეში სიმღერა მოისმოდა. იგრძნობოდა, რომ რაღაცამ
გაიჭროლა, ნაზი ხმა კვლავ ისმოდა. უხილაეი არსება მღეროდა
და მასთან ერთად ქაერში იღუმალი მუსიკის ბგერები ირზოდა.
უცებ საიდანლაც, როგორღაც თეთრი ღრუბელი გამოჩნდებოდა; ეს
თეთრი ღრუბელი იყო სინათლე წყვიადმი; სინათლე კიდევ ქა-
ლად გამოვლინდებოდა, ხოლო ქალი სულს წარმოადგენდა. გა-
მოჩნდებოდა ღუა — შვიდი, ფაქიზი, მშენიერი, სამინელი თავისი
აღუშფოთველობისა და სიწყნარის გამო; გამოცხადდებოდა შუქით
გარემოცული. დილის განთიადის ფონზე შუქმფენი სილუეტები. იგი
მღეროდა. ეს იყო ნარნარი, ღრმა, გულიდან ამონადენი, გამოუთქ-
მელად მომხიბლაეი ხმა. უხილაეიდან ხილული ხდებოდა და მღე-
როდა განთიადის სხეით მოსილი. ეს სიმღერა უფრო ანგელოზის
ან ბულბულის გალობას ემსახვებოდა. ღუას გამოჩენისთანავე ადა-
მიანი, ამ შუქოსნობით შეფოფინებული, უცბად აიძარსებოდა, მუშ-
ტებს დაუშენდა მხეცებსა და მიწაზე დაანარცხებდა.

მაშინ შუქოსანი მოჩვენება სცენაზე რაღაც ზერხით დასრია-
ლებდა, რაც მაყურებელთათვის ამოუცნობი იყო და რაც სწორედ
ამ ამოუცნობლობის გამო იწვევდა მათში აღტაცებას; ეს მოჩვენე-
ბა წამოიწვებდა სიმღერას ესპანურ ენაზე; ამ სიმღერის სიფაქიზე
მსმენელებში, ინგლისელ მატროსებში, არავეითარ ექვს არ იწვევდა.

აი მისი შინაარსი:
ORA! ILORA!
DE PALABRA
NACE RAZON

DE LUZ EL SON. *

შუმღვ დეა თუალებს ისე დახრიდა, თითქოს თავის ფეხთა ქვეშ
უფსკრული დაინახაო და განაგრძობდა:

NOCHE QUITA TE DE ALLI.

EL ALBA CANTA HALLALI.*

რამდენადაც დეას სიმღერა ხმაძაღლა გაისმოდა ადამიანიც თან-
დათან წელში სწორდებოდა: ის უკვე მიწაზე გართხმული მღოღავი
აღარ იყო, ახლა მუხლებზე იდგა. დახოქილს მოჩვენებისკენ, შუქო-
სანი ქალისკენ ხელები გაეშვირა, თან მუხლებით თელავდა ორი-
ვე უძრავად დამხობილ, თითქოს ვლუის ძალით წაქცეულ ნადირს,
ხოლო მომღერალი ქალი მას, ადამიანს, ასე მიმართავდა:

ES MENESTER A CIELOS IR,

Y TU QUE LLORABAS REIR. *

მერე მიუახლოვდებოდა მას და მნათობის სიღიადით განაგრძობ-
და:

QUEBRA BARZON!

DEXA, MONSTRO,

A TU NEGRO

CAPARAZON. *

ამ სიმღერის დროს ლანდი ადამიანს შუბლზე ხელით შეეხებოდა.
მაშინ წვედიადში სხვა ხმა გაისმოდა, უფრო დაბალი, მაგრამ
უფრო ვნებიანი. ეს ხმა იყო მწუხარეც და ალტაცებულიც. ღრმად
შემაძრწუნებელი თავისი ველური, მაგრამ მოწინებული კილოთი.
ეს იყო ადამიანის გალობა, პასუხად მნათობი ვარსკვლავის გა-
ლობისა. გუინპლენი ისევ მუხლებზე დახოქილი იყო: თავის მიერ
დამარცხებულ მხეცებს მუხლებს აჭერდა და მიწაზე ართხოვდა.
გუინპლენის შუბლზე დეას ხელი ისევ ედო, თვითონ გუინპლენი
ასე გალობდა:

O VEN! AMA!

ERES ALMA

SOI CORAZON.*

უეცრად ამ წვედიადის აკი განიბნეოდა და ნათელი შუქი დაად-
გებოდა გუინპლენის სახეს.

სიბნელიდან უეცრად ურჩხულის ნილაბი გამოჩნდებოდა.

იმ დროს მაყურებლებს ისეთი მღელვარება იპყრობდა, რომლის

სიტყვიერად გადმოცემა შეუძლებელია. ბრბოში სიცილ-ხარხარი
კაისხოდა. სიცილის ატეხას მოულოდნელობა იწვევს და განა ასეთ
ღამოლოებაზე მეტად მოულოდნელი რამე კიდევ იქნება! იმ სინათ-
ლის სხივებისგან გამოწვეულ შთაბეჭდილებას, რომელიც მასხარი-
სა და ამავე დროს ურჩხულის ნიღაბს ეფინებოდა, კერაფერს შეადა-
რებდით. ყოველი მხრიდან ხარხარი ისმოდა: მალლა, დაბლა, წინა
და უკანა რიგებში; მამაკაცები, ქალები, მულოტი მოხუცები, ვარ-
დისფერტუჩება ბავშვები. იცინოდნენ გულკეთილები, იცინოდნენ
აკებიც, მხიარული ადამიანებიცა და ნაღვლიანებიც, ვეულის სახე
მხიარულებას გაეშუქებინა. ქუჩაში გამკლუვლიც კი, რომელიც
აქ მომხდარს ვერასა ხედაუდნენ, იმ ხმამაღალი სიცილ-ხარხარის
გამგონები, თვითონაც იცინოდნენ, მაყურებლები თავიანთ ალტა-
ცება-ზეიმს ტაშით და ფეხების ბრახუნით გამოხატავდნენ. სცენას
ფარდა ფარავდა, მაგრამ გუინპლენს მაინც იწვევდნენ გახელებით.
მის უდიდესი წარმატება კქონდა. ხალხში ხმა ისმოდა: თქვენ „და-
მარცხებული ქაოსი“ არ გინახათ? ვეულის მიჭქარებოდა გუინ-
პლენის სანახავად. აქ თავს იყრიდა უზრუნველ-უსაქმური ხალხი,
რომ გაეცინათ და გამხიარულებულიყვნენ. მოდიოდნენ მელანქო-
ლიით შეპვრობილნი, იხეთებიც კი, რომელთაც სინდისი ქენჯნი-
დათ. ეს შეუკავებელი ხარხარი ხან აუადმოფურ მოვლენად გეჭვე-
ნებოდათ, მაგრამ, თუ ქვეყნად არსებობს იხეთი გადამდები რამ,
რისაც ადამიანს არ უმინია, ეს სწორედ გადამდები მხიარულებაა.
მაგრამ გუინპლენს წარმატება მხოლოდ ღარიბ-ღატაკ მაყურებელ-
თა შორის კქონდა. დიდი ბრბო პატარა ადამიანებისაგან შედგება.
„დამარცხებული ქაოსის“ ნახეა ურთი პენი ღირდა. წარჩინებულნი
და მდიდარნი არ დადიოდნენ, სადაც სანახაობაზე დასწრების ფასი
ურთი გროში იყო.

ურსუსი გულგრილად არ იყო განწყობილი თავისი დრამატული
ნაწარმოების მიმართ, რომლის შეთხზვამდე იგი დიდხანს ფიქრობ-
და გუნებაში.

ეს წემი პიესა კინზე შექსპირის პიესების ყაიდაზე დაწერილი,
— თავმდაბლად აცხადებდა „დამარცხებული ქაოსის“ ავტორი.

გუინპლენის დანახვისთანავე მაყურებელთა შთაბეჭდილებას
უფრო აძლიერებდა კონტრასტი იმავე გუინპლენსა და მის პარტ-
ნიორს, დეას, შორის. სახიარო გუინპლენის გვერდით თუთრი ღან-

და ისეთ გრძნობას იწვევდა, თითქოს ქალღმერთის გამოცხადებამ გააკვირვო. ხალხის ბრბო იღუმალი შემოფოთებით შესცქეროდა დეას. მასში რაღაც ამაღლებული რამ იყო. იგი იმგვარ ქალწულ ქურუმად მოჩანდა, რომლისთვისაც ჯერ უცნობია ადამიანური ვნებები, მაგრამ რომელმაც ღმერთი შეიცნო, კარგად ჩანდა, რომ ქალი ბრმა იყო, მაგრამ ისიც იგრძნობოდა, რომ იგი ყველაფერს ხელაყვდა. თითქოს იგი ზედ ბუნებრიობის მიჯნაზე იდგა და რაღაც არამიწიერი სინათლით იყო გაშუქებული. ის თითქოს ვარსკვლავების სფეროდან ჩამოსულიყო ისეთი გარჯისათვის, როგორც ირგება ხოლმე ცა, რათა ირგვლივ შუქის ნათელი მოჰფინოს. მან, ამ ქალღმერთისებურმა არსებამ საზიზღარი ურჩხული ნახა და მას ადამიანის სული ჩაჰბერა. იგი იმ შემოქმედი ძალის შთაბუქდილებას ახდენდა, რომელიც თავისი ქმნილებით კმაყოფილიც იყო და ამკედროს შემწრუნებულიც. მის მშვენიერ სახეზე ზეაღმტაცი დარცხვენა იხატებოდა; აგრეთვე მტკიცე ნებისყოფა კეთილმოქმედების ჩასადენად, რის შედეგად მას განციფერებაც კი ეტყობოდა. ცხადი იყო, რომ ამ არსებას უყვარდა თავისი საზიზღარი; მაგრამ იცოდა კი, რომ იგი საზიზღარია? დიახ, იცოდა, იმიტომ, რომ ეხებოდა მას არა, იმიტომ, რომ ეს ქალი მას არ უგულუბელყოფდა. ამ ურთიერთსაწინააღმდეგო მოკლენების, სიბნელისა და სინათლის შეთანაბრება მაყურებელთა შეგნებაში ერთგვარ ბუნდოვანებას ბადებდა, და ამ ბუნდოვანებაში უსასღვრო სიერცეები იხაზებოდა. რა გზით უერთდება ღვთაება პირველად ნიუთიერებას? როგორ შეაღწევს სული მატერიაში? რატომ არის, რომ მზის სხივი მთავარი მაცოცხლებელი ძალაა? როგორ ეცელება სახე უსახურს? როგორ იქმნება უფორმოდან სრულყოფილი მშვენიერება? ყველა ეს საიდუმლოებანი ბუნდოვან სახეებად წარმოდგარნი, თითქმის კოსმოსურ მღელვარებას უნერგავდა მაყურებლებს. და გუინპლენის ნიღბის მაცქრაღლთ კრუნჩხვის გამოძწევე ხარხარს უძლიერებდა. მაყურებელი თავს როდი იწუხებს, ღრმად ჩაუფიქრდეს ნანახის აზრს. ამიტომ მაყურებლები ავტორის ჩანაფიქრზე დაკვირვების გარეშე მაინც ხედებოდნენ, რომ აქ რაღაც უფრო დამაფიქრებელი, უფრო მეტი იყო იმაზე, რასაც სხვა ფიციარნაგების სანახაობებზე უჩვენებდნენ. ეს არაწვეულებრივი სპექტაკლი ფარდას ხდიდა ადამიანის გარდაქმნის საიდუმლოებას.

რაც შეეხება დეას ძნელია მისი განცდების სიტყვიერად გადმოცემა. ის გრძნობდა, რომ გარს აუარება ხალხი ეხვია, მაგრამ არ იცოდა, რა იყო ეს ბრბო. მხოლოდ მათი ხმები ესმოდა, მეტი არაფერი ბრბო მისთვის მხოლოდ შებერვა იყო და არსებითად ეს მართლაც ასეა. თაობათა ცვლაც ხება რა არის, თუ არა მარადიულობის ამოხსნა. ადამიანი ჩაისუნთქავს, ამოისუნთქავს და სულს განუტყვევებს. ბრბოში დეას თავი მარტოდმარტო ეგულებოდა და შიშით თითქოს მის ფეხქვეშ უფსკრული გადახსნილიყო. მაგრამ ასეთი შემფოთებისა და მწუხარების მდგომარეობაშიც, როდესაც უღანამაულო არსებას უფსკრულში ჩაკარდნის მოლოდინში აღმფოთება იპყრობს და მზად არის საყვედური აღმოხდეს ამოუცნობი განგების მიმართ, ასეთ წუთებშიც დეა სულთ არ დაეშვებოდა; თავისი მარტოობის გრძნობას სძლედა; სძლედა აგრეთვე ბუნდოვან შიშსაც ხიფათის წინაშე; უცბად ისევ სიმტკიცეს იჩინდა და საჭრდენს პოულობდა; ხელჩასაჭიდს აგნებდა, წველიადის უსაზღვრო ქვეყანაში ხელებგაწედილი, გუინპლენის ბრგე თავს ვერდნობოდა. ენით უთქმელი სიხარული! იგი ვარდისფერ თითებს ვაქაცის ხშირ ხეჭუჭტ თმაში აფათურებდა. ხეუელ თმასთან მიკარება ყოველთვის რალაც ნაზ განცდას იწვევს. დეა უაღერსებოდა ხშირ საწმისს, მაგრამ იცოდა, რომ ეს ღობი იყო; მისი გული ენით გამოუთქმელი სიყვარულით ივსებოდა. ამ დროს ასე ეგონა, რომ ხიფათს არ გადაუკრებოდა. მან თავის გადამრჩენ-მფარველს მიაგნო. ხოლო მყურებლებს სულ სხვანაირად წარმოედგინათ. მათთვის ხიფათს გადარჩენილი იყო გუინპლენი, ხოლო გადამრჩენი-მფარველი კი დეა. „არაფერია!“ — ფიქრობდა ურსუსი, რომელიც მიძხვდარიყო, რა ხდებოდა დეას გულში, ხოლო დეა დამშვიდებული და ალტაცებული მუხლს იდრეკდა მფარველი ანგელოზის წინაშე, მიუხედავად იმისა, რომ ბრბო იქ მხოლოდ ურჩხულსა ხედავდა და ისიც მოჯადოებული, თავისებურად, სხვანაირად განიცდიდა იმ ტიტანისებური ხარხარის ზეგავლენას.

ჭეშმარიტმა სიყვარულმა არ იცის, რა არის მოჭარბებულობა. იგი საკვებით სულიერია და არ შეიძლება გაცივდეს. გაღვივებულ ნალექრდალს ფერფლი წაუფარება, ხოლო ცის მნათობს არასოდეს; წარმტაცი განცდები დეასათვის ყოველ საღამოს შეორდებოდა.

ნახი განცდების გამო მხად იყო ეტირა მაშინ, როდესაც ხალხს სიცილისგან ქანცი უწვდებოდა. დეას ირგელიე გახულებული მხარე რულება გამეფებულყო; ის კი ფაქიზ ბედნიერებას განიცდიდა.

თუმცა ეს აღვირა ხსნილი შეუკავებელი ხალისობა, რასაც გურ-პლენის შემადრწუნებელი ნიღბის უცაბელი გამოჩენა იწყვედა. სულაც არ ეთანხმებოდა ურსუსის ვარაუდებს. მას ღიმილი უჩივდა, ამ ხარხარს. მას უნდოდა მაყურებელი სანახაობას უფრო ნაკლებ ტლანქი თვისების აღტაცებით შეჰგებებოდა. მაგრამ ტრაიუმფი ყოველთვის მანუგეშებულია და ურსუსიც ყოველ საღამოს ურგუდებოდა თავისი პიესის ასეთ, ცოტა არ იყოს, უცნაურ წარმატებას, რაკი ანგარიშობდა, თუ რამდენი მილინგი შედგებოდა შეგროვილი ფარტინგების მთელი წყებიდან და რამდენი გირუანქა სტრუინგი მილინგების მთელი წყებიდან. გარდა ამისა, იგი თავისთვის ამბობდა: როდესაც სიცილი დაცხრება, „დამარცხებული ქაოსი“ ისევ თვალწინ წარმოუდგება მაყურებელს და აუცილებლიე დატოვებს მათ გრძობაზე გაველენასო. უნდა ითქვას, რომ თითქმის არ ცდებოდა. ხელოვნების ყოველი ნაწარმოები კვალს ტოვებს ადამიანთა შეგნებაზე. დიანაც, რომ მდაბიო ხალხი უურადლებით აკვირდებოდა ამ მგელს, დათვს, ადამიანს, ამ მუსიკას, ამ ველურ ღმუილს, რომელზედაც პარმონია იმარჯვებს, ამ წყვილიდს, რომელსაც განთიადის სხივები განაბნეუდა, ამ სიმღერა-გალობას, რომელიც სინათლეს გამოსცემდა. ყოველივე ამას ეს მდაბიო ხალხი მაინც თანაუგრძნობდა, თუმცა ბუნდოვნად, მაგრამ ღრმა სიმშათით; კიდევაც უროგვარი პატივისცემითა და სინაზითაც. თანაუგრძნობდა ამ დრამატულ პოემას, ამ „დამარცხებულ ქაოსს“, ამ ნათლის საწყისის გამარჯვებას ბნელეთის ძალებზე, რაც ადამიანს სასიხარულო ზეიმს ანიჭებდა. აი ასეთნაირი იყო ტლანქი დროს ტარება-მხიარულება მდაბიო ხალხისა.

ისინი ამგვარი სანახაობით საესებით კმაყოფილდებოდნენ. მათ არ ქეონდათ საშუალება, დასწრებოდნენ „კეთილშობილ ორთაბრძოლას“, რომელსაც კეთილშობილი ჯენტლმენების გასართობად აწყობდნენ. არც იმის საშუალება გააჩნდათ მსგავსად წარჩინებულ დიდკაცობისა, თავისი ვინების სანაძლეოს ჩამოსულიყვნენ ქელმ-გვილის საჭომაგოდ და ფილემ-გე-მედონის საწინააღმდეგოდ.

ცხოვრებიდან გარიჟული ადამიანის
შხაღულშბანი საბნმსა და ადამიანმზა

ადამიანს ყოველთვის აქვს იდუმალი ზრახვები, — შური იძიოს მღებული სიამოვნების სამაგიეროდ, აქედან წარმოდგება სიძულეული მსახიობისადმი.

ეს არსება მე მზიბლავს, მართობს, მანუგეშებს, მიზიდავს, ზნეობრივად მამაღლებს, მასიამოვნებს, მარგებელია ჩემთვის — მაშ, რა ბოროტებით გადაუუხადო სამაგიერო? დამცირებით. სიძულეული, ეს არის სილაქი შორიდან. მაშ ხილა გაკაწნათ. იგი მე მომწონს — მაშ, ის ბილწია. მან მე სამსახური გამიწია, სამაგიეროდ მძულს. სად ეიძოვი ქვა, რომ ვესროლო? მღედელო, მომეცი შენი ქვა! ფილოსოფოსო, მომეხმარე! ბოსიუე, განკვეთე იგი ეკლესიიდან! რუსო, აძაგე იგი! ორატორო, მიყარე სეტყვასავით, რაც კი აუი და შაუი მოგადგება პირზე!* დათო, მისცხე იმას ერთი რიყის ქვა! ქვა და ლოდი ვესროლოთ ხეხილს, ნაყოფი დაეთქეროთ და შეკჭამოთ. „ვაშა!“ და „ძირს!“! პოეტის ლექსების თქმა — ჭირიანობას ნიშნავს. ჰეი, შენ, ჯამბაზო და ტაკიმასხარავ! მისი წარმატების საპატივცემლოდ ჩვენ რკინის საყელური შევაბათ და სამარცხენო ბოძზე მივაჯაჭვოთ. მისი ტრიუმფი ჩვენ მის შვეიწროება-დევნიით დაუასრულოთ. დეე, მოაგროვოს თავის ირგვლიე ხალხის ბრბო და ამითვე თავისი მარტოობა შექმნას. აი ამნაირად შეძლებული კლახის ადამიანებმა, ე.წ. მაღალი წრის ადამიანებმა გამოიგონეს კომედიანტიისთვის განსაკუთრებული ფორმა საზოგადოებიდან გარიდება-განშორებისა. ეს არის აპლოდისმენტი.

მდაბიო ხალხი ასეთი სასტიკი არ იყო. მას არ სძულდა გუინაღუნი და არ ეზიზღებოდა. მაგრამ მაინც ინგლისის ყველაზე უკანასკნელი ნავსადგურის ყველაზე მდაბიო მექენძე-მწურთაუი თავის თავს აუცილებლად მაღლა აეყენებდა ამ გამამხიარულებულ „ვიგინდარაზე“ და ფიქრობდა, რომ მექენძე-მწურთაუი იმდენად მაღლა იდგა მასხარა-ჯამბაზზე, რამდენადაც ლორდი — მექენძე-მწურთაუზე.

მაშ ასე, როგორც ყველა სხვა კომედიანტი, გუინაღუნიც, რომელსაც მაყურებლები ტაშს უკრავდნენ, მარტოდმარტო გრძობდა

თავს ამასთანავე ამ წყენს დალოცვილ დედამიწაზე ყოველივე წარ-
მატება დანაშაულობს, თუკი მისი გამოსყიდვა ხდება საჭირო. ყოველ
მედლის მუორე მხარეც აქვს.

გუინპლენისათვის ეს მუორე მხარე არ არსებობდა. იმიტომ, რომ
მისი წარმატების ერთი და მუორე შედეგიც მას ქვეყანა უჯდებო-
და: ის კმაყოფილი იყო ტაშითა და კმაყოფილი იყო მარტოობითაც.
ტაში მას სიძლიდრესა სძენდა; მარტოობა ბედნიერებას ანიჭებდა.

მდიდარი იყო საზოგადოების დაბალ ფენაში, ეს მხოლოდ და მხო-
ლოდ იმას ნიშნავს, რომ ღარიბად არ იყო. ტანსაცმელი დახვეულ-
გაცვეთილი არ გეცვას, კუჭის სიცარიელე არა გტანჯავდეს და
არც უშუშობა გაწუხებდეს. საჭმელ-სასმელი ნებისად გაგანდეს.
გჭონდეს ყოველივე აუცილებელი. ამასთანავე შესაძლებლობაც,
რომ მათხოვარს ორიოდე გროში მიასწოდო. აი, ამ ხომიერ კმაყო-
ფილებას მაღლწა გუინპლენმა, რაც რამდენადმე დამოუკიდებელ
ცხოვრებას უქმნიდა.

მაგრამ სული მისი აურაცხელი სიძლიდრის მფლობელი იყო. ის
ორმხრივით სიყვარულით ტყებოდა. მეტი რა ისურვოს გულმა?

სხვა არც არაფერი სურდა.

მგონი, ერთადერთი, რაც შეიძლებოდა მისთვის შევეუთავებო-
ნა, ის იყო, თუ სიგონჯისგან ვიხსნიდით. მაგრამ როგორი აღმოყო-
ფით უარყოფდა იგი ასეთ წინადადებას! მოუშორებინა ნიღაბი,
დაებრუნებინა თავისი ნამდვილი პირისახე, ისევე ისეთი გამზდარი-
ყო, როგორიც შესაძლოა ოდესმე ყოფილიყო — ღამაში და მიშხიდ-
ველი — არაფრის გულისათვის ამაზე არ დათანხმდებოდა! მაშინ
ღეას პურს ვინდა აჭმევდა? რა ეშველებოდა საცოდავ, უსუსურ
ბრძას, რომელსაც ის უყვარდა? სიცილისაგან ასე რომ არ იმანჯუ-
ბოდეს, რის მუოხებითაც იგი ერთადერთი თავისებური ყაიდის კო-
მედიანტია, მაშინ უბრალო მასხარაღა იქნებოდა, წვეულებრავი
ტანმოუარჯიშე, ქუჩასა და ეზოში გადმოგდებული გროშების ამკრე-
ფი. მაშინ, შესაძლოა, ღეასაც მუდამდღე არა აჭიროდა პური. იგი
ძლიერი, ღრმა და გულმოსახვედრი სიამაყით გრძნობდა, რომ იმ
უსაშველო ციური ქმნილების მფარველი იყო. წვედიადი, მარტოო-
ბა, გაჭირვება, უსაშველობა, უმეცრება, შიმშილი და წყურვილი —
შვიდი დაღებული ხახა სიღარიბისა — განრთხმულიყო მის წინაშე-
ხოლო ის იყო წმინდა გიორგი, რომელიც ამ გველეშაპს ებრძოდა

და კიდევაც ამარცხებდა სიღარიბეს. რითი? თავისი უსახურობით. თავისი სახიზრობის წყალობით მას სარგებლობა მოჰქონდა, დახმარებას უწევდა. გამარჯვებას გამარჯვებაზე აღწევდა, სახელოვანი გახდა. ოღონდ კი გამოხულიყო მაყურებელთა წინაშე და ფულებით ჯიბეს უსვებდნენ. იგი ბრბოზე ბატონობდა, მბრძანებელი იყო მისი. მას, გუინაღუნს, ყველაფრის გაკეთება შეეძლო დეას გულისთვის. ამაზედაც ზრუნავდა, რომ დეას აუცილებელი საჭიროებანი დაეკმაყოფილებინა. ასრულებდა მის ყოველ სურვილსა და ფანტაზიებსაც კი იმ ვიწრო ფარგლებში, როგორც შეიძლებოდა ჰქონოდა ბრმა პალს. გუინაღუნი და დეა, როგორც ჩვენ ვამბობდით, ნამდვილად განგებას დაუნიშნა ერთმანეთისათვის. გუინაღუნი გრძნობდა, რომ დეა მას აღაფრთოვანებდა. ქალიც გრძნობდა, რომ გუინაღუნი შხად იყო ხელში აყვანილი ეტარებინა. იმაზე უფრო სიამოვნება არაფერია, რომ საყვარელ არსებას შეარველოდდე, მისცე ყველაფერი აუცილებელი იმას, ვინც ეარსკვლაკებამდე გამაღლებს. გუინაღუნმა შეიცნო ეს უმაღლესი ნეტარება. თავისი უსახურობით მისწვდა ამას. ეს უსახურობა სძენდა მას უპირატესობას ყველაფერზე. თავისი სიმახინჯის წყალობით ინახავდა თავის თავსაც და მახლობლუბსაც. კმაყოფილიც იყო და ამაყოფობდა კიდევაც ამით. სივონჯე მას უწებებულსა ხდიდა. ბედისწერა მას ველარას დააკლებდა: ის უკვე ამოიწერა, რადგან ასე მუხანათურად სასტიკი დალი დაასვა, ხოლო ამ დაღმა გუინაღუნს ზეიმი შეუქმნა. უბედურებათა მორვევი ნათელი ბედნიერების მწვერულად იქცა. გუინაღუნი ტყვე გახდა საკუთარი სახიზრობისა; მაგრამ ამ ტყვეობას მისას დეაც ინაწილებდა. როგორც ზევითაც ვამბობდით, საპურობილე სამოთხედ იქცა. დაპატონებულსა და დანარჩენ ქვეყანას შორს კედელი იყო ამართული. მით უკეთესი, ეს კედელი მათ სხვა ადამიანებისაგან აცალკევებდა, მაგრამ, სამაგიეროდ, იცავდა კიდევაც. რა ზიანს მიაყენებდნენ დეას ან გუინაღუნს, როდესაც ისინი ესოდენ დამორებულნი იყვნენ ცხოვრების ორომტრიალს? გუინაღუნისთვის წარმატების წართმევა? შეუძლებელი იყო. მაშინ გუინაღუნისთვის სხვა პირისაზე უნდა მიეცათ. მისთვის რომ დეას სიყვარული წაერთმიათ? ეს შეუძლებელი იყო. დეა მას ვერა ზედაედა. დეას სიბრძავე უმარტებელი იყო. მამ რა უხერხულობას წარმოადგენდა გუინაღუნისათვის მისი სახიზრობა? — არაკითარს. რა უპირატესობას აძლევდა

იგი მას? — ვველანაირს. მიუხედავად თავისი სახიზრობისა, ან იქნებ თავისი სახიზრობის წყალობით, იგი შეიყვარეს სახიზრობამ და დაშაკებულობამ ინსტიტუტურად ერთიმეორისაკენ გაიწიეს და კავშირი შეკრეს უყვარდე, განა ეს ვველაფერს არ ნიშნავს? გუნ-პლენი მხოლოდ მადლიერებას განიცდიდა თავისი სიმახინჯის გახსენებაზე. დაღი მისთვის დალოცვა გამოდგა. მას უხაროდა, რომ ეს სახიზრობა აღმოუფხვრელი და საბოლოო იყო. რა ბედნიერებაა, რომ ამ მადლს მას კურასგზით ვერ წაართმევენ. ვიდრე არსებობენ გზაჯვარედინები, საბაზრო მოედნები, შორი გზები, დაბლა ხალხი და მაღლა ცა, გუნპლენი დარწმუნებული უნდა ყოფილიყო, რომ ხელისშეწყობილი დღეც მას შემოსავალსა და საზრდოს არ მოაკლვდა. დეას არაფერი გაუჭირდება და მათ ერთმანეთი უყვარებათ. გუნ-პლენი თავის გარეგნობას აპოლონიის გარეგნობაზეც არ გაცეცდდა. სახიზრად ყოფნა — ამაში იყო მთელი მისი ბედნიერება.

სწორედ ამიტომაც ვამბობდით მოთხრობის დასაწყისში, რომ ბედმა უხეად დააჯილდოვა იგი; ეს ბედით დეუნილი არსება იმავე ბედის ნებიერიც იყო.

გუნპლენი იმდენად ბედნიერად გრძობდა თავს, რომ ხან კდე-ვაც ებრალებოდა სხვანი, მის ირგვლივმოყოფი ადამიანები. მას თანამგრძობი გული ჰქონდა. ამასთანავე შეუცნობლად მისწრაფო-და გაუგო, რა ხდებოდა ირგვლივ, ვინაიდან ქვეყნად არ მოიპოვება სრულიად კარბაკტილი, განდგომილი ადამიანი. ბუნებაც კი არ არის განყენებული. გუნპლენს უხაროდა, რომ დანარჩენ ქვეყანას და მას შუა კედელი ამართულიყო; მაგრამ ხანდახან თავისწული გადაიხედავდა ხოლმე ზღუდე-კედელს იქით. ამის შემდეგ თავის მდგომარეობას სხვა ხალხის მდგომარეობას ადარებდა, და უფრო მეტი სიხარულით უბრუნდებოდა თავის მარტოობასა და დეას.

რას ხედავდა გუნპლენი თავის ირგვლივ? რას წარმოადგენდნენ ის არსებანი, რომელნიც მისი მუდმივი მოგზაურობის წყალობით, სულ სხვადასხვანაირი სახით წარმოდგებოდნენ მის წინაშე? ასე ყოველდღე სულ ახალ-ახალი არსებანი ცვლიდნენ ერთმანეთს, სულ მუდამ ახალი ადამიანები, მაგრამ იგივე ბრბო, უწყვეტლო მუდამ ახალი სახეები, მაგრამ სულ მუდამ ერთი და იგივე უბედურებები. ვველა ჯურის ნამსხვრევები. ყოველ საღამოს ვველა სახის აუცილებელი სოციალური უბედურებანი მჭიდრო რგოლად მოგვ-დობოდნენ; ეს იყო გუნპლენის ბედნიერება.

„შენე უთი“ პოპულარული იყო.

დაბალი ფასები დაბალ კლასებს იზიდავდა. გუინპლენტონ მოდიოდნენ უსუსურნი, ღარიბნი, უძლურნი. მისკენ ისე მოილტვოდნენ, როგორც ჭიქა ჯინისკენ. მოდიოდნენ რომ ორ გროსად თავი დაიწვევდა უყიდათ. გუინპლენი თავისი ფიცარნავიდან თვალს ადევნებდა ამ დაღვრემილ ბრბოს. მის შემეცნებაში ერთიმეორზე აღწევდნენ დაუსრულებელი ხილარიბის სახეები. ადამიანის სახეზე აღბეჭდილი მისი სინდისი და მთელი მისი ცხოვრება: იგი ჯამია მრავალი საიდუმლოთი ზემოქმედებისა, რომელთაგან თითოეული თავის კვალს ტოვებს მასზე. არ ყოფილა ისეთი ტანჯვა, ისეთი სიკვდილი და შრისხანება, ისეთი უპატიობა, ისეთი სასოწარკვეთილება, რომლის ანაბეჭდი არ დაენახოს გუინპლენს ამ სახეებზე. აი, ამ ბეჭეებს დღეს არა უჭამიათ რა. აი, ეს კაცი მაშაა, ეს დედაკაცი — დედა; მათ უკან დასაღებად განწირული ოჯახის სახეებია. აკერ, ის ამ კაცის პირისახეა, რომელიც ბიწიერებას შეუპყრია და დანაშაულის ჩადენას ღამობს; მიზეზი ცხადი იყო: უბეცრება და გაჭირვება. ისეთი პირებიც იყვნენ, რომელთაც სახეზე ბუნებრივი გულგუთილობის ბეჭედი აჩნდათ. მაგრამ სოციალური ჩაგვრის გამო ეს გულგუთილობის იერი წამლილიყო და მძულვარება დაიწყო. ქალარა, მოხუცი დედაკაცის შუბლზე სიტყვა „შიმშილი“ აღბეჭდილიყო. ახალგაზრდა ქალის შუბლზე აღბეჭდილი იყო სიტყვა „მეძაობა“. ერთსა და იმავე ფაქტს ახალგაზრდა ქალისა და მოხუცი-სათვის სხვადასხვა შედეგი გამოეყო; მაგრამ რომლისთვის უფრო მძიმე იყო იგი? ამ ბრბოში იყო მშრომელი ხელები, მაგრამ შრომისათვის საჭირო იარაღი არ გააჩნდათ. ამ ხალხს მუშაობა უნდოდა და სამუშაო არ ჰქონდა. ხან მუშის გვერდით კარისკაცი ჩამოჯდებოდა, ხან ინვალიდი და გუინპლენის წინ ომის ლანდი ისახებოდა. აქ გუინპლენი უმუშევრობას ხედავდა, იქ — ექსპლუატაციასა და შინობას. ზოგიერთ სახეზე იგი აშკარა გადაგვარების ნიშნებს ამჩნევდა. ადამიანის თანდათანობით დაბრუნებას პირუტყვის მდგომარეობამდე. რაც საზოგადოების დაბალ ფენებში გამოწვეული იყო ნეტარებაში მყოფი ზედა ფენის მიერ მძიმე ჩაგვრის გამო. ამ თვალთ კანუჭერეტულ წვედიადში გუინპლენი მხოლოდ ერთ ნათელ წერტილსა ხედავდა: მან და დეამ მწარე ტანჯვა გამოიარეს და ახლა ბედნიერები იყვნენ, ყოველივე დანარჩენს წვევლა-კრულვის

დადი აზნდა. გუინაღენმა იცოდა, რომ მათ ზევით დგანან უნდა
პამოსილნი, მდიდარნი, სახელოვანნი, ბედისაგან განებურებულნი
და გრძობდა კიდევაც, რაოდენ შეუცნობლად თელავდნენ მას;
ხოლო ქვედა ფენაში იგი ამწვედა უბედურთა გაფითრებულ სახე-
ებს. ამ ორ უკიდურეს მოვლენათა შორის ის ხედავდა თავის თავსა
და დეას, თავის ნამცეცა და იმავე დროს უსახლერო ბედნიერებას.
ზედა ფენაში იყვნენ თავისუფალი და უსაქმური ადამიანები, მხა-
რულნი და მროკენი, სრულიად გულგრილად სხვათა ფეხით მიუ-
ლავნი. ამავე დროს გუინაღენი ქვედა ფენაში იმ ადამიანთა წევბას
ხედავდა, რომლებსაც ფეხით თელავდნენ. ბრწყინალებს საფეხუ-
რად ბნელუთა გამოყენებულნი: ეს იყო სამწუხარო ფაქტი, ნიშანი
საზოგადოებრივი ღრმა დაავადებისა. გუინაღენს კარგად ჰქონდა
გათვალისწინებული ეს სამწუხარო მოვლენა. რა დამამცირებელი
ხედავდა! ადამიანს შეუძლია ასე მუხლებზე ხოხვა. ასეთი ლტოლვა
არარაობასა და სიბინძურისადმი, ასეთი საზიზღარი უარყოფა თა-
ვისი თავისა იწყევდა ხურვილს, გაგეთელა ეს საზიზღარი ფეხით!
რომელი ჰეპელას ჭკუბრად არის ქცეული ეს მიწიერი არსებობა? ამ
შმიერი, უციცი ბრბოს თავზე, ყველგან, საითაც გაიხედავთ, დანა-
შაულის ან სახელგატეხილობის კითხვითი ნიშნები ჩანან. სინდისს
გახრწნა ყოველი მათგანის აუშორებელი დასასრულია.

არ არის ამ ფენაში არც ერთი ბავშვი, რომელსაც მოზრდილო-
ბისას დამცირება არ ელოდეს, არ არის არც ერთი უმანწილი ქალი,
რომელსაც თავისი ნამუხის გაყიდვა არ დასჭირდება! აქ არც ერთი
ვარდ-ყვავილი არ მოიპოვება, რომელსაც არ შენერწყვავენ.

დროდადრო გუინაღენი მღელვარებით ამტერებდა ფოქლისგან-
მჭკრეტ თვალს ამ წვედიადის სიღრმეს, სადაც უნაყოფოდ იღუპე-
ბოდა ესოდენი გულისწადილი; სადაც იმდენი არაქათგამოღვეული
ძალ-ღონე იბრძოდა; იქ იგი ხედავდა მთელ ოჯახებს, საზოგა-
დოებრივი პირობების გამო დაცემულებსა და ფსკერზე ჩადირულთ.
ხედავდა კანონების მიერ დამახინჯებულ ადათებს, ხედავდა წელს
დაქიპულებს, ხედავდა ღარიბებს, გადასახადებისაგან წელს
განწყვეტილთ. ხედავდა გონიერ ადამიანებს, რომელნიც უმეცრებას
წვედიადის მორევში ჩაუთრია. ფსკერზე გონების თვალთ განჭკრე-
ტდა დამხრჩვეალითა სიმრავლეს, შმიერთა დამხობას, ომებისაგან

წაქვილი და სიკვდილის თარეშს. ეს საერთო უბედურების გულისწამლები სურათი ხელს უხუთავდა მას. იგი თითქოს ზედავდა ადამიანთა მწუხარების უკუნი ზღვის ზედაპირზე მოქცეულ უბედურებათა მთელ ამონადულს. თვითონ კითხვით ნაცნაფედულს შეფარებული, აქედან უთვალთვალებდა ხომალდის ჩადირვას.

ხან ასეთ დროს ხელებში ჩამალავდა ხოლმე თავის დასახიჩრებულ სახეს და ღრმა ფიქრებს მიეცემოდა.

რა უგუნურებაა ბუნდუერება! რაღა არ მოსდის აზრად! მის ტუინში შეუსაბამო ფიქრები იბადებიან, ოდესღაც მან ჩვილი ბავშვი სიკვდილს გადაარჩინა. ახლა მას შეუკავებელი სურვილი იყვრობდა, რომ ყველა უბედურისათვის დახმარება აღმოეჩინა. ბუნდოვანი აზრები ხან კიდევაც ააცილებდა ხოლმე რეალურ სინამდვილეს. ზომიერების გრძნობას იმ დონემდე სცილდებოდა, რომ თავის თავს კეთიხებოდა: „მამ როგორ, რა გზით უნდა ეშველოს ყველა ღარიბ-ღატაკს?“ ხან ისეთ თავდავიწყებას ეძლეოდა, რომ ხმამაღლა იმუორებდა ამ ხიტყვებს. მაშინ ურსუსი მხრებს აიხეჩდა და დაამტერებოდა გუინპლენს, ხოლო გუინპლენი ოცნებას განაგრძობდა:

— ოჰ, ძალაუფლება რომ ჩემს ხელთ იფოს, იცით როგორ დაეხმარებოდი უბედურებს! მაგრამ მე რა ვარ? საცოდავი არარაობა! რა შემძლია მოვიმოქმედო? არაფერი!

მაგრამ გუინპლენი ცდებოდა. ის ბევრ რაშეს აკეთებდა უბედურთათვის. ის მათ აცინებდა.

და ჩვენც ხომ უკვე ვთქვით, ადამიანებს ხიცილი დაწყვებიან, იმას ნიშნავს, რომ დარდი დააეიწყო.

განა კაცობრიობის კეთილისმყოფელი არ არის იგი, ვინც ხალხს დარდს ავიწყებს.

XI

გუინპლენი — საგართლიანობის მაუწყებელი, ურსუსი — ძველარტების მაუწყებელი

ფილოსოფოსი იგივე მეთვალყურეა. სხვისი ფიქრების ამოცნობის მოვეარული ურსუსი ფხიხლად აღევენება თვალყურს თავის აღზრდილს. ჩვენი ჩუმი მონილოგები ჩვენს სახეზე აღიბეჭდება,

რასაც ფიზიონომისტები სრულიად ნათლად ხედავენ, რაც გუნ-
პლების სულსა და გულს აღელვებდა, ურსუსის ვურადღებას არ
გამორჩენია. ერთხელ, როდესაც გუინპლენი ფიქრებში იყო წასუ-
ლი, ურსუსმა კალთაზე ხელი ჩამოჰკრა და შესძახა:

— შენ, როგორც ვხედავ, გარემო მდგომარეობის დაკვირვება
დაგინწყია, სულელი! ერთხელად იყავი, ეს შენი საქმე არ არის! შენ
სულ სხვა საზრუნაეი გაგაჩნია, ეს დეასადმი სიყვარულია. ორმაგად
ბედნიერი ხარ, სხვა რაღა გინდა! ჯერ ერთი, იმით ხარ ბედნიერი,
რომ ბრბო ხედავს შენს სიმახინჯეს, მეორეც იმით, რომ დეა ამას
ვერ ხედავს. ეს ბედნიერება შენ არ დაგიმსახურებია. არც ერთი
ქალი, ვინც შენს პირისახეს დაინახაუდა, არ მოინდომებდა შენს
კოცნას; მაგრამ ეგ შენი კეთილდღეობის საწინდარი პირი, ეგ ცხ-
ვირ-პირი ხომ შენი არ არის, შენ მაგ პირსახით არ დაბადებულხარ.
შენი ნამდვილი სახის ნაკეთები მაგ უფსკრულიდან ამოტივტივე-
ბული სიცილის მანკვას დაუმახინჯებია. სწორედ სატანისათვის
გამოვიტაცია მიხი ნიღაბი. საზიზღარი ხარ და მამ დაკმაყოფილი
შენი წარმატებული ხვედრით. ამ ჩვენს პეტად კეთილმოწყობილ
ქვეყანაში არიან ბედნიერები, რომელთაც ამ ბედნიერების უფლე-
ბა აქვთ და არიან შემთხვევით ბედნიერებიც. შენ შემთხვევამ გიწ-
ყალობა ბედი. შენ ხომ ქვესკნელში ცხოვრობ და შენს ბედზე ამ
ქვესკნელში ვარსკვლავიც ჩამოშებულა. ეს საბრალო ვარსკვლავი
შენი ხვედრია. მამ, ნუ ეცდები ქვესკნელიდან ზე ახვიდე და მა-
გრად, ორივე ხელებით გეჭიროს ეგ ვარსკვლავი. ობობავ! შენს
ბადე-ქსელში ვენერა აღმასივით ელვარებს. მოილე მოწყალეობა და
ნურას მიზეზობ. მე ვხედავ, შენ ოცნება გიტაცებს, ეგ სისულელეა.
გამიგონე, მე შენ ნამდვილი პოეზიის ენით გელაპარაკები: დაე, დამ
რაც შეიძლება შეტი ძროხის ხორცი და ცხერის კატლეტები ჰამოს.
ექვსი თვის მანძილზე ის თურქის დედაკაცივით გასოფდება. შეირაი,
რაღა ბევრს ჭოჭმანობ. ბავშვს ვაგინენს, ერთს კი არა, ორს, სამს...
ბავშვების მთელ ჯოგს. აი, მე ასე შესძის ფილოზოფია. როდესაც
აღამიანი ბედნიერად გრძნობს თავს, ძალიან კარგია. საკუთარ შუი-
ლებს რაღა სჯობია! გაიძინე ბალები, არტახებით ჩააკარი ხოლმე.
ცხვირი მოსწმინდე, აკვანში ჩააძინე, პირი დაბანე თხუქნიებს, დაე-
მთელი ეს აჭალ-ბუჭულა ფუთფუთობდეს შენს ირგვლივ. როცა
ეს წვრილფეხობა იცინის, კარგია, თუ ღრიალებენ, უფრო კარგი.

მართლი სიცოცხლის ნიშანია. თვალყური აღევნო, ქვესი თვისანი როგორა სწოვენ ძუძუს, ერთი წლისანი ოთხზე დახოხავენ, ორი წლისანი ფეხზე დადიან, თხუთმეტი წლისანი უკვე მოზრდილები ხდებიან. ოცი წლის ასაკში უკვე შეყვარებულნი არიან. ვისაც ყველა ეს სიხარული აქვს მას ყველა სიკეთეც გააჩნია, მე ასეთი ბედნიერება არა მრგებია, ამიტომ ვარ უხეში პირუტყვი. უფალი ღმერთი, მშვენიერი პოემების მთხზველი, პირველი ლიტერატორი იყო მსოფლიოში; მან უკარნახა თავის მდივანს, მოსე წინასწარ-მეტყველს: „გამრავლდითო!“ ასე მოგვითხრობს საღმრთო წერილი. გამრავლდი შენცა, პირუტყვო! ჰოდა, ქვეყნიერება ყოველთვის ისეთივე იქნება, როგორც არის. დედამიწაზე შენი ჩაურევლობის გარეშეც ყველაფერი ისევე ცუდად წავა; შენ მაგახე ნუ ზრუნავ. იმ საქმეში ნუ ჩაურევი, რაც შენს ირგვლივ ხდება. შენ არაკითარი ქარიშხალი არ გამოიწვიო, კომედიანტი იმისთვისაა გაჩენილი, რომ მას უცქირონ და არა იმისათვის, რომ მან უცქიროს სხვებს. შენ იცი ქვეყნიერების სადავე ვის ხელშია? ვინ უღვას ქვეყანას სათავეში? უფლებით ბედნიერნი, შენ კი, ვიმეორებ, შემთხვევითა ხარ ბედნიერი. შენ თაღლითურად მოიხვეჭე ბედნიერება, რაც არ გეკუთვნის. ისინი კანონიერი მფლობელები არიან, შენ კი ქრები. შენ უკანონოდ დაგიჩემებია წარმატება. მეტი რაღა გინდა. აჰა, ესეც თვალსაჩინო მაგალითი იმისა, რომ „უნახავმა რა ნახაო, ცხრა მთა გადალაზაო“, ჰოდა დეასთან ქორწინება და ჩამომავლობის გაჩენა, ამაზე სასიამოვნო საქმე არა იქნება რა! ეს ისეთი ნეტარებაა, რომ თუ არ იცუდლუტე, იქნებ მას კელარც კი მისწვდეს. ვისაც ზეცისაგან მინიჭებული აქვს მიწიერი ბედნიერება, მას არ უყვარს, რომ ასეთი სიხარულის უფლებას თავის თავს ისიც აძლევს, ვინც მასზე დაბლა ღვას. შენ რომ გკითხო, რა უფლება გაქვს ბედნიერი იყო, ვერაფერს უპასუხებ; შენ არ გაგაჩნია უმაღლესი სიკეთე ბედნიერებისათვის, როგორც იმათ. იუპიტერმა, ალაჰმა, კრიშნამ თუ საბათობა — მე არ ვიცი, რომელმა მათგანმა უბოძა მათ ნებართვა ბედნიერებისა. გეშინოდეს მათი. ნუ ქრები მათ საქმეში, რომ შენი ძალით ბედნიერი? ეს არის საშინელი არსება; ეს არის ლორდი! ო, ლორდი! ჰოდა, ამ ლორდს ცოტა დავიდარაბა როდი გადახდა, ვიდრე ამ ეშმაკ-ქაჯური, ამოუცნობი წარსულის მქონე ქვეყანაში

შემობრძანდებოდა, სწორედ ამ ზეანჯების გზით გაღებული კარი-
 დან. რა ძნელი იქნებოდა მისთვის ქვეყნად დაბადება! თუშცა მას
 სხვა საზრუნავი არა ჰქონდა რა, მაგრამ, ღმერთო მართალო, რაო-
 დენი შრომა დასჭირდა! გამოკვლიჯო-გამოაღწიო ბედს, ამ ბრმა,
 თაუნება რეგვენს, რომ მან უცბად, არტახებიდან გაგხადოს დანარ-
 ჩენ ადამიანთა მეფე-მბრძანებელი. მოლარეს ქრთამავენ, რომ თუ-
 ტრში საუკეთესო ადგილი დაიკაონ. აბა წაიკითხე ჩვენს ძველს
 აწ უხმარ, საგორავ-სათრავლა ფიცრულაზე რა საზეპირო წერია;
 წაიკითხე ჩემი საბრძნის ეს კურთხევანი და მაშინ გაიგებ, რა არის
 ლორდი. ლორდი ისეთი ადამიანია, რომელსაც ვველაფერი აქვს,
 და რომელიც თავისი არსებით ვველაფერს წარმოადგენს. ლორ-
 დი ისეთი არსებაა, რომელიც ადამიანის ბუნების კანონს ფუხთა
 თვლავს. ლორდი ის არის, ვისაც ყრმობისას მოხუცის უფლებე-
 ბი აქვს მინიჭებული, ხოლო მოხუცებულობისას ახალგაზრდობის
 ვველა უპირატესობანი გააჩნია. გარყენილიც რომ იყოს, წესიერი
 ადამიანები პატივს სცემენ. მხდალიც რომ იყოს, გულადებსა მუ-
 თაურობს. მუქთამჭამელია და სხვათა შრომის ნაყოფსა ნთქავს.
 უეციც რომ იყოს, მას მაინც დიპლომი აქვს მიღებული კემბრიჯის
 და ოქსფორდის უნივერსიტეტების. რეგვენი და სულელი რომ იყოს
 მას მაინც პოეტები ხობტას ასხამენ. გონჯიც რომ იყოს, ქალუ-
 ბი მაინც ღიმილით აჯილდოებენ. თერსიტია და აქილევსის ჩანქა-
 ნი ქხურავს. კურდღელივით მშიშარა თუა, მაინც ღომის ფაფარი
 ამშვენებს. შენ რომ ჩემი სიტყვების აზრი სწორად გაიგო, იმასაც
 გეტყვი, რომ ვველა ლორდი უსათუოდ უეცი როდია, ან მხდალი,
 გონჯი და ჩერჩეტი ბებური. მე მხოლოდ იმას ვამბობ, რომ მას ვვე-
 ლა ეს ნაკლი რომ გააჩნდეს, მაინც ღირსეულია-მეთქი. პირიქით,
 ლორდები მბრძანებლებიც არიან. ინგლისის მეფეც ლორდია. იგი
 პირველი დიდებულია დიდებულთა შორის. ეს ბეერ რამეს ნიშნავს-
 ეს ვველაფერია. წარსულ დროში მეფეებს ლორდებს უწოდებდნენ.
 ლორდი დანიისა, ლორდი ირლანდიისა, ლორდი შვედეთული კუნ-
 ძელებისა. ნორვეგიის ლორდმა მხოლოდ სამასი წლის წინ მიიღო
 მეფის წოდება. ინგლისის უძველეს მეფე ლუციუსს წმინდა მამა
 ტელესფორი მიღორდ ლუციუსს უწოდებდა. ლორდები — ეს პერუ-
 ბია, ე.ი. თანასწორნი ვისი? მეფისა. ლორდი სხვაა და პარლამენტი
 კიდევ სხვა. ერთმანეთში არ უნდა აურიოთ. პარლამენტი ხალხთა

საკრებულოა, მას საქმები WITENAGEMOT-ს უწოდებდნენ, ვიდრე ნორმანდიელებს დაემორჩილებოდნენ, ხოლო დამპყრობი ნორმან-
დოლები PARLIAMENTUM-ს უწოდებდნენ. ხალხი თანდათანო-
ბით განდევნეს პარლამენტიდან. მეფის ბრძანებულებაში თუმთა
პალატის მოწვევის შესახებ ოდესღაც ნათქვამი იყო: AD CON-
SILIUM IMPENDENDUM.* ახლა კი ამ ბრძანებულებაში წერია,
AD CONSENTIENDUM.* თუმთა პალატას უფლება აქვს თავისი
თანხმობა გამოთქვას. მას ნება ეძლევა თქვას, „დიახ“, ხოლო პე-
რებს შეუძლიათ თქვან „არა“. მათ საქმით დაამტკიცეს, რომ ამის
უფლება აქვთ. პერებს შეუძლიათ თავი მოკვეთონ მეფეს, ხოლო
ხალხს ამის უფლება არა აქვს.

კარლოს პირველის დასჯა მეფის უფლებების დარღვევა კი არ
იყო, არამედ პერების უპირატესობებისა და სწორადაც მოქცენა,
რომ კრომველის ჩინჩი სახრჩობელაზე ჩამოაკონწიანეს. ლორ-
დები ყოვლადშემძლენი არიან. რადა? იმის გამო, რომ მათ ხელშია
სიმდიდრე. ვინმეს, ოდესმე თუ წაუკითხავს „DOOMSDAY-BOOK“
– „წიგნი საზარელი განსჯისა“? ეს წიგნი იმის დამადასტურე-
ბელია, რომ ინგლისის ლორდების მფლობელობაში ეს რუკსტრი
შედგენილია უილიამ დამპყრობლის დროს, იგი წარმოადგენს ინ-
გლისის ქვეშევრდომთა კუთვნილ მიწა-წყლის სიას. ეს სია ხაზინის
ლორდ კანცლერს აბარია, ამ სიიდან რომ ამონაწერი დასჭირდეს
ვინმეს, სტრიქონში ოთხი სუ უნდა გადაიხადოს. ძალიან საინტე-
რესო წიგნია! შენ იცი, რომ მე ოდესღაც შინაური პირადი მკურ-
ნალი ვიყავი ვინმე ლორდ მარმედიუკისა, რომელსაც წლიური შე-
მოხავალი ცხრაასი ათასი ფრანგული ფრანკი აქონდა? აბა, ერთი
ამაზე იფიქრე, ბრივეო! შენ იცი, რომ, რაც გრაფ ლინდსეის ბაღე-
ბში კურდღლეობა, ისინი საჭმელად ეყოფოდა ხუთი ნაესადგურის
ჰველა შშიერ-შიშველს. მაგრამ აბა, სცადე და ხელი ახლე მათ!
სულ ჰველა აღრიცხული ჰყავთ. ჰველა ბრაკონიერ მონადირეს
სახრჩობელა მოელის. მე ჩემი თვალით ვნახე, როგორ ჩამოაკი-
დეს სახრჩობელაზე ექვსი შვილის მამა მხოლოდ იმიტომ, რომ მისი
იაგდტაშიდან კურდღლის ორი გრძელი ვური მოჩანდა. ასეთები
არიან დიდკაცები. ლორდის კურდღლები ადამიანის სიცოცხლეზე
შეტად ფასობენ. მაგრამ, ლორდები არსებობენ ქვეყანაზე, გესმის,
შე თაღლითო, ჩვენ უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს შეტად კარგია. თუნ-

დაც დარწმუნებული ვიყოთ, რომ ეს ცუდია, ამას რა მნიშვნელობა ექნება მათთვის? ხალხი რაღაცის წინააღმდეგ მაინც ხმას იმაღლებს! აბა იფიქრე! დიახ, თვითონ პლაეტის ნაწერებშიც ვერას ნახავთ ამაზე უფრო სასაცილოს. სასაცილო იქნებოდა ის ფილოსოფოსი, რომელიც ურჩევდა იმ უბადრუკ მდაბიო ხალხს ხმა აემაღლებინა ლორდების მხრივ ესოდენი ჩაკერის წინააღმდეგ. ეს იგივეა, რომ ჭია-მატლი შეეკამათოს სპილოს ფეხს. მე ერთხელ ენახე, თუ როგორ დაადგა ფეხი პიპოპოტამმა თხუნულას სოროს და მიღედ მიწასთან გაასწორა. მაგრამ პიპოპოტამი არაფერში დაძნალებულ არ იყო. ამ გულკეთილმა ბუმბერაზმა არც კი იცოდა, რომ ქვეყნად თხუნულები არსებობენ.

ჩემი კარგო, ის თხუნულები, რომელსაც სრვხენ, ადამიანთა მოდგმაა. ერთმანეთის გასრესა ბუნების კანონია. იქნებ შენ გგონია, რომ თხუნულა არავის სრვს? ის ბუმბერაზია ტკიპასთან. ტკიპაც თავის მხრივ ბუმბერაზია ხილის მცენარის ბუგროს შედარებით. მაგრამ ნუ წაქაღთ ღრმად ასეთ მსჯელობაში. ჩემი მეგობარო, არის ამ ქვეყნად დახურული ეტლები, რომლებითაც ლორდები დაბრძანდებიან. ფეხით მოსიარულენი თუ ფრთხილად არ იქნებიან, შეიძლება იმ ეტლმა გასრისოს, ხოლო კეთილგონიერი ადამიანი ცდილობს, მხარი აუქციოს და გვერდით ჩამოდგეს. ჩამოდექ და ეტლს ვზა დაუთმე. რაც შემეხება მე, მე მიყვარს ლორდები. მაგრამ ვერიდები მათ. მე ერთ-ერთ მათგანთან უცხოვრობდი და ეს სრულიად საკმარისია, რომ მათზე კარგი წარმოდგენა ბოლომდე შემრჩეს. მისი ციხე-დარბაზი ჩემს ცხოვრებაში ისე შთაბეჭდა, როგორც რაღაც ელვარება ღრუბელში. ჩემი ოცნებები წარსულისკენა მიმართული. ისეთი შესანიშნავი არა არის რა, როგორც მარმედიუ-ლოჯი; მხედველობაში მაქვს ამ შენობის დიდებული ხანახაობა; მისი ცალკეული ნაწილები ისე თანახომიერნი არიან, მისი მორთულობა-მოკაზმულობა პირდაპირ საზეიმოა და მდიდრული. მას მრავალი მინაშენიც აქვს. საერთოდ, ლორდების სახლები, აგარაკები, სასახლე-ციხე-გალავნები, ეს არის თავმოყრა ყოველივე იმისა, რაც კი ვეულაზე უფრო დიდებული და მშვენიერია ჩვენს აგვაკებულ სახელმწიფოში. მე მიყვარს ჩვენი დიდკაცობა; მაღლიურიცა ვარ მათი, რომ ამდენი სიმდიდრე აქვთ; ყოვლად შემძლებლები არიან, კეთილდღეობაც აქვთ. თუმცა მე ღრმა წვედიადში ვითოშები.

მანც აქედან ინტერესითა და სიამოვნებით შევიძქარი ლავკარდო-
 ვანი ცის ნაჭურს, რომლის სახელია ლორდი. მარმედიკ-ლოჯში
 უტლით მობრძანებისას ჯერ უშველებელი სწორკუთხოვანი უზო
 უნდა გაველოთ, ეს უზო კიდევ რეა ოთხკუთხედად იყო დაყოფი-
 ლი თითოეული მათგანი მოაჯირით იყო შემოფარგლული. მათ
 შორის განიერი გზა გაკვიმულიყო, რომლის შუა წარმოზიდული-
 ყო ზეაღმტაცი რვაკუთხოვანი შადრეუანი, სადაც ორი აუზი თა-
 ესდებოდა და რომელსაც ზემოდან მშვენიერი შიგჭრილი გუმბათი
 ედგა. ეს გუმბათი ექვს სვეტს ეყრდნობოდა. სწორედ იქ გაიყვანი
 სწავლული ფრანგი აბატი დიუკრო; იგი სენ-ვაკის ქუჩაზე მდებარე
 იაკობინელთა მონასტრის სამძოს ეკუთვნოდა. მარმედიკ-ლოჯში
 ინახება ერპენიუსის ბიბლიოთეკის ნახევარი; მთორე ნახევარი ამ
 ბიბლიოთეკისა კემბრიჯის უნივერსიტეტის ლეთისმეტყველების
 ფაკულტეტს აქვს დაცული. მე იმ სასახლეში წიგნის ან ხელნაწე-
 რის კითხვის დროს, ღია ტალანში ხეუტების შუა უშეჯარეარ. ასე-
 თი სანახაობანი ჩვეულებრივ მხოლოდ ზოგიერთი ცნობისმოყვარე
 მოგზაურის ყურადღებას თუ მიიქცევს. იცი, შე გადარეულო, რომ
 მათ ბრწყინვალეებას უილიამ ნორთის, გრეი-როლსტონის ლორდს,
 რომელსაც ბარონების საკარძელზე მეთოთხმეტე ადგილი უკავია,
 რაც შუნს საშინელ გოგრაზე თმებია, მას თავის ტყიან მთაზე უფრო
 მუტი მრავალწლოვანი ხე და მერქანი აქვს. შუნ ალბათ გაგიგია,
 რომ ლორდ ნორის რაიკოს, ებინგდონის გრაფს, ორასი წერთის
 სიმაღლე ოთხკუთხა ბურჯი აქვს აღმართული, რომელსაც დევი-
 ზად აწერია: „VIRTUS ARIETE FORTIOR“, რაც თითქოს ნიშნავს:
 „ბრწყინვალეება უროზე მძლავრიაო“, სინამდვილეში კი, შე რეგვე-
 ნო, შუნა, ასე უნდა ითარგმნოს: „სიმაძაცე სამხედრო მანქანაზე
 ძლიერიაო“. ღიახ, მე პატივს ვცემ ჩვენს დიდებულებს. მე მუხლს
 ვიდრეკ მათ წინაშე. სწორედ ლორდები, და მათი უდიდებულესო-
 ბა მეფე, ზრუნავენ, რათა უზრუნველყონ ერი ყოველმხრივი სარგე-
 ბლიანობით. მათი ღრმა სიბრძნე ბრწყინვალედ ელინდება ყველა
 დამაბრკოლებელ მდგომარეობაში. ნეტავ ერთი ნახავდე, რას იზა-
 მდნენ, პირველნი რომ არ ყოფილიყვნენ ყველგან და ყოველთვის!
 რა თქმა უნდა, ისინი პირველობენ ახლა და პირველობდნენ ადრეც.
 რასაც გერმანიაში თავადური ღირსება ეწოდება, ხოლო ესპანეთში
 გრანდის ღირსება, ინგლისსა და საფრანგეთში მას პერობა აქვია.

ვინაიდან ნათლად ჩანს, რომ ჩვენი ქვეყანა საკმაოდ ცუდად არის მოწყობილი, ამიტომ ღმერთმა შეამჩნია თუ არა ეს ნაკლი, გადაწყვიტა დაემტკიცებინა, რომ მან ბედნიერი ადამიანების შექმნაც იყოს და ფილოსოფოსთა სანუგეშებლად ღორღების შექმნა. სწორედ ამით უფალმა ღმერთმა გამოასწორა თავისი თავდაპირველი შეცდომა, რითაც პირნათლად დააღწია თავი მცდარ მღვდმარეობას. დიდებულნი წარჩინებულნი არიან. პერი რომ თავის თავს ახსენებს, ნაცვალსაზღვრად ხმარობს NOS*. პერი თავისდათავად მრავლობითი რიცხვია. შევეუ პერებს უწოდებს „CONSANGUINEI NOSTRI“ — „სისხლი ჩვენი თანასწორიაო“.

პერებმა მრავალი ბრძნული კანონი გამოსცეს: მათ შორის ის კანონი, რომლის ძალით საკედლით იხჯება ის, ვინც მათ ადგილმამულში მოჭრის სამწლოვან ჭადარს. ისინი იმდენად მაღლა დგანან ვეულა სხვა ადამიანებზე, რომ ენაც საკუთარი აქეთ. მაგალითად, პერალდიკაში შავ ფერს უწოდებენ „ქვიმას“, როდესაც ახნაურის გერბზეა ლაპარაკი, ხოლო თავადის გერბის აღწერისას, შავ ფერს ხატურნი ქქვია. მაგრამ პერის გერბის აღწერისას — „ალმასი“. ალმასის მტვერი „ვარსკვლავიანი ღამე“, აი, ბედნიერთა შავი ფერი. ამ დიდებულთა ურთიერთობაშიც კი მთელი რიგი ხარისხებია. ბარონს შეუძლია ხელი დაიბანოს საჭმლის მიღების წინ ვიკონტის თანდასწრებით, მხოლოდ ამ შემთხვევაში, თუ ვიკონტი ამის ნებას დართავს. ეს ყოველივე შესანიშნავად არის მოფიქრებული და საწინდარია ერის დაცვისა. რა ბედნიერებაა ხალხისათვის ჰეაედეს ოცდახუთი პერცოვი, ხუთი მარკიზი, სამოცდათექვსმეტი გრაფი, ცხრა ვიკონტი და სამოცდაერთი ბარონი, რაც მთლიანად შეადგენს ას სამოცდათექვსმეტ პერს, ამთგან ზოგს მიმართავენ: „თქვენო ბრწყინვალეობა“, ხოლო ზოგ მათგანს „თქვენო უგანათლებულესობაჲ“ რა დიდი ბედენაა, ჩვენითვის რომ ვთქვათ, თუ ამათ გარდა აქა-იქ მონძმანძიანი ლატაკებიც არიან, ხომ არ შეიძლება მოვითხოვოთ, რომ ვეულგან მხოლოდ ოქრო იყოს. თუ არის მონძმანძი, დავ, იყოს! სამაგიეროდ, ავერ, მათგან მოშორებით მოწყულებია, ერთიმეორეს გა მოისყიდის. რა დიდი ბედენაა, თუ ქვეყანაზე უპოვარნიც არიან; ისინი საჭირო სამშენებლო მასალად გამოიყენებიან მდიდართა ბედნიერებისათვის. ფუი ეშმაკს! ჩვენი ღორღები ჩვენივე სახელ-

ღიღუბაა! ბარონ ჩარლზ შოპენის მხოლოდ მწვერების ერთი გროვა
ღირს იმდენადვე, რამდენადაც კეთილშობილი სასწეულო ნურგეტში
ან კიდევ ბაეშეთა სააუადმყოფო იესო ქრისტეს სახელობისა
კლარდ შეექვის მიერ დაარსებული 1553 წელს. თომას ოსბორნი,
პეტროვი ლიდისა, ყოველწლიურად მარტო თავისი მოსამსახუ-
რების ღირებებზე ხარჯავს ხუთი ათას ოქროს ვინეას. ესპანე-
თის გრანდებთან მიხენილია შეფის მიერ დანიშნული მეთვალყუ-
რე, რომელიც ზედამხედველობს, რომ გრანდებმა არა ფლანგონ
და არ ანიაკონ თავიანთი სიმდიდრე. ეს უხამსობაა! ჩვენი ინგლი-
სელი ღორღები შესანიშნავნი არიან თავიანთი დამთხვეულობით.
მე ამას პატივს ვცემ. არ უნდა გაკიცხოთ ისინი, მსგავსად ვილაც-
ვილაცა მუშურეებისა. მე იმ მშვენიერი სანახავისაც მადლიერი
ვარ, რომელიც ჩემ წინ გაიულის. დაე, ჩემი არსება სინათლეს
მოკლებული იყოს, მაგრამ იმ სინათლის ანარეკლი შუქი ხომ მეც
მხედება. შენ მეტყვი, რომ ჩემს წყლულსა ხედება? დამეკარგე აქე-
დან! მე, იოზი, იმით ვარ ბედნიერი, რომ ტრიმალქიონსა ვჭკვრეტ.
მშვენიერო, სხივით მოსილო პლანეტაკ, ცის სიმაღლეში მთვარის
შუქით განათებული იყო, ესეც რამედ ღირს. გავეანადგუროთ ღორ-
ღები! ასეთი აზრები თავში არ მოუვიდოდა ორესტესაც* კი.
მოუხედავად იმისა, რომ იგი გადარეულზე გადარეული იყო. ღორ-
ღების მავნებლობის ან უსარგებლობის მტკიცება იმას უდრის,
რომ ვამტკიცოთ, ვითომდა სახელმწიფო საფუძვლის შერყევაა
აუცილებელი; ან კიდევ იმ მოურიდებელ აზრს უდრის, ვითომც
ადამიანები იმითომ კი არ არიან შექმნილნი, რომ მათ ცხერებივით
ბალახი ბოვონ და ითმინონ ძაღლების კებნა. ცხვარი ბოუს, ბოუს
ბალახს მიხდორზე და შოაშიშვლებს ხოლმე, ხოლო მწვემსი ცხ-
ვარს პარსავს და მატყლს იღებს. ამაზე სამართლიანი რაღა იქნე-
ბა; ყველასა და ყველაფერზე პატრონობაა დაწესებული. რაც შე-
მხეება მე, ჩემთვის სულერთია; მე ერთი საბრალი ფილოსოფოსი
ვარ და სულაც არ ვებღაუჭები ცხოვრებას. მიწიერი ცხოვრება
მხოლოდ დროებითი ნახსაყუდეელია. აბა, ერთი ვიფიქროთ, მარტო
ის რად ღირს, რომ ჰენრი ბოუს პოვარდს, ბერგშირის გრაფს თა-
ვის ეტლების ფარდულში ოცდაათი სახეიშო დახურული ეტლი
უდგას. მათგან ერთს ცხენებისათვის ვერცხლის მოსართავეები
აქვს, მეორეს ოქროსი!.. ღმერთო ჩემო, მე მშვენიერად ვიცი, რომ

ველას არ ჰყავს ოცდაოთხი საზეიმო დახურული ეტლი, მაგრამ
ღირს კი ამაზე ბლავილი! შენ ერთხელ ღამით გაითიშ-გაიყინე, შე
შენ გეტყვი, ეს დიდი უბედურებაა! განა ცოტანი არიან ამ ქვეყანა
უსახლკარონი. სხვებიც იტანჯებიან სიცივისა და შიმშილისაგან.
განა შენ არ იცი, ის ყინვა რომ არ ყოფილიყო, დეა არ დაბრძა-
დებოდა, და დეა ბრმა რომ არ ყოფილიყო, შენ არ შეუკვარდებო-
დი. ამაზე კარგად იფიქრე, ქერქეტო! მართლაცდა, აბა რა მუსიკა
იქნებოდა, რომ ყველა უკმაყოფილოს ხმამაღლა გამოეთქვა სავეუ-
დური. დუმილი, აი, ასეთია სიბრძნის წესი. შე დარწმუნებული
ვარ, რომ დუმილი უფალ ღმერთს დაუნესებია ყველა საუკუნო
ტანჯვაში განწირულთათვის. ასე რომ არ იყოფ, ის თვითონ დაის-
ჯებოდა დაუსრულებელ გოდებათა მოსმენით. ოლიმპიური ნეტა-
რება კოციტის დუმილის ფასად მოისვიდება. მამ ასე, გაჩუქდით,
ხალხნო! შე უკეთ ვიქცევი: შე ვუწონებ მათ ამ საქციელს და აღ-
ტაცებული ვარ. შე ახლახან ჩამოგიტოვალე ლორდები, მაგრამ მათ
კიდევ უნდა მიუმატო ორი არქიეპისკოპოსი და ოცდაოთხი ეპის-
კოპოსი. სწორედ რომ სიტკბოებას განვიცდი, როდესაც ამაზე
ვეფიქრობ. ახლა მაგონდება, რაც მინახავს იმ ათეულების ამკრეფ-
თაგან, რომელიც ემსახურება მოციქულთასწორ — დეკან-რა-
ფოუს; ეს პიროვნება ერთსა და იმავე დროს წარჩინებულთა წარ-
მომადგენელიც არის და კვლეხიის მსახურიც. მინახავს
უზარმაზარი ხეაუები კარგი ხორბლისა, რაც გარეუბნის გლეხო-
ბისაგან შეუკრებიანთ მისი უსამღველოესობის საქიროებისათ-
ვის. დეკანს არ დასჭირდა გარჯილიყო ამ ხორბლის დასათესად,
რის წყალობითაც მას დრო ბევრი რჩებოდა, რათა ლოცვა აღე-
კლინა. შენ ის იცი, რომ ლორდი მარშედიუკი, რომლის სასახლე
შიც შე ვმსახურობდი, ირლანდიის ლორდი-ხაზინდარი იყო და
კნერსბურგის მთავარი სენეშალი იორკის საგრაფოში? იცი შენ,
რომ ლორდი მთავარი კამერკერი (ეს თანამდებობა შთამომავლო-
ბით გადადის ანკასტერის პერცოგების საგვარეულოში) მეფეს
ტანთ აცმევს დაგვირგვინების დღეს და ამ შრომისათვის ჯილდოდ
ოც მეტრ შინდისფერ ხავერდს და იმ ლოჯინსაც იღებს, რომელ-
ზედაც მეფეს სძინებია. ამ პიროვნებას მუდამ წინ უძღვის, რო-
გორც მისი წარმომადგენელი, შაუი კვართხის ბოქაული. მინდოდა
ერთი შევერებინა, რა წინააღმდეგობას გამოიჩენს იმის გამო, რომ

ანგლისის უხუცეს ვიკონტად აღიარებულა სერ რობერტ ბრენ-
ტი, რომელსაც ვიკონტობა პენრიხ მებუთუმ უწვალობა. ლორდუ-
პის ყველა ტიტულ-ხარისხი იმის მარჯვენებელა, რომ ისინი
უფლებამოსილნი არიან, ფლობდნენ ამა თუ იმ მიწა-წყალს, სახ-
ნაე-სათესს, ტყიანი სანადირო მთებითა და სათევზაო-სანაოსნო
მდინარეებით. გამონაკლისს ლორდი რივერსი წარმოადგენს,
რომლის გვარი იგივე ტიტულ-ხარისხია მისთვის. რა კარგია,
რომ მათ უფლება აქვთ სხვებს გადასახადი დაიკისრონ და ახდუ-
კინონ, როგორც მაგალითად, ახლა ახდუენებენ: წლიური შემო-
საკელის გირვანქა სტურლინგიდან — ოთხ შილინგს, ისიც ერთი
წლის ეადის გაგრძელებით, რა შესანიშნავი გამოგონებაა გადა-
სახადი არაყზე, აქციზი ღვინოსა და ლუდზე, გადასახადი საქონ-
ლის აწონასა და გაზომვაზე, გადასახადი ქერის გამონახადზე, ქვა-
ნახშირზე და სხვა ამნაირი ბაჟები და გადასახადები. ქვდი
მოვიდრიკით არსებული წესების წინაშე! სასულიერო პირნიც კი
ლორდებთან დამოკიდებულებაში იმყოფებიან. მუნის ეპისკოპოსი
გრაფ დერბის ქვეშევრდომია. ლორდებს საკუთარი მხეცები ჰყავთ
და მათ თავიანთ გერბებზე ხატავენ, რადგან უფალ-ღმერთს საკ-
მარ მხეცები არ შეუქმნია, ამიტომ ისინი ახალ სახეობას ქმნიან.
მათ ჰერალდიკული ტახი შექმნეს. ეს ტახი იმდენად მაღლა დგას,
ან უკეთესია ჩვეულებრივ ტახზე, როგორც ეს უკანასკნელი უკე-
თესია ლორზე; ანუ რამდენადაც წარჩინებული დიდებული მაღლა
დგას მღვდელზე. მათ შექმნეს გრიფონი, ის არწივი ლომებს შორის
და ლომი არწივებს შორის, რომელიც ლომებს ამინებს თავისი
ფრთებით და არწივებს — თავისი ფაფარით. მათ გააჩნიათ ჰე-
რალდიკური გველი, მარტორქა, ჯოჯო, გველეშაპი, პიპოგრიფი.
წოველივე ეს ჩვენ თავხარსა გვიქმს, ხოლო მათთვის დამამშვენე-
ბელი სამკაულია. მათ სამხეცეში აქვთ, რომელსაც საგერბე ეწო-
დება და ამ სამხეცეში ჯერ თვალითუხილავი ურჩხულები ბრდღ-
კინავენ. ვერც ერთ ტყეში ვერ გადავერებით ისეთ იშუაობას,
როგორებიც მათ ქედმაღლობას შეუქმნია. მათ თავმოთხოვბას
ქველანაირი მოჩვენებები წარმოუდგენია და ეს მოჩვენებები თი-
თქოს დახეირნობენ დიდებულ წყვდიადში, შეიარაღებულნი ჩანქ-
ნით და აბჯრით; დეზებს აწკარუნებენ, ხელში იმპერიის კვერთხი
უჭირავთ და პრისხანე ხმით ამბობენ: „ჩვენ ვართ წინაპრები“!

ჭიები ღრღნიან მცენარეთა ფესვებს, ხოლო გერბები ხალხის კმ-
თილდღობას. ასე უნდა, ღირს კი ამის გამო კანონების შეცვლა?
თავადაზნაურობა არსებული წეს-წყობილებისათვის აუცილებუ-
ლი ნაწილია. იცი შენ, რომ შოტლანდიაში არის პერცოვი, რომ-
მელსაც შეუძლია ოცდაათი ლიე ისე აჭუნოს ცხენი ღარივით
გაჭიმულ გზაზე, რომ თავის მიწა-წყლის საზღვარს არ გასცილ-
დეს. იცი შენ, რომ ღორად არქიეპისკოპოსს კენტერბერიისას ყო-
ველწლიური შემოსავალი მილიონი ფრანკი აქვს? იცი შენ, რომ
მიხი უდიდებულესობა ყოველწლიურად ცივილური აზრის მიხედ-
ვით შეიდასი ათას გირეანქა სტერლინგს იღებს, თუ არ ვიანგარი-
შებთ შემოსავალს ციხესიმაგრეებიდან, ტყეებიდან, მამა-პაპათა-
გან ნაანდერძევი ქონებიდან, ლეშური ადგილ-მამულეებიდან,
იჯარებიდან, იმ ადგილებიდან, რომლებიც თავისუფალია ყოველი
ვალდებულებისაგან, კიდევ ჯარიმებიდან, ჩამორთმეული ადგი-
ლებიდან და ღაღებიდანაც. ყველა ეს მილიონ სტერლინგს ალემ-
ტება. ისინი, ვინც ამით უკმაყოფილონი არიან, მხოლოდ თავიანთ
ცუდ ზნეს ამჟღავნებენ.

— დიახ, — წაიწურაულა დაფიქრებულმა გუინპლენმა და დაასკნა:
— მდიდრების სამოთხე ღარიბთა ჯოჯოხეთისგან არის შექმნილი.

XII

ურსუს ფილოსოფოსს გაიტაცებენ ურსუსი კომედი

დეა შემოვიდა. გუინპლენმა შეხედა მას და უკვე ველარაფერს
სხეას ველარ ხედავდა. ასეთია სიყვარული. ფიქრების ქარიშხალს
შეუძლია წუთიერად დაგვიპყროს, მაგრამ შემოდის საყვარელი
ქალი და ყოველივე ქრება, რაც კი მასთან უშუალოდ არ არის დაკ-
ემირებული; ამასთანავე ეს სათაყვანო არსება ეჭვსაც ვერ გაიუღუ-
ბს, თუ რა ქარიშხალი დაატრიალა ჩვენს გულებში.

აქ უნდა გავიხსენოთ ერთი უმნიშვნელო რამ: „დამარცხებულ
ქაოსში“ დეას სიტყვა MONSTRO (ურჩხული) არ მოსწონდა,
რომლითაც მას გუინპლენისათვის უნდა მიემართა. ამიტომ, ზოგ-
ჯერ ესპანური ენის იმ მცირეოდენი ცოდნით სარგებლობდა ხოლ-
მე, რომელსაც იმ ხანებში ყველა ფლობდა და თავისი ნებით იმ

სიტყვის მაგიერ სხუას ამბობდა, სახელდობრ, QUIERO-ს, რაც „სა-
სურველს“ ნიშნავს; ურსუს რამდენადმე არ სიაძინებდა ტექსტის
ამგვარი შეცვლა. მას შეუძლო დეასთვის თავისუფლად განეცხადე-
ბინა, როგორც ჩვენს დროში მოესარმა* უთხრა ვისოს:

— შენ საკმაო პატივისცემით არ ეპყრობი რეპერტუარსო.

„კაცი, რომელიც იცინის“ — ამ შერქმეული სახელით გუინა-
ლმა სახელი გაითქვა. ნამდვილი სახელის ნაცვლად, რომელიც თი-
ოქმის არაუბნ იცოდა, შეტსახელს ეძახდნენ; ისევე, როგორც მისი
ნამდვილი პირისახე გააქრო სიცილის ნილაბმა. მისი პოპულარო-
ბაც ნილაბი იყო.

მიუხედავად ყოველივე ამისა, ფართო აბრაზე დაწერილი მისი
სახელი ამშვენებდა „მწვანე ყუთის“ წინა კედლის ზემოთა ნაწილს.
აი, ურსუსის მიერ შეთხზული წარწერა:

„აქ შეგიძლიათ ნახოთ გუინალები, რომელიც ათი წლის ასაკში,
ღამით, 1690 წლის 29 იანუარს ბოროტმოქმედმა კომპრაჩიკოსებმა
ზღვის პირად მიატოვეს, პორტლენდში. იგი გაიზარდა და ახლა
მისი სახელია:

„კაცი, რომელიც იცინის“.

ამ ჯამბაზ-მასხარების არსებობა კეთროუანთა არსებობას ემსგა-
კსებოდა ლეპროზორიუმში. რალაც ატლანტიდის ბინადრების ნე-
ტარ ცხოვრებას ჰგავდა.

ისინი ყოველდღიურად გამოდიოდნენ ხმაურიანი გამოსვლებით
ბაზრის მოედანზე შეკრებილი ბრბოს წინაშე, რომელიც გარე სამყა-
როსგან თითქოს სრულიად იყო განდგომილი. ყოველ საღამოს ისი-
ნი ამქვეყნიური აუკარგიანობისგან განმარტოებულნი რჩებოდნენ,
ინთქმებოდნენ, ვითარცა მკედარნი საფლავის საფარველში და მეო-
რე დღეს ისევ გამოცხადდებოდნენ. მსახიობი ერთგვარად შეუქურას
მბრუნავი ფარანია, რომელიც ხან ალგზნება და ხან თვალთაგან
იკარგება, მაყურებელთათვის იგი მხოლოდ მოჩვენებაა. მხოლოდ
გაჭიატებაა ამ ქვეყნად, სადაც სინათლეს მუდამ სიბნელე შეცვლის
ზოლმე.

მოედანზე გამოსვლას ნებაყოფლობითი კარჩაკვტილობა მიჰყე-
ბოდა თან. როგორც კი სპექტაკლის დამთავრების შემდეგ მაყურე-

ბელთა შეთხულებული ბრბო კმაყოფილების გუგუნით ახლო მღუ-
ბარე ქუჩისკენ დაიძვებოდა. „მწვანე ყუთი“ გადაშვებულ დარბაზს
ასწევდა, თითქოს ციხესიმაგრის ასაწვევი ხიდი ვოფილიყოს და
მთელ დანარჩენ კაცობრიობასთან ურთიერთობა წვედებოდა. ცალ
მხარეზე მსოფლიო სუფევდა, მეორე მხარეზე მოძრავი ბარაკი და
ამ ბარაკში ნათელ ხომლად ბრწყინავდნენ: თავისუფლება, სუფთა
სინდისი, მზნეობა, თავგანწირულება, უბიწოება, ბუნდერება, სი-
ყვარული.

ნათლადმხილველი ბრმა ქალი და მისი შეყვარებული სახიარო
ერთად დასხდებოდნენ ხელიხელჩაკიდებულნი, შუბლი შუბლს ეხე-
ბოდა და ამ სიახლოვით გაბრუებულნი წერაწერებდნენ.

„მწვანე ყუთის“ შუა ნაწილს ორგვარი დანიშნულება ჰქონდა:
მაყურებელთათვის იგი სცენა იყო, აქტიორებისათვის სასადილო.

ურსუსი ხომ ყოველთვის ხალისით მიმართავდა ხოლმე შედარე-
ბებს და ახლაც ეს შუა ნაწილი ფურგონისა მან აბისინელთა ქოხს
„არადაშს“ შეადარა.

ურსუსი ჯერ ამოგებულ ფულს ითვლიდა, შემდეგ ვახშამს უჯ-
დებოდა. სიყვარული ყველაფერში რაიმე იდეალურს პოულობს. რო-
დესაც შეყვარებულნი ერთად ჭამენ და სვამენ, ესა ქმნის მათთვის
შესაძლებლობას სხვათაგან მალულად შეეხონ ურთიერთს, ნეტა-
რება განიცადონ, რაც თითოეული მათგანისათვის ყოველი ლუკმის
ჩაყლაკვა კოცნის ბადალია. ისინი სასმელს ერთი ჭიქიდან სვამენ,
თითქოს ცის ნამი დაელით ერთად სუძბულის ყვავილის გულიდან.
ორი სულიერი ასეთ სერობაზე ორ მოხდენილ ფრინველს მოგაგონე-
ბთ. გუინპლენი დეას ეხმარებოდა, პურს და ხორცს თხელ ნაჭრებად
უჭრიდა. სასმელს დაუსხამდა და სულ ახლოს იხრებოდა.

— ჰმ! — ბუზღუნებდა ურსუსი, მაგრამ ამ ბუზღუნს მისდა უნუ
ბურად ლიმილი ცვლიდა.

მგელი მაგიდის ქვეშ ვახშმობდა, ძვალს ზრავდა და მის ყურა-
დღებას სხვა არაფერი იყვრობდა.

კუნუსი და ფეხი საერთო ტაბლას იზიარებდნენ და იქ მყოფთაგან
არავის ავიწროებდნენ. ეს ორი კვლური ქალი ჯერ კიდევ უცხო-
ობდნენ ამ ადამიანებთან და ერთმანეთს ბოშურად ელაპარაკებოდ-
ნენ.

ნავახშმეკს დეა ფეხისა და კუნუსთან ერთად „ქალთა ნახევარში“

კალიდა, ურსუსი პომოს „მწვანე ყუთის“ ქვეშ ჯაჭვით აბამდა, ხოლო გუინპლენი ცხენებს უვლიდა, — შევეარებული ჭაბუკო ახლა მეუბნობე ხდებოდა, თითქოს პომპროსის გმირი ან კიდევ კარლოს დიდის * პალადინი * ყოფილიყოს. შუალამისას ვეკლას ვძინა, გარდა მგლისა, რომელიც გრძნობდა რა მასზე დაკისრებულ პასუხისმგებლობას, დროდადრო ცალ თვალს ოდნავ გაახელდა ხოლმე.

მეორე დილით ვეკლანი ისევე თავს იფრინებენ. ჩვეულებრივ პურით და ღორით ერთად საუნძობდნენ, თან ჩაის აყოლებდნენ, რომელიც ინგლისურ სამზარეულოს 1678 წლიდან შეუმატა. შემდეგ ღვა, ესპანური ჩვეულების მიხედვით, რამდენიმე საათით იძინებდა. ამას თვით ურსუსი ურჩევდა, რადგან ხედავდა, რომ ქალი სუსტი აგებულებისა იყო. ამასობაში გუინპლენი და ურსუსი შიგ ფურცონში, თუ გარეთ ვეკლანაირ წყრილმან საქმეს ეჭიდებოდნენ, რასაც კი მათი მოხეტიალე ცხოვრება მოითხოვდა.

გუინპლენი იშვიათ შემთხვევაში თუ შორდებოდა „მწვანე ყუთის“, რომ ცოტა გაველ-გამოველო, ისიც უკაცრიელ გზებზე, იმ ადგილებში, სადაც ხალხი კანტიკუნტად თუ გამოჩნდებოდა. ქალაქებში ყოფნისას მხოლოდ ღამდამობით გაივლიდა ხოლმე; განიურფარფლებიან ქედს წინ წამოიწვედა, რომ მისი სახე ქუჩაში მოსაარულეთაგან თვალში არავის მოხვედროდა.

მის პირისახეს მთლიანად მხოლოდ სცენიდან ხედავდნენ მაცქვრალნი.

თუმცა „მწვანე ყუთი“ არც ისე ხშირად სტუმრობდა ქალაქებს. ვეკლაზე დიდი ქალაქები, რაც ოცდაათი წლის გუინპლენს ენახა, იყო ხუთი ნახსადგური. მიუხედავად ამისა, გუინპლენის სახელი ცნობილი ხდებოდა. იგი მდამბო ხალხის სახლვარს გასცდა და უფრო მაღალ წრეებს მოედო. ბაზრების სანახაობათა მოვეარულების წრეში ხმა გაერცვლა, ხან აქ, ხან იქ გამოჩნდება ხოლმე უჩვეულო გარეგნობის კაციო. მასზე ალაპარაკდნენ, მისი ძებნა დაიწვეს, კითხურებდნენ. „სად არის? ნეტავ როგორმე გვაჩვენაო“. „კაცი, რომელიც იტინის“ მართლა სახელს იხვეჭდა. მისი სახელ-დიდების ანარეკლი შუქი რამდენადმე „დამარცხებულ ქაოსსაც“ ეფინებოდა.

და ამა, კრიხელ, პატივმოყვარეობის ჩანაფიქრებით აღხავე ურსუსმა განაცხადა:
ლონდონში უნდა წავიდეთო.

შენიშვნები:

გვ. 7. ბიუფონი — ფორჯ-ლეუი ლეკლერი (1707-1788), ფრანგი ნატურალისტი.

გვ. 8. პლინიუსი — კაიუს სეკუნდუს უფროსი (23-79), რომელიც მწერალი და მეცნიერი, ნატურალისტი და ისტორიკოსი, იმპერატორ ნერონის თანამედროვე.

გვ. 9. პიპოკრატე — (460-337 ძვ. წ. აღ.) — მეცნიერული მუდინის ფუძემდებელი ძველ საბერძნეთში.

პანდარე — (დაახლ. 518-442 ძვ. წ. აღ.) ძველი საბერძნეთის პოეტი ლირიკოსი.

რაპენი — ნიკოლა (1540-1608) ფრანგი პოეტი, რეაქციული კათოლიკური ლიგის ბელადების წინააღმდეგ მიმართული „მუნი-პოური სატირის“ ერთ-ერთი ავტორთაგანი.

ვიდა — იტალიელი ეპისკოპოსი, პოეტი. წერდა ლათინურ ენაზე. ავტორი ტრაქტატისა „პოეტური ხელოვნების შესახებ“ (1527).

ამფიმაკრი — სამმარცვლიანი ტაეპი ანტიკურ ლირიკაში, შედგებოდა ორი გრძელი მარცვლისაგან თავსა და ბოლოში და მათ შუა ჩართული მოკლე მარცვლისაგან.

სალერნოს სკოლა — ცნობილი სამედიცინო სკოლა შუა საუკუნეების იტალიაში, ქ. სალერნოში. დაარსებული იყო მეფერთმეტე საუკუნეში.

გვ. 12. კარდანო — ჯერონიმო (1501-1576) — იტალიელი ექიმი, მათემატიკოსი, ასტრონომი და ფილოსოფოსი.

პალენი (131-დაახლ. 201) — სახელგანთქმული რომელიც ექიმობა-ქირურგი, დატოვა შრომები მედიცინასა და ფილოსოფიაში.

გვ. 13. ვიოლა-და-გამბა — ძველებური სიმებიანი საკრავი.

გვ. 16. შერიფები, პრეფოები და მარშლები — სასამართლო და ადმინისტრაციული ხელისუფლების წარმომადგენელი ინგლისში.

ჯეფრისი ჯორჯი — (1640-1689) სტიუარტების რესტავრაციის ეპოქის რეაქციული პოლიტიკური მოღვაწე. სტიუარტების დამხობის შემდეგ 1688 წ. გაქცევა დააპირა, მაგრამ შეიპყრეს და ტაუერის ციხეში დაამწყვდიეს, იქვე გარდაიცვალა.

გვ. 17. უელსის პრინცი — ინგლისის ტახტის მემკვიდრის ტიტული.

ბილი — კანონპროექტი ინგლისში.

გვ. 18. ედუარდ VI — ინგლისის მეფე (1547-1553).

გვ. 18. CAETERIS FILIABUS ALUNDE SATISFACTIS — დარჩენ ქალიშვილებს აკმაყოფილებენ შეძლებისდაგვარად (ურსუსის შენიშვნა იქვე, კედელზე)

გვ. 19. სერფანტი — სასამართლოს საპოლიციო მოხელე ინგლისში.

ტაუერი — ძველი ციხესიმაგრე ლონდონში, შეიქმნა სექტე საუკუნეებში აქ ინგლისის მეფეები ცხოვრობდნენ. შემდგომი ტაუერი სახელმწიფო დამნაშავეთა საპატიმროდ გადააქციეს.

საბარონო სასამართლო — ფეოდალთა უფლება მათ მამულებში მცხოვრებთა გასამართლების შესახებ.

ვესტმინსტერი — იგულისხმება ინგლისის პარლამენტის შენობა ლონდონში.

SUPPLICAVIT — ვედრება (ლათ). ასე ქრდებოდა თხოვნას, რომელიც მიმართული იყო მეფისადმი.

გვ. 20. კაპელანი — კათოლიკეთა მღვდელი, სამრევლო ან კარის კელესიაში.

გვ. 23. აკროტერიონი — შენობის ფორანტონის ზემოდან და ორივე მხრიდან ნაძერწი ჩუქურთმებითა და ფიგურებით შემკული ლავარდანი.

გვ. 24. სენ ფერმენი — საფრანგეთის მეფეთა ძველი ციხესიმაგრე ვერსალის მახლობლად.

გვ. 27. იაკობ II — სტიუარტების საგვარეულოს პირველი მეფე ინგლისში (1603-1625).

გვ. 29. ყარაიბები — სამხრეთამერიკელ ინდიელთა ტომები.

გვ. 31. ტიურლუქენი — ფრანგი კომიკოსი მსახიობის, პანრი ლეგრანის, ლუდოვიკო XIII-ის მასხარის შერქმეული სახელი. ახალგაზრდობაში ბაზრის ჯამბაზი იყო.

გვ. 32. ვენსენ დე პოლი (1576-1660) — ფრანგი მღვდელი, XVII ს. ცნობილი იყო ქველმოქმედებით, მიგდებული და დასახიჩრებული ბავშვებისათვის პირველი თევსესაფრის დამაარსებელი.

ტიურენი ანრი — (1611-1675) — ფრანგი მხედართმთავარი, მარშალი.

გვ. 34. პერკო — თოჯინაჲ კი, რომელიც მას გამოსახავს, ნა-

მღვილი სამინულება — პაიდელბერგის ერთ-ერთ მარანში, საი-
ღუმლო უთიდან ამოხტება ხოლმე.

სიქსტის კაპელა — რომის პაპის სასახლესთან ვატიკანში არსე-
ბული სამლოცველო.

გვ 35. **კარლოს მეორე, სტიუარტი** — ინგლისის მეფე (1660-
1685). სიკვდილით დასჯილი კარლოს I-ის შვილი. კრომველის
სიკვდილის შემდეგ ინგლისის ტახტზე იგი მსხვილმა შემამულე-
ბმა და ბურჟუაზიამ მიიწვიეს. მის გამეფებასთან ერთად ინგლისში
გაბატონდა ფეოდალური რეაქცია. იგი ლუდვიკო მეოთხემეტის-
გან მუდმივად იღებდა ფულად სუბსიდიებს და მიხივე საამებლად
ინგლისის ბურჟუაზიისათვის არახელსაყრელ საგარეო პოლიტიკას
ატარებდა.

კოკ — მაძალს ნიშნავს ფრანგულად.

გვ 36. **ბოხოუე** (1627-1704) — ფრანგი ეპისკოპოსი, აბსოლუ-
ტიზმის აპოლოგეტი ლუდვიკო მეოთხემეტის მეფობის წლებში.

გვ 37. **ადამიანებით ვაჭრობა შეტად ჩვეულებრივ მოვლენად**
ითვლებოდა, ჩვენს დროშიც კი ცდილობდნენ იარაღით შექნარ-
ჩენებინათ ეს უფლება. — ჰიუგო ლაპარაკობს სამოქალაქო ომის
შესახებ ამერიკაში (1861-1865) მონათმფლობელობის მოწინააღმდე-
გე ჩრდილოეთის შტატებსა და მონათმფლობელურ სამხრეთ შტა-
ტებს შორის. 1863 წელს ზანგები გაათავისუფლეს მონობისაგან,
რადგანაც სამხრეთის შტატებში მანამდე გავრცელებული მონური
შრომა აფერხებდა ამერიკის მრეწველობის შემდგომ განვითარებას.
იმპერიალისტურ ამერიკაში მონობის საზარელი და სამარცხეინო
გადანამთები გადაიზარდა ზანგთა რასობრივ დისკრიმინაციაში და
მხეცურ დენამში, რაც ჩვენს დროში კიდევ უფრო გაძლიერდა ამე-
რიკის შვერთებულ შტატებში.

...ქესენის კურფიურსტთან შეიდეველი ისე მიდიოდა, როგორც
ვასაბთან ხორცის საყიდლად. იგი საზარბაზნე ხორციით ვაჭრობდა
— ამერიკის კოლონიების დამოუკიდებლობისათვის წარმოებული
ომის წლებში (1775-1783) ინგლისი, რომელსაც არა ჰყავდა საკუ-
თარი რეგულარული ჯარი, ამერიკაში გზავნიდა გერმანიის სათავა-
დოებიდან შვეროვილ დაქირავებულ ჯარს.

„ჯეფრისის დროს, პერტოგ მონმუთის ტრაგიკული ავანტიურის
შემდეგ“ — პერტოგი ჯემს მონმუთი (1649-1685), კარლოს მეორის

შპანხო შვილი, ინგლისის ტახტის პრეტენდენტად ოპოზიციონერად განწყობილმა ბურჟუაზიამ წამოაყენა, რომელსაც არ სურდა ინგლისის მეფედ ედუარდ კათოლიკე იაკობ შეორე. აჯანყებული მონმუთის ირგვლივ თავი მოიყარეს რამდენიმე ათასმა წვრილმა მწიფელობელმა, აგრეთვე მაუდის საწარმოოს მუშებმა, რომლებმაც დაუჯერეს მონმუთის დაპირებას ერთგვარი დემოკრატიული რეფორმების გატარების შესახებ. მთავრობის ჯარებმა ჩაატრეს აჯანყება. ამ მარცხს ხელი შეუწყო თვით მონმუთისა და ბურჟუაზიის შერყობამ. მათ შეეძინდათ სახალხო მოძრაობისა. უმაღლესი მთავარი ჯუჯორისი სასტიკად გაუსწორდა აჯანყების მონაწილეებს. რამდენიმე ასეული ადამიანი, მათ შორის, თვით პერცოვი მონმუთი სიკვდილით დასაჯეს, დანარჩენები კოლონიებში გადაასახლეს.

უილიამ პენი — (1644-1718) — პენსილვანიამ (ჩრდილოეთი ამერიკა) ინგლისელთა კოლონიის დამაარსებელი. ეს კოლონია მან 280 გირანქა სტერლინგად მიჰყიდა ინგლისის მთავრობას.

პპ 40 შრომანი — საფრანგეთის ბურბონთა სამეფო საგვარეულოს გერბში გამოსახული ყვავილი.

პპ 41. ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა აქონდა მჭიდრო კავშირს კათოლიკურ ირლანდიასა და კათოლიკურ ესპანეთს შორის. ასეთი მჭიდრო ურთიერთობა ბოლოს იმით დასრულდა, რომ ლონდონში ჩამოაზრჩვეს გაელის ლორდი ბრანი, რომელიც თითქმის მეფე იყო ირლანდიისა. — ისტორიაში ცნობილია ლორდ-მეფისნაცვალი ირლანდიაში თომას ფიცჯერალდი, რომელმაც 1534 წელს უარყო ინგლისის მეფის უხუნესობა და აუჯანყდა მას; აჯანყებულებს მხარს უჭერდა ესპანეთი. 1535 წელს დამარცხებული ფიცჯერალდი ინგლისის ჯარებს დანებდა. იგი ირლანდიის სხვა აჯანყებულ ლორდებთან ერთად სიკვდილით დასაჯეს ლონდონში.

პპ 46. ალგრა გრიგორიო — (1580-1652) — იტალიელი, საეკლესიო საგალობლების კომპოზიტორი, ცნობილი ქორალის „MISERERE“ („შვენიერების“) ავტორი.

პპ 48. NON JURORS — ფიცის არმიძღები.

პპ 50 არმადა — საზღვაო ფლოტილია, რომელიც 1588 წელს ესპანეთის მეფე ფილიპე II-მ ინგლისის წინააღმდეგ გაგზავნა. არმადის ხომალდების დიდი ნაწილი დაიღუპა და დაზიანდა ზღვაში ქარიშხლის დროს. ინგლისის ფლოტთან შეტაკებისას არმადა სა-

ბოლოდ განადგურდა. არმაღის დაღუპვით ზღვაზე ესპანეთის ბატონობას ბოლო მოუღო.

გვ 54. SEYMNUS GLACIALIS, SQUALUS ACANTHIAS და SQUALUS SPINAX NIGER — სხვადასხვა სახეობის ზეიგუნის ლათინური სახელწოდებები.

გვ 57. კანტაბრები — ჩრდილოეთ ესპანეთში ძველად მცხოვრები ტომები.

გვ 59. ANDAMOS — წყვიდეთ (ესპ.)

გვ 72. COMPELLE INTRARE — აიძულე, შეაღწიოს. (ლათ)

გვ 90. სიურკუფი რობერტი — (1773-1827) — ფრანგი მეკობრე, რომელიც ინგლისის საეკპრო ხომალდებს ძარცვავდა. ნაპოლეონ I-ის იმპერიის ეპოქაში მას ბარონის წოდება მიენიჭა.

გვ 92. კარტუში — ლუი ბურგინონი, მეტსახელად — კარტუში. ქურდების შეთაური პარიზში. სიკვდილით დასაჯეს 1721 წ.

გვ 93. VASCONGADO — ბასკი (ესპ.)

გვ 94. პუერო — წინაით უხვად შეხვეებული ხორცის შეჭამადი (ესპან.).

ტონზურა — კათოლიკე მღვდლის კოსროზე ამოპარსული ადგილი.

გვ 95. ჩინელი მანდარინი — საიმპერატორო ფეოდალურ ჩინეთში მაღალჩინოსნის წოდება (შემდგომ კორეასა და ვიეტნამშიც) „მანდარინი“ ფრაოკულ ენებში პორტუგალიურიდან შევიდა.

გვ 98. ანტარესი — კირჩხიბის თანავარსკვლავედის ცენტრში მდებარე პირველი სიდიდის ვარსკვლავი.

გვ 103. აეგურები — მკითხავე ქურუშები ძველ რომში.

პოლითეიზმი — მრავალმერთიანობა, ბუნების ძალით გაღმერთება.

ვმენიდები — შურისძიების ქალღმერთი.

ფურიები — ბოროტების ქალღმერთი.

ქიმურები — ქვესკნელის სამყაროს ურჩხულები (ბერძნ. მიოლოგიიდან).

გვ 121. NIX ET NOX — თოვლი და ღამე (ლათ).

გვ 128. TE BURLAS DE NOSOTROS — მამ, შენ გვიგღებ?

გვ 132. ჰენრიხ I — ინგლისის მეფე (1100-1135). ხომალდ ბლანშნუფის ჩაძირვის შემდეგ გამეფდა. 1120 წელს ლამანშის სრუტეში კასეტის კლდეებზე შექურა ააგო.

„ბლაშნეფის დაღუპების შემდეგ“ — მხედველობაშია ფრანგული
გაბი „ბლანშეფი“, რომელიც ლამანშის უკრუში დაიდუპა.

გპ 140. **PORTEHTOSUM MARE** — ზღვა საზარლობის (ლათ).

გპ 141. **ჰაიდ-პარკი** — დიდი პარკი ლონდონში.

კლისეს მინდორი — ხეებითა და ნარგავებით გამწვანებული ფარ-
თო გაშხირი პარიზში, ეიფელის კოშკთან ახლოს.

გპ 145. **ჟან-ბარტი** — (1650-1702) — ფრანგი მებრძოლი და მე-
კობრე. ბოლოს ადმირალი, განთქმული სიმაძაციით.

გპ 161. **PATER NOSTER QUI ES IN CEOLIS** — ძამაო ზუნო.
რომელი ხარ ცათა შინა (ლათ).

SANCTIFICETUR NOMEN TUUM — წმინდა იყავნ სახელი
შენი (ლათ).

ADVENIAT REGNUM TUUM — მოუდინ სუფეა შენი (ლათ).

FIAT VOLUNTAN TUA — იყავნ ნება შენი (ლათ).

SICUT IN COELO, ET IN TERRA — ეითარცა ცათა შინა,
ჰრუცა ქვეანასა ზედა (ლათ).

გპ 179. **არაპი** — მიწის ძველი ზომა.

გპ 194. **ფილოქსენე** — (435-380 ძე წ. აღ.) — ძველი საბერძნე-
თის მწერალი. ცხურობდა სირაკუზში (სიცილიის სამხრეთ-აღმო-
საველეთი სანაპირო).

ანაქსაგორე (500-428 ძე წ. აღ.) — ძველი საბერძნეთის ფილო-
სოფოსი-მატერიალისტი. ცდილობდა აეხსნა ბუნების მოვლენები.
ბრალი დაედო ურწმუნოებაში და განდევნილ იქნა ათენიდან.

გპ 196. **პარფეი უილიამი** (1578-1658) — ინგლისელი ექიმი, აწარ-
მოებდა სისხლის მიმოქცევის კვლევა-ძიებას.

გპ 197. **ჰელერი იოჰანი** — (1571-1630) — გერმანელი ასტრო-
ნომი, კოპერნიკის მიმდევარი.

ბართლომეს ღამე — 1572 წ. 24 აგვისტოს (წმ. ბართლომეს და-
მეს) პარიზში მოწყობილი იყო კათოლიკეთა მიერ ფრანგი პროტეს-
ტანტების (ჰუგენოტების) მასობრივი გაღლეტა.

გპ 203. **დიოგენე** (414-323 ძე წ. აღ.) — ძველი საბერძნეთის ფილო-
სოფოსი-მორალისტი. გადმოცემის თანახმად, იგი კასრში ცხურობდა
და დღისით სანაირით დაეძებდა ხელმე კეთილისმყოფელ ადამიანს.

გპ 207. **ოლივერ კრომველი** — (1599-1658) — ინგლისის რეფო-
რაციის წლებში ინგლისის ბურჟუაზიის ბელადი.

გვ 208. — შილონის ციხესიმაგრე — ამუშავებულია ვენეციის ტბის შუაგულში მდებარე კლდეზე მე-14 საუკუნეში. ციხესიმაგრის სარდაფები გამოკეთილი იყო წყლით დაფარულ კლდეში და მათ საპატიმროდ იყენებდნენ. ამ საპატიმროში ექვსი წლის მანძილზე ედუარდ მეჯაჭველი იყო ვენეციელი პატრიოტი ბონიფარი (1493-1579), ბანიუარის თავგადასავალი სიუჟეტად დაედო ბაირონის პოემას „შილონის პატიმარი“.

ვენიცია — ქალაქი შვეიცარიაში, ვენეციის ტბის მახლობლად.

ლედლო ვაშლი — (1617-1692) ინგლისის ბურჟუაზიული რევოლუციის მოღვაწე და კარლოს I-ის ერთ-ერთი მოსამართლე. სტიუარტების საგვარეულოს რესტავრაციის დროს სამეფო ხელისუფლების მიერ დევნილმა თავი შეაფარა შვეიცარიაში.

დიუნკერკი — ნავსადგური ჩრდილოეთ საფრანგეთში. მნიშვნელოვანი სტრატეგიული პუნქტი პა-დე-კალეს სრუტეში. 1658 წ. კრომველის დროს ინგლისმა იგი ნიდერლანდებს წაართვა და თავის აუნაოსტად გადააქცია ევროპის კონტინენტზე, რასაც დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ინგლისის ბურჟუაზიისათვის. პროფრანგული პოლიტიკის გამტარებელმა კარლოს მეორემ 1662 წელს დიუნკერი საფრანგეთს მიჰყიდა.

გვ 209. ჯორჯ მონკი — ქვეყნის ალბერტი (1608-1689) — ინგლისელი გენერალი, უპრინციპო ანტიურისტო, რევოლუციის დასაწყისში მონკი კარლოს პირველს მიემხრო, შემდეგ კი კრომველის მხარეზე გადავიდა. კრომველის სიკვდილის შემდეგ მონკმა სტიუარტების რესტავრაციას შეუწყო ხელი.

გვ 211. მახარინი ჯულიო — (1602-1661) — კარდინალი, საფრანგეთის ფაქტობრივი გამგებელი ლუდოვიკო მეოთხემეტის ბავშვობისა და კრძობის წლებში; რომელიც მსგავსად ხელს უწყობდა აბსოლუტიზმის განმტკიცებას. კრომველსა და მახარინს შორის წარმოებდა ხანგრძლივი დიპლომატიური ბრძოლა. კრომველი საფრანგეთის მეფეთა საწინააღმდეგოდ ფრანგ კუგენოტებს მფარველობდა.

მახარინი ტომასო ანიელი — მეფეზე, ესპანეთის ბატონობის წინააღმდეგ სახალხო აჯანყების (1647) ბელადი. მოკლეს მიგნა-ენილმა შვედულმა. მისი დაღუპვის შემდეგ ნეაპოლში ესპანელთა ძალაუფლება აღადგინეს.

ტროში — მარტინ პაპერცი (1597-1653) — გამოჩენილი პოლანდელი ადმირალი. პოლანდიის მიერ ზღვაზე ბატონობისათვის წარმოებულ ომებში რამდენჯერმე დაამარცხა ინგლისისა და ესპანეთის ფლოტები.

გვ. 212. ნაონობის აქტი — გამოიცა 1651წ. ხანგრძლივი პარლამენტის მიერ თანახმად ამ აქტისა, ინგლისში შესატანი საქონელი გადატანილი უნდა ყოფილიყო ან თვით ინგლისის, ანდა იმ ქვეყნის ზომაღლებით სადაც ეს საქონელი მზადდებოდა. აქტი მიმართული იყო პოლანდიის მიერ წარმოებული საშუამდგომლო ვაჭრობის წინააღმდეგ.

ბრუას დეკლარაცია — კარლოს მეორის მიერ ჯერ კიდევ გამეფებამდე, 1660წ. ხელმოწერილი აქტი პოლანდიის ქალაქ ბრუაში. დეკლარაციაში კარლოს მეორე ამხისტიას ჰპირდებოდა აჯანყებულებს, პირობას იძლეოდა გამოეჩინა სარწმუნოებრივი შემსენარებლობა და ელიარებიანა რეკლუციის მხელელობაში მომხდარი მიწების კონფისკაცია. მაგრამ მან დანაპირები არ შეასრულა, რეკლუციის მონაწილენი სასტიკად დასაჯეს. კრომველის გვამი სამარიდან ამოთხარეს და სახრწობელაზე ჩამოაკიდეს.

პენტინგდონელი ლუდის მხდელის შეილი — იგულისხმება ოლივერ კრომველი. ინგლისის რეკლუციის ეპოქის რეაქციონერი ისტორიკოსები კრომველს დამცირების მიზნით ლუდის მხდელის შეილს უწოდებდნენ.

გვ. 213. ცივილური ფურცელი — სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფილი და პარლამენტის მიერ დამტკიცებული მეფის ხარზოდ განკუთვნილი თანხების საბუთი.

გვ. 214. ჯონ დრაიდენი — (1631-1700) ინგლისელი მწერალი, პოეტი და დრამატურგი. ინგლისის არისტოკრატის მსოფლმხედველობის გამომხატველი. თუმცა ახალგაზრდობაში რესპუბლიკელი იყო.

ჯონ მილტონი — (1608-1674) მეჭვიდმეტე საუკუნის ინგლისის ბურჟუაზიული რეკლუციის პოლიტიკური მოღვაწე. მან. უკვე უსინათლო მოხუცმა, შექმნა პოემა „დაკარგული სამოთხე“, რომელშიც უხვად აისახა რეკლუციური მოყვლენები.

გვ. 218. ჯეიმს ჯონი (1620-1706) — ინგლისელი მწერალი, ავტორი საინტერესო „დღიურებისა“, რომელშიაც აღწერა იმ დროინდელი ადათ-ჩვეულება.

გვ. 220 ალაჯოკი მარგარიტა-მარიამი — (1647-1690) — ფრანგი მონაზონი ქალი, ფრანგული და მრუმი.

გვ. 222 იორკის ჰერცოგი — მეფე იაკობ II-ის ტიტული, მისი ტახტის მემკვიდრედ ყოფნის წლებში.

NON DEFICIT ALTER, AUREUS — ერთი ოქროს შტო მუორემ შეცვალა (ლათ).

გვ. 225. ჯონ ბრადშოუ (1602-1659) — ინგლისელი პოლიტიკური მოღვაწე, რესპუბლიკელი, სასამართლოს თავმჯდომარე, რომელმაც სასიკვდილო განაჩენი გამოუტანა კარლოს პირველს. კრომველის სიკვდილის შემდეგ პოლიტიკურ ასპარეზს ჩამოსცილდა.

გვ. 226. უილიამ ორანელი (1650-1702) — პოლანდიელი შტა-ტკალტერი, რომელიც ინგლისის ბურჟუაზიამ 1688 წელს მიიწვია სტიუარტების ტახტზე და რომელმაც დაამხო იაკობ მეორე.

MADAME SANS QUEUE — ქალბატონი შემდგომი განმარტების გარეშე (ფრანგ.) **MADAME** — საფრანგეთის მეფის უფროსი ქალიშვილის, დოფინის ქალიშვილის ან მეფის ძმის ცოლის ტიტულია.

გვ. 230 ჯონ ლოკი — (1632-1704) — ფილოსოფოსი-მატერიალისტი (სენსუალისტი), საზოგადოებრივი თვალსაზრისით იდეალისტი. ზომიერი ბურჟუაზიულ-კონსტიტუციური მონარქიის იდეოლოგი.

გვ. 232 მიმართვა პიზონებს — რომელი პოეტის, პორაციუსის (65-8 ძვ. წ. აღ.) ნაწარმოები.

მარიამ სტიუარტი — (1542-1587) — შოტლანდიის დედოფალი. ინგლისის დედოფალ ელისაბედის წინააღმდეგ მოწყობილი ფეოდალურ-კათოლიკური შთქმულების ჩაფუშების შემდეგ 1587წ. ინგლისის სასამართლოს გადაწყვეტილებით სიკვდილით დაისაჯა.

DESINIT IN PISCEM — ბოლოვდება თევზის კუდით

გვ. 233. დავით რიჩო — სამეფო კარის მუსიკოსი, მარიამ სტიუარტის ფეოდალი.

გვ. 234. ანა ბოლენი — (1507-1536) — ინგლისის დედოფალი, კენრიხ მეორის მეორე ცოლი.

ფრანსუაზა ლაეალიერი — ლუდოვიკო მეოთხემეტის ფეოდალური ქალი.

მარგარიტა ვალუა — (1552-1615) — საფრანგეთის მეფე კენრიხ მეოთხის პირველი ცოლი.

გვ 238. **MAGISTER ELEGANTIARUM** — მოხელნილობის კანონმდებელი (ლათ).

გვ 239. **უენ დვერია** (1805-1865) — ფრანგი მხატვარი რომანტიკოსი.

გვ 241. **ფრსიტი** — „ილიადას“ ერთ-ერთი მოქმედი პირი, რიგითი ბერძენი ჯარისკაცი. მოძუროსი აღწერს მას, როგორც უაღრუხად მახინჯ ადამიანს.

ტრიბულე (1528-1558) — ფრანგ მუფეთა — ლუდუიკო მეოთხეტისა და ფრანცისკ პირუელის კარის მახარა. მისი სახელი მოპულარული გახადა თეოთონ ჰიუგომ, თუის დრამაში „მეფე ერთობა“ (ოპერა „რიგოლეტო“).

დუნს სკოტი (1268-1305) — შუა საუკუნეების ინგლისელი ფილოსოფოსი-მატერიალისტი.

ჰუდიბრაზი — ინგლისელი სატირიკოსის, ბეტლერის (1612-1680) იმავე სახელწოდების პოემის გმირი.

სკარონი (1610-1660) — ფრანგი მწერალი-სატირიკოსი. სენიო დასახინრებული და დაუადებული ლოგინად იყო ჩუარდნილი.

კოკლესი — პორაციუსი (მეექვსე საუკუნე ძვ წ აღ.) — რომის ლეგენდარული გმირი. ბრძოლაში ცალი თვალი გამოსთხარეს და მეტსახელად კოკლესი — ცალთვალა უწოდეს.

ლუის კამონენი — (დაახლ. 1524-1580) — პორტუგალიის ეროვნული მგოსანი. ავტორი „ლუზიადასი“. თვალი გამოსთხარეს ბრძოლაში.

ეზოპე — (მეექვსე საუკუნე ძვ წ აღ.) — ძველი საბერძნეთის იგუ-არაკების ავტორი. გათუვისუფლებული მონა.

მირაბო — (1749-1791) — საფრანგეთის მეთურამეტე საუკუნის ბურჟუაზიული რევოლუციის დროინდელი ორატორი და პოლიტიკური მოღვაწე, კონსტიტუციური მონარქიის მომხრე. მეფის მიერ მოსყიდული. გამოირჩეოდა მახინჯი, ნაკვეილარი სახით.

გვ 242. **TUNC VENUS IN SYLVIS JUNGEBAT CORPORA AMANTUM** — „იქ, ტუიანში უენერა ეველა საუკარულს გადაუკეოდა ხოლმე“ (ლათ).

გვ 247. **ხუთი ნუსადგური** — ასე უწოდებოდა უილიამ დამპერობლის დროიდან (1066-1087) ხუთ ნუსადგურს: ჰესტინგს, სენდვის, დუერს, რომნეის და ჰაიტს. რომელნიც მღებარეობენ ინგლისის სამხრეთ-დასავლეთ სანაპიროზე.

გვ 247. დედოფალი ანა — იაკობ მეორის ქალიშვილი, ვოლკოვსკი ორანელის სიკვდილის შემდეგ ინგლისის ტახტი დაიკავიდა (1702-1714).

გვ 248. თორები და ვიგები — ინგლისის ორი პოლიტიკური პარტია XVII-XVIII საუკუნეებში. ამ პარტიების სახელწოდება წარმოდგება სალანძღვი სიტყვისაგან (თორები — ირლანდიელი მძარცველები, ვიგები — შოტლანდიელი ყაჩაღები). თორები გამოხატავენ მსხვილ შემამულე თავდაზნაურთა ინტერესებსა და წარმოდგენდნენ ინგლისის თანამედროვე იმპერიალისტთა კონსერვატული პარტიის წინამორბედს. ვიგები, ინგლისის თანამედროვე ლიბერალური პარტიის წარმომადგენლები, უზრუნველდნენ მქარამებს, მდიდარ ვაჭრებს, ბანკირებს და მიწათმფლობელთა იმ ნაწილს, რომელიც მჭიდროდ იყო დაკავშირებული სხვადასხვაგვარ ფინანსურ და კოლონიურ დაწესებულებებთან.

გვ 250 თაყისუფლების ქარტია — 1215 წელს ინგლისის მეფე, იოანე უმცირესი აჯანყებულ მოქალაქეთა, ბარონთა და რაინდთა ზეგულენით იძულებული იყო, გამოეცა „თაყისუფლების დიდი ქარტია“, რომელიც მეფეს უფლებას ართმევდა აღნიშნული წოდების წარმომადგენელთათვის თაყისუფლება აღეკვეთა გარეშე გასამართლებისა და ძიებისა. აგრეთვე ზღუდავდა მის უფლებებს დაკისრებინა მათთვის გადასახადები. მომავალში ბურჟუაზიულ ისტორიულ ლიტერატურაში ამ ქარტიის შესახებ წარმოიშვა ლეგენდა, თითქოს იგი იყო ძირითადი კანონი, რომელმაც ინგლისში პარლამენტური წყობილება დაამყარა.

პიროსკოპი — ციური მნათობების განლაგების რუკა, რაც თითქოს ადამიანის დაბადებისას განსაზღვრავდა მის ბედ-იღბალს.

1688 წლის რეფორმაცია — ინგლისის ბურჟუაზიის მიერ „სახელოვნად“ წოდებული. განახორციელა იმ დროისათვის უკვე კონტრრეფორმაციულად განწყობილმა ბურჟუაზიამ და მასთან მოკავშირე თავდაზნაურობამ. ამ რეფორმაციამ მოსპო სტიუარტების მონარქია იაკობ მეორის სახით მაგრამ არაფერი მოუტანია ხალხთა მასებისათვის. ეს უკვე რეფორმაცია კი არ იყო, არამედ გაბატონებული კლასის მიერ ხალხის ზურგს უკან მოწყობილი სახელმწიფო გადატრიალება.

გვ 251. VIRGINITAS EMPTA — ქაღწულუებრივი უბიწობის საფასური (ლათ.), ომი და მშვიდობა (ლათ.).

გვ. 252. **ესექსი** — რობერტი (1566-1601) — დედოფალ ელისაბედის ფეოდალი. 1601 წელს იგი შეეცადა მოეწყო აჯანყება ლონდონში ელისაბედის წინააღმდეგ, მაგრამ შეიპყრეს, გაასამართლეს და სიკვდილით დასაჯეს.

კეოუ — ძველებური ფრანგული ოქროსი და ვერცხლის ფული.

ლიარი — ბრინჯაოს წერილი ფული.

„ისიც ხდება, რომ ლომი შეჭამს ხოლმე მხედარს, მაშინ ინგლისში 1649 წლის ამბები დატრიალდება, ხოლო საფრანგეთში 1793 წლის ამბები“. — იგულისხმება ინგლისის 1649 წლის ამბები, როდესაც ბურჟუაზიულმა რევოლუციამ აღმაშენებლის უმაღლეს წერტილს მიაღწია და ხალხთა მასების ზეგულენით ბურჟუაზია იძულებული იყო კარლოს პირველისათვის მსჯერი დაედო და სიკვდილით დაესაჯა იგი, როგორც სამშობლოს მოღალატე. 1793 წელს საფრანგეთში იაკობინელებმა სიკვდილით დასაჯეს ლუდოვიკო მეოთხესმეტე.

გვ. 253. **გალიონები** — XVI-XVII საუკუნეებში იალქნიანი ხომალდები, რომლებითაც ესპანელები ამერიკიდან ეზიდებოდნენ ინდოეთსაგან ნადარცვ ოქროს.

გვ. 254. **ლიული ჯან ბატისტი** — (1633-1687) — ფრანგი კომპოზიტორი, რომელიც დიდი წარმატებით სარგებლობდა ლუდოვიკო მეოთხესმეტის სამეფო კარზე.

ქრისტეფორ რენი — (1632-1723) — ინგლისელი არქიტექტორი.

ფრანსუა მანსარი — (1598-1666) — ლუდოვიკო მეოთხესმეტის არქიტექტორი.

ჯონ სომერსი — ლორდი (1651-1716) ინგლისელი მწერალი. ეიპების პარტიის ერთ-ერთი ლიდერთაგანი.

გილომი ლამუანიო — (1617-1677) — პარიზის სასამართლო-ადმინისტრაციული დაწესებულების თემჯდომარე.

ნიკოლა ბუალო — (1636-1711) — ფრანგი პოეტი და კრიტიკოსი, კლასიციზმის თეორიტიკოსი, ავტორი ტრაქტატისა ლექსად: „პოეტური ხელოვნების შესახებ“.

ალექსანდრე პოპი — (1688-1744) — ინგლისური კლასიციზმის დიდი პოეტი.

ჯან-ბატისტი კალბერი — (1619-1683) — საფრანგეთის აბსოლუტიზმის გამომჩენილი მოღვაწე. ლუდოვიკო მეოთხესმეტის პირველი

მინისტრი. იმდროინდელი საფრანგეთის სამინაო და საგარეო პოლიტიკის ფაქტობრივი ხელმძღვანელი.

სიდნი ვოდოლიფინი — (1645-1712) — სახელმწიფო ხიზნის პირველი ლორდი ანა დედოფლის დროს.

„კინდორიც ზომ იმზანად თითქმის არანაკლები იყო მარლიზე“ — მეფის სასახლე მდებარე მდინარე თეზის ნაპირას, აშენდა უდუარდ მესამის მეფობისას შეოთხმეტე საუკუნეში.

გვ 254. **მარლი** — ერსალის მახლობლად მდებარე სასახლე, აშენდა ლუდოვიკო შეოთხმეტის განკარგულებით დაანგრიეს შეთერამეტე საუკუნეში, საფრანგეთის რევოლუციის დროს.

გვ 266. **EX VOTO** — აღთქმით საწირავი (ლათ).

გვ 268. **დენთის შეიარაღებული შეთქმულება** — ინგლისელი კათოლიკე რეაქციონერების ამაო ცდა აეფეთქებინათ პარლამენტის შენობა. აეფეთქება უშუალოდ უნდა განხორციელებინა ოფიცერ გი ფოქსი.

გვ 270. **დომიციანე** — რომის იმპერატორი (81-96).

გვ 271. **პელიოგაბალი** — რომის იმპერატორი (218-222). მისმა უკიდურესმა სისასტიკემ და გარყვნილებამ რომში აჯანყება გამოიწვია, აჯანყების დროს იგი მოკლეს.

ფილიპე V — ესპანეთის მეფე (1683-1746) ლუდოვიკო შეოთხმეტის შეილიშვილი. ესპანეთის ტახტზე ავიდა 1700 წელს; ესპანელთა პაბსურგების საგვარეულოს უკანასკნელი წარმომადგენლის ხიკუდილის შემდეგ, რამაც საფუძველი დაუდო ესპანეთის შემკვიდრეობისათვის გაჩაღებულ ომს (1701-1713 წწ.).

გვ 271. **INFERI** — ქვესკნელი.

მარიამ მედიჩი — (1573-1642) — საფრანგეთის დედოფალი, ჟენრიხ მეოთხის მეორე ცოლი. ჟენრიხ მეოთხის ხიკვილის შემდეგ საფრანგეთის გამგებელი.

სილერი — საფრანგეთის კანცლერი მარიამ მედიჩის დროს.

ლუგუა — მიშელ ლა ტელე მარკიზი, ლუდოვიკო შეოთხმეტის სამხედრო მინისტრი.

გვ 272. **იეზუიტები** — იეზუიტთა ორდენი დაარსდა 1534 წელს. ესპანელ იგნაციო ლოიოლას მიერ, რათა მხარი დაეჭირა კათოლიკური ეკლესიისათვის რეფორმაციასთან ბრძოლაში. ისტორიის ჟილა ეტაპზე იეზუიტები ასრულებდნენ უადრესად რეაქციულ

როლს როგორც ლუდოვიკო მეოთხეტის უშუალო მრჩეველმა, მთ საფრანგეთის ეკონომიურ დაქვეითებას ძლიერ შეუწვეს ხელი შეთურამეტე საუკუნეში.

გვ. 273. **ქალბატონი დე მონშერეილი** — სარგებლობდა ლუდოვიკო მეოთხეტის ფეოდიტისა და შემდეგ ფარული ცოლის ქალბატონი დე მენტენონის კეთილგანწყობით.

გვ. 276. **როკლორი** — პასტრონ-იან-ბატისტი (1617-1676) — ფრანგი გენერალი, ითვლებოდა ანკლოტა კრებულის ავტორად.

გვ. 277. **დანაიდების კასრი** — მეფე დანაის ორმოცდაათ ქალიშვილს სახველად მიუხლეს შედმივად წყლით ავება უძირო კასრისა მიცვალეულთა სამყაროში (ბერძნული მითოლოგიით).

გვ. 279. **პერცოვი ალბა** — ნიდერლანდების ესპანელი განმგებელი (1567-1573), რომელიც დაუნდობელი ხიმკაცრით ახშობდა ქრისტიან-განმათავისუფლებელ მოძრაობას ნიდერლანდებში.

გვ. 280 **ფანი ბოდენი** — (1520-1596) ფრანგი ფილოსოფოსი და ეკონომისტი.

გვ. 296. **POUR** — ფრანგულში წინდებულია (რედ. შენიშვნა).

რობერტ ლესტერი — (1532-1588) — ინგლისის დედოფლის ელისაბედის ერთ-ერთი ფეოდიტი.

გვ. 297. **ბუკინჰემი ჯორჯი** — ინგლისელი ადმირალი, იაკობ პირველის ყოვლისშემძლე ფეოდიტი, ინგლისის ფაქტობრივი განმგებელი კარლოს პირველის დროს. 1628 წელს ფანტიკონმა პროტესტანტებმა მოკლეს.

გვ. 299. **შერიდანი** — რიჩარდ ბრინსლი (1751-1816) — ინგლისელი დრამატურგი, ხატირიკოსი, ვიგების შემარცხენე ფრთის მომხრე, პოლიტიკური მოღვაწე.

გვ. 301. **პენრიხ მეფე** — ინგლისის მეფე, ტიუდორთა საგვარეულოდან (1509-1547). მოახდინა კათოლიკური ეკლესიის რეფორმაცია, გამოაცხადა თავისი თავი ახალი ანგლიკანური ეკლესიის მეთაურად, ჩაატარა კონფისკაცია სამონასტრო მამულებისა, რომელიც შემდგომ ინგლისის თვადანაწარებისა და ბურჟუაზიის ხელში გადავიდა.

გვ. 309. **DENASARE*** — ცხვირის დაკარგვა (ლათ).

გვ. 311. **მანიქეელები** — სექტანტები აღმოსავლეთში მეოთხე-მეხუთე საუკუნეებში, რომელთაც მიაჩნდათ რომ სამყაროში წარ-

მოებს ბრძოლა ორი საწესისა — სიკეთისა და ბოროტებისა, სინათლესა და წველიადს შორის.

გვ 322. **DE DENASATIS *** — უცხვირო ადამიანებს (ლათ).

NARES HABENS MUTILAS * — ცხვირის ნესტოებსჭეულ (ლათ).

გვ 342. **გრეგორიანული სიმეონია** — კათოლიკური მღერ დელმსახურებისათვის მებუთე საუკუნეში რომის პაპის გრიგოლ I მიერ შემოღებული მუსიკა.

ამბროზიანული კანონი — მილანელი ეპისკოპოსის ამბროსის მიერ შეოღებული საუკ. შემოღებული საეკლესიო საგალობელი.

მოზარაბული კანონი — ეს სახელწოდება წარმოსდგა ესპანეთში მცხოვრებ არაბთა მიერ დაპყრობილი ქრისტიანი მოზარაბელებსაკან.

გვ 343. **URSUS RURSUS *** — დათვი უკულმა. (ლათ).

გვ 344. **პლატეტი ტიტე მარციუსი** (დაახლ. 254-184 ძვ. წელთაღ.) — რომაელი მწერალი, რომაელი მდიდარი ეპტრების გამკლავი და მამხილებელი, მრავალი კომედიის ავტორი.

გვ 344. **IMMOLATUS *** — დაკლული კრავი. (ლათ).

SANCTUS * — წმინდაო უფალო. (ლათ).

გვ 345. **ORA! ILORA! DE PALABRA NACE RAZON DE LUZ EL SO** — ილოცე! იტირე! სიტყვა შობს გონებას, სიმღერა სინათლეს (ესპ.)

გვ 346. **NOCHE QUITTA TE DE ALLI. EL ALBA CANTA HALLA LI** — ღამეე, გავეშორდი, გამარჯვებას გალობს ცისკარი. (ესპ.)

ES MENESTER A CIELOS IR, Y TU QUE LLORABAS REIR — აღსდექ აწ, ამაღლდი ცათამდე, იცინე, მტირალი აქამდე (ესპ.)

QUEBRA BERZON! DEXA, MONSTRO, A TU NEGRO CAPARAS ON. — უღული გადაიგდე, უკუაგდე, მახინჯო, ეგ შვიი საბუდე (ესპ.)

O VEN! AMA! ERES ALMA SOI COSAZON — მომიახლოედი! შეტრფიალე! შენა ხარ სული, მე — გული (ესპ.)

გვ 351. „**ორატორო, შიფარე სეტყვასეთო რაც კი ავი და შვიი მოგადგება პირზე**“ — იგულისხმება დემოსთენე (დაახლ. 384-322), ძველი საბერძნეთის პოლიტიკური მოღვაწე და ბრწყინვალე ორატორი.

გვ 361. **AD CONSILIUM IMPENDENDUM** — მომავალი სა-
ათბიროსთვის. (ლათ).

AD CONSENTIENDUM — შესათანხმებლად.

გვ 364. **NOS.** — ჩვენ (ლათ).

გვ 365. **ორესტე** — ძველ ბერძნულ მითოლოგიაში მუფე აგამემ-
ნონისა და დედოფალ კლიტემნესტრას ვაჟიშვილი. ორესტემ შური
იძია თავის დედაზე მამის მოკვლისათვის. შურისმაძიებელი ქალღ-
მერთების, ერინიების დეკნის შედეგად ორესტემ გონება დაკარგა.

გვ 369. **მოესარი სიმონ-პიერი** (1781-1851) — ცნობილი ფრანგი
მსახიობი კომედიებში.

გვ 371. **კარლოს დიდი** — ფრანგთა მუფე (768-814) ფეოდალურ
ურთიერთობათა დამყარების ეპოქაში. 800 წელს რომის პაპის მიერ
კურთხა ხელმწიფე-იმპერატორად.

პალადინი — დასაყვლეთის შუა საუკუნეების ეპოქაში რაინდთა
სახელწოდება.